

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΚΑΝΟΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ
ΑΠΟ ΤΟΥ Θ' ΑΙΩΝΟΣ – ΒΙΒΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΥ ΒΙΟΥ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ
Π.Μ.Σ. «ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ»
ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΣΤΟ ΚΑΝΟΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ
ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΚΑΤΕΡΕΛΟΣ
(ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΚΡΗΝΗΣ)

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ - ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΑΣΚΗΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΙΕΡΩΣΥΝΗΣ

Αρχιμ. Παύλου - Ανδρέα Γ. Αλεξᾶ
(Α.Μ.: 20192302)

ΑΘΗΝΑ – ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2021

Εἰκόνα ἐμπροσθοφύλλου:

Ὁ Ἅγιος Ἀπολλινάριος

Βασιλικὴ Ἁγίου Ἀπολλιναρίου τοῦ Νέου (Ψηφιδωτὸ)

Ραβέννα 6^{ος} αἰώνας

ΑΣΚΗΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΙΕΡΩΣΥΝΗΣ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΚΑΝΟΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ
ΑΠΟ ΤΟΥ Θ' ΑΙΩΝΟΣ – ΒΙΒΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΥ ΒΙΟΥ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ
Π.Μ.Σ. «ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ»
ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΣΤΟ ΚΑΝΟΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ
ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΚΑΤΕΡΕΛΟΣ
(ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΚΡΗΝΗΣ)

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ - ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΑΣΚΗΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΙΕΡΩΣΥΝΗΣ

Ἀρχιμ. Παύλου - Ἀνδρέα Γ. Αλεξᾶ

(Α.Μ.: 20192302)

ΑΘΗΝΑ – ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2021

«καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης· κακεῖνά με δεῖ
ἀγαγεῖν» (Ἰω. ι' 16)

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

Κύριλλος Κατερέλος (Μητροπολίτης Κρήνης)
Καθηγητῆς Ἱστορικῆς Δογματικῆς Θεολογίας τοῦ Ε.Κ.Π.Α.

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

- Κύριλλος Κατερέλος (Μητροπολίτης Κρήνης),
Καθηγητῆς Ἱστορικῆς Δογματικῆς Θεολογίας τοῦ Ε.Κ.Π.Α.

- Ειρήνη Χριστινάκη-Γλάρου,
Καθηγήτρια Κανονικοῦ Δικαίου τοῦ Ε.Κ.Π.Α.

- Ἀθανάσιος Γλάρος,
Ἀναπληρωτῆς Καθηγητῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησιαστικῆς
Γραμματείας τοῦ Ε.Κ.Π.Α.

Στοὺς Καθηγητὰς
τῶν Μεταπτυχιακῶν μου Εἰδικεύσεων,
στὴ Χριστιανικὴ Λατρεία – Λειτουργικὴ,
καὶ στὸ Κανονικὸ Δίκαιο

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ παροῦσα διπλωματική ἐργασία ἐξεπονήθη στὰ πλαίσια τοῦ Προγράμματος Μεταπτυχιακῶν Σπουδῶν «Κοινωνική Θεολογία καὶ Ἐπιστῆμες τοῦ Ἀνθρώπου» - Εἰδίκευση στὸ Κανονικὸ Δίκαιο, τοῦ Τμήματος Κοινωνικῆς Θεολογίας καὶ Θρησκευολογίας τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Θεωρῶ τιμὴ μου τὸ γεγονός ὅτι ὁ Ἐπιβλέπων Καθηγητής μου, Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Κρήνης (πρ. Ἐπισκόπου Ἀβύδου) κ. Κύριλλος Κατερέλος, μοῦ ἐνεπιστεύθη πρὸς διερεύνηση ἓνα τόσο σημαντικὸ καὶ σύνθετο θέμα, ὅπως ἡ «Άσκηση Οἰκονομίας στὸ Μυστήριο τῆς Ἱερωσύνης», τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ μία κανονική, ἀλλὰ καὶ μυστηριακὴ θεραπευτικὴ διαδικασία τῆς ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἀφορᾶ στὴν «κανονικότητα» τῆς ὑπάρξεώς της καὶ τῆς ζωῆς της. Ἔτσι, καταβάλλεται προσπάθεια γιὰ τὴν παρουσίαση τοῦ θέματος μέσῳ ἐνδελεχοῦς ἔρευνας, κατὰ τὴν ὁποία ἀναζητῶνται τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα τὸ συνθέτουν, μὲ σκοπὸ τὴν κατανόησή του στὸ παρελθόν, τὴ διαχείρισή του στὸ παρόν, καὶ τὴ χρησιμότητά του στὸ μέλλον.

Γίνεται προσπάθεια, ἐνταῦθα, νὰ καταδειχθεῖ ἡ περιπετειώδης πορεία τῆς ἐκκλησίας, ἡ ὁποία στὰ πλαίσια τῆς κανονικότητος τῆς ἀκρίβειας καὶ τῆς οἰκονομίας, καλεῖται νὰ ἀντιμετωπίσει, διαχρονικά, ἀντιδεοντολογικὲς προσεγγίσεις στὴν ἐρμηνεία καὶ πρακτικὴ τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ἐξωκανονικὲς καταστάσεις, εἴτε αὐτὲς ἀφοροῦν στὴν ἀκρίβεια, εἴτε στὴν οἰκονομία. Ἡ ἐκκλησία καλεῖται σὲ ἓναν ἀγῶνα ποιμαντικῆς εὐθύνης, ἔναντι ἐκείνων τῶν δυνάμεων οἱ ὁποῖες διεστραυλῶνουν ἀμφότερα τὰ κανονικὰ μεγέθη καὶ κατ' ἐπέκταση τὴ βούληση τοῦ ἱεροῦ «νομοθέτη». Ἐκτίθεται ἡ δράση καὶ ἡ ἀντίδραση τῆς ἐκκλησίας ἔναντι

ἀντιτιθεμένων πρὸς αὐτὴν ἱστορικῶν καταστάσεων, οἱ ὁποῖες μὲ τὸ πρόσχημα τῆς ἀκριβοῦς «ἐφαρμογῆς», ἀντὶ τῆς «τηρήσεως» τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ἀποκλίνουν ἀπὸ τὴν κανονικότητα, ἐνῶ ὑποτιμᾶται ἡ ἔννοια τῆς συγκαταβάσεως, ἔνεκα τῆς ὑποβαθμίσεως τῶν κανονικῶν δυνατοτήτων τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας, τὴν ὁποία ἄσκησαν οἱ Οἰκουμενικὲς Σύνοδοι, καὶ ἀπετέλεσαν τὴν πρακτικὴ τῶν ἱερῶν Πατέρων. Ἔτσι, αὐτὲς οἱ ἐρμηνεῖες ἀντὶ τὴν ὑποτάσσονται στὸ πνεῦμα καὶ στὴν ἔννοια τῆς οἰκονομίας τῆς ἀκρίβειας τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ὁδηγοῦν αὐτὴ στὴ διαστρέφωσι τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς οὐσίας τῆς, σὲ μία «ἀντιοικονομικὴ» ἢ «ἀντικανονικὴ» κατανόηση καὶ στὴν «ἐφαρμογὴ» τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ἐκθέτοντας τὸ προστατευόμενον ἀγαθόν, στὴν παρανόηση καὶ στὴν ἀδικία. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μερὶς ἡ ἐκκλησία ἀντιδρώντας σὲ αὐτὴν τὴν «ἀντικανονικότητα» τῆς ἀκρίβειας, αὐτοδικαίως καὶ συνειδητά, ὑπερβαίνει τὴν ἱστορικὴ παρουσία τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ἀσκώντας οἰκονομία ὑπὲρ τοῦ προστατευόμενου ἀγαθοῦ, καὶ ὁδηγεῖται στὴν ὀρθὴ ἐρμηνεία τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου τοῦ περιεχομένου τῶν Ἱερῶν Κανόνων, διὰ τοῦ μέτρου τῆς οἰκονομίας, μὲ ἀποτέλεσμα αὐτὴ νὰ ὑψώνεται σὲ κανονικὸ μέγεθος, καὶ νὰ μπορούμε νὰ μιᾶμε γιὰ «κανονικότητα» τῆς οἰκονομίας, στὰ πλαίσια τῆς σωτηριολογικῆς ὑποστάσεως ἀμφοτέρων τῶν ἱερῶν μεγεθῶν, καὶ μάλιστα, ὄχι ἀπλῶς ὡς μία προσωρινὴ ἀπόκλιση ἀπὸ τὴν ἀκρίβεια, ἔνεκα προβολῆς τῆς οἰκονομίας, ἀλλὰ ὡς στοιχεῖο αὐτοσυνειδησίας αὐτῶν τούτων τῶν Ἱερῶν Κανόνων γιὰ τὴν ἀπονομὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς δικαιοσύνης.

Στὴν παρούσα ἐργασία μέσα ἀπὸ τὴν κανονικὴ θεώρηση τῆς ἀσκήσεως τῶν ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας, ἀναλάβουμε τὴν προσπάθεια νὰ ἐρευνήσουμε στὶς κανονικὲς πηγές, τὸν τρόπο τηρήσεως, καὶ τὴν

ἄσκηση οἰκονομίας μέσω τῶν Ἱερῶν Κανόνων, καὶ νὰ κατανοήσουμε τὴν αὐτονόητη γιὰ τοὺς Πατέρες δυνατότητα νὰ διαπερνοῦν τὸ προστατευτικὸ κέλυφος τοῦ γράμματος τοῦ Κανόνου, καὶ νὰ διεισδύουν πέρα ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς του μορφῆς, στὴ βαθύτερη σωτηριολογικὴ τους ἔννοια. Οἱ Πατέρες ὡς ὄργανα ἀνωτάτων θεσμικῶν φορέων οἰκουμενικοῦ κύρους, διατυπώνουν καὶ διαχειρίζονται τοὺς Ἱεροὺς Κανόνες, ἀναδεικνύοντας βιωματικὰ καὶ ποιμαντικὰ τὴν αἰώνια ἀλήθειά τους μέσα ἀπὸ τὰ ἐκ πρώτης ὄψεως ἀσύμβατα μεταξύ τους μεγέθη, τῆς ἀκρίβειας καὶ τῆς οἰκονομίας, στὴ ζωὴ τῆς ἐκκλησίας. Ἡ ἀναδυόμενη ἐκ τῶν Ἱερῶν Κανόνων ἀλήθεια ἐκφράζει αὐτὸ τὸ ὅποιο πάντα ἡ ἐκκλησία διαχρονικὰ ἐξέφραζε μέσω αὐτῶν, ἀφοῦ αὐτὴ ἦταν καὶ εἶναι ἡ κατ' ἔμπνευση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος νομοθέτιδα τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ποὺ εἶναι οἱ προβολεῖς τῆς βουλήσεώς της καὶ οἱ καθοδηγητὲς τῆς ποιμαντικῆς της, μὲ κυρίαρχο δικαίωμα νὰ διατυπώνει νέους Κανόνες, νὰ ἀναθεωρεῖ παλαιούς, νὰ θέτει ἄλλους σὲ ἀχρησία, ἀναστέλοντας τὴν ἰσχὺ τους, νὰ τοὺς ἐρμηνεύει ὀρθά, ἐνῶ γιὰ ὅλους διατηρεῖ τὸ καθολικὸ καὶ αἰώνιο κῦρος τους.

Ὅσον ἀφορᾷ στὴ δομὴ τῆς ἐργασίας, κατεβλήθη προσπάθεια νὰ ἀποδοθεῖ σὲ δύο μέρη, τὸ θεωρητικὸ καὶ πρακτικὸ περιεχόμενό της, ἐνῶ στὰ ἐπὶ μέρους κεφάλαια διατηρεῖται μία σχετικὴ θεματολογικὴ αὐτονομία, χωρὶς ὅμως νὰ ἀποκλείεται ὁ «κοινὸς τόπος» μεταξύ τους, ἀφοῦ τὸ ὑπὸ ἐξέταση θέμα διερευνᾶται πολὺπλευρα, δηλαδὴ ἱστορικά, θεολογικά, δογματικά, ἐκκλησιολογικά καὶ φυσικά, κανονικά. Ἔτσι, μοιραία θὰ διαπιστωθεῖ στὴ συνέχεια, ὅτι ἡ ἐπιδιωκόμενη αὐτοτέλεια τῶν διαφόρων θεμάτων σὲ κεφάλαια δὲν εἶναι ἀπολύτως ἐφικτὴ, διότι αὐτὰ ἐξ ἀντικειμένου συμπλέκονται γνωσιολογικὰ μεταξύ τους. Ἀλλά, οὔτε εἶναι ἀπαραιτήτως ἐπιθυμητὴ ἡ ἀπόλυτη περιχαράκωση τῆς θεματολογίας των

ἐντὸς τῶν στενῶν ὁρίων τῶν ἐπὶ μέρους κεφαλαίων, ἀφοῦ ἄλλωστε κάτι τέτοιο θὰ ἀπέβαινε σὲ βάρος τῆς ἔρευνας τῆς παρουσίας ἐργασίας.

Δυσκολίες οἱ ὅποιες ἀντιμετωπίσθησαν στὴν παροῦσα ἔρευνα ἦσαν ὁ ἐντωπισμὸς τοῦ ἐσωτερικοῦ νοήματος τῆς ἔννοιας τῆς οἰκονομίας, καὶ ἐν συνεχείᾳ οἱ ἐπὶ μέρους ποικιλώνυμες ἔννοιές της, οἱ ὅποιες συνθέτουν τὴν καθολικὴ ἔννοια τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας. Ἐπίσης, στὴν ἔννοια τῆς ἱερωσύνης, ἐρευνᾶται ἡ διάκριση παλαιότερων καὶ νεοτέρων ἀντιλήψεων περὶ ἀναγνωρίσεως ἱερωσύνης τῶν αἰρετικῶν, ἢ ἐπανιδρύσεως τῆς ὑφισταμένης κατὰ τὴν εἰσδοχὴ των στὴν ἐκκλησία ἱερωσύνης, ἡ ὁποία ἀπετέλεσε ἰδιαίτερο προβληματισμό. Ἐπιχειρεῖται ἡ διευκρίνηση τῆς ἔννοιας τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας, ὅπως αὐτὴ διατυπώνεται στοὺς Ἱεροὺς Κανόνες ἢ ἐξάγεται ἀπὸ αὐτοὺς καὶ τῶν δυνατοτήτων της, ὅπως αὐτὴ ἀσκεῖται σωτηριολογικὰ ἀπὸ τὶς Οἰκουμενικὲς Συνόδους καὶ διενεργεῖται ποιμαντικὰ ἀπὸ τοὺς μεγάλους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπίσης, κατεβλήθη προσπάθεια νὰ γίνῃ κατανοητὴ ἡ πολυεπίπεδη ἔννοια καὶ τὰ σχετικὰ ἢ ἀπόλυτα ὅρια τῆς οἰκονομίας στὶς Συνόδους καὶ στὴν ἱστορία τῆς ἐκκλησίας, ἑνὸς θέματος τὸ ὁποῖο ταλανίζει τὶς ὀρθόδοξες συνειδήσεις, ἀκόμη καὶ τὶς καλοπροαίρετες. Ἐπιδίωξη τῆς παρουσίας εἶναι νὰ προκαλέσει προβληματισμό, κατ' ἀρχὴν ἐναντι τῆς ἀρνητικῆς στάσεως χριστιανῶν πρὸς τὶς ἀρμόδιες ἐκκλησιαστικὲς ἀρχές καὶ τοὺς οἰκουμενικοὺς θεσμούς, καὶ ἐν συνεχείᾳ, νὰ τονίσει τὴν παρουσία τοῦ πνεύματος τῆς οἰκονομίας στὶς Συνόδους καὶ στοὺς Πατέρες ὡς δυνατότητα «κανονικῆ», ὥστε νὰ καταδειχθεῖ καὶ νὰ καταγγελθεῖ ἢ κατ' αὐτῶν «εὐσεβῆς» ἀσέβεια, τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς σκληρῆς «ἀκρίβειας», ἐκείνης τῆς ἀπολιθωμένης, ἢ ὁποία δὲν ἔχει ψυχὴ.

Τὰ ἀνωτέρω πρόκειται νὰ ἀναδειχθοῦν στήν πορεία τῆς ἐρευνητικῆς, μέσω τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ τῶν Ἱερῶν Κανόνων, μὲ κριτήριον τὴν ὄντολογία τῆς ἐκκλησίας, τὴν ἔννοια τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς καὶ τῆς ἱερᾶς Παραδόσεως ὡς Παρακαταθήκης τῆς ἐκκλησίας, μὲ ἔμφαση στὴν ἀξία καὶ τὸ εὖρος δυνατοτήτων τῆς οἰκονομίας, ἀφοῦ αὐτὴ ὑπερέχει τῆς ἀκρίβειας, ὑπὸ τὴν ἔννοια ὅτι πρὸ ἀδιεξόδου αὐτὴ ἀποτελεῖ τὴ λύση, ὑποτάσσει δὲν ὑποτάσσεται, δὲν εἶναι ἀπλῶς καὶ μόνο μία στιγμιαία ἀπόκλιση ἀπὸ τὴν ἀκρίβεια, κάτι τέτοιο θὰ τὴν ἀδικοῦσε, ἀλλὰ κυρίαρχο σωτηριολογικὸ μέγεθος, τὸ ὁποῖο **ἐπιβάλλεται στὴν ἀκρίβεια**, τὴν ὁποία ἐξωτερικεύει ἀπελευθερώνοντάς τὴν ἀπὸ τὰ ἱερὰ δεσμὰ τῶν κοσμικῶν δομῶν. **Ἡ οἰκονομία εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ ἔκφραση τῆς ἀκρίβειας, ἡ ὁποία ἐνεργεῖ ἐκτὸς τῶν περιχαρακωμένων ἱστορικῶν τῆς μορφῶν καὶ τῶν πεπερασμένων ὁρίων τῆς.**

Ἐν κατακλείδι, γιὰ τὴν ἀνάθεση καὶ τὴν περάτωση τῆς παρουσίας, εὐχαριστῶ στὸ διηγεκὲς τοὺς Ἑλλογιμωτάτους Καθηγητὰς μου τοῦ διετοῦς Μεταπτυχιακοῦ Προγράμματος «*ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ – ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΣΤΟ ΚΑΝΟΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ*» (2019-2020), τοῦ Τμήματος Κοινωνικῆς Θεολογίας καὶ Θερησκευολογίας, γιὰ τὴν ἠθικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ συμπαράσταση αὐτῶν, γιὰ τὴν κατάρτησή μου στὸ γνωστικὸ ἀντικείμενο τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου, καὶ στὴν περάτωση τῆς μεταπτυχιακῆς αὐτῆς ἐργασίας, καθὼς δὲ καὶ τὰ μέλη τῆς τριμελοῦς ἐξεταστικῆς Ἐπιτροπῆς γιὰ τὴν ἀξιολόγηση καὶ τὴν κρίση τους.

Μὲ εὐγνωμοσύνη
Ἀρχιμ. Παῦλος-Ἀνδρέας Γ. Αλεξᾶς

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

αί.	αἰώνας/ες
ΒΕΠΕΣ	Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων καὶ Ἐκκλησιαστικῶν Συγγραφέων, ἔκδ. τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1955-
βλ.	βλέπε
ΕΚΠΑ	Ἐθνικὸν καὶ Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν
έξ.	έξῆς
έκδ.	έκδόσεις
Ἐπίσκεψις	Δελτίον Εἰδήσεων, ἔκδ. ὑπὸ τοῦ Ὁρθοδόξου Κέντρου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Chambesy-Geneve, 1970-
Ἐφημέριος	Διμηνιαῖο Περιοδικὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήνα 1970-
Θεοδορομία	Τριμηνιαῖα Ἐκδοση Ὁρθοδόξου Διδαχῆς, Θεσσαλονίκη 1999-
Θεολογία	Τριμηνιαῖα Ἐκδοση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1923-
ΘΗΕ	Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία, τόμ. 1-12, Ἀθῆναι 1962-1968
κεφ.	κεφάλαιο/α
Lib.	Liber

MANSI	<i>J. D. MANSI Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio</i> , [τόμ. 1-31 (μέχρι 1439), Φλωρεντία-Βενετία 1759-1789] Akademische Druck – U. Verlagsanstalt, Graz – Austria 1960-1961 (β' ἀνατ. τόμ. 1-53).
PG	J.-P. Migne, <i>Patrologiae Cursus Completus, Series Graeca</i> , Parisiis 1857 – 1866.
PL	J. – P. Migne <i>Patrologiae Cursus Completus. Series Latina</i> . Parisiis, 1844-1864.
Π.Μ.Σ.	Πρόγραμμα Μεταπτυχιακῶν Σπουδῶν
ΠΗΔΑΛΙΟΝ	Ἀγαπίου Ἱερομονάχου – Νικοδήμου Μοναχοῦ, Πηδάλιον τῆς νοητῆς νηὸς τῆς Μίας Ἁγίας Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἦτοι ἅπαντες οἱ Ἱεροὶ καὶ Θεῖοι Κανόνες, ἔκδ. Παπαδημητρίου, Ἀθῆναι 1976.
πρβλ.	Παράβαλε
ΡΠΣ	Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων τῶν τε ἁγίων καὶ πανευφήμων ἀποστόλων, καὶ τῶν ἱερῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, καὶ τῶν κατὰ μέρος ἁγίων πατέρων, τόμ. Α'-ΣΤ', ἔκδ. Γ. Ράλλη – Μ. Ποτλῆ, Ἀθήνησιν 1852-1859, (φωτοτυπικὴ ἀνατύπωση 1992 καὶ 1996, ἔκδ. Γρηγόρη, Ἀθήνα 1992)
σελ.	σελίδα/ες
Σύναξη	Σύναξη. Τριμηνιαία ἔκδοση σπουδῆς στὴν Ὁρθοδοξία, Ἀθήνα 1982-
τεῦχ.	τεῦχος/η
τόμ.	τόμος/οι

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	13
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	19
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	21
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	29

ΑΣΚΗΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΙΕΡΩΣΥΝΗΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΑΣΚΗΣΕΩΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΗΝ ΙΕΡΩΣΥΝΗ ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΚΑΝΟΝΙΚΟΤΗΤΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ «ΑΝΤΙΚΑΝΟΝΙΚΟΤΗΤΟΣ» ΤΗΣ ΑΚΡΙΒΕΙΑΣ

- i. Άγιογραφική και χριστολογική θεώρηση ακρίβειας και οικονομίας - Θεοπνευστία Ἱερῶν Κανόνων 63
- ii. Τὸ αἰσθητὸ καὶ ὑπεραισθητὸ στοιχεῖο τῶν Ἱερῶν Κανόνων ὡς ἐφικτὸς παράγωντας τηρήσεως τῆς ἀκρίβειας καὶ ἀσκήσεως οικονομίας 67

iii.	Προϋποθέσεις για τὴν ἄσκηση οἰκονομίας στὴν ἐπανεισδοχὴ αἰρετικῶν καὶ σχισματικῶν στὴν ἐκκλησία	71
iv.	Ἡ ἐκκλησία ὡς ἀρμόδιο ὄργανο καὶ κανονικὸς φορέας γιὰ τὴν ἄσκηση τῆς οἰκονομίας	84

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

ΑΝΑΚΤΗΣΗ ΚΑΝΟΝΙΚΟΤΗΤΟΣ ΤΗΣ ΙΕΡΩΣΥΝΗΣ ΣΤΙΣ ΟΝΤΟΛΟΓΙΚΑ ΕΝΤΟΣ ΚΑΙ ΕΚΤΟΣ ΤΩΝ ΚΑΝΟΝΙΚΩΝ ΟΡΙΩΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΕΣ – ΚΑΝΟΝΙΚΑ ΚΑΙ ΧΑΡΙΣΜΑΤΙΚΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

i.	Ἡ ἐγκυρότητα καὶ ἡ ἰσχὺς τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης αἰρετικῶν καὶ σχισματικῶν	94
ii.	Ἡ ἰσχὺς καὶ τὸ κῦρος τῶν συνεπειῶν τῆς εἰσδοχῆς αἰρετικῶν καὶ σχισματικῶν στὴν ἄσκηση οἰκονομίας	103
iii.	Οἱ συνέπειες ἀσκήσεως οἰκονομίας, ὡς πρὸς τὴν ἐγκυρότητα καὶ τὴν ἀποδοχὴ ἄκυρου μυστηρίου	107
iv.	Κυπριανὸς καὶ Αὐγουστῖνος (Δύο Ἀφρικανικὲς μερικῶς ἐναντιοφανεῖς ἀπόψεις) - Ἡ θεωρία περὶ «ἀνεξαλείπτου»	110
v.	Ἄκυρες ἢ ἀνυπόστατες οἱ διενεργηθεῖσες ἐκτὸς κανονικῆς ἐκκλησίας χειροτονίες;	124
vi.	Τὰ ὅρια ἀσκήσεως οἰκονομίας πρὸς ἀνάκτηση ἢ κανονικὴ ἀποκατάσταση τῆς ἱερωσύνης	127

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΩΝ ΑΙΡΕΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΣΧΙΣΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ Η ΟΝΤΟΛΟΓΙΚΗ ΥΠΟΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΙΕΡΩΣΥΝΗΣ ΑΥΤΩΝ – ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΣ ΕΙΣΔΟΧΗΣ

i.	Ἡ ἱερωσύνη στὸν χῶρο τῶν αἰρετικῶν (Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ)	136
ii.	Τὸ κῦρος τῶν μυστηρίων τῶν αἰρετικῶν κατὰ τὴν ἐπανεισδοχὴ τους στὴν ἐκκλησία	146
iii.	Ποιοὶ θεωροῦνται αἰρετικοὶ	152
iv.	Κατηγορίες αἰρετικῶν - ἐνδεχόμενη διαβάθμιση τῆς ἱερωσύνης αὐτῶν	157
v.	Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες γιὰ τὸ κῦρος τῆς ἱερωσύνης αἰρετικῶν	159
vi.	Ἀποκλειστικότητα καὶ Περιεκτικότητα	168

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

Η ΑΣΚΗΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΙΡΕΣΗ ΚΑΙ ΣΤΟ ΣΧΙΣΜΑ ΩΣ ΕΦΙΚΤΟ ΜΕΤΡΟ ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΗΣ ΥΠΕΡΒΑΣΕΩΣ ΤΗΣ ΑΚΡΙΒΕΙΑΣ

i.	Οἱ ἑτεροδόξοι ὡς ἐκκλησιαστικὲς κοινότητες	174
ii.	Ὅμαδικὴ προσέλευση ἐξ αἰρέσεως ἢ σχίσματος	180
iii.	Διαδικασία εἰσδοχῆς καὶ ἐπανεισδοχῆς	182
iv.	Παλινδρομοῦσες ἐνέργειες σχετικὲς πρὸς τὸ κῦρος τῆς ἱερωσύνης τῶν ἑτεροδόξων	185

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΑΣΚΗΣΕΩΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΗΝ ΙΕΡΩΣΥΝΗ ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

ΟΙ ΑΝΤΙΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΕΣ ΩΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΑΥΤΟΑΝΑΙΡΕΣΕΩΣ ΤΗΣ ΙΕΡΩΣΥΝΗΣ

i.	Ἄκυρες χειροτονίες - μὴ κανονικὲς (ἀνενεργεῖς, ἀνίσχυρες, ἀνυπόστατες)	189
ii.	Ὑπερόριες καὶ ἀπολελυμένες χειροτονίες	193
iii.	Ἀθρόον χειροτονίες	198
iv.	Χειροτονίες ὑπὸ αἰρετικῶν καὶ σχισματικῶν ἢ καθηρημένων	199
v.	Περιπτώσεις τελέσεως ἀντικανονικῶν χειροτονιῶν καὶ ἱερατικῶν πράξεων	209

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

ΚΥΡΟΣ ΤΗΣ ΙΕΡΩΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΗ ΑΣΚΗΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΙΣ ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΕΣ ΤΗΣ ΡΩΜΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ – ΠΑΛΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΧΑΛΚΗΔΟΝΙΟΙ

i.	Τὸ κῦρος τῆς ἱερωσύνης στὴ Ρωμαιοκαθολικὴ ἐκκλησία	212
ii.	Δυνατότητα ἀσκήσεως οἰκονομίας	214

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

Η ΠΟΙΚΙΛΟΜΟΡΦΗ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΙΕΡΩΣΥΝΗΣ ΣΤΗ ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΗΣΗ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΜΕΝΕΣ ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ

i.	Ἡ ἔννοια τῆς Ἱερωσύνης ὡς Λειτουργήματος στὸν Προτεσταντισμὸ	221
ii.	«Κεχειροτονημένο» λειτούργημα	232
iii.	Μορφές τοῦ «κεχειροτονημένου» λειτουργήματος	234
iv.	Ἡ «Ἀποστολική Διαδοχή» στὴ Μεταρρύθμιση	235
v.	Ἀμοιβαῖες ἀναγνώσεις	239
vi.	Χειροτονία γυναικῶν κατ' ἀκρίβεια	240
vii.	Χειροτονία γυναικῶν κατ' οἰκονομία (Ἀγγλικανική- Ἐπισκοπελιανὴ ἐκκλησία)	241

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

ΚΥΡΟΣ ΚΑΙ ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΗ ΑΣΚΗΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΗΝ ΙΕΡΩΣΥΝΗ ΠΡΟΤΕΣΤΑΝΤΙΚΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ ΚΑΙ ΟΜΟΛΟΓΙΩΝ - ΑΓΓΛΙΚΑΝΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

i.	Ἐκκλησίες καὶ Ὁμολογίες	243
ii.	Ἀγγλικανική ἐκκλησία - Ἀγγλοκαθολική	247
iii.	Τὸ κῦρος τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν καὶ ἡ δυνατότητα ἀσκήσεως οἰκονομίας	253

- iv. Κανονική καὶ μυστηριακή θεώρηση τῆς χειροτονίας τοῦ
Ματθαίου Parker (Ἀποστολική Διαδοχή τῆς Ἀγγλικανικῆς
ιεραρχίας - Ἀγγλία 1559) 259

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'

ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΗ ΑΣΚΗΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΕ ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΕΣ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΕΣ ΣΤΗΝ ΚΑΝΟΝΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

- i. Παράδοξες περιπτώσεις χειροτονιῶν 267
1. Περίπτωση Γρηγορίου Νεοκαισαρείας (Μ. Ἀσία – Πόντος, γ' αἰ.) 273
  2. Περίπτωση Νοβάτου (Ρώμη, γ' αἰ.) 275
  3. Περίπτωση Κολλούθου (Ἀλεξάνδρεια, γ' - δ' αἰ.) 275
  4. Περίπτωση Ἀερίου (ὑπὸ Ἐπιφανίου Κωνσταντείας Κύπρου, δ' αἰ.) 276
  5. Περίπτωση Ἰσχύρα (Ἀλεξάνδρεια, γ' - δ' αἰ.) 277
  6. Περίπτωση Ἀετίου (Ἀντιόχεια, δ' αἰ.) 278
  7. Περίπτωση Σιδηρίου (Παλαιβίσκης, δ' αἰ.) 278
  8. Περίπτωση Εὐαγρίου (Ἀντιόχεια, δ' αἰ.) 279
  9. Περίπτωση Μελιτίου ἢ Μελετίου Λυκοπόλεως (Αἴγυπτος, δ' αἰ.) 279
  10. Περίπτωση Μαξίμου τοῦ Κυνικοῦ (Ἀλεξάνδρεια – Κωνσταντινούπολη, δ' αἰ.) 280
  11. Περίπτωση Πέτρου τοῦ Μογγοῦ (Ἀλεξάνδρεια, ε' αἰ.) 281
  12. Περίπτωση Εὐσεβίου Ἀγκύρας (ε' αἰ.) 281

13. Περίπτωση Πατρικίου Ἰρλανδίας (ια' αἰ.)	282
14. Περίπτωση Πάπα Βονιφατίου ΙΧ (ιδ' αἰ.)	283
15. Περίπτωση Πάπα Ἰννοκεντίου VIII (ιε' αἰ.)	283
16. Περίπτωση Πάπα Μαρτίνου V (ιε' αἰ.)	284
17. Περίπτωση Καλουῖνων (ὑπὸ Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, ις' αἰ.)	284
ii. Δύο σύγχρονες Ἑλληνικὲς περιπτώσεις χειροτονιῶν στὸ σχίσμα	285
α') Βρεσθένης Ματθαῖος (1937)	286
β') Ἀκάκιος Παππᾶς(1960)	287
iii. Τὸ σχισματικὸ ἄλλοθι τῶν Παλαιοημερολογιτῶν καὶ περὶ τῆς ἐνδεχόμενης οἰκονομίας τῶν χειροτονιῶν αὐτῶν	289

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'

ΓΝΩΜΕΣ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΠΑΤΕΡΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΗΝ ΙΕΡΩΣΥΝΗ ΕΚ ΔΕΥΤΕΡΟΚΑΝΟΝΙΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ

i. Τὰ κανονικὰ πλαίσια ἀσκήσεως οἰκονομίας	292
ii. Τιμόθεος πρεσβύτερος (511-518) - Περίπτωση Ἀρμενίων	298
iii. Νικηφόρος ὁ Ὁμολογητῆς (806-815) – Κουρὰ μοναχοῦ	299
iv. Νικόλαος Γ' Γραμματικὸς ἢ Κυρδιναίτης (1081-1111) – Κατώτεροι κληρικοὶ	303
v. Ἀλέξιος Στουδίτης (1025-1043) - Περίπτωση Ἰακωβιτῶν	308

vi.	Οἱ ἐπίσημοι ἐρμηνευτὲς γιὰ τὴν ἄσκηση οἰκονομίας τῶν ἐκτὸς κανονικῆς ἐκκλησίας χειροτονιῶν καὶ τὴν ἀναχειροτονία αὐτῶν	308
vii.	Ἀντιμέτωπιση χειροτονιῶν ὑπὸ αἰρετικῶν ἐπισκόπων ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς κανονικῆς ἐκκλησίας	320
viii.	Οἱ ἐκτὸς κανονικῆς ἐκκλησίας χειροτονίες στοὺς νεότερους χρόνους	326
ix.	Ἐμμεση καὶ ἄμεση κατ' οἰκονομία ἀναγνώριση τῆς ἱερωσύνης τῶν ἑτεροδόξων	328
	ΕΠΙΛΟΓΟΣ	335
	SUMMARY	359
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ	363

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τὸ ὑπὸ ἐξέταση θέμα τῆς ἀσκήσεως ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας στὸ μυστήριο τῆς ἱερωσύνης εἶναι διττό, διακρίνεται ἀφ' ἑνὸς στὴν ἔννοια τῆς ἀσκήσεως οἰκονομίας ὡς κανονικῆς διαδικασίας, ἔναντι αὐτῆς τῆς τηρήσεως τῆς ἀκρίβειας τῶν Ἱερῶν Κανόνων¹, καὶ ἀφ' ἑτέρου στὴν ἄσκηση τῆς οἰκονομίας στὸ μυστήριο τῆς ἱερωσύνης, δηλαδή, ἂν καὶ ἐφ' ὅσον ἡ οἰκονομία ἢ ὁποία ἀσκεῖται στὴν ἱερωσύνη εἶναι κανονικὴ καὶ προβλεπόμενη ἀπὸ τοὺς Ἱεροὺς Κανόνες, ἢ ἂν ἀφορᾷ σὲ μία διαδικασία ἢ ὁποία ἀντιβαίνει σὲ αὐτοὺς καὶ πρόκειται γιὰ μία ἀντικανονικὴ παρέμβαση στὴν κανονικὴ «ἐφαρμογὴ» τῆς ἀκρίβειας.

Βασικὰ ἐκτίθενται δύο ἀπόψεις οἱ ὁποῖες καθορίζουν καὶ κατευθύνουν τὴν πορεία τῆς παρούσης ἔρευνας, ἢ ὄντολογία περὶ Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς ἀφ' ἑνός, καὶ ἢ περὶ αὐτοσυνειδησίας τῶν Ἱερῶν Κανόνων ἀφ' ἑτέρου, ὡς ἀπαραιτήτως προαπαιτούμενες ἔννοιες πρὸς διερεύνηση τοῦ θέματος, μὲ σκοπὸ τὴν κατανόηση περὶ τῆς ἐν τῇ παρουσίᾳ, «ἀσκήσεως οἰκονομίας στὸ μυστήριο τῆς ἱερωσύνης». Τὰ δύο αὐτὰ ἱστορικὰ μεγέθη, Διαδοχὴ καὶ Κανόνες, διέπονται ὑπὸ τὴ μία καὶ μοναδικὴ αἰώνια ἀλήθεια μέσα στὴν ἱστορία, καὶ προβάλλονται τὸ μὲν ὡς προϋπόθεση, τὸ δὲ ὡς ἐπίλυση, στὰ ἤδη ἀναφερθέντα πλαίσια τῆς ἀσκήσεως τῆς οἰκονομίας στὸ μυστήριο τῆς ἱερωσύνης, ἐνεργώντας μὲ διάκριση χωρὶς νὰ ἀφίστανται ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ ἢ πνευματικὴ ταυτότητά τους, τὰ κανονικὰ ἢ χαρισματικὰ τους ὅρια, ἔστω καὶ ἂν τὰ τελευταῖα εἶναι δυσδιάκριτα, ὅπως ἢ χαρισματικὴ ἐνέργεια στὴν περίπτωσι τοῦ

---

¹ Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), *Κανονικὰ Ἐμμορφα*, σελ. 124.

ἐκβάλλοντος τὰ δαιμόνια, χωρὶς αὐτὸς νὰ ἀνήκει στὸν κύκλο τῶν μαθητῶν τοῦ Κυρίου, «ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ μεθ' ἡμῶν»², ὅμως **ποιὸς δύναται νὰ ὀριοθετήσῃ τὴν ἔκταση τῆς οἰκονομίας, καὶ τὶς δυνατότητες τῆς σωτηρίας**³.

Ἡ ἄσκηση οἰκονομίας πρέπει νὰ λάβῃ τὴ θέση τὴν ὁποία δικαιοματικὰ τῆς ἀνήκει ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς Ἱερούς Κανόνες, στὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ καὶ στὴν Ἀποστολικὴ Παράδοση, ἄλλωστε ἡ ἀναζήτηση ὑπὸ τοῦ Κυρίου τοῦ ἀπολωλότος, «ἕως οὗ εὗρῃ αὐτό, καὶ εὐρῶν ἐπιτίθησιν ἐπὶ τοὺς ὤμους αὐτοῦ χαίρων»⁴, ἐξαγγέλει ὅτι ὁ Κύριος ἔχει «καὶ ἄλλα πρόβατα, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης»⁵. Ὁ λόγος τοῦ Κυρίου δὲν ἀφορᾷ ἀποκλειστικὰ στοὺς ἐντὸς τῆς νοητῆς μάνδρας, ὅσο καὶ ὅπως αὐτὴ γίνεται ἀνθρωπίνως ἀντιληπτὴ καὶ κανονικῶς ὀριοθετεῖται, ἀλλὰ κυρίως στοὺς ἐκτὸς αὐτῆς. Ὁ ἀποστάτης ἢ ὁ ἔκπτωτος, ἐν πολλοῖς, ἔχει τὰ ἐχέγγυα - ὅπως προσπαθοῦμε νὰ ἀποδείξουμε στὴ συνέχεια - δι' ἀσκήσεως οἰκονομίας νὰ ἀποκατασταθεῖ στὴν προτέρα του τιμὴ, θεραπεύοντας τὰ ἐκκλησιολογικὰ ἢ κανονικὰ τραύματα τῶν συνεπειῶν τῆς ἀποστασίας του. Διερευνῶνται ἐνταῦθα διαχρονικὰ οἱ τρόποι μὲ τοὺς ὁποίους ὁ παραβάτης πρέπει νὰ ἐπανέλθῃ, μὲ ὅ,τι θλιβερὸ καὶ ἐπιβλαβὲς ὑπέστη ἐξ αἰτίας τῶν ἐπιλογῶν του καὶ ἰδεοληψεῶν του, καὶ νὰ ἐνταχθεῖ «τοῖς μὴ πεπλανημένοις», ἀφοῦ ξαναβρεῖ τὸν ἑαυτό του, καὶ ξαναθυμηθεῖ τὴν καταγωγὴν του, νὰ «ἔλθῃ εἰς ἑαυτόν». Δὲν μπορεῖ νὰ τοῦ ζητηθεῖ νὰ

---

² Λκ. θ' 49-50

³ Βλ. ΡΠΣ, ΣΤ' Οἰκ. Κανὼν λζ', τόμ. Β', σελ. 388. «...τὸ ἀπροκρίματιστον τηρεῖσθαι συνεωράκαμεν, ὥστε καὶ χειροτονίας κληρικῶν διαφόρων κανονικῶς ποιεῖν, καὶ τῆ τῆς προεδρίας ἀθθεντία κατὰ τὸν ἴδιον ὄρον κεχρηῆσθαι, καὶ βεβαίαν, καὶ νενομισμένην εἶναι πᾶσαν ὑπ' αὐτῶν προϊούσαν διοίκησιν. Οὐ γὰρ ὑπὸ τοῦ τῆς ἀνάγκης καιροῦ τῆς ἀκριβείας περιγραφείσης, ὁ τῆς οἰκονομίας ὄρος περιορισθήσεται».

⁴ Λκ. ιε' 4-6

⁵ Ἰω. ι' 16

ξεχάσει ὅ,τι ἔζησε, ἀλλὰ **νὰ τύχει οικονομίας**, ὅπως ἔπραξε ὁ Σαμαρείτης στὸν «ἄνθρωπο τοῦ ἐμπεισόντος εἰς τοὺς ληστὰς»⁶. **Νὰ ἀναδειχθεῖ ἡ ἀξία τοῦ διαχριστιανικοῦ διαλόγου**, ὅπως ὅταν ὁ Κύριος προσέφερε τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν **συνομιλῶν** μὲ τὴν ἑτερόδοξη Σαμαρείτιδα⁷, μὲ σκοπὸ ὁ **ἑτερόδοξος νὰ γίνῃ ἀποδεκτὸς**, χωρὶς τὴν πικρία τοῦ ἀδελφοῦ του, ὅπως ὅταν ὁ ἄσωτος υἱὸς ἐπέστρεψε στὴν οἰκία τοῦ πατρὸς του⁸. **Ἡ ἐκκλησία τὸν ἑτερόδοξο δὲν δύναται νὰ τὸν δεχθεῖ οὔτε ὡς ξένο τῆς Χάριτος, οὔτε ὡς ἀλλοδαπὸ τῆς πίστεως, ἀλλὰ ὡς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος «ἦλθε εἰς τὰ ἴδια»**, ὡς οἰκεῖο πρόσωπο τὸ ὁποῖο εἶχε ἐπιθυμήσει σφόδρα, δηλαδὴ ἡ ἐκκλησία πρέπει νὰ τὸν ἀποδεχθεῖ καὶ νὰ θεραπεύσει τὴν πνευματικὴ του πτωχεία, καὶ ἀναπληρώσει τὶς «κανονικὲς» του ἐλλείψεις, νὰ τὸν στολίσει μὲ τὴ στολὴ τὴν πρώτη, καὶ νὰ τοῦ φορέσει τὸ δακτυλίδι τῆς πληρότητος τῆς κοινωνίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ νὰ συμφάγει μαζί του τὸν «μόσχο τὸν σιτευτὸ» στὴν ἀθάνατη τράπεζα τῆς ζωῆς. Ἀποτελεῖ ἀναγκαῖα προσπάθεια ἡ διασαφήνιση τῶν προαναφερθέντων κανονικῶν ἐννοιῶν, ὡς σωτηριολογικῶν παραγόντων, οἱ ὁποῖες, ἂν καὶ οὐσιαστικὰ συμπίπτουν ἐσωτερικὰ καὶ κατ' οὐσίαν, ὥστόσο ποικίλει ἡ ἐρμηνεία τοῦ περιεχομένου των, δίδοντας τόπο σὲ παρερμηνεῖες τῶν ἱερῶν αὐτῶν μεγεθῶν καὶ κατ' ἐπέκταση τῶν κανονικῶν κειμένων, μὲ ἀποτέλεσμα ἡ «ἀντικανονικότητα» τῆς ἀκρίβειας νὰ ἀποβαίνει εἰς βάρος τῆς «κανονικότητος» τῆς οικονομίας. Ἄραγε πρόκειται γιὰ δύο ὁμώνυμα ἢ ἑτερόνυμα μεγέθη, ἢ ἀκόμη, ἂν εἶναι **συμπαρατιθέμενες**, ἢ **ἀντιπαρατιθέμενες** ἐννοιες, καὶ ἀκόμη ἂν πρόκειται γιὰ δύο **ἐπίπεδα**

---

⁶ Λκ. ι', 33

⁷ Ἰω. δ', 13

⁸ Λκ. ιε' 11-24

ἐκφορᾶς τῆς μίας καὶ τῆς αὐτῆς πραγματικῆς βουλήσεως τῶν Ἱερῶν Κανόνων ἐνεργούσης διπολικὰ κατὰ περίπτωσιν.

Προϋπόθεση γιὰ τὴν διερεύνησιν τοῦ θέματος περὶ ἀσκήσεως οἰκονομίας στὸ μυστήριον τῆς ἱερωσύνης, εἶναι οἱ συναφεῖς πρὸς τὸ θέμα τοῦ κύρους τῆς ἱερωσύνης δύο πυλῶνες, ἀφ' ἑνὸς ἢ περὶ Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς ἔννοια, ἢ ὅποια διευκολύνει τὴν ἄσκησιν οἰκονομίας, ὅταν ἡ Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ ὑφίσταται ἔστω καὶ τυπικὰ γιὰ τὴν εἰσδοχὴ σχισματικῶν καὶ αἰρετικῶν στὴν κανονικὴ ἐκκλησία, καὶ ἀφ' ἑτέρου οἱ ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Πάνω σὲ αὐτοὺς τοὺς δύο πυλῶνες στηρίζεται ὅλο τὸ οἰκοδόμημα τοῦ κύρους καὶ τῆς ἰσχύος τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης, καὶ ἡ δυνατότητα ἀσκήσεως οἰκονομίας σὲ αὐτὸ⁹, ὅπως καὶ ὁ τρόπος θεραπείας τοῦ κύρους τῶν μυστηρίων ἀπὸ τὸ σχίσμα ἢ στὴν αἵρεσιν. Ὑπάρχουν δύο βασικὲς τάσεις περὶ τῆς ἐγκυρότητος τῆς ἱερωσύνης, ἢ μία ἐκείνη τῆς ἀκραίας, ἢ ὅποια θέλει τὴν ἰσχὺ τῆς ἱερωσύνης ἐξαρθρώμενη καὶ μᾶλλον ἀκυρούμενη ἀπὸ τὴν αἵρεσιν καὶ τὸ σχίσμα, ὅσο αὐτὴ δρᾷ ἐκτὸς τῶν κανονικῶν-θεσμικῶν ὁρίων τῆς Μίας ἐκκλησίας, καὶ ἡ ἄλλη, ἢ πρακτικὴ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἢ ὅποια θέλει τὴν ἱερωσύνη ἰσχυρὴ ἐνεξάρτητα ἐνεργοῦσα ἀπὸ τὶς καταδικασθεῖσες ἢ μὴ, αἰρετικὲς ἰδέες τοῦ φέροντος αὐτήν.

Στὴν περὶ Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς συνείδησιν τῆς ἐκκλησίας - ὡς στοιχεῖο κατανόησεως τοῦ θέματος τῆς οἰκονομίας - ἐμπεριέχεται πάντοτε ἡ ἄρρηκτη ἐνότητα δύο θεμελιωδῶν μεγεθῶν, οἱ ὅποιες τὴν συναποτελοῦν, καὶ ἀφοροῦν στὴν ἀρχὴ τῆς ἀποστολικότητος, ἢ διαδοχὴ τάξεως τῆς ἀποστολικῆς λειτουργίας τῆς ἐπισκοπῆς, καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς

---

⁹ Βλ. Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), «Ἐκκλησιακὴ Οἰκονομία», *Ἐπίσκεψις* 46, 774 (2015) 17-32.

διαδοχῆς πίστεως τῆς μυστηριακῆς ζωῆς τῆς ἐκκλησίας¹⁰. Ἔτσι, ἡ Ἀποστολική Διαδοχή ἐκτὸς ἀπὸ μία ἀκολουθία-διαδοχῆ χειροτονιῶν, εἶναι αὐτὴ ἡ ὁποία ἐγγυᾶται συγχρόνως τῇ μετοχῇ στὴν ἀποκεκαλυμμένη ἀλήθεια, ἐντὸς τῆς ὁποίας αὐτὴ διαβιοῖ καὶ διενεργεῖται στὸν σύνδεσμο ἐπισκόπου καὶ λαοῦ. Ὄταν τὸ μέρος (αἵρεση, σχίσμα) ἀποκόπτεται ἀπὸ τὸ ὅλον (καθολικότητα), λόγῳ δογματικῶν διαφορῶν ἢ διοικητικῶν διαφοριῶν, αὐτὸ ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὸ μέρος νὰ ὑπολείπεται τῆς Ἀποστολικῆς Παραδόσεως, δηλαδή, ὅταν ἀλλοιώνεται ἡ ἀποκεκαλυμμένη ἀλήθεια διὰ τῆς υἰοθεσίας αἰρετικῶν ἀπόψεων, αὐτὸ ἔχει συνέπειες καὶ στὴν ἀυθεντικότητα τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς, διότι οἱ Ἀπόστολοι μετέδιδαν τὸ χάρισμα τῆς ἱερωσύνης, ἀναπόσπαστα μὲ τὴν παραδοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἀλήθεια¹¹. Ἐπομένως, ἡ διφυῆς ἔννοια τῆς Ἀποστολικῆς Παραδόσεως καὶ Διαδοχῆς¹², δογματικὴ καὶ μυστηριακὴ, συναποτελοῦν

---

¹⁰ Β. Φειδᾶ, *Ὁ Θεσμός τῆς πενταρχίας*, σελ. 136.

¹¹ Κλήμεντος Ρώμης, *ΧΛΙ ΒΕΠΕΣ* 1, 29-30.

¹² Στὴν πρώτη χριστιανικὴ ἐκκλησία, κυκλοφοροῦσαν πολλὰ κείμενα τὰ ὁποία περιεῖχαν συλλογὲς λόγων (λόγια) τοῦ Κυρίου ἢ τῶν Ἀποστόλων. Τὸ γεγονός ὅτι πολλὰ ἱερά κείμενα δὲν ἔλαβαν οἰκουμενικὸ κῦρος ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, δὲν σημαίνει ὅτι στεροῦνται ἱστορικῆς ἢ ἄλλης ἀξίας, ἔνα τέτοιο σημαντικό κείμενο εἶναι καὶ ἡ «*Διδαχὴ τοῦ Κυρίου διὰ τῶν ἀποστόλων τοῖς ἔθνεσιν*» (70 - 100 μ.Χ.), στὸ ὁποῖο ἀναπτύσσονται, τὰ περὶ Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς, δηλαδή θέματα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πολιτεύματος, περὶ τῆς δράσεως τῶν Ἀποστόλων, Προφητῶν, Διδασκάλων, Πρεσβυτέρων καὶ Διακόνων. Τὸ ἐδάφιο ΧΙ, 1-2 τῆς Διδαχῆς περὶ τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς, προφανῶς εἶναι καὶ τὸ σημαντικότερο ὄλων γιὰ τὸ ὑπὸ ἔρευνα θέμα. Ἐδῶ δὲν ἔχουμε ἀπλῶς μία ἀνάδειξη ἑνὸς προσώπου διὰ χειροτονίας, κατὰ τὴν ὁποία μεταδίδεται ἡ χάρις, ἀλλὰ τὴν οὐσία τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς, τὸ κήρυγμα τῆς ἀληθινῆς πίστεως, ἐνῶ «*ὁ διδάσκων στραφεὶς διδάσκη ἄλλας διδαχὰς*» ἀποκλείεται ἀπὸ τὴν χρήση τοῦ χαρίσματος τοῦ ὁποίου ἔλαβε, τὸ ὁποῖο εἶναι ἡ Ἀποστολικὴ Παράδοση, ἀφοῦ ἐξέπεσε ἀπὸ αὐτό. Ἡ Διδαχὴ γιὰ τὴν διαδοχὴ ἀναφέρει: *ΔΙΔΑΧΗ*, ΧΙ ΒΕΠΕΣ 2, 219. «*1 Ὅς ἂν οὖν ἐλθὼν διδάξῃ ὑμᾶς ταῦτα πάντα τὰ προειρημένα, δέξασθε αὐτόν· 2 ἂν δὲ αὐτὸς ὁ διδάσκων στραφεὶς διδάσκη ἄλλας διδαχὰς εἰς τὸ καταλῦσαι, μὴ αὐτοῦ ἀκούσητε· εἰς δὲ τὸ προσθεῖναι δικαιοσύνην καὶ γνώσιν κυρίου, δέξασθε αὐτόν ὡς κύριον. 3 Περὶ δὲ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν¹² κατὰ τὸ δόγμα τοῦ εὐαγγελίου, οὕτως ποιήσατε. 4 Πᾶς δὲ ἀπόστολος ἐρχόμενος πρὸς ὑμᾶς δεχθήτω ὡς κύριος· 5 οὐ μενεὶ δὲ εἰ μὴ ἡμέραν μίαν· ἂν δὲ ἡ χρεία, καὶ τὴν ἄλλην· τρεῖς δὲ ἂν μείνη, ψευδοπροφήτης ἐστίν. 6 Ἐξερχόμενος δὲ ὁ ἀπόστολος μηδὲν λαμβανέτω εἰ μὴ ἄρτον, ἕως οὗ ἀυλισθῆ· ἂν δὲ ἀργύριον αἰτῆ, ψευδοπροφήτης ἐστίν. 7 Καὶ πάντα προφήτην λαλοῦντα ἐν πνεύματι οὐ πειράσετε οὐδὲ δια κρινεῖτε· πᾶσα γὰρ ἁμαρτία ἀφεθήσεται, αὕτη δὲ ἡ ἁμαρτία οὐκ ἀφεθήσεται. 8 Οὐ πᾶς δὲ ὁ λαλῶν ἐν πνεύματι προφήτης ἐστίν, ἀλλ' ἂν ἔχη τοὺς*

τὴν ἀδιάσπαστη μεταβίβαση τῆς ἱερωσύνης «δί' ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν»¹³, στὰ πλαίσια τῆς Αποστολικῆς Παραδόσεως «ἐν τῇ πίστει» καὶ «τῶ μυστηρίῳ» τῆς εὐχαριστιακῆς συνάξεως, τοῦ ἐπισκόπου δὲ αὐτῆς προκαθεζομένου¹⁴.

Ἡ σημασία τῆς Αποστολικῆς Διαδοχῆς ἐξαίρεται ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι εἶναι αὐτὴ ἡ ὁποία καθιστᾷ τὴν ἐκκλησία θεματοφύλακα τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως, ἄνευ τῆς ὁποίας δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει

τρόπους κυρίου. ἀπὸ οὖν τῶν τρόπων γνωσθήσεται ὁ ψευδοπροφήτης καὶ ὁ προφήτης. 9 Καὶ πᾶς προφήτης ὀρίζων τράπεζαν ἐν πνεύματι, οὐ φάγεται ἀπ' αὐτῆς, εἰ δὲ μήγε, ψευδοπροφήτης ἐστίν. 10 Πᾶς δὲ προφήτης διδάσκων τὴν ἀλήθειαν, εἰ ἂν διδάσκει οὐ ποιεῖ, ψευδοπροφήτης ἐστίν. 11 Πᾶς δὲ προφήτης δεδοκιμασμένος ἀληθινός, ποιῶν εἰς μυστήριον κοσμικὸν ἐκκλησίας, μὴ διδάσκων δὲ ποιεῖν, ὅσα αὐτὸς ποιεῖ, οὐ κριθήσεται ἐφ' ὑμῶν· μετὰ θεοῦ γὰρ ἔχει τὴν κρίσιν· ὡσαύτως γὰρ ἐποίησαν καὶ οἱ ἀρχαῖοι προφήται. 12 Ὅς δ' ἂν εἶπῃ ἐν πνεύματι· δὸς μοι ἀργύρια, ἢ ἑτέρα τινα, οὐκ ἀκούσεσθε αὐτοῦ· ἐὰν δὲ περὶ ἄλλων ὑστερούντων εἶπῃ δοῦναι, μηδεὶς αὐτὸν κρινέτω». Καλοῦνται οἱ χριστιανοὶ νὰ διαγνώσουν «δοκιμάσαντες γνώσεσθε» τοὺς ἀληθεῖς κήρυκας τοῦ εὐαγγελίου, τοὺς φορεῖς τῆς Αποστολικῆς Παραδόσεως, τῆς ὁποίας ἡ μετάδοση στοὺς ὑπευθύνους διαδόχους τῶν προφητῶν, ἐπισκόπους, θὰ ὀνομασθεῖ «Αποστολικὴ Διαδοχή». ΔΙΔΑΧΗ, XII-XIII ΒΕΠΕΣ 2, 219-220. «XII. 1 Πᾶς δὲ ὁ ἐρχόμενος πρὸς ὑμᾶς ἐν ὀνόματι κυρίου δεχθήτω, ἔπειτα δὲ δοκιμάσαντες αὐτὸν γνώσεσθε (σύνεσιν γὰρ ἔχετε) δεξιὰν καὶ ἀριστεράν. 2 Εἰ μὲν παρόδιός ἐστιν ὁ ἐρχόμενος, βοηθεῖτε αὐτῷ, ὅσον δύνασθε· οὐ μενεῖ δὲ πρὸς ὑμᾶς εἰ μὴ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας, ἐὰν ἡ ἀνάγκη. 3 Εἰ δὲ θέλει πρὸς ὑμᾶς καθῆσθαι, τεχνίτης ὢν, ἐργαζέσθω καὶ φαγέτω. 4 Εἰ δὲ οὐκ ἔχει τέχνην, κατὰ τὴν σύνεσιν ὑμῶν προνοήσατε, πῶς μὴ ἀργὸς μεθ' ὑμῶν ζῆσεται χριστιανός. 5 Εἰ δ' οὐ θέλει οὕτω ποιεῖν, χριστέμπορός ἐστι· προσέχετε ἀπὸ τῶν τοιούτων. XIII. 1 Πᾶς δὲ προφήτης¹² ἀληθινός, θέλων καθῆσθαι πρὸς ὑμᾶς, ἀξίος ἐστὶ τῆς τροφῆς αὐτοῦ. 2 Ὡσαύτως διδάσκαλος ἀληθινός ἐστὶν ἀξιός καὶ αὐτὸς ὡσπερ ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ. 3 Πᾶσαν οὖν ἀπαρχὴν γεννημάτων ληνοῦ καὶ ἄλωνος, βοῶν τε καὶ προβάτων λαβῶν δώσεις τοῖς προφήταις· αὐτοὶ γὰρ εἰσὶν οἱ ἀρχιερεῖς ὑμῶν. 4 Ἐὰν δὲ μὴ ἔχητε προφήτην, δότε τοῖς πτωχοῖς. 5 Ἐὰν σιτιὰν ποιῆς, τὴν ἀπαρχὴν λαβῶν δὸς κατὰ τὴν ἐντολήν. 6 Ὡσαύτως κεράμιον οἴνου ἢ ἐλαίου ἀνοίξας, τὴν ἀπαρχὴν λαβῶν δὸς τοῖς προφήταις. 7 Ἀργυρίου δὲ καὶ ἱματισμοῦ καὶ παντὸς κτήματος λαβῶν τὴν ἀπαρχὴν, ὡς ἂν σοι δόξη, δὸς κατὰ τὴν ἐντολήν». Καὶ στὸ XII καὶ στὸ XIII κεφάλαιο βλέπουμε ὅτι ἀφοῦ διαπιστωθεῖ ἡ γνησιότητα τῆς Αποστολικῆς Διαδοχῆς παράδοση τοῦ «Προφήτου», αὐτὸς ἐφεξῆς δὲν ἀμφισβητεῖται, οὔτε ἐκπειράζεται, οὔτε κρίνεται, ἡ σημασία τῆς θέσεώς του εἶναι μεγάλη καὶ ἀκαταμάχητη μέσα στὴν ἐκκλησία, ἐνῶ γίνεται ἀναφορὰ στὴ καὶ διαποιόμανση, ὅπως ἀναφέρεται στὴ συνέχεια, στοιχεῖα τὰ ὁποία σημαίνουν ὅτι ἐγκαθίσταται πλέον τὸ πολίτευμα τῆς ἐκκλησίας. ΔΙΔΑΧΗ, XV ΒΕΠΕΣ 2, 220. «1 Χειροτονήσατε οὖν ἑαυτοῖς ἐπισκόπους καὶ διακόνους ἀξιούς τοῦ κυρίου, ἄνδρας πραεῖς καὶ ἀφιλαργύρους καὶ ἀληθεῖς καὶ δεδοκιμασμένους· ὑμῖν γὰρ λειτουργοῦσι καὶ αὐτοὶ τὴν λειτουργίαν τῶν προφητῶν καὶ διδασκάλων...».

¹³ Βλ. I. Getcha, *Ἡ Ἀκολουθία τῆς ἐπισκοπικῆς Χειροτονίας* στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, σελ. 11-19.

¹⁴ Θέσεις ὑποστηρικθῆσες ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ Γ. Κονιδάρη, βλ. I. Ζηζιούλα, «Δύο ἀρχαῖα παραδόσεις», σελ. 684-685.

ἀνόθευτη ἢ συνέχεια καὶ ἡ διατήρηση τῆς ἀποστολικῆς διδασκαλίας καὶ τοῦ μυστηρίου τῆς πίστεως¹⁵. Εἶναι ὁ ἐνιαῖος συνδυασμὸς τῆς χριστιανικῆς ἀλήθειας καὶ τῆς ἀδιάσπαστης μεταδόσεως τῆς μυστηριακῆς ἱερωσύνης διὰ τῆς χειροτονίας, ἔναντι τῆς νοθευμένης πίστεως τῶν αἰρετικῶν¹⁶, ἐνῶ ἡ ἐπανεισδοχὴ τῶν τελευταίων στὴν ἐκκλησία, «ἀναπληρώνει» σὲ αὐτοὺς τὸ ὑγιὲς φρόνημα καὶ βίωμα τῆς πίστεως, καθὼς ἀποκαθίσταται ἐνδεχομένως «οἰκονομικῶς» τὸ πλήρωμα στὸ κανονικὸ «ἔλλειμμα» τῆς ἱερωσύνης των, ὅταν αὐτὴ τυγχάνει ἀναγνωρίσεως ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας. Γενικῶς, ἡ ἀπόκλιση ἀπὸ τὴν ὀρθότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀλήθειας, ἐλέγχεται ἀπὸ τὴν Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ καὶ ἀποκαθίσταται σὲ αὐτὴ, ἐφ' ὅσον αὐτὴ ἐγγυᾶται τὴν ὀρθότητα τῆς πίστεως¹⁷. Ὅσοι ἐξέπεσαν ἀπὸ τὴν πίστη, καὶ ὅσοι χειροτόνησαν ἢ χειροτονήθηκαν ἀντικανονικά, ἢ στὴν αἵρεση, διασποῦν τὴν ἀκολουθία τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ «ἀπωλέσουν» τὴ χάρη καὶ τὴν ἀλήθεια τὴν ὁποία ἔλαβαν δι' αὐτῆς, ὅπως διακηρύσσει ἡ «ἀρχὴ τῆς ἀποκλειστικότητος»¹⁸, «ἐπέλιπε γὰρ ἡ μετάδοσις τῶ διακοπῆναι τὴν ἀκολουθίαν... οὔτε ἠδύνατο χάριν Πνεύματος ἁγίου ἐτέροις παρέχειν, ἧς αὐτοὶ ἐκπεπτώκασι»¹⁹, ἀλλὰ ὅμως, ἂν καὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος Βιβλικὰ καὶ κανονικὰ δὲν ταυτίζεται μὲ τὰ κανονικὰ ὅρια, ὅπως διακηρύσσει ἡ «ἀρχὴ τῆς περιεκτικότητος»²⁰, εἶναι φανερὸ ὅτι ἡ **Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ καθιστᾶ βεβαία τὴν ἀλήθεια τῆς πίστεως καὶ τὴν ὀρθότητα τῆς διδασκαλίας**

---

¹⁵ Βλ. Ι. Καρμίρη, ΔΣΜ, τόμ. ΙΙ, Πέτρου Μογίλα, Ἀπόκ. ρια', σελ. 641.

¹⁶ Εἰρηναίου Λουγδούνου, Κατὰ αἱρέσεων, PG 7, 848B- 855A.

¹⁷ Ἰππολύτου Ρώμης, Κατὰ πασῶν τῶν αἱρέσεων, PG 16, 3020C.

¹⁸ Βλ. Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδος τῆς Κρήτης, σελ. 169-173.

¹⁹ ΡΠΣ, Μ. Βασιλείου Κανὼν α', τόμ. Δ', σελ. 89-92.

²⁰ Βλ. Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδος τῆς Κρήτης, σελ. 106-112.

τῆς ἐκκλησίας, ὅπως καὶ τῆ δωρεὰ διαχειρήσεως τῆς ἱερωσύνης τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας, ἔνεκα τῆς ἀλληλοδιαδόχου μεταδόσεως τῆς ἀλήθειας καὶ τῆς πληρότητος τῶν χαρισμάτων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος²¹, καὶ καθίσταται διαχρονικὰ σημαντικό κριτήριο κανονικότητος καὶ πληρότητος γιὰ τὴν κάθε τοπικὴ ἐκκλησία.

Συγκεκριμένα, ὁ ἐξωτερικὸς τρόπος μεταδόσεως τῆς πνευματικῆς, ἀποστολικῆς ἐξουσίας στοὺς ἐπισκόπους, ἀφορᾷ στὴ διαδοχὴ τάξεως, καὶ γίνεται μὲ τὴν χειροτονία «δι' ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν», ἂν ἐπομένως κάποιος ἐπίσκοπος ἔχει λάβει μὲ κανονικὸ τρόπο τὴν χειροτονία καὶ στὴ συνέχεια ἀποσχισθεῖ ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, ἔνεκα διοικητικῶν ἢ δογματικῶν διαφορῶν, τότε **παύει οὐσιαστικά - ὡς ὑποστηρίζεται ὑπὸ μερίδος Πατέρων καὶ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων - νὰ ἔχει καὶ τὴν Ἀποστολικὴ διαδοχὴ, ἀφοῦ αὐτὴ ἀποκτᾷ νόημα καὶ ὑπόσταση ἐντὸς τῆς Μίας κανονικῆς ἐκκλησίας.** Κατ' αὐτὴν τὴν ἄποψη, δὲν ἀρκοῦν τὰ ἐξωτερικὰ στοιχεῖα, ὅπως τὸ τελετουργικὸ γιὰ τὴν μετάδοση ἢ τὴν λήψη τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς, δεδομένου ὅτι ἡ οὐσία τῆς δὲν περιορίζεται στὴ στενὴ πράξη τῶν χειροτονιῶν, ὡς μία σειρὰ λειτουργικῶν τύπων, διότι κάτι τὸ ὁποῖο δὲν ὑπάρχει ἢ ἔστω εἶναι ἐλλιπές, **δὲν μπορεῖ παρὰ ὡς τέτοιο νὰ μεταδοθεῖ,** καὶ δὲν δύναται ἐπ' αὐτοῦ νὰ γίνῃ λόγος γιὰ προσωπικὴ κατοχὴ τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς γιὰ τὴ συνέχεια τῆς «τάξεως». Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἡ ἄλλη ἄποψη, ἡ ὁποία θεωρεῖ ἀλλιῶς τὰ πράγματα. Σύμφωνα μὲ αὐτὴν, ὅταν μία ἐκκλησία βρίσκεται σὲ σχίσμα ἢ σὲ αἵρεση, **καὶ ἐφ' ὅσον κρατεῖ τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους ἀδιασπᾶστως, ἀποδέχεται τὸν μυστηριακὸ χαρακτήρα τῆς ἱερωσύνης, καὶ εἶναι πιστὴ ἔστω στὰ θεμελιώδη δόγματα τοῦ χριστιανισμοῦ,** δύναται μὲ

---

²¹ Ἰ. Καρμίση, ΔΣΜ, τόμ. ΙΙ, Πέτρου Μογίλα, ἀπόκ. ρια', σελ. 641.

τὴν ἐπανεισδοχὴ τῆς στὴν καθολικὴ ἐκκλησία, νὰ ἀποκατασταθεῖ στὴν προτέρα αὐτῆς κανονικὴ τάξη ἀπὸ τὴν ὁποία ἐξέπεσε λόγῳ σχίσματος ἢ αἰρέσεως, ὑπὸ τὴν ἔννοια ὅτι στὴν ἑτερόδοξη αὐτὴ ἐκκλησία τὸ Ἅγιο Πνεῦμα δὲν ἐνεργοῦσε ἀκύρως, ἀλλὰ πλήρως καὶ καθαγιαστικῶς στὰ πλαίσια τῶν χαρισματικῶν ὁρίων τῆς Μίας ἐν Χριστῷ καὶ πολλαπλῆς (στὰ πρόσωπα) διὰ τοῦ Πνεύματος ἐκκλησίας²².

Ὅσον ἀφορᾷ στὴ διαδοχὴ πίστεως σημαίνει, τὴν ἐσωτερικὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ διὰ τῶν Ἀποστόλων, τὴν Ἀποστολικὴ διδασκαλία καὶ παρακαταθήκη, οἱ ὁποῖες μαζὶ μὲ τὰ ἐξωτερικὰ στοιχεῖα τῆς διαδοχῆς τάξεως συνθέτουν τὸ μυστήριον τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς²³, ἢ ὁποία εἶναι ἡ σπονδυλικὴ στήλη τῆς ἐκκλησίας ὡς σώματος Χριστοῦ «ἐν ἁγίῳ Πνεύματι». Ἡ χάρη τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης καὶ ἡ χάρη καὶ ἡ ἀλήθεια τῆς πίστεως, ἢ μεταδιδόμενη μέσῳ τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς διὰ τῆς χειροτονίας, δὲν δύναται νὰ διακρίνεται σὲ ἓνα ιδιότυπο Νεστοριανισμό, ὁ ὁποῖος χωρίζει τὴν ἐσωτερικὴ ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴ ιδιότητά της, ἢ σὲ ἓνα νεο-μονοφυσιτισμό, στὸν ὁποῖο τὰ ἐξωτερικὰ στοιχεῖα τῆς χειροτονίας «ἀγνοοῦν» τὴ διδασκαλία καὶ τὸ βίωμα τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Τὰ χαρίσματα τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς (διαδοχὴ τάξεως-πίστεως) δὲν ἀφίστανται τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο, οὔτε συνυπάρχουν τὸ ἓνα δίπλα στὸ ἄλλο, ἀλλὰ οὔτε τὸ ἓνα ἀπορροφᾷ τὸ ἄλλο, ἀφοῦ ἡ ἱερωσύνη, ὑπὸ τὴν εὐρεία καὶ εἰδικὴ τῆς ἔννοια, θεωρεῖται ὀλιστικά, μετέχουσα τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς καὶ Παραδόσεως, ὡς ἓνα σωτηριολογικὸ γεγονός γεμάτο ἀπὸ ἀλήθεια καὶ ζωὴ, γεγονός τὸ ὁποῖο ὑπάρχει στὴν ἐκκλησία, καὶ ἡ ἐκκλησία δι' αὐτοῦ. Ἡ Ἀποστολικὴ

---

²² Γ. Φλωρόφσκυ (Πρωτ.), *Θέματα Ὁρθοδόξου Θεολογίας*, σελ. 186.

²³ Eduard Lohse, *Ἐπίτομη Θεολογία τῆς Καινῆς Διαθήκης*, Κέντρο Βιβλικῶν Μελετῶν Ἄρτος Ζωῆς, Ἀθήνα 1980, σελ. 226-227.

διαδοχή, ὡς διαδικασία μεταδόσεως τοῦ ἱερατικοῦ ἀξιώματος, δὲν αὐτονομεῖται ἀπὸ τὴν Παρακαταθήκη τῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ συνυπάρχει μὲ αὐτὴν καὶ μεταδίδεται δι' αὐτῆς, καὶ ὑπὲρ αὐτῆς. Τὸ χάρισμα τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς δὲν μεταδίδεται χωριστὰ ἀπὸ τὴν πίστη τῆς ἐκκλησίας, **ἓνα οὐσιαστικὰ εἶναι τὸ μεταδιδόμενο χάρισμα, ἢ ἐξουσία τοῦ ἁγιασμοῦ καὶ τῆς διδασκαλίας.** Ἡ ἐξουσία αὐτὴ εἶναι τόση, ὅσο μπορεῖ περὶ αὐτῆς νὰ λεχθεῖ, γιὰ κάτι τὸ ὁποῖο εἶναι στὴν ὑπηρεσία τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐκκλησίας.

Περὶ τῆς σπουδαιότητος τῆς ἱεραῆς παραδόσεως, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Εἰρηναῖο καὶ ἄλλους Πατέρες τῆς ἐκκλησίας²⁴, κάνουν ἀναφορὰ ὁ Ϟα' τοῦ Μ. Βασιλείου²⁵, καὶ ὁ Ϟβ' Ἱεροὶ Κανόνες τοῦ ἰδίου²⁶, οἱ ὁποῖοι περιβάλλονται μὲ οἰκουμενικὸ κῶρος διὰ τοῦ β' Κανόνος τῆς ἐν Τρούλῳ ΣΤ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ἔτσι, ἡ Ἀποστολικὴ Διαδοχή, τῆς ὁποίας «*σύμπασα γῆ διαδοχῆς ἐπληρώθη*»²⁷, κατέστη **κριτήριο κανονικότητος καὶ αὐτάρκειας** γιὰ τὴν κάθε τοπικὴ ἐκκλησία. Ἡ διὰ τῆς χειροτονίας μετάδοση τῆς δωρεᾶς τοῦ Κυρίου, διὰ τῆς ὁποίας παρέχεται κατ' αὐτὴν τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, συνοδεύεται μὲ τὴ βιούμενη καὶ μεταδιδόμενη πίστη τῆς ἐκκλησίας, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἀποκτᾶ νόημα καὶ ὑπόσταση ἢ ἱεροτελεστία τῆς χειροτονίας.

Ὅμως, οἱ προαπαιτούμενες ἀνάγκες γιὰ τὴν κατανόηση τοῦ θέματος περὶ τῆς ἀσκήσεως οἰκονομίας στὸ μυστήριο τῆς ἱερωσύνης δὲν ἐξαντλεῖται στὴν ἔννοια τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς, ὡς τάξεως ἢ

---

²⁴ Κλήμης Ρώμης, Ἰππόλυτος Ρώμης, Εἰρηναῖος Λυώνος, Ἰγνάτιος Ἀντιοχείας, Κυπριανὸς Καρχηδόνας. Ἠγήσιππος (ἐκκλησιαστικὸς συγγραφέας).

²⁵ ΡΠΣ, Μ. Βασιλείου κανὼν Ϟα', τόμ. Δ', σελ. 283-287. ΠΗΔΑΛΙΟΝ, Κανὼν Ϟα' Μ. Βασιλείου, σελ. 642-643. ΡG 32, 188Α-189Α. Ρ.-Π. *Σύνταγμα IV*, Κανὼν Ϟα' τοῦ Μ. Βασιλείου, σελ. 285.

²⁶ ΡΠΣ, Μ. Βασιλείου, κανὼν Ϟβ', τόμ. Δ', σελ. 292-293. Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), «Κανονικὴ Οἰκονομία», 6 (2019) 27-28· 1 (2020) 27-28.

²⁷ Εὐσεβίου Παμφίλου, *Εἰς Ψαλμούς ξς'*, ΡG 23, 677Β.

ὡς πίστεως, διότι τὸ πεδίο ἐξελίξεων καὶ ἀποφάσεων περὶ τῆς ἀσκήσεως ἡ μῆ, οἰκονομίας ἐπὶ τῆς ἱερωσύνης, διενεργεῖται στὴν ἐμβέλεια ἰσχύος ἡ μῆ, τῶν Ἱερῶν Κανόνων, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν τὸν δεῦτερο πυλῶνα, μετὰ τὴν ἔννοια τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς, ὅσον ἀφορᾷ στὴν ἐνδεχόμενη ἄσκηση οἰκονομίας προβληματικῶν ἢ ἄκυρων χειροτονιῶν καὶ ἐν γένει πάσχουσας κανονικῶς ἱερωσύνης. Ἡ ἀναστολή τῆς ἰσχύος ἐνὸς Ἱεροῦ Κανόνου²⁸, δηλαδὴ ἡ ἄσκηση οἰκονομίας στὰ διατασσόμενα σὲ αὐτόν, δὲν συνεπάγεται τὴν ἔλλειψη ἀπολύτου κύρους τοῦ Κανόνου, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἰσχύ του, πού ἡ διάρκειά της εἶναι σχετικὴ καὶ ἐνεξάρτητη ἀπὸ τὴ χρονικὴ ἢ τοπικὴ τῆς ἐφαρμογῆς²⁹, μέχρι καὶ ἐφ' ὅσον ὁ Κανόνας ἀνακληθεῖ, τροποποιηθεῖ, ἢ ἀνανεωθεῖ³⁰. Τὸ γεγονός ὅτι ἕνας Κανόνας δὲν ἰσχύει σὲ κάποια ἐποχὴ ἢ σὲ κάποια περιοχὴ, δὲν σημαίνει ὅτι ἀπώλεσε τὸ κύρος του ὡς κανόνας ζωῆς, διότι «*τοῦτον οὖν τὸν κανόνα καὶ ἡμεῖς ἀνανεοῦμεν· καὶ εἴ τις εὔρεθῆ ἄρχων τοῦτο κωλύων, ἀφοριζέσθω. Εἰ δέ τις ἐκ τῶν μητροπολιτῶν ἀμελήσῃ τοῦτο γίνεσθαι, ἐκτὸς ἀνάγκης, καὶ βίας, καὶ τινος εὐλόγου προφάσεως, τοῖς κανονικοῖς ἐπιτιμίαις ὑποκείσθω*»³¹. Ἐκλειπόντων τῶν λόγων οἱ ὅποιοι ἐπέβαλαν τὴν ἀναστολή τῆς ἰσχύος τοῦ Κανόνα, αὐτὸς ἐνεργοποιεῖται καὶ πάλι ἀνακτῶν τὴν παλαιὰ του ἰσχύ³². Ἀσφαλῶς, ἕνας Κανόνας ὅταν δὲν τηρεῖται πλέον δὲν σημαίνει ὅτι ἔχει ἀπωλέσει τὸ αἰώνιο κύρος του, ἀλλὰ ὅτι λόγῳ ὀρισμένων κοινωνικῶν ἢ ἄλλων συνθηκῶν μένει ἀνενεργός, «ἐν

---

²⁸ ΡΠΣ, ΣΤ' Οἰκ. Κανῶν γ', τόμ. Β', σελ. 312-314, Κανῶν η', τόμ. Β', σελ. 324-325.

²⁹ Ὁ ὅρος «ἐφαρμογῆ» τοῦ Ἱεροῦ Κανόνου, ἀντὶ αὐτοῦ τοῦ τῆς «τηρήσεως» ἀπάδει τῶν ἐνοιῶν τῆς «ἀκρίβειας» καὶ τῆς «οἰκονομίας» ὡς νομικὸς ὅρος, υἱοθετηθεὶς σχετικὰ πρόσφατα ἀπὸ τὴν κανονικὴ παράδοση τῆς ἐκκλησίας.

³⁰ Π. Μπούμη, *Κανονικὸν Δίκαιον*, σελ. 65.

³¹ ΡΠΣ, Ζ' Οἰκ. Κανῶν ζ', τόμ. Β', σελ. 577-578.

³² Β. Ἀρχοντῶνη (Ἀρχιμ. νῦν Οἰκ. Πατριάρχου), *Περὶ τὴν Κωδικοποίησιν τῶν Ἱ. Κανόνων καὶ τῶν Κανονικῶν Διατάξεων*, σελ. 65.

ἀχρησία»³³, ἐνῶ δύναται ἐπίσης νὰ ἰσχύει σὲ μία γεωγραφικὴ περιοχὴ, καὶ σὲ ἄλλη ὄχι³⁴.

Ὅταν ἡ ἐκκλησία καλεῖται νὰ ἀντιμετωπήσει περιπτώσεις ἐπανεισδοχῆς αἰρετικῶν ἢ σχισματικῶν, ἕνα θέμα εἶναι τὸ πῶς θὰ γίνονται δεκτοὶ οἱ «λειτουργοὶ» αὐτῶν τῶν ομάδων, προσερχόμενοι στὴν ἐκκλησία. Ἡ ἱστορία καὶ ἡ πρακτικὴ τῆς ἐκκλησίας ἔδειξε ὅτι ἡ ἀναγνώριση τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς τῶν αἰρετικῶν ἢ σχισματικῶν συνίσταται στὴν ἄσκηση ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας. Αὐτὴ μπορεῖ νὰ γίνῃ δεκτὴ ὅσον ἀφορᾷ στό, ἂν καὶ ἐφ' ὅσον διετηρήθησαν στὴν ἀκολουθία τῶν χειροτονιῶν τὰ βασικὰ καὶ οὐσιώδη χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα (πίστεως-τάξεως) τῆς παραδεδομένης διὰ ἀδιασπάστου ἀκολουθίας Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς, χειροτονιῶν ἀναγωμένων στοὺς Ἀποστόλους³⁵, οἱ ὁποῖες ἔχουν ὡς **προϋπόθεση τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὑπόστασιν** τῆς ἀποσχισθείσης ἐκκλησίας. Βέβαια, αὐτὸ ἔχει σχέση μὲ τὴν Ἀποστολικὴν Παράδοση καὶ τὴν Ἀποστολικὴν Διαδοχὴν, οἱ ὁποῖες ἀποτελοῦν τὸ ἀπόλυτο κριτήριον τῶν περιπτώσεων, βάσει τῶν ὁποίων κάθε φορὰ ἐξετάζεται ὁ χαρακτήρας τῆς συγκεκριμένης αἰρετικῆς ἢ σχισματικῆς ομάδος, καθὼς καὶ οἱ προϋποθέσεις κάτω ἀπὸ τίς ὁποῖες ἔγιναν οἱ χειροτονίες τῶν κληρικῶν τῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ μορφή ἢ τὸ εἶδος τῶν ομάδων αὐτῶν, δεδομένου ὅτι ἀπαιτεῖται οἱ χειροτονοῦντες ἀρχιερεῖς, νὰ εἶναι φορεῖς καὶ φύλακες τῆς Ἀποστολικῆς Παραδόσεως, τῆς «ἅπαξ τοῖς ἀγίοις παραδοθείσης Πίστεως»³⁶. Ὁ κάθε ἀρχιερεὺς πρέπει νὰ ἐνεργεῖ ἐντὸς καὶ ἐξ' ὀνόματος τῆς ἐκκλησίας, καὶ μόνον ἔτσι ἐνεργοῦσα ἡ ἱερωσύνη ἔχει πλήρη

---

³³ ΡΠΣ, Καρθ. Κανῶν νη', τόμ. Γ', σελ. 462.

³⁴ Βλ. ΡΠΣ, Μ. Βασιλείου, Κανῶν α', τόμ. Δ', σελ. 89-92.

³⁵ Βλ. Π. Τρεμπέλα, *Δογματικὴ*, τόμ. 3, σελ. 54.

³⁶ Β' Πέτρου, β' 21

μυστηριακή ἀξία³⁷. Παρὰ τὴ διδασκαλία καὶ τὶς **ποικίλες ἀντιλήψεις** περὶ Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς, αὐτὸ τὸ ὁποῖο παραμένει οὐσιαστικὸ κριτήριον αὐθεντικότητος στὴ μεταβίβαση αὐτῆς εἶναι ὅτι, τὸ γεγονός τῆς Διαδοχῆς δὲν ἀποτελεῖ κτῆμα ἢ ἀτομικὴ ὑπόθεση μεταδίδοντος καὶ λαμβάνοντος τὴν ἱερωσύνη, ἀλλὰ εἶναι ἓνα **διευρυμένο, ἐσχατολογικὰ καὶ εὐχαριστιακὰ, ἱστορικὸ γεγονός** «καταστάσεως» τῶν λειτουργῶν, τὸ ὁποῖο στὴ συνείδηση τῆς ἐκκλησίας ἀφορᾷ σὲ ὅλη τὴν κοινότητα-σύναξη τῆς ὁποίας εἶναι προῖόν³⁸.

Φαίνεται διαχρονικὰ ἀπὸ τὴ στάση καὶ τὴν κανονικὴ ἀντιμετώπιση τῆς ἐκκλησίας ἔναντι τῶν σχισματικῶν καὶ αἰρετικῶν, ὅτι **τὸ αἰσθητὸ καὶ τὸ ὑπεραισθητὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων**, συμπλέκονται στὸ κανονικὸ τῆς δίκαιου, τὸ ὁποῖο παραπέμπει σὲ «**δύο φύσεις μίας σύνθετης κανονικῆς ὑποστάσεως**»³⁹, ἢ ὁποία ἐκφράζει τὰ πνευματικά, δογματικά καὶ ποιμαντικά «**ὑποστατικὰ ιδιώματα**» τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς. Εἶναι αὐτὸ τὸ ὁποῖο πιστεύει καὶ ζεῖ ἡ ἐκκλησία, αὐτὸ πὺ τὸ μεταδίδει καὶ τὸ ἀσκεῖ μὲ τὶς ἀποφάσεις τῆς καὶ τὶς ἐνέργειές τῆς στὴν καθημερινότητά τῆς. Ἔτσι, στὴν περίπτωση εἰσδοχῆς αἰρετικῶν ἢ σχισματικῶν στὴν καθολικὴ ἐκκλησία, θὰ ληφθεῖ ὑπ' ὄψιν ἀπὸ αὐτήν, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἢ ἱστορικὴ ἀναφορὰ τῶν χειροτονιῶν τῶν αἰρετικῶν ἢ σχισματικῶν στοὺς Ἀποστόλους (ἀντικειμενικὸ κριτήριον), ἀφ' ἑτέρου δὲ ἢ ἐσωτερικῆ-πνευματικῆ κατάσταση τῆς αἰρετικῆς ἢ σχισματικῆς ομάδος, πῶς αὐτὴ ἐκφράζει τὴν ὑποκειμενικὴ διάθεση καὶ πίστη, γιὰ τὴ σημασία τῆς Ἀποστολικῆς τῆς Διαδοχῆς (ὑποκειμενικὸ κριτήριον). Ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τῆς ὁποίας οἱ χειροτονίες καὶ τὰ τελούμενα μυστήρια ἐκτὸς ἐκκλησίας εἶναι

---

³⁷ Βλ. Π. Τρεμπέλα, *Δογματικὴ τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, τόμ. 3, σελ. 314-319.

³⁸ Ἀρχιτεκτονικὴ ἐκφραση ἢ ὁποία διακηρύσσει τὴν «καθολικότητα» καὶ «ἀποστολικότητα» τῆς ἐκκλησίας εἶναι τὸ σύνθηρον.

³⁹ Βλ. Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), «Ἐκκλησιακὴ Οἰκονομία», *Ἐπίσκεψις* 46, 774 (2015) 17-32.

ἄκυρα - ὑπὸ μία ἄποψη - ἰσχύει ὅσο αὐτὰ ἐνεργοῦνται καὶ παραμένουν στὸ σχίσμα ἢ στὴν αἵρεση, ὅταν αὐτὰ ἀναζητοῦν ἐκκλησιολογικὴ καὶ σωτηριολογικὴ στέγη στὴν καθολικὴ ἐκκλησία, τότε ζωογονεῖται ὁ «ἀνενεργός», ἀλλὰ «ἀνεξάλειπτος» σπινθήρας τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς, σύμφωνα μὲ τὴ θεωρία τῆς (μερικῆς) περιεκτικότητος, ἢ (διευρυμένης) ἀποκλειστικότητος⁴⁰, ἂν καὶ ἐφ' ὅσον αὐτὸς ὑπάρχει, ἔστω ὑπὸ τὴ μορφή ἐξωτερικῶν ἀλληλοδιαδόχων χειροτονιῶν, οἱ ὁποῖες ἀνάγουν τουλάχιστον ἐξωτερικῶς στοὺς Ἀποστόλους. Ὅμως, ἐνῶ αὐτὴ εἶναι ἡ συνήθης ἀντίληψη σήμερα περὶ ἀκύρων ἢ ἀνυπόστατων διενεργηθέντων στὸ σχίσμα ἢ στὴν αἵρεση μυστηρίων, μία ἰσχυρότερη, ὅσο καὶ ἀκριβέστερη ἱστορικὰ καὶ κανονικὰ θεώρηση τοῦ θέματος ἔρχεται νὰ ἀνατρέψει τὴν ἐπικρατοῦσα περὶ ἀποκλειστικότητος (μερικῆς ἢ πλήρους) ἄποψη⁴¹. Ἔτσι, ἂν σκεφθεῖ κανεὶς ὅτι ἡ ἐκκλησία εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν μυστήριο, μὴ ταυτόσημο πρὸς τὰ κανονικὰ ἢ θεσμικὰ ὅριά της, ἴσως τὸ μόνο μυστήριο, ἐντὸς τῶν *χαρισματικῶν* του ὁρίων βρίσκονται καὶ ζοῦν ὅλα τὰ ἄλλα μυστήρια, τότε πῶς μπορούμε νὰ ποῦμε, ποῦ ἀρχίζουν καὶ ποῦ τελειώνουν τὰ ὅρια τῆς ἐκκλησίας, καὶ κατ' ἐπέκταση τὸ κῦρος καὶ ἡ ἰσχύς τῶν μυστηρίων της; Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοια θὰ πρέπει νὰ μιᾶμε γιὰ ἀναγνώριση ἐκτὸς ἐκκλησίας τελεσθέντων μυστηρίων, καὶ ὄχι γιὰ αὐτόματη ἀναζωογόνηση αὐτῶν εἰσερχομένων στὴν καθολικὴ ἐκκλησία, σύμφωνα μὲ τὴ θεωρία τῆς «περιεκτικότητος»⁴².

---

⁴⁰ Βλ. Κ. Κατερέλου (Επισκ. Αβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Αγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης*, σελ. 108 ἔξ.

⁴¹ Κ. Κατερέλου (Επισκ. Αβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Αγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης*, σελ. 144 ἔξ. 181 ἔξ.

⁴² Κ. Κατερέλου (Επισκ. Αβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Αγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης*, σελ. 107.

Ἡ οἰκονομία κατὰ μία ἔννοια ὑπερέχει τῶν ἱστορικῶν μορφῶν τῆς ἀκρίβειας τοῦ Ἱεροῦ Κανόνος, εἶναι ἡ ἀπόλυτη ἑξατομίκευση με βάση ἀντικειμενικά καὶ ὑποκειμενικά στοιχεῖα ἢ δεδομένα, ὅπως τὸ σφάλμα, ἡ μετάνοια καὶ ἄλλα⁴³. Ἡ οἰκονομία ἀποτελεῖ τὴν ὑπέρβαση τῆς ἀναλογικότητος, εἰσέρχεται στὴ ψυχὴ τῆς ἔννοιας τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου ἀναζητώντας τὸ «ἀκριβές» θεραπευτικὸ ἐπιτίμιο (μέσο), κινούμενη μεθοδικὰ μεταξὺ ἀκρίβειας καὶ συμπαθέστερης συνήθειας⁴⁴, ὡς «κανονικῆς» προβλέψεως⁴⁵. Ἐπίσης, ἡ οἰκονομία εἶναι διάφορη ἔννοια τῆς ἐπιείκειας, διότι ἐπιείκεια⁴⁶ θὰ μπορούσε νὰ χαρακτηρισθεῖ ὡς ἓνα βαθμὸ καὶ ἀδικία, ἔναντι αὐτῆς τῆς ἐπιτιμήσεως, ἐνῶ ἡ οἰκονομία ἀντιμετωπίζει τὴν ἑξατομικευμένη περίπτωση δίκαια, ὅπου τὸ ἐπιτίμιο ἐπιβάλλεται με ἀκρίβεια στὸν συγκεκριμένο πάσχοντα ἄνθρωπο⁴⁷. Στὴν οἰκονομία ἔχουμε ὑπέρβαση τῶν ἐγκοσμίων δομῶν τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ἀφοῦ αὐτὴ δὲν ἀποτελεῖ παράβαση ἢ περιφρόνηση αὐτῶν, ἀλλὰ εἴσοδο καὶ ἐνεργοποίηση τῆς ἀκρίβειας τοῦ σκοποῦ τοῦ Κανόνα⁴⁸. Αὐτὸς ὁ ὁποῖος δύναται νὰ οἰκονομήσει δὲν εἶναι ὁ Ἱερὸς Κανόνας, ἂν καὶ μετὰ μία δευτέρη

---

⁴³ Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), *Κανονικὰ Ἐμμορφα*, σελ. 123-124, 129-130.

⁴⁴ Ε. Χριστινάκη-Γλάρου, *Από τη Θεία Οικονομία στην Οικονομία της Εκκλησίας*, σελ. 261-263· «...*Ἡ συνήθεια εἶναι τὸ δοκιμασθέν στον χρόνο καὶ βεβαιωθέν ἔθος τῆς Εκκλησίας. Κατὰ κανόνα, ἡ ἀκρίβεια στοιχεῖται με τις τιμωρητικές προβλέψεις των θεμελιωδῶν πηγῶν του δικαίου τῆς Εκκλησίας, ἐνῶ ἡ συνήθεια μετὰ μία, τις περισσότερες φορές, ἐπιεικέστερη κυρωτική, ἡ οποία, ὅμως, ἔχει ἐπίσης ἐγκαθιδρυθεῖ στη συνείδηση των κοινωνῶν του δικαίου ὡς παραδοσιακὴ καὶ ἀσφαλὴς θεραπευτικὴ ἀγωγή...*».

⁴⁵ Ε. Χριστινάκη-Γλάρου, *Κανονικὴ Θεωρία τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ποινῆς*, σελ. 267-268, ὑπ. 193. ΠΗΔΑΛΙΟΝ, σελ. 313 ὑπ. 1.

⁴⁶ Προβλ. Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), *Κανονικὰ Ἐμμορφα*, σελ. 127.

⁴⁷ Περὶ τοῦ διπόλου σχήματος «ἀκρίβειας καὶ οἰκονομίας» βλ. Ε. Χριστινάκη-Γλάρου, *Κανονικὴ Θεωρία τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ποινῆς*, σελ. 196-208, 264-275. ΡΠΣ, ΣΤ' Οἰκ. Κανῶν ρβ', τόμ. Β', σελ. 550. «...εἴτε διὰ τῶν ἀσθηροτέρων τε καὶ στυφόντων, εἴτε διὰ τῶν ἀπαλωτέρων τε καὶ πραοτέρων φαρμάκων, κατὰ τοῦ πάθους στήναι, καὶ πρὸς συνούλωσιν τοῦ ἔλκους ἀνταγωνίσασθαι, τοὺς τῆς μετανοίας καρποὺς δοκιμάζοντι, καὶ οἰκονομοῦντι σοφῶς τὸν πρὸς τὴν ἄνω λαμπροφορίαν καλούμενον ἄνθρωπον. Ἀμφότερα τοῖνον εἰδέναι ἡμᾶς χρὴ, καὶ τὰ τῆς ἀκρίβειας, καὶ τὰ τῆς συνήθειας· ἔπεσθαι δέ, ἐπὶ τῶν μὴ καταδεξαμένων τὴν ἀκρότητα, τῷ παραδοθέντι τύπῳ...».

⁴⁸ Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), *Κανονικὰ Ἐμμορφα*, σελ. 124 ἐξ.

σκέψη θὰ μπορούσε καὶ αὐτὸ νὰ ὑποστηριχθεῖ, ἀλλὰ αὐτὸς ὁ ὁποῖος τὸν διατυπώνει καὶ τὸν τηρεῖ, πὺ εἶναι ἡ ἐκκλησία. Ἔτσι, τὸ ἐκκλησιαστικὸ ὄργανο τὸ ὁποῖο τὸν θέσπισε «ἐν ἀγίῳ Πνεύματι», ἔτσι καὶ πάλι αὐτὸ «θεῖα ἐμπνεύσει» ἀναστέλλει τὴν ἰσχὺ τοῦ Κανόνα, ἀφοῦ ἔτσι ἐπιβάλλει ἡ ἐνδεδειγμένη θεραπεία τοῦ προστατευόμενου ἀγαθοῦ.

Τὸ κοσμικὸ δίκαιο, αἰῶνες μετὰ τὴ θέσπιση τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ἄρχισε νὰ ἀντιλαμβάνεται τὴν ἰδέα τῆς ὑπερβάσεως τῆς ἀντικειμενικότητος τοῦ νόμου, τὴ σημασία καὶ τὴν ἀξία τῆς ἔννοιας τῆς οἰκονομίας κατὰ τοὺς Ἱεροὺς Κανόνες. Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες δὲν ἀντιδρῶν ὅπως οἱ κοσμικοὶ νόμοι, οἱ ὁποῖοι κρίνουν ἀντικειμενικὰ τὰ γεγονότα, ἀλλὰ κρίνουν ὑποκειμενικὰ καὶ κατὰ περίπτωσιν, ἐνῶ δύνανται νὰ ἐπιτιμοῦν ἀκόμη καὶ καθ' ὑπερβολὴν παραβιάζοντας τὴν ἀρχὴν τῆς ἀναλογικότητος πρὸς παραδειγματισμό⁴⁹. Μία τέτοια περίπτωσιν φαινομενικὰ ἄνιση ἀντιμετωπίσεως ἐκ μέρους τῆς ἐκκλησίας κατὰ τῶν αἵρετικῶν, ἦσαν οἱ αἵρεσιάρχες. Ἔτσι, σύμφωνα πρὸς τὶς ἀποφάσεις τῶν Παλαμικῶν Συνόδων⁵⁰, ἀλλὰ καὶ τῶν προγενεστέρων αὐτῶν Οἰκουμενικῶν, οἱ ὁποῖες σκοπὸ εἶχαν τὴν πρόληψιν ἀνάλογων μελλοντικῶν καταστάσεων, οἱ πρωταίτιοι καὶ οἱ πρωτεργάτες τῆς κακοδοξίας κρίθησαν αὐστηρότερα⁵¹ τῶν «συναρπαγόντων τε καὶ παρασυρέντων καὶ μὴ τῶν ἐξάρχων τῆς αἵρέσεως ὄντων», ὡς «προϊστάμενοι τῆς δυσεβείας» (Τόμος 1347)⁵². Ἡ ἐκκλησία ἀσκεῖ οἰκονομία ὅσον ἀφορᾷ στοὺς «συναρπαγόντας τε καὶ παρασυρέντας» στὴν αἵρεσιν καὶ ἐπιδεικνύει

---

⁴⁹ Βλ. Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), *Κανονικὰ Ἐμμορφα*, σελ. 142-143.

⁵⁰ Β. Φειδᾶ, *Ἐκκλ. Ἱστορία Β'*, σελ. 505 ἐξ.

⁵¹ Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), *Κανονικὰ Ἐμμορφα*, σελ. 126.

⁵² Καλέκα Μανουήλ, *Κωδίκιον τῶν Συνοδικῶν παρασημειώσεων γεγονόσων τῶν ἡμερῶν τοῦ Παναγιωτάτου Δεσπότη τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κυρ Ἰωάννου Καλέκα*. PG 152, 1282C-D. Πρβλ. Ἰ. Καρμίρη, *ΔΣΜ*, τόμ. Ι, σελ. 373. Ἰ. Ρωμανίδου (Πρωτ.), *Δογματικὴ καὶ Συμβολικὴ Θεολογία τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, τόμ. Β', σελ. 223-224.

τὴν πρόθεση τῆς νὰ τοὺς ἀποκαταστήσει «εἰς ἱερωσύνην ἀσμενέστατα προσιέμεθα, μηδαμῶς τούτους ὑποβιβάζοντες», ἀλλὰ ἀσκεῖ τὴν ἀκρίβεια στοὺς πρωταίτιους τῆς αἰρέσεως «τούς μὲν πρωτάρχους καὶ προϊσταμένους καὶ τῆς ἀσεβείας ἐκδικητὰς οὐδὲ μεταμελουμένους ὅλως εἰς ἱερωσύνην παραδεχόμεθα» (Τόμος 1351)⁵³. Ἐπίσης, ἡ ἐκκλησία δύναται νὰ ἀσκῆσει **οἰκονομία καὶ στὶς ἐπόμενες γενεές τῶν ἐμμενόντων στὴν αἵρεση, ἀφοῦ μετὰ ἀπὸ αἰῶνες ἔχουν ἤδη δημιουργήσει παράδοση**. Ἡ ἄσκηση ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας, εἴτε ἀφορᾷ σὲ πρόσωπο, εἴτε σὲ ομάδα, βρῖσκει πάντα τὸ ἀκριβὲς ἐπιτίμιο πρὸς θεραπεία, ἐπομένως δὲν πρόκειται γιὰ μία ἀπλῆ «ἐφαρμογὴ» Κανόνων πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ αἰσθήματος τοῦ δικαίου, ὅπως ἐφαρμόζεται ὁ κοσμικὸς νόμος, ἢ ὅπως «ἀλλοιώνεται» ἡ ἀκρίβεια ὅταν τῆς ἀποδίδουμε νομικὸ χαρακτήρα⁵⁴. Ἔτσι, βάσει αὐτῶν τῶν δύο «κυβερνήσεων» τῆς ἐκκλησίας, διαπιστώνεται διαχρονικὰ καὶ ἡ τήρησις τῆς ἀκρίβειας τῶν Ἱερῶν Κανόνων, καὶ ἡ ἄσκηση τῆς οἰκονομίας.

Ἡ ἀνώφελη διατήρησις παρωχημένων κοσμικῶν δομῶν ἔχει ἀξία μόνον ὅσον ἀφορᾷ στὸ μέρος τοῦ ὄντολογικοῦ ἢ ἐσχατολογικοῦ περιεχομένου τῶν Ἱερῶν Κανόνων, καὶ ὄχι στὴ συντήρησις τῶν ἱστορικῶν αὐτῶν μορφῶν, οἱ ὁποῖες ἐνδεχομένως νὰ τὸ καταδεικνύουν⁵⁵. Ἔτσι, σύμφωνα μὲ τὴν κοσμικὴ ἀντίληψιν, ἡ ἄσκηση τῆς οἰκονομίας ἀνατρέπει τὰ ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων διαγορευόμενα, στὴν πραγματικότητα ὅμως

---

⁵³ Γρηγορίου Παλαμᾶ, *Contra Barlaamitas et Acindynianos*. PG 151, 758A-C. Πρβλ. Ἰ. Καρμίρη, ΔΣΜ, τόμ. Ι, Ἐν Ἀθήναις 1960, σελ. 404-405. Ἰ. Ρωμανίδου (Πρωτ.), *Δογματικὴ καὶ Συμβολικὴ Θεολογία τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, τόμ. Β', σελ. 270-271.

⁵⁴ Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), «Ἐκκλησιακὴ Οἰκονομία», *Ἐπίσκεψις* 46, 774 (2015) 17-32. «Ἡ οἰκονομία εἶναι αὐτὴ ποὺ κάνει τὴν Ἐκκλησίαν νὰ εἶναι Ἐκκλησία, ποὺ καταξιώνει τὴν Ἐκκλησίαν ὡς Ἐκκλησία. Ἐὰν χαθεῖ ἡ οἰκονομία ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, τότε θὰ τῆς ἀπομείνει μόνον ἡ ἀκρίβεια, ἡ ὁποία μὲ τὴν σειρὰ τῆς θὰ μετατρέψει τὴν Ἐκκλησίαν σὲ νομικὸ σωματεῖο».

⁵⁵ Βλ. Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), «Κανονικὴ Οἰκονομία», 5 (2019) 26.

σύμφωνα με τὴν αὐτοσυνειδησία τῶν Ἱερῶν Κανόνων - οὐσιαστικὰ τῆς ἐκκλησίας - ἡ ἄσκηση τῆς οἰκονομίας ἀνατρέπει τὴν «ἐβραϊκὴ» ἀντίληψη γι' αὐτούς, τὸ προστατευόμενο ἀγαθὸ ὑπερτερεῖ τῶν χωροχρονικῶν ἱερῶν σχημάτων. Ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια ὑπερισχύει τοῦ νόμου καὶ τῶν θεσμῶν, τὸ συμβατικὸ καὶ τὸ δικανικὸ⁵⁶ ὑπερνικᾶται ἀπ' ὅ,τι συνιστᾶ ἐλευθερία ἀπὸ δεσμά, ἔστω καὶ ἂν αὐτὰ εἶναι ἱερὰ σὲ μιὰ δεδομένη, χρονικὰ ἢ τοπικά, πορεία τῆς ἐκκλησίας πρὸς τὰ ἔσχατα⁵⁷.

Ἡ «τήρηση» τῶν Ἱερῶν Κανόνων στὸν κόσμος εἶναι ζωὴ γιὰ τὸν κόσμος, ὅταν ὅμως ἡ ἱστορικὴ μορφή τῶν Κανόνων δὲν ἀνταποκρίνονται στὰ νέα ζωντανὰ δεδομένα τῆς ἱστορικῆς πραγματικότητος τῆς ἐκκλησίας, τότε σημαίνει ὅτι δὲν προσφέρονται γιὰ τὸν σκοπὸ τὸν ὁποῖο δημιουργήθηκαν, ἐνῶ ἡ ἐπιμονὴ σὲ ἓνα τέτοιο ἀντιδεοντολογικὸ καὶ ἀντιπαραγωγικὸ σχῆμα τὸ εἰδωλοποιεῖ, ὅμως αὐτὸ τὸ ὁποῖο ἐνδιαφέρει τὴν ἐκκλησία ἐκείνη τῆ στιγμῆ εἶναι τὸ πνεῦμα, ἡ διαχρονικὴ οὐσία τοῦ Κανόνα, ὁ «κεκρυμμένος νοῦς»⁵⁸, ἡ ἐσωτερικὴ αἰώνια ἀλήθειά του, ἡ ὁποία ὑπερβαίνει εὐεργετικὰ τὰ κοσμικὰ ἱερὰ σχήματα, μὲ σωτηριολογικὴ διάθεση, μὲ σκοπὸ τὴν διευκόλυνση πρὸς ἐπιστροφή τῶν αἰρετικῶν ἢ σχισματικῶν στὴν ἐκκλησία. **Ἡ κοσμικὴ ἐρμηνεία καὶ «ἐφαρμογὴ» τοῦ Ἱεροῦ Κανόνα, ἡ ὁποία βλέπει μόνο τὴν ἀκρίβεια ὡς αὐτοσκοπὸ, ἀπέχει ἀπὸ τὴν πραγματικὴ προοπτικὴ του.** Μία τέτοια ἐρμηνεία τοῦ Κανόνα, ὄχι μόνο θὰ μᾶς ὀδηγήσει σὲ ἀδιέξοδο, ἀλλὰ καὶ στὰ ἀντίθετα ἀπὸ τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα, ἐνῶ ἡ οἰκονομία θέλει νὰ σώσει, ὅπως ἄλλωστε καὶ ἡ ἀκρίβεια, καὶ αὐτὸ δὲν ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν κακὴ

---

⁵⁶ Βλ. Ε. Χριστινάκη-Γλάρου, *Από τη Θεία Οικονομία στην Οικονομία της Εκκλησίας*, σελ. 254.

⁵⁷ Βλ. Γ. Παπαθωμᾶ (Αρχιμ.), «Κανονικὴ Οἰκονομία», 5 (2020), σελ. 30.

⁵⁸ Μ. Βασιλείου, *Περὶ Ἁγίου Πνεύματος*, PG 32, 69B.

στενή ἔρμηνεία τῆς⁵⁹. **Ἡ τήρηση τῆς ἀκρίβειας δὲν εἶναι μία ἀπρόσωπη μηχανιστικῆ-νομικιστικῆ διαδικασία, ἡ ὁποία συρρικνώνει νομοτελιακὰ τὴν ἔννοια τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας, ἀλλὰ ἀντιθέτως ἐνδέχεται – κακῶς νοουμένη - νὰ ἀκυρώσει καὶ αὐτὴ τὴν ἴδια τῆς τὴν ὑπόστασι.**

Πρόκειται γιὰ προσωπικὴ συνάντησι τοῦ ἀσθενοῦς μὲ τὴν θεραπεία, τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος ἐξουσιοδοτεῖ τὴν ἐκκλησία νὰ κάμπτει τὸ ἄκαμπτο, χωρὶς ἰδιαίτερη προσπάθεια. Ἀκρίβεια καὶ οἰκονομία, εἶναι δύο εὐρύτερες ἔννοιες ἀπὸ τὶς ἀντίστοιχες τοῦ κοσμικοῦ δικαίου, μὲ σωτηριολογικὲς καὶ ἐσχατολογικὲς διαστάσεις⁶⁰. Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες δύνανται κατ' οἰκονομίαν νὰ ἀλλοιώνονται «τὴν καλὴν ἀλλοίωσιν» ὑπὲρ τοῦ πάσχοντος ἀνθρώπου, ἄλλωστε ἀκρίβεια σημαίνει ἐνεργῶ ἐπ-ακριβῶς, ἐπομένως οἰκονομῶ πάνω στὸ συγκεκριμένο πρόβλημα. **Ἡ ἀπόκλισι ἀπὸ τὴν ἀκρίβεια εἶναι μᾶλλον φαινομενικῆ, ἀφοῦ ἡ οἰκονομία εἶναι στὴ συγκεκριμένη χρονικὴ στιγμὴ ἡ ὀρθὴ ἔρμηνεία τῆς ἀκρίβειας ὑπὸ τὶς νέες τῆς συνθῆκες, ἐνῶ ἡ ὑπέρμετρι προσκόλλησι στὴν ἀκρίβεια, ἡ ὁποία γίνεται «ἐφαρμογὴ» εἰς βᾶρος τοῦ προστατευόμενου ἀγαθοῦ ἀποτελεῖ ἔρμηνευτικὸ ἐβραϊσμό, «τέλος γὰρ νόμου Χριστὸς εἰς δικαιοσύνην παντὶ τῶ πιστεύοντι»⁶¹. Ἐπομένως, **οἱ Ἱεροὶ Κανόνες κρίνουν τὴν ἐκκλησία καὶ κρίνονται ἀπὸ αὐτὴν, ἀποτελοῦν κτῆμα τῆς, ἀφοῦ εἶναι ἔργο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἱστορικὰ δι' αὐτῆς ἐκπεφρασμένου, ὑπὸ τὸ καθεστῶς ὅτι ἡ ἄπειρη σοφία τοῦ Θεοῦ δὲν δύναται νὰ διατυπωθεῖ ἐντὸς ἱστορικῶν συγκυριῶν καὶ πεπερασμένων κοσμικῶν δομῶν. Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες δὲν εἶναι ἀντιγραφὴ κάποιου «ἐν****

---

⁵⁹ Β. Ἀρχοντῶνη (Ἀρχιμ. νῦν Οἰκ. Πατριάρχου), *Περὶ τὴν Κωδικοποίησιν τῶν Ἱ. Κανόνων καὶ τῶν Κανονικῶν Διατάξεων*, σελ. 19-21.

⁶⁰ Βλ. Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), «Κανονικὴ Οἰκονομία», 4 (2020) 35.

⁶¹ Ρωμ. ι' 4.

οὐρανοῖς βιβλίου», ἀλλὰ ἱστορική καταγραφή τῆς αἰώνιας φύσεως τῆς ζωῆς τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἀπαντᾷ ὄχι τιμωρητικὰ ἢ πειθαρχικά, ἀλλὰ συμπαθητικὰ καὶ σωτηριολογικὰ κατὰ περίπτωσιν. **Ἡ ἐμμονὴ στὴν κακῶς νοούμενη ἐκκλησιαστικὴ ἀκρίβεια, ἢ ἡ θεώρησή της ὑπὸ τὸ ἐρμηνευτικὸ καθεστῶς τοῦ νομικοῦ δικαίου⁶², ὁδηγοῦν τὴν ἐρμηνεία τῶν Τερῶν Κανόνων σὲ ἀποστασιοποίησιν ἀπὸ τὸν ἑαυτό τους.** Ἄν καὶ ἐφ' ὅσον ἡ ἀκρίβεια τῶν Τερῶν Κανόνων «συρρικνωθεῖ» στὴν ἀντίστοιχη κοσμικὴ ἀντίληψιν περὶ δικαίου, ἔρχεται ἡ ἐσχατολογικὴ ἔννοια τῆς οἰκονομίας⁶³, ὡς ἀσφαλιστικὴ δικλῖδα γιὰ νὰ ἀπεγκλωβίσει καὶ νὰ ἀποκαταστήσει τὴν ἔννοια τῆς ἀκρίβειας στὶς κανονικέσ, καὶ ἐμπειρικέσ τῆς διαστάσεις⁶⁴.

Ἡ ἄσκηση τῆς οἰκονομίας καὶ ἡ ἐφαρμογὴ (τήρηση) τῆς ἀκρίβειας ὑπηρετοῦν τὴν ἐκκλησίαν ἐντὸς τῆς ἱστορίας μὲ ἐσχατολογικὴ προοπτικὴ. Δὲν μποροῦμε νὰ προσδώσουμε ὄντολογικὴ προτεραιότητα ἢ ὑπεροχὴ σὲ ἕναν ἀπὸ τοὺς δύο τρόπους μὲ τοὺς ὁποίους κυβερνᾶται ἡ ἐκκλησία διὰ τῶν Τερῶν Κανόνων, διότι ἂν καὶ καταγράφονται ἀμφότεροι οἱ τρόποι διακυβερνήσεως χρονικά, προηγεῖται ἡ ἀκρίβεια ὡς κειμενικὴ μορφή⁶⁵ καὶ ἔπεται ἡ οἰκονομία ὡς πνευματικὸ μέγεθος, αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι ἡ ἔννοια τῆς οἰκονομίας δὲν ὑπῆρχε προηγουμένως στὴν ἐκκλησίαν, διότι δὲν πρόκειται γιὰ δύο διαφορετικὰ καὶ ἄνισα μεγέθη, ἀλλὰ πρόκειται γιὰ ἕνα «ἀλληλοπεριχωρούμενο» κανονικὸ καὶ σωτηριολογικὸ γεγονός, τὸ ὁποῖο ἐκφράζεται καὶ συνυπάρχει χωρὶς ἐννοιολογικὰ νὰ ταυτίζεται, ἀλλὰ ἐνεργεῖ ἑνιαίαν μὲ δύο διαφορετικὸς τρόπους⁶⁶. Συνεπῶς, ὡς ἐμπειρικὴ

---

⁶² Βλ. Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), «Κανονικὴ Οἰκονομία», 2 (2019) 28.

⁶³ Πρβλ. Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), «Κανονικὴ Οἰκονομία», 6 (2020) 31.

⁶⁴ Βλ. Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), «Κανονικὴ Οἰκονομία», 4 (2020) 35· 6 (2020) 30.

⁶⁵ Πρβλ. Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), *Κανονικὰ Ἐμμορφα*, σελ. 135.

⁶⁶ Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), *Κανονικὰ Ἐμμορφα*, σελ. 130-131.

θεολογία ἢ ἐκκλησιαστική ζωή, συνιστᾶ τὴν ἐκκλησιολογία τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἔτσι μπορούμε μὲ ἀσφάλεια νὰ μιᾶμε γιὰ κανονικὴ ἀκρίβεια καὶ κανονικὴ οἰκονομία⁶⁷. Ἐτσι ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία ἔδειξε ὅτι οἱ Ἱεροὶ Κανόνες ὄχι μόνο ὑπόκεινται στὴν ἄσκηση «κανονικῆς»⁶⁸ οἰκονομίας, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς τροποποιήσεως καὶ ἀλλαγῆς τοῦ περιεχομένου των. Εἶναι πολὺ φυσικὸ οἱ κοινωνικὲς συνθῆκες στὴ ζωὴ τῆς ἐκκλησίας νὰ ἐπηρεάζουν τὸ περιεχόμενο τοῦ Ἱεροῦ Κανόνος καὶ νὰ τὸ μεταβάλλουν σύμφωνα μὲ τὶς τρέχουσες ποιμαντικὲς ἀνάγκες τῆς⁶⁹.

Πέρα ἀπὸ τὶς ἀντιτιθέμενες καὶ ποικίλες ἀπόψεις περὶ ἀκρίβειας καὶ οἰκονομίας⁷⁰, εἶναι ἀνάγκη ἢ ἔννοια τῆς τελευταίας νὰ ἀναγνωρισθεῖ σήμερα ὡς μέγεθος ἄκρως ἀποδεκτὸ διαχρονικὰ ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, καὶ ὄχι ἀπλῶς ἀνεκτὸ ἢ ὑποφερτὸ γιὰ τὸ ὁποῖο θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχει ἔνοχές. Πρέπει νὰ ἀναγνωρισθοῦν οἱ πραγματικὲς σωτηριολογικὲς διαστάσεις τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας, οἱ ὁποῖες διέπουν τὸ «ἀντίπαλον δέος», αὐτὸ τῆς ἀκρίβειας. Ἡ δυνατότητα ἐπικαιροποιήσεως, ἢ μία σύγχρονη ἐπανίδρυση τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ὅσον ἀφορᾶ στὴν ἱστορικὴ τους μορφή, πέρα ἀπὸ τὴν ἀναλλοίωτη ἀναφορὰ στὴν οὐσία τους, ἢ ὁποῖα εἶναι ὁ πυρήνας τοῦ Ἱεροῦ Κανόνος, θὰ μπορούσε νὰ δώσει χῶρο στὴν ἔννοια τῆς οἰκονομίας γιὰ ἀναδημιουργία, ἀφοῦ αὐτὴ ἢ ἐπικαιροποίηση τῶν Ἱερῶν Κανόνων εἶναι πράξη ἐξόδου τῆς ἀκρίβειας ἀπὸ τὸν ἐνδεχομένως παρωχημένο ἑαυτὸ τῆς.

---

⁶⁷ Βλ. Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), «Κανονικὴ Οἰκονομία», 1 (2019) 26-27· 5 (2020) 30. ΡΠΣ, Γρηγορίου Νύσσης, Κανῶν α', τόμ. Δ', σελ. 295. «Ἐν καὶ τοῦτο τῶν εἰς τὴν ἀγίαν ἑορτὴν συντελούντων ἐστὶ, τὸ κατανοῆσαι ἡμᾶς τὴν ἔννομόν τε καὶ κανονικὴν ἐπὶ τῶν πεπλημμεληκότων οἰκονομίαν, ὅπως ἀνθεραπευθεῖ πᾶν ἀρρώστημα ψυχικόν, τὸ διὰ τινος ἀμαρτίας ἐπιγινόμενον...».

⁶⁸ Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), Κανονικὰ Ἐμμορφα, σελ. 141-142.

⁶⁹ Βλ. Π. Ροδοπούλου, Ἐπιτομὴ Κανονικοῦ Δικαίου, Ἐκδόσεις Μυγδονία, Θεσσαλονίκη 2017², σελ. 96.

⁷⁰ Ε. Χριστινάκη-Γλάρου, Ἀπὸ τῆς Θεῆς Οἰκονομίας στὴν Οἰκονομία τῆς Ἐκκλησίας, σελ. 258.

Ἡ ἄσκηση οἰκονομίας δὲν προκαταβάλλεται ἀπὸ τὸ φαινομενικῶς παγιωμένο τῶν Ἱερῶν Κανόνων, διότι ἡ μεταβολὴ αὐτῶν, καὶ δυνατὴ εἶναι, καὶ θεμιτὴ, ἴσως καὶ ἐπιβεβλημένη. **Οἱ ἱστορικὲς μορφὲς κάθε χρονικῆς περιόδου τῆς ἐκκλησίας δὲν δύνανται νὰ περιορίσουν τὴν ἐλευθερία ἐκφράσεως τῆς ἀλήθειας τῆς ἐκκλησίας, ἡ ὁποία πάντα θὰ εἶναι ἀνεπαρκῶς διατυπωμένη,** ἀφοῦ εἶναι ὑπεράνω τῶν ἐγκοσμίων μεγεθῶν, καὶ «προσαρμόζεται» σύμφωνα μὲ τὶς ἱστορικὲς της, ἀνάγκες γιὰ λόγους μεταδοτικότητος καὶ κατανοήσεως, σὲ πρακτικὲς μορφὲς τοῦ δόγματος, οἱ ὁποῖες ἀποτελοῦν τὸ σωτηριολογικὸ περιεχόμενο τῶν Ἱερῶν Κανόνων. Ἄν θεωρηθοῦν ὅλα στὴν ἐκκλησία ὡς ἀμετάβλητα μεγέθη, τότε τὸ γεγονός αὐτὸ προσδίδει στὴν ἐκκλησία ἓνα χαρακτήρα *μονοφυσιτικὸ καὶ ἀπαξιωτικὸ* γιὰ τὸν κόσμον, ἀφοῦ θεωρεῖ ἑαυτὴν ἱστορικῶς ἀμετάβλητη, ἀπέχουσα ἀπὸ τὸν μεταβαλλόμενο κόσμον, δηλαδὴ βρίσκεται ὡς ἓνα βαθμὸ ἐκτὸς τόπου καὶ χρόνου, ἔξω ἀπὸ τὴν ἱστορία, ἢ ἔστω συμμετέχουσα μερικῶς σὲ αὐτήν⁷¹.

Μὲ μιὰ ἐπιφανειακὴ ματιὰ στὴν «ἐξωτερικὴ» μεταβλητότητα τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ἡ ἀκρίβεια ἴσως μποροῦσε νὰ θεωρηθεῖ ὅτι ἀντιστοιχεῖ στὸν Μωσαϊκὸ Νόμον, ὁ ὁποῖος δὲν καταργεῖται μὲν ὑπὸ τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ ἀπλῶς δὲ ἐρμηνεύεται ὀρθὰ ὑπ' Αὐτοῦ. Ἔτσι, καὶ ἡ ἄσκηση οἰκονομίας **δὲν καταργεῖ τὸν Ἱερὸ Κανόνα, ἀπλῶς εἶναι σὲ μία προσπάθεια γιὰ ἀκριβέστερη ἀπόδοση τῆς ἀμετάβλητης ἀλήθειας, ἐρμηνεύοντας τὸν ἐσωτερικὸ του κόσμον,** ὅταν ἡ ἱστορικὴ του ἔκφραση δὲν ἐκφράζει τὴ σύγχρονη λύση τοῦ προκύψαντος κανονικοῦ προβλήματος. Τὸ ἐσωτερικὸ περιεχόμενο τοῦ Κανόνου παραμένει πάντα σὲ ἰσχὺ, ἀφοῦ ἡ οὐσία του

---

⁷¹ Πρβλ. Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), «Κανονικὴ Οἰκονομία», 2 (2019) 29.

εἶναι αἰώνια καὶ ἐκφράζει τὴν ἀμετάβλητη ἀλήθεια τῆς πίστεως⁷², ὅπως αὐτὴ βιώνεται στὴ ζωὴ τῆς ἐκκλησίας, πάνω ἀπὸ τὴν κυριαρχία ἱστορικῶν δομῶν καὶ ἐγκοσμίων μορφῶν⁷³. Μιὰ δευτέρη ματιὰ σὲ βάθος, ὅσον ἀφορᾷ στὴν ὑποτιθέμενη ἀναστολή, ἢ μεταβλητότητα τῶν Ἱερῶν Κανόνων, φαίνεται ὅτι δὲν πρόκειται στὴν πραγματικότητα γιὰ τίποτε ἀπὸ τὰ δύο. Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες εἶναι φορεῖς τῆς αἰώνιας ἀλήθειας ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ μέσα στὴν ἐκκλησία, ἀποτελοῦν τὸ καιρικὸ ὄχημα γιὰ τὴ μετάδοση καὶ ἐμπειρία αὐτῆς τῆς ἀλήθειας, ἢ ὁποῖα ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὶς κανονικὲς διατάξεις, παραμένει πάντοτε τὸ ἀναλλοίωτο περιεχόμενο τῶν οἰκουμενικοῦ κύρους κανονικῶν συλλογῶν⁷⁴. Ἐτσι λοιπόν, ὅταν γίνεται λόγος γιὰ ἀπαξίωση ἢ καταφρόνηση τῶν Ἱερῶν Κανόνων ἔνεκα τῆς ἀσκήσεως οἰκονομίας, δύο εἶναι οἱ λόγοι οἱ ὁποῖοι τὴν προκαλοῦν, εἴτε πρόκειται γιὰ ἄγνοια τῶν περὶ τοῦ ἀντιθέτου ὑποστηριζομένων, εἴτε πρόκειται γιὰ κακόπιστη ἐνέργεια, ἢ ὁποῖα πηγάζει ἀπὸ τὸ προσωπικὸ «ἀλάθητο» μὲ τὰ γνωστὰ φονταμεταλιστικὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα συνήθως τὸ συνοδεύουν.

Ἐτσι λοιπόν, ἡ ἄσκηση οἰκονομίας δὲν ἀναιρεῖ τὴ δημιουργία ἀλληλεξαρτήσεως μεταξὺ τῶν ἐγκοσμίων μορφῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς καὶ τῆς οὐσίας τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ἀλλὰ ἀποτελεῖ φορέα ρυθμίσεως τῆς κοσμικῆς δομῆς καὶ τῆς θεοπνεύστου ἀποκαλύψεως. Ὡς φορέας δογματικῶν ἀληθειῶν οἱ Ἱεροὶ Κανόνες «κατανοοῦν» διαχρονικά, σὲ μία συγκεκριμένη στιγμή τῆς ἱστορικῆς ὑπάρξεως τῆς ἐκκλησίας, αὐτὸ τὸ ὁποῖο εἶναι ἡ οὐσία τῆς

---

⁷² Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), «Κανονικὴ Οἰκονομία», 1 (2021) 26.

⁷³ Πρβλ. Β. Ἀρχοντώνη (Ἀρχιμ. νῦν Οἰκ. Πατριάρχου), *Περὶ τὴν Κωδικοποίησιν τῶν Ἱ. Κανόνων καὶ τῶν Κανονικῶν Διατάξεων*, σελ. 16-18.

⁷⁴ Πρβλ. Β. Ἀρχοντώνη (Ἀρχιμ. νῦν Οἰκ. Πατριάρχου), *Περὶ τὴν Κωδικοποίησιν τῶν Ἱ. Κανόνων καὶ τῶν Κανονικῶν Διατάξεων*, σελ. 18-19.

ἐκκλησίας, φροντίζοντας καὶ μεριμνώντας γιὰ τὴ μέθεξι τῶν ἀληθειῶν τῆς διὰ τῆς ἀσκήσεως οἰκονομίας. Ὅπως τὰ δόγματα, καὶ οἱ Ἱεροὶ Κανόνες εἶναι θεόπνευστοι, δὲν ὑπόκεινται στὶς ἀνθρώπινες ἀντιλήψεις ἢ συνήθειες, ἀντιθέτως αὐτὲς πρέπει νὰ ὑποκύπτουν στὸν ἀναλλοίωτο καὶ ἀπόλυτο ἐσωτερικὸ χαρακτήρα τους⁷⁵, ὁ ὁποῖος ὡς ἔκφραση οἰκονομίας ρυθμίζει τὴ ζωὴ τῆς ἐκκλησίας καὶ τὸν βίον τῶν χριστιανῶν.

Ἡ ἐκκλησία ἀναγνωρίζει καὶ διατηρεῖ τὴ δυνατότητα προσαρμογῆς τῶν Ἱερῶν Κανόνων τῆς στὶς ἱστορικὲς μορφές, καθὼς κατευθύνονται πρὸς μίαν πληρέστερη ἔκφραση ἀκριβείας τῆς παρουσίας τῆς ἐκκλησίας ἐντὸς τῆς ἱστορίας. Ἄν οἱ ἱστορικὲς συνθήκες στὶς ὁποῖες ζεῖ ἡ ἐκκλησία παρέμεναν πάντα σταθερές, τότε οἱ Κανόνες δὲν θὰ χρειάζονταν καμία προσαρμογή, ἀλλὰ αὐτὸ ὅμως δὲν ἰσχύει, ἐπειδὴ ὁ Κανόνας ἀντικατοπτρίζει τὴν αἰώνια ἀλήθεια στὴν ἐποχὴ του. Ἐτσι, οἱ Ἱεροὶ Κανόνες προσαρμόζονται στὸ βαθμὸ τὸν ὁποῖο ἡ ζωὴ τῆς ἐκκλησίας ὑφίσταται ἀλλαγές μέσα στὸ ἱστορικὸ γίνεσθαι. Ἡ δογματικὴ ἀλήθεια τῶν Κανόνων δὲν δύναται νὰ ἀλλάξει, ἀλλὰ ἡ ἐκφορὰ αὐτῆς σὲ ἕναν Κανόνα - ὡς τὸ ἀφθαρτὸ περιεχόμενό του - δύναται νὰ «προσαρμοστεῖ» στὴν ἱστορικὴ πορεία τῆς ἐκκλησίας⁷⁶. Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες ὅταν ἔχουν δυνατότητα «ἐφαρμογῆς», ἡ ἰσχὺς των εἶναι δεδομένη, καὶ ἀκολουθοῦν τὴ συνήθη ζωὴ τῆς ἐκκλησίας γιὰ τὴν ὁποῖα ἔχουν θεσπισθεῖ. Ἄν ὅμως ἡ δυνατότητα ἐφαρμογῆς (τηρήσεως) τῶν Ἱερῶν Κανόνων δὲν ὑφίσταται πιά, ἐπειδὴ οἱ συνθήκες ζωῆς τῆς ἐκκλησίας εἶναι ἀσύμβατες πρὸς τὰ ὀριζόμενα ὑπ' αὐτῶν, τότε οἱ τελευταῖοι γίνονται ἀνενεργοί, τίθενται ἐν ἀχρησίᾳ, ἢ ὑπόκεινται σὲ ἀλλαγές, ἀκόμη δὲ δύναται νὰ ἀντικατασταθοῦν ἀπὸ ἄλλους, ὡς ἀνεφάρμοστοι. Ὅταν ἡ

---

⁷⁵ Π. Μπούμη, *Κανονικὸν Δίκαιον*, σελ. 68.

⁷⁶ Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), *Κανονικὰ Ἐμμορφα*, σελ. 129.

ἐκκλησιαστική διοίκηση ἀκολουθεῖ ἀνεπαρκῶς τὴν πραγματικότητα τῶν ἱστορικῶν συνθηκῶν στὸν κόσμος, τότε ἡ ἴδια ἡ ἐκκλησία θὰ καλύψει αὐτὴ τὴν ἀνεπάρκεια μὲ τὴν **ἔννοια τοῦ ἔθιμου**, ὡς στοιχεῖο τῆς παραδόσεως, στὸ ὁποῖο δίνει μεγάλη σημασία, ἐνῶ στὴ συνέχεια τὰ ἔθιμα τῆς ἐκκλησίας ἀποκτοῦν τὴν βαρύτητα τῶν Ἱερῶν Κανόνων.

Τὸ χρονικό, στὸν βαθμὸ τὸν ὁποῖο δύναται νὰ ἐκφράσει τὸ αἰώνιο, καὶ τὸ μεταβλητό, τὸ ἀναλλοίωτο, συνθέτουν μία ἐνιαία ἀξία στὸ σημεῖο τῆς παρουσίας των στὴν ἱστορία, ἡ ὁποία πηγάζει ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν οὐσία τῆς ἐκκλησίας ὡς ἔκφραση τῆς ἰδιοπροσωπείας της. Ἡ ἐκκλησία δημιουργεῖ μέσα στὶς πεπερασμένες συνθήκες τῆς ὑπάρξεώς της, μορφές Κανόνων στὶς ὁποῖες **θέλει νὰ ἐκφράσει κάθε φορὰ πληρέστερα τὴν οὐσία της, καὶ νὰ ἐπηρεάσει τὴ σύγχρονη πραγματικότητα** στὸν κόσμος, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ μεταβάλλονται διαρκῶς οἱ καιρικές μορφές τοῦ βίου της. Μέσω αὐτῶν τῶν μορφῶν ἡ ἐκκλησία ὄχι μόνο εἶναι παροῦσα στὴν ἱστορία, ἀλλὰ καὶ ἡ ἱστορία χαρακτηρίζει τὴν ἐκκλησία. Ἔτσι, ὅλη ἡ ζωὴ της στὴν ἱστορία ἐκκλησιοποιεῖται, ἐνῶ ἡ ἱστορία ἀποκτᾶ τὸ νόημά της, καὶ τὴν ἀξία της στὴν πορεία πρὸς τὰ ἔσχατα.

Ἡ ἀλληλεπίδραση Ἱερῶν Κανόνων καὶ ἐκκλησιαστικοῦ βίου δὲν θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα ἑνὸς κώδικος καλῆς συμπεριφορᾶς μίας κοινωνίας πιστότητος ἀπέναντι στὸν Θεό, ἀλλὰ ὅπως ἡ Ἁγία Γραφή, ἔτσι καὶ αὐτοὶ εἶναι θεόπνευστοι, μὲ ἐσωτερικὴ ζωὴ καὶ δυναμισμό. **Ἡ Ἁγία Γραφή καὶ οἱ Ἱεροὶ Κανόνες**, ὡς δύο πνεύμονες μὲ τοὺς ὁποίους ἀναπνέει τὸ σῶμα τῆς ἐκκλησίας, εἶναι ἰσόκυρα μεγέθη, ἀφοῦ ἀμφοτέρω εἶναι ἔργο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, **δημιουργήθηκαν ἱστορικά, ἀλλὰ δροῦν ἐσχατολογικά στὸν χρόνο καὶ στὴν ἱστορία**, ὑφίστανται μέσα στὸν κόσμος, ὡς ὁ σαρκωμένος Λόγος, ὁ Ὅποῖος εἶναι ἤδη παρῶν, ἀλλὰ καὶ ἐρχόμενος. Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες ἀνήκουν, ὅσον ἀφορᾷ στὴν ἐξωτερικὴ τους

μορφή, στὸν κόσμον τοῦτο, ἀλλὰ προσβλέπουν μὲ τὴν ἐσωτερικὴ τους ἀλήθεια μέσα ἀπὸ τὰ παρόντα στὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Ὑπὸ μία τέτοια ἔννοια ἢ ἐφαρμογὴ τῆς ἀκρίβειας ταυτίζεται μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἀσκήσεως τῆς οικονομίας, ὡς δύο πλευρὲς τοῦ ἴδιου νομίσματος, ἀφοῦ **ἡ ὀρθὴ ἐρμηνεία εἶναι ὁ κοινὸς τόπος μεταξὺ ἀκρίβειας καὶ οικονομίας**, ὁ ὁποῖος ταυτίζει σωτηριολογικὰ τὰ δύο μεγέθη, ἢ μᾶλλον ἢ ἀκρίβεια ἐκφράζεται μέσω τῆς οικονομίας, ἀφοῦ ἡ τελευταία ἀποτελεῖ στὴ συγκεκριμένη στιγμή τὴν ὀρθὴ ἐρμηνεία τῆς ἀκρίβειας.

Ἡ θεολογία τοῦ κανονικοῦ δικαίου περικλείει μέσα τῆς δύο στοιχεῖα τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὴν «οὐσία» του, τὴν ἱστορία καὶ τὰ ἔσχατα, ἐνῶ τὸ δεύτερο εἰκονίζεται στὸ πρῶτο. Ἡ ἐσχατολογικὴ προτεραιότητα ὑπερέχει τῆς ἱστορικῆς ἀκολουθίας τῶν γεγονότων, τὴν ὁποία ὑπηρετεῖ τὸ ἐκκλησιαστικὸ δίκαιο τῆς νομικῆς ἐπιστήμης, ἀφοῦ αὐτὴν τὴν ὄντοτητα (τὴν ἱστορία) μόνο γνωρίζει, δίχως νὰ προσβλέπει σὲ ὅτιδήποτε ἄλλο (ὑπερφυσικὸ) ἐκτὸς αὐτῆς. Ἔτσι τὰ δύο δίκαια **συμπίπτουν ἄνισα** μεταξὺ τους, στὴ διαλεκτικὴ καὶ στὴν ἱστορία, ὅσον ἀφορᾷ στὴν προοπτικὴ τοῦ καθ' ἑνὸς ἀπὸ αὐτὰ, χωρὶς κανένα σημεῖο ἐσχατολογικῆς ἐπαφῆς μεταξὺ των στὸ χωροχρονικὸ γίνεσθαι. Τὸ κοσμικὸ δίκαιο παραμένει στὴν ἱστορία ἠθικὰ καὶ καταναγκαστικά, ἐνῶ τὸ κανονικὸ τὴν ὑπερβαίνει ἐσχατολογικά, συνεπῆ καὶ τὰ δύο μὲ τὴν αὐτοσυνειδησία τους. **Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες, ὡς μεγέθη ἐσχατολογικοῦ προσανατολισμοῦ, δὲν θεσπίστηκαν γιὰ νὰ ἐφαρμόζονται ὡς ἠθικὲς ἀξίες, δὲν ἀποτελοῦν σύστημα δικαίου, ἀλλὰ ἐξεικονίζουν τὴν ἐσχατολογικὴ συνείδηση τῆς ἐκκλησίας ἀποτυπώνοντας τὸ αἰώνιο στὸ ἱστορικὸ, καὶ τὸ ἀπόλυτο στὸ σχετικόν**⁷⁷. Ὅταν ἡ ζωὴ στὶς χριστιανικὲς κοινότητες

---

⁷⁷ Βλ. Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), «Κανονικὴ Οἰκονομία», 3 (2020) 28-29.

συνεχίζει μονότονα, καὶ ράθυμα τὴν πορεία τῆς, ἡ ἐκκλησιαστικὴ συνείδηση τείνει νὰ πιστεύσει ὅτι οἱ ὑπάρχουσες ἐκκλησιαστικὲς μορφές εἶναι ἡ ἀπόλυτη σταθερά, ἄρα ἀμετάβλητη. Ἔτσι, ὅταν αὐτὴ ἡ εὐτυχισμένη καὶ ἤρεμη ἱστορικὴ ροὴ τοῦ βίου τῆς ἐκκλησίας διαταράσσεται, τότε ἀρχίζουν νὰ ἀλλάζουν καὶ νὰ ἐξελίσσονται οἱ ἴδιες οἱ μορφές τῆς ζωῆς τῆς, οἱ ὁποῖες ἀπαιτοῦν μίαν «κανονικὴν» ἀναθεώρηση, ἐπειδὴ ἡ συνηθισμένη μέχρι τότε *κανονικὴ συνείδηση*⁷⁸ τῆς ἐκκλησίας εἶναι πλέον ἐκτεθειμένη, καθὼς αὐτὴ ἔχει κλονιστεῖ καὶ ἔχει χάσει τὴν σταθερὴ βάση τῆς ἐρμηνευτικῆς τῆς συνειδήσεως, τὴν ὁποία νόμιζε ὅτι κατεῖχε κάτω ἀπὸ τὶς ἤδη ὑπάρχουσες «κανονικὲς» μορφές.

Ἡ *κανονικὴ* δομὴ εἶναι μόνο ἡ ἐξωτερικὴ ἔκφραση τῆς δογματικῆς διδασκαλίας τῆς ἐκκλησίας⁷⁹. Σὲ διαφορετικὲς ἐποχὲς ἡ οὐσία τῆς ἐκκλησίας θὰ μπορούσε νὰ ἔχει ἄλλες δογματικὲς ἢ κανονικὲς ἐκφράσεις, καθ' ὅσον ἀπαιτεῖ καὶ ἀναζητᾶ μίαν **πληρέστερη συνειδητοποίηση** τῆς οὐσίας τῆς, ὑπὸ συγκεκριμένους κάθε φορὰ ἱστορικὲς συνθῆκες. Ἔτσι, μπορεῖ νὰ γίνῃ δεκτὸ ὅτι ἡ κανονικὴ διαδικασία τῆς ζωῆς τῆς ἐκκλησίας θὰ μπορούσε νὰ ἔχει διαφορετικὸ τρόπο ἐκφράσεως, καὶ ὅτι ἡ οὐσία τῆς θὰ μπορούσε νὰ «προσαρμοστεῖ» σὲ διαφορετικὲς δομὲς ἀπὸ αὐτὲς σὲ τὶς ὁποῖες στεγάζεται σήμερα, ὑπὸ τὴν προϋπόθεση ὅτι οἱ δομὲς αὐτὲς δὲν τὴν θίγουν. Τὸ περιεχόμενο τῆς δογματικῆς διδασκαλίας τῆς ἐκκλησίας, καθὼς καὶ οἱ ἀνάγκες τῆς καθορίζουν τὸ περιεχόμενο τῆς κανονικῆς νομοθεσίας. Διαφορετικὲς ἀνάγκες στὴ ζωὴ τῆς ἐκκλησίας μοιραία θὰ ὀδηγοῦσαν σὲ διαφορετικοὺς Κανόνες, ἐφ' ὅσον αὐτοὶ θὰ ἐξυπηρετοῦσαν τὴ νέα κατάσταση μὲ τὴν ἐνεργὸ παρουσία τους σὲ αὐτήν.

---

⁷⁸ Ε. Χριστινᾶκη-Γλάρου, *Από τη Θεία Οικονομία στην Οικονομία της Εκκλησίας*, σελ. 253.

⁷⁹ Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), «Κανονικὴ Οικονομία», 2 (2019) 29.

Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες ἀναγνωρίζονται ὡς τὸ θεμέλιο τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ τὸ μέσον μὲ τὰ ὑψηλότερα κριτήρια γιὰ τὴν ἐπίλυση κανονικῶν προβλημάτων. Ἔτσι, νέες ἐνδεχόμενες μορφές ἀπαιτοῦν μία πολὺ πιὸ προσεκτικὴ μελέτη καὶ ἐξοικείωση μὲ τὸ κανονικὸ ὕλικό, ἀπ' ὅτι στὸ παρελθόν, ἀφοῦ **οἱ μεταβαλλόμενες ἱστορικὲς συνθήκες στὴν ἐκκλησία πρέπει νὰ ἀνταποκρίνονται στὴν κανονικὴ συνείδησή της⁸⁰**, στὰ βίωμάτά της, γι' αὐτὸ ἡ ἐκκλησία, στὴν προσπάθειά της γιὰ πληρέστερη καὶ **ἀκριβέστερη ἔκφραση** τῆς φύσεως τῆς αἰώνιας δογματικῆς ἀλήθειας καὶ ἐφαρμογῆ τῆς ἀπρόσκοπτης ποιμαντικῆς της, **πρέπει νὰ συμβάλλει στὴν ἀποκωδικοποίηση τῶν σχέσεών της πρὸς τὴν πραγματικότητα, καὶ ὄχι στὴν ὑποταγὴ της σὲ παρωχημένα σχήματα.** Οἱ Συνοδικὲς ἀποφάσεις εἶναι στὴν πραγματικότητα οἱ **κανονικὲς ἐρμηνεῖς** τοῦ δόγματος, οἱ ὁποῖες ἀφοροῦν σὲ μία συγκεκριμένη στιγμή τῆς ἱστορίας τῆς ἐκκλησίας. Ἔτσι, ἡ **κανονικὴ συνείδηση⁸¹** δὲν δύναται νὰ εἶναι παροδικὴ καὶ προσωρινή, ὡς νὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ στιγμή καὶ νὰ ὑποτάσσεται σὲ αὐτήν, ἀλλὰ εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἱστορικὰ δεδομένα, ἢ ἂν ἐξαρτᾶται ἢ ἐξάρτηση αὐτὴ πρέπει νὰ εἶναι δημιουργικὴ καὶ παραγωγική. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἡ κανονικὴ συνείδηση βρίσκεται στὴν ὀρθὴ ἐρμηνεία τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ἐφ' ὅσον αὐτὴ ἐκφράζει τὴν πίστη καὶ ἐπιβάλλει τὴν τάξη στὴν ἐκκλησία. Αὐτὴ ἡ **κανονικὴ συνείδηση ἀποτελεῖ τὴν κινητήρια δύναμη τῆς ἐκκλησίας στὴν ἱστορία, ἡ ὁποία ἐπιβάλλεται νὰ ἐνθαρρύνει τὴν ὑλοποίησιν τῆς ἀκριβέστερης διαχρονικῆς ἐκφράσεως τῆς αἰώνιας ἀλήθειας στὴν κανονικὴ τῆς ἔκφραση.** Αὐτὴ

---

⁸⁰ Βλ. Ν. Afanasiev, *The Canons of the Church: Changeable or Unchangeable?* <http://orthodoxinfo.com/general/the-canons-of-the-church-changeable-or-unchangeable.aspx> (Ἀνάκτηση 2/12/2020).

⁸¹ Πρὸβλ. Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), «Κανονικὴ Οἰκονομία», 6 (2020) 30.

ἡ συνείδηση παραμένει ἀναλλοίωτη μεταξὺ τῶν μεταβλητῶν στὴ ζωὴ τῆς ἐκκλησίας καὶ εἶναι μοναδικὴ γιὰ ὅλες τὶς ἐποχές, καὶ καθολικὴ γιὰ ὅλες τὶς τοπικὲς ἐκκλησίες.

Ὅταν τὸ παρελθὸν παύει νὰ εἶναι μία δημιουργικὴ παράδοση γιὰ τὸ μέλλον, καὶ μετατρέπεται σὲ ἀδράνεια καὶ στασιμότητα, ἡ ὁποία μάλιστα παρεμβαίνει ἀρνητικὰ στὴν ἐσχατολογικὴ πορεία τῆς ἐκκλησίας,, τότε μπορεῖ καὶ **πρέπει νὰ ἀλλάξει ὁ τύπος ὑπὲρ τῆς οὐσίας, τὸ δῆθεν ἀμετάβλητο ὑπὲρ τοῦ ὄντως ἀμεταβλήτου.** Ἔτσι, ὅταν καὶ ἐφ' ὅσον μία τέτοια κατάσταση δὲν δύναται πλέον νὰ κατευθύνει τὴν ἐκκλησία σὲ νέες μορφές, πρὸς μία πληρέστερη ἔμπρακτὴ καὶ βιωματικὴ κατανόηση τῆς διδασκαλίας τῆς, τότε παύουν νὰ ἰσχύουν οὐσιαστικά, ἀν ὄχι καὶ τυπικά, ἐκεῖνες οἱ κανονικὲς διατάξεις μέσῳ τῶν ὁποίων δὲν δύναται πλέον νὰ ἐκφραστῆ ἡ **κανονικὴ συνείδηση** τῆς ἐκκλησίας⁸². Ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ὅτι οἱ διάφορες ἱστορικὲς μορφές στὴ ζωὴ τῆς ἐκκλησίας, ὅπως αὐτὲς ἐκφράζονται διαχρονικὰ μέσα ἀπὸ τοὺς Ἱεροὺς Κανόνες, δὲν κατακερματίζουν τὴ πορεία τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς, ἀλλὰ συνδέονται μεταξὺ τους ὡς ἓνα ἐνιαῖο σωτηριολογικὸ γεγονός. **Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες, ὡς ἱστορικὴ μορφή τῆς κανονικῆς συνειδήσεως τῆς ἐκκλησίας, δὲν ἐπιδέχονται ἐσωτερικὲς ἀλλοιώσεις τοῦ σωτηριολογικοῦ χαρακτῆρος των, ἀλλὰ οὔτε καὶ τὴ συντήρηση ἀπολιθωμένων ἐξωτερικῶν μορφῶν τοῦ οὐσιώδους καὶ ἀπόλυτου περιεχομένου των,** διότι οἱ Κανόνες ἐκφράζουν **διαχρονικὰ καὶ δυναμικὰ**⁸³ τὴ βούληση τῆς ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἐκδηλώνεται μέσα ἀπὸ ἱστορικὲς δομές, καὶ ἐνσωματώνουν τὴν οὐσία τῆς ὑπάρξεώς της. **Ἡ σχετικὴ μορφή τῶν Ἱερῶν Κανόνων δὲν καθορίζει τὴν ἀπόλυτὴ ἀξία τῆς οὐσίας των,**

---

⁸² Βλ. Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), «Κανονικὴ Οἰκονομία», 1 (2021) 26.

⁸³ Βλ. Γ. Φλωρόφσκυ (Πρωτ.), *Θέματα Ὁρθοδόξου Θεολογίας*, σελ. 187.

ἀλλὰ τὴν ἐκφράζει χωροχρονικὰ ἡ ἐκκλησία, μέσῳ αὐτῶν, κατὰ τὴν ἱστορικὴ πορεία της, καὶ ὅταν ἡ ἀκρίβεια αὐτοῦ τοῦ σχετικοῦ μεγέθους ἀποκλίνει ἀπὸ τὸν ἀληθινὸ σκοπὸ καὶ τὶς πραγματικὲς ἀνάγκες τῆς ἐκκλησίας, ἡ οἰκονομία ἀποκαθιστᾷ τὶς διασαλευθεῖσες σχέσεις της μὲ τὴν πραγματικότητα. Στους Ἱεροὺς Κανόνες σὲ καμία περίπτωση δὲν ἀποξενώνεται τὸ ἀπόλυτο ἀπὸ τὸ σχετικό, τὸ αἰώνιο ἀπὸ τὸ ἱστορικό⁸⁴, ἀφοῦ ἡ αἰώνια οὐσία τοῦ Κανόνος ἐκφράζεται μέσα ἀπὸ τὸ χρονικὸ σχῆμα του, στὴν ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ ἐνέργειά του, χωρὶς ἀσφαλῶς οὐσία καὶ ἐνέργεια νὰ συμπίπτουν μεταξύ των.

Ὁ Ἱερὸς Κανόνας εἶναι ἓνα ὄχημα μεταφορᾶς, τὸ ὁποῖο ἡ ἐκκλησία χρησιμοποιεῖ γιὰ νὰ μεταφέρει πρακτικὰ σὲ ἱστορικὸ χρόνο τὶς αἰώνιες ἀλήθειες, ἐνῶ μία νέα διατύπωση τῶν Ἱερῶν Κανόνων σὲ μία δεδομένη ἱστορικὴ μορφή, εἶναι θετικὸ βῆμα ποιμαντικῆς εὐθύνης, ἂν καὶ ἐφ' ὅσον, ἀντανακλᾷ πραγματικὰ τὴν οὐσία τῆς ἀλήθειας τῆς ἐκκλησίας. Αὐτὸ ἐνισχύει τὴν ἄποψη περὶ ἀλλαγῆς τῶν ἐξωτερικῶν μορφῶν τῶν Ἱερῶν Κανόνων σύμφωνα μὲ τὴν ἔννοια τῆς κανονικῆς συνειδήσεως, ὡς **σταθερὸ καὶ δυναμικὸ μέγεθος τῆς ἐκκλησίας**, τὸ ὁποῖο δύναται νὰ ἀνατρέψει τὴν καθεστυκία μορφή, ὅταν, καὶ ἐφ' ὅσον αὐτὴ εἶναι ἀναχρονιστικὴ. Ἡ ἱστορικὴ δομὴ τοῦ Κανόνος διακρίνεται ἀπὸ τὸ σωτηριολογικὸ περιεχόμενό του, ἀξιολογεῖται καὶ ἐρμηνεύεται βάσει τῆς κανονικῆς παραδόσεως καὶ τῆς εὐρύτερης ἔννοιας τῆς **κανονικοποιημένης συνειδήσεως** τῆς ἐκκλησίας, ἀφοῦ οἱ Ἱεροὶ Κανόνες δὲν ἀποτελοῦν αὐθύπαρκτο μέγεθος μέσα στὴν ἐκκλησία. Ἡ ἀποσύνδεση τῶν Ἱερῶν Κανόνων ὡς ἀντικείμενο, ἀπὸ τὸ ὑποκείμενο τοῦ περιεχομένου των, ἀποσυνθέτει τὴν ἐνότητα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς, γι' αὐτὸ πρέπει οἱ

---

⁸⁴ Πρὸβλ. Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), *Κανονικὰ Ἐμμορφα*, σελ. 111, 138.

Κανόνες νὰ ἀντιμετωπίζονται «όλιστικά», μέσω τῆς ὑφιστάμενης ἢ ἄλλης διατυπώσεως, ἢ ὅποια ὅμως ἐκφράζει συνειδητὰ τὴν πίστη καὶ τὴ ζωὴ τῆς ἐκκλησίας. Ἔτσι, ἡ ἐξωτερικὴ μορφή καὶ τὸ γράμμα τῶν Ἱερῶν Κανόνων **δύναται καὶ πρέπει νὰ μεταβάλλεται ἢ νὰ ἐρμηνεύται σύμφωνα, ἢ ἀνάλογα μὲ τις πραγματικὲς συνθήκες**, οἱ ὁποῖες διαμορφώνονται στὸν κοινωνικὸ περιβάλλον στὸ ὁποῖο ζεῖ καὶ κινεῖται ἡ κανονικὴ συνείδηση τῆς ἐκκλησίας.

Οἱ δεσμεύσεις καὶ οἱ ἀπαγορεύσεις τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ἀναφέρονται στὰ μέλη τῆς ἐκκλησίας, καὶ ὄχι στὴ νομοθετικὴ τῆς ἐξουσία. Ἄρα ἡ ἐκκλησία μπορεῖ νὰ ἐκθέτει καὶ νὰ προσαρμόζει τὴν ἀναλλοιώτο περιεχόμενο τῶν Ἱερῶν Κανόνων στὴν ἱστορικὴ του ἔκφραση καὶ νὰ τὸ ἐκφέρει σὲ νέα μορφή, σύμφωνα πρὸς τὰ σύγχρονα δεδομένα. Ἡ ἐπιμονὴ στὴν ἀπόλυτη ἔκφραση τῆς ἐξωτερικῆς μορφῆς τῶν Κανόνων μπορεῖ νὰ καταστεῖ ἐπιζήμιος γιὰ τὴν ζωὴ τῆς ἐκκλησίας⁸⁵. Αὐτὸ ἐπιβεβαιώνεται καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ὁ ἴδιος Κανόνας μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ κατάλληλη ἀπάντηση στὸ πρόβλημα μίας τοπικῆς ἐκκλησίας, ἐνῶ ὁ αὐτὸς νὰ εἶναι ἡ ἐπιβλαβὴς λύση γιὰ μία ἄλλη⁸⁶. Οἱ ἱστορικὲς μορφές ἀλλάζουν, ἐπαναπροσδιορίζονται, ὅσο καὶ ἂν ἔχουν καταξιωθεῖ διαχρονικά, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐνδεχόμενη ζημία μίας τέτοιας ἐνέργειας εἶναι ὑποδεέστερη ἀπὸ τὰ ὀφέλη τὰ ὅποια μπορεῖ νὰ ἐπιφέρει. Ὅταν ἡ αὐτοσυνειδησία τῆς ἐκκλησίας κρίνει ὡς ἐπιβεβλημένη τὴν ἐξωτερικὴ ἀλλαγὴ συγκεκριμένων κανονικῶν μορφῶν τοὺς ὁποῖους ἡ ἴδια νομοθέτησε, **δύναται καὶ μπορεῖ νὰ κάνει χρῆση τῆς ἴδιας νομοθετικῆς ἐξουσίας**, ἀναλλοιώτα διαφυλαττομένης τῆς ἐσωτερικῆς

---

⁸⁵ Βλ. Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), *Κανονικὰ Ἑμμορφα*, σελ. 134-135.

⁸⁶ Πρβλ. ΡΠΣ, Μ. Βασιλείου Κανῶν α', τόμ. Δ', σελ. 89-92.

«ουσίας» τῶν παλαιῶν της μορφῶν⁸⁷. Ἡ αὐτοσυνειδησία τῶν Ἱερῶν Κανόνων δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἐκτροπὴν σὲ κοσμικὸ νομοθέτημα, ἄτεγκτο καὶ μονολιθικὸ, τὸ ὁποῖο δὲν θὰ προσβλέπει στὴν ἰδιαιτερότητα καὶ μοναδικότητα ἑνὸς ἐκάστου προσώπου (αὐτὸ ἐσχάτως ἔγινε ἀντιληπτὸ ἀπὸ τὸ κοσμικὸ δίκαιο) ἀπέναντι στοῦ κάλεσμά αὐτοῦ ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας πρὸς τὴ Βασιλεία⁸⁸.

Ὡστόσο, ὑπάρχει καὶ ἡ ἄποψη ὅτι, ἐπειδὴ δὲν γνωρίζουμε τὸ σκεπτικὸ ἑνὸς ἐκάστου τῶν ψηφισάντων τὸν Κανόνα Πατέρων, πολὺ δὲ περισσότερο ὅταν αὐτὸς ἔχει ἐπαναψηφισθεῖ ἀπὸ ἄλλες συνόδους καὶ ἀποτελεῖ σύμπραξη πολλῶν ἀνθρώπων καὶ ἐνδεχομένως διαφόρων ἐποχῶν, πρέπει νὰ ἐμμένουμε προσηλωμένοι στοῦ γράμμα τοῦ Κανόνος, καὶ ὄχι στὴν ὑποτιθέμενη βούληση ἑνὸς ὑποτιθέμενου «νομοθέτη»⁸⁹. Ἡ ἄποψη αὐτὴ ἂν καὶ «εὐσεβής», εἶναι ἐξωπραγματικὴ, ἀντιιδεοντολογικὴ, καὶ ἀντικανονικὴ. Σὲ κάθε περίπτωση ἡ ἐκκλησία βιώνει τὴν ἀλήθειά της καὶ τὴν αὐτοσυνειδησία της ἱστορικὰ καὶ ἐσχατολογικά, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ καὶ δὲν πρέπει νὰ ἐπιτρέψει στοῦ μέρους νὰ ὑπερισχύσει τοῦ ὅλου. Κάθε Κανόνας δὲν ἀποτελεῖ τὴ μόνη αὐθεντικὴ προσαρμογὴ τῆς θείας Ἀποκαλύψεως, ἀφοῦ οἱ δυνατότητες ἱστορικὰ εἶναι ποικίλες, καὶ ἡ ἐνότητα δὲν διασπᾶται ἔνεκα τῆς πολυμορφίας, ἀλλὰ λειτουργεῖ ἐνιαία στὴν πορεία τῆς ἱστορίας. Ἡ ποιμαντικὴ διάκριση μίας ομάδος Ἱερῶν Κανόνων, τοὺς ὁποίους θὰ δοῦμε στὴ συνέχεια, ὅπου ἐφαρμόζεται ἡ ἀκρίβεια, καὶ μίας ἄλλης, ὅπου ἀσκεῖται ἡ οἰκονομία, δὲν σημαίνει ὅτι ἀναιρεῖ ἢ μίαν τὴν ἄλλη, ὅσον ἀφορᾷ στὸν ἐνιαῖο σωτηριολογικὸ σκοπὸ τους. Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες ὡς ἀκρίβεια ἀφ' ἑνός, εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ ἑνός

---

⁸⁷ Βλ. Περὶ τοῦ ἀντιθέτου, Π. Μπούμη, *Κανονικὸν Δίκαιον*, σελ. 49-53.

⁸⁸ Βλ. Β. Ἀρχοντῶνη (Ἀρχιμ. νῦν Οἰκ. Πατριάρχου), *Περὶ τὴν Κωδικοποίησιν τῶν Ἱ. Κανόνων καὶ τῶν Κανονικῶν Διατάξεων*, σελ. 15 ἔξ.

⁸⁹ Βλ. Π. Μπούμη, *Κανονικὸν Δίκαιον*, σελ. 76-77.

ἐγκόσμιου σχήματος, ἡ ἄσκηση οἰκονομίας ἀφ' ἑτέρου, ὡς ἀπόκλιση ἀπὸ τὴν ἀκρίβεια, εἶναι ἡ ἔκφραση τοῦ βαθύτερου νοήματος αὐτῆς, εἶναι ἡ ψυχὴ τῆς. Ἡ οἰκονομία εἶναι ἡ ἔννοια ἡ ὁποία ὑπερβαίνει σὲ δεδομένη στιγμή τὸ ἄκαμπτο καὶ ἀμετακίνητο τῆς ἀκρίβειας σχῆμα, εἶναι τὸ πνεῦμα τῆς οἰκονομίας, ὡς ἀπόρροια καὶ ὑπέρβαση τῆς ἔννοιας τῆς ἀκρίβειας. Ἔτσι, ὅταν ἡ τελευταία, φαινομενικά, ὡς δικαικὸ μέγεθος ὀδηγεῖ σὲ ἀδικία, ἡ οἰκονομία, θεραπεύουσα καὶ ἀναπληροῦσα αὐτὴ τὴ σωτηριολογικὴ ἐκτροπή, δίνει τὴ δυνατότητα ἀλλαγῆς πορείας, **ἀπὸ τὴν ἀντικανονικότητα τῆς ἀκρίβειας στὴν κανονικότητα τῆς οἰκονομίας**, «ἵνα μὴ, τὸ πᾶν ἐκζητήσαντες, τὸ πᾶν ἀπολέσωμεν»⁹⁰.

---

⁹⁰ Μιχαὴλ Πατριάρχου, Ἐπιστολή. PG 120, 813A. Βλ. Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Αγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης*, σελ. 143.

ΑΣΚΗΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΙΕΡΩΣΥΝΗΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΑΣΚΗΣΕΩΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΗΝ ΙΕΡΩΣΥΝΗ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΚΑΝΟΝΙΚΟΤΗΤΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ «ΑΝΤΙΚΑΝΟΝΙΚΟΤΗΤΟΣ» ΤΗΣ ΑΚΡΙΒΕΙΑΣ

i. Ἀγιογραφική καὶ χριστολογική θεώρηση ἀκρίβειας καὶ οἰκονομίας – Θεοπνευστία Ἱερῶν Κανόνων

Ἡ οἰκονομία δὲν ἀνατρέπει τὴν ἀκρίβεια τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ὅπως καὶ ἡ σχετική ἰσχὺς τὸ ἀπόλυτο κῦρος, ἀλλὰ ἐνεργοποιεῖ τὴν ἐσωτερική διάθεση τῆς ἀκρίβειας, ἡ ὁποία εἶναι ἡ οἰκονομία, πρὸς ἐπίλυση τοῦ προκύψαντος προβλήματος, χωρὶς πρόθεση καταργήσεως τῆς ἀκρίβειας ἀπὸ τὴν «κανονική» τῆς θέσης. Συνεπῶς, ἡ θεωρούμενη ὡς ἀπόκλιση τῆς ἀκρίβειας στὸν χῶρο τῆς οἰκονομίας γίνεται αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ οἰκονομία, ἀκρίβεια τοῦ σκοποῦ τῆς, ἀφοῦ οἱ Ἱεροὶ Κανόνες εἶναι κανονικοὶ ὁδοδείκτες, κανονιστικὲς διατάξεις, «προορισμένοι κυρίως νὰ ὑποδείξουν ὁδὸ πορείας τοῦ Ἐκκλησιακοῦ Σώματος πρὸς τὰ Ἔσχατα καὶ

τῆ Βασιλεία»⁹¹, καὶ ὄχι ἄτεγκτα ἀναχρονιστικὰ καὶ ἀντιφατικὰ μεγέθη μίας ἀρχαίας ἐποχῆς, τὰ ὅποια δὲν ἄπτονται τῆς σημερινῆς πραγματικότητος, διότι σὲ διαφορετικὴ περίπτωσι, οὔτε ἱεροὶ θὰ ἦσαν, οὔτε θεόπνευστοι, ἀλλὰ ἐν πλήρη ἀδυναμίᾳ θὰ ἀπείχαν ἀπὸ τὸ σωτηριολογικὸ γεγονός.

Τὸ γεγονός ὅτι οἱ Ἱεροὶ Κανόνες εἶναι θεόπνευστοι, ὅπως καὶ οἱ ἀποκεκαλυμμένες ἀλήθειες τῆς ἐκκλησίας, αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι συμπίπτουν μεταξύ των **κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν τους μορφήν**, ἐπειδὴ ἡ διάκρισις μεταξύ δογμάτων καὶ κανόνων δὲν ἔγκειται στὴν πηγὴ τῆς προελεύσεώς των, ἀλλὰ στὸ γεγονός ὅτι τὰ δόγματα εἶναι θεῖες ἀποκαλύψεις, ἐνῶ οἱ Κανόνες εἶναι ἐφαρμογὲς αὐτῶν τῶν ἀληθειῶν στὴ ζωὴ τῆς ἐκκλησίας. Αὐτὸ δὲν μειώνει τὴ «θεϊκὴ» φύσιν τοῦ περιεχομένου τῶν Ἱερῶν Κανόνων, καθὼς ἡ πεπερασμένη τῆς ἔκφρασις δὲν ἀναφέρεται στὴν οὐσία τοῦ δόγματος, ἀλλὰ στὴ χρονικὴ τους διατύπωσι. Ἡ ἐξωτερικὴ πλευρὰ τῶν Ἱερῶν Κανόνων ἐκφράζει τὴν ἐσωτερικὴν τους ἀλήθειαν, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἡ ἀπόλυτη ἀλήθεια, ἀφοῦ ἐκφράζεται σὲ μίαν δεδομένη ἱστορικὴν μορφήν τῆς ζωῆς τῆς ἐκκλησίας μὲ κοσμικὰ μεγέθη. Ἡ διάκρισις τῶν Ἱερῶν Κανόνων σὲ *δογματικούς*, *διοικητικούς* ἢ *παρωχημένους* εἶναι συμβατικὴ, καὶ μόνο σὲ ἓνα πρῶτον ἐπίπεδον μποροῦμε νὰ κάνουμε λόγον γι' αὐτήν⁹². Ἡ θεανθρώπινη βούλησις τῆς ἐκκλησίας ἐκδηλώνεται μέσα ἀπὸ τὰ κανονικὰ διατάγματα, ὄχι ὡς χωριστὸ μέγεθος διαζευγμένο μὲ αὐτά, ἀφοῦ οἱ ἱστορικὲς μορφὲς ὑπάρξεώς της ἐνσωματώνουν τὴν οὐσίαν της, ἐπομένως δὲν πρέπει νὰ μιᾶμε γιὰ θεῖους

---

⁹¹ Βλ. Γ. Παπαθωμᾶ (Αρχιμ.), «Κανονικὴ Οικονομία», 2 (2021) 30.

⁹² Πρβλ. Π. Ροδοπούλου, *Ἐπιτομὴ Κανονικοῦ Δικαίου*, Ἐκδόσεις Μυθονία, Θεσσαλονίκη 2017², σελ. 96 ἐξ.

καὶ ἀνθρώπινους νόμους ἀλλὰ πρέπει νὰ μιᾶμε γιὰ ἓνα ἐνιαῖο Θεο-ἀνθρώπινο δίκαιο.

Ὅμως, ὅπως ἡ Ἁγία Γραφή, ἔτσι καὶ οἱ Ἱεροὶ Κανόνες εἶναι μία ζωντανή, δυναμικὴ καὶ διαχρονικὴ παρουσία στὸν χῶρο τῆς ἐκκλησίας. Ἴσως θὰ μπορούσε νὰ υπάρξει κάποια ἀντιστοιχία μεταξὺ τῆς σχέσεως Ἁγίας Γραφῆς καὶ Ἱερῶν Κανόνων, ὅσον ἀφορᾷ στὴν οὐσία τους καὶ στὶς ἐνέργειές τους, μὲ δεδομένο τὸ ἰσόκυρο ἀμφοτέρων. Ἐτσι, θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι ἡ Ἁγία Γραφή ἀντιστοιχεῖ στὴν οὐσία, καὶ οἱ Ἱεροὶ Κανόνες στὴν ἐνέργεια, ἀφοῦ οἱ ἐνέργειες πηγάζουν ἀπὸ τὴν οὐσία καὶ προσβλέπουν σὲ αὐτήν, ἐνεργοῦν δὲ ὡς ἐνδιάμεσες «ὀντότητες» ἐπὶ τῶν πιστῶν, τοὺς ὁποίους ὀδηγοῦν πρὸς τὴν ἀληθινὴ θεογνωσία. Ἡ οὐσία τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου⁹³ εἶναι ἡ ἐνιαία ἐνέργεια ἀκρίβειας καὶ οἰκονομίας, ἡ ὁποία διασφαλίζει σὲ κάθε περίπτωση τὸ προστατευόμενο ἀγαθό, μέσῳ ἀμφοτέρων τῶν διακυβερνήσεων. **Οὐσιαστικὰ ἡ οἰκονομία, ὡς βασικὸ κριτήριον συγκαταβάσεως, δὲν ἀποτελεῖ οὔτε ἐξαίρεση, οὔτε ἀναστολὴ τῆς ἰσχύος τῆς ἀκρίβειας⁹⁴**, διότι οἱ σωτηριώδεις ἐνέργειες ἀμφοτέρων τῶν κανονικῶν μεγεθῶν «σῶζουν» ἐξ ἴσου στὸν ἑαυτό τους τὸ μέτρο τῆς θεραπείας⁹⁵, ἡ δὲ οἰκονομία μάλιστα κινεῖται ἄνετα στὸν χῶρο τῆς θεολογίας καὶ τοῦ δικαίου, ἐνῶ **κατέχει καὶ τὴν πρωτοβουλία τῶν κινήσεων ἔναντι τῆς «ἀκίνητης» ἀκρίβειας**, ἐφ' ὅσον ἡ ἀκρίβεια τοῦ

---

⁹³ Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), *Εἰσαγωγή στὸ Κανονικὸ Δίκαιο καὶ τὴν Κανονικὴ Οἰκονομία* (Σχεδιάγραμμα Εἰσαγωγῆς - Προθεωρία Κανονικῆς Οἰκονομίας):

<https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/THEOL338/%CE%9A%CE%B1%CE%BD%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8C%20%CE%94%CE%AF%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%BF%20Syllabus%202020.pdf> (Ἀνάκτηση 20/11/2020).

⁹⁴ Βλ. Π. Μπούμη, *Κανονικὸν Δίκαιον*, σελ. 53.

⁹⁵ Βλ. Ι. Ρωμανίδου (Πρωτ.), *Πατερικὴ Θεολογία*, σελ. 213-215.

Νόμου τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης δὲν ὀδηγοῦσε ἀπὸ μόνῃ τῆς στῆ σωτηρία, ἀλλὰ ἡ πρωτοβουλία τῆς θείας οἰκονομίας στὴν Καινὴ Διαθήκη⁹⁶.

Ἴσως θὰ μποροῦσε νὰ ὑπάρξει μία ἀντιστοιχία ἐρμηνευτικῶν διαστάσεων μεταξὺ ἐφαρμογῆς τῆς ἀκρίβειας τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ Παλαιᾶς Διαθήκης ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀσκήσεως οἰκονομίας καὶ Καινῆς Διαθήκης. Στῆ μὲν πρώτη περίπτωση ἡ ἐρμηνευτικὴ ὁδὸς εἶναι ἡ ἐβραϊκὴ ἀντίληψη, στῆ δὲ δευτέρῃ ἡ ὀρθὴ ἐρμηνεία, ἡ ἐκπεφρασμένη ὑπὸ τοῦ Κυρίου, αὐτὴ ἡ ὁποία ἔρχεται σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν ἐβραϊσμό. Ασφαλῶς ἡ σύγκριση γίνεται τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν, διότι ἡ κακὴ ἐρμηνεία τῆς ἀκρίβειας τῶν Ἱερῶν Κανόνων, γίνεται σὲ σχέση πρὸς τὴν κακὴ ἐρμηνεία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὑπὸ τὴν ἐβραϊκὴ ἀντίληψη, ἔτσι ὁ Κύριος ἐρμηνεύει ὀρθὰ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη, ὅπως ὀρθὰ ἐρμηνεύεται καὶ ἡ ἀκρίβεια τῶν Ἱερῶν Κανόνων ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὡς προϊόντα Αὐτοῦ, διὰ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Ἄλλως, θὰ παγιδευτοῦμε σὲ μία διαδικασία, ὅπου ἡ φύση τῶν Κανόνων ἐγκλωβισμένη καὶ ὑποταγμένη στὴν ἐπίκτητη παντοδυναμία τῆς ἀκρίβειας, δὲν θὰ δύναται νὰ ἐνεργήσει σωτηριολογικὰ καὶ ἐπίκαιρα ἔξω ἀπὸ τὰ περιχαρακωμένα ὄριά της⁹⁷. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοια δημιουργεῖται μία ἀναχρονιστικὴ διάθεση ἡ ὁποία πηγάζει ἀπὸ μία εἰδωλολατρικὴ ἀντίληψη περὶ Ἱερῶν Κανόνων ὡς ἀφθάρτων καὶ αἰώνιων δομῶν, μὲ τὴν ἀνέφικτη προσδοκία νὰ διατηρηθεῖ αὐτὸ τὸ ὁποῖο τοὺς ἔχει ξεπεράσει.

Ὑπὸ ἄλλῃ ἔννοια οἱ Ἱεροὶ Κανόνες εἶναι ἡ ἐπαφὴ τοῦ ἀκτίστου μὲ τὸ κτιστό⁹⁸, ὡς ἐνέργειες τῆς ἀπόλυτης καὶ αἰώνιας ἀλήθειας στὸν κόσμον,

---

⁹⁶ Βλ. Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), «Κανονικὴ Οἰκονομία», 4 (2019) 25.

⁹⁷ Βλ. Βλ. Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), «Κανονικὴ Οἰκονομία», 5 (2019) 25.

⁹⁸ Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), «Ἐκκλησιακὴ Οἰκονομία», *Ἐπίσκεψις* 46, 774 (2015) 17-32. «Οἰκονομία σημαίνει πρωταρχικὰ τὴν ἀπόπειρα πρόσληψης τῆς πτωτικῆς Δημιουργίας, πρόσληψης τοῦ πτωτικοῦ κτιστοῦ ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας σὲ σωτηριολογικὴ, δηλαδὴ ἐσχατολογικὴ, προοπτικὴ».

ἡ ὁποία ἀφορᾷ στήν οὐσία καὶ ὄχι τὸ γράμμα τῶν Ἱερῶν Κανόνων. Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες εἶναι ὡς τὸ θεανθρώπινο σῶμα τοῦ Κυρίου, στὸ ὁποῖο συνυπάρχει τὸ κτιστὸ καὶ τὸ ἄκτιστο, ἡ ἱστορική μορφή τοῦ Κανόνος καὶ ἡ αἰώνια ἀλήθειά του, ὡς ἡ παρουσία τοῦ ἀμετάβλητου καὶ ἐσχατολογικοῦ γεγονότος στήν ἐν χρόνῳ φανέρωσή του στὸ παρὸν τῶν μεταβλητῶν ἐγκοσμίων δομῶν, σὲ μία ἀπὸ κοινουῦ πορεία πρὸς τὰ ἔσχατα. Αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ἐσχατολογικὸ γεγονὸς δίνει ὑπαρξή καὶ ἀξία στὰ «συμβεβηκότα» στοιχεῖα τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ὡς μεθεκτὴ μορφή, ἡ ὁποία ἐκφράζεται σωτηριολογικὰ στὴ «ἱστορική» ζωὴ τῆς ἐκκλησίας⁹⁹. Ἡ ἀκρίβεια εἶναι «τὸ ὕδωρ ἐκ πέτρας», ἡ οἰκονομία, «τὸ αἷμα ἐκ τῆς πλευρᾶς», ἡ εἰδοποιὸς διαφορὰ τῶν δύο σωτηριολογικῶν μέτρων εἶναι ὁ ὅρος «ὑπέρβαση», ἀφοῦ τὸ πνεῦμα τῆς οἰκονομίας ὑπερβαίνει τὸ γράμμα τῆς ἀκρίβειας.

- ii. **Τὸ αἰσθητὸ καὶ ὑπεραισθητὸ στοιχεῖο τῶν Ἱερῶν Κανόνων ὡς ἐφικτὸς παράγωντας τηρήσεως τῆς ἀκρίβειας καὶ ἀσκήσεως οἰκονομίας**

Ἡ ἄσκηση τῆς οἰκονομίας κατ' ἀρχὴν εἶναι δυνατὴ καὶ ἀποδεκτὴ στήν ἐκκλησία ὅταν δὲν δημιουργεῖ μόνιμη κατάσταση, καὶ κυρίως ὅταν γιὰ τὴ χρήση τῆς ὑφίσταται σοβαρὸς λόγος ἀποκλίσεως ἀπὸ τὴν ἀκρίβεια. Ἡ ἐκκλησία κρίνει τὸν βαθμὸ χρήσεως τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου μέτρου κατὰ περίπτωσιν, ἂν καὶ ἐφ' ὅσον πρόκειται νὰ ἐπέλθῃ γενικότερη ὠφέλεια ἀπὸ τὴν ἀπόφαση τὴν ὁποία θὰ λάβῃ, εἴτε ἐφαρμόζουσα στήν ἀκρίβεια,

---

⁹⁹ Βλ. Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), «Κανονικὴ Οἰκονομία», 2 (2020) 29.

εἴτε ἀσκοῦσα τὴν οἰκονομία. Ἄν λάβουμε ὡς μέτρο τὴν ἄμετρον πρωτοβουλία τῆς ἐνσάρκου θείας οἰκονομίας τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ἡ οἰκονομία, θεωρητικῶς, φαίνεται ὅτι δὲν ἔχει ὅρια, οὔτε ἀκόμη καὶ σὲ θέματα πίστεως, δεδομένου ὅτι καὶ ὁ Μ. Βασίλειος ἄσκησε οἰκονομία, ὅσον ἀφορᾶ στὸ δόγμα περὶ τῆς θεότητος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος¹⁰⁰, ὅπως καὶ ἡ Β' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος στὸ Σύμβολο τῆς Πίστεως. **Μὲ τὴν ἄσκηση οἰκονομίας, ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἀκρίβειας ὡς πεπερασμένης ἱστορικῆς μορφῆς τῶν Ἱερῶν Κανόνων, συρρικνώνεται τυπικά, ὅσο ἡ διασταλτικὴ ἐρμηνευτικὴ σωτηριολογικὴ ἀπόδοση τῆς ἀκρίβειας ὡς οἰκονομίας διευρύνεται οὐσιαστικά, ἀνεξαρτήτως τοῦ πρόσκαιρου ἢ μὴ ἐνδεχομένως χαρακτῆρος λειτουργίας καὶ διάρκειας αὐτῆς, ἀφοῦ ὁ χρόνος ἀποτελεῖ γιὰ τὴν ἐκκλησία συμβατικὴ ἔννοια, «τῶν οἰκονομιῶν αἱ μὲν πρὸς καιρὸν γεγόνασι παρὰ τῶν πατέρων, αἱ δὲ τὸ διηνεκὲς ἔχουσι»¹⁰¹. Ἀσφαλῶς ἡ ἔκτασις καὶ ἡ διάρκεια τῆς οἰκονομίας δὲν ἀσκεῖται ἀυθαίρετα ἀπὸ τὸν οἰονδήποτε, ἀλλὰ ἀπὸ ἰσόκυρο πρὸς τὸ ἀρμόδιο ὄργανο, τὸ ὁποῖο συγκρότησε καὶ θέσπισε τοὺς ἐπίμαχους Ἱεροὺς Κανόνες. Ἀκρίβεια, ὅπως καὶ οἰκονομία, σημαίνει φιλανθρωπία¹⁰², αὐτὴ ἡ ἔννοια, ἡ ὁποία ἀφορᾶ στοὺς Ἱεροὺς Κανόνες, ἀποτελεῖ ἄκτιστη ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, ἔτσι τὰ ὅρια τῆς φιλανθρωπίας εἶναι καὶ ὅρια τῆς οἰκονομίας. **Ἡ ἀκρίβεια, ὡς κανονικὸ μέγεθος τοῦ Ἱεροῦ Κανόνος, «κενώνει ἑαυτὴν» καὶ «κλίνει γόνυ» στὸ φιλάνθρωπο τῆς οὐσίας τῆς, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ἐκκλησιαστικὴ οἰκονομία, ὡς ἔκφρασις καὶ ἀπόρροια τῆς θείας ἐνέργειας, ὑπ' αὐτὴ τὴν ἔννοια ἡ οἰκονομία εἶναι «αὐτὸ» ἀντὶ τοῦ «ἄλλου», χωρὶς νὰ εἶναι «ἄλλο».****

---

¹⁰⁰ Βλ. Μ. Ὁρφανοῦ, *Ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἰς τὴν Τριαδολογίαν τοῦ Μ. Βασιλείου*, Ὁργανισμὸς Ἐκδόσεων Διδακτικῶν Βιβλίων, Ἀθῆναι 1986, σελ. 113-123.

¹⁰¹ Θεοδώρου Στουδίτου, *Ἐπιστολὴ μθ', Ναυκρατίω τέκνω*, Lib. I. PG 99, 1085D.

¹⁰² Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), *Κανονικὰ Ἐμμορφα*, σελ. 125-126.

Σημαντικό ρόλο παίζουν καὶ τὰ κριτήρια μὲ τὰ ὁποῖα παρέχει ἡ ἐκκλησία τὴν οἰκονομία, γι' αὐτὸ τὴ βλέπουμε ἄλλοτε νὰ τὴν παρέχει ἀφειδῶς, ὅπως ὁμαδικὴ ἐπανεισδοχή, ἐπιστροφή πεπλανημένων, πεπτωκότων, καὶ ἄλλοτε φειδωλῶς, πρωτεργάτες αἰρέσεως, σχίσματος, παρασυναγωγῆς, ἀποτειχίσεως. Τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν, θὰ μπορούσαμε νὰ παραλληλήσουμε τὴν ἀκρίβεια καὶ τὴν οἰκονομία πρὸς **τὴν ἀλήθεια ὡς τὴν οὐσία τοῦ Κανόνος καὶ τὴν ἀγάπη ὡς τὴν ἐνέργεια τῆς οὐσίας ἀντίστοιχα**, ἔτσι δὲν δύναται νὰ ὑπάρξει ἀλήθεια στὸ ψέμα, οὔτε ἀγάπη στὸ μῖσος, διότι στοὺς Ἱερούς Κανόνες ἀκρίβεια καὶ οἰκονομία συμπλέκονται, χωρὶς νὰ ταυτίζονται¹⁰³, ὅπως οὐσία καὶ ἐνέργεια, ἀληθεύουν **στὴν ἀκρίβεια, καὶ ἀγαποῦν στὴν οἰκονομία**. Ἔτσι, ἡ οἰκονομία ἀπορρέουσα ἀπὸ τὴν οὐσία καὶ τὸ πνεῦμα τῶν Ἱερῶν Κανόνων, μὲσῶ μίας «κανονικῆς» διαδικασίας, γίνεται «ἀκανόνιστη», ἀλλὰ ὄχι «ἀντικανονικῆ».

Ἔτσι, ἂν καὶ κατ' ἀκρίβεια δὲν δύναται νὰ ὑπάρξουν μυστήρια ἔξω ἀπὸ τὴν Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, αὐτὴ ὅμως δύναται νὰ ἀποδεχθεῖ κατ' οἰκονομία καὶ κατὰ περίπτωσιν τοὺς βαπτισμένους καὶ χειροτονηθέντας στὴν αἵρεση καὶ στὸ σχίσμα

---

¹⁰³ Ὑποστηρίζεται, κυρίως ἀπὸ ζηλωτῆς, ὅτι ἡ ἀκρίβεια καὶ ἡ οἰκονομία εἶναι δύο ἀντιμαχόμενα στρατόπεδα, ὅπου τὸ ἓνα ἐπιδιώκει νὰ ἐπιβληθεῖ ἐπὶ τοῦ ἄλλου, ὅτι τὸ ἓνα στέκεται ἀπειλητικὰ ἔναντι τοῦ ἄλλου. Αὐτὴ ὅμως εἶναι ἡ πρώτη ἐντύπωση ἡ ὁποία δημιουργεῖται σὲ μίαν ἐπιφανειακὴ ἐπαφὴ μὲ τοὺς ἱερούς κανόνες. Ἔτσι γίνεται ἀντιληπτὸ τὸ γεγονός ὅτι ὁ Θεὸς ἀποκρῦπει τὰ ἅγια καὶ ἱερά ἀπὸ βέβηλες προθέσεις καὶ κακόπιστες διαθέσεις, οἱ ὁποῖες ἀποτελοῦν ἐμπόδιο στὴν ὑπέρβαση τῶν προσωπικῶν προκαταλήψεων, ὥστε νὰ ἀποκαλυφθεῖ ἡ βαθύτερη καὶ πραγματικὰ σωτηριολογικὴ ἔννοια τοῦ Κανόνος. Σὲ ἓνα δεῦτερο ἐπίπεδο, ὅπου ἡ προσέγγιση στοὺς Ἱερούς Κανόνες γίνεται μὲ ὑπακοὴ στὴ θεία σοφία τους, καὶ μὲ ταπείνωση στὴ μυστικὴ ἁρμονία τους, ἀνακαλύπτεται «ἐν γραφαῖς» ἡ ζῶσα παρουσία τοῦ Κυρίου, καὶ ἡ «ἐν νοήμασι» σώζουσα ἐνέργειά του.

πιστούς¹⁰⁴, ὡς ἐξ αὐτῆς ἀποτειχισθέντας, καὶ αὐτὸ ἐπιτυγχάνεται σὲ κάθε περίπτωση, ἄλλοτε μὲ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς ἀκρίβειας, καὶ ἄλλοτε μὲ τὴν ἄσκηση οἰκονομίας, ἀλλὰ πάντα μὲ σαφεῖς κανονικοὺς καὶ δογματικοὺς ὅρους καὶ προϋποθέσεις ἐπανεισδοχῆς. Ἐπομένως, ἡ ἀκρίβεια καὶ ἡ οἰκονομία εἶναι τὰ «δύω εἶδη κυβερνήσεως καὶ διορθώσεως», τὰ ὅποια «φυλλάττονται εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν», κατὰ τὴν εὐστοχη παρατήρηση τοῦ ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου. Ἐπειδὴ τὰ ὅρια τῆς οἰκονομίας, προφανῶς δὲν εἶναι καθορισμένα, θὰ πρέπει νὰ τονισθεῖ ὅτι γιὰ τὴν ἐπίλυση τῶν διαφορῶν προβλημάτων, τὰ ὅποια ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν ἐνδεχόμενη ἀσύμβατη σχέση ἀκρίβειας Κανόνων καὶ ἐκκλησιαστικοῦ βίου, προϋποτίθεται σὲ κάθε περίπτωση τὸ ἀναλλοίωτο τῆς οὐσίας τοῦ δόγματος, πὺν διέπουν τὸν ἐσωτερικὸν χαρακτήρα τοῦ ὑπὸ τροποποίησιν ἢ ἀναστολὴν ἰσχύος Ἱεροῦ Κανόνος, δίχως ἢ συγκατάβαση νὰ ἀποκλείει ἀκόμη καὶ τὴν ἀπόρριψιν σὲ «ἀχρησία» ἢ καὶ τὴν κατάργησιν τῆς ἀρχαίας κανονικῆς δομῆς.

Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες εἶναι ἔργον τῆς ἴδιας τῆς ἐκκλησίας, εἶναι ἐκφάνσεις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς καὶ τῆς ὀργανώσεώς της, ἢ ὅποια ἀποκαλύπτεται καὶ βιώνεται ὡς φανέρωσιν τῆς ἀλήθειας, μέσα ἀπὸ μίαν ἀλληλοδιάδοχον ποικιλίαν ἐξωτερικῶν μορφῶν τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ὡς **μεταβαλλόμενα ἱστορικὰ μεγέθη, τὰ ὅποια πηγάζουν ἀπὸ τὴν ἴδιαν τὴν ἐκκλησίαν, ἀπὸ τὰ βάθη τῆς οὐσίας της, ἀλλάζοντας μὲ σωτηριολογικὴν διάθεσιν τὶς μορφὰς τῆς ἱστορικῆς τῆς ὑπάρξεως.** Αὐτὲς οἱ μορφὰς ἐξαρτῶνται ἀφ' ἑνὸς ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸν περιεχόμενον τοῦ Κανόνα, δηλαδὴ τῆς δογματικῆς διδασκαλίας, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀπὸ τὶς ζωτικὰς

---

¹⁰⁴ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΓΑΙ, ΣΤ' Ι, ΒΕΠΕΣ 2, 94. «Περὶ πάντων φυλάσσεσθε, ᾧ ἐπίσκοποι, τὰς δεινὰς καὶ χαλεπὰς καὶ ἀθεμίτους αἱρέσεις, φεύγοντες αὐτὰς ὡσπερ πῦρ φλέγον τούτους αὐτῶ πλησιάζοντας. Γεύετε δὲ καὶ τὰ σχίσματα...».

ἀνάγκες τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου. Ἔτσι ἀπαραίτητη προϋπόθεση γι' αὐτὸ εἶναι ἡ συμφωνία ἱστορικῶν μορφῶν πρὸς τὴν πίστη τῆς ἐκκλησίας, στὴν ὁποία ἐνσωματώνονται, ὑπὸ μορφὴ ἀλληλεξαρτήσεως, ὄχι ταυτίσεως, ἐπομένως ἀποκλείεται ἡ δυνατότητα κάποιου ἰδανικοῦ ἱστορικοκανονικοῦ τύπου, ἡ σχετικότητα τοῦ ὁποίου εἶναι δεδομένη.

iii. Προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἄσκηση οἰκονομίας στὴν ἐπανεισδοχὴ αἰρετικῶν καὶ σχισματικῶν στὴν ἐκκλησία

Ἐπειδὴ, «τὸ ἀκριβὲς ὡς ἐπίπαν θορυβεῖ πολλοὺς καὶ τῶν νουνεχεστάτων»¹⁰⁵, ἡ «οἰκονομία» εἶναι ἡ πρόσκαιρη ἐπὶ μείζονος ὠφελείας καὶ συμφέροντος παρέκκλιση ἀπὸ τὰ τῆς ἀκρίβειας τῶν Ἱερῶν Κανόνων ὀριζόμενα ὑπὸ τῶν ἁγίων Οἰκουμενικῶν Συνόδων, «ὥσπερ γὰρ οἱ τὴν θάλασσαν ναυτιλλόμενοι, χειμῶνος ἐπικειμένου καὶ κινδυνευούσης τῆς νεῶς, ἀλύοντες ἀποφορτίζονται τινα ὑπὲρ τοῦ σῶσαι τὰ λοιπά· οὕτως καὶ ἡμεῖς ἐν τοῖς πράγμασιν, ὅταν μὴ ἐξῆ τὸ λίαν ἀκριβὲς ἀποσώζειν, παρορῶμέν τινα, ἵνα μὴ τοῦ παντὸς πάθωμεν ζημίαν»¹⁰⁶. Ὅμως, ἡ ἄσκηση τῆς οἰκονομίας, ἐπιφανιακὰ ἐξεταζόμενη, ἐμφανίζει τὴν ἐκκλησία ὡς νὰ βρῆται σὲ ἀντίφαση πρὸς τὶς ἀποφάσεις της, ὅταν δὲν ἀναγνωρίζει τὴν ἱερωσύνη τῶν αἰρετικῶν καὶ σχισματικῶν, παραδέχεται τὴ χειροτονία¹⁰⁷

---

¹⁰⁵ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Epistola LVVVII* PG 10, 376B.

¹⁰⁶ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Epistola LVI*, PG 77, 320B.

¹⁰⁷ Ὁ Χ. Ἀνδρούτσος, ἀναφερόμενος στὸ μυστήριο τῆς χειροτονίας λέγει: «...δυνάμεθα νὰ ἀναγάγωμεν αὐτὴν εἰς τὸν Κύριον, κατ' ἐντολὴν καὶ ὑφήγησιν τοῦ ὁποίου ἐνεργοῦσιν οἱ ἀπόστολοι τὰ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἀφορῶντα...» (Χ. Ἀνδρούτσου, *Δογματική*, σελ. 390), ἐνῶ ὁ Π. Τρεμπέλας προσθέτει: «...ἀξιοῦνται ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάριτος, τῆς διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης μεταδιδομένης... καὶ διακονεῖν αὐτῇ ἐπὶ σωτηρία τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀδελφῶν αὐτῶν...» (Π. Τρεμπέλα, *Δογματική*, τόμ. 3, σελ. 287).

αὐτῶν ὡς ἔγκυρη, ἀφοῦ κατὰ τὴν εἰσοδοχὴ αὐτῶν τὴν ἀποδέχεται ὡς ἔχουσα ὑπόστασι, καὶ ἐνῶ προηγουμένως τὴ θεωροῦσε κενὴ περιεχομένου, δὲν τὴν ἐπαναλαμβάνει. Ἀκόμη, ὅταν τὸ αὐτὸ μυστήριον τῆς ἱερωσύνης στὸ σχίσμα ἢ στὴν αἵρεση τὸ χαρακτηρίζει ἄκυρο (ἀντικανονικὸ ἢ ἀνενεργὸ-ἀνίσχυρο), μετὰ τὴν ἐπανεισοδοχὴ τῶν σχισματικῶν καὶ αἰρετικῶν στὴν καθολικὴ ἐκκλησία, ἐπιδεικνύουσα συγκατάβαση καὶ ἀνοχή, παραμερίζει τοὺς χαρακτηρισμοὺς περὶ ἀκυρότητος, οἱ ὅποιοι ἐπεδόθησαν σὲ αὐτὸ προφανῶς ἔνεκα ἀπολογητικῆς τακτικῆς, καὶ ἐνδεχομένως ἄνευ ἀναχειροτονίας, τὸ θεωρεῖ ἔγκυρο, ἐνεργὸ καὶ ἰσχυρὸ, ἀνατρέπουσα τὴν προηγούμενη στάση τῆς¹⁰⁸. Φυσικὰ ἡ ἐκκλησία δὲν ἀντιφάσκει πρὸς ἑαυτὴν, ἀντιφάσκουν οἱ ἐρμηνεῖες οἱ ὅποιες ἀποδίδονται σὲ αὐτὴν. **Ἡ ἀκυρότητα τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης δὲν ἐπέρχεται «αὐτομάτως», ἀλλὰ ἐπαφίεται στὴν κρίση τῆς ἐκκλησίας νὰ ἀποφασίσει.** Ἔτσι, τὸν χαρακτηρισμὸ τὸν ὁποῖο ἀποδίδει ἡ ἐκκλησία στὶς χειροτονίες τῶν αἰρετικῶν καὶ σχισματικῶν ἀσφαλῶς ἰσχύει «ποιμαντικῶς» καὶ δὲν τὸν ἀνακαλεῖ ἐπ’ οὐδενί, ἐφ’ ὅσον καὶ γιὰ ὅσο αὐτὲς δροῦν στὴν αἵρεση καὶ στὸ σχίσμα, ἔστω καὶ ἂν ἱστορικῶς οἱ χειροτονίες αὐτὲς κατὰ τὴν ἐξωτερικὴ τῶν πλευρᾶ συνδέονται ἀδιασπᾶστος διὰ τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς¹⁰⁹, γεγονὸς τὸ ὁποῖο δὲν ἐξασφαλίζει ἀπόλυτα τίς ἀναγκαῖες σωτηριολογικὲς προϋποθέσεις ἐκτὸς τῆς κανονικῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ μόνον ἡ ἐπιστροφή τους στὴν κανονικὴ ἐκκλησία, ὡς τὴ μόνη ταμιοῦχο τῆς Χάριτος, τοὺς παρέχει τὰ ἐχέγγυα τῆς πληρότητος τῆς ἱερωσύνης τῶν (Κυπριανός), ἢ σὲ

---

¹⁰⁸ Χ. Ανδρούτσου, Τὸ κύριον τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου, σελ. 11.

¹⁰⁹ Π. Τρεμπέλα, Δογματικὴ, τόμ. 2, σελ. 362, «...ἡ ἀποστολικὴ διαδοχὴ, δὲν ἀρκεῖ μόνον ἢ διὰ κανονικῆς χειροτονίας μετάδοσις τῆς ἱερωσύνης ὑπὸ κανονικῶν διαδόχων τῶν ἀποστόλων, ἀλλὰ δεῖν νὰ συνυπάρχῃ ἀπαραιτήτως καὶ ἡ ἐν τῇ ἀποστολικῇ διδασκαλίᾳ ἐμμονή...».

αὐτὴ ἀναζωπυροῦται καὶ ἀναπληροῦται ἢ θεωρούμενη ἐναπομείνασα σπῖθα τῆς Ἀποστολικῆς των Διαδοχῆς (Αὐγουστῖνος).

Ἡ ἀποδοχὴ τῆς ἱερωσύνης τῶν σχισματικῶν ἢ καθηρημένων ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας, ἄνευ ἀναχειροτονίας, ὑποστηρίχτηκε μὲ τὴν ἐπίκληση συγκεκριμένων γεγονότων ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, καὶ σὲ ἀποφάσεις Οἰκουμενικῶν Συνόδων, οἱ ὁποῖες ἀντιμετώπισαν παρόμοιες καταστάσεις. Ἐπομένως, ἦταν στὴ διακριτικὴ εὐχέρεια τῆς ἐκκλησίας, ἂν ἤθελε νὰ ἐπαναφέρει στοὺς κόλπους τῆς σχισματικοῦς καὶ αἰρετικοῦς ἢ καθηρημένους, μέσῳ τῆς ἀκρίβειας τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ἢ ἂν ἐπανέφερε αὐτοὺς δι' ἀσκήσεως οἰκονομίας, ἄνευ ἀναχειροτονίας, τότε ἡ ἐκκλησία διακηρύττει τὰ μυστήριά τους ἔγκυρα καὶ ἰσχυρά, δηλαδὴ ἀναγνωρίζει τὰ τελεσθέντα στὸ σχίσμα ἢ στὴν αἵρεση ὡς ὑποστατά. Πρόκειται γιὰ δύο ἐνδεχόμενα τὰ ὁποῖα ἀπασχολοῦν τὴν ἐκκλησία διαχρονικὰ καὶ ἐντῶπιζονται κατὰ περίπτωσιν μέσῳ τῶν αἰώνων στὴν ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία. Φυσικὰ ἡ ἐκκλησία δὲν ἐπρόκειτο νὰ ἀποδεχθῆ ὡς ἔγκυρο τὸ ἀνυπόστατο, διότι ἡ οἰαδῆποτε ἀναγνώριση χειροτονιῶν εἶχε ὡς προϋπόθεσιν - σὲ κάθε περίπτωσιν - τὴν καθαγιαστικὴν δυναμικὴν τοῦ μυστηρίου, τὴν ὁποῖα βεβαιώνει καὶ ἐγγυᾶται ἡ ἀδιάκοπη Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ θέμα εἶναι τὶ πράγματι ἰσχύει κάθε φορὰ, ὅσον ἀφορᾷ στὸ κῦρος τῶν χειροτονιῶν αἰρετικῶν ἢ σχισματικῶν καὶ καθηρημένων. Ἐπομένως, ὅταν ἡ ἐκκλησία θεωρεῖ τὰ μυστήρια μίας ομάδος ἀποστατῶν, τὴ μία φορὰ ὡς ἄκυρα καὶ τὴν ἄλλη τὰ αὐτὰ ὡς ἔγκυρα, δὲν βρίσκεται σὲ ἀντίθεσιν¹¹⁰, σαφῶς τὸ ἐννοεῖ καὶ δὲν ἀμφιβάλλει. Ἡ ἀπάντησιν ἔγκειται, ὄχι στὸ τὶ θεωρεῖ κάθε φορὰ ἡ ἐκκλησία ἔγκυρο ἢ ἄκυρο, διότι ἢ τὸ ἓνα συμβαίνει ἢ τὸ ἄλλο, ἀλλὰ στὸ

---

¹¹⁰ Βλ. Χ. Ανδρούτσου, *Τὸ κῦρος τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου*, σελ. 11.

γιατί τὸ θεωρεῖ ἔτσι ἢ ἄλλιως, ἐπομένως ὅταν ἡ ἐκκλησία λέγει γιὰ μία χριστιανικὴ κοινότητα σχισματικῶν, αίρετικῶν, ἢ καθηρημένων τὶς χειροτονίες καὶ τὰ μυστήριά τους ἄκυρα, **κατὰ μία ἔννοια τὰ θεωρεῖ ὡς τέτοια γιὰ ὅσο διάστημα αὐτὰ καὶ οἱ πρωτεργάτες αὐτῶν κληρικοὶ εἶναι στὴν αίρεση καὶ τὸ σχίσμα**, ἂν ὅμως, αὐτοὶ ἐπανέλθουν στὴν καθολικὴ ἐκκλησία, εἴτε διὰ τῆς ἀκρίβειας, εἴτε διὰ τῆς οικονομίας, οἱ χειροτονίες καὶ τὰ μυστήριά τους -τηρουμένων τῶν ἀπαραιτήτων προϋποθέσεων - εἶναι ἔγκυρα, ἀφοῦ συνεδέθησαν καὶ πάλι μὲ τὸ ταμεῖο τῆς Χάριτος, τὴν καθολικὴ ἐκκλησία, **ἐνῶ κατ' ἄλλη ἄποψη ἀνεγνωρίσθη ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο ὑφίστατο σὲ αὐτὰ κατ' ἀξία**. Στὴν πρώτη περίπτωση θεωροῦνται ἄκυρα διότι ἦσαν ἀποκομμένα ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, ἐνῶ στὴ δεύτερη τὰ θεωρεῖ ἔγκυρα διότι κατ' οικονομία ἀνεγνωρίσθησαν τὰ διενεργηθέντα στὴν αίρεση. Στὸ ἐνδεχόμενο τῆς κατ' οικονομίαν εἰσδοχῆς αὐτῶν, οἱ χειροτονίες καὶ τὰ μυστήρια τῶν αίρετικῶν ἢ σχισματικῶν «ἀνακτοῦν» τὸ κανονικὸ κῦρος αὐτῶν, τὸ ὁποῖο ἀπώλεσαν καὶ θεωροῦνται δικαιολογημένα ἔγκυρα, μὲ τὴν προϋπόθεση ὅτι οἱ χειροτονίες αὐτὲς διατηροῦν στοιχειωδῶς καὶ ἀδιασπάστως, ἔστω ἐξωτερικῶς, τὴν Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ, κατὰ τὴν ὁποία ἱστορικὰ ἢ μία χειροτονία διαδέχεται σὲ ἀδιάκοπη ἀκολουθία τὴν ἄλλη. Ἐπειτα, ἡ θεώρηση τῶν μυστηρίων τῶν αίρετικῶν δὲν εἶναι δυνατὸν πρὸ τῆς εἰσδοχῆς νὰ θεωροῦνται ἄκυρα καὶ μετὰ τὴν εἰσδοχὴ ἔγκυρα, διότι εἶναι παράλογο τὸ ἐνδεχόμενο, ὡς **διὰ μαγείας νὰ ἀποκαθίσταται ἀναδρομικῶς ἢ ἱερωσύνη τῶν σχισματικῶν ἢ αίρετικῶν μὲ τὴν εἰσοδό τους στὴν κανονικὴ ἐκκλησία**, κάτι τέτοιο δὲν προκύπτει ἀπὸ

τοὺς Ἱεροὺς Κανόνες τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἀλλὰ οὔτε συμπεραίνεται ἀπὸ τὶς ἀποφάσεις αὐτῶν¹¹¹.

Περιπτώσεις οἱ ὁποῖες ἀφοροῦν σὲ ἐπιστρέφοντες ἀπὸ τὸ σχίσμα καὶ τὴν αἵρεση, ἡ ἐκκλησία ἀνεγνώρησε κατ' οἰκονομία τὴν ἱερωσύνη, ὅπως τῶν Καθαρῶν ἢ Ναυατιανῶν, δεδομένου μάλιστα ὅτι οἱ χειροτονίες αὐτῶν δὲν ἦσαν ἀνυπόστατες, ἐφ' ὅσον διὰ τῆς κατ' ἀκρίβειαν ἀντιμετωπίσεως αὐτῶν τῶν περιστάτικῶν δὲν θὰ ἦταν ἐφικτὸ νὰ ἐπιτευχθεῖ ἡ ἐπανεισδοχή. Ἐπίσης, περιπτώσεις κανονικῶς χειροτονηθέντων στὴν καθολικὴ ἐκκλησία, καὶ στὴν αἵρεση ἀποσκιρτησάντων, εἴτε ἐξ ἀνωτέρας βίας, εἴτε ἐξ ἀσθενοῦς χαρακτῆρος παρασυρθέντων, καὶ μετὰ ταῦτα μετανοησάντων, ἢ ὑπὸ ὀρθοδόξων χειροτονηθέντων μὲν, ἀλλὰ ὅμως διακατεχομένων ὑπὸ ὑπόπτων φρονημάτων δέ, τυγχάνουν εὐνοϊκῆς μεταχειρήσεως, **πλὴν τῶν πρωταιτίων** τοῦ σχίσματος ἢ τῆς αἱρέσεως. Καὶ στὴν περίπτωσι ἐπισκόπων ἐμφορουμένων ὑπὸ ὑπόπτων φρονημάτων, ἡ ἐκκλησία δύναται νὰ ἀρνηθεῖ τὴν ἐγκυρότητα τῆς ἱερωσύνης των καὶ προφανῶς τὸ κῦρος τῶν χειροτονιῶν των, ἀλλὰ ἂν τὸ κακόδοξο φρόνημα αὐτῶν τῶν ἐπισκόπου τυγχάνει νὰ εἶναι στοιχεῖο δυσδιάκριτο νὰ ἐλεγχθεῖ, ἐπειδὴ δὲν ὁμολογεῖται παρησία, ἢ ἂν ὁμολογεῖται, ἢ προβληματικὴ διδασκαλία δὲν ἐμφανίζεται μὲ σαφήνεια, «*γυμνῇ τῇ κεφαλῇ*», τότε ἡ ἐγκυρότητα τῶν μυστηρίων δὲν ἀμφισβητεῖται, ἐφ' ὅσον οἱ ἐπίσκοποι **παραμένουν ἐπισήμως ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας**. Ἔτσι λοιπόν, ἐπίσκοποι ἀρειανικῶν ἢ μονοφυσικῶν φρονημάτων προέβησαν σὲ χειροτονίες, **πρὶν ἀκόμη ἀποσχισθοῦν ἢ καταδικασθοῦν** ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, ὅπως οἱ χειροτονίες τοῦ Μελετίου Ἀντιοχείας καὶ τοῦ Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, οἱ ὁποῖοι

---

¹¹¹ Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης*, σελ. 183.

χειροτονήθηκαν ὑπὸ ἀρειανιζόντων ἐπισκόπων, ἀλλὰ ἐντὸς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ὅπως καὶ στὶς περιπτώσεις τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Ανατολίου, ὁ ὁποῖος χειροτονήθηκε ὑπὸ τοῦ Διοσκόρου, πρὶν αὐτὸς καθαιρεθεῖ, ἀλλὰ καὶ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Γερμανοῦ, ὁ ὁποῖος χειροτονήθηκε ὑπὸ μονοφυσιτῶν ἐπισκόπων¹¹². Καὶ ἐνῶ ἡ ἐκκλησία δύναται νὰ ἐπιδείξει καὶ νὰ ἀσκήσει τὸ μέτρο τῆς οἰκονομίας, ὅσον ἀφορᾷ στὶς χειροτονίες ἀποκεκομμένων τῆς ἐκκλησίας αἰρετικῶν, σχισματικῶν, καθηρημένων καὶ ἄλλων, ἀναγνωρίζοντας πολλές φορές τὴν ἐγκυρότητα τῆς χειροτονίας αὐτῶν προσερχομένων στὴν ἐκκλησία, κατὰ μείζονα λόγο θὰ ἀνεγνώριζε τὴ χειροτονία ἐκείνων ποὺ παρὰ τὴν ἐνδεχομένως ἐμμονή τους στὰ αἰρετικά φρονήματα, διενήργησαν τὶς χειροτονίες πρὶν τὴν ἀπόσχισή τους ἀπὸ τὴν ἐκκλησία. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν οἱ ἀνωτέρω χειροτονηθέντες ἐπίσκοποι, ἂν καὶ ἔλαβαν τὴν ἱερωσύνη ὑπὸ ἐπισκόπων διακατεχομένων ὑπὸ κακοδόξων ἀπόψεων, ἀλλὰ ὅμως ἐντὸς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, δὲν εἶχε λόγους ἡ ἐκκλησία νὰ ἀμφισβητήσῃ σὲ αὐτοὺς τὸ κῶρος τῆς χειροτονίας των, διότι παρὰ τὶς προσωπικὲς τους ιδέες, οἱ ἐμφορούμενοι ὑπὸ ἀποκλινουσῶν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως θέσεων διατηροῦν τὴν ἱερωσύνη τους, ἀφοῦ οὔτε καθαιρέθηκαν, οὔτε ἀποτειχίσθησαν, ἄρα ἐνεργοῦν ὡς ἡ ἐκκλησία νὰ ἐνεργεῖ, μὲ τὴν ὁποία παραμένουν συνδεδεμένοι, ἐπομένως τὰ ὑπ' αὐτῶν διενεργούμενα μυστήρια εἶναι καθ' ὅλα ἔγκυρα.

Ἡ ἐπιστροφή μεμονομένων προσώπων στὴν ἐκκλησία κινητοποιεῖ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς ἀκρίβειας, ὡς τὸ ἐνδεδειγμένο σὲ αὐτοὺς μέτρο, ἐνῶ ἡ ἄσκηση τῆς οἰκονομίας ἐνδείκνυται γιὰ τὴν εἰσδοχὴ αἰρετικῶν ἢ σχισματικῶν ομάδων ἐκτὸς ἐκκλησίας εὐρισκομένων, οἱ ὁποῖες ἐπιθυμοῦν

---

¹¹² Π. Τρεμπέλα, *Δογματική*, τόμ. Γ', σελ. 51, ὑπ. 52.

τὴν ἐπιστροφή τους στὴν καθολικὴ ἐκκλησία. Ἐτσι λοιπόν, ἡ σύνοδος τῆς Καρθαγένης, προκειμένου ἐπὶ κληρικῶν προερχομένων ἀπὸ τοὺς Δονατιστάς, στὸν νζ' Κανόνα της ἐκδηλώνει τὴν πρόθεση γιὰ ἐπίλυση τοῦ προβλήματος τοῦ κύρους τῆς χειροτονίας αὐτῶν, μετὰ ἀπὸ προσφυγὴ κρίσεως πρὸς τὸν Ρώμης Ἀναστάσιο καὶ τὸν Μεδιολάνων Βενέριο, γιὰ νὰ ἀποφανθοῦν αὐτοὶ γιὰ τὸν τρόπο ἀσκήσεως οἰκονομίας ἐπὶ τῆς ἱερωσύνης τῶν Δονατιστῶν, δηλαδὴ γιὰ τὴ δυνατότητα, τῆς ἄνευ ἀναχειροτονίας, ἐπανεισδοχῆς αὐτῶν στὴν καθολικὴ ἐκκλησία¹¹³. Ἀλλά, καὶ στοὺς Ἱεροὺς Κανόνες ξη' καὶ ζθ' τῆς Καρθαγένης ἐμφαίνεται ἡ διάθεση τῆς ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἀποφαίνεται γιὰ τὴν ἄσκηση οἰκονομίας στὴ χειροτονία τῶν Δονατιστῶν¹¹⁴ καὶ μάλιστα ἀπροσκόπτως, ἐφ' ὅσον ὁ Κανόνας ξη' ἀποφαίνεται στὴν κατ' ἀκρίβεια ἄσκηση οἰκονομίας: «ἀλλ' ἵνα ἐκεῖνο μείνη περὶ τοὺς οὕτω μετελθεῖν πρὸς τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν

---

¹¹³ ΡΠΣ, Καρθ. Κανῶν νζ', τόμ. Β', σελ. 458-460. «...Τοῖς οὖν τοιοῦτοις, ὅταν δοκιμὴ χρηστοῦ βίου προσέλθῃ, ἀναμφιβόλως καὶ κληρὸς πρὸς ὑπουργίαν τῶν ἁγίων προσκυρωθήσεται καὶ μάλιστα ἐν τῇ τοσαύτῃ τῶν πραγμάτων ἀνάγκῃ, οὐδεὶς ἐστὶν ὁ μὴ τοῦτο παραχωρῶν. Εἰ δέ τινες τοῦ αὐτοῦ δόγματος κληρικοί, μετὰ τοῦ πλήθους καὶ τῶν τιμῶν αὐτῶν πρὸς ἡμᾶς ἐλθεῖν ποθήσουσιν, οἵτινες τῷ ἔρωτι τῆς τιμῆς συμβουλευούσι πρὸς ζωὴν, καὶ κατέχουσι πρὸς σωτηρίαν, ἀλλὰ τοῦτο καταλειπτέον κρίνω τῇ μείζονι κατανοήσει, ψηφισομένων τῶν προλεχθέντων ἀδελφῶν, ἵνα τῇ συνετωτέρᾳ αὐτῶν βουλῇ τῆς ἡμετέρας ἀναφορᾶς τὸν λόγον διαγνώσι, καὶ ἡμᾶς βεβαιῶσαι καταξιώσωσιν εἰς τὸ ὀφείλον περὶ τούτου τοῦ πράγματος παρ' ἡμῶν τυπωθῆναι. Μόνον δὲ περὶ τῶν ἐν νηπιότητι βαπτισθέντων ἀρκούμεθα, ἵνα, εἰ ἀρέσκει αὐτοῖς, τῇ ἡμετέρᾳ συναινέσωσι προαιρέσει περὶ τοῦ χειροτονεῖσθαι τούτους. Πάντα τοίνυν ἂ ἀνωτέρω συνηγόμεν παρὰ τοῖς ἁγιοτάτοις ἐπισκόποις, πρακτέα εἶναι δικαιοὶ ἅμα ἐμοὶ ἢ ἔντιμος ὑμῶν ἀδελφότης».

¹¹⁴ ΡΠΣ, Καρθ. Κανῶν ζθ', τόμ. Γ', σελ. 542-543. «Ἴνα κάκεῖνοι δηλαδὴ οἱ λαοί, οἱ ἀπὸ τῶν Δονατιστῶν ἐπιστρέφοντες, καὶ ἐπισκόπους ἐσχηκότες παρὰ γνώμην τῆς συνόδου, τούτους ἀναμφιβόλως ἔχειν ἀξιωθῶσιν· οἵτινες δὲ λαοὶ ἐσχήκασιν ἐπίσκοπον, καὶ τούτου τελετήσαντος οὐκ ἠθέλησαν ἴδιον ἐπίσκοπον ἔχειν, ἀλλὰ πρὸς ἄλλον τινὸς ἐπίσκοπον διοίκησιν ἀναδραμεῖν ἀνήκειν, τοῦτο μὴ ὀφείλῃν τούτοις ἀρνηθῆναι. Οὐ μὴν ἀλλὰ κάκεῖνο ἀνιῆχθη, ὅτι οἱ ἐπίσκοποι οἱ πρὸ τοῦ βασιλικοῦ νόμου, τοῦ περὶ ἐνότητος προκομιζομένου, οἵτινες δήποτε πρὸς τὴν καθολικὴν ἐπιστρέψουσι τοὺς λαοὺς, οὓς εἶχον αὐτοί, τούτους κατέχειν ὀφείλουσι μετὰ δὲ τὸν νόμον τῆς ἐνότητος καὶ ἐπέκεινα, χρὴ πάσας τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰς διοικήσεις αὐτῶν, καὶ ἐὰν τινα τυχόν ὧσι δικαιώματα τοῖς δικαίοις ἀνήκοντα τῶν αὐτῶν ἐκκλησιῶν, διεκδικεῖσθαι ὑπὸ τῶν καθολικῶν ἐπισκόπων, τῶν ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις ἐν οἷς κατεῖχοντο παρὰ τῶν αἰρετικῶν, εἴτε ἐπιστρεφόντων λοιπὸν πρὸς τὴν καθολικὴν, εἴτε μὴ ἐπιστρεφόντων· καὶ ἐὰν τινὲς τισιν ἐκ τούτου κατεχρήσαντο μετὰ τὸν βασιλικὸν νόμον, ὀφείλει ταῦτα ἀποκαθίστασθαι».

βουλομένους, ὥστε μηδεμίαν ἐπὶ τούτου τῆς ἐνότητος συντομίαν περιεργάζεσθαι»¹¹⁵. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἡ οἰκονομία δὲν ἔχει ἀπόλυτα τὴν ἔννοια τῆς προσκαίρου ἄρσεως ἀπὸ τὴν ἀκρίβεια, ἀλλὰ αὐτὴ ἐνυπάρχει διαφαινόμενη ἐντὸς τῆς ἀκρίβειας τοῦ Κανόνος¹¹⁶, τὴν ὁποία ὁ ξη' ἐν προκειμένῳ ἀναδεικνύει. Σὲ κάθε περίπτωση ἐννοεῖται ὅτι ἰσχύει πάντα ἡ διατυπωθεῖσα ἀρχὴ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου,

---

¹¹⁵ ΡΠΣ, Καρθ. Κανὼν ξη', τόμ. Γ', σελ. 478-479.

¹¹⁶ Ἔτσι ὁ Παῦλος θεωρώντας τὴν περιτομὴ ὡς ἀδιάφορη ὑποχρέωση γιὰ τοὺς χριστιανούς, ὑποβάλλει σ' αὐτὴν τὸν Τιμόθεο γιὰ νὰ διευκολύνει τὸ κήρυγμα μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων. Ἀντιθέτως ἀρνείται τὴν περιτομὴ στὸν Τίτο, ὡς μὴ ἀναγκαῖο στοιχεῖο γιὰ τὸν χώρο τὸν ὁποῖο ἐπρόκειτο νὰ κυρῶξει. Κατὰ τὴν ἴδια λογικὴ, ὑπὸ τοῦ ζ' Κανόνος τῆς Β' Οἰκουμενικῆς ἔγινε δεκτὸ κατ' οἰκονομίᾳ τὸ βάπτισμα πλήθους αἰρετικῶν καὶ σχισματικῶν, τοὺς ὁποίους «...δεχόμεθα διδόντας λιβέλλους, καὶ ἀναθεματίζοντας πᾶσαν αἴρεσιν, μὴ φρονούσαν, ὡς φρονεῖ ἡ ἀγία τοῦ Θεοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία, καὶ σφραγιζομένους, ἤτοι χρισμένους, πρῶτον τῷ ἀγίῳ μύρῳ. Ἀντιθέτως ἄλλους αἰρετικούς ἢ σύνοδος «πάντας τοὺς ὑπ' αὐτῶν θέλοντας προστίθεσθαι τῇ ὀρθοδοξίᾳ, ὡς Ἕλληνας δεχόμεθα...». Στὸν ζε' τῆς Β' ἐν Τρούλῳ ἐπαναλαμβάνεται ὁ Κανὼνας προσθέτοντας στοὺς ἀναβαπτίζομένους καὶ «τοὺς Μανιχαίους καὶ τοὺς Οὐεντινιανούς καὶ τοὺς Μαρκιωνιστὰς καὶ τοὺς ἐκ τῶν ὁμοίων αἱρέσεων», δέχεται δὲ κατ' οἰκονομίᾳ τὸ βάπτισμα τῶν Νεστοριανῶν, Εὐτυχιανιστῶν, Διοσκοριτῶν καὶ Σεβηριανῶν: «Τοὺς προστιθεμένους τῇ ὀρθοδοξίᾳ, καὶ τῇ μερίδι τῶν σωζομένων ἀπὸ αἰρετικῶν, δεχόμεθα κατὰ τὴν ὑποτεταγμένην ἀκολουθίαν τε καὶ συνήθειαν. Ἀρειανούς μὲν καὶ Μακεδονιανούς, καὶ Ναυατιανούς, τοὺς λέγοντας ἐαυτοὺς Καθαροὺς καὶ Ἀριστεροὺς, καὶ τοὺς Τεσσαρακαιδεκατίτας, ἤγουν Τετραδίτας, καὶ Ἀπολλιναριστὰς, δεχόμεθα, διδόντας λιβέλλους, καὶ ἀναθεματίζοντας πᾶσαν αἴρεσιν μὴ φρονούσαν, ὡς φρονεῖ ἡ ἀγία τοῦ Θεοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία, σφραγιζομένους, ἤτοι χρισμένους πρῶτον τῷ ἀγίῳ μύρῳ, τὸ μέτωπον, καὶ τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ τὰς ῥίνας, καὶ τὸ στόμα, καὶ τὰ ὦτα, καὶ, σφραγίζοντες αὐτούς, λέγομεν· Σφραγίς δωρεᾶς Πνεύματος ἀγίου. Περί δὲ τῶν παυλιανισάντων, εἶτα προσφυγόντων τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ὅρος ἐκτέθειται, ἀναβαπτίζεσθαι αὐτούς ἐξάπαντος. Εὐνομιανούς μέντοι, τοὺς εἰς μίαν κατάδυσιν βαπτίζομένους, καὶ Μοντανιστὰς, τοὺς ἐνταῦθα λεγομένους Φρύγας, καὶ Σαβελλιανούς, τοὺς υἰοπατορίαν δοξάζοντας, καὶ ἕτερα ἅτινα χαλεπὰ ποιοῦντας, καὶ πάσας τὰς ἄλλας αἱρέσεις, ἐπεὶ πολλοὶ εἰσὶν ἐνταῦθα, μάλιστα οἱ ἀπὸ τῶν Γαλατῶν χώρας ἐρχόμενοι, πάντας τοὺς ἀπ' αὐτῶν θέλοντας προστίθεσθαι τῇ ὀρθοδοξίᾳ, ὡς Ἕλληνας δεχόμεθα· καὶ τὴν πρώτην ἡμέραν ποιοῦμεν αὐτούς Χριστιανούς· τὴν δὲ δευτέραν, κατηχομένους· εἶτα τὴν τρίτην, ἐξορκίζομεν μετὰ τοῦ ἐμφυσᾶν τρίτον εἰς τὸ πρόσωπον, καὶ εἰς τὰ ὦτα, καὶ οὕτω κατηχοῦμεν αὐτούς, καὶ ποιοῦμεν χρονίζειν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἀκροᾶσθαι τῶν Γραφῶν, καὶ τότε αὐτούς βαπτίζομεν. Καὶ τοὺς Μανιχαίους δέ, καὶ τοὺς Οὐαλεντινιανούς, καὶ Μαρκιωνιστὰς, καὶ τοὺς ἐκ τῶν ὁμοίων αἱρέσεων προσερχομένους, ὡς Ἕλληνας δεχόμενοι, ἀναβαπτίζομεν· Νεστοριανούς δέ, καὶ Εὐτυχιανιστὰς, καὶ Σεβηριανούς, καὶ τοὺς ἐκ τῶν ὁμοίων αἱρέσεων χρη ποιεῖν λιβέλλους, καὶ ἀναθεματίζειν τὴν αἴρεσιν αὐτῶν, καὶ Νεστόριον, καὶ Εὐτυχεᾶ, καὶ Διόσκορον, καὶ Σεβήρον· καὶ τοὺς λοιποὺς ἐξάρχους τῶν τοιούτων αἱρέσεων, καὶ τοὺς φρονούντας τὰ αὐτῶν, καὶ πάσας τὰς προαναφερομένας αἱρέσεις, καὶ οὕτω μεταλαμβάνειν τῆς ἀγίας κοινωνίας». ΡΠΣ, τόμ. Β', σελ. 187-188.

σύμφωνα πρὸς τὴν ὁποία οἱ ποιμένες κατὰ τὴν ἄσκηση οἰκονομίας δὲν πρέπει «...τε τὸ ἀλλότριον προσλαμβάνοντες, καὶ τὸ ἡμέτερον φθείροντες, ὁ κακῶν ὄντως ἐστὶν οἰκονόμων...»¹¹⁷.

Συγκεκριμένα, ὅσον ἀφορᾷ στὴν ἐκ τῶν ὑστέρων ἀναγνώριση (ἐπευλόγηση) τῆς χειροτονίας τῶν αἱρετικῶν, προϋπόθεση γιὰ αὐτὴν ἦταν ὅτι διενεργήθη ὑπὸ ἐπισκόπων, οἱ ὅποιοι ἐξέκλιναν μὲν ἀπὸ τὴν πίστη, ἀλλὰ ὅμως αὐτοί, ὅπως καὶ οἱ εὐρισκόμενοι ἐξ ἀρχῆς στὴν αἴρεση ἢ στὸ σχίσμα διάδοχοί των, εἶχαν λάβει κανονικῶς τὴ χειροτονία ἀπὸ ἐπισκόπους, οἱ ὅποιοι διατηροῦσαν ἔστω τυπικὰ τὴν περὶ Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς ἀντίληψη καὶ πρακτικὴ, δι' ἀδιασπάστου ἀκολουθία. Κατὰ συνέπεια ἡ ἐκκλησία δὲν ἐμφανίζεται ἀντιφάσκουσα πρὸς ἑαυτὴν, ὅταν ἀποδέχεται, ὑπὸ προϋποθέσεις, τὰ «ἐκτὸς» αὐτῆς τελούμενα μυστήρια - ἂν καὶ ἐφ' ὅσον αὐτὰ δὲν εἶναι ἀνυπόστατα - ὡς ἔγκυρα, τῆς Μίας ἐκκλησίας¹¹⁸. Τὰ μυστήρια αὐτὰ δὲν τὰ ἀναγνωρίζει ἀναγκαστικὰ ἐκ τῶν προτέρων, ἀλλὰ τὰ ἀντιμετωπίζει ὡς προϋπάρχοντα, ἐφ' ὅσον τὰ θεωρεῖ πλέον ἔγκυρα, ἐνῶ ἡ «κανονικὴ» τους ἐπανίδρυση ἀνακτᾶται μὲ τὴν ἐπανεισδοχὴ τῶν ἑτεροδόξων στὴν ἐκκλησία, μὲ ὅποιο τρόπο κάθε φορὰ αὐτὴ ἀποφασίζει νὰ τὰ ἀποκαταστήσει, καὶ νὰ τὰ ἀναγνωρίσει «ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῆς ἐξουσίᾳ» ὡς ἰσόκυρα πρὸς αὐτὴν¹¹⁹, ἀπαλλαγμένα ἀπὸ κάθε ἔλλειψη ἢ ἐλάττωμα¹²⁰.

---

¹¹⁷ Γρηγορίου Θεολόγου, *Εἰς τὸν Μ. Ἀθανάσιον Ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας*, Λόγος ΚΑ', τόμ. 35, κεφ. λδ', PG 1124B.

¹¹⁸ Βλ. Ἀποφάσεις Α' καὶ Ζ' Οἰκουμενικῆς.

¹¹⁹ Ἀποστ. μς', μζ', μθ', ν'.

¹²⁰ Βλ. Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης*, σελ. 47. «Κανείς δὲν μπορεῖ νὰ ἀρνηθεῖ στοὺς ἑτεροδόξους τὴ σχέση τους μὲ τὸ Χριστό. Μὲ τὰ μυστήριά τους οἱ ἑτεροδόξοι δέχονται μιὰ ὑπόσχεση καὶ διαθέτουν μιὰ ἐλπίδα σωτηρίας. Δέχονται μιὰ ἀδύνατη ἀκτίνα φωτός, ἡ ὁποία στοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς εἶναι περισσότερο δυνατὴ ἀπὸ ὅτι στοὺς Προτεστάντες. Οἱ ἑτεροδόξοι ἀκούουν μιὰ «ἀπομεμακρυσμένη εἶδηση», τὸν ἦχο μιᾶς συμφωνίας πὺ ἀκούγεται καθαρὰ μόνο μέσα στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Τὰ μυστήρια τῶν

Ἡ «κανονική» ἢ «χαρισματική» ἀναπλήρωση τοῦ χαρίσματος τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς τῶν χειροτονιῶν αἰρετικῶν καὶ σχισματικῶν ἢ αἰρετικῶν, ἐπιτυγχάνεται πολλάκις διὰ χειροθεσίας ἢ διὰ «μυστικοτέρας χειροτονίας» ἀντίστοιχα, πρὸς ἐξωτερικὴ ἐπιβεβαίωση τοῦ κύρους τῶν «ἐκτὸς» τῆς κανονικῆς ἐκκλησίας γενομένων χειροτονιῶν¹²¹. Στὸν Ἰουστῖνο βρίσκεται μαρτυρία περὶ τῆς πράξεως τῶν ἀνατολικῶν ἐκκλησιῶν, κατὰ τὸν γ' / δ' αἰῶνα, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία, «τοῦ αἰρετικοῦ ἐπὶ τὴν ὀρθοδοξίαν ἐρχομένου τὸ σφάλμα διορθοῦται, τῆς μὲν κακοδοξίας τῇ μεταθέσει τοῦ φρονήματος· τοῦ δὲ βαπτίσματος τῇ ἐπιχρίσει τοῦ ἁγίου μύρου, τῆς δὲ χειροτονίας τῇ χειροθεσίᾳ· καὶ οὐδὲν τῶν πάλαι μένει ἄλυτον»¹²². Ὁ Ρώμης Στέφανος (γ' αἰ.) ἀξίωσε στὶς περιπτώσεις ἐπιστροφῆς ἀποστατῶν στὴν ἐκκλησία, ἢ χειροτονία αὐτῶν νὰ ἀποκαθίσταται διὰ «χειροθετηρίου εὐχῆς» καὶ διὰ «ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν» τοῦ ἐπισκόπου (Confirmatio). Ἡ ἐπίθεση τῶν χειρῶν ὑποστηρίχθηκε ἀπὸ τὸν Αὐγουστῖνο καὶ ἄλλους, ὡς ἐπίθεση «ἐπὶ μετανοίᾳ», καὶ ὄχι «ἐπὶ τῇ λήψῃ δωρεῶν» τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στοὺς ἐξ αἰρέσεως ἢ σχίσματος ἐπιστρεφόντων. Ἀντιτασσόμενος ὁ Κυπριανὸς πρὸς τὸν Στέφανο, ὑπεστήριξε, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ δεχόμεσθε τὸ βάπτισμα τῶν αἰρετικῶν καὶ νὰ ἀπορρίπτουμε τὸ χρῖσμα των; Αὐτὸ εἶναι ἀπόλυτα κατανοητό, ἀφοῦ ὁ **Κυπριανὸς δέχονταν τὸν «χαρισματικὸ» χαρακτήρα τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν**, καὶ διὰ τῆς χειροθεσίας, τὴ μετάδοση τῆς δωρεᾶς τοῦ Πνεύματος στὸν προσδεχόμενο, ἐνῶ ὁ **Αὐγουστῖνος ὑπεστήριξε τὸν «συγχωρητικὸ» χαρακτήρα αὐτῆς, ἀφοῦ δέχονταν τὸν χαρισματικὸν χαρακτήρα τῆς ἐκκλησίας καὶ ἐκτὸς τῶν**

ἐτεροδόξων δημιουργοῦν μιὰ σχέση μὲ τὸ Χριστό, παρότι οἱ εἰκόνες ποὺ προσλαμβάνουν εἶναι θαμπές, γιατί ἡ πίστη ποὺ διαθέτουν εἶναι παραμορφωμένη».

¹²¹ Π. Τρεμπέλα, *Δογματική*, τόμ. Γ', σελ. 54.

¹²² Ἰουστίνου, *Αποκρίσεις πρὸς Ὀρθοδόξους*, Ἐρώτησις ΙΔ', PG 6, 1261.

κανονικῶν ὁρίων τῆς. Ἡ μαρτυρία περὶ τῆς χειροθεσίας πρὸς ἀποκατάσταση τῶν προσερχομένων αίρετικῶν καὶ σχισματικῶν στὴν καθολικὴ ἐκκλησία, ἀπὸ τοῦ δ' αἰῶνος ὑπῆρξε ἐνιαία σὲ ἀνατολὴ καὶ δύση, ἢ διαφορὰ ἀφοροῦσε στὴν ἀποδιδόμενη ἔννοια τοῦ πνευματικοῦ χαρακτῆρος τῆς χειροθεσίας, ὡς χαρισματικῆς μὲν στὴν ἀρχή (παλαιὰ πράξη), ὡς συγχωρητικῆς δὲ μεταγενεστέρως (νέα πράξη), εἴτε αὐτὴ ἀφοροῦσε στὸ βάπτισμα¹²³, εἴτε στὴ χειροτονία. Ὅσον ἀφορᾶ στὴ χειροθεσία διὰ τῆς ὁποίας ἐτελειοῦντο διὰ «πνευματικῆς δωρεᾶς» οἱ χειροτονίες αίρετικῶν καὶ σχισματικῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχαν λάβει τὸ βάπτισμα¹²⁴ ἐντὸς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἀπὸ τὴν ὁποία ἐξέκλιναν στὸ σχίσμα ἢ στὴν αίρεση, γίνεται λόγος στὴν ἐπιστολὴ τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου πρὸς τὸν Ἀλέξανδρο Ἀλεξανδρείας, ἢ ὁποία ἀναφέρεται στοὺς ὑπὸ τοῦ Μελιτίου (Μελετίου) χειροτονηθέντας, καὶ ὀρίζει αὐτοὶ κατ' οἰκονομία νὰ γίνονται δεκτοὶ διὰ ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ ἐπισκόπου, «μυστικωτέρᾳ τινὶ χειροτονίᾳ βεβαιούμενοι», πρὸς «ἐπικύρωση» τῆς χειροτονίας, τῆς ὑπὸ αίρετικῶν ἢ σχισματικῶν τελεσθείσης¹²⁵. Εἶναι δὲ σημαντικό νὰ λεχθῆι ὅτι οἱ Μελιτιανοὶ ἐπίσκοποι δὲν ἔγιναν δεκτοὶ ὡς μεμονομένα ἄτομα, ἀλλὰ ὡς ἐπὶ κεφαλῆς χριστιανικῶν κοινοτήτων, περίπτωση κατὰ τὴν ὁποία ἔγινε ἄσκηση

---

¹²³ Στὸ βάπτισμα ἢ ἐπίθεση τῶν χειρῶν συνοδεύονταν καὶ μὲ τὴ χρῆση δι' ἁγίου μύρου ἔχοντος τὴν ἔννοια ὄχι τῆς ἐπαναλήψεως τοῦ μυστηρίου, ἀλλὰ τῆς παροχῆς χάριτος πρὸς ἀναζωπύρωση τῆς ἀμαρνωθείσης σφραγίδος, χωρὶς νὰ ἀπουσιάζει καὶ ἡ παρεχόμενη συγχωρητικὴ τῆς διάστασης διὰ χειροθεσίας. Τὸ γεγονός ὅτι ὁ χαρισματικὸς χαρακτῆρα τῆς ἐπιθέσεως ἐτελεῖτο μὲ εὐχή, ἀφοῦ τὸ χρῆσμα, ὅπως ὀρίζει ὁ ζ' τῆς Β', δηλοῦσε τὴ μετάδοση χαρισμάτων στὸν ἐπιστρέφοντα στὴν ἐκκλησία. Ἄρα στὸ βάπτισμα, κατὰ τὴν πρώτη περίοδο, ἢ ἐπίθεση θεωρεῖται μεταδοτικὴ τῶν δωρεῶν τοῦ ἁγίου Πνεύματος: «...κατάναγασον αὐτοῦ τὴν διάνοιαν τῇ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος, ὥστε τὸν ἐναποκείμενον τῇ ψυχῇ αὐτοῦ σπινθήρα τοῦ σωτηριώδους βαπτίσματος ταῖς αὔραις τῆς χάριτος νοητῶς ἐξαφθῆναι καὶ τὴν ἐνσημανθεῖσαν αὐτῷ σφραγίδα ἐκτυπότερον ἐπιφαίνεσθαι ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ...». Βλ. Π. Τρεμπέλα, *Δογματικὴ*, τόμ. Γ', σελ. 56, ὑπ. 66.

¹²⁴ Ε. Χριστινάκη – Γλάρου, *Τὸ Δίκαιο τῶν Ἱερῶν Πραγμάτων τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας*, σελ. 188 ἔξ.

¹²⁵ Σωκράτους, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, Α' 9 PG 67, 80. Ἰ. Πηπιλῆ, (Ἐπισκόπου Κατάνης). *Ἡ Χριστιανικὴ Ἱερωσύνη*, σελ. 305.

οικονομίας πρὸς ἐπανένταξη τῶν σχισματικῶν στὴν καθολικὴ ἐκκλησία, καὶ ἀποκατάσταση τῆς διασαλευθείσης τάξεως, ἐνῶ ἀντιθέτως στὴν περίπτωση ἀτομικῶν προσελεύσεων ἐφαρμόζονταν ἡ ἀκρίβεια τῶν Κανόνων¹²⁶. Γιὰ τοὺς πρωτεργάτες τῶν σχισμάτων καὶ τῶν αἰρέσεων, οἱ Σύνοδοι ἐπεφύλασσαν αὐστηρότερη ποινή¹²⁷, ἔτσι τὸ γεγονός ὅτι ἡ χειροθεσία δὲν ἐζητήθη καὶ γιὰ τὸν Μελίτιο, ἐπιβεβαιώνει ὅτι ἡ χειροθεσία δὲν ἦταν χειροθεσία ἐπὶ μετανοία (**ad poenitentiam**), κατὰ τὴν κρατοῦσα τῆς ἐποχῆς πρακτικὴ, διότι ἂν ἦταν τέτοια θὰ ἔπρεπε νὰ τὴν λάβει καὶ αὐτὸς ὡς μετανοήσας καὶ ἐπιστρέψας στὴν ἐκκλησία, ἐνῶ ἡ «ψιλῶ ὀνόματι»¹²⁸ κατ' οἰκονομία παραμονή του στὸ σχῆμα, τὸν

---

¹²⁶ Π. Τρεμπέλα, *Δογματικὴ*, τόμ. Γ', σελ. 51, ὑπ. 52.

¹²⁷ Ε. Χριστινάκη-Γλάρου, *Κανονικὴ Θεωρία τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ποινῆς*, σελ. 267. ΡΠΣ, Αγκύρ. Κανὼν ε', τόμ. Γ', σελ. 31-32, «Ὅσοι δὲ ἀνήλθον μετὰ ἐσθῆτος πενθικῆς, καὶ ἀναπεσόντες ἔφαγον, μεταξὺ δι' ὅλης τῆς ἀνακλίσεως δακρύνοντες, εἰ ἐπλήρωσαν τὸν τῆς ὑποπτώσεως τριετῆ χρόνον, χωρὶς προσφορᾶς δεχθῆτωσαν· εἰ δὲ μὴ ἔφαγον, δύο ὑποπεσόντες ἔτη, τῷ τρίτῳ **κοινωνησάτωσαν ἔτει χωρὶς προσφορᾶς, ἵνα τὸ τέλειον τῆ τετραετία λάβωσι. Τοὺς δὲ ἐπισκόπους ἐξουσίαν ἔχειν τὸν τρόπον τῆς ἐπιστροφῆς δοκιμάσαντας, φιλανθρωπεύεσθαι, ἢ πλείονα προστιθέναι χρόνον. Πρὸ πάντων δέ, καὶ ὁ προάγων βίος, καὶ ὁ μετὰ ταῦτα, ἐξεταζέσθω, καὶ οὕτως ἢ φιλανθρωπία ἐπιμετρείσθω**».

¹²⁸ Βλ. ΡΠΣ, Α' Οἰκ. Κανὼν η', τόμ. Β', σελ. 133. «...ὁ δὲ ὀνομαζόμενος παρὰ τοῖς λεγομένοις **Καθαροῖς ἐπίσκοπος, τὴν τοῦ πρεσβυτέρου τιμὴν ἔξει**· πλὴν εἰ μὴ ἄρα δοκοίη τῷ ἐπισκόπῳ, τῆς τιμῆς τοῦ ὀνόματος αὐτὸν μετέχειν...».

ΡΠΣ, Ἀντιοχείας ιη', τόμ. Γ', σελ. 139. «Εἴ τις ἐπίσκοπος χειροτονηθεὶς εἰς παροικίαν, μὴ ἀπέλθῃ εἰς ἣν ἐχειροτονήθη, οὐ παρὰ τὴν ἑαυτοῦ αἰτίαν, ἀλλ' ἤτοι διὰ τὴν τοῦ λαοῦ **παραίτησιν**, ἢ δι' ἑτέραν αἰτίαν οὐκ ἐξ αὐτοῦ γενομένην, **τοῦτον μετέχει τῆς τιμῆς καὶ τῆς λειτουργίας**, μόνον μηδὲν παρενοχλοῦντα τοῖς πράγμασι τῆς ἐκκλησίας, ἔνθα ἂν συνάγοιτο· ἐκδέχεσθαι δὲ τοῦτον, ὃ ἂν ἢ τῆς ἐπαρχίας τελεία σύνοδος κρίνασα τὸ παριστάμενον ὀρίση».

ΡΠΣ, Σαρδικῆς, Κανὼν κ', τόμ. Γ', σελ. 280: «Γαυδέντιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Ταῦτα σωτηριωδῶς καὶ ἀκολούθως ὀρισθέντα, καὶ πρεπόντως τῇ ἐπιτιμία ἡμῶν τῶν ἱερέων, καὶ Θεῷ ἀρέσαντα καὶ ἀνθρώποις, τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἰσχὺν ἑαυτῶν κατασχεῖν οὐ δυνήσονται, ἐὰν μὴ καὶ φόβος ταῖς ἐξενεχθείσαις ἀποφάσεσιν ἀκολουθήσῃ· ἴσμεν γὰρ καὶ αὐτοί, πλεονάκις διὰ τὴν ὀλίγων ἀναισχυντίαν τὸ θεῖον καὶ σεβασμιώτατον ὄνομα τῆς ἱερωσύνης εἰς κατάγνωσιν ἐληλυθέναι. Εἰ τοίνυν τις παρὰ τὰ πᾶσι δόξαντα τολμήσοι, σπουδάζων τύφῳ μᾶλλον καὶ ἀλαζονείᾳ, ἢ τῷ Θεῷ ἀρέσαι, ἕτερόν τι διαπράξασθαι, ἧδη γινωσκέτω ἐγκλήματι ἀπολογίας ἑαυτὸν ὑπεύθυνον καθίστασθαι, καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς ἐπισκοπῆς ἀποβάλλειν. Ἀπαντες ἀπεκρίναντο· Πρέπει καὶ ἀρέσκει ἡμῖν ἢ τοιαύτη γνώμη'.

ἀπέκλεισε καὶ ἀπὸ τῆ «χαρισματικῆ» χειροθεσίᾳ¹²⁹. «Ἔδοξεν οὖν Μελίτιον μὲν φιλανθρωπότερον κινήσεισς τῆς Συνόδου κατὰ γὰρ τὸν ἀκριβῆ λόγον οὐδεμιᾶς συγνώμης ἄξιος ἦν, μένειν ἐν τῇ αὐτοῦ πόλει, καὶ μηδεμίαν ἐξουσίαν ἔχειν, μήτε χειροτονεῖν, μήτε προχειρίζειν, μήτε χειροθετεῖν, μήτε ἐν χώρα, μήτε πόλει ἑτέρα φαίνεσθαι ταύτης τῆς προφάσεως ἕνεκα, ψιλὸν δὲ τὸ ὄνομα τιμῆς κεκτῆσθαι. **Τοὺς δὲ ὑπ' αὐτοῦ κατασταθέντας μυστικωτέρα χειροτονία βεβαιωθέντας, κοινωνηθῆναι ἐπὶ τούτοις, ἐφ' ᾧ τε ἔχειν μὲν αὐτοὺς τὴν τιμὴν καὶ λειτουργεῖν, δευτέρους δὲ εἶναι, ἐξ ἅπαντος πάντων τῶν ἐν ἐκάστη παροικία τε καὶ ἐκκλησία ἐξεταζομένων...**» (Ἀπόφαση Α' Οἰκ. περὶ Μελιτίου), ἐνῶ στοὺς ὑπ' αὐτοῦ χειροτονηθέντας νὰ ἔχουν καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἱερωσύνην νὰ λειτουργοῦν ἄνευ

ΡΠΣ, Ἀγκύρας Κανῶν ιη', τόμ. Γ', σελ. 58: «Εἴ τινες ἐπίσκοποι κατασταθέντες, καὶ μὴ δεχθέντες ὑπὸ τῆς παροικίας ἐκείνης, εἰς ἣν ἄνομάσθησαν, ἑτέροις βούλοιντο παροικίαις ἐπιέναι, καὶ βιάζεσθαι τοὺς καθεστῶτας, καὶ στάσεις κινεῖν κατ' αὐτῶν, τούτους ἀφορίζεσθαι. Ἐὰν μὲν τοι βούλοιντο εἰς τὸ πρεσβυτέριον καθεζεσθαι, ἔνθα ἦσαν πρότερον πρεσβύτεροι, μὴ ἀποβάλλεσθαι αὐτοὺς τῆς τιμῆς· ἐὰν δὲ διαστασιάζωσι πρὸς τοὺς καθεστῶτας ἐκεῖ ἐπισκόπους, ἀφαιρεῖσθαι αὐτοὺς καὶ τὴν τιμὴν τοῦ πρεσβυτερίου, καὶ γίνεσθαι αὐτοὺς ἐκκηρύκτους».

ΡΠΣ, Ἀγκύρας Κανῶν β', τόμ. Γ', σελ. 22-23: «Διακόνους ὁμοίως θύσαντας, μετὰ δὲ ταῦτα ἀναπαλαίσαντας, τὴν μὲν ἄλλην τιμὴν ἔχειν, πεπαῦσθαι δὲ αὐτοὺς πάσης τῆς ἱεραῆς λειτουργίας, τῆς τε τοῦ ἄρτον ἢ ποτήριον ἀναφέρειν, ἢ κηρύσσειν. Εἰ μέντοι τινές τῶν ἐπισκόπων τούτοις συνίδοιεν κάματόν τινα, ἢ ταπεινώσιν πραότητος, καὶ ἐθέλοιν πλέον τι δίδοναι, ἢ ἀφαιρεῖν, ἐπ' αὐτοῖς εἶναι τὴν ἐξουσίαν».

ΡΠΣ, Ἀγκύρας Κανῶν α', τόμ. Γ', σελ. 21: «Πρεσβυτέρους τοὺς ἐπιθύσαντας, εἴτα ἀναπαλαίσαντας, μήτε ἐκ μεθόδου τινός, ἀλλ' ἐξ ἀληθείας, μήτε προκατασκευάσαντας, καὶ ἐπιτηδεύσαντας, καὶ πείσαντας, ἵνα δόξωσι μὲν βασάνοις ὑποβάλλεσθαι, ταύτας δὲ τῶ δοκεῖν καὶ τῶ σχήματι προσαχθῆναι· τούτους ἔδοξε, **τῆς μὲν τιμῆς τῆς κατὰ τὴν καθέδραν μετέχειν· προσφέρειν δὲ αὐτούς, ἢ ὁμιλεῖν, ἢ ὄλως λειτουργεῖν τι τῶν ἱερατικῶν λειτουργιῶν, μὴ ἐξεῖναι**».

ΡΠΣ, Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Κανῶν γ', τόμ. Γ', σελ. 359: «Τοὺς δὲ τῆς παραιτήσεως λιβέλλους οὐ κατὰ προαίρεσιν οἰκείαν, ἀλλ' ὡς ἐξ ἀνάγκης καὶ φόβου καὶ τῆς τινῶν ἀπειλῆς ἐπιδοῦναι φησί, καὶ ἑτέρως δὲ πράγμα ἐστὶν οὔτε τοῖς τῆς Ἐκκλησίας; ἀρέσκον θεσμοῖς, λιβέλλους παραιτήσεων προσάγειν τινὰς τῶν ἱερουργῶν. Εἰ γὰρ εἰσὶν ἄξιοι τοῦ λειτουργεῖν, ἔστωσαν ἐν τούτῳ, εἰ δὲ ἀνάξιοι, μὴ ἀπὸ παραιτήσεως ἐξίτωσαν, κατεγνωσμένοι δὲ μᾶλλον ἐπὶ πράγμασιν, ὧν ἂν τις πολλὴν ποιῆσαι τὴν καταβολήν, ὡς ἔξω τρεχόντων πάσης ἀκολουθίας. Πρόσειπε τὴν παρὰ σοὶ ἀδελφότητα. Σὲ ἢ σὺν ἡμῖν ἐν Κυρίῳ προσαγορεύει».

¹²⁹ Π. Τρεμπέλα, Δογματικὴ, τόμ. Γ', σελ. 55-57.

ἀναχειροτονίας, ἀναγνωρίζουσα τὴν ἱερωσύνη αὐτῶν ὡς ὄντολογικῶς προϋπάρχουσα.

Διαφοροποιημένος ὁ Κωνσταντινουπόλεως Ταράσιος μὲ τὴν ἄποψη, ὅτι ἡ χειροθεσία πρόκειται γιὰ κάποια μορφή «μυστικῆς ἀναχειροτονίας» ἢ «συγχωρητικῆς εὐχῆς» μὲ «χειροθεσία», ἐκφράζει τὴ γνώμη περὶ τοῦ ἂν αὐτὴ πρόκειται γιὰ ἓνα εἶδος εὐλογίας: «Μήπως ἐπ’ εὐλογίας ἐνταῦθα τὴν χειροθεσίαν λέγει καὶ οὐχὶ ἐπὶ χειροτονία»¹³⁰, ἐνῶ ὁ Θεόφιλος ἐρμηνεύοντας τὸν ὄρο «χειροθεσία» τοῦ Κανόνος γιὰ τοὺς Καθαροὺς, ἀποδίδει σὲ αὐτὸν τὴν ἔννοια τοῦ ὄρου «χειροτονία»¹³¹. Ἡ γνώμη βέβαια αὐτὴ τοῦ Ταράσιου δὲν ἀπέχει καὶ πολὺ ἀπὸ τὴν ἔννοια τῆς περὶ «συντόμου ἀναχειροτονίας», ἀφοῦ σὲ κάθε περίπτωση, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο ἔχει πρακτικὴ σημασία εἶναι ἡ συνείδηση μὲ τὴν ὁποία ἡ ἐκκλησία τελεῖ τὴ χειροθεσία, καὶ ἡ ἔννοια τῆς πράξεως αὐτῆς, στὴν ὁποία ἡ ἐκκλησία κάθε φορὰ τῆς προσδίδει.

iv. Ἡ ἐκκλησία ὡς ἀρμόδιο ὄργανο καὶ κανονικὸς φορέας γιὰ τὴν ἄσκηση τῆς οἰκονομίας

Ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία, ὡς διάδοχη κατάστασις γιὰ τοὺς Ἑβραίους χριστιανούς, ἀλλὰ καὶ ὡς μίας παράλληλης πορείας αὐτῆς μὲ τὸν ἰουδαϊσμό, ἦταν ἐπόμενο νὰ λάβει στοιχεῖα ἀπὸ τὴν ἰουδαϊκὴ θρησκευτικὴ λατρεία καὶ παράδοσις, τῆς ὁποίας ὑπῆρξε ὁ σημαντικότερος παράγοντας

---

¹³⁰ MANSI 12, 1022D. «...Οἱ εὐλαβέστατοι μοναχοὶ εἶπον, χειροθετούμενους εἶπεν ὁ κανὼν δεχθῆναι, Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπε, καὶ πῶς νοεῖται τὸ χειροθετούμενον; Οἱ εὐλαβέστατοι μοναχοὶ εἶπον. Δεόμεθα δέσποτα διδασκαλίας. Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπεν. *Μήπως ἐπ’ εὐλογίας ἐνταῦθα τὴν χειροθεσίαν λέγει, καὶ οὐχὶ χειροτονίας...*».

¹³¹ ΡΠΣ, Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας, Κανὼν ιβ', τόμ. Δ', σελ. 351.

βαθειᾶς καὶ καθοριστικῆς ἐπιδράσεως. Δὲν συνέβη ὅμως τὸ ἴδιο ὅσον ἀφορᾶ στὸ θέμα τῆς ἱερωσύνης. Ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία, καὶ εἰδικότερα στὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολή, ὄχι μόνον ἀποσυνδέει οἰαδήποτε σχέση τῆς Ἀαρωνίτικης ἱερωσύνης μὲ τὴ συμμετοχὴ τῆς ἐκκλησίας στὴν ἱερωσύνη τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀντιπαρατίθεται σὲ αὐτή¹³². Ἄν καὶ τὰ Βιβλικὰ κείμενα συντάσσονται μεταγενέστερα τῶν περιγραφομένων γεγονότων, ὥστόσο οἱ πληροφορίες εἶναι ἱκανὲς γιὰ νὰ δομήσουν σαφὴ ἀντίληψη τοῦ πνευματικοῦ καὶ τελεταρχικοῦ περιεχομένου τῆς Βιβλικῆς ἱερωσύνης¹³³. Εἶναι σημαντικό τὸ γεγονὸς ὅτι, κανένα κείμενο τῆς Καινῆς διαθήκης δὲν ἀποδίδει τὸν τίτλο τοῦ ἱερέα σὲ ὁποιοδήποτε ὑπεύθυνο πρόσωπο τῆς ἐκκλησίας. Ἡ ἱερωσύνη ἀνήκει ἀποκλειστικὰ στὸν Χριστό, εἶναι δικό του προνόμιο, καὶ ὡς μοναδικὸς ἱερέας καθιστᾶ τὴν ἐκκλησία του συμμετοχὸ σὲ αὐτήν, ἀλλὰ ὅμως τὴν εὐθύνη τῆς οἰκονομίας τῶν μυστηρίων¹³⁴ καὶ τῆς διαχειρήσεώς της τὴν ἀπονέμει σὲ ἄτομα ἐκλεγμένα, τὰ ὁποῖα πληροῦν τις προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἀνάληψη μίας τέτοιας εὐθύνης. Οἱ ἀπόστολοι καθιερώθηκαν στὸ ἀξίωμά τους κατ' ἀρχὴν ὑποτυπωδῶς διὰ τῆς ἐντολῆς «τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν»¹³⁵, ἐνῶ ὁ Κύριος παραδίδει τὸ μυστήριον τῆς ἱερωσύνης¹³⁶ διὰ τῶν λόγων «ὅσα δέσητε καὶ λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα καὶ λελυμένα ἐν τοῖς οὐρανοῖς»¹³⁷. Ὁ Χριστὸς εἶναι παρὼν στὴν ἐκκλησία, ἢ ὁποῖα εἶναι σῶμα του, ὁ τίτλος τοῦ ἱερέα δὲν μπορεῖ νὰ ἀποδοθεῖ σὲ κανέναν ἄλλο πλὴν τοῦ ἰδίου, ἐνῶ γιὰ τοὺς

---

¹³² Ἀρ. ιζ', Λευ. Ιζ' - κς', Ἰεζ. μ' - μθ'.

¹³³ Πρβλ. Μ. Κωνσταντίνου, *Τὸ Μυστήριον τῆς Ἱερωσύνης*, Πρακτικὰ Ζ' Πανελληνίου Λειτουργικοῦ Συμποσίου Στελεχῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων, 19-20 Σεπτεμβρίου 2005, σελ. 56-57.

¹³⁴ Α' Κορ. δ' 1-2. «Οὕτως ἡμᾶς λογιζέσθω ἄνθρωπος, ὡς ὑπηρέτας Χριστοῦ καὶ οἰκονόμους μυστηρίων Θεοῦ. 2 ὃ δὲ λοιπὸν ζητεῖται ἐν τοῖς οἰκονόμοις, ἵνα πιστὸς τις εὐρεθῆ»

¹³⁵ Λκ. κβ' 19.

¹³⁶ Ι. Καρμίρη, *ΔΣΜ*, τόμ. ΙΙ, Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, Ὅρος ιε', σελ. 757-758.

¹³⁷ Μτ. ιη' 18.

ύπευθύνους οἰκονόμους τῆς χάριτος¹³⁸, ἀπονέμεται ὁ τίτλος τοῦ ἐπισκόπου, τοῦ πρεσβυτέρου καὶ τοῦ διακόνου ἀντίστοιχα, στοὺς τρεῖς βαθμοὺς τῆς ἱερωσύνης, ὡς ἐκλάμψεις τῆς μίας καὶ μοναδικῆς ἱερωσύνης¹³⁹. Οἱ τίτλοι ἱερεὺς καὶ ἀρχιερεὺς μόνο συμβατικὰ μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθοῦν, ἀφοῦ ὁ Χριστὸς εἶναι παρὼν στὴν ἐκκλησία, τόσο παρὼν ποὺ αὐτὴ ἢ ἴδια εἶναι ὁ Ἐαυτὸς του, ἔτσι δὲν δύναται οὔτε νὰ ἀντικατασταθεῖ, οὔτε νὰ ἐκπροσωπηθεῖ, ὡς νὰ εἶναι ἀπὼν, ὡστόσο πολὺ νωρὶς ἔγινε χρῆση καὶ αὐτῶν τῶν τίτλων, τοῦ ἱερέως καὶ ἀρχιερέως στὴν πρώιμη ἐκκλησία.

Ὡς ἰδρυτικὰ λόγια τὰ ὁποῖα καθιδρύουν τοὺς φορεῖς τῆς ἱερωσύνης θὰ μπορούσαν νὰ θεωρηθοῦν τὰ λόγια τοῦ Κυρίου πρὸς τοὺς μαθητὲς του, «ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς, καὶ ἔθηκα ὑμᾶς ἵνα ὑμεῖς ὑπάγητε καὶ καρπὸν φέριτε, καὶ ὁ καρπὸς ὑμῶν μένη»¹⁴⁰, καθὼς καὶ τὰ λόγια τοῦ ἰδίου πρὸς τὸν Πατέρα, «καθὼς ἐμὲ ἀπέστειλας εἰς τὸν κόσμον, καὶ γὰρ ἀπέστειλα αὐτοὺς εἰς τὸν κόσμον»¹⁴¹, ὁ Θεὸς ἀποστέλλει τὸν Χριστό, καὶ Αὐτὸς τοὺς μαθητάς. Αὐτὰ τὰ ἐδάφια ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ ἱερωσύνη ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς ἀπὸ τὸν Θεό¹⁴². Ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἀναφέρεται στὴν συνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στὴν ἱερωσύνη τοῦ Χριστοῦ γιὰ τὴν «κατάσταση» τῶν

---

¹³⁸ Χ. Ανδρούτσου, *Δογματική*, σελ. 295-297.

¹³⁹ Ι. Καρμύρη, *ΔΣΜ*, τόμ. ΙΙ, Πέτρου Μογίλα, ἀπόκ. ρια', σελ. 641.

¹⁴⁰ Ἰω. ιε' 16.

¹⁴¹ Ἰω. ιζ' 18.

¹⁴² Κλήμεντος Ρώμης, *Α' Πρὸς Κορινθίους*, ΜΒ', PG 1, 292AB. XLII ΒΕΠΕΣ 1, 29-30. «Οἱ ἀπόστολοι ἡμῖν εὐηγγελίσθησαν ἀπὸ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐξεπέμφθη. Ὁ Χριστὸς οὖν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ ἀπόστολοι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ· ἐγένοντο οὖν ἀμφοτέρω εὐτάκτως ἐκ θελήματος Θεοῦ. Παραγγελίας οὖν λαβόντες καὶ πληροφορηθέντες διὰ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ πιστωθέντες ἐν τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ, μετὰ πληροφορίας Πνεύματος Ἁγίου ἐξήλθον εὐαγγελιζόμενοι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ μέλλειν ἔρχεσθαι. Κατὰ χώρας οὖν καὶ πόλεις κηρύσσοντες καὶ τοῖς ὑπακούοντα τῇ βουλήσει τοῦ Θεοῦ βαπτίζοντες καθίστανον τὰς ἀπαρχὰς αὐτῶν, δοκιμάσαντες τῷ Πνεύματι, εἰς ἐπισκόπους καὶ διακόνους τῶν μελλόντων πιστεύειν. Καὶ τοῦτο οὐ καινῶς· ἐκ γὰρ δὴ πολλῶν χρόνων ἐγγράπτο περὶ ἐπισκόπων καὶ διακόνων· οὕτως γὰρ ποὺ λέγει ἡ γραφὴ· Καταστήσω τοὺς ἐπισκόπους αὐτῶν ἐν δικαιοσύνῃ καὶ τοὺς διακόνους αὐτῶν ἐν πίστει».

χειροτονουμένων, «ὕμᾱς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔθετο ἐπισκόπους ποιμένειν τὴν ἐκκλησίαν»¹⁴³, ἐνῶ ἡ ἐπίθεση τῶν χειρῶν, γιὰ τὴ μετάδοση τοῦ χαρίσματος, ἀποδεικνύει τὸν μυστηριακὸ χαρακτήρα τῆς ἱερωσύνης. Κατ' ἐπέκταση ἡ ἄσκηση τῆς οἰκονομίας δὲν χορηγεῖται ἀπὸ οἰονδήποτε, ἀλλὰ οὔτε καὶ αὐθαίρετα ἀποδίδεται, ἀλλὰ ἀπαιτεῖται ἄδεια καὶ ἔγκριση γιὰ τὴν παροχὴ τῆς ἀπὸ τὸ ἀρμόδιο ἐκκλησιαστικὸ φορέα, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον τὴ ζητᾷ. Ἄν καὶ δὲν εἶναι κανονικὰ καθορισμένο ποῖο εἶναι τὸ ἐκκλησιαστικὸ ὄργανο τὸ ὁποῖο παρέχει τὴν οἰκονομία, σαφῶς αὐτὸ σὲ κάθε περίπτωση δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἡσσονος κύρους ἐκεῖνου τοῦ ὁποῖου θέσπισε τοὺς Ἱεροὺς Κανόνες, ἢ ἐκεῖνου τοῦ ὁποῖου ἔχει τὴν ποιμαντικὴ εὐθύνη γιὰ τὴν ἐπίβλεψη τῆς ἐφαρμογῆς, ἢ τὴ διαπίστωση τῆς ἀποκλίσεως ἀπὸ τὴν ἀκρίβεια, ἐνῶ αὐτὸ τὸ ὄργανο πρέπει νὰ ἔχει τὴ δυνατότητα - ὅταν οἱ καιροὶ τὸ ἐπιβάλλουν - ἐπεμβάσεως καὶ ἐπὶ τῆς οὐσίας τοῦ Ἱεροῦ Κανόνος¹⁴⁴.

Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες, ἀλλὰ καὶ οἱ δογματικῶ περιεχομένου ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων (ὄροι) ἀφοροῦν στὶς ἀλήθειες τῆς πίστεως, οἱ ὁποῖες εἶναι ἀπόλυτες, ἀμετάβλητες καὶ διαχρονικὰ ἀποδεκτὲς γιὰ τὴν ἐκκλησία, ἀφοῦ βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὸ χωροχρονικὸ συνεχές. Ἀλλ' ἐκτὸς ἀπὸ τὰ δόγματα, ἔχουμε καὶ κανονικὲς ἀποφάσεις οἱ ὁποῖες ρυθμίζουν τὴν ἐξωτερικὴ τάξη καὶ τὴ δομὴ τῆς ἐκκλησίας. Αὐτὲς ἀνήκουν ἀποκλειστικὰ στὶς χρονικὲς διαστάσεις καὶ ὑπηρετοῦν τὸ αἰώνιο, ὡς ἐκ τούτου καὶ ἀλλάζουν καὶ μεταβάλλονται, ἀφοῦ εἶναι ἱστορικὸ μέγεθος, τὸ ὁποῖο διατυπώνει τὴν ἐνυπάρχουσα στὸν πυρήνα τοῦ Ἱεροῦ Κανόνα ἀπόλυτη ἀλήθεια. Αὐτὸ τὸ γεγονὸς δίνει τὸ δικαίωμα στὴν ἐκκλησία νὰ τροποποιεῖ τὸ ἐξωτερικὸ περίβλημα τῆς οὐσίας τῶν

---

¹⁴³ Πραξ. κ' 28.

¹⁴⁴ Πρβλ. Κανὼν ιβ' τῆς Β' ἐν Τρούλλῳ πρὸς τὸν ε' Ἀποστ., καὶ ιε' Νεοκαισ. πρὸς ις' τῆς ΣΤ'.

Τερῶν Κανόνων σὲ σύγχρονη μορφή, ἐφ' ὅσον αὐτὸ γίνεαι ἀπὸ τὸ ἀρμόδιο διοικητικὸ ὄργανο τῆς ἐκκλησίας, ἔτσι ἕνας Τερὸς Κανόνας δύναται νὰ ἀναθεωρεῖται ἀπὸ ἄλλον μεταγενέστερο¹⁴⁵. Οἱ Κανόνες εἶναι ἄφθαρτοι ὡς πρὸς τὴν πίστη καὶ τὴν αἰώνια ἀλήθεια, ἀλλὰ μεταβαλλόμενοι ὡς πρὸς τὴν ἱστορικὴ διατύπωσή τους, χωρὶς νὰ θεωρεῖται ὅτι αὐτὴ ἢ μεταβολὴ τοὺς διαφθείρει, ὡς πρὸς τὸν ἐσωτερικὸ τρόπο ὑπάρξεώς τους, ἀφοῦ τοὺς διακρίνει ἢ θεοπνευστία, ἢ ἀλληλεξάρτηση, ἀλλὰ καὶ ἡ καιρικὴ προσαρμοστικότητα.

Τὸ γεγονός ὑποκαταστάσεως τῆς ἀκρίβειας ἀπὸ τὴν οἰκονομία εἶναι σχετικόν, προέχει τὸ γεγονός τῆς σωτηρίας, ἀκολουθεῖ ἢ ἔννοια τῆς ἀκρίβειας. **Ἡ οἰκονομία δὲν ὑποκαθιστᾷ¹⁴⁶, τὸν Ἱερὸ Κανόνα, ἀλλὰ τὸν ὑπηρετεῖ μέσῳ τοῦ σχετικοῦ χαρακτῆρα τοῦ καιρικοῦ σχήματος τῆς ἀκρίβειας.** Ἄρα, θέματα τὰ ὅποια ἀφοροῦν στὴν ἀνασκευή, ἢ στὴν τροποποίησιν τοῦ περιεχομένου, ἢ τῆς ἐξωτερικῆς μορφῆς τῶν Τερῶν Κανόνων, πρέπει νὰ εἶναι ἴσου ἢ μείζονος ἀξίας τὸ ἐκκλησιαστικὸ ὄργανο ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ὅποιο τοὺς θέσπισε¹⁴⁷. Ὅσον ἀφορᾷ ὅμως στὰ ἐκκλησιαστικὰ ὄργανα - ὅποια εἶναι αὐτὰ - ἡσσονος κύρους ἐκείνων τῶν

---

¹⁴⁵ Ὁ β' κανόνας τῆς ΣΤ', παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ἀναγνωρίζει τοὺς ἱεροὺς κανόνες τῆς Νεοκαισαρίας, ἀνανεώνει διὰ τοῦ ις' κανόνος τὸν ιε' τῆς Νεοκαισαρείας.

¹⁴⁶ Πρβλ. Π. Μπούμη, *Κανονικὸν Δίκαιον*, σελ. 56.

¹⁴⁷ ΡΠΣ, Ζ' Οἰκ. Κανὼν στ', τόμ. Β', σελ. 318. «Ἐπειδὴ περ κανῶν ἐστίν, ὁ λέγων Δίς τοῦ ἔτους καθ' ἐκάστην ἐπαρχίαν χρῆναι γίνεσθαι διὰ συναθροίσεως ἐπισκόπων τὰς κανονικὰς συζητήσεις· διὰ τὴν συντριβὴν καὶ τὸ ἐνδεῶς ἔχειν πρὸς ὁδοπορίαν τοὺς συναθροιζομένους, ὤρισαν οἱ τῆς ἔκτης συνόδου ὄσιοι Πατέρες, ἐξ ἅπαντος τρόπου καὶ προφάσεως, ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ γίνεσθαι, καὶ τὰ ἐσφαλμένα διορθοῦσθαι. **Τοῦτον οὖν τὸν κανόνα καὶ ἡμεῖς ἀνανεοῦμεν· καὶ εἴ τις εὔρεθῆ ἄρχων τοῦτο κωλύων, ἀφοριζέσθω.** Εἰ δέ τις ἐκ τῶν μητροπολιτῶν ἀμελήσει τοῦτο γίνεσθαι, ἐκτὸς ἀνάγκης, καὶ βίας, καὶ τινος εὐλόγου προφάσεως, τοῖς κανονικοῖς ἐπιτιμίοις ὑποκείσθω· Τῆς δὲ συνόδου γενομένης περὶ κανονικῶν καὶ εὐαγγελικῶν πραγμάτων, δεῖ τοῖς συναθροισθεῖσιν ἐπισκόποις ἐν μελέτῃ καὶ φροντίδι γίνεσθαι τοῦ φυλάττεσθαι τὰς θείας καὶ ζωποιοῦς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ. Ἐν γὰρ τῷ φυλάττεσθαι αὐτὰς ἀναπαύσει πολλή· ὅτι καὶ λύχνος ἢ ἐντολή· νόμος δέ, φῶς, καὶ ὁδὸς ζωῆς ἔλεγχος καὶ παιδεία· καὶ, Ἡ ἐντολὴ Κυρίου τηλαυγῆς φωτίζουσα ὀφθαλμοὺς. Μὴ ἔχειν δὲ ἄδειαν τὸν μητροπολίτην, ἐξ ὧν ἐπιφέρεται ὁ ἐπίσκοπος μετ' αὐτοῦ, ἢ κτήνος, ἢ ἕτερον εἶδος ἀπαιτεῖν. Εἰ γὰρ τοῦτο ἐλεγχθῆ πεποικῶς, ἀποτίσει τετραπλάσιον».

ὁποίων θέσπισαν τοὺς Ἱεροὺς Κανόνες, σὲ καμία περίπτωση δὲν μποροῦν νὰ ἀλλοιώσουν ἢ νὰ μεταβάλλουν τὸ περιεχόμενο τῶν Ἱερῶν Κανόνων¹⁴⁸, μποροῦν ὅμως, καὶ συγκαταβαίνουν εὐκαιριακῶς στὴν ἀπόκλιση τῆς ἀκρίβειας¹⁴⁹, μὲ πρόθεση νὰ ἐπανέλθουν σὲ αὐτὴ, μόλις ἐκλείψουν οἱ λόγοι γιὰ τοὺς ὁποίους προεκλήθη ἢ πρόσκαιρη ἀποστασιοποίηση ἀπὸ τὴν ἀκρίβεια. Ἐτσι λοιπόν, μὲ αὐτὴ τὴ διάθεση γίνεται τουλάχιστον ἀνεκτὸ τὸ γεγονός τῆς ἀποκλίσεως πρὸς τὴν οἰκονομία. Σὲ κάθε περίπτωση, ἢ ὁποιαδήποτε ἀπόκλιση ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς ἀκρίβειας τοῦ Κανόνα, πρὸς ἄσκηση οἰκονομίας, εἶναι ἀρμοδιότητα κορυφαίου ὄργανου, τὸ ὁποῖο ἔχει τὴν ἐξουσία τοῦ «δεσμῆν καὶ λύειν»¹⁵⁰, ὡς κεκτημένο αὐτοῦ Ἀποστολικὸ δικαίωμα¹⁵¹. Ἐτσι λοιπόν, τὸ ὄργανο τὸ

---

¹⁴⁸ Βλ. Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ὁ Θρόνος τῆς ΚΠόλεως*, σελ. 137 ἔξ.

¹⁴⁹ Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), *Κανονικὰ Ἑμμορφα*, σελ. 126-127.

¹⁵⁰ Μτ. ις' 19, «καὶ δώσω σοι τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ ὃ ἐὰν δήσης ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ ὃ ἐὰν λύσης ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς», καὶ ιη' 18, «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅσα ἐὰν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ὅσα ἐὰν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ»

¹⁵¹ ΡΠΣ, Ἀγκύρας Κανῶν ε', τόμ. Γ', σελ. 31-32. «Ὅσοι δὲ ἀνῆλθον μετὰ ἐσθῆτος πενθικῆς, καὶ ἀναπεσόντες ἔφαγον, μεταξύ δι' ὅλης τῆς ἀνακλίσεως δακρύνοντες, εἰ ἐπλήρωσαν τὸν τῆς ὑποπτώσεως τριετῆ χρόνον, χωρὶς προσφορᾶς δεχθήτωσαν· εἰ δὲ μὴ ἔφαγον, δύο ὑποπεσόντες ἔτη, τῷ τρίτῳ κοινωνήσάτωσαν ἔτει χωρὶς προσφορᾶς, ἵνα τὸ τέλειον τῆ τετραετία λάβωσι. **Τοὺς δὲ ἐπισκόπους ἐξουσίαν ἔχειν τὸν τρόπον τῆς ἐπιστροφῆς δοκιμάσαντας, φιλανθρωπεύεσθαι, ἢ πλείονα προστιθέναι χρόνον.** Πρὸ πάντων δέ, καὶ ὁ προάγων βίος, καὶ ὁ μετὰ ταῦτα, ἐξεταζέσθω, καὶ οὕτως ἢ φιλανθρωπία ἐπιμετρεῖσθω».

Πρὸβλ. ΡΠΣ, Α' Οἰκ. Κανῶν ιβ', τόμ. Β', σελ. 140-141. «Οἱ δὲ προσκληθέντες μὲν ὑπὸ τῆς χάριτος, καὶ τὴν πρώτην ὄρμην ἐνδειξάμενοι, καὶ ἀποθέμενοι τὰς ζῶνας, μετὰ δὲ ταῦτα ἐπὶ τὸν οἰκεῖον ἔμετον ἀναδραμόντες, ὡς κύνες, ὡς τινὰς καὶ ἀργύρια προέσθαι, καὶ βενεφικίους κατορθῶσαι τὸ ἀναστρατεῦσασθαι· οὗτοι δέκα ἔτη ὑποπιπέτωσαν, μετὰ τὸν τῆς τριετοῦς ἀκροάσεως χρόνον. Ἐφ' ἅπασιν δὲ τούτοις, προσήκει ἐξετάζειν τὴν προαίρεσιν καὶ τὸ εἶδος τῆς μετανοίας. Ὅσοι μὲν γὰρ φόβῳ, καὶ δάκρυσιν, καὶ ὑπομονῇ, καὶ ἀγαθοεργίαις, τὴν ἐπιστροφὴν ἔργῳ, καὶ οὐ σχήματι, ἐπιδείκνυνται, οὗτοι πληρώσαντες τὸν χρόνον τὸν ὠρισμένον τῆς ἀκροάσεως, εἰκότως τῶν εὐχῶν κοινωνήσουσι, **μετὰ τοῦ ἐξεῖναι τῷ ἐπισκόπῳ καὶ φιλανθρωπότερόν τι περὶ αὐτῶν βουλευσασθαι.** Ὅσοι δὲ ἀδιαφόρως ἤνεγκαν, καὶ τὸ σχῆμα τοῦ εἰσιέναι εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀρκεῖν ἑαυτοῖς ἠγήσαντο πρὸς τὴν ἐπιστροφὴν, ἐξ ἅπαντος πληροῦτωσαν τὸν χρόνον».

ΡΠΣ, Α' Οἰκ. Κανῶν ιγ', τόμ. Β', σελ. 143. «Περὶ δὲ τῶν ἐξοδευόντων, ὁ παλαιὸς καὶ κανονικὸς νόμος φυλαχθήσεται καὶ νῦν, ὥστε, εἴ τις ἐξοδεύοι, τοῦ τελευταίου καὶ ἀναγκαιοτάτου ἐφοδίου μὴ ἀποστερεῖσθαι. Εἰ δὲ ἀπογνωσθεῖς, καὶ κοινωνίας τυχῶν, πάλιν ἐν τοῖς ζῶσιν ἐξετασθῆ, μετὰ τῶν

ὁποῖο ἔχει ἀπόλυτο δικαίωμα ἐπὶ τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ ἀρμοδιότητα ἀσκήσεως ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας εἶναι ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, στὴν ὁποία ἀνήκει ἡ «δικαικὴ» τους πατρότητα¹⁵². Αὐτὸ κατὰ συνέπεια σημαίνει ὅτι ἐπὶ τέτοιων σπουδαίων ζητημάτων¹⁵³, «αἱ περὶ τὰς ἐκκλησίας οἰκονομίαι γίνονται μὲν παρὰ τῶν πεπιστευμένων τὴν προστασίαν αὐτῶν, βεβαιοῦνται δὲ παρὰ τῶν λαῶν»¹⁵⁴.

Τὸ θέμα εἶναι μὲ ποιῆς προϋποθέσεις καὶ σὲ τί ἀποβλέπουμε ὅταν ἐρμηνεύουμε τὸν ἐξωτερικὸ ἢ τὸν ἐσωτερικὸ κόσμον τῶν Ἱερῶν Κανόνων, σὲ σχέσει μὲ τὸ ἱστορικὸ γίνεσθαι τῆς ἐκκλησίας. Σὲ κάθε περίπτωση οἱ Ἱεροὶ Κανόνες ἀφοροῦν στὴν κανονικὴ διαποίμανση τῶν μελῶν τῆς ἐκκλησίας, εἴτε ἐφαρμόζεται ἡ ἀκρίβεια, εἴτε ἀσκεῖται ἡ οἰκονομία, ἀφοῦ καὶ τὰ δύο μέτρα ἔχουν κοινὸ σωτηριολογικὸ παρανομαστή, καὶ κοινὴ ἀποστολή, ὡς τὶς δύο ράγες τοῦ τραίνου, οἱ ὁποῖες ὁδηγοῦν τὴν ἐκκλησία στὴ Βασιλεία. Τὸ κυρίαρχο στοιχεῖο κατὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ὅπως καὶ ἄλλων, εἶναι πάντα ἡ μέριμνα γιὰ τὴν ἀσφάλεια καὶ τὴν ὠφέλεια ποιμενόντων καὶ ποιμενομένων¹⁵⁵, καὶ ὄχι ἡ στείρα

κοινωνούντων τῆς εὐχῆς μόνης ἔστω. Καθόλου δέ, καὶ περὶ παντὸς οὐτινοσοῦν ἐξοδεύοντος, αἰτοῦντος τοῦ μετασχεῖν εὐχαριστίας, ὁ ἐπίσκοπος μετὰ δοκιμασίας μεταδιδότω τῆς προσφορᾶς».

¹⁵² ΡΠΣ, ΣΤ' Οἰκ. Κανῶν η', τόμ. Β', σελ. 324-325. «Ἐν πᾶσι τὰ ὑπὸ τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν θεοπιθέντα καὶ ἡμεῖς κρατεῖν βουλόμενοι, ἀνανεοῦμεν καὶ τὸν κανόνα τὸν διαγορευόντα, καθ' ἕκαστον ἔτος συνόδους τῶν ἐν ἐκάστη ἐπαρχίᾳ γίνεσθαι ἐπισκόπων, ἔνθα ἂν ὁ τῆς μητροπόλεως δοκιμάση ἐπίσκοπος. Ἐπειδὴ δὲ διὰ τε τὰς τῶν βαρβάρων ἐπιδρομὰς, διὰ τε τὰς προσπιπτούσας ἐτέρας αἰτίας, ἀδυνάτως οἱ τῶν ἐκκλησιῶν πρόεδροι ἔχουσι δις τοῦ ἐνιαυτοῦ τὰς συνόδους ποιεῖσθαι, ἔδοξεν, ὥστε τρόπῳ παντὶ ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ τὴν τῶν προγεγραμμένων ἐπισκόπων, διὰ τὰ ὡς εἰκὸς ἀναφυόμενα ἐκκλησιαστικὰ κεφάλαια, ἐν ἐκάστη ἐπαρχίᾳ γίνεσθαι σύνοδον, ἀπὸ τῆς ἁγίας τοῦ Πάσχα ἑορτῆς, καὶ μέχρι συμπληρώσεως τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς ἐκάστου ἔτους, κατὰ τὸν τόπον ὃν ὁ τῆς μητροπόλεως, καθὰ προεῖρηται, δοκιμάσει ἐπίσκοπος τοὺς δὲ μὴ συνιόντας ἐπισκόπους, ἐνδημοῦντας ταῖς ἑαυτῶν πόλεσι, καὶ ταῦτα ἐν ὑγείᾳ διάγοντας, καὶ πάσης ἀπαραιτήτου καὶ ἀναγκαίας ἀσχολίας ὄντας ἐλευθέρους, ἀδελφικῶς ἐπιπλήττεσθαι».

¹⁵³ Βλ. Π. Μπούμη, *Κανονικὸν Δίκαιον*, σελ. 54-55.

¹⁵⁴ Μ. Βασιλείου, *Πολιτενομένοις Νικοπόλεως*, ἐπιστολὴ ΣΑ '. PG 32, 860A.

¹⁵⁵ ΡΠΣ, ΣΤ' Οἰκ. κανῶν ιβ', τόμ. Β', σελ. 330-331. «Καὶ τοῦτο δὲ εἰς γνώσιν ἡμετέραν ἦλθεν, ὡς ἐν τε τῇ Ἀφρικῇ καὶ Λιβύῃ, καὶ ἐτέροις τόποις, οἱ τῶν ἐκεῖσε θεοφιλέστατοι πρόεδροι, συνοικεῖν ταῖς ἰδίαις

διατήρηση ἢ ἡ ἀντιδεοντολογικὴ ἀθέτηση τῶν ὑπὸ τῶν ἀποστόλων νομοθετηθέντων¹⁵⁶, ὅταν ἡ ἐφαρμογὴ ἑνὸς Κανόνος ἔρχεται σὲ ἀντίθεση πρὸς τὶς γενικῶς ἀποδεκτὲς κοινωνικὲς δομές. Προέχει ἡ φροντίδα γιὰ τὴ σωτηρία, καὶ τὸ καλύτερο δυνατὸν γιὰ τὴν προκοπὴ τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ μὴ δημιουργεῖται οἰαδῆποτε δυσθυμία κατὰ τῆς θεοπνευτίας τῶν Ἱερῶν Κανόνων.

Ἀπὸ τοὺς β' τῆς ΣΤ' καὶ α' τῆς Ζ' συμπεραίνεται καὶ καταδεικνύεται ὅτι δὲν ἐμποδίζεται ἡ ἐκκλησία νὰ «νομοθετεῖ» ἐπίκαιρα καὶ σύμφωνα μὲ τὶς ἀνάγκες τῆς, οἱ ὁποῖες μεταβάλλονται προοίοντος τοῦ χρόνου, ἐπομένως ἡ ἐκκλησία δύναται νὰ μεταβάλλει, σύμφωνα μὲ τὴν αἰώνια ἀλήθειά τῆς, ἡ ὁποία ἐκφράζεται καὶ διαφυλέσσεται στοὺς Ἱεροὺς Κανόνες τῆς, τὸ ἐξωτερικὸ ἱστορικὸ σχῆμα τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀμετάβλητου χαρακτῆρος τῆς¹⁵⁷. Εἶναι Κανόνες δικοὶ τῆς, αὐτὴ τοὺς διέτύπωσε, αὐτὴ τοὺς ἐνέκρινε, αὐτὴ καὶ τοὺς μεταβάλλει, διὰ τοῦ ἰδίου ὄργανου τοῦ ὁποίου τοὺς θέσπισε, δηλαδὴ διὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων, καὶ δὲν θὰ πάψει νὰ ἀσκεῖ τὸ δικαίωμά τῆς αὐτὸ σύμφωνα μὲ τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα γιὰ τὴν ἴδια καὶ τὰ μέλη τῆς. Ἔτσι οἱ Κανόνες γίνονται οἰκουμενικοὶ καὶ ἀπρόσβλητοι ἀπὸ ὁποιοδῆποτε ἄλλο ἐκκλησιαστικὸ

γαμεταῖς, καὶ μετὰ τὴν ἐπ' αὐτοῖς προελθοῦσαν χειροτονίαν, οὐ παραιτοῦνται, πρόσκομμα τοῖς λαοῖς τιθέντες, καὶ σκάνδαλον. Πολλῆς οὖν ἡμῖν σπουδῆς οὔσης, τοῦ πάντα πρὸς ὠφέλειαν τῶν ὑπὸ χεῖρα ποιμνίων διαπράττεσθαι, ἔδοξεν, ὥστε μηδαμῶς τὸ τοιοῦτον ἀπὸ τοῦ νῦν γίνεσθαι. Τοῦτο δὲ φαμεν οὐκ ἐπ' ἀθετήσει, ἢ ἀνατροπῇ τῶν ἀποστολικῶς νενομοθετημένων, ἀλλὰ τῆς σωτηρίας καὶ τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον προκοπῆς τῶν λαῶν προμηθούμενοι, καὶ τοῦ μὴ δοῦναι μῶμόν τινα κατὰ τῆς ἱερατικῆς καταστάσεως. Φησὶ γὰρ ὁ θεῖος Ἀπόστολος· Πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε· ἀπρόσκοποι γίνεσθε καὶ Ἰουδαίους, καὶ Ἑλλῆσι, καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ· καθὼς κἀγὼ πάντα πᾶσιν ἀρέσκω, μὴ ζητῶν τὸ ἑμᾶντοῦ συμφέρον, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ἵνα σωθῶσι μιμηταὶ μου γίνεσθε, καθὼς κἀγὼ Χριστοῦ· εἰ δὲ τις φωραθεῖ τὸ τοιοῦτον πράττων καθαιρέσθω».

¹⁵⁶ Β. Ἀρχοντῶνη (Ἀρχιμ. νῦν Οἰκ. Πατριάρχου), *Περὶ τὴν Κωδικοποίησιν τῶν Ἱ. Κανόνων καὶ τῶν Κανονικῶν Διατάξεων*, σελ. 44-46.

¹⁵⁷ Βλ. Β. Ἀρχοντῶνη (Ἀρχιμ. νῦν Οἰκ. Πατριάρχου), *Περὶ τὴν Κωδικοποίησιν τῶν Ἱ. Κανόνων καὶ τῶν Κανονικῶν Διατάξεων*, σελ. 26-30.

ὄργανο, ἢ ὅποιαδήποτε ἄλλη κατὰ τόπους ἐκκλησία¹⁵⁸. Μόνο ἡ οἰκονομία, ὡς ἀρχαιότατος καὶ ἰσοδύναμος πρὸς τὴν ἀκρίβεια θεσμός, μπορεῖ νὰ «προσβάλλει» τὸ γράμμα τοῦ Ἱεροῦ Κανόνα, καὶ αὐτὸ γίνεται ἀπὸ τὸ ἐνδεδειγμένο ὄργανο, ἀφοῦ τὸ κανονικὸ δίκαιο, ἀντίθετα οἰουδήποτε νομικοῦ κλάδου καὶ τοῦ κοσμικοῦ δικαίου, ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ ἐλίσσεται καὶ νὰ ἀναπλάθεται ἀρμοδίως, ἔνεκα μείζονος ὠφελείας, ἐφ' ὅσον παραμένει ἀσφαλῶς ἀπρόσβλητη ἢ ἀλήθεια τῆς πίστεως καὶ ἀκέραια ἢ εὐσέβεια τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου. Σὲ κάθε περίπτωση εἶναι φανερὴ ἡ ἐσωτερικὴ διαχρονικὴ ἐνότητα καὶ ἡ κανονικὴ ἀρμονία, τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ἢ ὅποια ὑποστασιάζεται στὸν θεσμὸ τῆς οἰκονομίας, ὡς ἔκφραση ἐλευθερίας ἔναντι τῆς ἔννοιας τοῦ νόμου, καὶ δρᾷ ἀπεριοριστῶς¹⁵⁹, μὲ ἐνδεχόμενη δυνατότητα νὰ καταργήσῃ ἢ νὰ ἀντικαταστήσῃ ὅποιον Κανόνα θεωρεῖ ὅτι δὲν ἔχει ἰσχὺ, ἢ ὅτι ποτὲ δὲν πρόκειται νὰ ἀποκτήσῃ, ἐνῶ ὅταν παύσῃ ἀπλῶς νὰ εἶναι ἐν ἐνεργείᾳ,

---

¹⁵⁸ Ὅσοῦο ἐπιτρέπεται σὲ ἐπὶ μέρους ἐκκλησίες νὰ ἔχουν στὶς σχέσεις των ἴδιο ἐκκλησιαστικὸ δίκαιο, ἔνεκα τῶν τοπικῶν ἀναγκῶν, μὲ τὴν προϋπόθεση ὅτι συμφωνεῖ πρὸς τὴν ἐκκλησιολογία καὶ τὶς θεμελιώδεις κανονικὲς ἀρχὲς τῆς ἐκκλησίας. Βλ. Π. Ροδοπούλου, *Ἐπιτομὴ Κανονικοῦ Δικαίου*, Ἐκδόσεις Μυγδονία, Θεσσαλονίκη 2017², σελ. 99. Ἔτσι ἔχει καὶ ὁ Κανὼν λθ' τῆς ΣΤ': «Τοῦ ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ ἡμῶν Ἰωάννου, τοῦ τῆς Κυπρίων νήσου προέδρου, ἅμα τῶ οἰκείῳ λαῶ, ἐπὶ τὴν Ἑλλησπόντιον ἐπαρχίαν, διὰ τε τὰς βαρβαρικὰς ἐφόδους, διὰ τε τὸ τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερωθῆναι δουλείας, καὶ καθαρῶς τοῖς σκήπτροις τοῦ χριστιανικωτάτου κράτους ὑποταγῆναι, τῆς εἰρημένης μεταναστάντος νήσου, προνοία τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, καὶ μόχθῳ τοῦ φιλοχρίστου καὶ εὐσεβοῦς ἡμῶν βασιλέως, συνορῶμεν, ὥστε ἀκαινοτόμητα διαφυλαχθῆναι τὰ παρὰ τῶν ἐν Ἐφέσῳ τὸ πρότερον συνελθόντων θεοφόρων Πατέρων τῶ θρόνῳ τοῦ προγεγραμμένου ἀνδρὸς παρασχεθέντα προνόμια, ὥστε τὴν νέαν Ἰουστινιανούπολιν τὸ δίκαιον ἔχειν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τὸν ἐπ' αὐτῇ καθιστάμενον θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον, πάντων προεδρεύειν τῶν τῆς Ἑλλησποντίων ἐπαρχίας, καὶ ὑπὸ τῶν οἰκείων ἐπισκόπων χειροτονεῖσθαι, κατὰ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν. Τὰ γὰρ ἐν ἐκάστη ἐκκλησίᾳ ἔθῃ, καὶ οἱ θεοφόροι ἡμῶν Πατέρες παραφυλάττεσθαι διεγνώκασιν, τοῦ τῆς Κυζικηνῶν πόλεως ἐπισκόπου ὑποκειμένου τῷ προέδρῳ τῆς εἰρημένης Ἰουστινιανουπόλεως, μιμήσει τῶν λοιπῶν ἀπάντων ἐπισκόπων, τῶν ὑπὸ τὸν λεχθέντα θεοφιλέστατον πρόεδρον Ἰωάννην, ὑφ' οὗ χρείας καλούσης, καὶ ὁ τῆς αὐτῆς Κυζικηνῶν πόλεως ἐπίσκοπος χειροτονηθήσεται». ΡΠΣ, τόμ. Β', σελ. 395-396.

¹⁵⁹ Π. Ροδοπούλου, *Ἐπιτομὴ Κανονικοῦ Δικαίου*, Ἐκδόσεις Μυγδονία, Θεσσαλονίκη 2017², σελ. 101-102.

τότε τίθεται σὲ «ἀχρησία»¹⁶⁰. Ασφαλῶς αὐτὸ μπορεῖ νὰ ἐπιτευχθεῖ μόνο ἀπὸ ἀντίστοιχο ὄργανο (Οἰκουμενικὴ σύνοδος), ὅταν καὶ ἐφ' ὅσον συνέλθει πρὸς κωδικοποίηση τῶν Ἱερῶν Κανόνων¹⁶¹. Εἶναι φανερὸ ὅτι τὸ μεγαλεῖο τῆς οἰκονομίας εἶναι ἀπεριόριστο ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἀκόμη καὶ τὸ ἄκαμπτο κείμενο τῶν ὄρων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων μεταβάλλεται κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν τῶν μορφήν σύμφωνα μὲ νέες ἀποφάσεις αὐτῶν, ὅπως συνέβη καὶ μὲ τὸ Σύμβολο Νικαίας-Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπομένως ἂν αὐτὸ συνέβη σὲ διατυπωμένο καὶ ἐγκεκριμένο κείμενο (ὄρος) οἰκουμενικοῦ κύρους, τὸ ὁποῖο μάλιστα ἀφορᾷ στὸ δόγμα, πόσο μᾶλλον ἐλεύθερα μπορεῖ νὰ συμπεριφέρεται ἡ οἰκονομία γιὰ τοὺς ἴδιους ἢ ἄλλους ἡσσοнос σημασίας λόγους, κατὰ συνέπεια δὲν καταργεῖ ἡ οἰκονομία τὰ κοσμικὰ μεγέθη, ἀλλὰ τὰ μεταμορφώνει καὶ τὰ μετασκευάζει, ἐνῶ δὲν δύναται νὰ ἐξαντλεῖται σὲ προδιαγεγραμμένους περιορισμούς, μορφές καὶ σχήματα.

---

¹⁶⁰ Ὅπως συνέβη μὲ τὴν ἀλλαγὴ καθεστῶτος τῶν Κανόνων ε' καὶ λζ' Ἀποστολικῶν, ε' τῆς Α', ιθ' τῆς Δ', ἀντικατεστήσαν, μὲ ὅτι σημαίνει αὐτό, ἀπὸ τοὺς η' τῆς ΣΤ' καὶ ς' τῆς Ζ'. Βλ. Π. Ροδοπούλου, *Ἐπιτομὴ Κανονικοῦ Δικαίου*, Ἐκδόσεις Μυγδονία, Θεσσαλονίκη 2017², σελ. 102-103.

¹⁶¹ Βλ. Β. Ἀρχοντῶνη (Ἀρχιμ. νῦν Οἰκ. Πατριάρχου), *Περὶ τὴν Κωδικοποίησιν τῶν Ι. Κανόνων καὶ τῶν Κανονικῶν Διατάξεων ἐν τῇ Ὀρθόδοξῳ Ἐκκλησίᾳ*, Πατριαρχικὸν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη 1970., σελ. 43 ἔξ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

ΑΝΑΚΤΗΣΗ ΚΑΝΟΝΙΚΟΤΗΤΟΣ ΤΗΣ ΙΕΡΩΣΥΝΗΣ ΣΤΙΣ ΟΝΤΟΛΟΓΙΚΑ ΕΝΤΟΣ ΚΑΙ ΕΚΤΟΣ ΤΩΝ ΚΑΝΟΝΙΚΩΝ ΟΡΙΩΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΕΣ – ΚΑΝΟΝΙΚΑ ΚΑΙ ΧΑΡΙΣΜΑΤΙΚΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

i. Ἡ ἐγκυρότητα καὶ ἡ ἰσχὺς τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης αἰρετικῶν καὶ σχισματικῶν

Τὰ μυστήρια τῶν αἰρετικῶν καὶ σχισματικῶν, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι κατὰ τὸ ἐξωτερικὸ μέρος τους τελοῦνται σύμφωνα μὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴ διάταξη καὶ παράδοση τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ὡστόσο αὐτά, ἐπειδὴ οἱ λειτουργοὶ τῆς, κανονικὰ χειροτονηθέντες, ἀπεσχίσθησαν ἀπὸ αὐτὴν ἀπὸ τὴν ὁποία ἔλαβαν τὴ χειροτονία, δὲν μποροῦν νὰ χαρακτηρισθοῦν τὰ ὑπ' αὐτῶν τελούμενα κανονικά, πλὴν ὅμως ὄχι ἀνυπόστατα. Ὅταν οἱ Σύνοδοι κατηγοριοποιοῦν τοὺς αἰρετικούς σύμφωνα μὲ τὴν ἀπόκλισή τους ἀπὸ τὴν πίστη, δὲν μποροῦσε ἡ ἐκκλησία νὰ ἀντιμετωπίσει ἐπὶ ἴσοις ὅροις ἀποκλίνουσες τῆς πίστεως περιπτώσεις αἰρετικῶν ἢ σχισματικῶν, ἂν καὶ δὲν ἀποκλείεται καὶ ἡ ἐνιαία ἀντιμετώπισή τους, ἀφοῦ ἀμφότερες οἱ κοινότητες βρίσκονται ἐκτὸς ἐκκλησίας, ἀποκεκομμένοι ἀπὸ αὐτήν. Ἡ παλαιὰ πράξη (Κυπριανοῦ καὶ Φιρμιλιανοῦ) ἀντιμετώπισεως τῶν σχισματικῶν, ὅπως καὶ τῶν αἰρετικῶν ἦταν συνολικὴ, εἶχε ὡς βάση τὴν Κυπριάνιο ἀρχὴ «*extra ecclesiam nulla salus*», ἔτσι τὸ κριτήριό ἦταν κανονικό, δηλαδή, ἡ ἐκκλησία καὶ οἱ ἐκτὸς αὐτῆς. Ἔτσι, μὲ βάση τὴν παλαιὰ πράξη

(Κυπριανός) τὰ μυστήρια, καὶ μάλιστα οἱ χειροτονίες τῶν σχισματικῶν, δὲν δύνανται νὰ ἐπιτελέσουν οἰαδήποτε ἁγιαστικὴ ἐνέργεια ἐκτὸς τῆς Μίας ἐκκλησίας ὡς τῆς μόνης πηγῆς χάριτος καὶ δωρεῶν. Ἡ νέα πράξη (Αὐγουστίνος) ἄμβλυσε τὴν στάση αὐτὴ ἐπειδὴ τὴν θεώρησε ἀπόλυτη καὶ ἄκαμπτη, ἀφοῦ δημιουργοῦσε δυσμενεῖς προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἐπανεισδοχὴ σχισματικῶν καὶ αἰρετικῶν στὴν καθολικὴ ἐκκλησία¹⁶². Σὲ αὐτὰ τὰ νέα δεδομένα ἡ ἐκκλησία δὲν δύναται νὰ μείνει ἀδιάφορη καὶ σκληρὴ, ἀλλὰ ἀντιμετωπίζει τὸ πρόβλημα τῶν ἀποκεκομμένων μελῶν τῆς μὲ κριτήριον τὴν ἐπίτευξη τῆς ἐνότητος τῶν διεστώτων, ἔτσι ὅπως ὁ Ἰδρυτὴς τῆς διὰ θείας οἰκονομίας «...ἔκλινε οὐρανούς καὶ κατέβη...», ἔτσι καὶ ἡ ἐκκλησία προβαίνει σὲ ἄσκηση οἰκονομίας διευκολύνοντας τὴ διάθεση μετανοίας αὐτῶν γιὰ τὴν ἐπιστροφή τους «εἰς τὰ ἴδια».

Συγκεκριμένα, ὁ τρόπος ἀντιμετώπισεως τῶν σχισματικῶν ἀπὸ τὸν Μ. Βασίλειο δὲν εἶναι ὁ αὐτὸς σὲ κάθε περίπτωση, ἔνεκα τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἀσκησάσης οἰκονομίας. Αὐτὸ ἐμφαίνεται ἀπὸ τὸν α' αὐτοῦ Ἱερὸ Κανόνα, ὅπου θεωρεῖ τὰ μυστήρια τῶν σχισματικῶν κατ' ἀρχὴν γυμνὰ τῆς Χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὴν ὁποία ἀποστερήθηκαν, διότι **σταμάτησε ἡ μετάδοση, ἐπειδὴ διακόπηκε ἡ Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ**¹⁶³. Ἔτσι, οἱ

---

¹⁶² Χ. Ανδρούτσου, *Δογματική*, σελ. 302 ἐξ. ὑπ. 1 (σελ. 302-304).

¹⁶³ ΡΠΣ, Μ. Βασιλείου, *Κανῶν α'*, τόμ. Δ', σελ. 89-92. «...Ἐδοξε τοίνυν τοῖς ἐξ ἀρχῆς, τὸ μὲν τῶν αἰρετικῶν παντελῶς ἀθετησαί, τὸ δὲ τῶν ἀποσχισάντων, ὡς ἔτι ἐκ τῆς Ἐκκλησίας ὄντων, παραδέξασθαι, τοὺς δὲ ἐν ταῖς παρασυναγωγαῖς, μετανοία ἀξιολόγῳ καὶ ἐπιστροφῇ βελτιωθέντας, συνάπτεσθαι πάλιν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὥστε πολλακίς καὶ τοὺς ἐν βαθμῶ συναπελθόντας τοῖς ἀνυποτάκτοις, ἐπειδὴν μεταμεληθῶσιν, εἰς τὴν αὐτὴν παραδέχεσθαι τάξιν... Διότι ἡ μὲν ἀρχὴ τοῦ χωρισμοῦ διὰ σχίσματος γέγονεν, οἱ δὲ τῆς Ἐκκλησίας ἀποστάντες οὐκ ἔτι ἔσχον τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ἑαυτούς, ἐπέλιπε γὰρ ἡ μετάδοσις τῶν διακοπῆναι τὴν ἀκολουθίαν. Οἱ μὲν γὰρ πρῶτοι ἀναχωρήσαντες, παρὰ τῶν Πατέρων ἔσχον τὰς χειροτονίας καὶ διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν αὐτῶν εἶχον τὸ χάρισμα τὸ πνευματικόν...».

Ἡ ἄσκηση οἰκονομίας ὁμως ἀφορᾷ στὸν τρόπο ἐπανεισδοχῆς τῶν Καθαρῶν, διότι οἱ Ἐγκρατίτες ἀλλοίωσαν τὸ βάπτισμα γιὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἐπιστροφή τῶν ὁπαδῶν τους στὴν ἐκκλησία. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἄσκηση ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας εἶχε θετικὰ ἀποτελέσματα, ἄλλως δὲν θὰ ἐπινοοῦσαν οἱ Ἐγκρατίτες δικό τους βάπτισμα μὲ τὸ σκεπτικὸ ὅτι αὐτὸ δὲν ἐπρόκειτο

σχισματικοὶ ἀποσχισθέντες τῆς μίας ἐκκλησίας ἔγιναν λαϊκοὶ καὶ δὲν ἔχουν πλέον τὴ δυνατότητα οὔτε νὰ βαπτίζουν, οὔτε νὰ χειροτονοῦν, ἀλλὰ οὔτε καθ' οἷονδήποτε τρόπο νὰ μεταδώσουν τὴ θεία χάρη, ἀφοῦ αὐτοὶ ἤδη τὴν στεροῦνται¹⁶⁴. Ὁ Μ. Βασίλειος λοιπὸν θεωρεῖ ὅτι σύμφωνα μὲ τοὺς Πατέρες οἱ σχισματικοὶ ἐρχόμενοι στὴν ἐκκλησία ἐξαγνίζονται μὲ τὴν ἐπανάληψη τῶν ἀληθινῶν μυστηρίων¹⁶⁵. Ὡστόσο ὁ ἴδιος δείχνοντας συγκατάβαση, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν α' Κανόνα, καὶ διὰ τοῦ μζ' αὐτοῦ Κανόνος, ὑποστηρίζει ὅτι ἐπειδὴ ἀποφάσισαν κάποιοι ἔτσι, «ἐνεκα τῶν πολλῶν» νὰ δεχθοῦν τὸ βάπτισμα τῶν αἰρετικῶν, θεωρεῖ ὅτι μπορεῖ νὰ γίνῃ δεκτὸ ἐνεκα οἰκονομίας, ἂν καὶ ὁ ἴδιος εἶναι ὑπὲρ τῆς ἀκρίβειας. Ἐτσι, ἡ ἐκκλησία εἶναι κάθε φορὰ ἐκείνη ἢ ὁποῖα κρίνει κατὰ περίπτωσιν καὶ ἀσκεῖ τὴν οἰκονομία, ἐνῶ ἡ ἱστορικὴ πρακτικὴ δείχνει ὅτι ὅταν πρόκειται γιὰ τὴν οἰκονομία τῶν πολλῶν, αὐτὴ ἀσκεῖται εὐκολώτερα γιὰ τὴ θεραπεία τῶν πολλῶν.

Ἐπίσης, λέγει ὁ ἱερός Πατήρ, ὅτι ἡ ἀποδοχὴ τῆς χειροτονίας, ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας, τῶν αἰρετικῶν καὶ σχισματικῶν ἐπισκόπων, φάνηκε στὴν πράξη ὡς νὰ ἀποφασίζει καὶ νὰ ἐνεργεῖ βάσει Ἱεροῦ Κανόνος, καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἔδειξε ὅτι αὐτοὶ ἀνήκουν στὴν καθολικὴ ἐκκλησία. Μὲ διασταλτικὴ ἐρμηνεῖα θὰ μπορούσε νὰ λεχθεῖ ὅτι ἡ ἀπόφαση ἐνδεχομένως κάποιας Συνόδου ἐπέιχε θέσιν Κανόνος τῆς ἐκκλησίας,

---

νὰ γίνῃ δεκτὸ ἀπὸ τὴν καθολικὴ ἐκκλησία. Ὁ Κανόνας ἐμφαίνεται νὰ ἐνθαρρύνει τὴ χρήση τῆς οἰκονομίας, ὅπως καὶ νὰ ἀνέχεται τὶς κατὰ τόπους ἐπικρατούσες συνήθειες εἰσοδοχῆς σχισματικῶν, γιὰ νὰ μὴ γίνῃ ἡ αὐστηρότητα ἐμπόδιο ἐπιστροφῆς ὅσων θέλουν νὰ σωθοῦν. Ἐπομένως σύμφωνα μὲ τὸν Κανόνα κατατάσσονται σὲ εὐνοϊκώτερη θέσιν οἱ σχισματικοὶ ἔναντι τῶν αἰρετικῶν, τοὺς ὁποῖους ὁ Κανόνας διακρίνει μεταξύ τους.

¹⁶⁴ Πρβλ. Κυπριανοῦ Καρχηδόνας, *Epistola* 70 c. 2, PL 3, 1079. Π. Τρεμπέλα, *Δογματικὴ*, τόμ. 3, σελ. 42.

¹⁶⁵ ΡΠΣ, Μεγάλου Βασιλείου Κανὼν μζ', τόμ. Δ', σελ. 197-198. «Ἐγκρατῖται καὶ Σακκοφόροι καὶ Ἀποτακτῖται τῶ αὐτῶ ὑπόκεινται λόγῳ, ᾧ καὶ Ναβατιανοί, ὅτι περὶ μὲν ἐκείνων κανῶν ἐξεφανήθη, εἰ καὶ διάφορος, τὰ δὲ κατὰ τούτους ἀποσεσιώπηται. Ἡμεῖς μέντοι ἐνὶ λόγῳ ἀναβαπτίζομεν τοὺς τοιούτους. Εἰ δὲ παρ' ἡμῖν ἀπηγόρευται τὸ τοῦ ἀναβαπτισμοῦ, ὡσπερ οὖν καὶ παρὰ ῥωμαίοις, οἰκονομίας τινὸς ἐνεκα, ἀλλ' ὁ ἡμέτερος λόγος ἰσχύον ἐχέτω...».

μὲ ἄλλα λόγια κατὰ τὸν Μ. Βασίλειο, ἡ ἄσκηση οἰκονομίας, ἐν προκειμένῳ, ἀποτελεῖ ἐφαρμογὴ ἀκρίβειας ἐνὸς ἀτύπου Κανόνος, ὁ ὁποῖος ἔχει διατυπωθεῖ ἄλλα στὴν ποιμαντικὴ συνείδηση τῶν ὑπευθύνων ἐπισκόπων, μὲ σκοπὸ τὴν ἀνεμπόδιστη προσέλευση τῶν σχισματικῶν ἢ αἰρετικῶν ἐπισκόπων στὴν καθολικὴ ἐκκλησία. Ἐπομένως, ἡ χειροθεσία ἢ ὁποῖα ἦταν ἀπαραίτητη γιὰ τὴν πλήρη ἀποκατάσταση στὴν ἐκκλησία συγκεκριμένων ομάδων αἰρετικῶν ἐπισκόπων, στὸ σχίσμα ἢ στὴν αἵρεση φαίνεται ὅτι, κατὰ τὴν νεότερη τάξη, δὲν ἀποτελεῖ ἀπαραίτητη προϋπόθεση ἐπανεισδοχῆς αὐτῶν στὴν ἐκκλησία. Ἔτσι, ἡ αἵρεση ἀντικαθίσταται ἀπὸ τὴν ὀρθὴ πίστη, ἐνῶ ἡ ἀπόσχιση ἀποκαθίσταται ἀπὸ τὴ στιγμὴ τῆς ἐπανόδου στὴν καθολικὴ ἐκκλησία, καὶ τὰ ὑπὸ ἑτεροδόξων τελεσθέντα μυστήρια, κατὰ τὴν *Ἀύγουστίνειο* ἄποψη, ἢ ὁποῖα εἶναι διαλλακτικότερη τῆς ἀπολύτου ἀπορρίψεως τῆς Χάριτος τῶν ἑτεροδόξων, τοῦ Κυπριανοῦ, δύναται ἡ ἐκκλησία ὡς ταμιουῆχος τῆς Χάριτος, νὰ ἀποδώσει σὲ αὐτὰ κῦρος καὶ ἰσχύ, ἀφοῦ ἡ ἀπόφασή της ἐνεργεῖ ὡς ἓνα **ιδιότυπο «μυστήριον»¹⁶⁶**. Ἔτσι, τὸ χάρισμα τῆς ἀμαυρωθείσης ἐκ τοῦ σχίσματος ἢ τῆς αἱρέσεως ἱερωσύνης, γιὰ ἄλλους εἶναι ἀνυπόστατο (Κυπριανός), καὶ γιὰ ἄλλους ἀναζωπυροῦται κατὰ τὸν σύνδεσμό του μὲ τὴ Μία ἐκκλησία (Ἀύγουστίνος), ἐνῶ κατ' ἄλλην ἄποψη, ἰσχυροτέρως τῶν προηγουμένων, αὐτὸ τυγχάνει «ἀναγνωρίσεως», ἐφ' ὅσον ἀντικειμενικὰ δὲν εἶναι ἀνυπόστατο, ὡς ἀποδεικνύεται βάσει τῶν ἀποφάσεων καὶ τῆς πρακτικῆς τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἀφοῦ ἡ ἐκκλησία δὲν δύναται νὰ ἀναγνωρίζῃ τὴ θεία χάρις ἐκεῖ ὅπου

---

¹⁶⁶ Βλ. MANSI 7, 820 ἐξ. ΡΠΣ, Μ. Βασιλείου Κανὼν α', τόμ. Δ', σελ. «...οὐκέτι δυνάμεθα διακρίνειν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας, οἷον κανόνα τινὰ τῆς πρὸς αὐτοὺς κοινωνίας ἐκθέμενοι, διὰ τῆς τῶν ἐπισκόπων παραδοχῆς»

ἀρνεῖται ὅτι ὑπάρχει, διότι δέχεται τὸ ὑποστατὸ τοῦ κύρους τῶν χειροτονιῶν αὐτῶν, δεδομένης τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς¹⁶⁷.

Ὁ κανονικᾶ χειροτονηθεὶς πρεσβύτερος ἢ ἐπίσκοπος, ὡς ἀγωγὸς καὶ ὄργανο μεταδόσεως τῆς θείας Χάριτος, ἐνεργεῖ ἔγκυρα, ἐφ' ὅσον βρίσκεται σὲ κοινωνία ἐντὸς τῆς Μίας ἐκκλησίας, συνδεδεμένος καὶ προσηρμοσμένος μὲ αὐτή. Τὰ ἐνεργούμενα ὑπὸ κληρικῶ τοῦ ὁποίου διεκόπη ἡ Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ λόγω σχίσματος ἢ αἱρέσεως, θεωροῦνται ἄκυρα, ὡς μὴ γενόμενα, **ὅσο τουλάχιστον ὁ τελῶν αὐτά, ὅπως καὶ τὰ τελούμενα ὑπ' αὐτοῦ, διενεργοῦνται στὸ σχίσμα ἢ στὴν αἵρεση**, ἀποστασιοποιημένα κανονικῶς καὶ ἀποκλίνοντα δογματικῶς ἀπὸ τὴν καθολικὴ ἐκκλησία, ἀμφοτέρω δὲ ἀποκεκομμένα ἀπὸ τὴν πίστη καὶ τὴν τάξη τῆς ἐκκλησίας. Τὸ θέμα εἶναι **πότε πραγματικὰ διακόπτεται ἡ Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ**; Ὅταν τὸ κριτήριον ἐπανεισδοχῆς εἶναι κανονικόν, δύναται κατ' οἰκονομία ἡ ἐκκλησία κατὰ τὴν ἐπανεισδοχὴ τῶν σχισματικῶν ἢ αἱρετικῶν, νὰ «ἐνεργοποιήσῃ» καὶ πάλι τὴν Ἀποστολικὴν Διαδοχὴν, ἢ ὁποία μέχρι τότε θεωρεῖται ὅτι ἦταν σὲ λανθάνουσα κατάσταση, ἀλλὰ ὅμως, ὑφίσταται θέμα ἐκ νέου «ἐνεργοποιήσεως»; Διότι κάτι τέτοιο θὰ ἔδεινε στὴν ἱερωσύνη τὴν ἔννοια ἐνὸς αὐτοματοποιημένου μεταβολισμοῦ τοῦ ἄκυρου μυστηρίου σὲ ἔγκυρο, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα **πρόκειται γιὰ θέμα ἔγκυρης ἰσχύος καὶ χρήσεως τῆς ἱερωσύνης**, ὀρισμένων τουλάχιστον ἑτεροδόξων ἐκκλησιῶν¹⁶⁸. Ἄν ὅμως τὸ κριτήριον ἐπανεισδοχῆς «ἐξωεκκλησιαστικῶν» ομάδων εἶναι δογματικὸ-μυστηριακό, ἐπιβάλλεται ἡ ἐκκλησία, κατ' ἀκρίβεια, τὰ ἀκύρως τελεσθέντα μυστήρια (ἀνυπόστατα) νὰ τὰ ἐπανιδρύσῃ, δίχως νὰ

---

¹⁶⁷ Α' Οἰκ. Κανόνες η', ιθ', Β' Οἰκ. Κανὼν ζ'. ΣΤ' Οἰκ. Γε'.

¹⁶⁸ Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Αγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδος τῆς Κρήτης*, σελ. 183.

ἀποκλείεται ἡ ἀναγνώριση ὀρισμένων ἐξ αὐτῶν (ὑποστατά). Ἐπίσης, τὸ μέτρο τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας - ὅταν ἀσκεῖται - λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ὁ βαθμὸς ἀποκλίσεως ἀπὸ τὰ κανονικῶς ἢ δογματικῶς παραδεδομένα, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν προσερχομένων ἐκ τοῦ σχίσματος στὴν ἐκκλησία εἶναι στοιχεῖο συνυπολογίσιμο. Ἐπὶ μεμονομένων περιπτώσεων ἐφαρμόζεται ἡ ἀκρίβεια, ἐνῶ ἐπὶ πλήθους προσερχομένων¹⁶⁹ ἀσκεῖται ἡ οἰκονομία, ἀσφαλῶς βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων κατὰ περίπτωσιν καὶ ἐποχῆ.

Γιὰ τὸ κῦρος λοιπὸν καὶ τὴν ἰσχύ τῶν μυστηρίων, καὶ εἰδικότερα τῆς ἱερωσύνης, δὲν ἀρκεῖ νὰ τελεσθῆι αὐτὴ βάσει τῶν κανονικῶν διατάξεων μίας τυπικῆς διαδικασίας, ἔστω καὶ ἂν αὐτὴ ἐπιτελεῖται ὑπὸ κανονικῶς καὶ ἀρμοδίως χειροτονημένου ἐπισκόπου, ἀλλὰ θὰ πρέπει ἀπαραιτήτως ὁ λειτουργὸς νὰ εἶναι ἐν ἐνεργείᾳ ἐπίσκοπος τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας καὶ νὰ διατελεῖ σὲ ἀδιάσπαστη κοινωνία μαζί της. Σὲ ἀντίθετη περίπτωσιν, καὶ κατὰ τὴν αὐστηρότερη ἐκδοχῆ, ὁ ἐπίσκοπος διασπᾶ τὴν Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ καὶ ἔτσι «ἐκπίπτει» ἀπὸ τὸ χάρισμα τῆς ἱερωσύνης, ἢ ὅποια δὲν δύναται νὰ ἐνεργήσῃ τὰ ἑαυτῆς, ἀποκοπεῖσα τῆς ταμιούχου τῆς χάριτος, ἐνῶ ὁ ἴδιος ὡς λειτουργὸς καθὼς καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἱεροπραξιῶν αὐτοῦ, καθίστανται ἄκυρα, μὲ ἐνδεχόμενὴ τὴν κατ' οἰκονομίαν διαχείριση αὐτῶν, ἂν καὶ ἐφ' ὅσον δὲν διεσπᾶσθῃ ὄντως ἡ Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ.

Ἐπίσης, οἰοδήποτε στοιχεῖο ἐγκυρότητος καὶ ἂν ἔχουν οἱ χειροτονίες τῶν αἰρετικῶν ἢ σχισματικῶν, δύναται ἡ ἐκκλησία νὰ μὴν τὸ ἀποδεχθῆι, χαρακτηρίζοντας τὶς χειροτονίες αὐτὲς τυπικῶς ἄκυρες, ἔστω καὶ ἂν εἶναι μυστηριακῶς ἔγκυρες. Ἔτσι, δύναται νὰ ἀπορρίψῃ τὴν ἱερωσύνη σχισματικῶν καὶ αἰρετικῶν, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι σὲ αὐτοὺς

---

¹⁶⁹ ΡΠΣ, Καρθ. Κανὼν ΣΘ', τόμ. Γ', σελ. 542-543.

ένδεχομένως δὲν διεκόπη ἐξωτερικῶς ἡ Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ. Εἶναι αὐτονόητο ὅτι μία διαφορετικὴ ἀντιμετώπιση θὰ ἀναιροῦσε τὴν αὐτοσυνειδησία τῆς ἐκκλησίας περὶ τῆς μοναδικότητός της, γι' αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δεῖ ὡς ἑαυτὴν, ὅτι εἶναι ἔξω ἀπὸ αὐτήν. Ἡ ἀντίληψη αὐτὴ τείνει νὰ ξεπερασθεῖ, μὲ μία ἄλλη θεώρηση κατανοήσεως τῆς μοναδικότητος τῆς ἐκκλησίας, ὑπὸ τὴν ἔννοια ὅτι **τὰ χαρισματικὰ ὄρια της εἶναι εὐρύτερα ἀπὸ αὐτὰ τῶν κανονικῶν**¹⁷⁰. Ἐπομένως, ἂν οἱ αἰρετικοὶ προχωρήσουν στὴ χειροτονία ἑνὸς ἐπισκόπου, ἡ ἐκκλησία δύναται νὰ ἀναγνωρίσει τὴ χειροτονία αὐτή, ὅπως καὶ ὅλη τὴν ἐκκλησιαστικὴ δομὴ αὐτῆς τῆς κοινότητος, διότι ναὶ μὲν αὐτὴ ἐτελέσθη ἔξω ἀπὸ τὰ κανονικὰ της ὄρια τῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ ὄχι ἀπαραιτήτως ἔξω ἀπὸ τὰ χαρισματικά. Τὸ γεγονός αὐτὸ παρέχει τὰ ἐχέγγυα ἰσχύος τῆς ἱερωσύνης, ἄρα ἡ χειροτονία ἢ ὁποῖα διενεργήθη στὴν αἵρεση ἐνδέχεται νὰ εἶναι μυστηριακῶς ἔγκυρη, ἐφ' ὅσον ἡ αἰρετικὴ ὄντοτητα δὲν **προσβάλλει βασικὰ δόγματα τῆς πίστεως**, ἄλλωστε «*πάν πνεῦμα ὁ ὁμολογεῖ Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα, ἐκ τοῦ Θεοῦ ἔστι*»¹⁷¹, ὅπως ἔγκυρες καὶ μὴ ἀναχειροτονητέες δύνανται νὰ εἶναι συνολικὰ καὶ οἱ χειροτονίες της, ἂν αὐτὴ ἀποφασίσει νὰ ἐπανέλθει στὴν κανονικὴ ἐκκλησία, τότε προφανῶς ἡ ἱερωσύνη της κατ' οἰκονομία θὰ ἀναγνωρισθεῖ, ἂν ἀσφαλῶς ἢ δὲν ἀπώλεσε τὴ συνέχεια τῆς Διαδοχῆς τοῦ Ἀποστολικοῦ χαρακτῆρος της.

Ἐπίσης, ἂν καὶ ἐφ' ὅσον ἡ ἐκκλησία τὸ ἐπιθυμεῖ, γιὰ λόγους προβολῆς τῆς μοναδικότητός της, ἀλλὰ καὶ πρὸς παραδειγματισμό,

---

¹⁷⁰ Βλ. Ἰ. Βλάχου (Μητροπ. Ναυπάκτου καὶ Ἀγ. Βλασίου), *Τὰ χαρισματικὰ καὶ κανονικὰ ὄρια τῆς Ἐκκλησίας ἡγουν Πεντηκοστὴ καὶ Θεία Εὐχαριστία*, σελ. 6-20.

¹⁷¹ Α' Ἰω. δ', 2-3. «*ἐν τούτῳ γινώσκετε τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ· **πάν πνεῦμα ὁ ὁμολογεῖ Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα, ἐκ τοῦ Θεοῦ ἔστι**· 3 καὶ **πάν πνεῦμα ὁ μὴ ὁμολογεῖ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα, ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔστι· καὶ τοῦτό ἐστι τὸ τοῦ ἀντιχρίστου***»

δύναται νὰ θέσει ὄρο, ὅσον ἀφορᾷ στὴν ἐπανεισδοχή, τὴ διόρθωση τῆς ἀντικανονικότητος στὶς χειροτονίες τῶν σχισματικῶν καὶ νὰ τὶς ἀποδεχθεῖ ἐπὶ τὸ αὐστηρότερο διὰ «χειροθεσίας», ἢ ὡς «μυστικῆς χειροτονίας». Ἐπομένως, ἡ ἐκκλησία ὡς «οἰκονόμος μυστηρίων Θεοῦ»¹⁷², δύναται νὰ ἀποκαταστήσει στὴν κανονικότητα τὴ χειροτονία, ὅποιο ἐλάττωμα καὶ ἂν αὐτὴ ἀπέκτησε στὸ σχίσμα ἢ στὴν αἵρεση, ἀλλὰ καὶ ἀντιθέτως, δύναται, γιὰ ποιμαντικούς λόγους, τὰ ἔγκυρα μυστήρια νὰ τὰ κηρύξει ἄκυρα, ἀγνοώντας κατὰ περίπτωση τὴν οἰκονομία καὶ ἐφαρμόζοντας τὴν ἀκρίβεια¹⁷³, ἂν καὶ ἐφ' ὅσον δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου διαφυλάσσεται τὸ κορυφαῖο προστατευόμενο ἀγαθό, τὸ ὁποῖο εἶναι ἡ ἐνότητά της¹⁷⁴.

Ἐπομένως, τὸ μυστήριο τῆς ἱερωσύνης, τὸ ὁποῖο τελεῖται ἐκτὸς τῆς Ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, καὶ ἐφ' ὅσον ὁ ἀποσχισθὲς εἶχε κανονικὴ τὴν ἱερωσύνη καὶ ἀδιάσπαστη τὴν Ἀποστολικὴ Διαδοχή, ἀπὸ τὴ στιγμὴ τῆς ἀποσκιρτήσεώς του, **σύμφωνα πρὸς τὴν Κυριάνιο ἀρχὴ μένει ἀνενεργός, καὶ τὰ τελεσθέντα ὑπ' αὐτοῦ, μετὰ τὴν καταδίκη του, καθίστανται ἄκυρα καὶ ἀνυπόστατα**¹⁷⁵, ἐνῶ σύμφωνα πρὸς τὴν

---

¹⁷² Α' Κορ. δ' 1-2.

¹⁷³ Ὁ ξη' Ἀποστολικὸς Κανόνας, ἀπαγορεύει τὴν ἀναχειροτονία κληρικοῦ στὸν αὐτὸ βαθμὸ, ἐκτὸς καὶ ἂν ἔχει λάβει τὴ χειροτονία ἀπὸ αἰρετικούς. «Εἰ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, δευτέραν χειροτονίαν δέξεται παρά τινος, καθαιρείσθω καὶ αὐτός, καὶ ὁ χειροτονήσας· εἰ μὴ γε ἄρα συσταίη, ὅτι παρά αἰρετικῶν ἔχει τὴν χειροτονίαν, τοὺς γὰρ παρά τῶν τοιούτων βαπτισθέντας ἢ χειροτονηθέντας, οὔτε πιστοὺς, οὔτε κληρικοὺς εἶναι δυνατόν». Ὅμως, καὶ στὴν περίπτωση αὐτὴ τῶν χειροτονιῶν, **ἀσκήθηκε ἐκκλησιαστικὴ οἰκονομία**. Ἔτσι, γιὰ τὶς αἱρέσεις στὶς ὁποῖες δὲν ἀναγνωρίζεται ὡς ἔγκυρο τὸ Βάπτισμα, ἀπερρίπτετο ἀπαρεγκλίτως καὶ ἡ ἱερωσύνη, «ἀναβαπτισθέντες, χειροτονείσθωσαν ὑπὸ τοῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπου», ἐνῶ γιὰ ἐκείνους ἐκ τῶν ὁποίων κατ' οἰκονομία γίνονταν δεκτὸ τὸ Βάπτισμα δὲν ἀναγνωρίζονταν ἀπαραιτήτως καὶ ἡ ἱερωσύνη, ἀπὸ αὐτοὺς ἄλλοι μὲν γίνονταν δεκτοὶ στὸν κλῆρο καὶ στὸν βαθμὸ τὸν ὁποῖον κατεῖχαν, ἄλλοι δὲ ἀναχειροτονοῦνταν. Ἔτσι σύμφωνα πρὸς τοὺς Ἱεροὺς Κανόνες καὶ τὴν πράξη τῆς ἐκκλησίας, αὐτὴ κάθε φορὰ ἐξέταζε ξεχωριστὰ τὴν κάθε περίπτωση.

¹⁷⁴ Βλ. Π. Τρεμπέλα, Δογματικὴ, τόμ. Γ', σελ. 43, ὑπ. 35.

¹⁷⁵ ΡΠΣ, Γ' Οἰκ. Κανὼν α', τόμ. Β', σελ. 192-193. «Ἐπειδὴ ἐχρῆν καὶ τοὺς ἀπολειφθέντας τῆς ἀγίας συνόδου, καὶ μείναντας κατὰ χώραν, ἢ πόλιν, διὰ τινὰ αἰτίαν, ἢ ἐκκλησιαστικὴν, ἢ σωματικὴν, μὴ

Αύγουστίνειο ἀρχή, τὰ ἐκτὸς ἐκκλησίας μυστήρια εἶναι μὲν ἄκυρα, ἀλλὰ ὄχι παντελῶς ἀνυπόστατα καθ' ἑαυτά. Δηλαδή, ὅτι τὰ μυστήρια αὐτά, ἂν καὶ δὲν ἀναγνωρίζονται ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, δὲν τὰ θεωρεῖ ὡς μὴ γενόμενα. Ἔτσι, ἂν καὶ ἐφ' ὅσον οἱ σχισματικοὶ ἢ αίρετικοὶ λειτουργοὶ ἀποφασίσουν νὰ ἐπανέλθουν στὴν καθολικὴ ἐκκλησία, βάσει τῶν ἐκ τοῦ χαρακτῆρος τῆς ἱερωσύνης ἀδιαλείπτως τηρουμένων ἐξωτερικῶν στοιχείων τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς ἀφ' ἑνός, καὶ τῆς ἀσκήσεως οἰκονομίας ἐπὶ τῶν ἐναπομεινάντων λειψάνων τῆς ἱερωσύνης αὐτῶν ἀφ' ἑτέρου, **δύναται νὰ ἀναζωπυρωθεῖ τὸ χάρισμα τῆς ἱερωσύνης μὲ τὴν ἐπανεισδοχὴ τους στὴν ἐκκλησία,** καὶ νὰ ἀναλάβουν τὴ θέση τὴν ὁποῖαν κατεῖχαν ἐκτὸς αὐτῆς. Κατ' ἄλλην ἄποψη, πιὸ βάσιμη καὶ συνεπῆς πρὸς τὶς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων εἶναι ὅτι, **ἡ ἐκκλησία δὲν δύναται νὰ μεταβάλλει κατ' οἰκονομία τὸ ἀνυπόστατο μυστήριο σὲ ὑποστατό¹⁷⁶,** εἰ μὴ μόνο διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀκρίβειας, δηλαδή διὰ (ἀνα)χειροτονίας. Συνεπῶς, **ὅταν λοιπὸν οἱ Οἰκουμενικὲς Σύνοδοι δέχονται στὴν καθολικὴ ἐκκλησία αίρετικούς καὶ σχισματικούς ἄνευ ἀναχειροτονίας,** αὐτὸ σημαίνει ὅτι δέχονται τὴν ὑπόσταση τῆς ἱερωσύνης αὐτῶν ὡς προϋπάρχουσα. Ὅμως, μία πιὸ αὐστηρὴ πρακτικὴ ἀποκαταστάσεως εἶναι οἱ ἀποτοιχισθέντες νὰ ἐπανέλθουν στὴν ἱερωσύνη διὰ «μυστικοτέρας» χειροθεσίας, ὥστε μὲ τὴ πράξη αὐτή, νὰ γίνῃ συνείδηση στοὺς πταίσαντας καὶ μήνυμα πρὸς ὅλους, ὅτι ἡ ἀπόσχιση

ἀγνοῆσαι τὰ ἐν αὐτῇ τετυπωμένα, γνωρίζομεν τῇ ὑμετέρα ἀγιότητι καὶ ἀγάπῃ, ὅτι περ, εἴ τις μητροπολίτης τῆς ἐπαρχίας, ἀποστατήσας τῆς ἀγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου, προσέθετο τῷ τῆς ἀποστασίας συνεδρίῳ, ἢ μετὰ τοῦτο προστεθεῖ, ἢ τὰ Κελεστίου ἐφρόνησεν, ἢ φρονήσῃ, οὗτος κατὰ τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων διαπράττεσθαι τι οὐδαμῶς δύναται, πάσης ἐκκλησιαστικῆς κοινωρίας ἐντεῦθεν ἤδη ὑπὸ τῆς συνόδου ἐκβεβλημένος, καὶ ἀνενέργητος ὑπάρχων. Ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς τοῖς τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόποις, καὶ τοῖς περίξ μητροπολίταις, τοῖς τὰ τῆς ὀρθοδοξίας φρονούσιν, **ὑποκίεσται εἰς τὸ πάντη καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐπισκοπῆς ἐκβληθῆναι».**

¹⁷⁶ Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Αβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), Ὁρθοδοξία καὶ αίρεση στὸν 21ο αἰῶνα, Περιοδικὸ ΣΥΝΑΞΗ, τεύχ. 143, Ἰούλιος – Σεπτέμβριος 2017, σελ. 26-27.

εἶναι κολάσιμη πράξη γιὰ τὴν ὁποία ἔλαβαν συγχώρηση διὰ χειροθεσίας «ἐπὶ μετανοία».

ii. **Ἡ ἰσχὺς καὶ τὸ κῦρος τῶν συνεπειῶν τῆς εἰσδοχῆς αἰρετικῶν καὶ σχισματικῶν στὴν ἄσκηση οἰκονομίας**

Ἡ ἐκκλησία ὡς ταμιοῦχος τῆς Χάριτος, ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ «ἀποκαταστήσει» τὴν κανονικὴ τελειότητα καὶ πληρότητα στὸ μυστήριο τῆς ἱερωσύνης, τὸ ὁποῖο διενεργήθη σὲ αἰρετικὸ ἢ σχισματικὸ χῶρο (Αὐγουστίνειος ἀρχή). Ἡ εἰσδοχὴ σχισματικῶν ἢ αἰρετικῶν στὴν ἐκκλησία, γίνεται μὲ τὸ κανονικὸ μέτρο εἴτε τῆς ἀκρίβειας, εἴτε τῆς οἰκονομίας, γιὰ τὸ ὁποῖο ἀποφασίζει ἡ ἴδια κάθε φορὰ, θεραπεύουσα τὰ ἀσθενῆ καὶ ἀναπληροῦσα τὰ ἐλλείποντα, ἀποκαθιστώντας τὴ σχέση τῶν πεπλανημένων στὴν καθολικὴ ἐκκλησία. Ἡ ἐκκλησία κάνει χρῆση τοῦ καταλληλότερου τρόπου εἰσδοχῆς αἰρετικῶν ἢ σχισματικῶν δι' ἀναγνώρισεως ἢ μὴ (ἀρχὴ περιεκτικότητος)¹⁷⁷, τῆς ἱερωσύνης αὐτῶν βάσει τῶν Ἱερῶν Κανόνων¹⁷⁸, καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πρακτικῆς διαχρονικά. Ἔτσι, τὰ μέτρα τὰ ὁποῖα ἐφαρμόσθησαν ἢ ἀσκήθησαν κάποτε, μποροῦν νὰ χρησιμοποιηθοῦν καὶ τώρα γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν ἀντίστοιχα σύγχρονες καταστάσεις σχισματικῶν ἢ αἰρετικῶν. Ἡ ἐκκλησία ἐπομένως ἐξετάζει σὲ ποιὸς ἀρχαίους αἰρετικούς ἀναφέρονται οἱ σύγχρονες περιπτώσεις, καὶ ποιὸι ἦσαν οἱ τρόποι εἰσδοχῆς αὐτῶν στὴν ἐκκλησία, χωρὶς νὰ ἔχει σημασία τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ τρόποι αὐτοὶ δὲν ὑπῆρξαν

---

¹⁷⁷ Βλ. Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Αβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης*, σελ. 106-112.

¹⁷⁸ ΡΠΣ, τόμ. Β', σελ. 529-531.

πάντοτε ἐνιαῖοι. Ἐπειδὴ ὁμως, οἱ ἀποφάσεις τῶν Συνόδων σχετικὰ μὲ τὴν εἰσδοχὴ ἀποστατῶν ἀναφέρονται ἐν πολλοῖς στὸ βάπτισμα, πρέπει νὰ ληφθεῖ ὑπ' ὄψη, ὅτι προϋπόθεση ἀποδοχῆς τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς εἶναι τὸ ἔγκυρο βάπτισμα, ἔστω καὶ ἂν αὐτὸ ἐτελέσθη στὸ αἵρετικό χωρο. Ἄν λοιπὸν τὸ βάπτισμα γίνονταν δεκτὸ ἔστω κατ' οἰκονομία, ἐνδεχομένως θὰ μπορούσε νὰ γίνεῖ δεκτὴ καὶ ἡ χειροτονία, ἂν ὁμως ἐθεωρεῖτο τὸ βάπτισμα ἄκυρο, δὲν γίνονταν λόγος οὔτε γιὰ τὴ χειροτονία¹⁷⁹.

Ἐνδεικτικῶς, οἱ Ναυατιανοὶ ἢ Καθαροὶ θεωροῦνται σχισματικοί, ἀλλὰ ὁ μζ' τοῦ Μ. Βασιλείου, ὁ ὁποῖος «διορθώνει» τὸν α' τοῦ ἰδίου, τοὺς κατατάσσει σχεδὸν στοὺς αἵρετικούς. Ἔτσι, ἡ Ἀποστολικὴ τους Διαδοχὴ ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τὴν προαπαίτηση τῆς χειροθεσίας: «...ὥστε χειροθετούμενους αὐτοὺς, μένειν οὕτως ἐν τῷ κλήρῳ. Πρὸ πάντων δὲ τοῦτο ὁμολογῆσαι αὐτοὺς ἐγγράφως προσήκει, ὅτι συνθήσονται καὶ ἀκολουθήσουσι τοῖς τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας δόγμασι...»¹⁸⁰. Οἱ Παυλικιανοὶ¹⁸¹ θεωροῦνται αἵρετικοὶ καὶ ἀναβαπτίζονται, «...προσφυγόντων τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ὅρος ἐκτέθειται ἀναβαπτίζεσθαι αὐτοὺς ἐξάπαντος...»¹⁸². Ἐδῶ τὰ πράγματα εἶναι ξεκάθαρα. Οἱ φράσεις «ἀναβαπτίζεσθαι αὐτοὺς», καὶ «ἐξάπαντος ἀναβαπτισθέντες, χειροτονείσθωσαν», καταδεικνύουν τὴν ἀπώλεια τῆς Ἀποστολικῆς

---

¹⁷⁹ Γ. Καψάνη, *Ἡ αἵρεσις, τὸ σχίσμα καὶ ἡ ἐνδεικνύμενη πρὸς τοὺς αἵρετικούς καὶ σχισματικούς ποιμαντικὴ στάσις*: <http://imglyfadas.gr/portal/gr/details.asp?cdPro=%7B87F898CD-5606-4157-88E1-B78B43C6F9D1%7D> (Ἀνάκτηση 9/10/2020).

¹⁸⁰ ΡΠΣ, Α' Οἰκ. Κανὼν η', τό. Β', σελ. 133.

¹⁸¹ Ἰδρυτὴς καὶ δημιουργὸς τοῦ Παυλικιανισμοῦ θεωρεῖται ἕνας Ἀρμένιος μὲ τὸ ὄνομα Κωνσταντῖνος. Ἐδῶσε τὴ δική του ἐρμηνεία σὲ διάφορα χωρία τῆς Καινῆς Διαθήκης. ὑποστήριζαν ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶχε οὐράνιο σῶμα καὶ ὅτι ἀπλὰ διήλθε ἀπὸ τὸ σῶμα τῆς Μαρίας. Κεντρικὴ θέση γιὰ τοὺς Παυλικιανούς κατεῖχαν οἱ ἐπιστολὲς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, τὸν ὁποῖο τιμοῦσαν ιδιαίτερα. Ἐν δέχονταν τὴν τιμὴ πρὸς τοὺς Ἁγίους, ἀπέρριπταν τὰ μυστήρια.

¹⁸² ΡΠΣ, Α' Οἰκ. ιθ', τόμ. Β', σελ. 158-159.

Διαδοχῆς τῶν Παυλικιανῶν ἢ ὅποια ξεφεύγει ἀπὸ τὰ ὄρια ὅποιασδήποτε οἰκονομίας.

Στὸν ζ' τῆς Β' Κανόνα¹⁸³ ἔχουμε δύο κατηγορίες εισδοχῆς χριστιανῶν, στή μὲν πρώτη κατηγορία ἡ εισδοχὴ ἀντιμετωπίζεται, ὅπως ἀναφέρεται στὸν Κανόνα, διὰ λιβέλλου καὶ ἀναθεματισμοῦ, καὶ ἀκολουθεῖ τὸ χρῖσμα¹⁸⁴ «...δεχόμεθα διδόντας λιβέλλους, καὶ ἀναθεματίζοντας πᾶσαν αἵρεσιν, μὴ φρονοῦσαν, ὡς φρονεῖ ἡ ἀγία τοῦ Θεοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία, καὶ σφραγιζομένους, ἤτοι χρισμένους, πρῶτον τῷ ἀγίῳ μύρῳ...»¹⁸⁵. Στὴν προκειμένη περίπτωση αἰρετικῶν ἢ σχισματικῶν, κατὰ τὸν Ἱερὸ Κανόνα, γίνονται δεκτοὶ μὲ τὴν ἀνωτέρω τάξη ἐπανεισδοχῆς. Σὲ αὐτοὺς γίνεται δεκτὴ ἡ χειροτονία ἀλλὰ μὲ τὴν ἐν λόγῳ διαδικασίᾳ, ἢ ὅποια διορθώνει τὸ ἐλάττωμα τὸ ὅποιο εἶχε ἡ Ἀποστολικὴ τους Διαδοχὴ. Στὴ δευτέρῃ κατηγορίᾳ εισδοχῆς οἱ αἰρετικοὶ ἀντιμετωπίζονται ὡς μὴ χριστιανοὶ «...ὡς Ἕλληνας δεχόμεθα...»¹⁸⁶, ἀφοῦ δὲν ὑφίστανται περιθώρια ἀσκήσεως οἰκονομίας, ἢ περίπτωση εἶναι ἀθεράπευτη καὶ μόνο διὰ χειροτονίας μπορεῖ νὰ ἀποκτηθεῖ ἡ

---

¹⁸³ ΡΠΣ, Β' Οἰκ. Κανῶν ζ', τόμ. Β', σελ. 187-188. «Τοὺς προστιθεμένους τῇ ὀρθοδοξίᾳ, καὶ τῇ μερίδι τῶν σφζομένων, ἀπὸ αἰρετικῶν, δεχόμεθα κατὰ τὴν ὑποτεταγμένην ἀκολουθίαν, καὶ συνήθειαν. Ἀρειανούς μὲν, καὶ Μακεδονιανούς, καὶ Σαββατιανούς, καὶ Ναυατιανούς, τοὺς λέγοντας ἑαυτοὺς Καθαροὺς καὶ Ἀριστεροὺς, καὶ τοὺς Τεσσαρεσκαίδεκατίτας, εἶπον Τετραδίτας, καὶ Ἀπολλιναριστάς, **δεχόμεθα διδόντας λιβέλλους, καὶ ἀναθεματίζοντας πᾶσαν αἵρεσιν**, μὴ φρονοῦσαν, ὡς φρονεῖ ἡ ἀγία τοῦ Θεοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία, καὶ **σφραγιζομένους, ἤτοι χρισμένους, πρῶτον τῷ ἀγίῳ μύρῳ** τὸ τε μέτωπον, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰς ῥίνας, καὶ τὸ στόμα, καὶ τὰ ὦτα· καὶ σφραγιζόντες αὐτούς, λέγομεν· Σφραγίς δωρεᾶς Πνεύματος ἀγίου...».

¹⁸⁴ Ε. Χριστινᾶκη – Γλάρου, *Τὸ Δίκαιο τῶν Ἱερῶν Πραγμάτων τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας*, σελ. 191 ἐξ.

¹⁸⁵ ΡΠΣ, Οἰκ. Β' Κανῶν ζ', τόμ. Β', σελ. 187-188.

¹⁸⁶ ΡΠΣ, Οἰκ. Β' Κανῶν ζ', τόμ. Β', σελ. 187-188. «...Εὐνομιανούς μέντοι τοὺς εἰς μίαν κατὰδυσιν βαπτιζομένους, καὶ Μοντανιστάς, τοὺς ἐνταῦθα λεγομένους Φρύγας, καὶ Σαβελλιανούς, τοὺς υἰοπατορίαν διδάσκοντας, καὶ ἕτερά τινα καὶ χαλεπὰ ποιοῦντας, καὶ τὰς ἄλλας πάσας αἱρέσεις· (ἐπειδὴ πολλοὶ εἰσιν ἐνταῦθα, μάλιστα οἱ ἀπὸ τῶν Γαλατῶν χώρας ὀρμώμενοι), πάντας τοὺς ὑπ' αὐτῶν θέλοντας προστίθασθαι τῇ ὀρθοδοξίᾳ, **ὡς Ἕλληνας δεχόμεθα**· καὶ τὴν πρώτην ἡμέραν ποιοῦμεν αὐτοὺς Χριστιανούς, τὴν δὲ δευτέραν κατηχομένους· εἶτα τῇ τρίτῃ ἐξορκίζομεν αὐτούς, μετὰ τοῦ ἐμφυσᾶν τρίτον εἰς τὸ πρόσωπον, καὶ εἰς τὰ ὦτα, καὶ οὕτω κατηχοῦμεν αὐτούς, καὶ ποιοῦμεν χρονίζειν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἀκροᾶσθαι τῶν γραφῶν, καὶ τότε αὐτοὺς βαπτίζομεν».

ἀπωλεσθεῖσα Ἀποστολική Διαδοχή, ἀφοῦ ἀσφαλῶς προηγηθεῖ ἡ κατήχηση, τὸ βάπτισμα καὶ τὸ χρῖσμα, ἢ ὅ,τι κριθεῖ ἀπαραίτητο.

Στῆ συνέχεια οἱ παρακάτω σχισματικοὶ φαίνεται ὅτι δὲν εἶχαν ἀπωλέσει τὴν - ὑπὸ ὅποια ἔννοια θεωρουμένη - Ἀποστολική τους Διαδοχή, γι' αὐτὸ ὁ ζ' τῆς Λαοδ. διορθώνει τὸ οἰοδήποτε ἐλάττωμα ὑπῆρχε σὲ αὐτήν· «...τοῦτέστι *Ναυατιανῶν ἤτοι Φωτεινιανῶν*¹⁸⁷ ἢ *Τεσσαρεσκαίδεκατιτῶν, ἐπιστρεφομένους, εἴτε κατηχομένους εἴτε πιστοὺς τοὺς παρ' ἐκείνοις, μὴ προσδέχεσθαι, πρὶν ἀναθεματίσωσι πᾶσαν αἵρεσιν, ἐξαιρέτως δὲ ἐν ἧ κατείχοντο...*»¹⁸⁸. Στὸν Φρύγες δὲν τίθεται θέμα οἰκονομίας ἢ Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς, ἀφοῦ δὲν ἄφησαν τίποτε ὀρθιο, ἔτσι εἶναι ἀναγκαῖα πρὶν ἀπὸ ὅλα ἡ κατήχηση αὐτῶν στὴν ὀρθόδοξη πίστη. Ἔτσι, γίνονται δεκτοὶ «ὡς Ἕλληνες», «...*Φρυγῶν ἐπιστρέφοντας, εἰ καὶ ἐν κλήρῳ νομιζομένῳ παρ' αὐτοῖς τυγχάνοιεν, εἰ καὶ μέγιστοι λέγοιντο, τοὺς τοιούτους μετὰ πάσης ἐπιμελείας κατηχεῖσθαι τε καὶ βαπτίζεσθαι...*»¹⁸⁹. Ἐπίσης, γίνεται ἀναφορὰ στὸν Κανόνα, σὲ περιπτώσεις ὅπου ἡ ἐκκλησία καλεῖται νὰ ἀντιμετωπίσει μία ἰδιάζουσα περίπτωση, ἡ ὁποία ὑποστηρίζει τὴν καθαρότητα τοῦ ἠθικοῦ βίου μὲ τὴν ἱερωσύνη (Καθαροί), προφανῶς καὶ δὲν ἀπορρίπτεται ἡ Ἀποστολική Διαδοχή τῆς ἐν λόγῳ ομάδος, ἀλλὰ ὅταν καὶ ἐφ' ὅσον κρίνεται ἀναγκαῖα ἡ βάπτισμα (Φρύγες), δὲν τίθεται κἄν θέμα γνήσιας καὶ ἀνοθεύτου Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς, ξεκινοῦν ὅλα ἀπὸ τῆ ἀρχῆ· «...*Οἱ δέ, ἀπορράγέντες, λαϊκοὶ γενόμενοι, οὔτε τοῦ βαπτίζειν, οὔτε τοῦ χειροτονεῖν εἶχον ἐξουσίαν, οὔτε ἠδύνατο χάριν Πνεύματος ἁγίου ἐτέροις παρέχειν, ἧς αὐτοὶ ἐκπεπτώκασι· διὸ ὡς παρὰ λαϊκῶν*

---

¹⁸⁷ Φωτειανὸς ἐπισκ. Σιρμιου, δὲν πίστευε στὴν Ἁγ. Τριάδα, Χριστὸς = φιλὸς ἄνθρωπος

¹⁸⁸ ΡΠΣ, Λαοδ. ζ', τόμ. Γ', σελ. 176.

¹⁸⁹ ΡΠΣ, Λαοδ. Κανὼν η', τόμ. Γ', σελ. 177-178.

βαπτίζομένους τοὺς παρ' αὐτῶν ἐκέλευσαν, ἐρχομένους ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν, τῷ ἀληθινῷ βαπτίσματι τῷ τῆς Ἐκκλησίας ἀνακαθαίρεσθαι...»¹⁹⁰.

Τὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ μζ' Ἱεροῦ Κανόνος τοῦ Μ. Βασιλείου ἔγκειται στὸ γεγονός ὅτι ἐνῶ δύναται νὰ ἀκηθεῖ οἰκονομία, ἐπιλέγεται ἢ ἀκρίβεια· «Ἐγκρατῖται καὶ Σακκοφόροι καὶ Ἀποτακτῖται τῷ αὐτῷ ὑπόκεινται λόγῳ, ᾧ καὶ Ναβατιανοί, ὅτι περὶ μὲν ἐκείνων κανῶν ἐξεφωνήθη, εἰ καὶ διάφορος, τὰ δὲ κατὰ τούτους ἀποσεσιώπηται. Ἡμεῖς μέντοι ἐνὶ λόγῳ ἀναβαπτίζομεν τοὺς τοιούτους. Εἰ δὲ παρ' ὑμῖν ἀπηγόρευται τὸ τοῦ ἀναβαπτισμοῦ, ὥσπερ οὖν καὶ παρὰ ῥωμαίοις, οἰκονομίας τινὸς ἕνεκα, ἀλλ' ὁ ἡμέτερος λόγος ἰσχὺν ἐχέτω...»¹⁹¹. Εἶναι μία ἄλλη ὀπτική ποιμαντικῆς θεωρήσεως τῶν πραγμάτων ἀπὸ τὴν ἐκκλησία. Ἔτσι, ἐδῶ λοιπόν, ἂν γίνονταν δεκτὴ ἢ βάπτισις θὰ μπορούσε ὑπὸ προϋποθέσεις νὰ γίνῃ δεκτὴ καὶ ἡ ἱερωσύνη, ἐπομένως θὰ ὑφίστατο ὡς ἐνδεχόμενον τὸ κῦρος τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς, ἀλλὰ κρίθηκε διαφορετικὰ ἢ συγκεκριμένη περίπτωση, πλὴν ὅμως θέτοντας τὸ θέμα στὴν κρίση συνόδου «πλειόνων ἐπισκόπων».

iii. **Οἱ συνέπειες ἀσκήσεως οἰκονομίας, ὡς πρὸς τὴν ἐγκυρότητα καὶ τὴν ἀποδοχὴ ἄκυρου μυστηρίου**

Ἄν ὁ λειτουργὸς ἐνεργεῖ καὶ κινεῖται στὸν χῶρο τῶν αἰρετικῶν ἢ σχισματικῶν κοινοτήτων, προφανῶς εἶναι καθηρημένος ἀπὸ τὴν καθολικὴ ἐκκλησία, ἀφοῦ ἀπεσπάσθη ἀπὸ αὐτήν, ἢ ἂν εἶναι μεταγενέστερης γενεᾶς ἔχει λάβει τὴ χειροτονία ὑπὸ καθηρημένων. Ἔτσι,

---

¹⁹⁰ ΡΠΣ, Μ. Βασιλείου, Κανῶν α', τόμ. Δ', σελ. 89-92.

¹⁹¹ ΡΠΣ, Μ. Βασιλείου Κανῶν μζ', τόμ. Δ', σελ. 197-198.

στις κοινότητες οἱ ὁποῖες ἀποστασιοποιήθησαν ἐκ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, τὰ τελούμενα σὲ αὐτές, ἔστω καὶ ἐξωτερικῶς ὀρθά, εἶναι κανονικῶς ἄκυρα, ἀλλὰ ὄχι ἀπαραιτήτως ἀνίσχυρα, ἢ ἀνυπόστατα, ἔνεκα τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς τὴν ὁποία ἐνδεχομένως φέρουν οἱ ἐκτὸς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας αἰρετικοὶ καὶ σχισματικοί. Αὐτῶν δύνανται, ὑπὸ τοὺς ὅρους καὶ κατὰ περίπτωσιν, ἡ ἐκκλησία σὲ ἐνδεχόμενη ἐπανεισδοχῆ των, νὰ ἀναγνωρισθοῦν οἱ χειροτονίες των. Ἡ δυνατότητα εἰσδοχῆς δύνανται νὰ ἀσκηθεῖ ἐφ’ ὅσον ἡ ἐκκλησία κάνει χρῆσιν τοῦ μέτρου, εἴτε τῆς ἀκρίβειας κατὰ τὴν ὁποία τὰ μυστήρια τῶν αἰρετικῶν ἢ σχισματικῶν ἐπαναλαμβάνονται (Κυπριανός), εἴτε τῆς ἀσκήσεως τῆς οἰκονομίας κατὰ τὴν ὁποία τίθενται ἐκεῖνοι οἱ ὅροι, οἱ ὁποῖοι θὰ θεραπεύσουν τὰ «ἀσθενῆ» μυστήρια αὐτῶν καὶ θὰ ἀναπληρώσουν τὰ ἐλλείποντα τῶν ὧν διενεργήθησαν στὴν αἵρεσιν καὶ στὸ σχίσμα (Αὐγουστίνος)¹⁹². Ὅμως, ἡ θεία χάρις ἐφ’ ὅσον ὑπάρχει εἶναι ἰσχυρά, καὶ ἀποκλείεται νὰ ἐνεργεῖ ἡμιτελῶς, αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὅταν ἡ ἐκκλησία ἀνεγνώριζε τὰ μυστήρια αὐτῶν, τὰ ἀνεγνώριζε ὡς **πρὸς τὸν ἀρχόντα**. Ἐπίσης, εἶναι σημαντικό, ἡ χρῆσιν τῆς οἰκονομίας νὰ ἀσκεῖται ὡς ἀποτέλεσμα διερευνητικῆς διεισδύσεως στὴν σωτηριολογικὴ οὐσία τοῦ Κανόνος, ἡ ὁποία οὐσιαστικὰ δὲν αἶρει τὴν ἔννοια τῆς ἀκρίβειας, ἀλλὰ ἀναδεικνύει τὴν ἐσωτερικὴ τῆς διάστασιν, ἀφοῦ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀντιτίθεται ἡ ἐσωτερικὴ πρὸς τὴν ἀντίστοιχον ἐξωτερικὴν τοῦ Ἱεροῦ Κανόνος, ἔννοια τῆς φιλανθρωπίας¹⁹³, ὅταν ἐρμηνεύουμε σὲ αὐτὸν τὴν πνευματικὴν του ὑπόστασιν, διότι

---

¹⁹² Π. Τρεμπέλα, *Δογματικὴ*, τόμ. Γ', σελ. 31.

¹⁹³ Γ. Παπαθωμᾶ (Αρχιμ.), «Ἐκκλησιακὴ Οἰκονομία», *Ἐπίσκεψις* 46, 774 (2015) 17-32. «Ἐὰν ἡ ἀκρίβεια καλεῖται νὰ χαλαρῶναι ἀπὸ φιλανθρωπία, ὅταν ἡ φιλανθρωπία ἀπαιτεῖ τὴν ἀσκῆσιν οἰκονομίας, αὐτὴ ἡ φιλανθρωπία τότε τῆς Ἐκκλησίας μπορεῖ νὰ αἰτιολογήσῃ τὴν οἰκονομία μόνον ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι αὐτὴ δὲν παράγει ἀνομία».

πρόκειται για δύο ἀλληλοεξαρτώμενες ἐπιλογές μέτρων, οἱ ὁποῖες στοχεύουν στὸν ἴδιο σκοπό¹⁹⁴.

Ὅμως, δὲν μπορούμε νὰ παραβλέψουμε τοὺς Ἱεροὺς Κανόνες κα' τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς (Β' ἐν Τρούλω)¹⁹⁵ καὶ νὰ τοῦ Μ. Βασιλείου¹⁹⁶, οἱ ὁποῖοι ἀναφέρονται στὴν ποινὴ τῆς καθαιρέσεως¹⁹⁷, ἐνῶ μέσα ἀπὸ τὴν ἐνδεχόμενη ἐφαρμογὴ τῆς ἀκρίβειας, θὰ πρέπει νὰ ἀναζητηθεῖ ἡ δυνατότητα ἀσκήσεως ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας¹⁹⁸. Ἀλλὰ ὅμως, μετὰ τοὺς μεγάλους Πατέρες μεσαιωνικῆ περιόδου, ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς (Θεόδωρος ὁ Στουδίτης, Νικόδημος ὁ Ἄγιορείτης, καὶ ἄλλοι), ἐμφανίζονται ὑπὲρ τῆς παλαιᾶς Κυπριανίου πράξεως, δηλαδὴ συμφωνοῦντες καὶ ὑπεραμυνόμενοι τοῦ κη' Ἀποστολικοῦ Κανόνου¹⁹⁹. Ἐπίσης, εἶναι σημαντικό στοιχεῖο, ὅσον ἀφορᾷ στὴ σχέση μὲ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς ἀκρίβειας ἢ τὴν ἀσκηση τῆς οἰκονομίας, ἡ «πρόθεση» ἢ ἡ «συνείδηση» περὶ τοῦ ἂν καὶ κατὰ πόσον οἱ χειροτονηθέντες ὑπὸ καθηρημένων ἐπισκόπων κληρικοὶ γνῶριζαν ὑπὸ ποίων ἐλάμβαναν τὴν ἱερωσύνη. Ἔτσι,

---

¹⁹⁴ Πρβλ. Β. Ἀρχοντώνη (Ἀρχιμ. νῦν Οἰκ. Πατριάρχου), *Περὶ τὴν Κωδικοποίησιν τῶν Ἱ. Κανόνων καὶ τῶν Κανονικῶν Διατάξεων*, σελ. 26.

¹⁹⁵ ΡΠΣ, ΣΤ' Οἰκ. Κανὼν κα', τόμ. Β', σελ. 352. «Οἱ ἐπὶ ἐγκλήμασι κανονικοῖς ὑπεύθυνοι γινόμενοι, καὶ διὰ τοῦτο παντελεῖ τε καὶ διηνεκεῖ καθαιρέσει ὑποβαλλόμενοι, καὶ ἐν τῷ τῶν λαϊκῶν ἀπωθούμενοι τόπω· εἰ μὲν ἐκουσίως πρὸς ἐπιστροφήν ὀρώντες ἀθετοῦσι τὴν ἀμαρτίαν, δι' ἣν τῆς χάριτος ἐκπεπτώκασι, καὶ ταύτης τέλεον ἄλλοτρίους ἑαυτοὺς καθιστῶσι, τῷ τοῦ κλήρου κειρέσθωσαν σχήματι· εἰ δὲ μὴ τοῦτο αὐθαιρέτως αἰρήσονται, καθάπερ οἱ λαϊκοί, τὴν κόμην ἐπιτρεφέτωσαν, ὡς τὴν ἐν κόσμῳ ἀναστροφὴν τῆς οὐρανόου ζωῆς προτιμήσαντες».

¹⁹⁶ ΡΠΣ, Μ. Βασιλείου Κανὼν νά', τόμ. Δ', σελ. 206. «Τὸ κατὰ τοὺς κληρικούς, ἀδιορίστως οἱ κανόνες ἐξέθεντο, κελεύσαντες μίαν ἐπὶ τοῖς παραπεσοῦσιν ὀρίζεσθαι τιμωρίαν, τὴν ἐκπτώσιν τῆς ὑπηρεσίας, εἴτε ἐν βαθμῷ τυγχάνοιεν, εἴτε καὶ ἀχειροθετήτω ὑπηρεσία προσκαρτεροῖεν».

¹⁹⁷ Βλ. Ε. Χριστινάκη-Γλάρου, *Κανονικὴ Θεωρία τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ποινῆς*, σελ. 230-236.

¹⁹⁸ Ἐσχάτως, ἀκόλουθο τῆς ἀσκήσεως ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας ἐμφανίζεται καὶ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο (1879), τὸ ὁποῖο διὰ τῆς συσταθείσης ὑπ' αὐτοῦ «ἐπιτροπείας», ἔλαβε θέση ὑπὲρ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ κύρους τῶν ὑπὸ καθηρημένων ἢ σχισματικῶν τετελεσμένων χειροτονιῶν. Χ. Ἀνδρουτσου, *Συμβολικὴ*, σελ. 384-385, ὑπ. Βλ. Π. Τρεμπέλα, *Δογματικὴ*, τόμ. Γ', σελ. 44, ὑπ. 37.

¹⁹⁹ ΡΠΣ, Ἀποστ. Κανὼν κη', τόμ. Β', σελ. 36. «Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, καθαιρεθεὶς δικαίως, ἐπὶ ἐγκλήμασι φανεροῖς, τολμήσειεν ἄψασθαι τῆς ποτὲ ἐγχειρωθείσης αὐτῷ λειτουργίας, οὗτος παντάπασιν ἐκκοπέσθω τῆς ἐκκλησίας».

ἀναφέρεται ἡ περίπτωση κατὰ τὴν ὁποία, ἂν δὲν γνῶριζαν οἱ χειροτονηθέντες ὅτι οἱ χειροτονοῦντες ἦσαν καθηρημένοι, δὲν εἶναι ἀναγκαῖα ἡ ἀναχειροτονία τους, ἂν ὅμως τὸ γνῶριζαν, θεωροῦνται καὶ αὐτοὶ καθηρημένοι²⁰⁰. Μία ἄλλη θεώρηση τῆς καθαιρέσεως, ἡ ὁποία τῆς **δίνει ἄλλωθι** πρὸς ἀναγνώριση τῶν μυστηριακῶν ἐνεργειῶν τῆς, εἶναι νὰ ἐκληφθεῖ ὡς ἀργία ἐπ' ἀόριστον²⁰¹. Βλέπουμε λοιπὸν ἐδῶ, ὅτι τὰ κριτήρια τὰ ὁποία τίθενται εἶναι ὑποκειμενικά, λαμβάνεται ὑπ' ὄψει τὸ γεγονός, περὶ τοῦ ἂν καὶ ἐφ' ὅσον ἡ διάθεση τῶν χειροτονουμένων ἦταν ἡ **ἐπίδειξη ἀνυποταξίας ἐξ ἐπαναστατικῆς διαθέσεως**. Ἐπομένως, σὲ μία τέτοια περίπτωση συμπεραίνουμε ὅτι ἡ τέλεση χειροτονίας ὑπὸ καθηρημένων ἐπισκόπων εὐρισκομένων στὸ σχίσμα, ἀποτελεῖ ἐνέργεια μίας «ἐλεγχόμενης» ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας, ἡ ὁποία διέπεται ἀπὸ μία ὑποκειμενικὴ θεώρηση διαχειρίσεως τῆς οὐσίας τοῦ μυστηρίου τῆς Ἱερωσύνης, ἡ ὁποία στὴν προκειμένη περίπτωση οἰκονομεῖται μὲ ἀντικειμενικὸ τρόπο καὶ σαφῆ ἀποτελέσματα μὲ πνευματικὲς συνέπειες.

iv. Κυπριανὸς καὶ Αὐγουστῖνος (Δύο Ἀφρικανικὲς μερικῶς ἐναντιοφανεῖς ἀπόψεις) - Ἡ θεωρία περὶ ἀνεξαλείπτου

Κοινὴ ἀντίληψη σήμερα ἀποτελεῖ ἡ «παλαιὰ ἄποψη» τῆς δυτικῆς σχολαστικῆς θεολογίας, περὶ τῆς «ἀνεξαλείπτου σφραγίδος» τῆς Ἱερωσύνης. Πρόκειται γιὰ τὴ θεωρία ἐκείνη τὴν ὁποία ἀπορρίπτει ὡς ἕνα βαθμὸ ὁ Κυπριανός, ἐνῶ εὐνοεῖ ἡ «νέα πράξη» τῆς ἐκκλησίας, ἐκπρόσωπος τῆς ὁποίας εἶναι ὁ Αὐγουστῖνος, μὲ ἐνδεχόμενη διάθεση

---

²⁰⁰ Π. Τρεμπέλα, *Δογματικὴ*, τόμ. Γ', σελ. 45 ὑπ.

²⁰¹ Ε. Χριστινάκη-Γλάρου, *Κανονικὴ Θεωρία τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ποινῆς*, σελ. 237-238.

ἀναζωπυρώσεως καὶ ἀποκαταστάσεως τῶν σχισματικῶν ἢ αἰρετικῶν στὴν καθολικὴ ἐκκλησία. Ἡ θεωρία αὐτὴ ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ κατὰ πόσον ἔχει Πατερικὰ ἐρείσματα ἢ ὄχι, φαίνεται ἰστορικὰ ὅτι ἀπέκτησε ὀπαδούς, ὅσον ἀφορᾷ στὴ διαδικασία ἐπανεισδοχῆς τῶν σχισματικῶν καὶ αἰρετικῶν πρὸς ἀποκατάσταση τῆς ἐνότητος τῆς ἐκκλησίας.

Ἡ «παλαιὰ πράξις» (Κυπριανός) ἀπορρίπτει τὴν ἄποψη ὅτι τὰ ἀντικανονικῶς καὶ ἐξωεκκλησιαστικῶς τελεσθέντα μυστήρια μποροῦν μὲν νὰ χαρακτηρισθοῦν ἄκυρα, ὄχι ὅμως καὶ ἀνυπόστατα. Ὁ Κυπριανός μὲ συνέπεια στὶς ἀπόψεις του δὲν κάνει διάκριση μεταξὺ ἀκύρως ἐνεργουμένων καὶ ἀντικανονικῶς τελεσθέντων μυστηρίων, ἀλλὰ τὰ θεωρεῖ ὅλα ἀνενεργὰ καὶ ἀνίσχυρα, εἴτε ὑπὸ αἰρετικῶν ἐτελέσθησαν αὐτά, εἴτε ὑπὸ σχισματικῶν, ἀφοῦ κατὰ τὸν Κυπριανὸ **τὰ κανονικὰ ὅρια τῆς ἐκκλησίας συμπίπτουν μὲ αὐτὰ τῶν χαρισματικῶν**, κατὰ συνέπεια τὰ μυστήρια, τὰ διενεργηθέντα ἐκτὸς ἐκκλησίας, πρέπει νὰ ἐπαναλαμβάνονται²⁰². Ὁ χαρακτηρισμὸς «ἄκυρο» εἶναι γενικὸς χαρακτηρισμὸς, ὁ ὁποῖος στὸν Κυπριανὸ ἔχει τὴν ἔννοια τοῦ ἀνυπόστατου, ἐν ἀντιθέσει τῶν ἀντιστοίχων *Ἀγουστινείων*, «ἀνίσχυρου» καὶ «ἀνενεργοῦ», πλὴν ὅμως «ὑποστατοῦ» μυστηρίου²⁰³.

Ἔτσι, κατὰ τὴν διαβαθμισμένη *Ἀγουστίνειο* ἀντίληψη (νέα πράξις) μία ἀκύρως (ἀντικανονικῶς) τελεσθεῖσα χειροτονία, ἀλλὰ ὅμως ἰσχυρά, θὰ μποροῦσε ἐνδεχομένως νὰ ἀναγνωρισθεῖ ἄνευ ἰδιαίτερων διαδικασιῶν, ἐνῶ μία ἀνίσχυρη ἢ ἀνενεργὴ ἀπαιτεῖ γιὰ τὴν ἀναγνώρισή της προϋποθέσεις ὑπὸ ὄρους (χειροθεσία, ἄλλο;). Μία ἀνυπόστατη χειροτονία ἐξετάζεται ὑπὸ δύο ἔννοιες, τὴν ἔννοια ὅτι ἡ χρῆση τοῦ ὄρου ἀφορᾷ σὲ

---

²⁰² Πρβλ. Α. Αγγελακόπουλου, (Πρωτ.), «Ὁ ἅγιος Κυπριανὸς ἐπίσκοπος Καρχηδόνας ἀπαντᾷ στὴ «Σύνοδο» τῆς Κρήτης», σελ. 566 ἔξ.

²⁰³ Βλ. Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Αγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης*, σελ. 183.

σχέσεις τακτικῆς, καὶ ἡ ἄλλη σὲ λόγους οὐσίας. Ἄρα, ἡ χρήση τοῦ ὄρου *ἀνυπόστατο* μπορεῖ νὰ ἐνέχει τὴν ἔννοια τοῦ *ἀνίσχυρου* ἢ *ἀνενεργοῦ*, ἀλλὰ νὰ γίνεται χρήση τῆς αὐστηρῆς κατὰ τὴν κυριολεκτικὴ σημασία τοῦ ὄρου, ὡς παντελῶς ἀνύπαρκτου, ὑπὸ τὴν ἔννοια ὅτι στερεῖται οἰασδῆποτε προϋποθέσεως τῆς ὁποίας ἡ *νέα πράξη* θὰ μπορούσε νὰ ἐκλάβει ὡς τὸ στοιχεῖο ἐκεῖνο, ὡς τὸ «ἐνυπόστατο» ἴχνος, τὸ ὁποῖο θὰ τὸ συνέδεε μὲ τὴν Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ. Ἐπομένως, ὅλες οἱ περιπτώσεις εἶναι ἀντικείμενο ἀσκήσεως ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας, πλὴν τῆς ἔννοιας τοῦ «ἀνυπόστατου», ἡ ὁποία ὑπὸ τὴν κύρια καὶ αὐστηρὴ ἐκδοχὴ τῆς μόνο διὰ ἐφαρμογῆς τῆς ἀκρίβειας ἀντιμετωπίζεται, ἀφοῦ ξεπερνᾷ τὴ δυνατότητα ἀσκήσεως οἰκονομίας²⁰⁴.

Ἀντίθετα πρὸς τὸν Κυπριανὸ καὶ τὴν ὑποστηριχθεῖσα ὑπ’ αὐτοῦ *παλαιὰ πράξη*, εἶναι ὁ Αὐγουστῖνος, ὁ ὁποῖος δήλωσε ὅτι, ὁ Κυπριανὸς κηρύττων ὅτι τὰ ἔξω τῆς ἐκκλησίας μυστήρια εἶναι ἄκυρα «*extra ecclesiam nulla salus*» (ἀνυπόστατα), ἔσφαλε, ἐπειδὴ δὲν ἔκανε **διάκριση μεταξὺ τῆς «χρήσεως» τοῦ μυστηρίου καὶ τῶν «ἀποτελεσμάτων» του**. Ἀντίθετα, μὲ τὴ *νέα Αὐγουστίνειο πράξη*²⁰⁵, ἡ ὑπὸ τοῦ Κυπριανοῦ ἰσχύουσα καὶ ἀνωτέρω διατυπωθεῖσα ἀρχή, γενικῶς καὶ διαχρονικῶς ἐπιδράσασα κατὰ τὴν πρώτη περίοδο τῆς παλαιᾶς πράξεως, ἀνεπτύχθη ἡ *Αὐγουστίνειος* θεωρία ὑποστηρίζουσα τὴν περὶ τῆς - ἕως σὲ κάποιον βαθμὸ - ἐγκυρότητος τῶν ἐκτὸς ἐκκλησίας τελεσθέντων μυστηρίων ἀντίληψη, ἐφ’ ὅσον αὐτὰ ἐτελέσθησαν μὲν ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ ὅμως **κατ’ ὀρθὸν τρόπο, σύμφωνα μὲ τὸ λειτουργικὸ τυπικὸ τῆς ἐκκλησίας**²⁰⁶. Τὸ

---

²⁰⁴ Ἰ. Βλάχου (Μητροπ. Ναυπάκτου καὶ Ἀγ. Βλασίου), *Τὰ χαρισματικὰ καὶ κανονικὰ ὅρια τῆς Ἐκκλησίας ἡγουν Πεντηκοστὴ καὶ Θεία Εὐχαριστία*, σελ. 8-12.

²⁰⁵ Βλ. Χ. Ανδρούτσου, *Τὸ κύρος τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου*, σελ. 11-12.

²⁰⁶ Αὐγουστίνου Ἰππῶνος, *De baptismo* VI 1, PL 43, 197. Βλ. Π. Τρεμπέλα, *Δογματικὴ*, τόμ. 3, σελ. 47 ὑπ. 42.

γεγονός αὐτὸ καθιστᾶ φανερὸ ὅτι ὁ κοινὸς τόπος τῶν δύο αὐτῶν ἐκ διαμέτρου ἀντίθετων ἀπόψεων εἶναι ὁ λειτουργικὸς τύπος τῶν μυστηρίων ὁ ὁποῖος εἶναι ἀπαραίτητο καὶ γιὰ τὶς δύο θεωρίες νὰ τηρεῖται σὲ κάθε περίπτωση, ἐφ' ὅσον αὐτὸς διατυπώνει καὶ ἐξαγγέλει τὴν ἔκφραση τῆς πίστεως κατὰ τὴ λατρεία. Ἐδῶ λοιπὸν ἡ ὑπέρβαση τοῦ Αὐγουστίνου ἔγκειται στὸ γεγονός ὅτι θεωρεῖ τὰ ὀρθῶς τελεσθέντα ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας μυστήρια «ἰσχυρά», καὶ διατείνεται πῶς, ἄλλο εἶναι τὸ «μὴ ἔχειν» καὶ ἄλλο τὸ «μὴ ἔχειν ἐπωφελῶς», «*Aliud est non habere, aliud non utiliter habere...*»²⁰⁷. Κατὰ ταῦτα λοιπόν, γιὰ τὸν Αὐγουστῖνο, ἄλλο εἶναι ἡ ἐξωτερικὴ πράξη τῆς ἐκκλησίας, ἡ τυπικὴ διαδικασία διὰ τῆς ὁποίας τελεῖται τὸ μυστήριο, καὶ ἄλλο ἡ ἐπελθοῦσα χάρη, ἡ ὁποία μεταδίδεται διὰ τῆς τηρήσεως τῶν ἐξωτερικῶν τύπων καὶ τοῦ ὀρθοῦ τρόπου τελέσεώς του. Ὁ Αὐγουστῖνος διακρίνει τὴν ἐγκυρότητα τοῦ μυστηρίου ἀπὸ τὴν μεταδιδόμενη ἀπὸ αὐτὸ χάρη, ἔτσι τὸ μυστήριο ὑφίσταται καὶ εἶναι ἐξωτερικῶς καὶ κατὰ τὸν τύπον αὐτοῦ διασφαλισμένο τὸ κῦρος του, ἀσχέτως μὲ τὸ ἂν τὸ ὑποκείμενο λαμβάνει ἢ ὄχι τὴ θεία χάρη τὴν ὁποία προφανῶς τὸ συνοδεύει, ἀφοῦ αὐτὴ δὲν εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ νὰ τὸ καταστήσει ἔγκυρο. Προεκτείνων τὸν συλλογισμό του αὐτόν, ὁ Αὐγουστῖνος διατείνεται λέγοντας ὅτι, ἂν κάποιος ἐπιθυμῇ ἐπικειμένου τοῦ θανάτου νὰ λάβει τὸ παρεχόμενο μυστήριο διὰ χειρὸς αἰρετικοῦ, τὸ μυστήριο, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ἐτελέσθη ἀπὸ αἰρετικό, εἶναι κατὰ πάντα ἔγκυρο καὶ παρέχει στὸν λαμβάνοντα αὐτὸ πλήρη τὴ χάρη. Μὲ ἄλλα λόγια ὁ Αὐγουστῖνος εἶναι ὡς νὰ λέγει ὅτι, μὲ τὴν ὀρθὴ τήρηση τῶν ἐξωτερικῶν τύπων εἶναι ἔγκυρες οἱ προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἐνδεχόμενη ἰσχὺ τοῦ μυστηρίου. Βέβαια, ἡ

---

²⁰⁷ Αὐγουστίνου Ἰππῶνος, *De baptismo* IV 24, PL 43, 170. Βλ. Π. Τρεμπέλα, *Δογματική*, τόμ. 3, σελ. 47-48 ὑπ. 42.

ἀναφορὰ περὶ ἐπικείμενου θανάτου, τοῦ Αὐγουστίνου, δείχνει ὅτι ἡ μετάδοση καὶ ἡ λήψη τοῦ μυστηρίου δὲν γίνεται κατ' ἐφαρμογὴν τῆς ἀκρίβειας, ἀλλὰ ἔνεκα ἀσκήσεως ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας.

Ὁ Αὐγουστίνος γιὰ τοὺς μὴ λαμβάνοντας ἐξ ἀνάγκης, τὰ μυστήρια τοῦ βαπτίσματος ἢ τῆς χειροτονίας ἀπὸ αἵρετικούς ἢ σχισματικούς, λέγει ὅτι τὰ μυστήρια αὐτὰ ἐπειδὴ δὲν παρεσχέθησαν ὑγιῶς καὶ νομίμως δὲν μεταδίδουν τὴ θεία χάρη, ἀλλὰ ὅμως βάσει τῆς «ἀρχῆς» του, εἶναι ἔγκυρα καὶ δὲν ἐπαναλαμβάνονται. Ὅταν ὁ λαβὼν μία τέτοια χειροτονία ἐπιστρέψει ἀπὸ τὸ σχίσμα ἢ τὴν αἵρεση στὴν καθολικὴ ἐκκλησία, τότε τὸ μυστήριο τῆς ἱερωσύνης τὸ ὁποῖο ἦταν σὲ λανθάνουσα κατάσταση ἀναζωπυροῦται ἐκ τῆς παραλυσίας καὶ καθίσταται πλήρως ἐνεργό²⁰⁸. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, κατὰ τὸν Αὐγουστῖνο, ἐφ' ὅσον ὁ αἵρετικὸς ἢ ὁ σχισματικὸς λειτουργῶς τηρεῖ κατὰ τὴν τέλεση τῶν ἱερατικῶν πράξεων κανονικὰ τὶς προβλεπόμενες τυπικὲς διατάξεις, ἂν καὶ παράνομος, ἐνεργεῖ ἔγκυρα. Ἔτσι, ἡ ἀπόκλιση ἀπὸ τὸ δόγμα ἢ τὴν κανονικότητα δὲν ἐπιφέρει αὐτόματα τὴν ἀκυρότητα τοῦ μυστηρίου, διατηρεῖ μὲν τὸ κῦρος του λόγῳ τῆς ὀρθῆς τελέσεώς του σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸν ἀνεξάλειπτο χαρακτῆρα τῆς Ἀποστολικῆς του (ἂν καὶ ἀμαυρωθείσης) Διαδοχῆς, ἐνῶ δὲν δύναται δὲ, νὰ μεταδώσει τὴν προφανῶς συνοδεύουσα αὐτὸ δραστικὴ ἐνέργεια τῆς ἱερωσύνης, ἕως ὅτου ἀρθοῦν τὰ ἐμπόδια τὰ ὁποῖα καθιστοῦν τὸ μυστήριο ἀνενεργό (ἄκυρο), ἀλλὰ ὄχι ἀνυπόστατο. Ὅμως, ὅταν ἀρθοῦν οἱ λόγοι ἀκυρότητος τοῦ μυστηρίου διὰ τῆς ἐπανεισδοχῆς τῶν σχισματικῶν ἢ αἵρετικῶν στὴν καθολικὴ ἐκκλησία, τότε ἡ ἰκμάδα τῆς ἱερωσύνης ἀναζωογονεῖται, τὸ ἀντικανονικῶς τελεσθὲν θεραπεύεται καὶ μυστηριακῶς πληροῦται,

---

²⁰⁸ Αὐγουστίνου Ἰππῶνος, *De baptismo*, VI 7, PL 43, 200. Βλ. Π. Τρεμπέλα, *Δογματικὴ*, τόμ. 3, σελ. 48 ὑπ. 42.

ὡς ἐκ τούτου δὲν δύναται νὰ ἐπαναληφθεῖ²⁰⁹. Ὅμως μία τέτοια Ἀύγουστίνειος ἀντίληψη περὶ τῆς ἱερωσύνης τῶν αἰρετικῶν, δίνει τὸ δικαίωμα νὰ θεωρηθεῖ ὅτι ἡ θεραπεύουσα καὶ ἀναπληροῦσα θεία χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐνεργεῖ μὲ ἀναδρομικὴ ἰσχύ, καὶ εἰσάγει τὴν ἀντίληψη περὶ «αὐτομάτου» μεταβολῆς τοῦ ἀνυπόστατου σὲ ὑποστατό²¹⁰. Ἐκ τῶν τοποθετήσεων τούτων τοῦ Ἀύγουστίνου προέκυψε ἡ θεωρία πῶς, ὅτι τελεῖται ὀρθῶς καὶ καλῆ τῇ πίστῃ ὑπὸ καθορημένων αἰρετικῶν, σχισματικῶν ἢ παρασυναγῶγων, οἱ ἱεροπραξίες αὐτῶν μετέχουν τῆς χάριτος καὶ σωτηρίας διὰ τῶν ἐγκύρως παρεχομένων ὑπ' αὐτῶν μυστηρίων, ὑπὸ τὴν προϋπόθεση ὅτι αὐτὰ τελοῦνται, ἔστω ἐξωτερικῶς, σύμφωνα μὲ τὸν κανονικὸ λειτουργικὸ τύπο. Ἡ ἐκδοχὴ ὅμως αὐτῆ τονίζει ὑπερβαλλόντως τὴν ἐξωτερικὴ πλευρὰ τοῦ μυστηρίου (διαδοχὴ τάξεως), σὲ βάρος τῆς ἐσωτερικῆς του πλευρᾶς (διαδοχὴ πίστεως), ἡ ὁποία τὸ ζωοποιεῖ καὶ δίνει περιεχόμενο στὰ ἱερὰ δρώμενα, ἐξ αὐτοῦ ὑπάρχει κίνδυνος νὰ ἐρμηνευθεῖ ἡ ἱεροτελεστία ὡς μία τυπικὴ διαδικασία, ἡ ὁποία ἀποσκοπεῖ μὲ παγανιστικὸ τρόπο στὸ νὰ ὑποχρεώσει τὸ θεῖο νὰ προβεῖ σὲ συγκεκριμένες ἐνέργειες. Ἡ ἐκκλησία ὡς καταδεικνύεται ἀπὸ τοὺς Ἱεροὺς Κανόνες καὶ τὶς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, οὐδέποτε ἀπεδέχθη, οὔτε τὴν ὑπὸ τοῦ Κυπριανοῦ «παλαιὰ πράξι», ἀλλὰ οὔτε καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀύγουστίνου «νέα», τὴν μετέπειτα προβληθεῖσα ἀπὸ τὴ σχολαστικὴ θεολογία διάκριση τῆς ἱερωσύνης σὲ ἄκυρη καὶ παράνομη, ἢ σὲ ἐνεργὴ καὶ ἀνενεργή.

---

²⁰⁹ Ἀύγουστίνου Ἰππῶνος, *De baptismo*, I 2, PL 43, 76. Βλ. Π. Τρεμπέλα, *Δογματική*, τόμ. 3, σελ. 48 ὑπ. 42.

²¹⁰ Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης*, σελ. 183-184.

Ἡ Αὐγουστίνειος θεωρία περὶ «ἀνεξαλείπτου» διατηρεῖ κοινὸ τόπο μεταξύ ἐκκλησίας καὶ αἰρέσεως-σχίσματος, συνδέοντας μερικῶς σχισματικούς καὶ αἰρετικούς μὲ τὴν καθολικὴ ἐκκλησία, δημιουργώντας ἓνα «ἄλλοθι» γιὰ τὴν ἀπρόσκοπτη ἐπανεισδοχὴ τῶν σὲ αὐτὴν, θεωρία ἢ ὁποῖα φαίνεται ὅτι ἔλυσε πολλὰ προβλήματα κατὰ τὸ παρελθόν, ἐνδεχομένως νὰ λύσει καὶ στὸ μέλλον. Ἀλλὰ ὅμως, ὑπάρχει θέμα δεοντολογίας γιὰ τὸ πῶς θὰ θεωρήσουμε τὴν ἀρχὴ τοῦ Αὐγουστίνου, ἢ ὁποῖα ἂν δὲν ἀναγνωρίζει, τουλάχιστον ἀνέχεται τοὺς ἐξ ἀντικειμένου ἐπαναστάτας καὶ ἀποκηρυχθέντας, καθηρημένους, αἰρετικούς καὶ σχισματικούς κληρικούς, ὡς γνησίους λειτουργοὺς ἰσχυρῶν μυστηρίων καὶ διαχειριστὰς τῆς Χάριτος, ἢ ὁποῖα ἐνεργεῖ κατ' ἔγκυρο σὲ αὐτοὺς τρόπο. Ἡ σημαντικὴ προσφορὰ τῆς θεωρίας τοῦ Αὐγουστίνου (νέα πράξη) εἶναι ὅτι τὰ ἄκυρα μυστήρια τῶν σχισματικῶν καὶ αἰρετικῶν δὲν πρέπει νὰ ταυτίζονται πρὸς τὰ ἀνυπόστατα ἢ ἀνύπαρκτα. Τὰ ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας μυστήρια καὶ μάλιστα αὐτὸ τῆς ἱερωσύνης ἔχει ἐγγενῆ τὸν χαρακτῆρα τῆς ἀτέλειας καὶ ἀνεπάρκειας, καὶ αὐτὸ διορθώνεται – κατὰ τὸν Αὐγουστῖνο - μόνον ἂν ἡ καθολικὴ ἐκκλησία, ἐφ' ὅσον ἀρθοῦν προηγουμένως τὰ δογματικὰ ἢ κανονικὰ ἐμπόδια, προσδώσει σὲ αὐτὴν κανονικὸ κῦρος καὶ μυστηριακὴ ἰσχύ, ἐνῶ σὲ ἄλλες περιπτώσεις αἰρετικῶν, ἀποκαθιστᾷ τὴν ἱερωσύνη, κατ' ἀκρίβεια μὲν διὰ ἀναχειροτονίας, ἢ διὰ χειροθεσίας δὲ κατ' οἰκονομία (ἐνδεχομένως διὰ «μυστικοτέρας» χειροτονίας)²¹¹.

Ὁ Αὐγουστῖνος στὴ διατυπωθεῖσα περὶ μυστηρίων διαδασκαλία καὶ πρακτικὴ τῆς ἐκκλησίας βρέθηκε πρὸ διλλημάτων, ἀφ' ἑνὸς τῆς ἐκδοχῆς τῆς ἐκκλησίας ὡς τῆς μόνης σώζουσας, καθὼς καὶ τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν

---

²¹¹ Βλ. Π. Τρεμπέλα, *Δογματικὴ*, σελ. 47, ὑπ. 42.

ἐκτὸς αὐτῆς μυστηρίων, καὶ ἀφ’ ἑτέρου τοῦ ἀνεξάρτητου τῶν μυστηρίων ἀπὸ κάθε ἀνθρώπινη διεργασία, καὶ τῆς ἐξαρτήσεως αὐτῶν ἀπὸ τὴν ἐκκλησία καὶ τὴν πίστη²¹². Ἀλλά, ἡ μὲν ἀναγνώριση τῶν ἐκτὸς ἐκκλησίας ἐνεργουμένων ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, **θὰ ἀναιροῦσε τὴν ἀναγκαῖα παρουσία τῆς ἐκκλησίας** ὡς τῆς μόνης σώζουσας καὶ ὡς μόνης ταμιούχου τῆς Χάριτος, ἡ δὲ ἐνδεχομένως ἀπεξαρτημένη τῆς ἐκκλησίας **ἀποδοχὴ αὐτάρκειας ἢ αὐτονομίας τῶν μυστηρίων**, θὰ προσέδιδε σὲ αὐτὰ μία μηχανικὴ περὶ αὐτῶν ἀντίληψη, ἡ ὁποία βεβαίως καθίσταται ἐκ τῶν προτέρων ἀπορριπτέα ἀπὸ τὴν ἐκκλησία. Ὁ Αὐγουστῖνος ἐπειδὴ δὲν ἦταν διατιθέμενος νὰ θυσιάσει καμία ἀπὸ τὶς θέσεις αὐτὲς ὑπὲρ τῆς ἄλλης, **διέστειλε τὶς ἔννοιες τῆς προσφορᾶς τῆς Χάριτος (τοῦ χαρακτῆρος) ἀπὸ αὐτῆς τῆς ἐνεργείας τῆς, τὴν ἐξωτερικὴν πράξη τῆς ἐκκλησίας τὸν τύπο (sacramentum), ἀπὸ τὴν διὰ τῆς ὀρθῶς τελουμένης ἐξωτερικῆς πράξεως μεταδιδομένης ἐνεργείας τῆς ὑπὸ τοῦ Κυρίου Χάριτος (res sacramenti)²¹³**, δηλαδή ὅτι, ἄλλο εἶναι ἡ ἐξωτερικὴ πράξη τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἄλλο εἶναι ἡ χάρις τὴν ὁποία μεταδίδει ὁ Χριστός. Ἔτσι λοιπόν, κατὰ τὸν Αὐγουστῖνο τὰ ἐκτὸς ἐκκλησίας διαφυλάσσοντα τὴ μυστηριακὴν πράξη μυστήρια, προφανῶς τελοῦνται ἐγκύρως, ἐπομένως μὴ θεωρήσει κάποιος ὅτι τὰ μυστήρια, μονολότι **τελοῦνται «τῇ δυνάμει» τοῦ ἰδρύσαντος αὐτὰ Χριστοῦ καὶ ὄχι ἐξαρτώμενα ἐκ τοῦ τελούντος αὐτά**, δὲν ἀνήκουν στὴν ἐκκλησία, διὰ τῶν ὀργάνων τῆς ὁποίας τελιοῦνται, καὶ ὅτι ὁ ἐκτὸς αὐτῆς εὐρισκόμενος δὲν δύναται νὰ γίνῃ ὄργανο τοῦ Κυρίου. Ὁ Αὐγουστῖνος ὑποστηρίζει ὅτι **ὁ ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας ἐνεργῶν λειτουργός, γίνεται ὄργανο τοῦ Κυρίου, ὄχι ὅπως ὁ αἰρετικός, ἀλλὰ ὡς**

---

²¹² Βλ. Β. Ἀρχοντῶνη (Ἀρχιμ. νῦν Οἰκ. Πατριάρχου), *Περὶ τὴν Κωδικοποίησιν τῶν Ἱ. Κανόνων καὶ τῶν Κανονικῶν Διατάξεων*, σελ. 96, ὑπ. 1.

²¹³ Πρβλ. Χ. Ἀνδρούτσου, *Δογματικὴ*, σελ. 302, ὑπ. 1.

μέλος τῆς ἐκκλησίας, ἀφοῦ τελεῖ ἢ προτίθεται νὰ τελέσει ὅ,τι διέταξε ὁ Κύριος καὶ ὅ,τι τελεῖ ἢ ἐκκλησία. Βάσει τῆς θεωρίας αὐτῆς τοῦ Αὐγουστίνου, ἡ μόνη διαφορὰ τῶν ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας μυστηρίων ἀπὸ τὰ ἐκτὸς αὐτῆς, εἶναι ὅτι τὰ τελευταῖα, ἂν καὶ εἶναι κατ' οὐσίαν καὶ δυνάμει ἔγκυρα, ἐκ τοῦ διατάξαντος αὐτὰ Κυρίου καὶ ὄχι ἐξαρτώμενα ἐκ τοῦ τελοῦντος ἢ λαμβάνοντος αὐτά, δὲν ὠφελοῦνται, ἂν δὲν βλάπτονται ἐξ αὐτῶν, ὅσο τὰ διενεργηθέντα μυστήρια παραμένουν ἐκτὸς ἐκκλησίας, ἀντιθέτως δὲ αὐτὰ ἀνακτοῦν τὴν ἀπωλεσθεῖσα ἰσχὺ τους μὲ τὴν εἴσοδό τους στὴ Μία ἐκκλησία²¹⁴.

Ἡ Αὐγουστίνειος ἀρχὴ εἶχε ἀπήχηση στὴ δυτικὴ ἐκκλησία, ἀλλὰ καὶ στὶς σημαντικότερες ἐκκλησίες στὸν χῶρο τῆς Διαμαρτυρήσεως, ἐνῶ στὴν Ὀρθοδοξία δὲν βρῆκε εὐρεία ἀνταπόκριση, διότι ὁ Αὐγουστίνος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Κυπριανό²¹⁵, ἀναγνωρίζει χαρισματικὴ προέκταση τῆς ἐκκλησίας ἐκτὸς τῆς Μίας κανονικῆς, ὅπως καὶ μυστήρια ἔγκυρα ἐκτὸς τῶν δικῶν τῆς, μὲ σκοπὸ τὸν συμβιβασμὸ τῆς καθολικότητος τῆς ἐκκλησίας πρὸς τὰ ἐκτὸς αὐτῆς μυστηριακῶς διενεργηθέντα. Τοιοῦτοτρόπως ἐξομοιώνει τοὺς ἐκτὸς ἐκκλησίας «μετόχους» τῶν μυστηρίων πρὸς τοὺς ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας «ἀναξίως συμμετέχοντας» σὲ αὐτά. Μὲ βάση τὴ θεωρία αὐτῆ τοῦ Αὐγουστίνου, δυτικοὶ θεολόγοι ἐνεπνεύσθησαν τὴ θεωρία περὶ τῆς «ἀκαταμαχήτου» ἢ «ἀκατανικήτου ἀγνοίας», ἡ ὁποία δίνει τὸ δικαίωμα πρὸς ἀναγνώριση τῶν μυστηρίων

---

²¹⁴ Βλ. Χ. Ἀνδρούτσου, *Δογματικὴ*, σελ. 302, ὑπ. 1.

²¹⁵ Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδος τῆς Κρήτης*, σελ. 21. «Ἦδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἁγίου Κυπριανοῦ Καρθαγένης, τὸν κατ' ἐξοχὴν Θεολόγο τοῦ σχίσματος, ἡ ἔννοια τοῦ σχίσματος καὶ ἡ διάρρηξη τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος εἶναι ἄρρηκτα συνδεδεμένη μὲ τὴν δημιουργία ἑτέρας Ἐκκλησίας ἔξω ἀπὸ τὰ κανονικὰ ὄρια τῆς ἤδη ὑπαρχούσης. Τοῦτο ὀρίζει ἐπίσης καὶ ὁ συναφῆς πρὸς τὸν 15ο κανόνα τῆς Πρωτοδευτέρας 31ος κανόνας τῶν Ἀποστόλων, ὁ ὁποῖος γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ του ἀπαιτεῖ ...ὁ πρεσβύτερος καταφρονήσας τοῦ ἰδίου Ἐπισκόπου ... θυσιαστήριον ἕτερον πήξῃ...».

τῶν ἐκτὸς ἐκκλησίας τελεσθέντων. Κατὰ τὴ θεωρία αὐτὴ παρίσταται ἀνάγκη στοὺς ἄνευ δικῆς των ἐνοχῆς ἑτεροδόξους, ἢ θεία χάρη νὰ ἐνεργήσῃ τὴ σωτήριον αὐτῆς ἐνέργεια, ἔστω καὶ ἂν βρίσκονται στὴν αἵρεση ἢ στὸ σχίσμα, ἐνῶ θεωρεῖται ὅτι διὰ τῆς τελέσεως τοῦ ἐξωτερικοῦ μέρους τοῦ μυστηρίου παρέχεται ἡ θεία χάρη, ἔπεται ὅτι αὐτὴ μεταδίδεται καὶ ἐνεργεῖ ἀποτελεσματικὰ, ὅπουδήποτε τὸ μυστήριο διενεργεῖται τυπικῶς ὀρθά. Ἔτσι, κατ' αὐτὴν τὴ θεωρία καὶ οἱ ἐκτὸς ἐκκλησίας διατελοῦντες, παρὰ τὶς κακοδοξίες τους, εἶναι μέλη τῆς, ὑπὸ τὴν ἔννοια ὅτι βρίσκονται ἐκτὸς αὐτῆς λόγῳ «ἀνυπερβλήτου ἀγνοίας», καθ' ὅτι σὲ ἄλλη περίπτωση θὰ ἦσαν διατεθειμένοι νὰ ἀποδεχθοῦν τὴν ἀλήθεια καὶ ἔτσι εἶναι δεκτικοὶ τῶν μυστηριακῶν δωρεῶν. Συνεπῶς τὰ «μυστηριακὰ» - ὄχι κανονικὰ - ὅρια τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας εἶναι ἀδιόρατα, ἀφοῦ ἐπεκτείνονται καὶ σὲ αἵρετικές ἢ σχισματικές ἐκκλησίες, διιστάμενες μεταξὺ τους κατὰ τὰ ἐπουσιώδη τουλάχιστον δόγματα, «ἐνωμένες» δὲ βαπτισματικὰ διὰ τῆς ἐνδεχόμενης ἀποδοχῆς τῆς ἐγκυρότητος τῶν μυστηρίων αὐτῶν²¹⁶.

Ἡ σχολαστικὴ διδασκαλία ἢ ὁποία θεωρεῖ ὅλες τὶς ἐξωεκκλησιαστικὰς πράξεις ἀπλῶς ὡς «παράνομες», διαβαθμίζοντας αὐτὰς σὲ ἐνέργειες ἄκυρες καὶ ἀνίσχυρες, ἢ σὲ ἔγκυρες καὶ ἰσχυρές, ἔχει ἐπικρατήσῃ ὡς ἡ νεότερη πράξις σὲ ἀνατολὴ καὶ δύση, μὲ αὐξανόμενη τὴ διάθεσι ἀμβλύνσεως ἀκόμη περισσότερο τοῦ μέτρου ἀσκήσεως τῆς οἰκονομίας, δημιουργώντας ἔτσι ἔντονες ἀνησυχίες καὶ ἀντιδράσεις στοὺς συντηρητικοὺς κύκλους. Οἱ κύκλοι αὐτοὶ ὑπεραμύνονται τοῦ μέτρου ἐφαρμογῆς τῆς ἀκρίβειας, παραβλέποντας τὶς ἀνάγκες καὶ τὶς δυνατότητες τῆς σύγχρονης πραγματικότητος, ἀφοῦ ἐπιμένουν νὰ

---

²¹⁶ Πρβλ. Χ. Ανδρούτσου, *Δογματικὴ*, σελ. 302, ὑπ. 1 (σελ. 302-304).

ἀκολουθοῦν τὸν ἐπιφανειακὸ χαρακτήρα τῶν Ἱερῶν Κανόνων, καὶ ὄχι τὴν τὴν οὐσία τῆς αἰώνιας ἀλήθειάς των, αὐτὴ ἢ ὁποία τοὺς προσδίδει τὸν ἀπόλυτο ἐσχατολογικὸ τους χαρακτήρα, ἀγνοώντας ὄχι μόνο τὴν ἐσωτερικὴ διαχρονικὴ καὶ «οἰκονομικὴ» σημασία τους, ἀλλὰ παραβλέποντας ἀκόμη καὶ τὴν ὀρθὴ ἐρμηνεία τῶν ἀποφάσεων τῶν Συνόδων ἐπὶ τῶν εἰσδεκτέων ἢ μή, κατ' οἰκονομία ἢ κατ' ἀκρίβεια²¹⁷.

Ἡ ἔννοια τοῦ «ἀνεξαλείπτου» χαρακτήρος τῆς ἱερωσύνης τοῦ κληρικοῦ, ἢ ὁποία διατηρεῖται σὲ αὐτὸν ἀκόμη καὶ ὅταν, ἔνεκα κανονικοῦ παραπτώματος ἢ ἀποτειχισθεὶς μεταβεῖ σὲ αἰρετικὴ ομάδα, ὁ χειροτονηθεὶς καθαιρεθεῖ, ἢ θεία χάρις αἴρεται καὶ παραμένει - κατὰ τὸν Αὐγουστῖνο - τὸ πνευματικὸ «ὑπόστρωμα» τοῦ μυστηρίου, ἢ χαρισματικὴ ὑποδομὴ τῆς ἀπαξ διενεργηθείσης εἰσαγωγῆς στο μυστήριον, ἐνῶ ἡ ἐκκλησία ἀναμένει τὴν ἐπανεισδοχὴ τοῦ ἀποτειχισθέντος, καὶ ἐφ' ὅσον ὑφίστανται οἱ προϋποθέσεις ἀποδέχεται «χαρισματικὴ» ἢ «συγχωρητικὴ» χειροθεσία. Ἀλλὰ, οἱ ἀντικανονικὰ γενόμενες χειροτονίες διέπονται ἀπὸ «κανονικὸ ἐλάττωμα», τὸ ὁποῖο ὠφείλει νὰ διορθωθεῖ, ἄλλως αὐτὲς θεωροῦνται ἄκυρες. Ἡ πράξις τῆς ἀκυρώσεως καταδεικνύει ὅτι ἐπῆλθε προηγουμένως ἡ θεία χάρις στὸν ἀντικανονικῶς χειροτονηθέντα, ἔνεκα τῆς ἐξωτερικῆς ἱεροτελεστίας ἢ ὁποία διενεργήθη, ὅσο αὐτὴ διατηρεῖ τὸ ἐλάττωμα τῆς ἀντικανονικότητος. Ἐδῶ ἔχουμε δύο τινά, τὸ ἓνα ὅτι ἡ χειροτονία, ἂν καὶ εἶναι ἰσχυρά, δὲν γίνεται δεκτὴ γιὰ κανονικοὺς λόγους, ἀλλὰ καὶ - κατ' οἰκονομία - γιὰ λόγους παιδεύσεως τῶν ἀντικανονικῶς ἢ ἐν αἰρέσει λαβόντων τὴν ἱερωσύνη. Τὸ γεγονός αὐτὸ φανερώνει ὅτι ἡ οἰκονομία δὲν ἀσκεῖται μόνο

---

²¹⁷ Βλ. Π. Τρεμπέλα, *Δογματικὴ*, τόμ. Γ', σελ. 44.

ὅταν πρόκειται γιά λόγους εισδοχῆς ἢ ἐπανεισδοχῆς, ἀλλά ἀσκεῖται ἀκόμη καί ὅταν αὐτῆ δὲν διενεργεῖ τὰ ἑαυτῆς μὲ σκοπὸ τὸν παραδειγματισμὸ, ἄρα **κατ' οἰκονομία ἐφαρμόζεται ἡ ἀκρίβεια**, ὅπως συμβαίνει στὶς περιπτώσεις τῶν ἀρχηγῶν τῶν αἱρέσεων. Ὅταν λοιπὸν ἡ ἐκκλησία ἀπορρίπτει τὴν ἱερωσύνη καὶ κατ' ἐπέκταση τὴ χειροτονία τῶν πρωταιτίων, ὡς «οὐδεμιᾶς συγγνώμης ἀξίων»²¹⁸, δὲν τὸ πράττει ἐπειδὴ στεροῦνται τῆς θείας Χάριτος, ἀφοῦ ἄλλωστε τὴ χειροτονία στοὺς παρασυρθέντας τὴν ἀναγνωρίζει, ἀλλὰ διότι μὲ τὴν πράξη τῆς μὴ ἀποδοχῆς τῆς ἱερωσύνης των, οὐσαστικὰ τοὺς καθαιρεῖ ἀπὸ τὴν τελευταία ἱκμάδα ἱερατικῆς ἐνέργειας πρὸς ἄσκηση διαποιμάνσεως ἢ μεταδόσεως μυστηριακῆς Χάριτος, ἔτσι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο τοὺς ἀπογυμνώνει ἀπ' ὅτι ἐνδεχομένως διατηρεῖται ἢ ἰσχύει ἀπὸ τὴν ἐναπομείνασα – πάντα κατὰ τὸν Αὐγουστῖνο - ἀνίσχυρη πλέον, ἀντικανονικὴ χειροτονία²¹⁹.

Ἐπὶ τῆ βάσει τῆς ἀντιλήψεως τοῦ Αὐγουστίνου περὶ τοῦ ἀνεξαλείπτου χαρακτήρος τῆς ἱερωσύνης, οἱ σχολαστικοὶ θεολόγοι διεμόρφωσαν τὴ σχετικὴ «θεωρία» κατὰ τὴν ὁποία οἱ ἀποστάτες τῆς ἐκκλησίας (αἱρετικοί, σχισματικοί) «...ἀπομάττονται ἰδιότητα τινα παραμένουσαν, καὶ ἂν ἐκκλείψῃ ἡ χάρις... εἶναι ἀκατανόητον μὲν ἡ φύσις τοῦ ἀποτυπώματος τούτου, ἄπορον δὲ πῶς μένει τοῦτο ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἀποστατήσαντι ἢ καθόλου τῆς χάριτος ἐκπεσόντι... ὁ ἀνθρώπος ἐκπίπων τῆς χάριτος συνεκπίπτει καὶ τῆς ἰδιαζούσης θρησκευτικῆς περιοπῆς, ἐν ἧ

---

²¹⁸ Σωκράτους, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία. PG 67, 79A. Βλ. Χ. Ανδρούτσου, *Τὸ κῦρος τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου.*, σελ. 13-14.

²¹⁹ ΡΠΣ, Α' Οἰκ. Κανὼν ιε', τόμ. Β', σελ. 145. «Διὰ τὸν πολὺν τάραχον, καὶ τὰς στάσεις τὰς γινομένας, ἔδοξε παντάπασι περιαιρεθῆναι τὴν συνήθειαν, τὴν παρὰ τὸν ἀποστολικὸν κανόνα εὐρεθεῖσαν ἐν τισὶ μέρεσιν, ὥστε ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν μὴ μεταβαίνειν, μήτε ἐπίσκοπον, μήτε πρεσβύτερον, μήτε διάκονον. Εἰ δέ τις, μετὰ τὸν τῆς ἀγίας καὶ μεγάλης συνόδου ὄρον, τοιοῦτω τινὶ ἐπιχειρήσειεν, ἢ ἐπιδοίῃ ἑαυτὸν πράγματι τοιοῦτω, ἀκυρωθήσεται ἐξ ἅπαντος τὸ κατασκεύασμα, καὶ ἀποκατασταθήσεται τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐν ἧ ὁ ἐπίσκοπος, ἢ ὁ πρεσβύτερος ἐχειροτονήθη».

ἴσταται»²²⁰. Συνεπῶς οἱ ἀπόψεις περὶ ἀνεξαλείπτου «ἀποτυπώματος» δὲν ἀποτελοῦν δόγμα τῆς ἐκκλησίας²²¹, ἔστω καὶ ἂν αὐτὲς ἔχουν υἰοθετηθεῖ καθολικά, ἀλλὰ οὔτε διατηροῦν Βιβλικῶς ἐπαρκῆ ἢ σοβαρὰ πατερικὰ ἐρεῖσματα, ἀντιθέτως μάλιστα ἡ ἔννοια περὶ ἀνεξαλείπτου ἀναφέρεται γενικὰ καὶ ἀόριστα²²². Ἄρα ἡ ἐπανάληψη τῆς χειροτονίας δὲν ἀφορᾷ στὸ ἂν υφίσταται ἢ ὄχι «κάτι» ἐκ τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς, αὐτὸ ἀποτελεῖ προϋπόθεση, ἀλλὰ στὴ βούληση τῆς ἐκκλησίας νὰ ἀποκαταστήσει τὴν παλαιὰ σχέση της μὲ τὰ ἀποκοπέντα μέλη της. Ἐπομένως τὸ κρίσιμο σημεῖο εἶναι ἡ σχέση μᾶλλον μὲ αὐτά, παρὰ ἡ θεωρία περὶ τοῦ «ἀνεξαλείπτου» τῆς ἱερωσύνης, ἡ ὁποία εἶναι κτῆμα τῆς ἐκκλησίας ὡς τῆς μόνης ἐγγυήτριας τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς. Τὶ δύναται νὰ ἀπωλέσει ὁ κληρικὸς ἀπ' ὅ,τι δύναται ὁ κάθε ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἐκπίπτει σὲ οἰοδήποτε παράπτωμα μὲ συνέπεια τὰ ἐπακολουθοῦντα σὲ αὐτὸ ἐπιτίμια (πτῶση-ἐπιτίμιο, ἀποστασία-καθαίρεση)²²³, παρὰ τὴ Χάρη τοῦ Θεοῦ; Ὁ κληρικὸς δὲν ἐκπίπτει ἀπὸ τὴν «εἰσοδό» του στὸ Χάρισμα τῆς ἱερωσύνης, ἀπὸ τὴν οὐσία του, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἐνέργειά του, τὴν ἰσχύ του, οἱ ὁποῖες υφίσταται δυνάμει, ἐπ' ἐλπίδι τῆς ἐπανεισδοχῆς των στὴν ἐκκλησία. Ὁ Προπάτωρ Ἀδάμ, ἀπώλεσε τὴν καθαρότητα τοῦ κατ' εἰκόνα, ὄχι καθ' ἑαυτὴ τὴν εἰκόνα, ἄλλωστε δὲν ἔχει νόημα νὰ ἀναζητοῦμε τὴν ποσοτικὴ ἢ τὴν ποιοτικὴ διαφορὰ γιὰ κάτι τὸ ὁποῖο δὲν προσφέρεται πλέον γιὰ τὸν σκοπὸ τὸν ὁποῖο ἰδρῦθηκε, ἡ ἀναζήτηση προφανῶς ἀφορᾷ σὲ ἓνα ἱστορικὸ προηγούμενο, τὸ ὁποῖο θ' ἀνακτήσει ἐκ νέου νόημα, ὅταν

---

²²⁰ Χ. Ανδρούτσου, *Δογματική*, σελ. 314, ὑπ. 1.

²²¹ Χ. Ανδρούτσου, *Δογματική*, σελ. 3 ἔξ., 9 ἔξ.

²²² Χ. Ανδρούτσου, *Δογματική*, σελ. 314, ὑπ. 1 (ὑπ. σελ. 315).

²²³ Βλ. Β. Ἀρχοντώνη (Ἀρχιμ. νῦν Οἰκ. Πατριάρχου), *Περὶ τὴν Κωδικοποίησιν τῶν Ἱ. Κανόνων καὶ τῶν Κανονικῶν Διατάξεων*, σελ. 58-59.

ἐπανενταχθεῖ στὸν μυστηριακὸ χῶρο στὸν ὁποῖο ἀνήκει²²⁴. Ἔτσι τὰ περὶ τοῦ ἀντιθέτου ὑποστηριζόμενα, ὑπὸ τοῦ συνόλου σχεδὸν τῶν θεολόγων, περὶ τοῦ ἀνεξάλειπτου τῆς ἱερωσύνης καὶ τῆς ἀσαφοῦς φύσεως τῆς ἐγχαράκτου σφραγίδος, ἀφορᾷ σὲ λόγους παραμυθίας καὶ εὐσεβοῦς ἐπιθυμίας, διότι ἡ ἀντίληψη αὐτὴ «...ἀντὶ νὰ ἐξηγεῖ συγκαλύπτει μόνον τὰ δυσπαραμύθητα τῆς τοιαύτης θεωρείας...»²²⁵. Ἡ ἐκκλησία στὸν ἀέναο ἀγῶνα τῆς νὰ ἐνώσει τὰ διεστῶτα, ἀπλῶς ἀναζητεῖ τὰ ἐνδεδειγμένα **ἐρείσματα**, ὅπως τὴν Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ μίας «εἰσαγωγικῆς» διαδικασίας στὴν ἱερωσύνη, ἢ τὸ «δικαίωμα πρὸς λήψιν ἢ μετάδοσιν τῶν μυστηρίων» (Θωμᾶς Ἀκινάτης)²²⁶, γιὰ νὰ θεμελιώσῃ τὴν ἐπανασύσταση τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας μὲ τὴν ἀποσχισθεῖσα μερίδα τῶν χριστιανῶν, ἀποκαθιστώντας αὐτὸ τὸ ὁποῖο εἶχαν καὶ τώρα ἔπαψαν νὰ ἔχουν, μὲ τὸν κατὰ περίπτωσιν εὐνοϊκότερο καὶ ἀσφαλέστερο τρόπο. Ἐπὶ πλέον «...ἡ ἱερωσύνη ὡς εἰσαγωγή εἰς τὴν ἱερατικὴν διακονίαν δὲν ἔχει λόγον νὰ ἐπαναληφθῇ...»²²⁷, ἐνῶ ἡ ἐκκλησία διὰ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων βλέπουμε νὰ δέχεται ἄνευ ἀναχειροτονίας ἐπισκόπους καὶ ἄλλους κληρικούς ἐξ αἰρέσεως ἢ σχίσματος στὴν προτέρα τοὺς ἱερατικὴ ἀξία, καὶ σὲ αὐτὴν τὴν πράξιν φαίνεται νὰ ἀποδέχεται ἔμμεσα τὴν ἔννοια τοῦ «ἀνεξάλειπτου» τῆς ἱερωσύνης τῶν χειροτονιῶν αὐτῶν, ἐνῶ **πρόκειται γιὰ ἀποδοχὴ τῆς ἱερωσύνης ὡς ὄντολογικῶς ὑφιστάμενη**

---

²²⁴ Ἡ ἐκπτώση ἀπὸ τὰ χαρίσματα τοῦ βαπτίσματος τοῦ πεπτωκότος χριστιανοῦ δὲν συνεπάγεται τὴν παντελὴ ἐξαφάνισιν τῆς ὑποστάσεως τοῦ βαπτίσματος, ἀλλ' αὐτὴ μόνῃ ἢ ὑπόστασιν, ἂν ὑφίσταται ἢ ὄχι, δὲν ἔχει νόημα γιὰ τὸν πεπτωκότα, ὅσο αὐτὸς βρῖσκεται, εἴτε ἐντός, εἴτε ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας, ἀφοῦ ἔτσι καὶ ἀλλιῶς ἡ σχέση του μὲ τὸν θεὸ ἔχει διαρραγεῖ. Ἡ εἰσαγωγή στὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος ἐγίνε ἐφ' ἅπαξ, ἢ πτώσῃ ἢ ὁποῖα ἀκολούθησε δὲν ἀπώλεσε τὴν εἰσαγωγή, ἀλλὰ τὰ πλεονεκτήματά της.

²²⁵ Χ. Ἀνδρούτσου, *Δογματικὴ*, σελ. 314, ὑπ. 1.

²²⁶ Χ. Ἀνδρούτσου, *Δογματικὴ*, σελ. 314, ὑπ. 1 (ὑπ. σελ. 315).

²²⁷ Ὅπως συμβαίνει καὶ μὲ τὸ μυστήριον τοῦ γάμου. Χ. Ἀνδρούτσου, *Δογματικὴ*, σελ. 314, ὑπ. 1 (ὑπ. σελ. 315).

ἔννοια τῆς ἐκτὸς κανονικῶν, πλὴν ὅμως ἐντὸς χαρισματικῶν, ὁρίων τῆς Μίας ἐκκλησίας.

v. Ἄκυρες ἢ ἀνυπόστατες οἱ διενεργηθεῖσες ἐκτὸς κανονικῆς ἐκκλησίας χειροτονίες;

Ὁ μς' Ἀποστολικὸς²²⁸, μαζὶ μὲ τὸν ξη'²²⁹, ἀποτελοῦν δύο πολὺ σημαντικοὺς Κανόνες, γιὰ τὴν παροῦσα ἔρευνα, διότι ἀποτελοῦν ἀμφοτέρωθεν ἀντικείμενο ἀσκήσεως ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας, δεδομένου ὅτι ἡ ἐκκλησία δύναται καὶ ἀποδεσμεύεται ἀπὸ τοὺς ὅρους καὶ τὰ ὅρια τὰ ὁποῖα ἡ ἴδια θέτει. Ἐν προκειμένῳ, ἀπὸ τὸν Κανόνα μς', ἐνῶ τίθεται ἀπαγόρευση ἀποδοχῆς τῶν δύο πιὸ βασικῶν μυστηρίων τὰ ὁποῖα ἐτελέσθησαν ἀπὸ αἰρετικούς, τὸ βάπτισμα καὶ ἡ εὐχαριστία, ὡστόσο ἡ ἐκκλησία ὑπερβαίνουσα τὶς ἱστορικὲς δομὲς τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ἀνάγεται στὸν «κεκρυμμένον νοῦν» αὐτῶν δρῶσα κατ' οἰκονομίαν. Ἔτσι, ὅταν ὁ Ἱερός Κανόνας ἀναφέρεται στὸ βάπτισμα καὶ στὴν εὐχαριστία, οὐσιαστικὰ ἀναφέρεται στὴν κανονικότητα τῆς ἱερωσύνης τῶν τελεσιουργούντων αὐτὰ τὰ μυστήρια, ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων, ἐπομένως τὸ ζήτημα τῆς οἰκονομίας μετατίθεται ἀπὸ τὰ

---

²²⁸ ΡΠΣ, Ἀποστ. Κανὼν μς', τόμ. Β', σελ. 61. «Ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, αἰρετικῶν δεξαμένους βάπτισμα ἢ θυσίαν, καθαιρεῖσθαι προστάττομεν. Τίς γὰρ συμφώνησις Χριστῷ πρὸς Βελίαν; ἢ τίς μερίς πιστῶ μετὰ ἀπίστου;». ΠΗΔΑΛΙΟΝ, σελ. 51, βλ. ὑπ. 1, σελ. 51-57.

²²⁹ ΡΠΣ, Ἀποστ. Κανὼν ξη' σελ. 87. «Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, δευτέραν χειροτονίαν δέξεται παρά τινος, καθαιρεῖσθω καὶ αὐτός, καὶ ὁ χειροτονήσας· εἰ μὴ γε ἄρα συσταίῃ, ὅτι παρά αἰρετικῶν ἔχει τὴν χειροτονίαν. Τοὺς γὰρ παρά τῶν τοιούτων βαπτισθέντας ἢ χειροτονηθέντας, οὔτε πιστούς, οὔτε κληρικούς εἶναι δυνατόν».

τελεσιουργούμενα καὶ προβλεπόμενα ὑπὸ τοῦ ξη', στοὺς τελεσιουργοῦντας.

Ἐδῶ ἀνοίγει ἓνα ἄλλο θέμα, γιὰ τὸ ὑπὸ ποίας συνθήκας ἡ χειροτονία τῶν αἰρετικῶν ἐτελέσθη ἐντὸς τῆς αἰρέσεως ἢ τοῦ σχίσματος, διότι διαφορετικὴ ἀντιμετώπιση λαμβάνει ὅποιος ἐδέχθη τὴ χειροτονία στὸ σχίσμα ἀπὸ κανονικὰ χειροτονηθέντας ἐντὸς ἐκκλησίας ἐπισκόπους, καὶ ἄλλης μεταχειρίσεως τυγχάνει ὅταν αὐτὴ ἐτελέσθη ἀπὸ αἰρετικούς, ἢ σχισματικούς. Ἡ διαφοροποίηση αὐτὴ ἔχει σημασία στὴν περίπτωση ἐπανεισδοχῆς τῶν αἰρετικῶν ἢ σχισματικῶν στὴν ἐκκλησία, διότι ἐντὸς τῆς αἰρέσεως, μονολότι δὲν ἔχει νόημα ἡ συζήτηση περὶ κανονικότητος προσλήψεως τῆς ἱερωσύνης, ἐφ' ὅσον αὐτὴ ἀσκεῖται ἐκτὸς τῆς Ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, ὡστόσο ὁ κανονικὰ χειροτονηθεὶς ἀποκαθίσταται στὴν προτέρα αὐτοῦ ἀξία ἄνευ ἀναχειροτονίας, ἐνδεχομένως ἀντίθετα πρὸς τὸν χειροτονηθέντα ὑπ' αὐτοῦ, χωρὶς νὰ ἀποκλείεται ἡ ἀποκατάσταση τοῦ τελευταίου κατ' οἰκονομία.

Ἐπίσης, ὁ κληρικὸς ὁ ὁποῖος δέχεται τὰ μυστήρια τῶν αἰρετικῶν, εἶναι κατακριτέος γιὰ δύο λόγους, πρῶτον διότι ἡ πράξη τῆς συμμετοχῆς του στὰ μυστήρια τῶν αἰρετικῶν δὲν συνεπάγεται τὴν ἀναγνώρισή των, ὅσο αὐτοὶ παραμένουν στὴν αἵρεση, καὶ δεύτερον, ἐνῶ οἱ αἰρετικοὶ δὲν ἔχουν προσέλθει στὴν ἐκκλησία, ἡ ἀποκατάστασή τους δὲν ἐπιτυγχάνεται παρὰ μόνο μὲ τὴν κατ' οἰκονομία, ἐνδεχομένως ὑπὸ ὄρους (χειροθεσία), ἀναγνώρισή τους ἀπὸ ἀπόφαση κανονικῆς συγκλήσεως τοῦ ἀρμοδίου ὀργάνου τῆς ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖο εἶναι ἡ Σύνοδος. Ἐπὶ πλέον, ὁ ἀποδεχόμενος τὰ μυστήρια τῶν αἰρετικῶν θέτει ἑαυτὸν «δυνάμει» ἐκτὸς ἐκκλησίας, μὲ ὅ,τι αὐτὸ συνεπάγεται.

Ἐπίσης, ἡ χειροτονία τῶν αἰρετικῶν καὶ σχισματικῶν δὲν ἐκλαμβάνεται ὡς δευτέρα χειροτονία, ἀφοῦ ἡ χειροτονία στὸ σχίσμα ἢ

στήν αἵρεση διενεργήθη ἀκύρωσ. Μία πράξη ἀναχειροτονίας θὰ ἀντέβαινε στὸν ξη' ἀποστολικό²³⁰, ὁ ὁποῖος ἀπαγορεύει τὴν ἐκ δευτέρου ἐπανάληψη τῆς χειροτονίας, ἐκτὸς ἂν αὐτὴ ἔγινε ἀπὸ ἀντικανονικὸ ἐπίσκοπο ἢ ἐκτὸς τῆς κανονικῆς ἐκκλησίας, καὶ γενικὰ ἄπτεται τοῦ κύρους τῆς ὑποστάσεώς της²³¹. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ προσερχόμενος στὴν ἐκκλησία ἀπὸ τὴν αἵρεση ἢ τὸ σχίσμα, κατὰ τὸ Κυριακὸ, «Πᾶν ὁ δίδωσί μοι ὁ πατήρ, πρὸς ἐμὲ ἤξει, καὶ τὸν ἐρχόμενον πρὸς με οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω»²³², γίνεται δεκτὸς ὑπὸ προϋποθέσεις, οἱ ὁποῖες τίθενται κάθε φορὰ ἐξατομικευμένα κατὰ περίπτωση²³³, ἐπὶ προσώπων ἢ ἐπὶ ομάδων²³⁴, ἐνῶ συνήθως δὲν ἀφορᾷ ἡ ἐνδεχόμενη ἄσκηση οἰκονομίας στοὺς ἐξάρχους καὶ πρωταίτιους τῆς αἱρέσεως ἢ τοῦ σχίσματος.

---

²³⁰ ΡΠΣ, Βαλσαμῶνος, τόμ. Β', σελ. 88. «Ὅτι δὲ ἡ χειροτονία καὶ τὸ βάπτισμα τῶν αἰρετικῶν, οὔτε κληρικούς, οὔτε πιστοὺς ποιεῖ, ὠρίσθη ἀκινδύνως χειροτονήσθαι, καὶ βαπτίζεσθαι, τοὺς παρὰ τῶν αἰρετικῶν χειροτονηθέντας ἢ βαπτισθέντας, ὡς τῶν γενομένων παρὰ τούτων, ἀντὶ μηδὲν λογιζομένων».

²³¹ ΡΠΣ, Ἀποστ. Ξη', τόμ. Β', σελ. 87. «Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, δευτέραν χειροτονίαν δέξεται παρὰ τινος, καθαιρείσθω καὶ αὐτός, καὶ ὁ χειροτονήσας· εἰ μὴ γε ἄρα συσταίη, ὅτι παρὰ αἰρετικῶν ἔχει τὴν χειροτονίαν. Τοὺς γὰρ παρὰ τῶν τοιούτων βαπτισθέντας ἢ χειροτονηθέντας, οὔτε πιστοὺς, οὔτε κληρικούς εἶναι δυνατόν».

²³² Ἰω. ζ' 37.

²³³ Γ. Παπαθωμᾶ (Αρχιμ.), «Ἐκκλησιακὴ Οἰκονομία», *Ἐπίσκεψις* 46, 774 (2015) 17-32. «εἶναι ἀποκλειστικὰ περιστασιακὴ, προσωπικὴ, ἐστιασμένη, περιοριστικὴ, προσδιοριστικὴ, μοναδικὴ καὶ ἀνεπανάληπτη. Γιὰ αὐτὸ καὶ οὐδεμία πράξη οἰκονομίας δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ γνωστὴ καὶ πολὺ περισσότερο νὰ προβλεφθεῖ ἐκ τῶν προτέρων, ἐνῶ, στὴν περίπτωσι τῆς ἀκρίβειας – ὅπως καὶ στὴν περίπτωσι τοῦ πολιτειακοῦ νόμου –, ἰσχύει τὸ ἀντίθετο, δηλαδὴ μποροῦν νὰ εἶναι γνωστὰ τόσο ὁ σκοπὸς ὅσο καὶ ἡ ἔκβασις».

²³⁴ Ε. Χριστινάκη-Γλάρου, *Ἀπὸ τῆς Θεῆς Οἰκονομίας στὴν Οἰκονομία τῆς Ἐκκλησίας*, σελ. 268-269. «Ἡ ἐκκλησιαστικὴ οἰκονομία εἶναι μέθοδος τῆς κατὰ περίπτωσι εφαρμογῆς τοῦ δικαίου τῆς Ἐκκλησίας, με τὴν ὁποία ἡ αγία Ἐκκλησία «κινεῖ» ἀγαπητικῶς ὄχι μόνον τα μέλη τῆς ἀλλὰ καὶ τὸν σύμπαντα κόσμον πρὸς σωτηρία, ὥστε νὰ πληροῦνται τὸ θέλημα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ Κυριώνυμη ἐντολὴ τῆς Ἀγάπης. Ἡ οἰκονομία κατὰ τὴν ἐξατομίκευσι τῶν ἐπιτιμιῶν εἶναι ἡ δια τῆς καθοδηγήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀσκηση τῆς ἐν Χριστῷ ἐλευθερίας, πρὸς ἀνεύρεσι τοῦ συμφωνοῦ με τὸ θέλημα τοῦ Χριστοῦ κατάλληλου ἰάματος γιὰ θεραπεία τῆς νόσου τῆς αμαρτίας»

vi. Τὰ ὄρια ἀσκήσεως οἰκονομίας πρὸς ἀνάκτηση ἢ κανονικὴ ἀποκατάσταση τῆς ιερωσύνης

Τὰ ἄκυρα μυστήρια²³⁵, καὶ ἐν προκειμένῳ οἱ χειροτονίες ὑπὸ αἰρετικῶν, σχισματικῶν ἢ καθηρημένων, δὲν ἔχουν ἀπογυμνωθεῖ ἀπαραιτήτως «ὀλοκληρωτικὰ» (Κυπριανός), ἢ «μερικῶς» (Αὐγουστῖνος) ἀπὸ τῆ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀφοῦ ἄκυρη μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ μία χειροτονία ἢ ὁποῖα ἐτελέσθη ἀπὸ κανονικὸ ἐπίσκοπο ἐντὸς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, πλὴν ὅμως ἀντικανονικῶς. Περίπτωση κατὰ τὴν ὁποῖα ἡ ἐκκλησιαστικὴ οἰκονομία δύναται, ἐφ' ὅσον οἱ ποιμαντικὲς συνθήκες τὸ ἐπιτρέπουν καὶ οἱ ἀνάγκες τὸ ἐπιβάλλουν, νὰ ἀποδεχθεῖ δι' «ἀναγνωρίσεως» ἢ διὰ «χειροθεσίας ἐπὶ μετανοία» καὶ νὰ περιβάλλει τὸν ἀντικανονικῶς χειροτονηθέντα, διὰ κανονικότητος, καὶ ἔτσι νὰ τὸν ἀποκαταστήσει στὸν βαθμὸ καὶ στὴ θέση τὴν ὁποῖα κατεῖχε ἢ ἀπὸ ἐκείνη τὴν ὥρα τοῦ ἀνατίθεται. Ἡ «νέα πράξις» τῆς ἐκκλησίας δὲν συμμερίζεται καὶ δὲν ἀκολουθεῖ τὴν αὐστηρὴ γραμμὴ τῆς ἀναχειροτονίας τὴν ὁποῖα ἡ «παλαιὰ πράξις» ὑποστηρίζει καὶ θέλει τὰ ἄκυρα μυστήρια κατ' ἀκρίβεια νὰ ἐπαναλαμβάνονται, ἐνῶ ὅπως θεωρεῖ αὐτὲς οἱ χειροτονίες, ἔνεκα τῶν περὶ τοῦ ἀνεξαλείπτου χαρακτήρος ὑποστηριζομένων, δὲν ἔχουν ἀπωλέσει τὴν Αποστολικὴ τους Διαδοχὴ. Ὡς ἐκ τούτου οἱ χειροτονίες αὐτὲς δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθοῦν καθ' ὅλα ἀνυπόστατες, μὲ δεδομένο τὸ ἐνδεχόμενο ὅτι ἡ ἑτερόδοξη ἐκκλησία ἀποδέχεται καὶ διατηρεῖ τὸν μυστηριακὸ χαρακτήρα τους²³⁶. Μὲ ἄλλα λόγια, ὅτι

---

²³⁵ Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ὁρθοδοξία καὶ αἵρεση στὸν 21ο αἰῶνα*, Περιοδικὸ ΣΥΝΑΞΗ, τεύχ. 143, Ἰούλιος – Σεπτέμβριος 2017, σελ. 19-32.

²³⁶ Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδος τῆς Κρήτης*, σελ. 188-189. «Ποιὸς ὅμως μπορεῖ νὰ προσδώσει ἐκκλησιαστικὸ χαρακτήρα σὲ μιὰ συγκεκριμένη

έτελέσθη ἀπὸ οἰονδήποτε λειτουργό, ὁ ὁποῖος ἐνέχεται καθ' οἰονδήποτε τρόπο - «ἀτελῶς» ἢ πλήρως - στὴν Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ, δύναται μὲν νὰ θεωρηθεῖ ἄκυρο (ἀντικανονικό), ἀλλὰ βάσει τῆς «νέας πράξεως» δὲν δύναται δὲ νὰ θεωρηθεῖ ἀνυπόστατο (ἀνύπαρκτο), ὡς μὴ γενόμενο, ἐνῶ ἡ «ἀρχαία πράξη», ὡς ἐλέχθη, ἦταν ἀπόλυτα ἀρνητικὴ στὴν ἀποδοχὴ τῶν «ἐκτὸς» ἐκκλησίας τελουμένων μυστηρίων, θεωρουμένων αὐτῶν ὡς «μόλυσμα καὶ δεσμὸ ἀσέβειας»²³⁷. Πρέπει νὰ τονισθεῖ ὅτι, καὶ οἱ δύο ἀνωτέρω πράξεις, ἡ «ἀκρίβεια» περὶ ἀναχειροτονίας τοῦ Κυπριανοῦ, καὶ ἡ «οἰκονομία» περὶ ἀναζωπυρώσεως τῆς ἱερωσύνης τοῦ Αὐγουστίνου ἀντίστοιχα, δὲν ἐκφράζουν τὴν ἔννοια τῆς οἰκονομίας ὅπως αὐτὴ κατανόηθηκε καὶ ἀσκήθηκε ἀπὸ τὶς Οἰκουμενικὲς Συνόδους, ἀφοῦ οὐσιαστικά, οὔτε τοῦ Κυπριανοῦ εἶναι ἡ ἀκρίβεια τῆς ἐκκλησίας, οὔτε τοῦ Αὐγουστίνου ἡ οἰκονομία. Ἡ ἐκκλησία ἀντιμετώπησε τὸ πρόβλημα τῆς ἱερωσύνης τῶν ἐκτὸς ἐκκλησίας χειροτονιῶν, **ὑπερβαίνοντας τὰ κανονικὰ ὅρια τῆς Μίας ἐκκλησίας ὑπὲρ τῶν χαρισματικῶν αὐτῆς τῆς ἰδίας**, θεωρώντας τὶς χειροτονίες τῶν αἰρετικῶν καὶ σχισματικῶν, εἴτε

κοινότητα ποὺ δὲν ἀνήκει στὴ Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, ἀναγνωρίζοντας πρωτίστως τὰ μέλη τῆς βάπτισμα; Αὐτὸ ἀσφαλῶς μπορεῖ νὰ τὸ κάνει μόνο ἡ Ἐκκλησία ἐν συνόδῳ, οἱ ἐπίσκοποι ὡς διάδοχοι τῶν Ἀποστόλων, οἱ ὄρατὲς κεφαλὲς τῶν ἀνὰ τὴν Οἰκουμένη τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, τῶν ὁποίων ἐκφράζουν τὸ φρόνημα, οἱ ἔχοντες τὴν ἐξουσία τοῦ «δεσμῆν καὶ λύειν» καὶ οἱ κατέχοντες «τὰς κλεῖς» τῆς Βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἡ Ἐκκλησία ὑπὸ τὴν ἐπιστασία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος συνερχομένη θέτοντας σταθερὰ κριτήρια, ἀποτιμώντας πρωτίστως τὴν ἀπόκλιση ἀπὸ τὴν ὀρθὴ πίστη. Ἡ Ἐκκλησία δὲ δεσμεύεται ἀπὸ **κανονικὲς ρυθμίσεις** ποὺ ἀναφέρονται σὲ δογματικὲς ἀποκλίσεις ἄλλων ἐποχῶν, προφανῶς δὲν ἀναφέρονται στὶς σύγχρονες ἐκτὸς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας χριστιανικὲς κοινότητες ποὺ οὐδέποτε συνοδικὰ ἐπισήμως ἔχουν καταδικασθεῖ, **ἔχουν ποιμαντικὸ χαρακτήρα καὶ ποιμαντικὴ σκοπιμότητα**, ἐξ αὐτοῦ δὲ τοῦ λόγου δὲν παρουσιάζουν πάντα μιὰ ἐνιαία καὶ σταθερὴ στάση ἀπέναντι στοὺς ἐκτὸς Ἐκκλησίας εὐρισκομένους, ὅπως κατωτέρω θὰ καταδειχθεῖ. Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες οὕτως ἢ ἄλλως δὲν ἀπολυτοποιοῦνται ὡς πρὸς τὸ κύρος καὶ τὴν ἰσχύ τους. Δὲν ἐντάσσονται στὴ σωτηριώδη δογματικὴ ἐμπειρία καὶ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας, ἀποτελοῦν ἐκφρασὴ τῆς ποὺ λειτουργεῖ μὲ διαφοροτικὸ τρόπο στὴν ἐκάστοτε συγκυρία ὡς μέσο γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου... **Ἡ Ἐκκλησία ἀσφαλῶς ὑπέρκειται τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ δὲν ὑπόκειται σ' αὐτούς...**».

²³⁷ Κλήμεντος Ρώμης, *Ἀποστολικαὶ Διαταγαί*, ΣΤ', XV ΒΕΠΕΣ 2, 104. «μεμολυσμένοι ὑπάρχουσιν, οὐ ἄφεισιν ἁμαρτιῶν λαμβάνοντες, ἀλλὰ δεσμὸν ἀσέβειας».

ὡς ὑφιστάμενες (ἰσχυρές), εἴτε ὡς ἀνυπόστατες (ἀνύπαρκτες), χωρὶς ἐνδιάμεσες ὑποκατηγορίες. Κατανοεῖται λοιπὸν ὅτι, ἡ ἀναγνώριση τῆς ἱερωσύνης τῶν αἰρετικῶν ἢ σχισματικῶν δὲν ἐξηγεῖται μὲ μόνη τὴν ἄσκηση οἰκονομίας.

Ἀποκαλυπτική ἐπὶ τοῦ θέματος εἶναι ἡ σχετική ἀναφορὰ τῶν Εὐαγγελιστῶν Μάρκου καὶ Λουκᾶ, περὶ τοῦ μὴ ἀκολουθοῦντος τὸν Κύριο, ἀλλὰ ἐκβάλλοντος στὸ ὄνομά Του τὰ δαιμόνια, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι δὲν ἀνῆκε στὸν κύκλο τῶν μαθητῶν²³⁸. Ἀλλά, καὶ ἡ ἀναφορὰ τοῦ Ματθαίου περὶ τῆς Χαναναίας γυναικός, τῆς ἐκλιπαρούσης περὶ τῶν ψυχῶν τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τοῦ Κυρίου²³⁹, καταδεικνύουν ὅτι δὲν ἐξέλειπε ἡ χάρις σὲ ὅποιον ἐπικαλέστηκε τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου²⁴⁰. Ἐδῶ τὰ ψυχία εἶναι τὰ «ἄκυρα» μυστήρια, οἱ χειροτονίες οἱ ἐνεργούμενες ὑπὸ καθηρημένων καὶ σχισματικῶν ἢ αἰρετικῶν ἐπισκόπων, οἱ ὁποῖες ὡς ψυχία τῆς ἀληθινῆς ἱερωσύνης δὲν εἶναι ἀνίσχυρες, πολὺ δὲ μᾶλλον ἀνυπόστατες. Ἐπομένως, καὶ οἱ εὐαγγελικὲς ἀναφορὲς μᾶς ἐνθαρρύνουν στὴν ἀποδοχὴ καὶ ἀναγνώριση τῶν χειροτονιῶν αὐτῶν, ἐφ' ὅσον ὑπάρχουν ἀσφαλῆ ἐρείσματα τὰ ὁποῖα τὶς νοσηματοδοτοῦν μέσω τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς. Ἄς μὴ ξεχνᾶμε καὶ τὴ μαρτυρία τοῦ Ἰουστίνου τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος, ὁ ὁποῖος θεωρεῖ **παροῦσα τὴν ἐπενέργεια τοῦ**

---

²³⁸ Μκ. Θ' «38 Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰωάννης λέγων· διδάσκαλε, εἶδομέν τινα ἐν τῷ ὀνόματί σου ἐκβάλλοντα δαιμόνια, ὃς οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν, καὶ ἐκωλύσαμεν αὐτόν, ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν. 39 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπε· **μὴ κωλύετε αὐτόν**· οὐδεὶς γάρ ἐστιν ὃς ποιήσει δύναμιν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου καὶ δυνήσεται ταχὺ κακολογῆσαί με. 40 **ὃς γὰρ οὐκ ἔστι καθ' ὑμῶν, ὑπὲρ ὑμῶν ἔστιν**».

Λκ. Θ' «49 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰωάννης εἶπεν· ἐπιστάτα, εἶδομέν τινα ἐπὶ τῷ ὀνόματί σου ἐκβάλλοντα δαιμόνια, καὶ ἐκωλύσαμεν αὐτόν, ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ μεθ' ἡμῶν. 50 καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν ὁ Ἰησοῦς· **μὴ κωλύετε· οὐ γὰρ ἔστι καθ' ὑμῶν ὃς γὰρ οὐκ ἔστι καθ' ὑμῶν, ὑπὲρ ὑμῶν ἔστιν**».

²³⁹ Μτ. ιε' «...24 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν· οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ. 25 ἡ δὲ ἐλθοῦσα προσεκύνησεν αὐτῷ λέγουσα· Κύριε, βοήθει μοι. 26 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν· οὐκ ἔστι καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις. 27 **ἡ δὲ εἶπε· ναί, Κύριε· καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψυχῶν τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν**».

²⁴⁰ Α' Κορ. ιβ' 3. «οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν εἰ μὴ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ».

Λόγου διαχρονικά και παγκόσμια στην ανθρώπινη ιστορία, προχριστιανικά μὲν ἀσάρκως, μεταχριστιανικά δὲ ἐνσάρκως, διότι Αὐτὸς διενεργεῖ τὰ πρὸς σωτηρίαν τοῦ κόσμου. Ὁ Λόγος εἶναι αὐτὸς ὁ ὁποῖος κατὰ τὸν Ἰουστῖνο ἀποκαλύπτεται προσωπικῶς στοὺς Προφῆτες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καὶ ἐμπνέει διὰ πλήθους προφητειῶν περὶ Μεσσίου τοὺς Ἑλληνες φιλοσόφους²⁴¹. Ἐπομένως, αὐτὸ τὸ ὁποῖο ὁ Θεὸς δὲν ἀποστέρησε ἀπὸ τοὺς «ἐκτὸς ἐκκλησίας», ἡ ἐκκλησία δὲν δύναται νὰ τὸ θεωρήσει ἀνύπαρκτο. Κατ' ἀναλογία λοιπόν, τὸ «ἐγχάραγμα» τὸ ὁποῖο ἔλαβαν ἀπὸ τὴν ἐκκλησία αἰρετικοὶ καὶ σχισματικοί, ἡ ἐκκλησία δὲν δύναται νὰ τὸ θεωρήσει ἀνυπόστατο. Ἡ Παλαιδιαθηκικὴ ἀναφορὰ γιὰ τὴν προσφορὰ θυσίας στὸν Θεὸ ἀπὸ τὸν **προ-παλαιδιαθηκικὸ ἀρχιερέα Μελχισεδέκ μαρτυρεῖ, τὴν «ἱερατικὴ» ἐνέργεια τοῦ Λόγου «ἐκτὸς» καὶ «πρὸ» τῆς ἐκκλησίας²⁴², ἀκόμη δὲ καὶ πρὶν τὴν ἐμφάνιση τοῦ ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ²⁴³.**

---

²⁴¹ Ἰουστίνου, *Απολογία Α'*, P.G. 6, 397C-400A. «Τὸν Χριστὸν πρωτότοκον τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐδιδάχθημεν, καὶ προεμνήσαμεν λόγον ὄντα, οὗ πᾶν γένος ἀνθρώπων μετέσχε· καὶ οἱ μετὰ λόγου βιώσαντες Χριστιανοὶ εἰσι, **κἂν ἄθεοι ἐνομίσθησαν**· οἷον ἐν Ἑλλήσι μὲν Σωκράτης καὶ Ἡράκλειτος καὶ οἱ ὅμοιοι αὐτοῖς· ἐν βαρβάροις δὲ Ἀβραὰμ καὶ Ἀνανίας καὶ Ἀζαρίας καὶ Μισαὴλ καὶ Ἡλίας καὶ ἄλλοι πολλοί, ὧν τὰς πράξεις ἢ τὰ ὀνόματα καταλέγειν μακρὸν εἶναι ἐπιστάμενοι, τανῦν παραιτούμεθα. Ὡστε καὶ οἱ προγενόμενοι ἄνευ λόγου βιώσαντες, ἄχρηστοι καὶ ἐχθροὶ τῷ Χριστῷ ἦσαν, καὶ φονεῖς τῶν μετὰ λόγου βιούντων· οἱ δὲ μετὰ λόγου βιώσαντες καὶ βιούντες Χριστιανοί, καὶ ἄφοβοι, καὶ ἀτάραχοι ὑπάρχουσι. Δι' ἣν δ' αἰτίαν **διὰ δυνάμεως τοῦ (Α)λόγου** κατὰ τὴν τοῦ Πατρὸς πάντων καὶ Δεσπότου Θεοῦ βουλήν, διὰ Παρθένου ἀνθρώπος ἀπεκυήθη, καὶ Ἰησοῦς ἐπωνομάσθη, καὶ σταυρωθεὶς ἀποθανὼν ἀνέστη, καὶ ἀνελήλυθεν εἰς οὐρανόν, ἐκ τῶν διὰ τοσοῦτων εἰρημένων ὁ νουνεχῆς καταλαβεῖν δυνήσεται».

²⁴² Εὐσεβίου Παμφίλου, *Προπαρασκευῆς Εὐαγγελικῆς*, κεφ. ια'. PG 21, 540C.

Γεν. ιδ' 18. «17 Ἐξῆλθε δὲ βασιλεὺς Σοδόμων εἰς συνάντησιν αὐτῷ, μετὰ τὸ ὑποστρέψαι αὐτὸν ἀπὸ τῆς κοπῆς τοῦ Χοδολλογομὸρ καὶ τῶν βασιλέων τῶν μετ' αὐτοῦ, εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Σαβῦ (τοῦτο ἦν τὸ πεδῖον τῶν βασιλέων). 18 καὶ **Μελχισεδέκ βασιλεὺς Σαλήμ ἐξήνεγκεν ἄρτους καὶ οἶνον· ἦν δὲ ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου. 19 καὶ εὐλόγησε τὸν Ἄβραμ καὶ εἶπεν· εὐλογημένος Ἄβραμ τῷ Θεῷ τῷ ὑψίστῳ, ὃς ἐκτίσεν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. 20 καὶ εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ ὑψίστος, ὃς παρέδωκε τοὺς ἐχθροὺς σου ὑποχειρίους σοι. καὶ ἔδωκεν αὐτῷ Ἄβραμ δεκάτην ἀπὸ πάντων».**

Ἐβρ. ζ' «**Οὗτος γὰρ ὁ Μελχισεδέκ, βασιλεὺς Σαλήμ, ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου, ὁ συναντήσας Ἄβρααμ ὑποστρέφοντι ἀπὸ τῆς κοπῆς τῶν βασιλέων καὶ εὐλόγησας αὐτόν, 2 ᾧ καὶ δεκάτην ἀπὸ πάντων ἐμέρισεν Ἄβρααμ, πρῶτον μὲν ἐρμηνευόμενος βασιλεὺς δικαιοσύνης, ἔπειτα δὲ καὶ βασιλεὺς**

Οἱ ἀπεσχισμένοι ἀπὸ τὴν καθολικὴ ἐκκλησία ἑτερόδοξοι, Προχαλκηδόνιοι, Ρωμαιοκαθολικοί, Προτεστάντες, Ἀγγλικανοί, ὅπως καὶ ἄλλες ἐκκλησιαστικὲς ἢ ὁμολογιακὲς κοινότητες, συνομολογοῦν τὴν αὐτὴν πίστη, τουλάχιστον στὰ βασικὰ δόγματα τῆς τριαδολογίας καὶ χριστολογίας, ἐντούτοις, εὐρισκόμενοι ἐκτὸς τῶν κανονικῶν ὁρίων τῆς ἐκκλησίας, τὰ μυστήρια αὐτῶν - ὅπου καὶ ὅπως αὐτὰ ὑπάρχουν - ἐνδεχομένως θὰ μποροῦσαν νὰ χαρακτηρισθοῦν ἄκυρα²⁴⁴, ἀλλὰ ὅμως σὲ κάθε περίπτωση, ὄχι «πάντη ἀνυπόστατα». Πῶς δύναται ὅμως νὰ θεωρηθοῦν τὰ τελούμενα, ἐν ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μυστήρια ἔξω

Σαλήμ, ὃ ἐστὶ βασιλεὺς εἰρήνης, 3 ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος, μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν μήτε ζωῆς τέλος ἔχων, ἀφωμοιωμένος δὲ τῷ υἱῷ τοῦ Θεοῦ, μένει ἱερεὺς εἰς τὸ διηνεκές. 4 Θεωρεῖτε δὲ πηλίκος οὗτος, ᾧ καὶ δεκάτην Ἀβραάμ ἔδωκεν ἐκ τῶν ἀκροθινίων ὁ πατριάρχης. 5 καὶ οἱ μὲν ἐκ τῶν υἱῶν Λευὶ τὴν ἱερατεῖαν λαμβάνοντες ἐντολὴν ἔχουσι ἀποδεκατοῦν τὸν λαὸν κατὰ τὸν νόμον, τοῦτ' ἐστὶ τοὺς ἀδελφούς αὐτῶν, καίπερ ἐξεληλυθότας ἐκ τῆς ὁσφύος Ἀβραάμ· 6 ὁ δὲ μὴ γενεαλογούμενος ἐξ αὐτῶν δεδεκάτωκε τὸν Ἀβραάμ, καὶ τὸν ἔχοντα τὰς ἐπαγγελίας εὐλόγηκε. 7 χωρὶς δὲ πάσης ἀντιλογίας τὸ ἔλαττον ὑπὸ τοῦ κρείττονος εὐλογεῖται. 8 καὶ ὧδε μὲν δεκάτας ἀποθηήσκοντες ἄνθρωποι λαμβάνουσιν, ἐκεῖ δὲ μαρτυρούμενος ὅτι ζῆ. 9 καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν, διὰ Ἀβραάμ καὶ Λευὶ ὁ δεκάτας λαμβάνων δεδεκάτωται· 10 ἔτι γὰρ ἐν τῇ ὁσφύϊ τοῦ πατρὸς ἦν ὅτε συνήνησεν αὐτῷ ὁ Μελχισεδέκ. 11 Εἰ μὲν οὖν τελείωσις διὰ τῆς Λευϊτικῆς ἱερωσύνης ἦν· ὁ λαὸς γὰρ ἐπ' αὐτῇ νενομοθέτητο· τίς ἔτι χρεῖα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ ἕτερον ἀνίστασθαι ἱερέα καὶ οὐ κατὰ τὴν τάξιν Ἀαρῶν λέγεσθαι; 12 μετατιθεμένης γὰρ τῆς ἱερωσύνης ἐξ ἀνάγκης καὶ νόμου μετάθεσις γίνεται. 13 ἐφ' ὃν γὰρ λέγεται ταῦτα, φυλῆς ἑτέρας μετέσχηκεν, ἀφ' ἧς οὐδεὶς προσέσχηκε τῷ θυσιαστηρίῳ. 14 πρόδηλον γὰρ ὅτι ἐξ Ἰουδα ἀνατέταλκεν ὁ Κύριος ἡμῶν, εἰς ἣν φυλὴν οὐδὲν περὶ ἱερωσύνης Μωϋσῆς ἐλάλησε. 15 Καὶ περισσότερον ἔτι κατάδηλόν ἐστιν, εἰ κατὰ τὴν ὁμοίτητα Μελχισεδέκ ἀνίσταται ἱερεὺς ἕτερος, 16 ὃς οὐ κατὰ νόμον ἐντολῆς σαρκικῆς γέγονεν, ἀλλὰ κατὰ δύναμιν ζωῆς ἀκαταλύτου· 17 μαρτυρεῖ γὰρ ὅτι σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ».

²⁴³ Τὸ γεγονός αὐτὸ ἐκμεταλεύτηκε αἰῶνες ἀργότερα ἡ Διαμαρτύρηση γιὰ νὰ θεμελιώσῃ τῆς ἀπόψεις τῆς περὶ βασιλείου ἱερατεύματος. Βλ. Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), «Καλβινικὲς ἐπιδράσεις», σελ. 21.

²⁴⁴ Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης*, σελ. 183. «Ἐὰν γίνῃ δεκτὸ ὅτι αὐτὸ ποῦ ἦταν ἀνυπόστατο ἢ ἄκυρο ἰσχυροποιεῖται καὶ ζωοποιεῖται διὰ τῆς εἰσόδου στὴν Ἐκκλησία, τότε ἀποδίδεται στὴ Θεία Χάρις, διὰ τῆς ὁποίας τελοῦνται τὰ μυστήρια, ἀναδρομικὴ ἰσχὺ καὶ ἐνεργεῖα(!), ἐφ' ὅσον δὲν ἐπαναλαμβάνεται τὸ βάπτισμα. Ἡ Θεία Χάρις ὅμως εἴτε δὲν ὑπάρχει, εἴτε ὑπάρχει καὶ εἶναι ἀπολύτως ἐνεργός. Ἡ Ὁρθόδοξη Θεολογία οὐδέποτε ἀπεδέχθη τὴν στὸν Ἰ. Αὐγουστίνου στηριζόμενη καὶ μετέπειτα ὑπὸ τῆς σχολαστικῆς Θεολογίας προβληθεῖσα διάκριση τῶν μυστηρίων σὲ *invalida* (ἄκυρα) καὶ *illicita* (παράνομα), σὲ ἐνεργὰ καὶ ἀνενεργὰ».

τῆς κανονικῆς ἐκκλησίας, ὅτι εἶναι ἀνυπόστατα, ἢ ὅτι ἡ Ἀποστολική Διαδοχή ἐξαντλεῖται στὰ ἐξωτερικά της στοιχεῖα, ὥστε αὐτὰ νὰ τὰ θεωροῦμε ἀνύπαρκτα, ὡς μὴ γενόμενα²⁴⁵; Ἄλλωστε, τὸ ἀναφερθὲν παράδειγμα τῆς Σαμαρείτιδος μᾶς πάει πολὺ πιὸ μακριὰ ἀπ' ὅσο ἡ ἀνθρώπινη ἀντίληψη κατανοεῖ τὴν παρουσία καὶ τὶς μυστικὲς ἐνέργειες τοῦ Πνεύματος, στὴν αἴρεση ἢ στὸ σχίσμα, διότι «τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ, καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις, ἀλλ' οὐκ οἶδας πόθεν ἔρχεται καὶ ποῦ ὑπάγει»²⁴⁶. Ἀσφαλῶς αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι ἡ ἐκκλησία δὲν εἶναι Μία, ἢ ὅτι δὲν ἔχει κριτήρια τὰ ὁποῖα καθορίζουν τὶς ἀποφάσεις της καὶ τὶς ἐπιλογές της, ἔχει ὅμως καὶ αὐτοσυνειδησία τῶν δυνατοτήτων της, ἀφοῦ ἐκτὸς ἀπὸ ἐσχατολογικὸ μέγεθος, καὶ ἱστορικὴ πραγματικότητα, ἔχει βαθιὰ ἐπίγνωση τῆς ἀποστολῆς της στὸν κόσμο, τὸν ὁποῖο ἐπιδιώκει νὰ μεταμορφώσει. Ἡ ἐκκλησία δὲν θεωρεῖ ὅτι βρίσκεται ἐντὸς ἑνὸς «κανονικῶν» διαστάσεων τείχους, ἐγκλωβισμένη καὶ ἐπαναπαυόμενη, ἐκτὸς τοῦ ὁποῖου ὁ κόσμος στερεῖται σωτηριολογικῶν δεδομένων, ἀλλὰ ἔχει συνείδηση ὅτι πρέπει νὰ ἀναζητήσῃ καὶ τὰ ἄλλα

---

²⁴⁵ Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης). *Ἡ Αγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης*, σελ. 13-15. Τὰ παρακάτω ἀποσπάσματα (νεοελληνικὴ ἀπόδοση) τοῦ ἱεροῦ Ἀγίουστίνου, ἀπὸ τὰ Πρακτικά τῆς Συνόδου τῆς Καρθαγένης, κριθῆκε σκόπιμο νὰ ἀναγνωσθοῦν στὴν ε' πράξη τῆς Ε' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. «Δὲν πρέπει, οὔτε νὰ τοποθετῆται ἡ ἐλπίς τῆς Ἐκκλησίας εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὅταν εἶναι καλοὶ, οὔτε ὅταν εἶναι κακοὶ νὰ συμπεραίνουμε ὅτι ἡ Ἐκκλησία χάθηκε. Παρὰ ταῦτα ἐμεῖς δεχόμεστε καὶ τὴ δική τους κατηγορία, ἀφοῦ εἶναι ἀδελφοί μας. Καὶ ἐὰν μπορέσουν νὰ μᾶς ἀποδείξουν ὅτι εἶναι ἔνοχοι (αὐτοί, τοὺς ὁποῖους κατηγοροῦν), ἐμεῖς θὰ τοὺς ἀναθεματίσουμε τὴν ἴδια ἡμέρα. Τὴν Ἐκκλησία ὅμως, τὴν ὁποία ὁ Θεὸς μᾶς ὑπεσχέθη καὶ μᾶς ἐδώρησε, οὔτε τὴν «πουλάμε», οὔτε τὴν ἐγκαταλείπουμε... Ἐγὼ εἶμαι μέσα στὴν Ἐκκλησία, τῆς ὁποίας μέλη εἶναι ὅλες ἐκεῖνες οἱ Ἐκκλησίες, γιὰ τὶς ὁποῖες γνωρίζουμε ὅτι γεννήθηκαν χάρις στοὺς μόχθους τῶν Ἀποστόλων... Καὶ δὲν πρόκειται τοῦ Κυρίου συνεργοῦντος νὰ ἐγκαταλείψω τὴν κοινωνία μὲ αὐτὲς οὔτε στὴν Ἀφρικὴ οὔτε πούθεν ἄλλου. Ἐὰν δὲ μέσα σ' αὐτὴ τὴν κοινωνία ὑπάρχουν καὶ μερικοὶ προδότες, (τοὺς ὁποῖους τώρα ἀγνοῶ), ὅταν θὰ μοῦ τοὺς φανερώσεις, ἐγὼ θὰ τοὺς καταραστῶ ὄχι μόνο μὲ τὰ χεῖλη, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν καρδιά. Ἀλλὰ ποτὲ δὲν θὰ ἀποκοπῶ ἐξ αἰτίας μερικῶν «νεκρῶν», ἀπὸ τοὺς «ζῶντες», οἱ ὁποῖοι παραμένουν στὴν ἐνότητα τῆς ἁγίας αὐτῆς Ἐκκλησίας».

²⁴⁶ Ἰω. γ' 8.

πρόβατα τὰ ὅποια ἔπαψαν νὰ βρίσκονται στή δική της αὐλή, τὰ ὅποια θὰ πρέπει νὰ ὀδηγηθοῦν καί αὐτὰ στήν ἴδια ποιμνὴ ὑπὸ τὸν ἕνα ποιμένα²⁴⁷.

Ἡ ἐκκλησία διὰ τῆς ἀσκήσεως τῆς οἰκονομίας **ἐξέρχεται ἀπὸ τὰ κανονικά της ὅρια** γιὰ νὰ ἀναζητήσῃ τὸ πλανηθέν, μὲ σκοπὸ νὰ τὸ ἐπαναφέρει στήν ἀληθινὴ μάνδρα, καὶ ὅταν τὸ βρεῖ τὸ ἐντάσσει μὲ καλὴ διάθεση καὶ πνεῦμα οἰκονομίας ἐκεῖ ὅπου ἀνήκει. Ἔτσι λοιπόν, ὅταν οἱ ἀδελφές ἐκκλησίες **ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τὴν καθολικὴ ἐκκλησία, δὲν ἀπώλεσαν τὴ σφραγίδα ἢ ὅποια χαρακτηρίζει τὴν ἱερατικὴ τους ὑπόσταση καὶ καταγωγὴ**²⁴⁸. Οἱ ἐκκλησίες αὐτὲς **διετήρησαν τὴν αὐτοσυνειδησία τους περὶ Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς**, ἐνῶ κατ' ἄλλους διετήρησαν ἀπλῶς τὸν σπινθήρα τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς, ὁ ὅποιος ἂν καὶ ἐθεωρήθη ἀπὸ πολλοὺς, ἀσθενὴς πρὸς τελείωση καὶ μετάδοση μὲ πληρότητα τῶν χαρισμάτων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅμως, «οὐδεὶς ἐν Πνεύματι Θεοῦ λαλῶν λέγει ἀνάθεμα Ἰησοῦν, καὶ οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν εἰ μὴ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ»²⁴⁹, ἔτσι **ἡ ἐκκλησία ἐξέρχεται τῶν κανονικῶν της ὁρίων γιὰ νὰ ἐντάξῃ σὲ αὐτὰ, τὰ χαρισματικά της ὅρια**²⁵⁰. Ἐπομένως, ἂν καὶ χαρακτηρίζονται τὰ μυστήρια τῶν ἐκτὸς τῶν κανονικῶν ὁρίων τῆς ἐκκλησίας κανονικῶς ἄκυρα, ὅμως αὐτὰ δὲν εἶναι ὄντολογικῶς ἀνίσχυρα, πολὺ δὲ περισσότερο ἀνυπόστατα. Συνεπῶς δὲν δύνανται νὰ θεωροῦνται τὰ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ τελούμενα μυστήρια ἀνύπαρκτα, καὶ νὰ ἀντιμετωπίζονται ὡς μὴ γενόμενα²⁵¹.

---

²⁴⁷ Ἰω. ι' 16. «καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης· κάκεινά με δεῖ ἀγαγεῖν, καὶ τῆς φωνῆς μου ἀκούσουσι, καὶ γενήσεται μία ποιμνὴ, εἷς ποιμὴν».

²⁴⁸ Πρβλ. Θ. Ζήση (Πρωτ. Ὁμότ. Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου), «Ἡ Σύνοδος τῆς Κρήτης καὶ ἡ Σύνοδος Κωνσταντινούπολης 1273», σελ. 550-551.

²⁴⁹ Α' Κορ. ιβ' 3.

²⁵⁰ Βλ. Ἰ. Βλάχου (Μητροπ. Ναυπάκτου καὶ Ἀγ. Βλασίου), *Τὰ χαρισματικά καὶ κανονικά ὅρια τῆς Ἐκκλησίας ἡγουν Πεντηκοστὴ καὶ θεία Εὐχαριστία*, σελ. 6-20.

²⁵¹ Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδος τῆς Κρήτης*, σελ. 43. «Ὁ Μητροπολίτης Ἰλαρίων δὲν ἀποδέχεται τὴν ἀποκλειστικότητα τῆς Ἐκκλησίας γιὰ

Ἀσφαλῶς ἡ ἱερωσύνη θὰ πρέπει νὰ θεωρηθεῖ κανονικῶς ἄκυρη, ἀφ' ὅσον ἐτελέσθη ἐκτὸς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ὅμως ἐπειδὴ φέρει τὴ σφραγίδα τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς δὲν δύνανται νὰ θεωρηθεῖ ἀποξενωμένη τῆς Χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἔτσι λοιπόν, προκύπτει ὅτι, ἂν καὶ σὲ κάθε περίπτωση ἡ χειροτονία τῶν καθηρημένων, τῶν σχισματικῶν καὶ τῶν αἰρετικῶν πρέπει κατ' ἀκρίβεια νὰ ἐπαναλαμβάνεται²⁵², ὡστόσο ἡ ἐκκλησία ἀσκώντας τὸ μέτρο τῆς οἰκονομίας ἔχει τὴ δυνατότητα, ἐφ' ὅσον δὲν πρόκειται γιὰ μεγάλη καὶ ἀποκλίνουσας τῆς καθολικῆς πίστεως μορφή αἰρέσεως, νὰ ἐπανορθώσει τὸ «κανονικῶς» ἀτελὲς τῆς ἱερωσύνης τῶν ἑτεροδόξων, ὅταν αὐτὴ ἔχει κριθεῖ προηγουμένως ἄκυρη, ἀλλὰ ὅμως ὄχι ἐντελῶς ἀνίσχυρη (Αὐγουστῖνος) ἢ ἀνυπόστατη (Κυπριανός), δι' ἀναγνωρίσεως ἢ μὴ (καθολικὴ ἐκκλησία) τῆς ἱερωσύνης των, καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων της, μέσῳ ἀρμοδίου κυρίαρχου φορέως, καὶ τοῦ ἐνδεδειγμένου κάθε φορὰ δι' ἀσκήσεως οἰκονομίας τρόπου. Ἐπίσης, ὅταν ἡ ἱερωσύνη τῶν σχισματικῶν ἢ αἰρετικῶν χαρακτηρίζεται «ἄκυρη», πρόκειται γιὰ μία ἔννοια, ἡ ὁποία δὲν ἔχει σχέση μὲ τὴν συνήθη αὐτῆς τῆς ἀκυρότητας, ὡς πράξεως «μὴ γενομένης», διότι καὶ τὸ «ἀνίσχυρο» ἢ «ἀνενεργό» εἶναι «ἄκυρο» καὶ ἐνδεχομένως «ἀνυπόστατο», ὅμως τὸ «ἄκυρο» δὲν εἶναι κατ' ἀνάγκη «ἀνενεργό» ἢ «ἀνίσχυρο» καὶ φυσικὰ ἀνύπαρκτο. Σαφῶς στὴν περίπτωση κατὰ τὴν ὁποία ἡ ἱερωσύνη κάποιας ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος χαρακτηρισθεῖ ἀνυπόστατη, κατ' ἐπέκταση

τῆ σωτηρία. Ἀναγόμενος ὀρθὰ σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ σχετικὰ πατερικὰ κείμενα, στὴ φράση τοῦ ἱ. Αὐγουστίνου, «κάποιοι ποὺ στὴ γῆ θεωροῦσαν ὅτι εἶναι ξένοι μὲ τὴν Ἐκκλησία, θὰ ἀνακαλύψουν τὴν ἡμέρα τῆς Β' Παρουσίας ὅτι ἀνήκαν σ' αὐτὴν ἄλλοι ἀπὸ αὐτοὺς οἱ ὅποιοι δυστυχῶς θεωροῦσαν ὅτι εἶναι μέλη της, θὰ διαπιστώσουν ὅτι ὑπῆρξαν ξένοι μὲ αὐτὴ», ἐπισημαίνει ὅτι μόνο ὁ Θεὸς ξέρει ποὺ εἶναι τὰ ὄριά της. Τὸ νὰ θεωρεῖ κάποιος ὅτι ἔξω ἀπὸ τὴν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία δὲν ὑπάρχει χάρις Θεοῦ, αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἐπιχειρεῖ νὰ βάλει φραγμὸ στὴν παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ».

²⁵² Ἀποστ. μς', μζ', μθ', ν'.

καὶ ἄκυρη, δὲν ὑπάρχουν περιθώρια ἀσκήσεως οἰκονομίας, ἡ ἱερωσύνη εἶναι ἀνύπαρκτη, καὶ ὡς τέτοια θὰ πρέπει νὰ ἐφαρμοστεῖ ἡ ἀκρίβεια τῶν Ἱερῶν Κανόνων, οἱ ὁποῖοι ὀρίζουν τὴν ἀνα-χειροτονία ὡς τὴ μόνη διέξοδο ἀπὸ τὸ πρόβλημα, διότι δὲν ὑφίσταται ἴχνος ἀποστολικῆς διαδοχικότητος, ἄρα δὲν πρόκειται γιὰ ἀναχειροτονία ἐνὸς καθηρημένου, ἀφοῦ δὲν ἐπαναλαμβάνεται, ἀλλὰ εἶναι ἡ πρώτη δοθεῖσα σὲ αὐτόν, ἐνῶ ὁ λαμβάνων αὐτὴ εἶναι ἕνας λαϊκὸς ὑποψήφιος πρὸς λήψη τῆς ἱερωσύνης, τὴν ὁποία λαμβάνει γιὰ πρώτη φορὰ.

Ἡ ἐκκλησία γιὰ λόγους συνειδησιακῆς ἡρεμίας, κοινωνικῆς εἰρήνης καὶ κανονικῆς τάξεως, δύναται νὰ ἀποδεχθεῖ τοὺς αἰρετικούς κληρικούς διὰ *συγχωρητικῆς εὐχῆς* καὶ *ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν*. Ἡ ἐπανένταξη αὐτῶν στὸ σῶμα τῆς ἐκκλησίας, **κατ' ἄλλους ἀναζωπυρῶνει τὸν σπινθήρα τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς καὶ τὸν καθιστᾷ πλήρως ἐνεργὸ καὶ μεταδοτικὸ, ἐνῶ κατ' ἄλλους περιβάλλει μὲ κανονικὸ κῦρος τὰ ἰσχυρῶς τετελεσμένα στὸ σχίσμα ἢ στὴν αἵρεση ὡς προϋπάρχοντα**, ἐπὶ δὲ βαρύτερων περιπτώσεων, κατὰ τὶς ὁποῖες ἡ Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ εἶναι ἀσαφὸς προελεύσεως, ἡ ἐκκλησία ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ προβεῖ σὲ «*μυστικότερα χειροτονία*». Ἀσφαλῶς ἄσκηση ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας δὲν ἐφαρμόστηκε παντοῦ καὶ πάντα κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ μέτρο, ἀλλὰ ἔγινε ἡ χρῆση τῆς μὲ κριτήριον τὴ διατήρηση τοῦ προστατευόμενου ἀγαθοῦ τῆς ἐνότητος τῆς ἐκκλησίας, καὶ τῆς ψυχικῆς ὠφέλειας τῶν ἐπανεισδεχομένων σὲ αὐτήν. Ἡ ἄσκηση οἰκονομίας, ὅσον ἀφορᾷ στὴν ἐγκυρότητα ἢ ἀκυρότητα τῆς ἱερωσύνης τῶν σχισματικῶν καὶ αἰρετικῶν, ἢ παρασυναγῶγων, ἀποτελεῖ εὐνοϊκὸ μέτρο συμφιλίσεως καὶ ἀποκαταστάσεως τῶν διαρραγέντων καὶ ἀπεσχισμένων τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας κοινοτήτων, τοῦ ὁποῖου ἡ ἐκκλησία κάνει χρῆση στὸ ἔπακρο, μὲ βάση τοὺς Ἱεροὺς Κανόνες καὶ τὴν ἐσωτερικὴ τους φιλανθρωπία, τῆς

ὁποίας ἔκφραση εἶναι ἡ ἄσκηση οἰκονομίας. Τὴν ὑπέρβαση ἔκανε ἡ ἐκκλησία διὰ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, μὲ ξεκάθαρες ἀποφάσεις χωρὶς περιστροφές, καὶ μὲ δεδομένες τὶς ρυθμίσεις τῶν Κανόνων α' καὶ μζ' τοῦ Μ. Βασιλείου, η' καὶ ιθ' τῆς Α', ζ' τῆς Β' καὶ Σε' τῆς ΣΤ' Συνόδου, ἀνεγνώρισε ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτό της, τὸν ἑαυτό της μὲ χαρισματικὲς δυνατότητες καὶ τὸν ἐπανένταξε στὸ κανονικὸ σῶμα της. Εἶδε ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο δὲν μπόρεσαν νὰ δοῦν ἄλλοι μέσα ἢ ἔξω ἀπὸ αὐτήν, αὐτὸ τὸ ὁποῖο εἶναι ἡ ἐκκλησία, τὸ κατ' ἐξοχὴν μυστήριο!

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΩΝ ΑΙΡΕΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΣΧΙΣΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ Η ΟΝΤΟΛΟΓΙΚΗ ΥΠΟΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΙΕΡΩΣΥΝΗΣ ΑΥΤΩΝ – ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΣ ΕΙΣΔΟΧΗΣ

ι. Ἡ ἱερωσύνη στὸν χῶρο τῶν αίρετικῶν (Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ)

Ὅταν ὁ Γνωστικισμὸς²⁵³ ἀπέιλησε σοβαρὰ τὴν καθολικὴ ἀλήθεια τῆς ἐκκλησίας, αὐτὴ ἐν ὧσφι αὐτοῦ τοῦ κινδύνου ἀντέδρασε δυναμικὰ διὰ

---

²⁵³ Ὁ Γνωστικισμὸς εἶναι μία φιλοσοφικὴ καὶ θρησκευτικὴ κίνηση ποὺ ἄρχισε στοὺς προχριστιανικοὺς χρόνους. Ὁ ὅρος προέρχεται ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ λέξη γνώση. Οἱ Γνωστικοὶ ὑποστήριζαν πὼς ἔχουν κρυφές γνώσεις γιὰ τὸ Θεό, τὴν ἀνθρωπότητα, ποὺ ὁ κύριος πληθυσμὸς τῆς εἶναι ἀδαής. Ἡ γνωστικὴ γραμματεία κειμένων ἐμπλουτίστηκε ἀπὸ τὴν ἀνακάλυψη τὸ 1945 στὸ Nag Hammadi πολλῶν γνωστικῶν χειρογράφων, σὲ κοπτικὴ γλώσσα. Ἡ ἀνακάλυψη τῶν συγκεκριμένων χειρογράφων παράλληλα μὲ τὰ χειρογράφα τῆς Νεκρᾶς Θαλάσσης, εἶναι οἱ σημαντικότερες ἐφευρέσεις γιὰ τὴν Ἐπιστήμη τῆς Καινῆς Διαθήκης τοῦ προηγούμενου αἰῶνα. Τὰ χειρογράφα τοῦ Nag Hammadi ἔχουν σαφῶς γνωστικὸ χαρακτήρα καὶ ἔχει ἐκφρασθεῖ ἡ ὑπόθεση ὅτι μεταφράστηκαν ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ γλώσσα. Ἡ ἀξία τῶν κειμένων αὐτῶν βρῖσκεται στὸ γεγονός ὅτι ἐμπλουτίζουν τὶς γνώσεις μας γιὰ τὸ πρόβλημα τῆς Γνώσεως, ποὺ μέχρι τὶς μέρες μας

τῆς προβολῆς τῆς ιδέας περὶ Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς - ἔργο τὸ ὁποῖο ἀνέλαβε κυρίως ὁ **Εἰρηναῖος Λυῶνος**²⁵⁴ - ἡ ὁποία διευτώθη ἀπὸ σημαντικὸς Πατέρες τῆς ἐκκλησίας, ἐκφράζοντας διάφορες περὶ αὐτῆς ἀντιλήψεις²⁵⁵. Ἀκόλουθο αὐτῆς τῆς τάσεως ὑπῆρξε τὸ γεγονός ὅτι, **ἡ ὀρθή**

στηριζόταν μόνο στὶς πληροφορίες τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Συγγραφέων, ὅπως π.χ. τῶν **Ἰουστίνου, Ἰππολύτου, Εἰρηναίου, Τερτυλλιανού, Ἐπιφανίου καὶ Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως**. Ἐπιβεβαιώνουν καὶ ἀποκαλύπτουν τὸ πρόβλημα τῆς σχέσεως τῆς ἀρχέγονης Ἐκκλησίας μὲ τὶς αἰρετικὲς ὁμάδες τῶν Γνωστικῶν.

²⁵⁴ Εἰρηναίου Λουγδούνου, *Ἐλέγχου καὶ ἀνατροπῆς τῆς ψευδωνύμου γνώσεως*. PG 7, 437A-1321A.

²⁵⁵ Ὁ **Εἰρηναῖος** ἀναδεικνύει τὴν ἀξία τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς μέσω τῆς Ἱερᾶς Παράδοσεως, ἡ ὁποία εἶναι γραπτὴ καὶ ἀγραφή, καὶ ἀναρωτιέται λέγοντας ὅτι, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν εἶχαν ἀφήσει οἱ ἀπόστολοι γραπτὰ μνημεῖα, θὰ μπορούσαμε νὰ ἀρνηθοῦμε τὴν προφορικὴ παράδοση τὴν ὁποία μᾶς ἐμπιστεύτηκαν καὶ παραλάβαμε ἀπὸ αὐτούς; Γιὰ τὸν Εἰρηναῖο τὸ κήρυγμα τῆς ἐκκλησίας εἶναι ἓνα καὶ γνωστό. Παντοῦ ὅπου κηρύχθηκε τὸ εὐαγγέλιο, πρόκειται γιὰ τὴν ὅλη ἀλήθεια, τὴ μία πίστη, χωρὶς κρυφὰ δόγματα, τὰ ὁποῖα κατέχουν δῆθεν οἱ μνημένοι, ἐνῶ ἀποστεροῦνται ἀπὸ ἄλλους, θεωρώντας ἑαυτοὺς ἀναξίους νὰ τὰ γνωρίζουν. Ἔτσι ἡ ἐκκλησία φυλάσσει αὐτὴν τὴν μία ἀλήθεια καὶ πίστη, καὶ μαζί μὲ τὴ χάρι τῶν Ἁγίων Πνεύματος τὴν μεταδίδει, ἀλληλοδιαδόχως, μέσω τῆς χειροτονίας, ἡ ὁποία δὲν ἀποτελεῖ ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὴν πίστη τῆς ἐκκλησίας ἐνέργεια. Ἡ Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ ἀφορᾷ σὲ δύο ὄψεις τοῦ αὐτοῦ γεγονότος, ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ χάρι, οἱ ὁποῖες λαμβάνονται αὐτούσια καὶ μεταδίδονται ἀδιακόπως. Ὑπεύθυνοι διαχειριστὲς τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς εἶναι οἱ ἐπίσκοποι, ἄμεσοι διάδοχοι τῶν περιοδεούντων «προφητῶν» (Διδαχή), καὶ ἔμμεσοι τῶν ἀποστόλων. Ἔτσι οἱ ἐπίσκοποι κατέχουν τὴν πίστη καὶ τὴ δωρεὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἀμφοτέρω τὰ μεταδίδουν μὲ τὴ χειροτονία. Ἡ χειροτονία λοιπὸν οὐσιαστικὰ εἶναι ἡ Παράδοση, ἡ ὁποία συγκροτεῖται ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεως καὶ τῆς θείας χάριτος, πὺ διδάσκουν καὶ μεταδίδουν οἱ ἐπίσκοποι, ὑπεύθυνοι θεματοφύλακες τῆς παρακαταθήκης τῆς παραδόσεως καὶ φορεῖς τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς στὴν ἐκκλησία.

Ἐπίσης, Ἡ παράδοση περὶ Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς, ἡ ὁποία ἀποκλίνει παράδοξα ἀπὸ τὶς συνήθειες, καὶ διακρίνεται γιὰ τὸν *εὐχαριστιακὸ καὶ ἐσχατολογικὸ* τῆς χαρακτῆρα, διατυπώνεται ἀπὸ τὸν Ἰγνάτιο Ἀντιοχείας. **Ὁ ἐπίσκοπος στὸν Ἰγνάτιο δὲν ἀνάγεται ἱστορικὰ στοὺς Ἀποστόλους, ἀλλὰ ἐσχατολογικὰ στὸν Χριστό, καὶ αὐτὸς στὸν Πατέρα:** «*Πάντες τῶ ἐπισκόπῳ ἀκολουθεῖτε, ὡς Ἰησοῦς Χριστὸς τῶ πατρί*» (Πρὸς Σμυρναίους, VIII ΒΕΠΕΣ 2, 315). Ἀλλὰ καὶ οἱ πρεσβύτεροι μὲ τὴν ἴδια ἐσχατολογικὴ ἔννοια ἀναφέρονται, ἐκεῖ ὅπου σὲ ἄλλες παραδόσεις περὶ ἀποστολικῆς διαδοχῆς ἡ ἀναγωγή γίνεται στοὺς Ἀποστόλους, «*καὶ τῶ πρεσβυτερίῳ ὡς τοῖς ἀποστόλοις*» (Τραλλιανούς, II ΒΕΠΕΣ 2, 272), καὶ ἀποτελεῖ κοινὸ χαρακτηριστικὸ αὐτῶν τῶν παραδόσεων. Ἔτσι ὁ Ἰγνάτιος ἀνατρέπει τὰ ἐκκλησιολογικὰ δεδομένα περὶ Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς²⁵⁵, προβάλλοντας ἀντὶ ἱστορικῶν ἀναδρομῶν, ὅπως ἡ Α' Κλήμεντος, ἡ διδακτικῶν χαρακτηριστικῶν τῆς διαφυλαττόμενης πίστεως, ὅπως στὸν Ἰππόλυτο, μία εἰκόνα τῶν ἐσχάτων, ἡ ὁποία ἀποκαλύπτεται στὸ παρὸν τῆς εὐχαριστιακῆς συνάξεως τῆς ἐκκλησίας, ὡς ἤδη παρούσης ἀλλὰ καὶ ἐρχομένης. Ὅσο αὐτὴ ἡ εἰκόνα ἀντανακλᾷ τὴν ἐκκλησία δομημένη «ἐν πληρότητι», τόσο αὐτὴ ταυτίζεται μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἀδιάσπαστης Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς, ἡ ὁποία **ἀντὶ νὰ ἀναζητεῖ τὴν συνέχεια τῆς καταγωγῆς τῆς στὸ παρελθόν, τὴν ἀτενίζει στὸ μέλλον, ἀφοῦ ἡ ἐκκλησία δὲν ζεῖ ἐμπειρικὰ γιὰ τὴν ἀνάμνηση τοῦ παρελθόντος, ἀλλὰ καὶ κυρίως γιὰ τὸ μέλλον στὸ**

σήμερα «μεμνημένοι τοίνυν... καὶ τῆς δευτέρας καὶ ἐνδόξου πάλιν παρουσίας» (Εὐχή Αναφορᾶς Ἰωάννου του Χρυσοστόμου). Ἡ πραγμάτωση τῆς ἀνωτέρω ἀντιλήψεως εἶναι **προϊὸν τῆς συγκροτήσεως τῆς κοινότητος ὡς εὐχαριστιακὸ γεγονός, ἔτσι ἄνευ αὐτοῦ τοῦ μυστηριακοῦ γεγονότος δὲν νοεῖται μετάδοση καὶ διαδοχὴ τῶν Ἀποστολικῶν ἐξουσιῶν**. Οὐσιαστικά, κατὰ τὸν Ἰγνάτιο, δὲν πρόκειται περὶ ἀνεξαρτήτων, ἐντὸς τῶν συνάξεων, ἐπισκοπικῶν χειροτονιῶν, ἀλλὰ περὶ **διαδοχῆς εὐχαριστιακῶν κοινοτήτων**, στίς ὁποῖες ὁ ἐπίσκοπος ὡς εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ καθίσταται διάδοχος τῶν ἀποστόλων. Ἐπίσης, ἐν ἀντιθέσει μὲ τὸν Κυπριανό, οἱ ἀπόστολοι **δὲν νοοῦνται ὡς μονάδα, ἀλλὰ συλλογικὰ ὡς «συνέδριον τῶν ἀποστόλων»** (Τοῖς Φιλαδελφεῦσιν, VIII ΒΕΠΕΣ 2, 278), καὶ μάλιστα περιβάλλοντες τὸν Χριστό, «εἷς ἐπίσκοπος, ἅμα τῷ πρεσβυτερίῳ καὶ τοῖς διακόνοις» (Πρὸς Φιλαδελφεῖς, IV ΒΕΠΕΣ 2, 308), αὐτὴ εἶναι ἡ ὁλοκληρωμένη εἰκόνα γιὰ τὸν Ἰγνάτιο περὶ Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς. (Βλ. I. Ζηζιούλα, «Δύο ἀρχαῖαι παραδόσεις», σελ. 697).

Ὁ πλέον συγκεκριμένος ἱστορικὰ στὸ θέμα τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς, ὑπῆρξε ὁ **Ἠγήσιππος**, ὁ ὁποῖος **συνέταξε «ἐπισκοπικοὺς καταλόγους» πρὸς διακρίβωση τῆς συνέχειας τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς**. Σὲ αὐτὸν ἀπαντᾶται γιὰ πρώτη φορὰ μὲ ἀπόλυτη σαφήνεια ἡ ἀντίληψη περὶ Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς καὶ τῆς διατηρήσεως αὐτῆς μέσω τῆς τοπικῆς ἐκκλησίας· «ἐν ἐκάστη δὲ διαδοχῇ καὶ ἐν ἐκάστη πόλει οὕτως ἔχει ὡς ὁ νόμος κηρύσσει καὶ οἱ προφῆται καὶ ὁ Κύριος» (Εὐσεβίου Παμφίλου Ἐκκλ. Ἱστορία I 22, 3, 5). Ἐπίσης στὴν περὶ Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς ἀντίληψη **ἀναδεικνύει τὴ σημασία τοῦ Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου ὡς πρώτου ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων καὶ «ἀρχιερέως» τοῦ Χριστοῦ** (Βλ. Εὐσεβίου Παμφίλου Ἐκκλ. Ἱστορία II 23,6, III 5,2 «...καθίσταται ἐπίσκοπος, ὃν προέθεντο πάντες, ὄντα ἀνεψιὸν τοῦ κυρίου δεύτερον. διὰ τοῦτο ἐκάλουν τὴν ἐκκλησίαν παρθένον...»). Στὸν Ἠγήσιππο δὲν ἔχουμε Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἀναγωγῆς **στοὺς Ἀποστόλους, ἀλλὰ διαδοχὴ τοῦ Χριστοῦ στὰ πρόσωπα τῶν ἐπισκόπων διὰ τοῦ Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου, ἐπομένως ἡ ἀναγωγή στὸν «ἀρχιερέα» Ἰάκωβο οὐσιαστικὰ εἶναι ἀναφορὰ στὴν (ἀποστολικὴ) Διαδοχὴ τῆς ἱερωσύνης τοῦ Ἀρχιερέως Χριστοῦ**. Ἐξ αὐτοῦ τοῦ γεγονότος οἱ ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι διαδοχῶν, τοὺς ὁποῖους παραθέτει ὁ Εὐσέβιος, φέρουν ὡς ἐπικεφαλῆς τὸν Ἰάκωβο ὡς τὸν πρῶτο «ἐπίσκοπο», ἀναγνωρίζοντας αὐτόν, κατ' ἀρχαία παράδοση, ὄχι ἱστορικὰ ὡς τὸν πρῶτο «ἐπίσκοπο» ἀποκλειστικὰ Ἱεροσολύμων, ἀλλὰ θεολογικὰ ὡς ἕνα «καθολικὸ ἐπίσκοπο», παράδοση ἡ ὁποία ὑποχώρησε στὴν ἀντίληψη περὶ Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς κατὰ τὴν ἱστορικὴ ἀναγωγή σὲ κάποιον ἐκ τῶν ἀποστόλων. (Βλ. I. Ζηζιούλα, «Δύο ἀρχαῖαι παραδόσεις», σελ. 702-704).

Ἡ Γνωστικὴ ἔξαρση **ὀδήγησε τὴν ἐκκλησία βαθμιαίως στὴν ἀντίληψη περὶ Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς**, τὴν ὁποία συναντοῦμε στὸν **Ἰππόλυτο Ρώμης**, στὸ λειτουργικὸ του ἔργο «Ἀποστολικὴ Παράδοση». Στὸν Ἰππόλυτο ὁ ἐπίσκοπος δὲν εἶναι μόνον ὁ προϊστάμενος τῆς εὐχαριστιακῆς συνάξεως, ἀλλὰ ὁ φύλακας καὶ διδάσκαλος τῆς παραδόσεως. Στὴν τάξη χειροτονίας τοῦ ἐπισκόπου ὁ Ἰππόλυτος θεωρεῖ τὴν Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ ὡς ἐνέργεια ἡ ὁποία **βεβαιώνει καὶ διαϊωνίζει τὴν Ἀποστολικὴ Παράδοση στὸ σύνολό της, δηλαδὴ τὴν ἀδιάκοπη, δι' ἀκολουθίας διαδοχικῶν χειροτονιῶν, μεταβίβαση τῶν ἐξουσιῶν κατὰ τὴ χειροτονία, κατὰ τὴν ὁποία ἐκτὸς ἀπὸ τὴν χορηγούμενη καθαγιαστικὴ ἐνέργεια, βεβαιώνεται καὶ ἡ συνέχεια τῆς Ἀποστολικῆς Παραδόσεως** τῆς πίστεως ὑπὸ τοῦ ὑποψηφίου. Ἡ πίστη ὡς βιούμενο γεγονός ἀπὸ τὰ μέλη τῆς ἐκκλησίας, καὶ διενεργούμενο ἐντὸς αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ μεταδιδόμενο δι' αὐτῆς, εἶναι ἔργο προαπαιτούμενο καὶ ὑποστασιαζόμενο στὴν Ἀποστολικὴ Παράδοση καὶ εἰδικὰ στὴν Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ. Ἀμφότερα τὰ μεγέθη δὲν αὐτονομοῦνται στὸν χῶρο τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν μυστηρίων, ἀλλὰ ὡς ἕνα ἀντικειμενικὸ γεγονός κορυφώνεται καὶ διαδηλώνεται τὴ στιγμὴ τῆς χειροτονίας, ὑλοποιώντας τὴν Ἀποστολικὴ Παράδοση, καὶ συγκεκριμενοποιώντας αὐτὴ στὴν ἔννοια τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς. Ἐπομένως ἐδῶ ἔχουμε μίαν πρόοδο σὲ σχέση πρὸς τὴν «ἱστορικὴ»

πίστη τῆς ἐκκλησίας ἀρχίζει νὰ κατανοεῖται πλέον ὡς σύστημα διδασκαλίας, ὡς ἀντικείμενο πρὸς μελέτη ἢ ἀκρόαση, ἐνῶ μέχρι τότε ἦταν ἀποκλειστικὰ τὸ περιεχόμενο τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος, ἐντὸς τῶν λατρευτικῶν καὶ εὐχαριστιακῶν πλαισίων, καὶ φυσικὰ ὑπόθεση βιωματικῆς ἐμπειρίας. Τώρα τὸ ἀντικείμενο τῆς πίστεως γνωρίζει ἐξέλιξη καὶ ἐμφανίζεται πλέον αὐτονομημένο ὑπὸ μορφή θέσεων, ἔξω ἀπὸ τὸ κατηχητικὸ καὶ λειτουργικὸ του περιβάλλον, νὰ

κατανόηση τῆς Αποστολικῆς Διαδοχῆς στὸν Κλήμεντα, τώρα μὲ τὸν Ἰππόλυτο ἡ *ἱστορικὴ* ἀντίληψη τῆς διαδοχῆς *συζευγνύεται* μὲ αὐτὴν τῆς *διδασκτικῆς*, δηλαδή μὲ αὐτὴν τῆς διαφυλάξεως τῆς *Αποστολικῆς Παραδόσεως* τῆς πίστεως. **Τὸ διδασκτικὸ στοιχείο τοῦ Ἰππολύτου συντίθεται μὲ αὐτὸ τοῦ ἱστορικο-λειτουργικοῦ τῆς Α' Κλήμεντος**, ἔτσι γιὰ τὸν Ἰππόλυτο τὰ δύο στοιχεῖα συνδιάζουν τὴν Ἰππολύτειο ἀντίληψη περὶ *Αποστολικῆς Παραδόσεως* στὸ πρόσωπο τοῦ ἐπισκόπου, εἴτε ὡς alter Christus, εἴτε ὡς alter apostolus, δηλαδή πρόκειται γιὰ τὴν ἀντίληψη τῆς *Αποστολικῆς Διαδοχῆς* ἐν εὐρύτερα ἐννοίᾳ. Ἐπὶ τῆς οὐσίας δὲν ἄλλαξε ἐπ' αὐτοῦ τοῦ θέματος ἡ αὐτοσυνειδησία τῆς ἐκκλησίας, αὐτὸ τὸ ὅποιο ἄλλαξε ἦσαν ἀπλῶς τὰ ἐννοιολογικὰ σχήματα καὶ οἱ τυπικοὶ διάυλοι τῶν αἰωνίων ἀληθειῶν τῆς, ἐκφράζουσα τὶς ἐμπειρίες τῆς καὶ μεταδίδοντας τὴ χάρις τῆς μέσῳ προσιτῶν γιὰ τὸν λαὸ μορφῶν καὶ ἐννοιῶν, γιὰ νὰ γίνουν πιὸ κατανοητὲς καὶ ἀποτελεσματικὲς πρὸς τὸν κόσμο. (Βλ. Ι. Ζηζιούλα, «Δύο ἀρχαῖαι παραδόσεις», σελ. 690).

Ὁ **Κυπριανὸς** συμβάλλει στὸ θέμα τῆς Αποστολικῆς Διαδοχῆς ἐκφράζοντας μία ἄλλη ἄποψη περὶ τοῦ ἐπισκόπου ἀπὸ αὐτὴν τοῦ Ἰππολύτου, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτὴν στὴν Α' Κλήμεντος. Κατὰ τὸν Ἰππόλυτο, στὸν ἐπίσκοπο συνυπάρχουν καὶ οἱ δύο ἐκδοχὲς ὡς alter Christus καὶ alter apostolus, ἐνῶ στὸν Κυπριανὸ ὑποχωρεῖ ἡ **πρῶτη ἀντίληψη ὑπὲρ τῆς δευτέρης, ἡ ὁποία μάλιστα συγκεκριμενοποιεῖται στὸ πρόσωπο τοῦ ἀποστόλου Πέτρου**. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτων στὸν Κυπριανὸ ὑποχωρεῖ καὶ ἡ σύνθετη ἀντίληψη τοῦ Ἰππολύτου περὶ Αποστολικῆς Διαδοχῆς, ἡ ὁποία περιορίζεται ἀποκλειστικὰ στὴν «ἱστορικὴ» τῆς ἐννοία, ἀποκλείουσα ἀκόμη καὶ τὴ *λειτουργικὴ* τῆς ἐκφραση, ἔτσι στὸ σημεῖο αὐτὸ διαφοροποιεῖται καὶ ἀπὸ τὴν Α' Κλήμεντος. Ὁ Κυπριανὸς ἀντιλαμβανόμενος τὴ θεμελιώδη σημασία τῆς «*cathedra Petri*», **γιὰ τὴ διατήρηση τῆς ἐνότητος, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ καὶ τὴ βάση τῆς ἐκκλησιολογίας του, οἱ ἐπίσκοποι τῶν τοπικῶν ἐκκλησιῶν δὲν εἶναι ἀπλῶς διάδοχοι τῶν ἀποστόλων, ἀλλὰ κάτοχοι τῆς καθέδρας τοῦ Πέτρου. Τοιοῦτοτρόπως ἡ δύση, διὰ τοῦ Κυπριανοῦ, διατηρώντας αὐτηρὰ, ἀνευ τοῦ εὐχαριστιακοῦ τῆς χαρακτῆρος, τὴν ἱστορικὴ ἀναφορά, τῆς Αποστολικῆς τῆς Διαδοχῆς στὸν ἀπόστολο Πέτρο**, ἢ ἔστω στοὺς Αποστόλους, ὡς ἱκανῆς μόνης αὐτῆς πρὸς τὴν πραγμάτωσή τῆς, ἀπώλεσε τὴ διαμορφωθείσα σύνθετη Ἰππολύτειο ἀντίληψη περὶ Αποστολικῆς Διαδοχῆς. Συνέπεια αὐτῆς τῆς ἀντιλήψεως τοῦ Κυπριανοῦ περὶ Αποστολικῆς Διαδοχῆς, ὑπῆρξε ἡ θεώρηση ἀπὸ τὴ δύση ὅτι μόνη ἢ ἐπίθεση τῶν χειρῶν εἶναι ἱκανὴ νὰ ἐξασφαλίσει τὴ συνέχειά τῆς, χωρὶς ἀναφορὰ σὲ οἰοδήποτε ἄλλο *λειτουργικὸ* ἢ *διδασκτικὸ* στοιχείο, τὸ ὅποιο ἀφορᾶ ἄμεσα στὸν διάδοχο ἐπίσκοπο, ὡς προεστῶτα τῆς Εὐχαριστίας καὶ διδάσκαλο τῆς ἐκκλησίας. Ἀποτέλεσμα τούτου ἦταν ἡ ἀλλοίωση τῆς ἐννοίας καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς Αποστολικῆς Διαδοχῆς ὡς Αποστολικῆς Παραδόσεως, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀνατολὴ ἡ ὁποία ὄχι μόνον διατήρησε τὴν προηγηθεῖσα αὐτῆς παράδοση, ἀλλὰ προέβαλλε καὶ νέα ὑπὲρ αὐτῆς στοιχεῖα στὸ πρόσωπο τοῦ Ἰγνατίου Ἀντιοχείας. (Βλ. Ι. Ζηζιούλα, «Δύο ἀρχαῖαι παραδόσεις», σελ. 691 ἔξ.).

διατυπώνεται ἀπολογητικός λόγος καὶ νὰ ἐκτίθεται αὐτὸς δημοσίως, ἔνεκα τῆς ἐπελθούσης κατὰ τῆς ἐκκλησίας ἀπειλῆς τῶν αἱρέσεων²⁵⁶. Συνεπῶς ἡ Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ, ὑπὸ τῆ στενῆ ἔννοια τοῦ ὄρου, προέκυψε ὡς δευτερογενὲς μέγεθος, τὸ ὁποῖο ἀφορᾷ στὴ διαποίμανση τῆς ἐκκλησίας καὶ στὴν ἀντιμετώπιση τῶν αἱρέσεων καὶ σχισμάτων.

Ἔτσι, ἓνα ἀπὸ τὰ σημαντικότερα θέματα, τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν στὴν ἄσκηση οἰκονομίας στο μυστήριο τῆς ἱερωσύνης, εἶναι τὸ κῶρος τῆς ἱερωσύνης τῶν ἐκτὸς ἐκκλησίας χριστιανικῶν κοινοτήτων χῶρο τῶν ἑτεροδόξων καὶ σχισματικῶν. Γιὰ τὸ ἄκρως σημαντικό αὐτὸ ζήτημα ἡ ἐκκλησία εἶχε μία σταθερὰ θέση ἔναντι τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης τῶν αἱρετικῶν καὶ σχισματικῶν, ἡ ὁποία ἀφορᾷ στο γεγονός ὅτι, ὅσοι ἀπέκτησαν δικαίωμα στὴ διαχείριση²⁵⁷ τῆς ἱερωσύνης «ἐκτὸς» τῆς Ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, δὲν εἶναι κατ' ἀνάγκη ἄμωροι τῆς Χάριτος, ἀφοῦ ἡ ἐνδεχόμενη ἀποδοχὴ αὐτῶν ἀπὸ τὶς Οἰκουμενικὲς Συνόδους ἄνευ ἀναχειροτονίας σημαίνει ὅτι ἐκλαμβάνει τὰ μυστήρια τῶν αἱρετικῶν ὡς ὑποστατά, μετέχοντα (ἐνδεχομένως) ὄντολογικὰ στὴν ἔννοια τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς τῆς Μίας ἐκκλησίας. Βάσει τῆς θέσεως αὐτῆς τὰ μυστήρια τῶν αἱρετικῶν καὶ σχισματικῶν ὡς προϋπάρχοντα, εἶναι κανονικῶς ἄκυρα, ἀλλὰ ὄχι ἀνυπόστατα, συνδεδεμένα, διὰ τῆς διενεργηθείσης ἱερωσύνης αὐτῶν, ὄχι ἀποκλειστικὰ μὲ τὸν ἐπίσκοπο ὡς ἄτομο, ἀλλὰ μὲ τὴν εὐχαριστιακὴ κοινότητα²⁵⁸. **Οἱ χειροτονίες αὐτῶν, ἐφ' ὅσον θεωρηθοῦν γενόμενες ἐκτὸς τῶν κανονικῶν ὁρίων τῆς**

---

²⁵⁶ Ι. Ζηζιούλα, *Δύο ἀρχαῖαι παραδόσεις περὶ τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς καὶ ἡ σημασία των.*, σελ. 688.

²⁵⁷ «...προσέχετε οὖν ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ ἐν ᾧ ὑμᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἔθετο ἐπισκόπους, ποιμαίνειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ, ἣν περιποιήσατο διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος. ἐγὼ γὰρ οἶδα τοῦτο, ὅτι εἰσελεύσονται μετὰ τὴν ἄφιξίν μου λύκοι βαρεῖς εἰς ὑμᾶς μὴ φειδόμενοι τοῦ ποιμνίου...», (Πραξ. κ' 28-29).

²⁵⁸ Γ. Μαρτζέλου, *Ἡ Ἀποστολικότητα τῆς Ἐκκλησίας*, σελ. 41-45.

ἐκκλησίας, ἐντὸς ὅμως, τῶν χαρισματικῶν ὁρίων αὐτῆς, δηλαδή μετὴν πεποίθησις ὅτι αὐτὲς ἐτελέσθησαν σὲ ἐκκλησία ἱστορικῶς, ἐκτὸς αὐτῆς τῆς Μίας, δὲν δύναται νὰ θεωρηθοῦν ἀνυπόστατες. Ἡ ἱερωσύνη τῶν ἐκτὸς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ὑπηρετεῖται, εἴτε ἀπὸ κληρικούς ἀποκεκομμένους τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, εἴτε ἀπὸ αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι προσεχώρησαν ἢ γεννήθηκαν στὴν αἴρεσις καὶ χειροτονήθηκαν σὲ αὐτήν. Βάσει τῆς «ἀρχῆς τῆς ἀποκλειστικότητος»²⁵⁹, ἡ ἱερωσύνη αὐτῶν θεωρεῖται ἄκυρη (ἀνυπόστατη), ὡς μὴ γενόμενη²⁶⁰, ἐπομένως σὲ περίπτωσις ἐπανεισδοχῆς αὐτῶν στὴν καθολικὴ ἐκκλησία ἢ ἐφαρμογῆς τῆς ἀκρίβειας τῶν Ἱερῶν Κανόνων ἔχει τὸν πρῶτο λόγο. Ἀλλά, ὅμως ἡ ἐκκλησία ἐπὶ τοῦ σοβαροῦ αὐτοῦ ζητήματος, θέλοντας νὰ διευκολύνει μετὰ κανονικὸ τρόπο, σύμφωνα πρὸς τὴν ἱερὰ Παράδοσις²⁶¹, τὴν ὁμαλὴ ἐπανεισδοχὴ αἰρετικῶν

---

²⁵⁹ Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδος τῆς Κρήτης*, σελ. 169-173.

²⁶⁰ Κλήμεντος Ρώμης, Ἀποστολικαὶ Διαταγαί, PG 1, 948AB. ΣΤ', XV ΒΕΠΕΣ 1, σελ. 104. «οἱ δὲ παρὰ ἀσεβῶν δεχόμενοι μόλυσμα, κοινωνοὶ τῆς γνώμης αὐτῶν γενήσονται. Οὐ γὰρ εἰσὶν ἐκεῖνοι ἱερεῖς... οὔτε μὴν οἱ βαπτισθέντες ὑπ' αὐτῶν, μεμύνηται, ἀλλὰ μεμολυσμένοι ὑπάρχουσιν, οὐκ ἄφρασις ἀμαρτιῶν λαμβάνοντες, ἀλλὰ δεσμὸν ἀσεβείας».

²⁶¹ ΡΠΣ, Μ. Βασιλείου κανὼν Ζα', τόμ. Δ', σελ. 283-287. ΠΗΔΑΛΙΟΝ, Κανὼν Ζα' Μ. Βασιλείου, σελ. 642-643. «Ἐκ τοῦ κζ' κεφαλαίου περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πρὸς τὸν Μακάριον Ἀμφιλόχιον γεγραμμένων. Τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πεφυλαγμένων δογματικῶν καὶ κηρυγματικῶν, τὰ μὲν ἐκ τῆς ἐγγράφου διδασκαλίας ἔχομεν, τὰ δὲ ἐκ τῆς τῶν ἀποστόλων παραδόσεως διαδοθέντα ἡμῖν ἐν μυστηρίῳ παρεδεξάμεθα. Ἄπερ ἀμφοτέρω τῶν αὐτῆς ἰσχύος ἔχει πρὸς τὴν εὐσεβίαν καὶ τούτοις οὐδεὶς ἀντερεῖ, ὅστις γε κἂν κατὰ μικρὸν γοῦν θεσμῶν ἐκκλησιαστικῶν πεπειράται. Εἰ γὰρ ἐπιχειρήσῃμεν τὰ ἄγραφα τῶν ἐθῶν, ὡς μὴ μεγάλην ἔχοντα τὴν δύναμιν, παραιτεῖσθαι, λάθοιμεν ἂν εἰς αὐτὰ τὰ καίρια ζῆμιοντες τὸ Εὐαγγέλιον, μᾶλλον δὲ εἰς ὄνομα φιλοῦν περισσῶντες τὸ κήρυγμα. Οἷον, ἵνα τοῦ πρώτου καὶ κοινοτάτου πρώτου μνησθῶ, τῷ τύπῳ τοῦ Σταυροῦ τοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἠλικιότας κατασημαίνεσθαι, τίς ὁ διὰ γράμματος διδάξας; Τὸ πρὸς ἀνατολὰς τετραφθῆναι κατὰ τὴν προσευχὴν, ποῖον ἡμᾶς ἐδίδαξεν γράμμα; Τὰ τῆς Ἐπικλήσεως ῥήματα ἐπὶ τῇ ἀναδείξει τοῦ ἄρτου τῆς εὐχαριστίας καὶ τοῦ ποτηρίου τῆς εὐλογίας, τίς τῶν ἁγίων ἐγγράφως ἡμῖν καταλέλοιπεν; Οὐ γὰρ δὴ τούτοις ἀρκούμεθα, ὡς ὁ ἀπόστολος ἢ τὸ Εὐαγγέλιον ἐπεμνήσθη, ἀλλὰ καὶ προλέγομεν καὶ ἐπιλέγομεν ἕτερα, ὡς μεγάλην ἔχοντα πρὸς τὸ μυστήριον τὴν ἰσχύος, ἐκ τῆς ἀγράφου διδασκαλίας παραλαβόντες. Εὐλογοῦμεν δὲ τὸ ὕδωρ τοῦ Βαπτίσματος, καὶ τὸ ἔλαιον τῆς χρίσεως, καὶ προσέτι αὐτὸν τὸν βαπτιζόμενον, ἀπὸ ποίων ἐγγράφων; Οὐκ ἀπὸ τῆς σιωπημένης ὡς μυστικῆς παραδόσεως; Τίς δὲ; αὐτὴν τοῦ ἐλαίου τὴν χρίσιν, τίς λόγος γεγραμμένος ἐδίδαξε; Τὸ δὲ τρίς βαπτίζεσθαι τὸν ἄνθρωπον, πόθεν; Ἀλλὰ καὶ ὅσα περὶ τὸ Βάπτισμα, ἀποτάσσεσθαι

τῷ Σατανᾷ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, ἐκ ποίας ἐστὶ Γραφῆς; Οὐκ ἐκ τῆς ἀδημοσιεύτου ταύτης καὶ ἀπορρήτου διδασκαλίας, ἣν ἐν ἀπολυπραγμονήτῳ καὶ ἀπεριεργάστῳ σιγῇ οἱ Πατέρες ἡμῶν ἐφύλαξαν, καλῶς ἐκεῖνο δεδιδαγμένοι, τῶν μυστηρίων τὸ σεμνὸν σιωπῇ διασώζεσθαι; Ἄ γὰρ οὐδὲ ἐποπτεῦν ἐξεστι τοῖς ἀμυήτοις, τούτων πῶς ἂν ἦν εἰκὸς τὴν διδασκαλίαν θριαμβεῖν ἐν γράμμασι;». PG 32, 188A-189A. Ρ.-Π. Σύνταγμα IV, Κανὼν Cα' τοῦ Μ. Βασιλείου., σ. 285. «Οὗτος ὁ λόγος τῆς τῶν ἀγράφων παραδόσεως, ὡς μὴ καταμελετηθεῖσαν τῶν δογμάτων τὴν γνώσιν, εὐκαταφρόνητον τοῖς πολλοῖς γενέσθαι διὰ συνήθειαν. Ἄλλο γὰρ δόγμα καὶ ἄλλο κήρυγμα. Τὰ μὲν γὰρ δόγματα σιωπᾶται, τὰ δὲ κηρύγματα δημοσιεύεται. Σιωπῆς δὲ εἶδος καὶ ἡ ἀσάφεια, ἣ κέχρηται ἡ Γραφή, δυσθεώρητον κατασκευάζουσα τῶν δογμάτων τὸν νοῦν, πρὸς τὸ τῶν ἐντυγχανόντων λυσιτελέει. Τούτου χάριν πάντες μὲν ὁρῶμεν κατ' ἀνατολὰς ἐπὶ τῶν προσευχῶν, ὀλίγοι δὲ ἴσμεν, ὅτι τὴν ἀρχαίαν ἐπιζητοῦμεν πατρίδα τὸν παράδεισον, ὃν ἐφύτευεν ὁ Θεὸς ἐν Ἑδέμ κατὰ ἀνατολὰς. Καὶ ὀρθοὶ μὲν πληροῦμεν τὰς εὐχὰς ἐν τῇ μιᾷ τοῦ σαββάτου, τὸν δὲ λόγον οὐ πάντες οἶδαμεν. Οὐ γὰρ μόνον ὡς συναναστάντες Χριστῷ καὶ τὰ ἄνω ζητεῖν ὀφείλοντες, ἐν τῇ ἀναστασίμῳ ἡμέρᾳ τῆς δεδομένης ἡμῖν χάριτος διὰ τῆς κατὰ τὴν προσευχὴν στάσεως ἑαυτοὺς ὑπομνήσκουμεν, ἀλλ' ὅτι δοκεῖ πως τοῦ προσδοκωμένου αἰῶνος εἶναι εἰκὼν. Διὸ καὶ ἀρχὴ οὕσα ἡμερῶν, οὐχὶ πρώτη παρὰ Μωϋσέως, ἀλλὰ μία ὀνόμασται. Ἐγένετο γάρ, φησὶν, ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωὶ ἡμέρα μία, ὡς τῆς αὐτῆς ἀνακυκλουμένης πολλάκις. Καὶ μία τοῖνον ἡ αὐτῆ, καὶ ὀγδόη, τὴν μίαν ὄντως ἐκείνην καὶ ἀληθινὴν ὀγδόη, ἣς καὶ ὁ Ψαλμῶδός ἐν τισὶν ἐπιγραφαῖς τῶν ψαλμῶν ἐπεμνήσθη, δι' ἑαυτῆς ἐμφανίζουσα τὴν μετὰ τὸν χρόνον τοῦτον κατάστασιν, τὴν ἄπαυστον ἡμέραν, τὴν ἀνέσπερον, τὴν ἀδιάδοχον, τὸν ἀληκτον ἐκεῖνον καὶ ἀγήρω αἰῶνα. Αναγκαίως οὖν τὰς ἐν αὐτῇ προσευχὰς ἐστῶτας ἀποπληροῦν τοὺς ἑαυτῆς τροφίμους ἡ Ἐκκλησία παιδεύει, ἵνα τῇ συνεχεῖ ὑπομνήσει τῆς ἀτελευτήτου ζωῆς τῶν πρὸς τὴν μετάστασιν ἐκείνην ἐφοδίων μὴ ἀμελῶμεν. Καὶ πᾶσα δὲ ἡ Πεντηκοστὴ τῆς ἐν τῷ αἰῶνι προσδοκωμένης ἀναστάσεως ἐστὶν ὑπόμνημα, ἡ γὰρ μία ἐκείνη καὶ πρώτη ἡμέρα, ἑπτάκις ἑπταπλασιασθεῖσα, τὰς ἑπτὰ τῆς ἱεραῆς Πεντηκοστῆς ἑβδομάδας ἀποτελεῖ. Ἐκ πρώτης γὰρ ἀρχομένη, εἰς τὴν αὐτὴν καταλήγει, δι' ὁμοίων τῶν ἐν τῷ μέσῳ ἐξελιττομένη πεντηκοντάκις. Διὸ καὶ αἰῶνα μιμεῖται τῇ ὁμοιότητι, ὥσπερ ἐν κυκλικῇ κινήσει ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἀρχομένη σημείων καὶ εἰς τὰ αὐτὰ καταλήγουσα· ἐν ἣ τὸ ὄρθιον σχῆμα τῆς προσευχῆς προτιμᾶν οἱ θεσμοὶ τῆς Ἐκκλησίας ἡμᾶς ἐξεπαίδευσαν, ἐκ τῆς ἐναργοῦς ὑπομνήσεως οἰονεῖ μετοικίζοντες ἡμῶν τὸν νοῦν ἀπὸ τῶν παρόντων ἐπὶ τὰ μέλλοντα. Καὶ καθ' ἑκάστην δὲ γονυκλισίαν καὶ διανάστασιν ἔργῳ δείκνυμεν, ὅτι διὰ τῆς ἁμαρτίας εἰς γῆν κατεβῆμεν καὶ διὰ τῆς φιλοφροσύνης τοῦ κτίσαντος ἡμᾶς εἰς οὐρανὸν ἀνεκλήθημεν. Ἐπιλείπει με ἡ ἡμέρα τὰ ἄγραφα τῆς Ἐκκλησίας μυστήρια διηγούμενον. Ἐὼ τ' ἄλλα, αὐτὴν δὲ τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως, πιστεύειν εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, ἐκ ποίων γραμμάτων ἔχομεν; Εἰ μὲν γὰρ ἐκ τῆς τοῦ Βαπτίσματος παραδόσεως, κατὰ τὸ τῆς εὐσεβείας ἀκόλουθον, ὡς βαπτίζομεθα, οὕτω καὶ πιστεύειν ὀφείλοντες, ὁμοίαν τῷ Βαπτίσματι τὴν ὁμολογίαν κατατιθέμεθα, συγχωρησάτωσαν ἡμῖν ἐκ τῆς αὐτῆς ἀκολουθίας, ὁμοίαν τῇ πίστει τὴν δόξαν ἀποδιδόναι. Εἰ δὲ τὸν τρόπον τῆς δοξολογίας ὡς ἄγραφον παραιτοῦνται, δότωσαν ἡμῖν τῆς τε κατὰ τὴν πίστιν ὁμολογίας καὶ τῶν λοιπῶν, ὧν ἀπηριθμησάμεθα, ἐγγράφους τὰς ἀποδείξεις. Εἶτα τοσοῦτων ὄντων ἀγράφων καὶ τοσαύτην ἐχόντων ἰσχὺν εἰς τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον, μίαν λέξιν ἡμῖν ἐκ Πατέρων εἰς ἡμᾶς ἐλθοῦσαν οὐ συγχωρήσουσιν, ἦν ἡμεῖς ἐκ τῆς ἀνεπιτηδεύτου συνηθείας τοῖς ἀδιαστρόφοις τῶν ἐκκλησιῶν ἐναπομείνασαν εὔρομεν, οὐ μικρὸν τὸν λόγον ἔχουσαν, οὐδὲ βραχεῖαν συντέλειαν εἰς τὴν τοῦ μυστηρίου δύναμιν εἰσφερομένην;».

ΡΠΣ, Μ. Βασιλείου, κανὼν Cβ', τόμ. Δ', σελ. 292-293. «Πρὸς γε μὴν τὸ ἁμάρτυρον καὶ ἄγραφον εἶναι τὴν σὺν τῷ Πνεύματι δοξολογίαν, ἐκεῖνο λέγομεν, ὅτι εἰ μὲν μηδὲν ἕτερον ἄγραφον, μηδὲ τοῦτο παραδεχθῆτω, εἰ δὲ τὰ πλεῖστα τῶν μυστικῶν ἀγράφως ἡμῖν ἐμπολιτεύεται, μετὰ πολλῶν ἐτέρων καὶ τοῦτο καταδεξώμεθα. Αποστολικὸν δὲ οἶμαι καὶ τὸ ταῖς ἀγράφοις

σὲ αὐτὴν, ἀποφάσισε, χωρὶς νὰ ἐπιδεικνύει ἀδιαφορία γιὰ τὴν ἀκρίβεια, νὰ ἐρμηνεύσει αὐτὴν μέσῳ τῆς «ἀρχῆς τῆς περιεκτικότητος», καὶ ἐλισσόμενη τοιουτοτρόπως παρακάμπτει τὸ ἄκαμπτο γράμμα τῆς ἀκρίβειας ὑποτασσομένη στὸν «κεκρυμένον νοῦν» τῶν Ἱερῶν Κανόνων²⁶².

Ἡ ἀρχὴ τοῦ Κυπριανοῦ «*extra Ecclesiam nulla salus*» λειτούργησε μὲν ὡς μία γενικὴ ὁδηγία ὑπὲρ τῆς ἀκρίβειας, ἀλλὰ παρέμεινε στὴν ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία ἀνεφάρμοστη, μᾶλλον ὑπῆρξε ὡς μέτρο συγκρίσεως ἔναντι τοῦ θεσμοῦ τῆς οἰκονομίας, ἐνῶ ἡ ἀπόσταση μεταξὺ τῶν δύο μέτρων φανέρωνε καὶ τὸ μέγεθος τῆς δυνατότητος τῆς ἐκκλησίας νὰ διαχειρισθῆ τὴν ἐσωτερικὴ τῆς αὐτοσυνειδησία καὶ πεποίθησι τῆς ἱστορικῆς τῆς αὐτάρκειας, ἐπὶ τῆς «ἀπολύτου» ἀξίας τῆς ἀκρίβειας καὶ τῆς χαρισματικῆς πληρότητος τῆς οἰκονομίας²⁶³.

Ἔτσι, ἡ προσωπικὴ γνώμη ἐνὸς ἱεροῦ Πατρὸς, ἡ ὁποία διευπλώθη σὲ μία

παραδόσει παραμένειν· ἐπαιῶ γὰρ φησὶν, ὑμᾶς, ὅτι πάντα μου μέμνησθε, καὶ καθὼς παρέδωκα ὑμῖν τὰς παραδόσεις κατέχετε, καὶ τὸ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις, ἃς παρελάβετε εἴτε διὰ λόγου, εἴτε δι' ἐπιστολῆς, ὧν μάλιστα μία ἐστὶ καὶ ἡ παροῦσα αὕτη, ἣν οἱ ἐξ ἀρχῆς διαταξάμενοι παραδιδόντες τοῖς ἐφεξῆς, συμπροΐουσης ἀεὶ τῷ χρόνῳ τῆς χρήσεως, διὰ μακρᾶς τῆς συνηθείας ταῖς ἐκκλησίαις ἐγκατερρίζωσαν. Ἀρ' οὖν, εἰ ὡς ἐν δικαστηρίῳ τῆς διὰ τῶν ἐγγράφων ἀποδείξεως ἀποροῦντες, μαρτύρων ὑμῖν πλῆθος παρεστησάμεθα, οὐκ ἂν τῆς ἀφεισίης παρ' ἡμῶν ψήφου τύχοιμεν; Ἐγὼ μὲν οὕτως οἶμαι· Ἐπὶ στόματος γὰρ δύο καὶ τριῶν μαρτύρων σταθῆσεται πᾶν ῥῆμα. Εἰ δὲ καὶ τὸν πολὺν χρόνον πρὸς ἡμῶν ὄντα ἐναργῶς ὑμῖν ἐπεδείκνυμεν, οὐκ ἂν ἐδόξαμεν ὑμῖν εἰκότα λέγειν, μὴ εἶναι καθ' ἡμῶν τὴν δίκην εἰσαγωγίμων ταύτην; Δυσωπητικά γὰρ πως τὰ παλαιὰ τῶν δογμάτων, οἶονεὶ πολὺ τι τῆ ἀρχαιότητι τὸ αἰδέσιμον ἔχοντα».

²⁶² Γ. Παπαθωμᾶ (Αρχιμ.), *Κανονικὰ Ἑμμορφα*, σελ. 140-141.

²⁶³ Ἡ ἔριδα μεταξὺ Κυπριανοῦ Καρχηδόνοιο καὶ Στεφάνου Ρώμης περὶ τοῦ κύρους τοῦ βαπτίσματος τῶν αἰρετικῶν, τοῦ μὲν πρώτου ἀπορρίπτοντος τὸ βάπτισμα τῶν αἰρετικῶν, τοῦ δὲ δευτέρου ἀποδεχομένου αὐτό, δὲν ἐξεπροσώπουν ἀτομικὲς ἀπόψεις, ἀλλὰ τὴν προγενέστερη αὐτῶν παράδοσι, ἐνῶ οἱ ἀπόψεις τῶν Ἀφρικανικῶν ἐκκλησιῶν, Πόντου, καὶ Μ. Ἀσίας συνέπιπτον μεταξὺ τῶν. Ὅσον ἀφορᾷ στὸν Κυπριανό, αὐτὸς ὑπῆρξε διάδοχος θεολογικῆ παράδοσι τοῦ Τερτυλλιανοῦ, ὁ ὁποῖος θεωροῦσε τὸ βάπτισμα τῶν αἰρετικῶν ἄκυρο, ὅπως καὶ ὁ προκάτοχός του Ἀγριπίνος (Σύνοδος 198), καὶ γενικῶς ἡ ἀποψη τοῦ Κυπριανοῦ ἦταν καὶ ἡ ἐπικρατοῦσα στὴν καθολικὴ ἐκκλησία, ὅπως αὐτὴ εἶχε διατυπωθῆ σὲ τοπικὲς συνόδους Ἰκονίου καὶ Συνάδων (230-245). Ἄν καὶ αὐτὸ ἦταν λίγο – πολὺ τὸ φρόνημα ὄλων τῶν ἐκκλησιῶν, ὑπῆρξαν καὶ ἀπόψεις, οἱ ὁποῖες ἀντιτίθεντο στὴν ἀντίληψη περὶ τοῦ ἀναβαπτισμοῦ τῶν αἰρετικῶν, ἐπ' ἀπειλῆ διακοπῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας. Καὶ οἱ δύο πλευρὲς εἶχαν ἀναπτύξει ἰκανὴ, θεολογικὰ καὶ ἱστορικὰ, βάσιμη ἐπιχειρηματολογία. Βλ. Π. Τρεμπέλα, *Δογματικὴ*, τόμ. Γ', σελ. 38.

χρονική στιγμή, ἢ ἡ ἀπόφαση μίας Τοπικῆς Συνόδου, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀποτελέσουν δεσμευτικὸ παράγοντα γιὰ τὴ ρύθμιση ἢ τὴν ἐφαρμογὴ Κανόνων καὶ ἀποφάσεων μίας Οἰκουμενικῆς Συνόδου²⁶⁴. Ὅπως δύναται νὰ γίνῃ ἀντιληπτό, ὑφίσταται σὲ κάθε περίπτωση ἡ δυνατότητα ἀσκήσεως ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας, ἡ ὁποία ἐναπόκειται στὴν ποιμαντικὴ εὐχέρεια τῆς ἐκκλησίας γιὰ τὸ ἂν καὶ πῶς θὰ τὴν ἀσκήσῃ²⁶⁵.

Στοὺς Ἀποστολικοὺς Κανόνες μστ' καὶ μζ', ὅπως καὶ ὁ ξη' ἐπιβάλλεται καθαίρεση στοὺς ἐπισκόπους ἢ πρεσβυτέρους οἱ ὁποῖοι κάνουν ἀποδεκτὰ τὸ βάπτισμα, τὴ χειροτονία, ἢ τὴ θυσία (εὐχαριστία) τῶν αἰρετικῶν «εἰ μὴ γε ἄρα συσταίῃ, ὅτι παρὰ αἰρετικῶν ἔχει τὴν χειροτονίαν»²⁶⁶. Ἀναφερόμενος ὁ Κύριλλος Ἱεροσολύμων στὸ βάπτισμα τῶν αἰρετικῶν διακηρύσσει λέγων ὅτι, «οἱ αἰρετικοὶ ἀναβαπτίζονται ἐπειδὴ τὸ πρότερον οὐκ ἦν βάπτισμα»²⁶⁷. Ὅμως, ἡ ἀναφορὰ στὸ βάπτισμα δὲν ἀφορᾷ ἀπαραιτήτως στὴν ἱερωσύνη, ἀφοῦ ἡ ἐκκλησία δεχομένη τὸ βάπτισμα δὲν συνεπάγεται ὅτι ἀποδέχεται καὶ τὴν ἱερωσύνη, ἐνῶ δεχόμενη τὴ χειροτονία εἶναι αὐτονόητο ὅτι ἀποδέχεται καὶ τὸ βάπτισμα τῶν αἰρετικῶν, γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ γίνῃται «οἰκονομικὴ»

---

²⁶⁴ Πρβλ. Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Τὸ κείμενο τῆς Ραβέννας*, σελ. 23-24.

²⁶⁵ Βλ. Π. Τρεμπέλα, *Δογματική*, τόμ. Γ', σελ. 39. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πράξη Ἀνατολικῶν καὶ Ἀφρικανικῶν ἐκκλησιῶν, καὶ ἡ ἐκκλησία τῆς Αἰγύπτου φαίνεται νὰ συμφωνεῖ μὲ τὴν πρακτικὴ αὐτῶν τῶν ἐκκλησιῶν, χωρὶς νὰ λείπουν καὶ οἱ περιπτώσεις ἐκεῖνες οἱ ὁποῖες διάκειντο ἀρνητικὰ μὲ αὐτὴν τὴν πρακτικὴ τῶν ἀνωτέρω πολλῶν καὶ μεγάλου πλήθους ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ καὶ στίς ἀποφάσεις τῶν συνόδων τοῦ Ἰκονίου καὶ τῶν Συνάδων (230-245), ἔτοιμες νὰ διακόψουν κάθε κοινωνία μὲ αὐτές, ἐνεκα τοῦ ἀναβαπτισμοῦ τῶν αἰρετικῶν. Στὴν Ρώμη, ἀντίθετα μὲ τὴν κρατοῦσα πρακτικὴ, ἀσκήθηκε ἔντονη κριτικὴ, ἐνεκα τοῦ γεγονότος ὅτι ὄχι μόνον ἔδειχνε πρόθυμη νὰ διακόψῃ τὴν κοινωνία μὲ τίς ἄλλες ἐκκλησίες, ἀλλὰ καὶ λόγω τῆς ἀποδοχῆς, ὡς ἐγκύρου, τοῦ βαπτίσματος, καὶ ἐνδεχομένως καὶ τῶν χειροτονιῶν, κατὰ τὴν ἐπανεισοδοχὴ στὴν ἐκκλησία τῶν αἰρετικῶν. Ἔτσι τῆς ἀσκήθηκε κριτικὴ ὅτι δέχεται καὶ δεῦτερο βάπτισμα ἐκτὸς τοῦ ἀληθινοῦ, καὶ κατ' ἐπέκταση τῆς ἱερωσύνης.

²⁶⁶ ΡΠΣ, Ἀποστ. ξη', τόμ. Β', σελ. 87, Κανὼν μστ', τόμ. Β', σελ. 61, Κανὼν μζ', τόμ. Β', σελ. 62.

²⁶⁷ Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, *Προκατηχήσεις*. Ζ' PG 33, 345AB.

σύγκριση μεταξύ βαπτίσματος καὶ ἱερωσύνης²⁶⁸. Ἡ μερική ἀλληλεξάρτηση μεταξύ τῶν δύο μυστηρίων, ἐξεφράσθη διαχρονικὰ ποικιλοτρόπως, ἐνῶ καθιστᾶ τὰ δύο μυστήρια ὡς ἓνα βαθμὸ συνακόλουθα²⁶⁹, ὅσον ἀφορᾷ στὸ μέτρο τῆς ἀσκήσεως ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας. Ἔτσι, δὲν πρέπει νὰ διαφεύγει τὴν προσοχή ὅτι, ὅπως ἐφαρμόστηκε γιὰ τὸ βάπτισμα τὸ μέτρο τῆς ἀκρίβειας, αὐτὸ ἴσχυσε κατὰ μείζονα λόγο πρὸς τὰ ἄλλα μυστήρια καὶ μάλιστα αὐτὸ τῆς ἱερωσύνης, ἔτσι ὅταν ἀνεγνωρίσθη ἀπὸ τὶς Συνόδους τὸ χορηγούμενο ὑπὸ αἰρετικῶν βάπτισμα, δὲν ἀνεγνωρίσθη κατ' ἀνάγκη καὶ τὸ κῦρος τῶν χειροτονιῶν τῶν²⁷⁰.

---

²⁶⁸ Βλ. Χ. Ανδρούτσου, *Τὸ κῦρος τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου*, σελ. 55.

²⁶⁹ Χ. Ανδρούτσου, *Συμβολική*, σελ. 384, ὑπ.

²⁷⁰ Αναφέρεται ὅτι ὁ Ρώμης Στέφανος ἀνεγνώριζε τὸ κῦρος τοῦ βαπτίσματος τῶν αἰρετικῶν, ὑπὸ τὴν προϋπόθεση ὅτι κατὰ τὴν ἐπανεισοχή των θὰ ἐπαναλαμβάνονταν τὸ μυστήριον τοῦ χρίσματος, καθ' ὅσον θεωροῦσε ὅτι ὁ βαπτισθεὶς ἔλαβε μὲν στήν αἴρεση τὴ χάρη τοῦ βαπτίσματος, ὄχι ὅμως τὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματος, ἢ ὅποια παρέχεται διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ χρίσματος. Ἔτσι λοιπὸν ὁ Κυπριανὸς ἀντέτασσε στὸν Στέφανο τὸ ἐρώτημα: «Διατὶ νὰ δεχώμεθα τὸ βάπτισμα τῶν αἰρετικῶν καὶ νὰ ἀπορρίπτωμεν τὸ χρίσμα των; Ἐὰν τὸ πρῶτον μυστήριον εἶναι ἔγκυρον, τέτοιο πρέπει νὰ εἶναι καὶ τὸ δεύτερον»: *Epistola 73, 6 PL 3, 1159*, πρβλ., *Epistola 74, 5. PL 3, 1177, Epistola 70, 2. PL 3, 1078*. Αναφέρεται περίπτωση κατὰ τὴν ὁποία ὁ Πάπας Σιρίκιος δέχονταν τοὺς ὑπὸ Ἀρειανῶν βαπτισμένους, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο που δέχονταν καὶ τοὺς ὑπὸ Νοουατιανῶν βαπτισμένους, οἱ ὅποιοι δὲν τοὺς παρείχαν χρίσμα. Ὁ ἴδιος ἀναφέρει ὡς ἄξια ἰδιαίτερης προσοχῆς τὴν παρατήρηση τοῦ Διδύμου, κατὰ τὴν ὁποία «*χρίονται οἱ ἀπὸ πάσης αἵρέσεως μετερχόμενοι, ἐπειδὴ οὔτε ἔχουσι τὸ ἅγιον χρίσμα ἐπίσκοπος δὲ μόνος τῇ ἄνωθεν χάριτι τελεῖ τὸ χρίσμα*» (Π. Τρεμπέλας, *Περὶ Τριάδος*, Π 15, PG 39, 720). Μὲ ἄλλα λόγια, οἱ αἰρετικοὶ τῶν ὁποίων τὸ βάπτισμα γίνονταν κατὰ συγκατάβαση δεκτὸ, ἀναγνωρίζονταν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας διὰ χρίσματος, διότι ἀφοῦ δὲν εἶχαν ἱερωσύνη, ἐστεροῦντο τοῦ χρίσματος, τὸ ὁποῖο ἀσφαλῶς μόνος ὁ ἐπίσκοπος τελεῖ. Βλ. Π. Τρεμπέλας, *Δογματική*, τόμ. Γ', σελ. 39. Βλ. Π. Τρεμπέλας, *Δογματική*, τόμ. Γ', σελ. 39.

ii. Τὸ κῦρος τῶν μυστηρίων τῶν αίρετικῶν κατὰ τὴν ἐπανεισδοχὴν τους στὴν ἐκκλησία

Στὸ πρῶτο μέρος τοῦ ζ' Κανόνος τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἀπαριθμοῦνται οἱ αίρετικοί²⁷¹ ἔναντι τῶν ὁποίων ἡ ἐκκλησία ἀσκεῖ «οἰκονομία», καὶ τοὺς κάνει δεκτοὺς διὰ λιβέλλου καὶ ἁγίου Μύρου, ἐπευλογώντας μυστήρια τελεσθέντα ἐκτὸς τῶν κανονικῶν αὐτῆς ὁρίων²⁷². Τὸ γεγονός αὐτὸ ἀποτελεῖ μία ἐνέργεια ἢ ὁποία ἀντιτίθεται εὐθέως πρὸς τὸν α' Ἱερὸ Κανόνα τῆς Καρχηδόνος (Κυπριανοῦ)²⁷³, κατὰ τὸν ὁποῖο δὲν ἀναγνωρίζεται ἔξω τῆς ἐκκλησίας οὔτε βάπτισμα ἢ χρίσμα, οὔτε ἄφεση ἢ ἱερωσύνη, οὔτε ἐκκλησία ἢ θυσιαστήριον²⁷⁴, «...καὶ διὰ τοῦτο τὰ ὑπ' αὐτῶν γινόμενα, ψευδῆ καὶ κενὰ ὑπάρχοντα, πάντα ἐστὶν ἀδόκιμα. Οὐ γὰρ δύναται τι δεκτὸν καὶ αίρετὸν εἶναι παρὰ τῷ Θεῷ τῶν ὑπ' ἐκείνων γινομένων...»²⁷⁵. Ἀντιθέτως στὸ δεύτερο μέρος τοῦ ζ' τῆς Β' Οἰκουμενικῆς ὁ

---

²⁷¹ ΡΠΣ, Οἰκ. Β' Κανὼν ζ', τόμ. Β', σελ. 187-188. «Τοὺς προστιθεμένους τῇ ὀρθοδοξίᾳ, καὶ τῇ μερίδι τῶν σωζομένων, ἀπὸ αίρετικῶν, δεχόμεθα κατὰ τὴν ὑποτεταγμένην ἀκολουθίαν, καὶ συνήθειαν. Ἀρειανούς μὲν, καὶ Μακεδονιανούς, καὶ Σαββατιανούς, καὶ Ναυατιανούς, τοὺς λέγοντας ἔναντοὺς Καθαροὺς καὶ Ἀριστεροὺς, καὶ τοὺς Τεσσαρεσκαίδεκατίτας, εἶπουν Τετραδίτας, καὶ Ἀπολλιναριστάς, δεχόμεθα διδόντας λιβέλλους, καὶ ἀναθεματίζοντας πᾶσαν αίρεσιν, μὴ φρονούσαν, ὡς φρονεῖ ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία, καὶ σφραγίζομένους, ἥτοι χριστομένους, πρῶτον τῷ ἁγίῳ μύρῳ τό τε μέτωπον, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰς ῥίνας, καὶ τὸ στόμα, καὶ τὰ ὦτα· καὶ σφραγίζοντες αὐτούς, λέγομεν· Σφραγίς δωρεὰς Πνεύματος ἁγίου...».

²⁷² Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης*, σελ. 195 ἔξ.

²⁷³ Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Τὸ κείμενο τῆς Ραβέννας*, σελ. 25.

²⁷⁴ Χ. Ανδρούτσου, *Δογματικὴ*, σελ. 302-304.

²⁷⁵ ΡΠΣ, Καρχ. Κανὼν α', τόμ. 3, σελ. 5 (2-6). «...Καὶ διὰ τοῦτο τὰ ὑπ' αὐτῶν γινόμενα, ψευδῆ καὶ κενὰ ὑπάρχοντα, πάντα ἐστὶν ἀδόκιμα. Οὐ γὰρ δύναται τι δεκτὸν καὶ αίρετὸν εἶναι παρὰ τῷ Θεῷ τῶν ὑπ' ἐκείνων γινομένων, οὗς ὁ Κύριος πολεμίους καὶ ἀντιπάλους αὐτοῦ λέγει ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις: Ὁ μὴ ὦν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἐστί, καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ σκορπίζει. Καὶ ὁ μακάριος ἀπόστολος Ἰωάννης, ἐντολὰς Κυρίου τηρῶν, ἐν τῇ ἐπιστολῇ προέγραψεν· Ἠκούσατε, ὅτι ὁ ἀντίχριστος ἔρχεται, καὶ νῦν δὲ ἀντίχριστοι πολλοὶ γεγόνασιν· ὅθεν γινώσκουμεν, ὅτι ἐσχάτη ὥρα, ἐστίν. Ἐξ ἡμῶν ἐξήλθον, ἀλλ' οὐκ ἦσαν ἐξ ἡμῶν. Ὅθεν καὶ ἡμεῖς συνιέναι ὀφείλομεν καὶ νοεῖν, ὡς οἱ

ἴδιος Ἱερὸς Κανόνας ἐπιδεικνύει μία ἄλλη ἐνέργεια, τὴν «ἀκρίβεια», διότι ἔχει αὐτοσυνειδησία τῶν ὁρίων του καὶ τῶν δυνατοτήτων του, καὶ ὡς ἀκρίβεια καὶ ὡς οἰκονομία²⁷⁶. Ἐπομένως, ὁ ζ' τῆς Β' Οἰκουμενικῆς, μεταξὺ ἄλλων, εἶναι ἓνας ἀντιπροσωπευτικὸς Κανόνας ἐναρμονισμένης συζεύξεως καὶ συνοδοιπορίας ἀμφοτέρων τῶν ἱερῶν μεγεθῶν, ὡς μέτρων ἐξ ἴσου ἱκανῶν καὶ ἀποτελεσματικῶν γιὰ τὴ διακυβέρνηση τῆς ἐκκλησίας²⁷⁷. Ἀλλά, ὅμως ἡ γενικότερη θεώρηση τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ἐπὶ ζητημάτων ἀποδοχῆς ἢ ἀπορρίψεως τῆς ἱερωσύνης καὶ χειροτονιῶν αἵρετικῶν ἢ σχισματικῶν προσιόντων στὴν ὀρθόδοξη ἐκκλησία, δὲν ὑπῆρξε ποτὲ συγκεκριμένη καὶ σταθερῆ²⁷⁸. Τὸ σημαντικό ἐν προκειμένῳ

ἐχθροὶ Κυρίου καὶ οἱ ἀντίχριστοὶ ὠνομασμένοι, δυνατοὶ οὐκ εἶεν χάριν δοῦναι τῷ Κυρίῳ. Καὶ διὰ τοῦτο ἡμεῖς οἱ σὺν Κυρίῳ ὄντες καὶ ἐνότητᾳ Κυρίου κρατοῦντες καὶ κατὰ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ χορηγοῦμενοι, τὴν ἱερατεῖαν αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ λειτουργοῦντες, ὅσα οἱ ἀντικείμενοι αὐτῷ, τουτέστι πολέμοι καὶ ἀντίχριστοὶ, ποιοῦσιν ἀποδοκιμάσαι καὶ ἀποποιῆσαι καὶ ἀπορρίψαι καὶ ὡς βέβηλα ἔχειν ὀφείλομεν. Καὶ τοῖς ἀπὸ πλάνης καὶ στρεβλότητος ἐρχομένοις, ἐπὶ γνώσει τῆς ἀληθινῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς πίστεως, δοῦναι καθόλου θείας δυνάμεως μυστήριον ἐνότητός τε καὶ πίστεως καὶ ἀληθείας».

²⁷⁶ ΡΠΣ, Β' Οἰκ. ζ', τόμ. Β', σελ. 187-188. «...Ἐνομιανοὺς μέντοι τοὺς εἰς μίαν κατάδυσιν βαπτιζομένους, καὶ Μοντανιστάς, τοὺς ἐνταῦθα λεγομένους Φρύγας, καὶ Σαβελλιανούς, τοὺς υἰοπατορίαν διδάσκοντας, καὶ ἕτερα ἄλλα καὶ χαλεπὰ ποιοῦντας, καὶ τὰς ἄλλας πάσας αἱρέσεις· (ἐπειδὴ πολλοὶ εἰσιν ἐνταῦθα, μάλιστα οἱ ἀπὸ τῶν Γαλατῶν χώρας ὀρμώμενοι), πάντας τοὺς ὑπ' αὐτῶν θέλοντας προστίθεσθαι τῇ ὀρθοδοξίᾳ, ὡς Ἑλληνας δεχόμεθα· καὶ τὴν πρώτην ἡμέραν ποιοῦμεν αὐτοὺς Χριστιανούς, τὴν δὲ δευτέραν κατηχούμενους· εἶτα τῇ τρίτῃ ἐξορκίζομεν αὐτούς, μετὰ τοῦ ἐμφυσαῖν τρίτον εἰς τὸ πρόσωπον, καὶ εἰς τὰ ὦτα, καὶ οὕτω κατηχοῦμεν αὐτούς, καὶ ποιοῦμεν χρονίζειν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἀκροᾶσθαι τῶν γραφῶν, καὶ τότε αὐτοὺς βαπτίζομεν».

²⁷⁷ Ε. Χριστινᾶκη-Γλάρου, *Από τη Θεία Οικονομία στην Οικονομία της Εκκλησίας*, σελ. 258-260. «Στη θεωρία του Κανονικοῦ Δικαίου ἔχει επικρατήσει ἡ γνώμη ὅτι ὁ ὅρος ἀκρίβεια ἀντιπαράκειται πρὸς τὸν ὅρο οἰκονομία (με διακριτικὲς παραμέτρους τὴν αὐστηρότητα καὶ τὴν ἐπιείκεια, τὴν προσήλωσιν στο γράμμα καὶ τὴν ἀναζήτησιν τοῦ πνεύματος μίας διάταξης, τὴν πλήρη ἐφαρμογὴ καὶ τὴν παρέκλιση ἀπὸ τὸν κανόνα με γνώμονα τὸ σωτηριολογικὸ κριτήριον καὶ ὅριον τὸ δόγμα). Καὶ, παρόλο που ἡ κανονικὴ θεωρία ἔχει καταλήξει ὅτι ἡ ἐννοία τῆς οἰκονομίας εἶναι «ἀληθῶς παράλληλη καὶ ἐκκλησιαστικῶς «συν-ὄνυμη» ἀρχή – καὶ ὄχι ἀντιτιθέμενη ἢ ἀντίθετη – στὴν ἀπόπειρα τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου», οἱ δύο αὐτοὶ ὅροι ἔχουν ἐπιβληθεῖ ἐν τῇ νομοκανονικῇ φιλολογίᾳ καὶ κυρίως στὴν ἐκκλησιαστικὴ νομολογία ὡς ἓνα ἰσχυρὸ ἐννοιολογικὸ δίπολο. Ωστόσο, προσεκτικότερη ἐξέταση τῶν πρωτογενῶν πηγῶν τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου, τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς Ἱεράς Παραδόσεως, μᾶς ἐπιτρέπει νὰ υπερβούμε τὸν ἐννοιολογικὸ αὐτὸ δίπολο καὶ νὰ εἰσέλθουμε στὸ τριαδικὸ σχῆμα *Ἀκρίβεια-Οἰκονομία-Συνήθεια*».

²⁷⁸ Βλ. Ἰ. Κοτσώνη (Ἀρχιμ., εἶτα Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν), *Ἡ Κανονικὴ ἀποψὶς περὶ τῆς Ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν Ἑτεροδόξων*, σελ. 52-53.

εἶναι τὸ γεγονός ὅτι ὁ Κανόνας αὐτὸς γιὰ νὰ ἀσκήσει οἰκονομία βρῖσκει κανονικὸ ἔρεισμα στὸ ὅτι οἱ ἀνωτέρω αἰρετικοὶ τοῦ πρώτου τμήματος τοῦ Κανόνου, ἔστω τυπικῶς, τελοῦσαν ὀρθὰ τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος, κάτι τὸ ὁποῖο δὲν συνέβαινε μὲ τοὺς ἄλλους αἰρετικούς τοῦ δεύτερου τμήματος τοῦ Κανόνου, ὅπου δὲν ὑπῆρχε σὲ αὐτοὺς κανονικὸ ἢ δογματικὸ ἔρεισμα γιὰ νὰ σταθεῖ ἡ οἰκονομία, ἐπομένως τὸ μέτρο τῆς ἀκρίβειας γι' αὐτοὺς ἦταν μονόδρομος. Μὲ ἄλλα λόγια **βλέπουμε τὴν «ἀγωνία» τοῦ Κανόνου νὰ ἐξαντλήσει τὶς δυνατότητες τῆς οἰκονομίας**, καὶ ὅπου αὐτὲς τὶς βρῖσκει τὸ πράττει, ἐνῶ ὅπου ἡ δυνατότητα αὐτὴ δὲν ἔχει περιθώρια χρήσεως, αὐτὸ ὀφείλεται στὴν ὑπαιτιότητα τῆς ἄλλης πλευρᾶς, ἡ ὁποία δὲν ἔδωσε τόπο στὴν οἰκονομία νὰ διενεργήσῃ τὶς θεραπευτικὰς τῆς δυνατότητες. Στὸ σημεῖο αὐτὸ πρέπει νὰ γίνῃ σαφὲς ὅτι ἡ δυναμικὴ τῶν δύο μέτρων διακυβερνήσεως δὲν μειώνει στὸ ἐλάχιστο τὴν ἀξία τοῦ ἑνὸς ἔναντι τοῦ ἄλλου, ὡς ἄλλωστε ἀπεδείχθη ἀνωτέρω ἢ ἄσκηση οἰκονομίας στὸ πρῶτον σκέλος τοῦ ζ' τῆς Β', καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἀκρίβειας στὸ δεύτερον τμήμα τοῦ ἰδίου Κανόνου. Ὁ αὐτὸς Ἱερὸς Κανόνας προσφέρει ὅ,τι συμφέρει στὴν κάθε πλευρὰ τὰ πρὸς διόρθωσιν καὶ θεραπείαν, δὲν πρόκειται γιὰ «διχασμένη προσωπικότητα» τοῦ Κανόνου, ἀφοῦ ἀμφοτέρω τὰ μεγέθη (οἰκονομία καὶ ἀκρίβεια) ἔχουν φιλόφρονες «αἰσθήματα» καὶ σωτηριολογικὸ χαρακτῆρα.

Ἡ δυσκολία μεταξὺ τῶν δύο οἰκουμενικοῦ κύρους Ἱερῶν Κανόνων, «ἀντιφατικοῦ» περιεχομένου²⁷⁹, τοῦ ζ' τῆς Β' Οἰκουμενικῆς καὶ τοῦ α' τῆς Καρχηδόνας Κυπριανοῦ, ἔγκειται στὸ γεγονός ὅτι ὁ μὲν πρῶτος ἀσκεῖ τὴν οἰκονομία, ἀναγνωρίζοντας τὰ μυστήρια τῶν αἰρετικῶν, ὁ δὲ δεύτερος ἐφαρμόζει τὴν ἀκρίβεια, ἀπορρίπτοντας αὐτά. Ἐνδεχομένως, ἴσως

---

²⁷⁹ Β. Ἀρχοντώνη (Ἀρχιμ. νῦν Οἰκ. Πατριάρχου), *Περὶ τὴν Κωδικοποίησιν τῶν Ἱ. Κανόνων καὶ τῶν Κανονικῶν Διατάξεων*, σελ. 58.

μποροῦσε νὰ ὑπερνηκηθεῖ ἢ «ἀντίφραση», ἂν θεωρηθοῦν ἐπικρατέστεροι οἱ μεταγενέστεροι Κανόνες, αὐτῶν τῶν προηγουμένων²⁸⁰. Ὅμως, δὲν παύει νὰ ἔχουμε «ἀντιτιθεμένους» μὲν, ταυτόχρονα «ἐπικυρωθέντας» δέ, ὑπὸ τοῦ β' Κανόνος Ἱεροῦ Κανόνος τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς αὐτῆς, ἄρα τὸ «πρόβλημα» τῆς ἀντιθέσεως ὑφίσταται, χωρὶς ὅμως νὰ εἶναι ἀνυπέρβλητο, ἢ ἀκατανόητο, ἀφοῦ οἱ ἀποφάσεις αὐτὲς δὲν σημαίνουν γενικῶς καὶ ἀορίστως κατ' ἀνάγκη τὴν ἀναγνώριση τοῦ βαπτίσματος ἢ τῆς ἱερωσύνης, ἀνεξαιρέτως ὅλων τῶν αἱρέσεων²⁸¹, διότι μία τέτοια ἐρμηνεία τοῦ ζε' τῆς Β' ἐν Τρούλῳ (Πενθέκτη) θὰ σήμαινε εὐθεία σύγκρουση πρὸς τὸν ιθ' τῆς Α' Οἰκουμενικῆς²⁸². Ἐτσι, ἀνάλογη ἐρμηνεία διέπει καὶ τὸν Κανόνα ιδ' τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς²⁸³, ὁ ὁποῖος δὲν ὑπονοεῖ ἀσφαλῶς τὴν ἔμμεση ἀναγνώριση τῶν μυστηρίων τῶν αἰρετικῶν, μὲ τὴν προοπτικὴ τῆς ἐπανεισδοχῆς των στὴν καθολικὴ ἐκκλησία, ἀλλὰ τὴν **ἄσκηση οἰκονομίας προὔπαρχόντων σὲ αὐτοὺς μυστηρίων**, ἄλλως μία ἀδιάκριτη ἄσκηση τῆς οἰκονομίας θὰ σήμαινε κατὰ κάποιον τρόπο τὴ μυστηριακὴ κοινωνία τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας μὲ αὐτὴν τῆς αἰρετικῆς ἢ σχισματικῆς.

Τὸ προνόμιο τῆς *συγκαταβάσεως* δὲν εἶναι ἀποκλειστικότητα τῆς οἰκονομίας, ἔτσι ὅσον ἀφορᾷ στὴν αὐστηρότητα ἢ στὴν ἐπιείκεια τῶν

---

²⁸⁰ Ἀλλωστε ἡ θεώρηση αὐτὴ ἔχει κανονικὸ προηγούμενο (ε' Ἀποστ., ιβ' ΣΤ').

²⁸¹ Βλ. Ἰ. Κοτσώνη (Ἀρχιμ., εἶτα Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν), *Ἡ Κανονικὴ ἄποψις περὶ τῆς Ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν Ἑτεροδόξων*, σελ. 56-57.

²⁸² ΡΠΣ, Α' Οἰκ. ιθ', τόμ. Β', σελ. 158-159.

²⁸³ ΡΠΣ, Οἰκ. Δ' Κανὼν ιδ', τόμ. Β', σελ. 251-252. «Ἐπειδὴ ἐν τισιν ἐπαρχίαις συγκεχώρηται τοῖς ἀναγνώσταις, καὶ ψάλταις, γαμεῖν, ὥρισεν ἡ ἅγια σύνοδος, μὴ ἐξεῖναι τινὶ αὐτῶν ἑτερόδοξον γυναῖκα λαμβάνειν. Τοὺς δὲ ἤδη ἐκ τοιοῦτου γάμου παιδοποιήσαντας, εἰ μὲν ἐφθασαν βαπτίσει τὰ ἐξ αὐτῶν τεχθέντα παρὰ τοῖς αἰρετικοῖς, προσάγειν αὐτὰ τῇ κοινωνίᾳ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας· μὴ βαπτίσαντας δέ, μὴ δύνασθαι ἔτι βαπτίζειν αὐτὰ παρὰ τοῖς αἰρετικοῖς, μήτε μὴν συνάπτειν πρὸς γάμον αἰρετικῶ, ἢ Ἰουδαίῳ, ἢ Ἑλληνι, εἰ μὴ ἄρα ἐπαγγέλλοιτο μετατίθεσθαι εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν τὸ συναπτόμενον πρόσωπον τῷ ὀρθοδόξῳ. Εἰ δέ τις τοῦτον τὸν ὄρον παραβαίη τῆς ἁγίας συνόδου, κανονικῶ ὑποκείσθω ἐπιτιμίῳ».

Ἱερῶν Κανόνων, αὐτοὶ δὲν ἀσκοῦν ἡσσοнос σημασίας οἰκονομία ἀπ' ὅτι ὁ ὁμώνυμος ὄρος αὐτοῦ τούτου τοῦ μέτρου. Ἡ δυνατότητα καὶ ἡ πληρότητα ἐφαρμογῆς τῆς ἀκρίβειας, πολλὰς φορὲς, προκαταλαμβάνει τὸ ἐνδεχόμενον ἀσκήσεως οἰκονομίας, ὅταν διακρίνει ὀνοματίζοντας καὶ κατηγοριοποιώντας τὶς διαλαμβανόμενες ὑπὸ διαχείριση περιπτώσεις τῶν ἐκάστοτε αἰρετικῶν ἢ σχισματικῶν²⁸⁴. Ἔτσι, ὁ *Σε'* τῆς *ΣΤ'*, ἐνισχύοντας καὶ ἐπαυξάνοντας τὸν κατάλογο ἀμφοτέρων τῶν αἰρετικῶν ὁμάδων διὰ τῆς διπλῆς ἀναφορᾶς τῆς φράσεως «...καὶ τοὺς ἐκ τῶν ὁμοίων αἰρέσεων προσερχομένους...»²⁸⁵, ἀλλὰ, καὶ ὅσον ἀφορᾷ στὴν ἀναγνώριση ἢ μὴ, ὀρισμένων ἐκ τῶν τελουμένων ὑπ' αὐτῶν μυστηρίων, δίνει διαχρονικὰ τὴ δυνατότητα ἐπιλογῆς στὴν ἐκκλησία, ἂν θὰ ἀποδεχθεῖ κατ' οἰκονομία, ἢ ἂν θὰ ἀπορρίψει κατ' ἀκρίβεια περιπτώσεις εἰσδοχῆς σὲ παρόμοιες αἰρέσεις²⁸⁶. Συνεπῶς ἐκ τῶν σχετικῶν Ἱερῶν Κανόνων καταλήγουμε στὸ συμπέρασμα ὅτι δὲν θεωροῦνται ἔγκυρα (ἰσχυρὰ) τὰ μυστήρια τῶν αἰρετικῶν, παρὰ μόνον ἐκείνων τῶν ὁποίων ὑπὸ τὴν σχετικὴ ἔννοια τοῦ ὄρου εἶναι ὄντολογικὰ ἐκκλησίες. Ὅμως, ἐκτὸς τῶν κατονομαζομένων αἰρετικῶν, τῶν «...ἡπίως καὶ εἰρηνικῶς...» ἐπανεισδεχομένων, ὑπάρχουν καὶ ἄλλες «ἐκκλησίες» ἐκ τῶν ὁποίων τὰ μυστήρια θεωροῦνται ἄκυρα (ἀνίσχυρα), ἢ ἀνυπόστατα (ὡς μὴ γενόμενα), αὐτὲς δὲν ὑφίστανται ὄντολογικὰ ὡς «ἐκκλησίες», ὅχι

---

²⁸⁴ Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης*, σελ. 195 ἔξ.

²⁸⁵ ΡΠΣ, ΣΤ' Οἰκ. Κανὼν Σε' τόμ. Β', σελ. 529-531. «... Καὶ τοὺς Μανιχαίους δέ, καὶ τοὺς Οὐαλεντινιανούς, καὶ Μαρκιωνιστάς, καὶ τοὺς ἐκ τῶν ὁμοίων αἰρέσεων προσερχομένους, ὡς Ἕλληνας δεχόμενοι, ἀναβαπτίζομεν Νεστοριανούς δέ, καὶ Εὐτυχιανιστάς, καὶ Σεβηριανούς, καὶ τοὺς ἐκ τῶν ὁμοίων αἰρέσεων χρῆ ποιεῖν λιβέλλους, καὶ ἀναθεματίζειν τὴν αἵρεσιν αὐτῶν, καὶ Νεστόριον, καὶ Εὐτυχέα, καὶ Διόσκορον, καὶ Σεβήρον· καὶ τοὺς λοιποὺς ἐξάρχους τῶν τοιοῦτων αἰρέσεων, καὶ τοὺς φρονούντας τὰ αὐτῶν, καὶ πάσας τὰς προαναφερομένας αἰρέσεις, καὶ οὕτω μεταλαμβάνειν τῆς ἁγίας κοινωνίας».

²⁸⁶ Βλ. Ἰ. Κοτσώνη (Ἀρχιμ., εἶτα Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν), *Ἡ Κανονικὴ ἀποψις περὶ τῆς Ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν Ἑτεροδόξων*, σελ. 54-55.

μόνον ἐντὸς τῶν κανονικῶν, ἀλλὰ οὔτε ἐντὸς τῶν χαρισματικῶν ὁρίων αὐτῆς τῆς Μίας. Ἐπομένως, θὰ πρέπει σὲ κάθε περίπτωση νὰ διευκρινισθεῖ ποιὲς εἶναι οἱ «παρόμοιες αἰρέσεις» τῶν ὁποίων τὰ μυστήρια δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἔγκυρα, καὶ ποιῶν τὰ μυστήρια πρέπει ἐξ ὁλοκλήρου νὰ ἀπορρίπτονται ὡς ἄκυρα.

Ὅσον ἀφορᾷ στὸ θέμα ἀναγνώρισεως τοῦ κύρους τῆς ἱερωσύνης, ἐκ τῶν ὑπὸ αἰρετικῶν καὶ σχισματικῶν τελουμένων χειροτονιῶν, εἶναι σημαντικὸς ὁ βαθμὸς ἀποκλίσεως ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξη πίστη. Ἔτσι, ἡ διενεργηθεῖσα ἐκτὸς ἐκκλησίας χειροτονία δύναται, εἴτε νὰ «ἀναγνωρισθεῖ» κατ' οἰκονομίαν ὡς ἔγκυρη, ἐνδεχομένως διὰ «χειροθεσίας ἐπὶ μετανοία», εἴτε νὰ θεωρηθεῖ κατ' ἀκρίβεια ὡς ἄκυρη καὶ νὰ ἐπαναληφθεῖ, ἔστω διὰ «μυστικότερας χειροτονίας». Φυσικὰ τὸ πρόβλημα τῆς εἰσδοχῆς ἀφορᾷ στὰ μυστήρια τοῦ βαπτίσματος, γιὰ τὸ ἂν δηλαδὴ καὶ κατὰ πόσον αὐτὸ εἶναι ἔγκυρο, ὡς εἰσαγωγικοῦ στὴν ἐκκλησία μυστηρίου (διορθωτικοῦ διὰ τοῦ χρίσματος), καὶ τῆς ἱερωσύνης (διὰ χειροθεσίας) διὰ τῆς ὁποίας ἐξαρτᾶται ἡ κανονικὴ διενέργεια καὶ ἡ ἔγκυρότητα τῶν ἐν λόγῳ μυστηρίων, ὡς καὶ τῶν ὑπολοίπων.

Γενικῶς, στὴν ἀρχαία ἐκκλησία δὲν εἶχε νόημα τὸ ἐρώτημα, ἂν ἔχουν ἢ ὄχι Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ (τάξεως) οἱ ἐκτὸς αὐτῆς, στὸ σχίσμα ἢ στὴν αἵρεση κληρικοί, ἐφ' ὅσον αὐτὸ μπορούσε ἐνδεχομένως νὰ οἰκονομηθεῖ, ἀλλὰ ἐτίθετο θέμα, ἂν καὶ ἐφ' ὅσον ἐπεδεικνύετο πρόθεση ἐκ μέρους τῶν αἰρετικῶν γιὰ τὴν ἐπάνοδό τους στὴν καθολικὴ ἐκκλησία, ἡ ὁποία πρὸς διευκόλυνση ὁμαδικῆς προσελεύσεως, ἀνεγνώριζε ὡς ἔγκυρα (ἐπευλογοῦσε) τὰ μυστήρια τῶν προσερχομένων, ὑπὸ τὴν προϋπόθεση ὅτι αὐτὰ δὲν ἦσαν ἀνυπόστατα, μὲ δεδομένο ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο ἐνδιαφέρει εἶναι ἡ πρόθεση, ἀφήνοντας σὲ δεύτερη μοῖρα τὴν Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ ὡς διαδοχὴ τάξεως, ἀφοῦ τὸ ζητούμενο εἶναι ἡ διαδοχὴ πίστεως. Ἡ

ἀντίληψη αὐτῆ ἐβασίζετο πρωτογενῶς στὴν πρόθεση γιὰ ἔνταξη τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς στὴν κανονικὴ ἐκκλησία, καὶ δευτερογενῶς στὸ ἀδιάλειπτο τῆς Ἀποστολικῆς τῶν Διαδοχῆς, ὅπου καὶ ἂν αὐτὴ ὑπῆρχε, διαφορετικὰ γίνονταν ἐφαρμογὴ τῆς ἀκρίβειας. Ἄλλωστε, στὶς περισσότερες περιπτώσεις δὲν ἐτίθετο ποτὲ θέμα ὑπάρξεως ἢ μὴ Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς, ἀφοῦ ἡ ἀναζήτηση Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας, σήμαινε ἀναγνώριση ἐκκλησίας ἐκτὸς αὐτῆς τῆς Μίας. Ἡ γνώμη, ἂν εἶχαν ἢ δὲν εἶχαν ἱερωσύνη οἱ αἵρετικοί, ὅσο αὐτοὶ βρισκόνταν στὴν αἵρεση ἢ στὸ σχίσμα, δὲν ἔχει νόημα οὐδεμία συζήτηση περὶ ἀναγνωρίσεως ἢ μὴ τῶν χειροτονιῶν αὐτῶν, νόημα ἀποκτᾶ καὶ ἀπάντηση δίδεται, ὅταν αὐτοὶ ἐπιδεικνύουν ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἐπανεισδοχὴ τους στὴν ἐκκλησία.

iii. Ποιοὶ θεωροῦνται αἵρετικοὶ

Μεῖζον θέμα ὑπῆρξε γιὰ τὸ ποιοὶ θεωροῦνται αἵρετικοί²⁸⁷, ἔτσι σύμφωνα μὲ τὸν Θεόδωρο τὸν Στουδίτη αἵρετικοὶ λέγονται κατὰ κυριολεξία οἱ μὴ βαπτισθέντες στὸ ὄνομα τῆς ἁγίας Τριάδος, ἐπομένως κρίνονται ἀναβαπτιστέοι καὶ οἱ χειροτονίες αὐτῶν ἄκυρες, ἐνῶ οἱ ἄλλοι λέγονται αἵρετικοὶ «κατὰ κατάχρησιν»²⁸⁸. Ὡστόσο παρὰ τὸ γεγονός ὅτι Ἀρειανοί, Μακεδονιανοί, Σαββατιανοί, καὶ Ναυατιανοὶ ἢ Καθαροὶ

---

²⁸⁷ ΡΠΣ, Β', Οἰκ. Κανῶν ζ', τόμ. Δ', σελ. 180-182. «...Αἵρετικούς δὲ λέγομεν, τοὺς τε πάλαι τῆς ἐκκλησίας ἀποκηρυχθέντας, καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα ὑφ' ἡμῶν ἀναθεματισθέντας· πρὸς δὲ τούτοις, καὶ τοὺς τὴν πίστιν μὲν τὴν ὑγιῆ προσποιουμένους ὁμολογεῖν, ἀποσχισάντας δέ, καὶ ἀντισηνῶντας τοῖς κανονικοῖς ἡμῶν ἐπισκόποις...».

²⁸⁸ Θεοδώρου Στουδίτου, *Epistolarum Lib. I* PG 99, 1053AB. Β. Γιαννόπουλου, *Ἱστορία καὶ Θεολογία τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων*, Ἐκδόσεις Ἐννοια, Αθήνα 2014, σελ. 144-145.

γίνονταν δεκτοὶ «διὰ λιβέλλου καὶ διὰ σφραγίσεως ἀγίου Μύρου», προκειμένου δὲ περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν ἐξ αὐτῶν κληρικῶν, συνηθίζονταν «ὡς σπουδαῖοι λαϊκοὶ χειροτονῶνται, ὃ ἦσαν, εἴτε πρεσβύτεροι, εἴτε διάκονοι, εἴτε τι ἄλλο»²⁸⁹. Τὴν πρακτικὴ αὐτὴ υἰοθετεῖ καὶ ὁ ἰβ' Κανόνας τοῦ **Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας**²⁹⁰, ὁ ὁποῖος ἀναφερόμενος στὸν η' τῆς Α', λέγει ὅτι «ἡ μεγάλη σύνοδος, ἡ γενομένη ἐν Νικαία παρὰ τῶν μακαρίων Πατέρων ἡμῶν, ὥρισεν ὥστε χειροτονεῖσθαι τοὺς προσερχομένους»²⁹¹. Ἐκ τούτου φαίνεται ὅτι ἡ ἀναχειροτονία τῶν ἐπιστρεφόντων στὴν ἐκκλησία διὰ λιβέλλου καὶ χρύσματος, ἦταν ἡ πρακτικὴ τῆς ἐκκλησίας τῆς Αἰγύπτου, ἐνῶ διὰ τοῦ ὅρου «χειροτονία» δὲν ἀποκλείεται καὶ ἡ χειροθεσία, ὡς «μυστικότερας χειροτονίας», ἀφοῦ οἱ ὅροι χειροτονία καὶ χειροθεσία ἐναλλάσσοντο. Ἡ ἐπιλογή τοῦ τρόπου εἰσδοχῆς ἐπὶ τὸ αὐτηρότερο φαίνεται δὲν εἶχε ἰδιαίτερη δυσκολία νὰ ἐφαρμοσθεῖ, ὅπως αὐτὸ συνέβη στὴν περίπτωση τῶν Μονοφυσιτῶν, ὅπου ἐνῶ ἡ ἐκκλησία ἀπεδέχθη κατ' οἰκονομία τὸ βάπτισμά τους²⁹², ἀπὸ ὀρισμένους ἐκκλησιαστικοὺς φορεῖς ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἀκρίβειας γιὰ τὴν ἀναχειροτονία τους ἦταν ἀπαραίτητος παράγοντας κύρους καὶ ἰσχύος. Ἐκφραστῆς τῆς αὐστηρῆς αὐτῆς ἀντιλήψεως ὑπῆρξε ὁ πατριάρχης Ἰωάννης ὁ Σχολαστικός (565-577)²⁹³, ἀντίληψη ἡ ὁποία ἐπικρατοῦσε ὡς πρακτικὴ κατὰ τὴν ἐπανεισδοχὴ τῶν ἱερομένων μονοφυσιτῶν. Ἡ πρακτικὴ αὐτὴ φαίνεται νὰ ἀντιτίθετο στὸν Ϟε' Κανόνα τῆς ΣΤ', κατὰ τὸν ὁποῖο οἱ συγκεκριμένοι αἰρετικοὶ προσερχόμενοι στὴν καθολικὴ ἐκκλησία γίνονταν δεκτοὶ μόνο «διὰ λιβέλλου καὶ ἀναθεματισμοῦ τῆς αἰρέσεως»,

---

²⁸⁹ Βλ. Π. Τρεμπέλα, *Δογματικὴ*, τόμ. Γ', σελ. 40.

²⁹⁰ Ἔλαβε οἰκουμενικὴ ἰσχὺ καὶ κύρος ἀπὸ τὸν β' τῆς ΣΤ'.

²⁹¹ ΡΠΣ, Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας, Κανόνας ἰβ', τόμ. Δ', σελ. 351. ΠΗΔΑΛΙΟΝ, σελ. 685.

²⁹² ΣΤ' Οἰκ. Κανὼν ϞΕ'.

²⁹³ Βλ. Π. Τρεμπέλα, *Δογματικὴ*, τόμ. 3, σελ. 40.

ἐνῶ σὲ ἄλλες περιπτώσεις ἀναγνωρίζονταν καὶ τὸ κύρος τῆς χειροτονίας αὐτῶν διὰ «χειροθεσίας». Αὐτὸ ἴσχυε ἀκόμη καὶ ὅταν οἱ αἵρετικοὶ γίνονταν δεκτοὶ διὰ λιβέλλου καὶ χρίσματος σὲ ἀναπλήρωση τοῦ βαπτίσματος, τὸ ὁποῖο ἔλαβαν αὐτοὶ στὴν αἵρεση. Ἔτσι λοιπόν, ἐνῶ ὁ *Κε'* τῆς *ΣΤ'* κατ' ἀκρίβεια δέχονταν τοὺς Μονοφυσίτας κληρικούς ἄνευ ἀναχειροτονίας, ἡ πρακτικὴ ὁμῶς εἰσοδοχῆς τῶν ἐν λόγῳ αἵρετικῶν ἀπὸ ὀρισμένους ἐκκλησιαστικούς φορεῖς ἦταν μίᾳ ἄλλης μορφῆς οἰκονομία, «ἀντιστρόφως ἀνάλογη» τῆς διατασσομένης ὑπὸ τοῦ *Κε'* τῆς *ΣΤ'*, ἀφοῦ ἀποκλίνοντας ἀπὸ τὸν Ἱερὸ Κανόνα, δέχονταν τοὺς Μονοφυσίτας διὰ ἀναχειροτονίας.

Ἀναφέρεται ἡ περίπτωση τοῦ **πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ταρασίου**, κατὰ τὴ διάρκεια ἐργασιῶν τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ὁ πατριάρχης γιὰ νὰ διαδηλώσει τὸ ἔγκυρο τῆς χειροτονίας τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Ανατολίου, ὁ ὁποῖος εἶχε χειροτονηθεῖ ἀπὸ τὸν Διόσκορο Ἀλεξανδρείας «...καὶ ἰδοὺ ὑπὸ Διοσκόρου τοῦ δυσσεβοῦς κεχειροτόνητο, παρόντος καὶ Εὐτυχοῦς...», ἐχαράκτήρισε αὐτὴν λέγοντας ὅτι ἔχει τὴν ὑπόστασίν της ἐκ Θεοῦ²⁹⁴. Ὅπως ἀποδεικνύεται, ἐκτὸς ἀπὸ κάποιο ἔστω ὑποτυπῶδες ἔρεισμα κύρους τῶν αἵρετικῶν χειροτονιῶν, ἀπαραίτητο πρὸς ἄσκηση οἰκονομίας γιὰ τὴν ἱερωσύνη αὐτῶν, ἦταν καὶ θέμα ποιμαντικῆς εὐθύνης, δηλαδὴ τὶ μήνυμα ἐξέπεμπε ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας ἢ ἀπόφαση τῆς συνόδου, περὶ ἀποδοχῆς ἢ μὴ τοῦ κύρους τῶν χειροτονιῶν τῶν αἵρετικῶν, ἀλλὰ καὶ ὁ βαθμὸς οἰκονομίας ἔναντι αὐτῶν.

---

²⁹⁴ MANSI 12, 1042C «...καὶ ἡμεῖς γοῦν δεχόμεθα τοὺς ἀπὸ αἵρετικῶν χειροτονηθέντας, ὡς καὶ Ἀνατόλιος ἐδέχθη... καὶ ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἡ χειροτονία. ἐπειδὴ δὲ τινες ἀμφιβάλλουσι περὶ Ἀνατολίου...». Β. Γιαννόπουλου, *Ἱστορία καὶ Θεολογία τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων*, Ἐκδόσεις Ἑννοια, Ἀθήνα 2014, σελ. 146-147. Βλ. Χ. Ἀνδρούτσου, *Συμβολικὴ*, σελ. 384, ὑπ.

Στὴν ἄσκηση ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας ἐπὶ τῶν χειροτονιῶν, ἀντιτίθεται καὶ ὁ **Ἰννοκέντιος ὁ Α'** (414) ὁ ὁποῖος ἀναφερόμενος στὶς χειροτονίες οἱ ὁποῖες ἐτελέσθησαν ἀπὸ καθαιρεθέντα ἐπίσκοπο, λέγει ὅτι ὁ αἰρετικὸς χειροτονῶν δὲν δύναται νὰ μεταδώσει αὐτὸ τὸ ὁποῖο στερεῖται, καὶ ὅτι αὐτὸ τὸ ὁποῖο μποροῦσε νὰ μεταδώσει, ὅπως λέγει, εἶναι ἡ καταδίκη του, τῆς ὁποίας γίνονταν συμμέτοχος οἰοσδήποτε εἶχε κοινωνία μαζί του. Ἐπομένως, ὁ Ἰννοκέντιος εἶναι ὑπὲρ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἀκριβείας, καὶ γενικῶς τῆς αὐστηρῆς ἀντιμετωπίσεως τῆς ἐπιστροφῆς τῶν ἐξ αἱρέσεως κληρικῶν, ἄνευ κάποιας στοιχειώδους οἰκονομίας πρὸς διευκόλυνση τῆς διαδικασίας ἐπανεισδοχῆς. Ἐπίσης, ὁ ἴδιος ἀντέδρασε στὸ ἐνδεχόμενο ἀναγνωρίσεως τῆς χειροτονίας τῶν Ἀρειανῶν ἄνευ ἀναχειροτονίας, προβάλλοντας τὸν λόγο ὅτι ἂν καὶ γίνεται ἀποδεκτὸ τὸ βάπτισμα τῶν Ἀρειανῶν, ἐφ' ὅσον γίνεται ὑπὸ τὸν τύπο τῆς τριαδικῆς ἐπικλήσεως, οἱ δωρεῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀναπληροῦνται διὰ τοῦ χρίσματος, ὡστόσο ἐπειδὴ αὐτοὶ ἀπὸ τῆ στιγμῆ κατὰ τὴν ὁποία ἀπεσχίσθησαν ἀπὸ τὴν καθολικὴ ἐκκλησία καὶ εὐρισκόμενοι στὴν αἵρεση ἐστεροῦντο τῶν δωρεῶν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἔτσι δὲν μποροῦσαν νὰ μεταδώσουν κατὰ τὸ μυστήριό τῆς ἱερωσύνης ὅ,τι δὲν εἶχαν²⁹⁵.

Ἀλλά, καὶ στὴν Ρωμαϊκὴ ἐκκλησία βλέπουμε Συνόδους νὰ ἀντιτίθενται στὴ ἄσκηση ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας ὑπὲρ ἀναγνωρίσεως τῆς ἐγκυρότητος τῆς ἱερωσύνης τῶν Ἀρειανῶν καὶ τῶν χειροτονιῶν των. Ἔτσι, ἔχουμε τὴ **Σύνοδο τῆς Ὁρλεάνης** (Aurelianense concilium) τοῦ 511, τῆς **Σαραγόσας** τὸ 592, καὶ τῆς **Ταραγόνας** (Tarraconensis) τὸν ζ' αἰῶνα, οἱ ὁποῖες ἀπεφάνθησαν νὰ γίνονται δεκτὲς οἱ χειροτονίες τῶν Ἀρειανῶν διὰ ἀναχειροτονίας²⁹⁶. Ἡ δυτικὴ ἐκκλησία φαίνεται ἀπαρέκλιτα,

---

²⁹⁵ Βλ. Π. Τρεμπέλα, *Δογματική*, τόμ. Γ', σελ. 40-41.

²⁹⁶ Π. Τρεμπέλα, *Δογματική*, τόμ. Γ', σελ. 41.

τουλάχιστον μέχρι τὸν ἰβ' αἰώνα, νὰ μὴν ἐνδίδει στὴν ἄσκηση οἰκονομίας πρὸς ἀποκατάσταση ἔστω διὰ χειροθεσίας κληρικῶν ἐξ αἰρέσεως, ἀκόμη καὶ ἐκ σχίσματος στὸν οἰκεῖο βαθμό, ἀλλὰ νὰ ὑποστηρίζει σὲ κάθε περίπτωση αὐτοὺς νὰ τοὺς ἀναχειροτονεῖ ἐξ ὑπαρχῆς. Ἀπὸ τὸν ἰγ' αἰώνα καὶ ἐξῆς, ἡ περὶ τοῦ «ἀνεξαλείπτου» τῆς ἱερωσύνης θεωρία τῆς σχολαστικῆς θεολογίας, **συνετέλεσε στὴν ἀμβλυνση** τῆς ὑπὲρ τῆς ἀκρίβειας ἀντιλήψεως, ὥστε ἡ μεταγενέστερη πράξη τῆς δύσεως νὰ ἔρχεται σὲ εὐθεία ἀντίθεση μὲ τὴν πρακτικὴ ὅλων τῶν προγενεστέρων αἰώνων στὴ δύση.

Τελικὰ καταλήγουμε στὸ συμπέρασμα ὅτι αὐτὸ τὸ ὁποῖο ἔχει σημασία εἶναι ὅτι ἡ ἐκκλησία διαχρονικὰ ἐνεργεῖ κατὰ περίπτωσιν, τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν, ἀντλώντας ἀπὸ τὴν οὐσία τῶν Ἱερῶν Κανόνων τὴν πρόθεση σωτηρίας, νὰ ἀποφασίζει γιὰ τὸ δέον γενέσθαι²⁹⁷. Ἡ ἄσκηση ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας ἀποτελεῖ τὴν πεμπτουσία τῆς κατανοήσεως τῆς ἀλήθειας τοῦ δικαίου τῶν Ἱερῶν Κανόνων ὡς ἱστορικῶν σωτηριολογικῶν μεγεθῶν, ἐφαρμοζόμενης κατὰ περίπτωσιν, διότι ἀκόμη καὶ αὐτὴ ἡ ἀκρίβεια τῶν Κανόνων δύναται νὰ καταστεῖ ἀδικία καὶ ψέμα, ἂν ἡ ἐφαρμογὴ τῆς δὲν συντελεῖ στὴ διαφύλαξιν καὶ στὴν αὐξηση τῆς ἐκκλησίας.

---

²⁹⁷ Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), «Ἐκκλησιακὴ Οἰκονομία», *Ἐπίσκεψις* 46, 774 (2015) 17-32. «Ἡ Ἀκρίβεια εἶναι κοινὴ γιὰ ὅλους, γιὰ ὅλα τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας, ἐνῶ ἡ Οἰκονομία εἶναι ἰδιαίτερη καὶ ξεχωριστὴ γιὰ τὸν κάθε πιστὸ καὶ γιὰ τὴν κάθε ἐπὶ μέρους ἐκκλησιακὴ περίπτωση. Στὴν προοπτικὴ αὐτῆ, ἡ Ἀκρίβεια συνιστᾷ τὸ ἀναφορικόν, τὸ ὀραματιζόμενον, τὸ ἐπιθυμητό, τὸ ἐσχατολογικόν, ἐνῶ ἡ Οἰκονομία ἀναφέρεται στοὺς ἀντικειμενικοὺς ὄρους τῆς πραγματικῆς κατάστασης τοῦ καθενὸς στὴν πτωτικὴ διάστασιν ἐντὸς τῆς Ἱστορίας».

iv. Κατηγορίες αίρετικῶν - ἐνδεχόμενη διαβάθμιση τῆς ἱερωσύνης αὐτῶν

Ὁ ζ' τῆς Β' Οἰκουμενικῆς κατατάσσει τοὺς αίρετικούς ὡς πρὸς τὸν τρόπο ἐπανεισδοχῆς σὲ **δύο κατηγορίες**, ἔτσι λοιπὸν αὐτοὶ διακρίνονται σὲ αὐτοὺς στοὺς ὁποίους ἀπαιτεῖται ἀναβάπτιση, ἐπομένως καὶ ἀναχειροτονία, καὶ σὲ αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι γίνονται δεκτοὶ στὴν ἐκκλησία δίχως ἀναβάπτιση, ἀλλὰ μὲ χρίσμα, καὶ ἐνδεχομένως δίχως ἀναχειροτονία, ἀλλὰ διὰ χειροθεσίας. Ἡ Β' ἐν Τρούλῳ (ΣΤ') Οἰκουμενικὴ Σύνοδος θὰ προσθέσει ὡς **τρίτη κατηγορία**, ἐκείνους οἱ ὁποῖοι γίνονται δεκτοὶ μόνο διὰ λιβέλλου (ς' Κανῶν ΣΕ'). Ἐτσι, σὲ αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι γίνονται δεκτοὶ διὰ λιβέλλου καὶ χρίσεως ἀγίου Μύρου ἢ μόνο διὰ λιβέλλου, οἱ χειροτονίες των ἐκλαμβάνονται ὡς «ἰσχυρές», καὶ ἀποδίδονται στὴν ἐκκλησία ὡς «ἔγκυρες», ἐνῶ ἡ Ζ' Οἰκουμενικὴ θὰ ἐντάξει στὴν ἴδια κατηγορία καὶ τοὺς Εἰκονομάχους²⁹⁸.

Βάσει τῆς ἀρχῆς τοῦ Κυπριανοῦ θὰ ἦταν ἀπορίας ἄξιο τὸ γεγονός, πῶς ἓνας ἐπίσκοπος ὁ ὁποῖος χειροτονήθηκε στὴν αἴρεση ἀπὸ αίρετικὸ νὰ ἔλαβε ἔγκυρη χειροτονία, ἀφοῦ ἡ ἱερωσύνη τοῦ χειροτονουῦντος ἦταν ἀνυπόστατη. Γιὰ τὸν Αὐγουστῖνο, ἂν ὁ χειροτονηθεὶς εἶχε λάβει τὴ χειροτονία ἀπὸ καθηρημένο πρῶην κανονικὸ λειτουργὸ ἐνδεχομένως θὰ μποροῦσε νὰ ληφθεῖ ὑπ' ὄψη τὸ ἔγκυρο καὶ ἰσχυρὸ τῆς κτήσεως τῆς ἱερωσύνης τοῦ χειροτονουῦντος ὡς «ἀνεξάλειπτης»²⁹⁹, ἐναπομεινάσης δυνατότητος. Ὅταν ὁμως οἱ διαδοχικὲς χειροτονίες οἱ διενεργηθεῖσες

---

²⁹⁸ Β. Γιαννόπουλου, *Ἱστορία καὶ Θεολογία τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων*, Ἐκδόσεις Ἑννοια, Αθήνα 2014, σελ. 146.

²⁹⁹ Βλ. Π. Τρεμπέλα, *Δογματικὴ*, τόμ. Γ', σελ. 38 ἐξ.

ἐκτὸς ἐκκλησίας ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὸν ἀρχικῶς ἐγκύρως χειροτονηθέντα, ἂν καὶ στὴ συνέχεια καθαιρεθέντα, τί δύναται νὰ χαρακτηρίσει «ἐγκυρες» τίς μεταγενέστερες αὐτὲς χειροτονίες; Ὅτι ἡ ἀντικανονικῶς κτηθεῖσα ἱερωσύνη δύναται νὰ μεταδοθεῖ, ἂν ὄχι «κανονικά», ὅμως «ἰσχυρά». Ἀσφαλῶς αὐτὸ τὸ «ἐλασσον» τῆς ἱερωσύνης τοῦ φέροντος αὐτὴν κατὰ τὴν εἰσοδὸ τοῦ στὴν αἵρεση, τὸ κατέχει ἐνδεχομένως ὡς «ἀπὸ τῶν ψυχῶν τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης»³⁰⁰ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἀπὸ τὴν ὁποία ἐνῶ ἔλαβε ἐν τελειότητι καὶ πληρότητι τὸ χάρισμα, ἀπώλεσε τὸ κατ' εἰκόνα», ἀλλὰ ὅμως, γιὰ τὸν Αὐγουστῖνο, διατηρεῖ ἔστω «ἀμαυρωθεῖσα» τὴν Ἀποστολικὴ Διαδοχή, ἡ ὁποία **μὲ τὴν εἰσοδὸ τοῦ στὴν καθολικὴ ἐκκλησία** θεραπεύεται καὶ ἀναπληροῦται τὸ χάρισμα ἀπὸ τὴ ρίζα καὶ τὴν πηγὴ τῆς ἱερωσύνης τοῦ Χριστοῦ³⁰¹, δηλαδὴ τὴν ἐκκλησία, ὡς ταμιοῦχο τῆς Χάριτος³⁰². Αὐτὸ τὸ «ἐλασσον» εἶναι καὶ τὸ στοιχεῖο ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο ἡ ἐκκλησία κάνει χρῆση, ὥστε ἀσκώντας οἰκονομία νὰ ἐνώσει τὰ διεστῶτα, ὅπως οἰκονομία ἀσκεῖ - ἀντιστρόφως ἀνάλογα - ἡ ἐκκλησία ἀκόμη καὶ ὅταν ἀντ' αὐτῆς υἰοθετεῖ τὴν ἀκρίβεια κατὰ τὴν ὁποία ὑποχρεώνει τοὺς αἰρετικούς σὲ ἀναχειροτονία, ἐνῶ κάτω ἀπὸ ἄλλες συνθήκες θὰ μπορούσε νὰ ἀσκηθεῖ οἰκονομία, πλὴν ὅμως γιὰ ποιμαντικούς λόγους δὲν τὸ ἔπραξε.

Οἱ ἀνωτέρω προβληματισμοὶ περὶ διαβαθμίσεως ἐγκυρότητος τῆς ἱερωσύνης ἐκτὸς ἐκκλησίας, **δὲν ἴσχυσαν γιὰ τοὺς Πατέρες τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, αὐτοὶ ἔβλεπαν αὐτὸ τὸ ὁποῖο δὲν ἤθελε νὰ παραδεχθεῖ ὁ Κυπριανός, ἔβλεπαν ἀκόμη καὶ πέρα ἀπὸ τοὺς συλλογισμοὺς τοῦ Αὐγουστίνου.** Τὸ θέμα τῆς ἱερωσύνης γιὰ τοὺς

---

³⁰⁰ Μτ. ιε' 27.

³⁰¹ Ν. Ματσούκα, *Δογματικὴ καὶ Συμβολικὴ Θεολογία Β*, σελ. 489-493.

³⁰² Χ. Ανδρούτσου, *Δογματικὴ*, σελ. 296.

Πατέρες ἦταν ἀπλό, διέκριναν τὸ ὑπαρκτὸ ἀπὸ τὸ ἀνύπαρκτο, τὸ ὑποστατὸ ἀπὸ τὸ ἀνυπόστατο, τὸν τρόπο εἰσδοχῆς ἀπὸ τὴν ἐγκυρότητα τοῦ μυστηρίου. Ἔτσι, ἡ ἱερωσύνη στοὺς αἰρετικούς ἢ ὑφίσταται ὄντολογικὰ ἢ ὄχι, ἡ ἀναχειροτονία ἢ ἡ χειροθεσία (ὅποιας μορφῆς) ἦταν θέμα τηρήσεως τῆς ἀκρίβειας ἢ ἀσκήσεως οἰκονομίας. Συνεπῶς, ὑπὸ τὴν Αὐγουστίνειο ἀρχὴ θεωρούμενα τὰ ἀνωτέρω θὰ μπορούσαν νὰ δικαιολογηθοῦν καὶ νὰ τεκμηριωθοῦν, ἀλλὰ οἱ ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ ἡ πρακτικὴ τῆς ἐκκλησίας ἀγνόησε ἀφ' ἑνὸς τὴν Κυπριάνιο πράξη (ἀποκλειστικότητα), καὶ ὑπερέβη ἀφ' ἑτέρου τὴν Αὐγουστίνειο θεωρία (μερικὴ περιεκτικότητα), γιὰ νὰ καταλήξει σὲ ἀπτά καὶ οὐσιαστικὰ συμπεράσματα (περιεκτικότητα), οἱ αἰρετικοὶ ἢ ἔχουν ἱερωσύνη καὶ αὐτὴ εἶναι ἐνεργή, ἢ δὲν ἔχουν καὶ ἀναχειροτονοῦνται.

v. Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες γιὰ τὸ κῦρος τῆς ἱερωσύνης αἰρετικῶν

Ἡ πρώτη οἰκουμενικοῦ κύρους ἀπόφαση, ἡ ὁποία βάζει τὰ πράγματα στὴ θέση τους, ὅσον ἀφορᾷ στὰ περὶ βαπτίσματος καὶ ἱερωσύνης Σύνοδος, εἶναι ὁ διὰ τοῦ τεραστίας σημασίας γιὰ τὶς χειροτονίες η' Κανόνας τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου³⁰³, διὰ τοῦ ὁποίου

---

³⁰³ ΡΠΣ, Α' Οἰκ. Κανὼν η', τόμ. Β', σελ. 133. «Περὶ τῶν ὀνομαζόντων μὲν ἑαυτοὺς Καθαροὺς ποτε, προσερχομένων δὲ τῇ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ, ἔδοξε τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ, ὥστε χειροθετούμενους αὐτούς, μένειν οὕτως ἐν τῷ κλήρῳ... Ἐνθα μὲν οὖν πάντες, εἴτε ἐν κώμαις, εἴτε ἐν πόλεσιν, αὐτοὶ μόνοι εὐρίσκοντο χειροτονηθέντες, οἱ εὐρισκόμενοι ἐν τῷ κλήρῳ, ἔσονται ἐν τῷ αὐτῷ σχήματι. Εἰ δὲ τοῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπου, ἢ πρεσβυτέρου ὄντος, προσέρχονται τινες, πρόδηλον, ὡς ὁ μὲν ἐπίσκοπος τῆς ἐκκλησίας ἔξει τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπισκόπου· ὁ δὲ ὀνομαζόμενος παρὰ τοῖς λεγομένοις Καθαροῖς ἐπίσκοπος, τὴν τοῦ πρεσβυτέρου τιμὴν ἔξει πλὴν εἰ μὴ ἄρα δοκοίῃ τῷ ἐπισκόπῳ, τῆς τιμῆς τοῦ ὀνόματος αὐτὸν μετέχειν. Εἰ δὲ τοῦτο αὐτῷ μὴ ἀρέσκοι, ἐπινοήσῃ τόπον ἢ χωρεπισκόπου, ἢ πρεσβυτέρου, ὑπὲρ τοῦ ἐν τῷ κλήρῳ ὅλως δοκεῖν εἶναι· ἵνα μὴ ἐν τῇ πόλει δύο ἐπίσκοποι ᾶσιν».

ἀποφασίζεται ὅτι οἱ *Καθαροὶ ἢ Ναυατιανοὶ* κληρικοὶ γίνονται δεκτοὶ στὴν ἐκκλησία «διὰ χειροθεσίας»³⁰⁴. Προφανῶς ἡ χειροθεσία αὐτὴ δὲν ἔχει τὴν ἔννοια τῆς χειροτονίας, ἀλλὰ πρόκειται γιὰ μία συγχωρητικὴ εὐχὴ ἀποκαταστάσεως τοῦ κληρικοῦ στὴν ἱερατικὴ τάξη, τὴν ὁποία προηγουμένως κατεῖχε καὶ τώρα ἀναλαμβάνει καὶ πάλι. Ἀντίστοιχη πρακτικὴ ὑπῆρχε καὶ στὴν περίπτωση «ἐπανιδρύσεως» τῆς ἱερωσύνης, κατὰ τὴν ὁποία ἡ ἐκκλησία ἀσκώντας οἰκονομία κάνει χρῆση τῆς σχετικῆς πράξεως, ὡς μίας *μυστικωτέρας* (συντόμου) *χειροτονίας*³⁰⁵, ἔνεκα δογματικοῦ ἢ καὶ κανονικοῦ ἐλαττώματος τῆς ἤδη ἀκύρως ληφθείσης χειροτονίας στὴν αἵρεση. Κανονικὴ ἀπόφαση λαμβάνεται καὶ ἀπὸ τὸν ζ' τῆς Β' Οἰκουμενικῆς προσθέτοντας τοὺς *Ἀρειανούς*, τοὺς *Μακεδονιανούς*, καὶ τοὺς *Σαββατιανούς*³⁰⁶, ἀφορᾶ στὸν ἴδιο τρόπο εἰσδοχῆς ἢ ἐπανεισδοχῆς «διὰ χειροθεσίας» στὸν κλῆρο τῶν ἀνωτέρω αἰρετικῶν, μὲ τὴ διαφορὰ ὅτι σὲ αὐτὸν τὸν Κανόνα ὀρίζεται καὶ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο θεραπεύεται τὸ βάπτισμα, ὡς ἀπαραίτητη προϋπόθεση τῆς κατ' οἰκονομίαν ἀναγνωρίσεως ὡς ἐγκύρου τῆς ἱερωσύνης τῶν χειροτονιῶν, τῶν ἐν λόγῳ αἰρετικῶν. Ὁ ζ' τῆς Β' ἀποφασίζει ἐπίσης καὶ γιὰ τοὺς *Εὐνομιανούς*³⁰⁷, *Μοντανιστάς*³⁰⁸, τοὺς λεγόμενους *Φρύγας*, καὶ *Σαβελλιανούς*, τῶν ὁποίων

---

³⁰⁴ ΠΗΔΑΛΙΟΝ, σελ. 134, ὑπ. 1.

³⁰⁵ Χ. Ανδρούτσου, *Συμβολικὴ*, σελ. 384, ὑπ.

³⁰⁶ ΡΠΣ, Β' Οἰκ. Κανὼν ζ', τόμ. Β', σελ. 187-188. «...Ἀρειανούς μὲν, καὶ Μακεδονιανούς, καὶ Σαββατιανούς, καὶ Ναυατιανούς, τοὺς λέγοντας ἑαυτοὺς Καθαροὺς καὶ Ἀριστεροὺς, καὶ τοὺς Τεσσαρεσκαίδεκατίτας, εἶπον Τετραδίτας, καὶ Ἀπολλιναριστάς, **δεχόμεθα δίδοντας λιβέλλους, καὶ ἀναθεματίζοντας πᾶσαν αἵρεσιν**, μὴ φρονοῦσαν, ὡς φρονεῖ ἡ ἅγια τοῦ Θεοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία, καὶ **σφραγιζομένους, ἤτοι χρισμένους, πρῶτον τῷ ἁγίῳ μύρῳ**... πάντας τοὺς ὑπ' αὐτῶν θέλοντας προστίθεσθαι τῇ ὀρθοδοξίᾳ, ὡς Ἑλληνας δεχόμεθα...».

³⁰⁷ Ὁ Υἱὸς τρεπτὸς, ἀνόμοιος πρὸς τὸν Πάτερα, Βάπτισμα, μία κατάδυση.

³⁰⁸ Ἐμφανίστικαν στὴν Πέπουζα τῆς Φρυγίας, ἔλεγε ὅτι εἶναι ὁ Παράκλητος, Ἰδρυτὲς τῆς θεωροῦνται ὁ Μοντανός, ἡ Πρίσκιλλα καὶ ἡ Μαξιμίλλα, προφητιδες. Ἡ Νέα Προφητεία μποροῦσε νὰ ἐπαναφέρει, κατὰ τὸν Μοντανό, τὴν Ἐκκλησία στὴν ἀποστολικὴ ἐποχὴ τῶν χαρισμάτων καὶ τῶν ἐνθουσιαστικῶν τάσεων. ἦταν ἐναντίον του γάμου, ὑπὲρ ἠθικῆς καὶ νηστείας.

ἀπορρίπτει τὸ βάπτισμα, ἀρνούμενη νὰ ἀσκήσει κανενὸς εἶδους οἰκονομία, ἔνεκα σοβαρῶν δογματικῶν ἀποκλίσεων, οἱ ὁποῖες καθιστοῦν τὴν ἀπόσταση αὐτῶν μὲ τὴν ἐκκλησία ἀγεφύρωτη. Ὁ Κανὼνας ἀφορᾷ μεταξὺ ἄλλων στὸν τρόπο τελέσεως τοῦ βαπτίσματος, καθὼς καὶ τὴν ἀπόκλιση ἐκ τῆς πίστεως τῶν συγκεκριμένων αἱρέσεων, ἡ ὁποία καθιστοῦσε τὸ βάπτισμα «ἀνυπόστατο» καὶ παντελῶς «ἀνύπαρκτο», μὲ ἀντίστοιχες συνέπειες καὶ στὴν ἱερωσύνη. Ὁ η' καὶ ὁ ιθ' τῆς Α' Οἰκουμενικῆς, ὅπως καὶ ὁ ζ' τῆς Β', ἐπαναλαμβάνονται ὑπὸ τοῦ ϞΕ' τῆς Β' ἐν Τρούλφ Συνόδου³⁰⁹, ἀναφέρεται ἐπὶ πλέον στοὺς Πανλικιανιστάς, στοὺς Μανιχαίους³¹⁰, στοὺς Οὐαλεντινιανούς (Βαλεντινιανούς)³¹¹, καὶ Μαρκιωνιστάς, γιὰ τὰ μυστήρια τῶν ὁποίων καὶ βεβαίως γιὰ τὴν ἱερωσύνη, ἡ ἐκκλησία δὲν ἀσκεῖ κανενὸς εἶδους οἰκονομία, ἀφοῦ τοὺς δέχεται «ὡς Ἑλληνας». Τοὺς δὲ Νεστοριανούς, Εὐτυχιανιστάς, καὶ Σεβηριανούς, ἡ ἐκκλησία ἀσκώντας οἰκονομία τοὺς δέχεται «διὰ λιβέλλου καὶ ἀναθεματισμοῦ τῆς αἱρέσεως», ἐνῶ δὲν ἀναφέρεται στὸν τρόπο ἐπανεντάξεως στὴν ἱερωσύνη τῶν κληρικῶν, ἀλλὰ ὅμως δύναται νὰ θεωρηθεῖ ὅτι, ἐφ' ὅσον τίθενται στὴν κατηγορία τῶν αἰρετικῶν μὲ αὐτοὺς

---

³⁰⁹ ΡΠΣ, ΣΤ' Οἰκ. Κανὼν ϞΕ', τόμ. Β', σελ. 529-531.

³¹⁰ Οἱ μανιχαῖοι ἔτρεφαν ἀντιουδαϊστικά αἰσθήματα ἀλλὰ ταυτόχρονα καταφέρονταν καὶ ἐναντίον τῆς ἑλληνορωμαϊκῆς φιλοσοφίας. Κύρια χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ μανιχαϊσμοῦ ἦταν ἡ ἐνσωμάτωση γνωστικῶν στοιχείων, καὶ ὁ δυϊσμός τῆς ὄντολογίας (φῶς-σκότος, καλὸ-κακό, ὕλη-πνεῦμα). Αὐτὴ ἡ δυϊστικὴ ἀντίληψη ἀποτελεῖ τὸ πιὸ ἀναγνωρίσιμο χαρακτηριστικὸ τοῦ μανιχαϊσμοῦ. Ὁ Μανιχαϊσμός περιελάμβανε ἰσχυρὰ στοιχεῖα ἰουδαϊσμοῦ, ἀναμίχτηκε μὲ ἰνδουιστικὲς, ζωροαστρικὲς καὶ βουδιστικὲς παραδόσεις, δημιουργώντας μίαν θρησκεία μὲ οἰκουμενικὸ χαρακτῆρα.

³¹¹ Ἀρνοῦνταν τὴ θεότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (τὸ Ἅγ. Πνεῦμα ὁμοιούσιο μὲ τὸν Πάτερα). Ὁ Θεοδόσιος Καταδίκασε τοὺς Μακεδονιανούς ἢ Πνευματομάχους μὲ ἀρχηγό τους τὸ Μακεδόσιο, ὁποῖος ἀρνιόταν τὴ θεότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Τὸ Μάιο τοῦ 381 ὁ Μέγας Θεοδόσιος συγκάλεσε τὴ Β' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο στὴν Κωνσταντινούπολη, ἡ ὁποία ἐπρόκειτο νὰ δώσει ὀριστικὸ τέλος στὰ ὑπολείμματα τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρειανοφρόνων. Στὴ σύνοδο συμμετείχαν ὁ Γρηγόριος Νύσσης, ἀδερφὸς τοῦ Μ. Βασιλείου ὁ Κύριλλος Ἱεροσολύμων κ.ἄ.

τοὺς ὁποίους οἰκονομεῖ ὁ ἠ' τῆς Α', μποροῦμε νὰ συμπεράνουμε ὅτι οἱ χειροτονίες αὐτῶν ἀντιμετωπίζονται κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, δηλαδή διὰ «χειροθεσίας». Διὰ χειροθεσίας προφανῶς γίνονται δεκτοὶ καὶ οἱ Φωτεινιανοί, ἢ Τεσσαρεσκαίδεκατῆτες κληρικοί, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπόκεινται σὲ ἀναβαπτισμό, ἀφοῦ προηγουμένως ἀναθεματίσουν τὴν αἵρεση καὶ λάβουν τὸ χρῆμα δι' ἀγίου Μύρου³¹².

Κατὰ τὸν Κανόνα α' τῆς Καρχηδόνας ἀπορρίπτεται ἡ ἱερωσύνη, ὄχι μόνο ὄλων τῶν αἵρετικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν σχισματικῶν³¹³, χωρὶς νὰ τοὺς κατονομάζει, ἀφοῦ δὲν ἐξαιρεῖ κανέναν³¹⁴. Ὁ ξη' Ἀποστολικὸς Κανόνας εἶναι ἀπόλυτος, αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἔχει δεχθεῖ δεύτερη χειροτονία, προφανῶς στὸν αὐτὸ βαθμὸ, καθαιρεῖται, καὶ ὁ χειροτονηθεὶς καὶ ὁ χειροτονήσας, καὶ ἀμέσως προβάλλεται στὸν ἴδιο Κανόνα μία ἐξαίρεση, «...εἰ μὴ γε ἄρα συσταίη, ὅτι παρὰ αἵρετικῶν ἔχει τὴν χειροτονίαν...»³¹⁵. Ὁ Κανόνας ἀπορρίπτει τὸ κῦρος καὶ τὴν ἰσχὺ τῆς ἱερωσύνης τῶν αἵρετικῶν³¹⁶, καὶ μάλιστα θεωρεῖ τὶς χειροτονίες αὐτῶν ὡς «ἀνυπόστατες»³¹⁷, ἀφοῦ τὴ χειροτονία τὴν ὁποία ἐπιβάλλει στοὺς ἐπιστρέφοντας τὴν θεωρεῖ ὡς πρώτη γενομένη, ἀλλὰ δὲν μᾶς λέγει ὀνομαστικὰ σὲ ποιους αἵρετικούς ἀναφέρεται, στοὺς ὁποίους θὰ διενεργηθεῖ ἡ (ἀνα)χειροτονία καὶ σὲ

---

³¹² ΡΠΣ, Λαοδ. Κανὼν ζ', τόμ. Γ', σελ. 176. «Περὶ τοῦ τοὺς ἐκ τῶν αἱρέσεων, τοῦτέστι Ναυατιανῶν, ἦτοι Φωτεινιανῶν, ἢ Τεσσαρεσκαίδεκατιτῶν, ἐπιστρεφόμενους, εἴτε κατηχουμένους, εἴτε πιστοὺς τοὺς παρ' ἐκείνοις, μὴ προσδέχεσθαι, πρὶν ἀναθεματίσωσι πᾶσαν αἵρεσιν, ἐξαιρέτως δὲ ἐν ἧ κατεῖχοντο· καὶ τότε λοιπὸν τοὺς λεγομένους παρ' αὐτοῖς πιστοὺς, ἐκμαθάνοντας τὰ τῆς πίστεως σύμβολα, χρισθέντας τε τῷ ἀγίῳ χρίσματι, οὕτω κοινωνεῖν τῶν μυστηρίων τῶν ἀγίων».

³¹³ Ξη' Ἀποστ., Καρχ. (α'), η', ιθ' Α' Οἰκ., η' Λαοδικ., ξη', ριζ', ρη', ριθ', (μη'); α' Καρθ., α' Μ. Βασιλείου, ιβ' Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας.

³¹⁴ ΡΠΣ, τόμ. 3, σελ. 2-6.

³¹⁵ ΡΠΣ, Ἀποστ. ξη', τόμ. Β', σελ. 87.

³¹⁶ ΡΠΣ, Ἀριστηνοῦ, τόμ. Β', σελ. 88. «Ὁ διχειροτόνητος μετὰ τοῦ χειροτονοῦντος καθαιρεῖται. εἰ μὴ αἵρετικὴ χεὶρ ἢ προτέρα».

³¹⁷ Μ. Βλαστάρεως, Σύνταγμα κατὰ στοιχείῳ Χ, κεφ. κδ'. ΡΠΣ, τόμ. Δ', σελ. 507. «ἀθετοῦμεν γὰρ τῶν τοιούτων (τῶν αἵρετικῶν) ὥσπερ τὸ βάπτισμα, οὕτω καὶ τὴν χειροτονίαν· οὐ γὰρ ἀγιασμόν ταῦτα, ἀλλὰ μολυσμὸν πεπεῖσμεθα ποιεῖν».

ποιούς ὄχι. Ἀντιθέτως στοὺς η' καὶ ιθ' τῆς Α' Οἰκουμενικῆς οἱ Καθαροὶ καὶ οἱ Παυλικιανοὶ κατονομάζονται ἀντίστοιχα, καὶ ἐνῶ διὰ τοῦ μὲν η' Κανόνος δέχεται τῆ χειροτονία τῶν Καθαρῶν (Ναυατιανῶν) διὰ χειροθεσίας, «...αὐτοὶ μόνοι εὐρίσκονται χειροτονηθέντες, οἱ εὐρισκόμενοι ἐν τῷ κλήρῳ, ἔσονται ἐν τῷ αὐτῷ σχήματι...»³¹⁸, καὶ μάλιστα προβλέπει εἰδικὴ ρύθμιση πρὸς ἀποκατάστασίν των σὺς θέσεις τὶς ὁποῖες ἐνδεχομένως ἀνελάμβαναν, στοιχεῖο τὸ ὁποῖο καταδεικνύει ὅτι ὁ η' ἀναγνωρίζει τὶς χειροτονίες τῶν Καθαρῶν, διὰ τοῦ δὲ ιθ' ἀπορρίπτει τὴ χειροτονία τῶν «Παυλιανισάντων» κληρικῶν, ὑποχρεώνοντάς τους σὲ ἀναχειροτονία «...χειροτονείσθωσαν ὑπὸ τοῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπου...», αὐτῶν προσερχομένων σὴν καθολικὴ ἐκκλησία. Ἡ αὐτηρότητα τοῦ ιθ' πρὸς τὰ μυστήρια τῶν «Παυλιανισάντων» ἐντείνεται ὄχι μόνο διὰ τῆς ὑποχρεωτικῆς ἀναχειροτονίας τῶν κληρικῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἀπορρίψεως τοῦ βαπτίσματος, ἀφοῦ οὔτε αὐτὸ ἀναγνωρίζει ὁ ιθ', ἀλλὰ «...ἀναβαπτισθέντες, χειροτονείσθωσαν...»³¹⁹. Ἦταν ἀναμενόμενο, ἐφ' ὅσον τὸ βάπτισμα τῶν Παυλικιανῶν ἦταν ἀνυπόστατο, κατὰ συνέπεια δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ, οὔτε κατ' οἰκονομία, ἢ ἱερωσύνη των. Ἔτσι, σὲ ἀμφότερα τὰ μυστήρια εἶναι ἀπαιτητὸ νὰ ἐφαρμοσθεῖ ὑπὲρ αὐτῶν ἡ ἀκρίβεια. Πρόβλημα δημιουργεῖ ἡ φράση «...καθαιρεῖσθαι αὐτοὺς προσήκει...», κάτι τὸ ὁποῖο κάνει καὶ τὸν Ζωναρᾶ νὰ θεωρεῖ τὴ χρῆση τοῦ

---

³¹⁸ ΡΠΣ, Α' Οἰκ. η', τόμ. Β', σελ. 133. «...Ἐνθα μὲν οὖν πάντες, εἴτε ἐν κώμαις, εἴτε ἐν πόλεσιν, αὐτοὶ μόνοι εὐρίσκονται χειροτονηθέντες, οἱ εὐρισκόμενοι ἐν τῷ κλήρῳ, ἔσονται ἐν τῷ αὐτῷ σχήματι. Εἰ δὲ τοῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπου, ἢ πρεσβυτέρου ὄντος, προσέρχονται τινες, πρόδηλον, ὡς ὁ μὲν ἐπίσκοπος τῆς ἐκκλησίας ἔξει τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπισκόπου· ὁ δὲ ὀνομαζόμενος παρὰ τοῖς λεγομένοις Καθαροῖς ἐπίσκοπος, τὴν τοῦ πρεσβυτέρου τιμὴν ἔξει· πλὴν εἰ μὴ ἄρα δοκοῖ τῷ ἐπισκόπῳ, τῆς τιμῆς τοῦ ὀνόματος αὐτὸν μετέχειν...».

³¹⁹ ΡΠΣ, Α' Οἰκ. ιθ', τόμ. Β', σελ. 158-159. «Περὶ τῶν παυλιανισάντων, εἴτα προσφυγόντων τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ὅρος ἐκτέθειται ἀναβαπτίζεσθαι αὐτοὺς ἐξάπαντος. Εἰ δὲ τινες τῷ παρεληλυθότι χρόνῳ, ἐν τῷ κλήρῳ ἐξητάσθησαν, εἰ μὲν ἄμεμπτοι καὶ ἀνεπίληπτοι φανεῖν ἀναβαπτισθέντες, χειροτονείσθωσαν ὑπὸ τοῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπου...».

ὄρου «καταχρηστική»³²⁰, ἀφοῦ ἡ καθαίρεση προϋποθέτει ἱερωσύνη. Προφανῶς πρόκειται γιὰ κάτι ἀνάλογο μὲ τὴ χρήση τῆς ἔννοιας «ἀναχειροτονία» περὶ τῆς ἱερωσύνης αἱρετικῶν, ὅρος ὁ ὁποῖος προϋποθέτει τὴ χειροτονία ὡς δεδομένη, ἔστω καὶ ἂν αὐτὴ ἦταν ἐνδεχομένως ἀνυπόστατη.

Ἀντιστοίχου αὐστηρότητος εἶναι καὶ ὁ Κανόνας η' τῆς Λαοδικείας, ὁ ὁποῖος ἐπιβάλλει στοὺς «...ἀπὸ τῆς αἱρέσεως τῶν λεγομένων Φρυγῶν ἐπιστρέφοντας...» κληρικούς, ὄχι μόνο τὴν ἀναχειροτονία, ἢ ἱερωσύνη τῆς ὁποίας ἐθεωρήθη ἀπὸ τὴν ἐκκλησία ἀνυπόστατη, ἀλλὰ καὶ τὸ βάπτισμα, «...τοὺς τοιούτους μετὰ πάσης ἐπιμελείας κατηχεῖσθαι τε καὶ βαπτίζεσθαι...»³²¹. Ἀντιθέτως οἱ νζ', «...ἀναθεματιζομένου τοῦ τῆς πλάνης ὀνόματος, διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῆς χειρὸς ἀναδεχθῶσιν εἰς τὴν μίαν ἐκκλησίαν...»³²² καὶ ὁ ξη' τῆς Καρθαγένης υἰοθετοῦν τὴν ἐκκλησιαστικὴ οἰκονομία, διότι ὄχι μόνο ἀναγνωρίζουν «οἰκονομικῶς» τὸ κῦρος τῶν χειροτονιῶν τῶν Δονατιστῶν, ἀλλὰ ἀναθέτει τὴν ἄσκηση τῆς οἰκονομίας στὴ διακριτικὴ εὐχέρεια τῶν κατὰ τόπους ἐπισκόπων. Ἔτσι, «...ἐπειδὴ γινώσκει τὴν Ἀφρικὴν μεγάλην ἔχειν ἀνάγκην ὥστε, διὰ τὴν τῆς ἐκκλησίας εἰρήνην καὶ χρησιμότητα...»³²³, καλεῖται ὁ Ρώμης μὲ ἀναλυτικὰ

---

³²⁰ ΡΠΣ, Ζωναρᾶ, τόμ. 2, σελ. 159. «Καθαίρεται γὰρ ὁ κυρίως χειροτονίαν δεξάμενος, καὶ εἰς ὕψος ἱερωσύνης ἀρθεῖς· ὁ δὲ τὴν ἀρχὴν μὴ χειροτονηθεῖς ἀληθῶς, πῶς ἢ πόθεν, καὶ ἀπὸ ποίου ὕψους καθαιρεθήσεται.»

³²¹ ΡΠΣ, Λαοδικ. η', τόμ. Γ', σελ. 177-178.

³²² ΡΠΣ, Καρθ. Κανὼν νζ', τόμ. Γ', σελ. 458-460.

³²³ ΡΠΣ, Καρθ. ξη', τόμ. Γ', σελ. 478-479. «Ἐς ὕστερον ἤρεσεν, ἵνα γράμματα πεμφθῶσι πρὸς τοὺς ἀδελφούς καὶ συνεπισκόπους ἡμῶν, καὶ μάλιστα πρὸς τὴν ἀποστολικὴν καθέδραν, ἐν ἧ προκάθεται ὁ μνημονευθεὶς προσκνητὸς ἀδελφός καὶ συλλειτουργὸς ἡμῶν Ἀναστάσιος· ἐπειδὴ γινώσκει τὴν Ἀφρικὴν μεγάλην ἔχειν ἀνάγκην, ὥστε, διὰ τὴν τῆς ἐκκλησίας εἰρήνην καὶ χρησιμότητα, καὶ αὐτῶν τῶν Δονατιστῶν οἰτινεσδήποτε κληρικοὶ, διορθουμένης τῆς βουλῆς πρὸς τὴν καθολικὴν ἐνότητα μετελθεῖν θελήσαιεν, κατὰ τὴν ἐνός ἐκάστου καθολικοῦ ἐπισκόπου προαίρεσιν, καὶ βουλήν τοῦ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ κυβερνῶντος τὴν ἐκκλησίαν, ἐὰν τοῦτο συμβάλλεσθαι τῇ τῶν Χριστιανῶν εἰρήνῃ φανεῖν, ἐν ταῖς ἰδίαις τιμαῖς αὐτοὺς ἀναδεχθῆναι καθὼς καὶ ἐν τοῖς προλαβοῦσι χρόνοις περὶ τῆς αὐτῆς διαστάσεως γενέσθαι φανερόν ἐστιν· ὅπερ πολλῶν καὶ σχεδὸν πασῶν τῶν ἐν τῇ Ἀφρικῇ

ἐπιχειρήματα καὶ λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους ὁ τελευταῖος θὰ συναινέσει στὴν ἀποκατάσταση τῶν Δονατιστῶν στὴν Ἱερωσύνη, τὴν ὁποία διατηροῦσαν ὄντολογικὰ λόγῳ Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς, καὶ τὴν ὁποία ἡ Σύνοδος ἀναγνωρίζει κατ' οἰκονομία, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ἔνεκα τῆς κακοδοξίας τῶν αὐτῆ εἶχε διαταραχθεῖ. Ἐπίσης, στὴ ρύθμιση ἀποκαταστάσεως τῶν ἐπιστρεφόντων Δονατιστῶν, προβλέπεται μὲ κάθε λεπτομέρεια ὁ τρόπος ἐπανεισοδοχῆς τῶν, ἰδιαίτερα στοὺς Ἱεροὺς Κανόνες ριζ' καὶ ριη'³²⁴, ἐνῶ μὲ τὸν ριθ' γίνεται ἀναφορὰ στὸν ἐπιστρέφοντα

ἐκκλησιῶν, ἐν αἷς ἡ τοιαύτη πλάνη ἀνεφύη, τὰ παραδείγματα μαρτύρονται· οὐχ ἵνα ἡ σύνοδος ἢ ἐν τοῖς περαματικοῖς μέρεσι περὶ τούτου τοῦ πράγματος γενομένη διαλυθῆ, ἀλλ' ἵνα ἐκεῖνο μείνῃ περὶ τοὺς οὕτω μετελθεῖν πρὸς τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν βουλομένους, ὥστε μηδεμίαν ἐπὶ τούτου τῆς ἐνότητος συντομίαν περιεργάζεσθαι. Δι' ὧν δὲ παντὶ τρόπῳ ἐκτελεσθῆναι καὶ προσβοηθηθῆναι ἡ καθολικὴ ἐνότης φανερῶ κέρδει τῶν ἀδελφικῶν ψυχῶν φανείη ἐν τοῖς τόποις, οἷς διάγουσι, μὴ ἐμπόδιση τούτοις τὸ ὀρίσθην κατὰ τῶν τιμῶν αὐτῶν ἐν τῇ περαματικῇ συνόδῳ, ὅποταν τὸ σωθῆναι οὐδενὶ προσώπῳ ἀποκέκλεισται· τουτέστιν, ἵνα οἱ χειροτονηθέντες ἐν τῷ τῶν Δονατιστῶν μέρει, ἐὰν πρὸς τὴν καθολικὴν πίστιν διορθωθέντες μετελθεῖν θελήσοιεν, μὴ κατὰ τὴν περαματικὴν σύνοδον μὴ δεχθῶσιν ἐν ταῖς οἰκείαις τιμαῖς, ἀλλὰ μᾶλλον οὗτοι προσδεχθῶσι, δι' ὧν τῇ καθολικῇ ἐνότητι γίνεται πρόνοια».

³²⁴ ΡΠΣ, Καρθ. ριζ', τόμ. Γ', σελ. 571. «Ὁμοίως ἤρρεσεν, ἐπειδὴ πρό τινων ἐνιαυτῶν ἐν ταύτῃ τῇ ἐκκλησίᾳ πεπληρωμένη τῇ συνόδῳ ὠρίσθη, ἵνα οἰαυδῆποτε ἐκκλησίαι, ἐν διοικήσει καθεστῶσαι, πρὸ τῶν νόμων τῶν περὶ τῶν Δονατιστῶν ἐκτεθέντων καθολικαὶ γένωνται, ἐκεῖνοις τοῖς θρόνοις ἀνήκωσιν, ὧν τινων διὰ τῶν ἐπισκόπων προτραπεῖσαι τῇ καθολικῇ ἐνότητι ἐκοινώνησαν, μετὰ δὲ τοὺς νόμους οἰαυδῆποτε ἐκοινώνησαν, ἐκεῖνοις ἀνήκωσιν, οἷς καὶ ὅτε ἦσαν εἰς τὸ μέρος τοῦ Δονάτου. Καὶ ἐπειδὴ πολλὰ φιλονεικία ὑστερον μεταξὺ τῶν ἐπισκόπων περὶ τῶν διοικήσεων ἀνεφύησαν καὶ ἀναφύονται, οἷς τότε οὐ τελεία δοκεῖ γενέσθαι πρόνοια, νῦν ἐν ταύτῃ τῇ ἀγία συνόδῳ ἤρρεσεν, ἵνα ὅπουδῆποτε καθολικὴ ἐγένετο, καὶ τοῦ μέρους τοῦ Δονάτου, καὶ διαφόροις θρόνοις ἀνήκουσαι ἦσαν, ἐν οἰαυδῆποτε καιρῷ ἔνωσις ἐκεῖ ἐγένετο ἢ ἔσται, εἴτε πρὸ τῶν νόμων, εἴτε μετὰ τοὺς νόμους, ἐκεῖνῳ τῷ θρόνῳ ἀνήκωσιν, ᾧ τινὶ ἢ ἔκπαλαι ἐκεῖ ὑπάρξασα καθολικὴ ἀνήκεν».

ΡΠΣ, Καρθ. ριη', τόμ. Γ', σελ. 572. «Οὕτω δηλαδὴ, ἵνα εἴπερ ἐπίσκοποι ἀπὸ τῶν Δονατιστῶν πρὸς τὴν καθολικὴν ἐνότητα ἐπέστρεψαν, ἐξίσου πρὸς ἀλλήλους διέλωσι τὰς οὕτως εὐρισκομένας διοικήσεις, ἐνθα ἦσαν ἀμφοτέρω τὰ μέρη· τουτέστιν, ἵνα ἄλλοι τόποι πρὸς ἐκεῖνον, καὶ ἄλλοι πρὸς ἐκεῖνον ἀνήκωσιν οὕτως, ἵνα ὁ παλαιότερος ἐν τῇ ἐπισκοπῇ μερίζῃ, καὶ ὁ ἦτων ἐπιλέγηται· εἰ δὲ τυχὸν εἰς ἔσται τόπος, ἐκεῖνῳ προσχωρήσῃ ᾧ τινὶ μᾶλλον γεινιάζων εὐρίσκεται· ἐὰν δὲ ἀμφοτέροις τοῖς θρόνοις ἴσως γεινιάζῃ, ἐκεῖνῳ παραχωρηθῆ, ὃν τὸ πλῆθος ἐπιλέξῃται. Εἰ δὲ τυχὸν οἱ ἀρχαῖοι καθολικοὶ τὸν ἴδιον θελήσουσι, καὶ οἱ ἐκ τοῦ μέρους τοῦ Δονάτου μεταστρέψαντες τὸν ἴδιον, τῶν πλειόνων ἢ γνώμη προτιμηθῆ τῶν ὀλιγωτέρων· εἰ δὲ τὰ μέρη εἰσὶν ἴσα, τῷ παλαιότερῳ ἐπισκόπῳ καταλογισθεῖ. Ἐὰν δὲ οὕτω πλείστοι οἱ τόποι εὐρεθῶσιν, ἐν οἷς ἀμφοτέρω τὰ μέρη εἰσὶν, ὡς μὴ δύνασθαι ἐξ ἴσου μερισθῆναι, τοῦ ἀριθμοῦ τῶν αὐτῶν τόπων ἀνίσου ὑπάρχοντος, πρῶτον μερισθῶσιν

Δονατιστὴ ἐπίσκοπο **μαζὶ μὲ τὸν «τόπο» (ποίμνιο) του**, ἄνευ ἀναχειροτονίας, οὔτε κἂν χειροθεσίας, ὡς κανονικὸ ἐπίσκοπο τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας³²⁵.

Σχετικοί, ἀλλὰ διαφορετικῆς ἀντιμετωπίσεως πρὸς τὸ κῦρος τῶν μυστηρίων τῶν αἱρετικῶν εἶναι καὶ οἱ ἀντίστοιχοι Ἱεροὶ Κανόνες Πατέρων τῆς ἐκκλησίας, ὅπως ὁ α' τοῦ Μ. Βασιλείου καὶ ὁ β' τοῦ Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας. Συγκεκριμένα ὁ α' τοῦ Μ. Βασιλείου, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὸν πυλῶνα τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας, ἔνεκα τῶν ἀναφορῶν του γιὰ τὸν τρόπο ἐπανεισοδοχῆς καὶ τῆς κατ' οἰκονομίαν ἀναγνωρίσεως ἢ μὴ, τῶν μυστηρίων τῶν αἱρετικῶν καὶ σχισματικῶν, ἀναγνωρίζεται τὸ κῦρος τῆς ἱερωσύνης αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι ἀναφέρονται ὀνομαστικά, αὐτὸ σημαίνει τὴν κατ' οἰκονομία ἐξαίρεση ἀπὸ τὸν γενικὸ κανόνα περὶ μὴ ἀναγνωρίσεως τοῦ κύρους τῶν μυστηρίων τῶν ἐκτὸς ἐκκλησίας αἱρετικῶν ³²⁶, ἐφ' ὅσον «...ἀπ' ἐκείνης ὄντας τῆς τάξεως, προσεδεξάμεθα εἰς τὴν καθέδραν τῶν ἐπισκόπων, ὥστε τοὺς τῶ τάγματι ἐκείνων συνημμένους, οὐκέτι δυνάμεθα διακρίνειν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας, οἷον κανόνα τινὰ τῆς πρὸς αὐτοὺς κοινωνίας ἐκθέμενοι, διὰ τῆς τῶν ἐπισκόπων παραδοχῆς...»³²⁷. Ἀντιθέτως ὁ β' τοῦ

οἱ ἴσοι ἀριθμοί, καὶ τῶ ἀπομένοντι τόπῳ τοῦτο φυλαχθῆ, ὅπερ ἀνωτέρῳ λέλεκται, ὅτε περὶ τοῦ ἐνὸς ἐζητεῖτο τόπου».

³²⁵ ΡΠΣ, Καρθ. ριθ', τόμ. σελ. 574. «Ὁμοίως ἤρρεσεν, ἵνα, ἐὰν τις μετὰ τοὺς νόμους, **τόπον τινὰ πρὸς τὴν καθολικὴν ἐνότητα μεταστρέψῃ**, καὶ τοῦτον ἐπὶ τριετίαν μηδενὸς ἀναζητοῦντος κατάσχη, τοῦ λοιποῦ παρ' αὐτοῦ μὴ ἀναζητηθῆ, ἐὰν μέντοι ἐντὸς τῆς αὐτῆς τριετίας ὑπῆρχεν ἐπίσκοπος ὁ ὀφειλῶν ἀναζητῆσαι, καὶ ἠσύχασεν· εἰ δὲ μὴ ἦν, μὴ προκριματισθῆ ἐν τῇ μάτρικι· ἀλλ' ὅτε ὁ χηρεύων τόπος λάβῃ ἐπίσκοπον, ἐξὸν εἴη αὐτῶ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἡμέρας ἐντὸς τριετίας ἀναζητῆσαι. **Ὁμοίως δέ, καὶ ἐὰν ἐπίσκοπος ἐκ τῶν τοῦ Δονάτου μερῶν πρὸς τὴν καθολικὴν ἐπιστρέψῃ**, μὴ προκριματισθῆ ἐν τῇ μάτρικι περὶ τοῦ ὀρισθέντος χρόνου, ἀλλ' ἐξ ἧς ἡμέρας ἐπέστρεψεν, ἐχέτω ἐξουσίαν ἀναζητεῖν ἐντὸς τριετίας τοὺς τόπους τοὺς τῆ αὐτοῦ ἀνήκοντας καθέδρα».

³²⁶ Ἀποστ. Ξη', Καρχ. α'.

³²⁷ ΡΠΣ, Μ. Βασιλείου Κανὼν α', τόμ. Δ', σελ. 89-92. «...Οἱ δέ, **ἀπορράγέντες, λαϊκοὶ γενόμενοι, οὔτε τοῦ βαπτίζειν, οὔτε τοῦ χειροτονεῖν εἶχον ἐξουσίαν, οὔτε ἠδύνατο χάριν Πνεύματος ἁγίου ἐτέροις παρέχειν, ἢς αὐτοὶ ἐκπεπτώκασιν**· διὸ ὡς παρὰ λαϊκῶν βαπτιζομένους τοὺς παρ' αὐτῶν ἐκέλευσαν, ἐρχομένους ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν, τῶ ἀληθινῶ βαπτίσματι τῶ τῆς Ἐκκλησίας ἀνακαθαίρεσθαι.

Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας διατίθεται ἀρνητικά στήν ἀναγνώριση τοῦ κύρους τῶν χειροτονιῶν τῶν Καθαρῶν, κηρύσσων ἄκυρες τίς χειροτονίες τῶν Καθαρῶν (Ναυατιανῶν)³²⁸, ἀκολουθεῖ τίς ὁδηγίες τῆς σχετικῆς γιά τὸ Μελιτιανὸ σχίσμα ἐπιστολῆς τῆς Α' Συνόδου τῆς Νίκαιας πρὸς τὸν Ἀλεξανδρείας Ἀλέξανδρο, γιά τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ Μελιτιανοῦ προβλήματος. Ὁ Θεόφιλος διατηρεῖ τὴν αὐστηρὴ γραμμὴ ἐπανεισοδοχῆς τῶν σχισματικῶν διὰ ἀναχειροτονίας, ἄποψη ἢ ὁποῖα ἐπικυρώνεται, ὅπως καὶ ἡ προηγούμενη τοῦ Μ. Βασιλείου, διὰ τῆς Β' ἐν Τρούλῳ (ΣΤ') Οἰκουμενικῆς Συνόδου³²⁹, ἢ ὁποῖα προσέδωσε σὲ ἀμφοτέρους τοὺς Ἱερούς Κανόνες οἰκουμενικὸ κῦρος. Τὸ γεγονός ὅτι οἱ δύο Κανόνες ἀφοτέρων τῶν Πατέρων φαίνονται νὰ μὴ βρίσκονται σὲ ἀπόλυτη συμφωνία, αὐτὸ δὲν ἀποτελεῖ πρόβλημα, ἀλλὰ οὔτε καὶ πρωτοτυπία, ἀφοῦ γιά τοὺς συγκεκριμένους αἰρετικούς (σχισματικούς) ὁ μὲν Μ. Βασίλειος προτείνει νὰ ἀκολουθεῖται ἡ συνήθεια τῆς κάθε χώρας, «...ὅτι δεῖ τῶ ἔθει τῶ καθ' ἐκάστην χώραν ἔπεσθαι, διὰ τὸ διαφόρως ἐνδιενεχθῆναι...»³³⁰, ἂν καὶ ἀναθεωρεῖ ἑαυτὸν διὰ τοῦ μζ'.

Ἐπειδὴ δὲ ὅλως ἔδοξέ τισι τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν, οἰκονομίας ἕνεκα τῶν πολλῶν, δεχθῆναι αὐτῶν τὸ βάπτισμα, ἔστω δεκτόν... Ἐὰν μέντοι μέλλῃ τῇ καθόλου οἰκονομίᾳ ἐμπόδιον ἔσεσθαι τοῦτο, πάλιν τῶ ἔθει χρηστέον καὶ τοῖς οἰκονομήσασι τὰ καθ' ἡμᾶς Πατράσιν ἀκολουθητέον... ἀπ' ἐκείνης ὄντας τῆς τάξεως, προσεδεξάμεθα εἰς τὴν καθέδραν τῶν ἐπισκόπων, ὥστε τοὺς τῶ τάγματι ἐκείνων συνημένους, οὐκέτι δυνάμεθα διακρίνειν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας, οἷον κανόνα τινα τῆς πρὸς αὐτοὺς κοινωνίας ἐκθέμενοι, διὰ τῆς τῶν ἐπισκόπων παραδοχῆς».

³²⁸ ΡΠΣ, Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας Κανῶν ιβ', τόμ. Δ', σελ. 351.

³²⁹ ΡΠΣ, Β' ἐν Τρούλῳ Κανῶν β', τόμ. Β', σελ. 308-310.

³³⁰ ΡΠΣ, Μεγάλου Βασιλείου, Κανῶν α', τόμ. Δ', σελ. 89-92.

vi. Ἀποκλειστικότητα καὶ Περιεκτικότητα

Ὁ ζ' Κανόνας τῆς Β' Οἰκουμενικῆς εἶναι ἀπὸ τοὺς σημαντικότερους Κανόνες οἰκουμενικοῦ κύρους, ἐπειδὴ ἀναφέρεται στὸ θέμα τῆς εἰσδοχῆς τῶν αἰρετικῶν στὴν καθολικὴ ἐκκλησία. Ὁ Κανόνας ἔχει εἰδική σχέση μὲ τὸν η' τῆς Α', ἀφοῦ συνεπικουρεῖ αὐτὸν στὸ θέμα τοῦ τρόπου ἐπανεισδοχῆς συγκεκριμένων αἰρετικῶν κοινοτήτων, καὶ κατ' ἐπέκταση ἐπηρεάζει ἐμμέσως καὶ τὸν τρόπο ἀσκήσεως ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας στὸ θέμα τοῦ κύρους τῶν χειροτονιῶν. Ὁ ζ' τῆς Β' φαίνεται νὰ βρῖσκεται σὲ ἀντίθεση πρὸς τὴν *Κυπριανὸ ἀρχὴ περὶ ἀποκλειστικότητος*³³¹ (*extra ecclesiam nulla salus*), ἡ ὁποία οὐδέποτε ἔγινε δεκτὴ, τουλάχιστον στὴν πράξη, ὡς ἡ μοναδικὴ λύση ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, σχετικὰ μὲ τὸν τρόπο ἐπανεισδοχῆς τῶν αἰρετικῶν³³², ὅπως καὶ μὲ τὸν α' τοῦ Μ. Βασιλείου

---

³³¹ Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Αβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδος τῆς Κρήτης*, σελ. 169 ἔξ.

³³² Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Αβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδος τῆς Κρήτης*, σελ. 169-171. «Εἶναι γνωστὴ ἡ ἀντίληψη τοῦ Ἁγίου Κυπριανοῦ Καρθαγένης ὅτι στὴ Μία Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ καὶ μόνο σὲ αὐτὴ μπορεῖ νὰ ὑπάρχει Ἅγιο Πνεῦμα. Κατὰ συνέπεια ἐκτὸς αὐτῆς δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει χάρις Θεοῦ, κατὰ συνέπεια, ὅτι τελεῖται ἐκτὸς αὐτῆς δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει μυστηριακὸ χαρακτήρα, γιατί προφανῶς ὅπου δὲν ὑπάρχει Ἅγιο Πνεῦμα, δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν καὶ μυστήρια... Δὲν προβληματίζει ὁμως σὲ ἓνα ὑπέρμαχο τῆς ἀκρίβειας ἢ θεώρηση ὅτι ὁ Ρώμης Στέφανος θὰ μπορούσε νὰ διατηρήσει τὴν ἀντίληψή του γιὰ τὴ μὴ ἀναγκαιότητα τοῦ ἀναβαπτισμοῦ, δὲν ἦταν ὁμως αὐτὸ ἀναγκαῖο νὰ ὀδηγήσει στὴν διακοπὴ τῆς κοινωνίας μεταξὺ Ρώμης καὶ Καρθαγένης; Ἦταν ἢ δὲν ἦταν οἱ ἀπόψεις τοῦ Ἁγ. Κυπριανοῦ Καρθαγένης προϊὸν τῆς κρίσιμης κατὰ τὰ μέσα τοῦ 3ου αἰῶνα ἐκκλησιαστικῆς συγκυρίας; Ἐὰν δὲν ἦταν, τότε γιατί ἡ Πενθέκτη πού ἐπικυρώνει στὸ δεύτερο κανόνα τῆς τοὺς κανόνες προγενεστέρων οἰκουμενικῶν καὶ τοπικῶν Συνόδων καὶ κανόνες ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων λέγει γιὰ τὸν κανόνα τοῦ Ἁγ. Κυπριανοῦ: «ἔτι μὴν καὶ τὸν ὑπὸ Κυπριανοῦ, τοῦ γενομένου ἀρχιεπισκόπου τῆς Ἄφρων χώρας καὶ μάρτυρος, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν συνόδου ἐκτεθέντα κανόνα, ὅς ἐν τοῖς τῶν προειρημένων κανόνων τόποις, καὶ μόνον, κατὰ τὸ παραδοθὲν αὐτοῖς ἔθος, ἐκράτησε». Ἐὰν ἐκτὸς Ἐκκλησίας δὲν ὑπάρχει βάπτισμα, τότε γιατί ὁ κανόνας εἶχε μόνο τοπικὴ ἰσχὺ; Ἐὰν ἐκτὸς Ἐκκλησίας δὲν ὑπάρχει βάπτισμα, μπορεῖ τὸ ὑποχρεωτικὸ βάπτισμα γιὰ τὴ θεολογικὴ ἀντίληψη τοῦ Ἁγ. Κυπριανοῦ νὰ χαρακτηρίζεται ἔτσι ἀπλᾶ ὡς «ἔθος»; Μπορεῖ οἱ δογματικὲς θεωρήσεις τοῦ Ἁγ. Κυπριανοῦ, ἐὰν πράγματι εἶναι δογματικὲς, νὰ χαρακτηρίζονται ἀπλᾶ ὡς

σχετικὰ μὲ τὴν ἀκυρότητα τῶν μυστηρίων τῶν αἰρετικῶν, σχισματικῶν καὶ παρασυναγωγῶν³³³. Τὸ γεγονός ὅτι τὰ μυστήρια αὐτῶν θεωροῦνται ἄκυρα, δὲν σημαίνει ὅτι εἶναι καὶ ὄντολογικὰ ἀνυπόστατα, ὡς ἐπιβάλλει ἡ περὶ «ἀποκλειστικότητος»³³⁴ ἄποψη τοῦ Κυπριανοῦ,

---

«ἔθος», πράγμα πού σημαίνει ὅτι κάποιοι ἄλλοι καὶ ἄλλοῦ μποροῦν νὰ ἀκολουθοῦν ἕνα διαφορετικό «ἔθος»; Ἐπειδὴ προφανῶς οἱ ἀντιλήψεις τοῦ Ἁγ. Κυπριανοῦ πού διακηρύσσουν τὴν ἀποκλειστικότητα δὲν ἐγένοντο δεκτὲς ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, οἱ Ἱεροὶ Κανόνες μὲ σαφήνεια προσδιορίζουν, πότε τὸ βάπτισμα ὡς ἀνυπόστατο χρειάζεται νὰ γίνῃ, ὅταν κανεὶς προσέρχεται στὴν Ἐκκλησία, πότε ἀπαιτεῖται χρίσμα καὶ πότε ἀπαιτεῖται μόνο ὁ λίβελλος...».

³³³ ΡΠΣ, Μεγάλου Βασιλείου, Κανῶν α', τόμ. Δ', σελ. 89-92. «...Ὅθεν, τὰς μὲν αἰρέσεις ὠνόμασαν, τὰ δὲ σχίσματα, τὰς δὲ παρασυναγωγὰς. Αἰρέσεις μὲν, τοὺς παντελῶς ἀπερρήγμένους καὶ κατ' αὐτὴν τὴν πίστιν ἀπηλοτριωμένους, σχίσματα δέ, τοὺς δι' αἰτίας τινὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ ζητήματα ἰάσιμα πρὸς ἀλλήλους διενεχθέντας, παρασυναγωγὰς δέ, τὰς συνάξεις τὰς παρὰ τῶν ἀνυποτάκτων πρεσβυτέρων ἢ ἐπισκόπων καὶ παρὰ τῶν ἀπαιδευτῶν λαῶν γινομένας... Οἱ μὲν γὰρ πρῶτοι ἀναχωρήσαντες, παρὰ τῶν Πατέρων ἔσχον τὰς χειροτονίας καὶ διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν αὐτῶν εἶχον τὸ χάρισμα τὸ πνευματικόν. Οἱ δέ, ἀπορράγέντες, λαϊκοὶ γενόμενοι, οὔτε τοῦ βαπτίζεσθαι, οὔτε τοῦ χειροτονεῖν εἶχον ἐξουσίαν, οὔτε ἠδύνατο χάριν Πνεύματος ἁγίου ἐτέροις παρέχειν, ἥς αὐτοὶ ἐκπεπτώκασι διὸ ὡς παρὰ λαϊκῶν βαπτιζομένους τοὺς παρ' αὐτῶν ἐκέλευσαν, ἐρχομένους ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν, τῷ ἀληθινῷ βαπτίσματι τῷ τῆς Ἐκκλησίας ἀνακαθαίρεσθαι. Ἐπειδὴ δὲ ὅλως ἔδοξε ἰσὶ τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν, οἰκονομίας ἕνεκα τῶν πολλῶν, δεχθῆναι αὐτῶν τὸ βάπτισμα, ἔστω δεκτόν. Τὸ δὲ τῶν Ἐγκρατικῶν κακούργημα νοῆσαι ἡμᾶς δεῖ ὅτι, ἵνα αὐτοὺς ἀπροσδέκτους ποιήσωσι τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐπεχείρησαν λοιπὸν ἰδίῳ προκαταλαμβάνειν βαπτίσματι, ὅθεν καὶ τὴν συνήθειαν τὴν ἑαυτῶν παρεχάραξαν. Νομίζω τοίνυν ὅτι, ἐπειδὴ οὐδὲν ἐστὶ περὶ αὐτῶν φανερῶς διηγορευμένον, ἡμᾶς προσῆκε. ἀθετεῖν αὐτῶν τὸ βάπτισμα, κἂν τις ἢ παρ' αὐτῶν εἰληφῶς, προσιώντα τῇ Ἐκκλησίᾳ βαπτίζεσθαι. Ἐὰν μὲντοι μέλλῃ τῇ καθόλου οἰκονομίᾳ ἐμπόδιον ἔσεσθαι τοῦτο, πάλιν τῷ ἔθει χρηστέον καὶ τοῖς οἰκονομήσασιν τὰ καθ' ἡμᾶς Πατράσιν ἀκολουθητέον. Ὑποφῶμαι γὰρ μήποτε, ὡς βουλόμεθα ὀκνηροὺς αὐτοὺς περὶ τὸ βαπτίζεσθαι ποιῆσαι, ἐμποδίσωμεν τοῖς σωζόμενοις διὰ τὸ τῆς προτάσεως ἀστηρόν. Εἰ δὲ ἐκεῖνοι φυλάσσωσι τὸ ἡμέτερον βάπτισμα, τοῦτο ἡμᾶς μὴ δυσωπεῖτω· οὐ γὰρ ἀντιδοδοῦναι αὐτοῖς ὑπέσθηναι χάριν ἐσμέν, ἀλλὰ δουλεύειν ἀκριβείᾳ κανόνων...».

³³⁴ Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης*, σελ. 175-178. «...τίθεται τὸ ἐρώτημα, ἐὰν στίς διατετμημένες καὶ ἀποσχισθεῖσες ομάδες μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν μυστήρια, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος. Οἱ ὀπαδοὶ τῆς ἀποκλειστικότητος ἀρνούμενοι τὴν πνοὴ τοῦ Πνεύματος καὶ τὴν παντοδυναμίᾳ τοῦ Θεοῦ ἀπαντοῦν κατηγορηματικὰ ἀρνητικὰ στὸ θέμα αὐτό, μιλῶνας μεταξὺ ἄλλων καὶ γιὰ ταύτιση τῶν κανονικῶν μὲ τὰ χαρισματικὰ ὄρια τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ πιὸ εὐκόλο πρᾶγμα βεβαίως στὸ ἐρώτημα αὐτὸ εἶναι νὰ δώσει κανεὶς τὴν ἀπάντηση πού δίνουν οἱ ὀπαδοὶ τῆς ἀποκλειστικότητος. Ἡ ἀπάντηση ὅμως αὐτὴ ἔρχεται νὰ ἀποκρουστῇ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν παράδοση τῶν Πατέρων μας τὴν καταγεγραμμένη στίς Οἰκουμενικὲς Συνόδους καὶ στοὺς ἱεροὺς κανόνες. Ἐξ ἀρχῆς βεβαίως θὰ πρέπει νὰ διευκρινιστεῖ ὅτι ἡ ἀποδοχὴ τῆς ὑπαρξῆς χάριτος ἔξω ἀπὸ τὰ κανονικὰ ὄρια τῆς Ἐκκλησίας δὲν σημαίνει ἀπὸ μόνῃ τὴν ὑπαρξὴ σωστικῆς χάριτος ἐκτὸς Ἐκκλησίας... Εἶναι ἀδιαμφισβήτητο ὅτι οἱ Ἐκκλησιαστικοὶ Πατέρες, ὅταν ἐθέσπισαν τοὺς κανόνες τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ συγκεκριμένες κατηγορίες αἰρετικῶν τίς ἔκαναν ἀποδεκτὲς στὴν Ἐκκλησία χωρὶς ἐκ

ἄλλωστε οἱ ἐκκλησιολογικές του αὐτὲς θέσεις δὲν ἀποτελοῦν **δογματικὴ διδασκαλία τῆς ἐκκλησίας**, ἀφοῦ ἡ ΣΤ' Οἰκουμενικὴ ἀποδίδει τοπικὴ ἰσχὺ (Ἀφρική) στὸν Κανόνα τῆς Καρχηδόνας. Ὁ δὲ ς' Κανόνας τῆς Β' Οἰκουμενικῆς ἀναφέρει, χωρὶς νὰ κατονομάζει, τοὺς ὄπαδους τῶν διαφορῶν θρησκευτικῶν κοινοτήτων, οἱ ὁποῖες ἀποσχίσθησαν, ἀπεκηρύχθησαν καὶ ἀναθεματίσθησαν, γενικῶς ὡς **αἰρετικούς**³³⁵, **ἄλλους μὲν κατ' ἀκρίβεια, ἄλλους δὲ δυνάμει**³³⁶.

Ἔτσι λοιπόν, ὅσον ἀφορᾷ στὸν τρόπο ἐπανεισοδοχῆς τῶν Καθαρῶν ἢ Ναυατιανῶν προσερχομένων στὴν καθολικὴ ἐκκλησία, ἡ Α'

νέου βάπτισμα, «ἐκαινοτόμησαν» σὲ σχέση μὲ τὴν ἀποκλειστικὴ Ἐκκλησιολογία τοῦ Ἁγ. Κυπριανοῦ πού σὲ ὅλες καὶ χωρὶς διάκριση τίς περιπτώσεις ἐπέβαλλε τὸν ἀναβαπτισμό... **Μὲ ποῖο δικαίωμα καὶ ποῖα ἐξουσία** οἱ πατέρες τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἔκαναν δεκτοὺς τοὺς εἰκονομάχους, χωρὶς νὰ ἀπαιτήσουν οὔτε βάπτισμα, οὔτε χρίσμα; Ποιούς ἱερούς κανόνες ἐφήρμοσαν γιὰ νὰ προβοῦν στὴν (κατ' οἰκονομία) ἀναγνώριση αὐτῶν τῶν μυστηρίων πού τελέστηκαν κατὰ τὴν περίοδο κατὰ τὴν ὁποία βαπτίζοντες καὶ βαπτιζόμενοι, χρίοντες καὶ χριόμενοι εὐρίσκοντο στὴν κακοδοξία; **Ἀσφαλῶς οἱ πατέρες τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου δὲν μπορούσαν νὰ στηριχθοῦν σὲ κανένα κανόνα, γιατί οἱ κανόνες πού προβλέπουν τὴν εἰσοδοχὴ τῶν ρητῶς ἀναφερομένων αἰρετικῶν καὶ σχισματικῶν προηγούνται χρονικὰ καὶ ἱστορικὰ τῆς ἐποχῆς τῶν Εἰκονομάχων.** Τί ἔπραξαν κατὰ συνέπεια, οἱ Πατέρες τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου; Ἐρμήνευσαν προφανῶς **τὴν προγενέστερη κανονικὴ παράδοση ἀναζητώντας τὸ «νοῦ» καὶ τὸ σκοπὸ τῆς**, τὴν ἐρμήνευσαν καὶ τὴν ἐφήρμοσαν ἀναλογικὰ καὶ διασταλτικὰ. Ποιὸς μπορούσε νὰ ἐμποδίσει τοὺς Πατέρες ἀπὸ ἕνα τέτοιο ἐγχείρημα, ὅταν ἡ Ἐκκλησία συνέρχεται ἐν συνόδῳ, ἀπὸ τὸ νὰ λάβουν μιὰ τέτοια ἀπόφαση πού νὰ ἀντιμετωπίζει νέα πραγματικότητα, ὥστε νὰ καλυφθεῖ ἕνα «κανονικὸ κενό»; Κατὰ συνέπεια, **ποιὸς μπορεῖ νὰ ἐμποδίσει σήμερα τὴν Ἐκκλησία συνερχομένη ἐν συνόδῳ νὰ ἀντιμετωπίσει μιὰ νέα πραγματικότητα;** Ἡ σύγχρονη πραγματικότητα ἀσφαλῶς καὶ εἶναι νέα, διότι οἱ ἐκτὸς Ἐκκλησίας σήμερα Χριστιανοὶ δὲν εἶναι οὔτε Μανιχαῖοι οὔτε Οὐαλεντιανοί, οὔτε Μαρκιωνιστές, οὔτε Σαβελλιανοί, οὔτε Μοντανιστές, οὔτε Παυλικιανοί, οὔτε Εὐνομιανοί, μὴ ἀποδεχόμενοι τὴν Τριαδικότητα τοῦ Θεοῦ. Οἱ ἐκτὸς Ἐκκλησίας σήμερα Χριστιανοὶ δὲν εἶναι οὔτε Ἀρειανοί, οὔτε Ναυατιανοί, οὔτε Απολλιναριστές. Ἐὰν οἱ Ἱεροὶ Κανόνες ἀναγνωρίζουν τὸ βάπτισμα καὶ τὸ Χρίσμα τῶν Νεστοριανῶν, τῶν Εὐτυχιανιστῶν καὶ τῶν Σεβηριανῶν μὲ βαρῦτατες χριστολογικὲς κακοδοξίες, ἡ θέση τῆς Ἐκκλησίας σήμερα μπορεῖ νὰ εἶναι αὐστηρότερη;».

³³⁵ ΡΠΣ, Β', Οἰκ. Κανῶν ς', τόμ. Δ', σελ. 180-182. «...**Αἰρετικούς δὲ λέγομεν, τοὺς τε πάλαι τῆς ἐκκλησίας ἀποκηρυχθέντας, καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα ὑφ' ἡμῶν ἀναθεματισθέντας;** πρὸς δὲ τούτοις, καὶ τοὺς τὴν πίστιν μὲν τὴν ὑγιῆ προσποιουμένους ὁμολογεῖν, ἀποσχίσαντας δέ, καὶ ἀντισυνάγοντας τοῖς κανονικοῖς ἡμῶν ἐπισκόποις...».

³³⁶ Β. Γιαννόπουλου, *Ἱστορία καὶ Θεολογία τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων*, Ἐκδόσεις Ἐννοια, Ἀθήνα 2014, σελ. 144.

Οἰκουμενική Σύνοδος διὰ τοῦ η' Κανόνος τῆς ἀσκώντας ἐκκλησιαστική οἰκονομία (ἀρχὴ περιεκτικότητος) ὀρίζει ὅτι οἱ χειροτονημένοι θὰ διατηρήσουν τὸν βαθμὸ τῆς ἱερωσύνης τὸν ὁποῖον κατεῖχαν εὐρισκόμενοι στὴν αἴρεση, ἀφοῦ «χειροθετηθοῦν» (ἐν ποίᾳ ἐννοίᾳ;) ἀπὸ Ὁρθοδόξους ἐπίσκοπους καὶ ἐγκατασταθοῦν ὄχι ἀπαραίτητα στὴν ἴδια θέση, διότι ἂν στὴν πόλη στὴν ὁποία τοποθετηθοῦν οἱ τέως Ναυατιανοὶ ἐπίσκοποι, ὑπάρχει ἐξ ἀρχῆς καὶ ἄλλος ἐπίσκοπος, αὐτὸς θὰ παραμένει σὲ αὐτὴν ὡς κανονικὸς τῆς ἐπίσκοπος, ἐνῶ ὁ ἐπανεισδεχθεὶς θὰ διατηρεῖ τὴν τιμὴ «τοῦ πρεσβυτέρου», γιὰ νὰ μὴν ὑπάρχουν δύο ἐπίσκοποι στὴν ἴδια πόλη, ἔτσι ἐδῶ ὁ παραπάνω Κανόνας προβλέπει τὴν «τιμὴ τοῦ πρεσβυτέρου»³³⁷ γιὰ τὸν ἐπιστρέφοντα ἐπίσκοπο. Στὴν περίπτωση αὐτή, ἂν θέλει ὁ κυρίαρχος ἐπίσκοπος μπορεῖ νὰ τοῦ ἐπιτρέψει νὰ φέρει τιμητικὰ τὸν τίτλο τοῦ ἐπισκόπου, ἐνῶ ἂν αὐτὸ δὲν ἀρέσει στὸν τελευταῖο, μπορεῖ νὰ ἐπινοήσῃ γι' αὐτὸν θέση *χωρεπισκόπου* ἢ *πρεσβυτέρου*, ὥστε νὰ διαφυλαχθεῖ ἡ κυριαρχία τοῦ ἑνὸς ἐπισκόπου³³⁸.

Συνεπῶς, ἡ Α' Οἰκουμενική διὰ τοῦ η' Κανόνος τῆς, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὴν ἡ Β' διὰ τοῦ ζ', καθὼς καὶ ἡ Β' ἐν Τρούλῳ διὰ τοῦ ζΕ', ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν Λαοδικείᾳ διὰ τοῦ ζ', ἀναγνωρίζουν κατ' οἰκονομία τὸ βάπτισμα τῶν Καθαρῶν, ὡς ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴν ἀναγώριση ἢ μὴ, τῆς ἰσχύος τῶν χειροτονιῶν αὐτῶν. Πρόβλημα δημιουργεῖται στὸν η' τῆς Α'

---

³³⁷ ΡΠΣ, Δ' Οἰκ. Κανὼν κθ', τόμ. Β', σελ. 286-287. «*Ἐπίσκοπον εἰς πρεσβύτερον βαθμὸν φέρειν, ἱεροσουλία ἐστίν. Εἰ δὲ αἰτία τις δικαία ἐκείνους ἀπὸ τῆς πράξεως τῆς ἐπισκοπῆς ἀποκινεῖ, οὐδὲ πρεσβυτέρου τόπον κατέχειν ὀφείλουσιν. Εἰ δὲ ἐκτός τινος ἐγκλήματος ἀπεκινήθησαν τοῦ ἀξιώματος, πρὸς τὴν τῆς ἐπισκοπῆς ἀξίαν ἐπαναστρέψουσιν.*

Ἀνατόλιος ὁ εὐλαβέστατος ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, εἶπεν· Οὗτοι οἱ λεγόμενοι ἀπὸ τῆς ἐπισκοπικῆς ἀξίας εἰς τὴν τοῦ πρεσβυτέρου τάξιν κατεληλυθέναι, εἰ μὲν ὑπὸ εὐλόγων τινῶν αἰτιῶν καταδικάζονται, εἰκότως οὐδὲ τῆς πρεσβυτέρου ἐντὸς ἀξιοὶ τυγχάνουσιν εἶναι τιμῆς· εἰ δὲ δίχα τινὸς αἰτίας εὐλόγου εἰς τὸν ἥττονα κατεβιβάσθησαν βαθμὸν, δίκαιοι τυγχάνουσιν, εἰ γε ἀνεύθυνοι φανεῖν, τὴν τῆς ἐπισκοπῆς ἐπαναλαβεῖν ἀξίαν τε καὶ ἱερωσύνην».

³³⁸ Β. Γιαννόπουλου, *Ἱστορία καὶ Θεολογία τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων*, Ἐκδόσεις Ἑννοια, Ἀθήνα 2014, σελ. 87.

μὲ τὴ μετοχὴ «χειροτεθημένους»³³⁹, καθ' ὅτι οἱ γνῶμες διΐστανται, περὶ τοῦ ἂν καὶ κατὰ πόσο ὁ ὅρος ἔχει τὴν ἔννοια τῆς χειροθεσίας ἢ τῆς χειροτονίας, ἂν δηλαδὴ ἀφορᾷ σὲ ἀπλή «συγχωρητικὴ μετ' ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν εὐχή», ἢ ἀφορᾷ σὲ πραγματικὴ «χειροτονητήριον εὐχή», ἔστω «συντομότερη» καὶ «μυστικότερη». Ὁ ἡ' τῆς Α' Οἰκουμενικῆς ἐρμηνεύεται αὐτηρότερα ἀπὸ τὸν ἰβ' τοῦ Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας, ὁ ὁποῖος θεωρεῖ ὅτι ἡ ἐπανεισδοχὴ τῶν «Καθαρῶν» πρέπει νὰ γίνεται διὰ χειροτονίας³⁴⁰, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Α' Οἰκουμενικὴν, ἡ ὁποία προκρίνει τὴν διὰ χειροθεσίας ἐπανεισδοχὴν. Καὶ πολὺ εὐλόγα θὰ τεθεῖ τὸ ἐρώτημα, δύναται Κανόνας ἐνὸς ἱεροῦ Πατρὸς νὰ «ἀνατρέψει» Κανόνα Οἰκουμενικῆς Συνόδου; Ἡ ἀπάντησις εἶναι ὅτι, ἂν καὶ ἐφ' ὅσον ἔχει βάση μία τέτοια ὑπόθεσις, πρέπει νὰ ληφθεῖ ὑπ' ὄψει ὅτι οἱ Κανόνες τοῦ Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας ἔτυχαν οἰκουμενικοῦ κύρους καὶ ἀποδοχῆς ἀπὸ τὸν β' τῆς ΣΤ', ὡς ἐκ τούτου διαπιστώνεται ἐνδεχομένως ὅτι, ἄλλο ἴσχυε στὴν ἐποχὴ τῆς Α' οἰκουμενικῆς, καὶ ἄλλο στὴν ἐποχὴ τῆς ΣΤ', ἡ ὁποία ἐξυψώνει

---

³³⁹ ΡΠΣ, Α' Οἰκ. Κανῶν ἡ', τόμ. Β', σελ. 133. «Περὶ τῶν ὀνομαζόντων μὲν ἑαυτοὺς Καθαροὺς ποτε, προσερχομένων δὲ τῇ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ, ἔδοξε τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ, ὥστε χειροθετομένους αὐτοὺς, μένειν οὕτως ἐν τῷ κλήρῳ. Πρὸ πάντων δὲ τοῦτο ὁμολογήσαι αὐτοὺς ἐγγράφως προσήκει, ὅτι συνθήσονται καὶ ἀκολουθήσουσι τοῖς τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας δόγμασι· τοῦτέστι καὶ διγάμοις κοινωνεῖν, καὶ τοῖς ἐν τῷ διωγμῷ παραπεπτωκόσιν, ἐφ' ὧν καὶ χρόνος τέτακται, καὶ καιρὸς ὠρισταί· ὥστε αὐτοὺς ἀκολουθεῖν ἐν πᾶσι τοῖς δόγμασι τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας. Ἐνθα μὲν οὖν πάντες, εἴτε ἐν κόμαις, εἴτε ἐν πόλεσιν, **αὐτοὶ μόνοι εὐρίσκονται χειροτονηθέντες, οἱ εὐρισκόμενοι ἐν τῷ κλήρῳ**, ἔσονται ἐν τῷ αὐτῷ σχήματι. Εἰ δὲ τοῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπου, ἢ πρεσβυτέρου ὄντος, προσέρχονται τινες, πρόδηλον, ὡς ὁ μὲν ἐπίσκοπος τῆς ἐκκλησίας ἔξει τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπισκόπου· ὁ δὲ ὀνομαζόμενος παρὰ τοῖς λεγομένοις Καθαροῖς ἐπίσκοπος, τὴν τοῦ πρεσβυτέρου τιμὴν ἔξει· πλὴν εἰ μὴ ἄρα δοκοίη τῷ ἐπισκόπῳ, τῆς τιμῆς τοῦ ὀνόματος αὐτὸν μετέχειν. Εἰ δὲ τοῦτο αὐτῷ μὴ ἀρέσκει, ἐπινοήσει τόπον ἢ χωρεπισκόπου, ἢ πρεσβυτέρου, ὑπὲρ τοῦ ἐν τῷ κλήρῳ ὄλως δοκεῖν εἶναι· ἵνα μὴ ἐν τῇ πόλει δύο ἐπίσκοποι ὦσιν».

³⁴⁰ ΡΠΣ, Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας, Κανῶν ἰβ', τόμ. Δ', σελ. 351. «Αφήγησις περὶ τῶν λεγομένων Καθαρῶν. Δεδήλωκέ μοι ἡ σὴ εὐλάβεια, ὡς τινες τῶν ὀνομαζόντων ἑαυτοὺς Καθαροὺς προσελθεῖν βούλονται τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἐπειδὴ τοίνυν ἡ μεγάλη σύνοδος, ἡ γενομένη ἐν Νικαίᾳ παρὰ τῶν μακαρίων Πατέρων ἡμῶν, ὠρισεν ὥστε χειροτονεῖσθαι τοὺς προσερχομένους, **θέλησον κατὰ τὸν τύπον τοῦτον τοὺς ἐθέλοντας προσέρχεσθαι τῇ Ἐκκλησίᾳ χειροτονεῖν**, εἴ γε ὁ βίος αὐτῶν ὀρθὸς ἐστί καὶ μὴ δὲν τούτοις ἀντίκειται». ΡΠΣ, τόμ. Δ', σελ. 351. ΠΗΔΑΛΙΟΝ, σελ. 685.

οἰκουμενικά τὸν ιβ' τοῦ Θεοφίλου, ὁ ὁποῖος ἐρμηνεύει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο τὸν η' τῆς Α', ἐκτὸς ἄν, ὅταν ὁ η' τῆς Α' ὀμιλεῖ γιὰ «χειροθεσία» ἐννοεῖ μυστικὴ «χειροτονία». Ἄλλη γνώμη ἔχουν οἱ ἐρμηνευτὲς τοῦ Πηδαλίου, γιὰ τὸν η' τῆς Α', οἱ ὁποῖοι ἀναφέρουν ὅτι ἡ «χειροθεσία» κατὰ τὸν Κανόνα δὲν εἶναι χειροτονία, ὅπως θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ, ἀλλὰ εἶναι «...ἡ χεὶρ τῶν ἱερωμένων εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν τοιούτων αἰρετικῶν, καὶ οὕτω νὰ δέχωνται ὡς μετανοοῦντες...», ἐνῶ κάνουν καὶ ἀναφορὰ στὸν Ταράσιο Κωνσταντινουπόλεως, γιὰ ἀνάλογη περίπτωση, λέγοντας ὅτι «...ἐπ' εὐλογίας ἐνταῦθα ἡ χειροθεσία λέγεται, καὶ οὐκ ἐπὶ χειροτονίας...». Ἔτσι λοιπὸν, καὶ χειροθεσία, ὡς ἄσκηση ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας, στοὺς Ναυατιανοὺς κληρικοὺς γίνεται ἀντὶ χειροτονίας³⁴¹. Ἡ χειροθεσία λοιπὸν αὐτῆ, σύμφωνα μὲ τοὺς ἐρμηνευτὲς τοῦ Πηδαλίου, εἶχε **συγχωρητικὸ χαρακτήρα**, ἐνῶ στὴν ἐρμηνεία τους στὸν ιβ' τοῦ Θεοφίλου γιὰ τοὺς Καθαροὺς, ὁ ὅρος «χειροτονία» δὲν ἐπιδέχεται κάποια ἄλλη ἐννοια πέραν αὐτῆς τῆς *μυστηριακῆς χειροτονίας*³⁴². Ἄλλωστε οἱ ὅροι «χειροθεσία» καὶ «χειροτονία» εἶναι ὅροι οἱ ὁποῖοι καὶ τότε, καὶ σήμερα ἐναλλάσσονται μεταξύ τους, ἐνῶ αὐτὸ συμβαίνει ἀκόμη καὶ μὲ χειροθεσίες κατωτέρων κληρικῶν, ἢ καθιέρωση τῶν ὁποίων ἀναφέρεται ὡς χειροτονία³⁴³.

Ἐντύπωση προξενεῖ καὶ ἡ ἀπόφαση τῆς Α' Οἰκουμενικῆς διὰ τοῦ ιθ' Κανόνος της, **νὰ καθαιροῦνται ἐκ τῆς αἱρέσεως** οἱ ἀνάξιοι κληρικοί, ἐνῶ ἐξ ἀρχῆς δὲν τοὺς ἀναγνωρίζει, οὔτε τὸ βάπτισμα, οὔτε τὴν ἱερωσύνη, ἐκτὸς ἄν εἶναι ἄξιοι ἐφ' ὅσον βαπτισθοῦν νὰ χειροτονοῦνται³⁴⁴. Ἔτσι

---

³⁴¹ ΠΗΔΑΛΙΟΝ, σελ. 134, ὑπ. 1. Τὸ βάπτισμα θεραπευόνταν διὰ χρίσματος.

³⁴² ΠΗΔΑΛΙΟΝ, σελ. 685.

³⁴³ ΕΥΧΟΛΟΓΙΟ ΤΟ ΜΕΓΑ, σελ. 184-187.

³⁴⁴ ΡΠΣ, Α' Οἰκ. Κανὼν ιθ', τόμ. Β', σελ. 158-159. «...εἰ μὲν ἄμεμπτοι καὶ ἀνεπίληπτοι φανεῖεν ἀναβαπτισθέντες, χειροτονείσθωσαν ὑπὸ τοῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπου...».

λοιπόν, ὁ ιθ' ξεκαθαρίζει τὴν ἔννοια τοῦ η', ἐπειδὴ δὲν ἐξισώνει τὶς δύο περιπτώσεις, Ναυατιανῶν καὶ Παυλιανισάντων, ἀφοῦ τοὺς τελευταίους καὶ τοὺς βαπτίζει καὶ τοὺς ἀναχειροτονεῖ, ἐνῶ τοὺς πρώτους οὔτε τοὺς βαπτίζει, οὔτε τοὺς ἀναχειροτονεῖ, ἀλλὰ τοὺς **συγχωρεῖ διὰ χειροθεσίας**, καὶ γενικὰ ἡ Σύνοδος ζητεῖ νὰ τηρηθεῖ ὁ Κανόνας, καθὼς καὶ στὴν περίπτωση τῶν διακονισσῶν³⁴⁵.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

Ἡ ΑΣΚΗΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΙΡΕΣΗ ΚΑΙ ΣΤΟ ΣΧΙΣΜΑ ὩΣ ΕΦΙΚΤΟ ΜΕΤΡΟ ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΗΣ ΥΠΕΡΒΑΣΕΩΣ ΤΗΣ ΑΚΡΙΒΕΙΑΣ

i. Οἱ ἑτερόδοξοι ὡς ἐκκλησιαστικὲς κοινότητες

Στὴ σημερινὴ ἐποχὴ ὁ ὅρος «αἰρετικός» κατήντησε ὑβριστικός μὲ ἀποτέλεσμα τὴ δημιουργία ἀρνητικοῦ κλίματος γιὰ τὴν πρόοδο τῶν διεκκλησιαστικῶν συνομιλιῶν καὶ διασκέψεων, ἐνῶ ὁ ὅρος ἑτερόδοξοι³⁴⁶, ταυτόσημος μὲ τὸν ὅρο αἰρετικός, ἀνταποκρίνεται καλύτερα στὴν τρέχουσα πραγματικότητα, δεδομένου ὅτι σήμερα δὲν ὑπάρχουν ἐκεῖνες οἱ ἀρχαῖες αἱρέσεις τῆς α' χιλιετίας, οἱ ὁποῖες προσέβαλλαν τὰ θεμελιώδη δόγματα τοῦ χριστιανισμοῦ (Μοναρχιανιστές, Μανιχαῖοι, Μαρκιωνιστές,

---

³⁴⁵ ΡΠΣ, Α' Οἰκ. κανὼν ιθ', τόμ. Β', σελ. 158-159. «...Ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ τῶν διακονισσῶν, καὶ ὅλως περὶ τῶν ἐν τῷ κλήρῳ ἐξεταζομένων, ὁ αὐτὸς τύπος παραφυλαχθήσεται. Ἐμνήσθημεν δὲ τῶν διακονισσῶν τῶν ἐν τῷ σχήματι ἐξετασθεισῶν, ἐπεὶ μηδὲ χειροθεσίαν τινὰ ἔχουσιν, ὥστε ἐξάπαντος ἐν τοῖς λαϊκοῖς αὐτὰς ἐξετάζεσθαι». Β. Γιαννόπουλου, Ἱστορία καὶ Θεολογία τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, Ἐκδόσεις Ἑννοια, Αθήνα 2014, σελ. 88-89.

³⁴⁶ Ι. Καρμίρη, ΔΣΜ, τόμ. ΙΙ, σελ. 972 ἐξ.

Παυλικιανιστές, καὶ ἄλλοι)³⁴⁷. Ἐπομένως, ὁ ὅρος ἑτερόδοξος ἐνδείκνυται δεοντολογικά, ἐφ' ὅσον οἱ σημερινές ἱστορικές ἐκκλησίες δὲν δύνανται νὰ ἐξισώνονται πρὸς τὶς ἀρχαῖες αἰρέσεις, ὡς ἀποκλειόμενες τῆς σωτηρίας³⁴⁸. Ἐνα τέτοιο ἐνδεχόμενο σωτηριολογικοῦ ἀποκλεισμοῦ ἀντίκειται στὴν πατερικὴ παράδοση, ἐνῶ καμία Οἰκουμενικὴ Σύνοδος δὲν υἱοθέτησε τὴν ἀποκλειστικότητα τῆς σωτηρίας μέρους χριστιανῶν ἔναντι ἄλλων ἐκκλησιῶν, τῶν ὁποίων ἡ παραμονὴ ἐκτὸς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ὡς ἀπόγονοι σχισματικῶν ἢ αἰρετικῶν, δὲν ὀφείλεται σὲ συνειδησιακοὺς λόγους, ἀλλὰ ἱστορικοὺς καὶ ἐξωτερικοὺς. Ἔτσι λοιπόν, μὲ τὸν ὅρο «ἐκκλησίες» δὲν ἀποκλείεται νὰ χαρακτηρίζονται καὶ χριστιανικὲς κοινότητες, οἱ ὁποῖες βρῖσκονται ἐκτὸς τῆς Ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, ὄχι ἀναγκαῖα μὲ τὴν ὄντολογικὴ τους ἔννοια³⁴⁹, διότι αὐτὸ θὰ ἀναιροῦσε τὴν ὑπόσταση τῆς Μίας ἐκκλησίας (ὄχι ἀπαραίτητως)³⁵⁰, ἀλλὰ

---

³⁴⁷ Πρβλ. Α. Γκοτσόπουλου (Πρωτ.), «Ἡ σύνοδος τῆς Κρήτης καὶ τὸ παγκόσμιο συμβούλιο ἐκκλησιῶν», σελ. 560.

³⁴⁸ Βλ. Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης*, σελ. 46-47.

³⁴⁹ «Κατὰ τὴν ὄντολογικὴν φύσιν τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἐνότης αὐτῆς εἶναι ἀδύνατον νὰ διαταραχθῇ. Παρά ταῦτα, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀποδέχεται τὴν ἱστορικὴν ὀνομασίαν τῶν μὴ εὐρίσκομένων ἐν κοινῶνι μετ' αὐτῆς ἄλλων ἑτεροδόξων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν, ἀλλὰ πιστεύει ὅτι αἱ πρὸς ταῦτα σχέσεις αὐτῆς πρέπει νὰ στηρίζονται ἐπὶ τῆς ὑπ' αὐτῶν ὅσον ἔνεστι ταχύτερας καὶ ἀντικειμενικώτερας ἀποσαφηνίσεως τοῦ ὅλου ἐκκλησιολογικοῦ θέματος καὶ ἰδιαιτέρως τῆς γενικώτερας παρ' αὐταῖς διδασκαλίας περὶ μυστηρίων, χάριτος, ἱερωσύνης καὶ ἀποστολικῆς διαδοχῆς. Οὕτω, ἤτο εὖνους καὶ θετικῶς διατεθειμένη τόσον διὰ θεολογικοὺς, ὅσον καὶ διὰ ποιμαντικούς λόγους, πρὸς θεολογικὸν διάλογον μετὰ τῶν λοιπῶν χριστιανῶν εἰς διμερές καὶ πολυμερές ἐπίπεδον καὶ πρὸς τὴν συμμετοχὴν γενικώτερον εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν τῶν νεωτέρων χρόνων, ἐν τῇ πεποιθήσει ὅτι διὰ τοῦ διαλόγου δίδει δυναμικὴν μαρτυρίαν τοῦ πληρώματος τῆς ἐν Χριστῷ ἀληθείας καὶ τῶν πνευματικῶν αὐτῆς θησαυρῶν πρὸς τοὺς ἐκτὸς αὐτῆς, μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν προλεΐανσιν τῆς ὁδοῦ τῆς ὁδηγούσης πρὸς τὴν ἐνότητα». Κέντρο CEMES, *Οἱ ἀποφάσεις τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Ἐκδόσεις CEMES, Θεσσαλονίκη 2017, σελ. 66-67. Βλ. Β. Φειδᾶ, *Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος (Ὁρθόδοξος Ἀκαδημία Κρήτης, 16-27 Ἰουνίου 2016)*. Ἐκδόσεις Lithos. Ἀθήνα 2017, σελ. 151 ἑξ.

³⁵⁰ Μ. Βασιλείου, *Ἐπιστολὴ ΡΙΔ'*, PG 32, 528B. «...οἶμαι προσήκειν μίαν ταύτην εἶναι σπουδὴν τοῖς γνησίως καὶ ἀληθινῶν δουλεύουσι τῷ Κυρίῳ, τὸ ἐπαναγαγεῖν πρὸς ἔνωσιν τὰς Ἐκκλησίας τὰς πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως ἀπ' ἀλλήλων διατηθεισᾶς».

μέ τὴν «πραγματικὴ» ἢ «ἱστορικὴ»³⁵¹ τῆς ὑπαρξῆς, ὅπως αὐτὴ διευτώθη στὸ τελικὸ κείμενο τῆς Συνόδου τῆς Κρήτης (2016)³⁵² μέ τὴν ἀναγνώριση τῆς «*ἱστορικῆς ὀνομασίας ἄλλων ἑτεροδόξων ἐκκλησιῶν*»³⁵³. Ἐτσι λοιπόν, δὲν διαταράσσεται ἡ ἐνότητα τῆς Μίας ἐκκλησίας, ἡ ὁποία συνέχεται διὰ τῆς ἀληθινῆς πίστεως καὶ τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς, ὡς ἐμπειρίας τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας, τὴν ὁποία ἐκφράζουν οἱ λειτουργοὶ τῆς, ὡς **διαχειριστὲς καὶ ἐγγυητὲς τῆς Χάριτος**³⁵⁴. Συνεπῶς ἡ χρῆση τοῦ ὄρου «ἑτερόδοξος» ἐκτὸς τοῦ γεγονότος ὅτι αὐτὸς στὴν ἐκκλησιαστικὴ γραμματεία ἐναλλάσσεται μέ τὸν ὄρο αἰρετικός, ὡς ἀξιολογικὰ οὐδέτερος ὁ ὄρος δὲν μεταβάλλει κάτι ἐπὶ τῆς οὐσίας, ἀφοῦ δὲν σημαίνει τὴν ἀμνήστευση τῶν κακοδοξιῶν, ἀλλὰ ἀντιθέτως διατηρεῖ τὴν ἔννοια τῆς ἐκπτώσεως ἐκ τῆς ἀληθινῆς πίστεως. Ἐπίσης, διὰ τοῦ ὄρου «ἑτερόδοξος» ἀποφεύγεται ἡ ὑβριστικὴ ἔννοια τοῦ ὄρου αἰρετικός, ὅταν μάλιστα αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι χαρακτηρίζονται ὡς τέτοιοι, **δὲν ἔχουν καμία σχέση πρὸς τὶς**

---

³⁵¹ Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Αγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης*, σελ. 66-67. «Στὴν Γ΄ Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξη Διάσκεψη (1986) ἐπισημαίνεται ὅτι «...Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία... ἀναγνωρίζει τὴν **πραγματικὴν ὑπαρξίν** ὅλων τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ὁμολογιῶν, ἀλλὰ πιστεύει ὅτι αἱ πρὸς ταύτας σχέσεις αὐτῆς πρέπει νὰ στηρίζονται ἐπὶ τῆς ἐπ' αὐτῶν ὅσον ἔνεστι ταχυτέρας ἀποσαφηνίσεως τοῦ ὅλου ἐκκλησιολογικοῦ θέματος...». Ἡ ἔκφραση «**ἀναγνωρίζει τὴν πραγματικὴν ὑπαρξίν**» θὰ μπορούσε νὰ δημιουργήσῃ τὴν ὑπόνοια σὲ κάποιους –καὶ μάλιστα, ὅταν αὐτοὶ εἶναι κακόπιστοι– ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει ἑτερόδοξες Ἐκκλησίες. Ἡ ὑπόνοια αὐτὴ θὰ ἦταν βεβαίως ἀβάσιμη, γιατί τὸ ἴδιο κείμενο κάνει λόγο **περὶ «ἀποσαφηνίσεως τοῦ ὅλου ἐκκλησιασιολογικοῦ θέματος...** Ἐὰν ἀναγνώριζε ἑτερόδοξες Ἐκκλησίες, **τότε πρὸς τὶ ὁ διάλογος**, ὁ ὁποῖος, ὅπως ἐπισημαίνει μάλιστα τὸ κείμενο, ὀφείλει νὰ ἀναζητήσῃ «**τὴν κοινὴν παράδοσιν τῆς ἀρχαίας ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας**»».

³⁵² «Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, οὕσα ἢ Μία, Αγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, ἐν τῇ βαθεῖα ἐκκλησιαστικῇ αὐτοσυνειδησίᾳ αὐτῆς πιστεύει ἀκραδάντως ὅτι κατέχει κυριαν θέσιν εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς προωθήσεως τῆς χριστιανικῆς ἐνότητος ἐντὸς τοῦ συγχρόνου κόσμου». Κέντρο CEMES, *Οἱ ἀποφάσεις τῆς Αγίας καὶ Μεγάλῃς Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Ἐκδόσεις CEMES, Θεσσαλονίκη 2017, σελ. 65.

³⁵³ Βλ. Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Αγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης*, σελ. 49-79.

³⁵⁴ Ν. Ματσούκα, *Δογματικὴ καὶ Συμβολικὴ Θεολογία Β*, σελ. 430-431.

**ἀρχαῖες μεγάλες αἰρέσεις τὶς καταδικασθεῖσες ἀπὸ τὶς Οἰκουμενικὲς
Συνόδους καὶ δὲν προσβάλλουν θεμελιώδη δόγματα τῆς πίστεως³⁵⁵.**

Ἡ ἐπικοινωνία καὶ ἡ συνεργασία σήμερα μεταξὺ τῶν ἐκκλησιῶν εἶναι ἀναγκαῖα καὶ ἐπιβεβλημένη, ἐπομένως ὡς προαπαιτούμενο τῶν καλῶν σχέσεων αὐτῶν εἶναι ἡ διάκριση μεταξὺ ἑτεροδόξων³⁵⁶ καὶ αἰρετικῶν³⁵⁷, ὡς ξεχωριστὲς ομάδες, γεγονός τὸ ὁποῖο ἀνταποκρίνεται στὴ σημερινὴ πραγματικότητα³⁵⁸. Μὲ τὸν ὄρο «ἑτερόδοξος» διατηρεῖται, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἔννοια τῆς διαφοροποιήσεως ἀπὸ τὴν καθολικὴ πίστη, ἀφ' ἑτέρου δὲ δημιουργοῦνται οἱ προϋποθέσεις γιὰ συνομιλίες μεταξὺ τῶν ἐκκλησιῶν «ἐπὶ ἴσοις ὅροις», διότι σήμερα δὲν δύναται νὰ ὑπάρξει οἰαδήποτε καλοπροαίρετη ἐπικοινωνία μὲ θετικὸ ἀποτέλεσμα, μέσα σὲ ἓνα ἐχθρικὸ περιβάλλον ἀλληλοκατηγοριῶν καὶ κακοχαρακτηρισμῶν. Ἔτσι, ἡ ἀναφορὰ σὲ ἑτεροδόξους διευκολύνει στὶς σχέσεις ἐπικοινωνίας, σὲ ἀντίθεση πρὸς τὸ παρελθὸν ὅπου ἡ ἐκκλησία εἶχε ἀπώλεσει τὴν ἱεραποστολικὴ τῆς διάθεση καὶ γίνονταν λόγος γιὰ αἰρετικούς πορευομένους σὲ ἀπώλεια. Αὐτὸ σήμερα δὲν δύναται νὰ ἰσχύει, ἀφοῦ ἔχουν ἀλλάξει τὰ πράγματα, εἰδικῶς γιὰ περιπτώσεις ἑτεροδόξων στὶς ὁποῖες δὲν ὑφίστανται σοβαρὲς διαφορὲς, ἀφοῦ αὐτὲς συνήθως ἀφοροῦν

---

³⁵⁵ Βλ. Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης*, σελ. 49 ἔξ.

³⁵⁶ Βλ. Ἰ. Ρωμανίδου (Πρωτ.), *Πατερικὴ Θεολογία*, σελ. 33-34.

³⁵⁷ Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης*, σελ. 294.

³⁵⁸ Γί' αὐτὸ γενναῖα καὶ δικαιωματικὰ ὁ Πάπας Παῦλος ὁ ΣΤ' καὶ ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἀθηναγόρας (1965), ἦσαν ἀρμολίως τοὺς ἀναθεματισμοὺς τοῦ 1054 τῶν προκατόχων των, Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως, Λέοντος Θ' καὶ Μιχαὴλ Κηρουλαρίου ἀντίστοιχα, πρὸς ἐξομάλιση τῶν ἐκατέρωθεν διεκκλησιαστικῶν συνομιλιῶν καὶ σχέσεων τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, ἐνῶ σὲ μία ἐνδεχομένως ἔμμεση δημόσια ἀποκήρυξη τῶν δογματικῶν ἢ ἄλλων διαφορῶν, δι' υἰοθετήσεως τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, δὲν θὰ ὑπῆρχαν λόγοι ἀρνήσεως τῶν ἀναγνωρίσεως τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν χειροτονιῶν καὶ γενικῶς τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἱερωσύνης των.

σὲ ἔθιμα ἢ τοπικὲς παραδόσεις³⁵⁹, ὅταν μάλιστα ληφθεῖ ὑπ' ὄψη ὅτι ὁ α' Κανόνας τοῦ Μ. Βασιλείου εὐνοεῖ μία τέτοια διασταλτικὴ ἐρμηνεῖα, γιὰ ἓνα διεκκλησιαστικὸ διάλογο ἀλληλοκατανοήσεως τῶν ἀντιτιθεμένων ἀπόψεων.

Συγκεκριμένα, ὁ ὅρος «ἐκκλησίες» πρέπει νὰ διευκρινηθεῖ σὲ σχέση πρὸς τὸν ὅρο «ἐκκλησία», γιὰ τὸν τελευταῖο δὲν ὑφίσταται λόγος ἀναλύσεως, παρὰ μόνο ὅτι πρόκειται γιὰ τὴν ὄντολογικὴ ἔννοια τοῦ ὅρου «ἐκκλησία ἐν τῷ συνδέσμῳ» τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ τῆς μυστηριακῆς κοινωνίας³⁶⁰, ἀλλὰ γιὰ τὸν ὅρο «ἐκκλησίες» πρέπει νὰ λεχθεῖ ὅτι, ἂν καὶ δὲν ἀναγνωρίζονται ὑπὸ τὴν ὄντολογικὴ τους ἔννοια, ὅμως ἀφοροῦν σὲ «καταστάσεις»³⁶¹ (ἑτερόδοξες ἐκκλησίες), οἱ ὁποῖες δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπορριφθοῦν λόγῳ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τοῦ πλήθους τῶν μελῶν ἐκάστης ἐξ αὐτῶν. Ἀλλὰ ὅμως, δύναται μία χριστιανικὴ κοινότητα νὰ χαρακτηριθεῖ ἐκκλησία, ὑπὸ τὴν ἔννοια τῆς χριστιανικῆς τῆς ιδιότητος; Μία προφανὴς ἀπάντηση θὰ ἦταν ἀρνητικὴ, ἀλλὰ, ὅταν ὑπάρχουν σὲ αὐτὲς «μυστήρια» δὲν μπορούμε νὰ τὶς ἀποκλείσουμε, βάσει τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως καὶ τῶν ἀποφάσεων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἀπὸ τὴ συμβατικὴ τουλάχιστον ἔννοια τοῦ ὅρου «ἐκκλησία», ἀφοῦ αὐτὲς ὑφίστανται καὶ ἀφίστανται, οὕτως ἢ ἄλλως, ἐκτὸς τῶν κανονικῶν, ὄχι ὅμως ἀπαραιτήτως καὶ τῶν χαρισματικῶν, ὁρίων τῆς Μίας

---

³⁵⁹ Βλ. Κ. Κατερέλου (Επισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Αγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης*, σελ. 196-202.

³⁶⁰ «Ἡ εὐθύνη τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας διὰ τὴν ἐνότητα, ὡς καὶ ἡ οἰκουμενικὴ αὐτῆς ἀποστολὴ ἐξεφράσθησαν ὑπὸ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Αὗται ἰδιαίτερος προέβαλον τὸν μεταξὺ τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ τῆς μυστηριακῆς κοινωνίας ὑφιστάμενον ἄρρηκτον δεσμόν». Κέντρο CEMES, *Οἱ ἀποφάσεις τῆς Αγίας καὶ Μεγάλῃς Συνόδου τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Ἐκδόσεις CEMES, Θεσσαλονίκη 2017, σελ. 66.

³⁶¹ Κ. Κατερέλου (Επισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Αγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης*, σελ. 74.

ἐκκλησίας³⁶². Ἄλλωστε τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἐκκλησία βρίσκεται σὲ ἓνα διαρκῆ διάλογο (μόνο διάλογο) μὲ αὐτὲς τὶς ἐκκλησίες, φανερῶνει αὐτὸ ἀκριβῶς, ὅτι πρόκειται γιὰ «δυνάμει» ὄντολογικὰ μεγέθη³⁶³, ἂν ὄχι καὶ ἐνεργεῖα, ἀφοῦ ἡ ἐνότητα τῆς ἐκκλησίας δὲν θίγεται ἀπὸ τὴ διαίρεση τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, καθὼς ὁ Μ. Βασίλειος λέγει «...οἶμαι προσήκειν μίαν ταύτην εἶναι σπουδὴν τοῖς γνησίως καὶ ἀληθινῶν δουλεύουσι τῷ Κυρίῳ, τὸ ἐπαναγαγεῖν πρὸς ἕνωσιν τὰς Ἐκκλησίας τὰς πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως ἀπ' ἀλλήλων διατμηθείσας»³⁶⁴.

Ἡ ἀρχὴ τοῦ Κυπριανοῦ «*extra Ecclesiam nulla salus*» ἐμφανίζει τὴν ἐκκλησία περιχαρακωμένη ἐντὸς τῶν κανονικῶν τῆς ὁρίων, τὰ ὁποῖα **ταυτίζονται ἀπόλυτα** μὲ τὰ χαρισματικά. Αὐτὴ ἡ ἀντίληψη υἰοθετήθη ἀπὸ τὸν Κυπριανὸ στὰ πλαίσια τῆς πολεμικῆς του ἔναντι τῶν αἰρετικῶν, καὶ ὡς τέτοια ποτὲ δὲν ἔγινε καθολικὰ ἀποδεκτὴ ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, ἀλλὰ οὔτε γιὰ τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους προεβλήθη ἴσχυσε, ὅπως καὶ γιὰ τὸν ἴδιο τὸν ἱερό Πατέρα. **Ποτὲ στὴν καθολικὴ ἐκκλησία δὲν ἐθεωρήθησαν ἀπαραιτήτως τὰ μυστήρια τῶν ἑτεροδόξων (αἰρετικῶν) (παντελῶς) ἄκυρα ἢ ἀνυπόστατα.** Ἄν λοιπὸν ἴσχυε ἀπολύτως ἡ θέση τοῦ Κυπριανοῦ³⁶⁵, ἡ ἐκκλησία δὲν θὰ ἔκανε δεκτά - μὲ ὅποιο τρόπο τὸ

---

³⁶² Βλ. Ἰ. Βλάχου (Μητροπ. Ναυπάκτου καὶ Ἀγ. Βλασίου), *Τὰ χαρισματικά καὶ κανονικά ὅρια τῆς Ἐκκλησίας ἡγοῦν Πεντηκοστὴ καὶ Θεῖα Εὐχαριστία*, σελ. 6-20.

³⁶³ Βλ. Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδος τῆς Κρήτης*, σελ. 80 ἔξ.

³⁶⁴ Μ. Βασιλείου, *Ἐπιστολὴ ΡΙΔ'*, PG 32, 528B. Βλ. Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδος τῆς Κρήτης*, σελ.173-174.

³⁶⁵ Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδος τῆς Κρήτης*, σελ. 145. «Ἡ ἀπάντηση τοῦ Ἀγ. Κυπριανοῦ καὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ Συνόδου (256) εἶναι κατηγορηματικὴ γιὰ ὅλους τοὺς σχισματικούς καὶ τοὺς αἰρετικούς ἀδιάκριτα ἐπιβάλλουσα, ἐπειδὴ ἐκτὸς Ἐκκλησίας δὲν ὑπάρχει Ἅγιον Πνεῦμα, τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ ἀναβαπτισμοῦ: «...μηδὲνα βαπτίζεσθαι δύνασθαι ἔξω τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἐνὸς ὄντως βαπτίσματος καὶ ἐν μόνῃ τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ ὑπάρχοντος... Εἰ ἠδυνήθη βαπτίσει, ἴσχυσε καὶ ἅγιον Πνεῦμα δοῦναι. Εἰ οὐκ ἠδυνήθη, ὅτι ἔξω ὢν, Πνεῦμα ἅγιον οὐκ ἔχει, οὐ δύναται τὸν ἐρχόμενον βαπτίσει, ἐνὸς ὄντος τοῦ βαπτίσματος καὶ ἐνὸς ὄντος τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ μιᾶς Ἐκκλησίας... καὶ διὰ τοῦτο τὰ ὑπ'

ἔκανε – τὸ βάπτισμα, τὸ χρῆσμα ἢ καὶ τὴ χειροτονία αἰρετικῶν καὶ σχισματικῶν διαχρονικά, ὅπως αὐτὸ συνέβη πολλές φορές κατὰ τὸ παρελθόν. Τὸ γεγονός αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἡ ἐκκλησία **διέκρινε τὸν ἀποκομμένο ἑαυτὸ της ἐκτὸς τῶν κανονικῶν της ὁρίων**. Σὲ κάθε περίπτωση ἡ ἀποκλειστικότητα τοῦ δικαιώματος καὶ ἡ θεσμικὴ ἀρμοδιότητα νὰ ἀποφασίζει, εἴτε κατ' ἀκρίβεια, εἴτε κατ' οἰκονομία, ἀνήκει μόνο στὴν ἐκκλησία συνερχόμενη «ἐν συνόδῳ». Αὐτὴ καὶ μόνον ἀξιολογεῖ μὲ «σωτηριολογικά» κριτήρια τὸν τρόπο ἐπικοινωνίας καὶ ἐνδεχομένως εἰσδοχῆς, σὲ ὅ,τι τὴν ἀφορᾷ στὶς ἐκτὸς τῶν κανονικῶν-θεσμικῶν της ὁρίων ἑτεροδόξες ἐκκλησίες. Ἐπειτα ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ οὔτε σὲ κανονικὰ ὅρια περιορίζεται, οὔτε σὲ φονταμενταλισμικὲς ἀξιώσεις ὑποτάσσεται, ὅπως αὐτὸ προβάλλεται Βιβλικά ἀπὸ τὴ διδασκαλία τοῦ Κυρίου, καὶ ἀποδεικνύεται διαχρονικά ἀπὸ τὶς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν πρακτικὴ τῶν Πατέρων, σύμφωνα πρὸς τὸ «*consensus partum*».

ii. Ὅμαδικὴ προσέλευση ἐξ αἰρέσεως ἢ σχίσματος

Μετὰ τὶς Οἰκουμενικὲς Συνόδους (α' χιλιετία), διαχρονικά στὴν ἐκκλησία ὑπῆρχε μία ἀσάφεια στὴ θεωρία, ὅσον ἀφορᾷ στὸν τρόπο εἰσδοχῆς τῶν ἑτεροδόξων, ἐνῶ ἐπικρατοῦσε διχογνωμία καὶ ἀστάθεια στὴν πράξη. Ὁ τρόπος εἰσδοχῆς ἐξαρτᾶτο ἀπὸ τὴν παραδοχὴ ἢ μὴ, ἀπὸ τὴν

αὐτῶν γινόμενα, ψευδῆ καὶ κενὰ ὑπάρχοντα, πάντα ἐστὶν ἀδόκιμα». Μὲ βάση τὴν ἀντίληψη αὐτὴ τοῦ Ἁγ. Κυπριανοῦ, (πῶς δικαιολογεῖται) μὲ δεδομένη τὴ μὴ διακοπὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας ἐκ μέρους τοῦ μὲ τὸν Ρώμης Στέφανο (254-257) ποὺ ἐδέχετο τὸ ἐκτὸς Ἐκκλησίας βάπτισμα, ὥστε νὰ μὴν ἐπιβάλλεται ὁ ἀναβαπτισμὸς καὶ δεδομένες τὶς ρυθμίσεις τῶν κανόνων 1 καὶ 47 τοῦ Μ. Βασιλείου, 8 καὶ 19 τῆς Α', 7 τῆς Β' καὶ 95 τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου...».

καθολική ἐκκλησία, τοῦ κύρους καὶ τῆς δυναμικῆς τῶν διενεργουμένων «ἐκτὸς αὐτῆς» μυστηρίων. Ἡ εἰσδοχὴ τῶν ἑτεροδόξων ἐκυμαίνεται μεταξὺ ἀκρίβειας καὶ οἰκονομίας, δηλαδή, ἄλλοτε ἡ ἐκκλησία ἐφήρμοζε ὡς τρόπο εἰσδοχῆς τὴν ἀκρίβεια, καὶ ἄλλοτε ἀσκοῦσε ὡς προσφορότερη λύση τὴν οἰκονομία καὶ τὴ συγκατάβαση, ἀνάλογα πρὸς τὴν ἀπόκλιση τῆς δογματικῆς διδασκαλίας, ἢ τὴν ἀντικανονικότητα ἐκάστης περιπτώσεως, ἀλλὰ καὶ τὶς κοινωνικὲς συνθῆκες τῆς ἐποχῆς. Σὲ περίπτωσι δὲ **ὁμαδικῆς προσελεύσεως** αἰρετικῶν σίγουρα ἡ ἄσκηση οἰκονομίας ἦταν ἡ πιθανότερη λύση, καὶ ἴσως αὐτὴ ἢ ὁποῖα διενεργεῖτο χωρὶς ἀναστολές ἀπὸ κάθε ἄλλη, ἀφοῦ ἡ ἐνσωμάτωσι αὐτῶν μὲ τὴν ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ θὰ ἀναζωπύρωνε (ἐπεκύρωνε) τὰ πάσης φύσεως χαρίσματα, ἐφ' ὅσον ὑπάρχουν αὐτὰ ἀντικειμενικά, ἢ ἔστω οἱ ὑποτυπώδεις αὐτῶν κανονικὲς, λειτουργικὲς, καὶ δογματικὲς προϋποθέσεις.

Ἡ ἐκκλησία λαμβάνει ὑπ' ὄψη τῆς τὸν ἀριθμὸ τῶν προσιόντων σὲ αὐτήν, ἔτσι ὅσο μεγαλύτερο εἶναι τὸ πλῆθος τῶν προσερχομένων στὴν ἐκκλησία, τόσο ἐλκυστικότερη τυγχάνει ἡ ἄσκηση οἰκονομίας³⁶⁶, ἐνῶ ἀντιθέτως ὅσο μικρότερος εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιστρεφόντων σὲ αὐτήν, τόσο αὐτηρότερος εἶναι ὁ τρόπος ἐπανεισδοχῆς των. Ἔτσι, ὅσο περισσότεροι εἶναι οἱ ἐπιστρέφοντες στὴν ἐκκλησία, τόσο αὐτὴ οἰκονομεῖ τὴν ἀπρόσκοπτη ἔνταξή τους στὸ σῶμα τῆς, ἀφοῦ πρέπει νὰ γίνῃ κατανοητὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἐκκλησία εἶναι ταμιουῆχος τῆς Χάριτος, καὶ οἰκονόμος τῶν μυστηρίων, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἔχει τὴ δυνατότητα ἀσκήσεως ἄκρας οἰκονομίας. Σὲ κάθε περίπτωσι εἶναι ἀκαθόριστο τὸ μέγεθος καὶ ὁ τρόπος τῆς οἰκονομίας, ἀφοῦ αὐτὴ δὲν διέπεται ἀπὸ κανόνες καὶ

---

³⁶⁶ Μ. Βασιλείου, Κανὼν α'. «...Ἐπειδὴ δὲ ὅλως ἔδοξέ τισι τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν, *οἰκονομίας ἐνεκα τῶν πολλῶν*, δεχθῆναι αὐτῶν τὸ βάπτισμα, ἔστω δεκτόν...».

Πρβλ. ΣΤ' Οἰκ. Κανὼν γ'.

παρέχεται μετὰ ἀπὸ ἐξέταση τῆς κάθε περιπτώσεως ξεχωριστά. Ἄλλωστε ὁ ἐνδεχόμενος καθορισμὸς συγκεκριμένων ἐκ τῶν προτέρων προϋποθέσεων ἀσκήσεως τῆς οἰκονομίας θὰ περιορίζε τις δυνατότητές της, μὲ συνέπεια ἢ δυνατότητα εἰσδοχῆς ἑτεροδόξων ἀπὸ μέρους τῆς ἐκκλησίας ἀντιστοίχων περιπτώσεων στὸ μέλλον, οἱ ὁποῖες δὲν θὰ προβλέπονταν, μοιραίως θὰ ἀποκλείονταν. Ἡ ἐκκλησία ἐλεύθερα κατὰ τὴν κρίση της δύναται νὰ ἀσκήσει ἐκκλησιαστικὴ οἰκονομία ὄχι μόνον ἐπὶ τὸ ἐπιεικέστερο, ὅπως στοὺς παρασυρθέντας στὴν αἵρεση, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὸ αὐτηρότερο, ὅπως στοὺς πρωτεργάτες τῶν αἱρέσεων, καὶ στίς δύο περιπτώσεις πρόκειται περὶ ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας, ἀφοῦ σὲ κάθε περίπτωση αὐτὴ ἀφορᾷ στὴν ἀποκατάσταση καὶ σωτηρία.

iii. Διαδικασία εἰσδοχῆς καὶ ἐπανεισδοχῆς

Σὲ περίπτωσι ἐπανεισδοχῆς αἰρετικῶν ἢ σχισματικῶν τὸ πρῶτο πρᾶγμα τὸ ὁποῖο θὰ ἐλέγξει ἢ ἐκκλησία εἶναι ἂν ἔχουν λάβει τὸ βάπτισμα, στὸ ὄνομα τῆς ἁγίας Τριάδος, διότι ἀπὸ αὐτὸ θὰ ἐξαρτηθεῖ ἐνδεχομένως, ἂν γίνε ἀποδεκτὴ, ὄντολογικὰ ἢ ὄχι, ἢ Ἀποστολικὴ αὐτῶν Διαδοχὴ καὶ κατ' ἐπέκταση ἢ χειροτονία τὴν ὁποία πιθανὸν νὰ φέρει ὁ ἐπιστρέφων **σύμφωνα μὲ τὸν μζ' Ἀποστολικὸ Κανόνα**³⁶⁷. Στὴν περίπτωσι κατὰ τὴν ὁποία προσέλθει κάποιος ἑτερόδοξος ἢ σχισματικὸς στὴν ἐκκλησία, αὐτὴ δύναται νὰ ἀσκήσει οἰκονομία, ἐπιδεικνύοντας *συγκατάβασι* ἀπέναντι στὸν προσερχόμενον. Ἡ ἀντιμετώπισι τῆς

---

³⁶⁷ ΡΠΣ, Αποστ. Κανῶν μζ', τόμ. Β', σελ. 62. «Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, τὸν κατὰ ἀλήθειαν ἔχοντα βάπτισμα ἐὰν ἄνωθεν βαπτίση ἢ τὸν μεμολυσμένον παρὰ τῶν ἀσεβῶν ἐὰν μὴ βαπτίση, καθαιρείσθω, ὡς γελῶν τὸν σταυρὸν καὶ τὸν τοῦ Κυρίου θάνατον, καὶ μὴ διακρίνων ἱερέας ψευδοῖερέων»,

ἐκκλησίας, καταστάσεων οἱ ὁποῖες ἀφοροῦν στήν οἰκονομία μπορεῖ νά ποικίλει ἀνάλογα μέ τήν ἐποχή καί τόν τόπο στόν ὁποῖο αὐτή ἀσκεῖται. Ἐπειδὴ λοιπόν κατὰ κανόνα τὸ βάπτισμα τῶν ἑτεροδόξων χριστιανῶν γίνονταν στὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδος, αὐτὸ μπορούσε νά θεωρηθεῖ ἔγκυρο καί νά μὴν ἐπαναληφθεῖ. Τὸ ἴδιο καί στὴ χειροτονία, ἡ ὁποία ἐλήφθη ἀπὸ αἰρετικὸ ἢ σχισματικὸ ἐπίσκοπο, ἀνεξάρτητα ἂν αὐτὸς ἔλαβε τὴ χειροτονία στήν κανονικὴ ἐκκλησία ἢ στὸ σχίσμα, δύναται αὐτὴ νά γίνει δεκτὴ κατ' οἰκονομία χωρὶς νά ἐπαναληφθεῖ. Αὐτὴ ἡ δυνατότητα τῆς ἐκκλησίας ἐρμηνεύεται κατὰ δύο τρόπους, σύμφωνα πρὸς τὸν πρῶτο «ἀποκαθιστᾶ» ὡς ἔγκυρα μυστηριακῶς τὸ βάπτισμα ἢ τὴν ἱερωσύνη, τὰ ὁποῖα ἐτελέσθησαν στόν χῶρο τῶν αἰρετικῶν ἢ σχισματικῶν, ἐνῶ σύμφωνα πρὸς τὸν δεῦτερο τὰ «ἀναγνωρίζει» μόνο ὡς κανονικῶς ἔγκυρα, ἐφ' ὅσον τὰ *χαρισματικά* ὄρια τῆς ἐκκλησίας εἶναι εὐρύτερα αὐτῶν τῶν κανονικῶν³⁶⁸. Ἔτσι λοιπόν, στήν πρώτη περίπτωση ἡ συνοδικὴ ἀπόφαση τῆς ἐκκλησίας νά ἀσκῆσει οἰκονομία ἐνεργεῖ «ἀνακαινιστικά» ὡς μυστήριον, τὸ ὁποῖο δρᾶ καθαγιαστικά καί ἀποτελεσματικά, ἀποκαθιστώντας τὸν ἱερέα μέ τὴν εἴσοδό του στήν ἐκκλησία καί ἐνεργοποιώντας «αὐτομάτως» τὴν ἱερωσύνη του, ἡ ὁποία βρισκόνταν σὲ λανθάνουσα κατάσταση καί τώρα ἀναζωπυροῦται. Στὴ δεῦτερη περίπτωση **ὅταν ἡ ἐκκλησία δέχεται τὴν ἱερωσύνη τοῦ αἰρετικοῦ ἢ σχισματικοῦ τὴν δέχεται ὡς προϋπάρχουσα, ἀφοῦ ἡ θεία χάρις δὲν ἐνεργεῖ ἀναδρομικά**, ἔτσι ἡ ἐπανεισδοχὴ τοῦ κληρικοῦ στήν καθολικὴ ἐκκλησία, ὁ ὁποῖος ἔλαβε τὴ χειροτονία στὸ σχίσμα ἢ στήν αἵρεση, ἡ ἱερωσύνη του δὲν ἀλλοιώθηκε ἐπὶ τὰ βελτίω, οὔτε ἔλαβε οὐσία καί ὑπόσταση ἢ «ἀσθενοῦσα» Ἀποστολικὴ του Διαδοχὴ, ἀλλὰ ἀπέκτησε τὴν

---

³⁶⁸ Βλ. Ι. Βλάχου (Μητροπ. Ναυπάκτου καὶ Ἀγ. Βλασίου), *Τὰ χαρισματικά καὶ κανονικά ὄρια τῆς Ἐκκλησίας ἡγουν Πεντηκοστὴ καὶ θεία Εὐχαριστία*, σελ. 6-20.

πρότερα δόξα, τὸ δικαίωμα μετὰ τὴν ἀπόφαση τῆς Συνόδου νὰ ἐνεργεῖ κανονικὰ τὰ τοῦ βαθμοῦ του.

Ὡς πρὸς τὸ σχίσμα καὶ τὴν αἴρεση ὑποστηρίζεται ἡ ἄποψη ὅτι οἱ χειροτονίες, δύνανται νὰ γίνουν δεκτὲς ὑπὸ προϋποθέσεις στὴν καθολικὴ ἐκκλησία: «Ὡς πρὸς τὰς χειροτονίας τὰς ὑπὸ σχισματικῶν, καθηρημένων ἢ αἰρετικῶν γινομένας, ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία καὶ πάλαι καὶ νῦν ἐδέξατο ὡς ἐγκύρους οὐ μόνον τὰς παρὰ σχισματικῶν καὶ παρὰ καθηρημένων, ἀλλὰ καὶ τὰς γενομένας παρ' αἰρετικῶν ἀποδεχομένων τὴν ἱερωσύνην ὡς μυστήριον καὶ κανονικῶς αὐτὴν τελούντων...»³⁶⁹. Ἄρα ἡ ἐκκλησία ἔθεσε ὅρους καὶ προϋποθέσεις γιὰ τὴν εἰσδοχὴ ἑτεροδόξων ἢ σχισματικῶν στοὺς κόλπους τῆς, ἐπομένως, ἂν ἡ ἐκκλησία δέχεται κατ' οἰκονομία κάποιον ἐκτὸς αὐτῆς διὰ χρίσματος, χωρὶς ἀναβάπτιση ἢ κληρικὸ διὰ χειροθεσίας, σημαίνει ὅτι ἡ ἐκκλησία ἔχει καὶ ἀσκεῖ τὸ δικαίωμα αὐτὸ βάσει ἀντικειμενικῶν ἢ ὑποκειμενικῶν κριτηρίων ἢ ἄλλων προϋποθέσεων. Ἔτσι, ὅταν κάποιος ἑτεροδόξος ἢ σχισματικὸς ἐπανέρχεται στὴν ἐκκλησία, τότε αὐτὴ «συνοδικῶς» ἀποφασίζει γιὰ τὸν τρόπο εἰσδοχῆς του, βάσει τῆς ἱερᾶς παραδόσεως, ἡ ὁποία ἐξεφράσθη καὶ διετυπώθη στὶς Οἰκουμενικὲς καὶ Τοπικὲς Συνόδους. Ἡ ἐκκλησία ποτὲ δὲν ἐκφράζεται ἐπισημῶς ἀτομικά, ἀλλὰ πάντα συνοδικά, βάσει τῶν Ἱερῶν Κανόνων, οἱ ὁποῖοι ἐκφράζουν καὶ καθοδηγοῦν στὴν ἀλήθεια τῆς ἐκκλησίας, ἔστω καὶ ἂν αὐτοὶ διατυπώνονται μὲ ἐγκόσμια σχήματα καὶ ἱστορικὲς μορφές, διότι ἡ οὐσία τῶν Ἱερῶν Κανόνων εἶναι ἀναλλοίωτη καὶ διαχρονικὴ, ἀκόμη καὶ ἂν μεταβάλλεται ἢ ἀναστέλεται ἡ ἰσχὺ τους «ἄχρι καιροῦ».

---

³⁶⁹ Χ. Ανδρούτσου, *Δογματική*, σελ. 391.

iv. Παλινδρομοῦσες ἐνέργειες σχετικὲς πρὸς τὸ κῦρος τῆς ἱερωσύνης τῶν ἐτεροδόξων

Ἡ Ὁρθόδοξη ἐκκλησία πολλὰς φορές ἀντέδρασε ποικιλότροπα στὴν ὑπάρχουσα ἢ ἐνδεχόμενη ἀντιπαράθεσή της πρὸς ἄλλη ἐτερόδοξη ἐκκλησία. Ἔτσι, θέλοντας νὰ ἀμφισβητήσῃ τὴν ὑπόστασή της, προέβαλλε τὸ μέτρο τῆς ἀκρίβειας, γιὰ λόγους αὐτοπροστασίας, ὅπως σὲ περιόδους ἐντάσεων ἢ ἀκοινωνησίας³⁷⁰, ἐνῶ σὲ περιόδους εἰρηνικῶν καὶ καλῶν σχέσεων ἀσκοῦσε τὸ μέτρο τῆς οἰκονομίας. Βέβαια τὸ μέτρο τῆς ἀκρίβειας μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου ὑποχωροῦσε ἔναντι αὐτοῦ τῆς οἰκονομίας, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει ὅτι ἀπεκλείετο ἡ ἐπαναφορὰ - ὅπως ἄλλωστε συνέβαινε - τῆς κατ' ἀκρίβειαν ἀντιμετώπισεως τῶν προκυψάντων προβλημάτων, ἢ στὸ ἐνδεχόμενο νέων προκλήσεων, ὄχι ἀναγκαστικὰ γιὰ νὰ ἀπαντηθοῦν αὐτές, ἀλλὰ γιὰ λόγους ἄμυνας ἔναντι ἐνὸς ἐπικρατοῦ κινδύνου πνευματικῆς ἀλώσεως.

Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα μίας τέτοιας ἀμυντικῆς συμπεριφορᾶς εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συγκρουσιακῆς σχέσεως Ρώμης - Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ Λέοντος Θ' καὶ Μιχαὴλ Κηρουλάριου ἀντίστοιχα, ἢ ὅποια ὀδήγησε τὸν δεύτερο ἐξ αἰτίας τῶν καινοδοξιῶν καὶ ἀντικανονικῶν ἀπαιτήσεων τῆς Ρώμης - πρὶν τὸ λεγόμενο «σχίσμα» - στὸν ἀναβαπτισμό Λατίνων προσερχομένων στὴν Ὁρθόδοξη ἐκκλησία, καταδεικνύοντας κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο τὴν ἀντίθεσή του στὶς καινοτομίες καὶ δραστηριότητες τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖες εἶχαν ὡς

---

³⁷⁰ Ε. Χριστινάκη-Γλάρου, *Κανονικὴ Θεωρία τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ποινῆς*, σελ. 112, 218 ἐξ.

ἀποτέλεσμα τὴν ἀπομάκρυνση τῶν δύο ἐκκλησῶν μεταξύ τους³⁷¹. Ἡ πράξη τοῦ ἀναβαπτισμοῦ γιὰ τοὺς ἴδιους ἢ ἄλλους λόγους, προϊόντος τοῦ χρόνου, βρῆκε πολλοὺς μιμητάς, χωρὶς νὰ ἀποτελεῖ ἡ στάση αὐτῆ τῆς Ὁρθόδοξης ἐκκλησίας ὡς τῆ μοναδικῆ ἀντιμετώπιση ἔναντι αὐτῆς τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς ἢ ἄλλης ἱστορικῆς ἐκκλησίας. Αὐτὸ φαίνεται μεταξύ ἄλλων παραδειγμάτων καὶ ἀπὸ τὴν ἀκυρώσασα τὴ Σύνοδο Φερράρας – Φλωρεντίας, καὶ θεωρήσασα ἑαυτὴν «Οἰκουμενική», Σύνοδο τῶν τεσσάρων Πατριαρχῶν στὴν Κωνσταντινούπολη (1484)³⁷², ἡ ὁποία ἀπεφάσισε ὑπὲρ τῆς κρίσεως, «...μύρω μόνω χρίειν τοὺς προσιόντας τῇ Ὁρθοδοξίᾳ Λατίνους, ἐπιδόντας τὸν λίβελλον τῆς πίστεως καὶ ἀποταξαμένους τῶν ἀλλοτρίων τῆς πίστεως δογμάτων καὶ ἐθῶν τῶν λατινικῶν...»³⁷³, **ἐξομοιώνοντάς τους πρὸς τοὺς Ἀρειανούς, Μακεδονιανούς καὶ τοὺς λοιπούς**³⁷⁴, προσερχομένους στὴν Ὁρθόδοξη ἐκκλησία³⁷⁵. Καὶ ἐκ τῶν Ἀρμενίων, Μονοφυσιτῶν καὶ Νεστοριανῶν³⁷⁶ προσερχομένων, ὅπως καὶ ἐκ τῶν Διαμαρτυρομένων, ἡ τάξη εἰσδοχῆς ἀνετράπη τὸ 1756, ἔνεκα τοῦ παπικοῦ προσηλυτισμοῦ καὶ τῶν ἐρίδων, καὶ

---

³⁷¹ Μετὰ τις σταυροφορίες καὶ τὰ ὑπ' αὐτῶν ὑφιστάμενα δεινὰ ἢ ἀνατολή, ὁ τρόπος εἰσδοχῆς τῶν Λατίνων στὴν ὀρθόδοξη ἐκκλησία διὰ χρίσματος μετεβλήθη ἐπὶ τὸ αὐτηρότερο διὰ βαπτίσματος, ἰδιαίτερος δὲ μετὰ τις ἑνωτικὲς συνόδους τῆς Λυῶνος (1274) καὶ τῆς Φλωρεντίας (1439), ἀλλὰ καὶ μετὰ τις ἀποφάσεις καὶ καταδίκες τῶν Παλαμικῶν συνόδων τῶν 1341, 1347, 1351 καὶ 1368. Ἐκτοτε ἡ ἔννοια τοῦ σχισματικοῦ ἔναντι τῶν δυτικῶν ὑποχωρεῖ ραγδαίως, ὑπὲρ τῆς ἔννοιας τοῦ αἰρετικοῦ, μὲ ἀποτέλεσμα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸν ἀναβαπτισμό αὐτῶν, ἀφοῦ μάλιστα ἐθεωροῦντο ἀπὸ πολλοὺς ἀβάπτιστοι, χωρὶς νὰ λείπουν καὶ οἱ πιὸ ψύχραιμες φωνές ὑπὲρ τῆς κρίσεως δι' ἀγίου μύρου. Βλ. Ι. Καρμίρη, ΔΣΜ, τόμ. ΙΙ. σελ. 980, ὑπ. 4.

³⁷² Ὑπὸ τῶν Κωνσταντινουπόλεως Συμεῶν, Ἀλεξανδρείας Γρηγορίου, Ἀντιοχείας Δορωθέου, Ἱεροσολύμων Ἰωακείμ.

³⁷³ Ι. Καρμίρη, ΔΣΜ, τόμ. ΙΙ. σελ. 991-992.

³⁷⁴ Βλ. Β' Οἰκ. Κανῶν ζ'.

³⁷⁵ Ι. Καρμίρη, ΔΣΜ, τόμ. ΙΙ. σελ. 977-978.

³⁷⁶ Βλ. Ι. Καρμίρη, ΔΣΜ, τόμ. ΙΙ. σελ. 987-989.

ἐπεβλήθη διὰ «ὄρου»³⁷⁷ ὁ ἀναβαπτισμὸς τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν καὶ Διαμαρτυρομένων³⁷⁸, μέτρο τὸ ὁποῖο δὲν ἔτυχε τότε καθολικῆς καὶ διαχρονικῆς ἀποδοχῆς. Ἐπειτα ἀπὸ λίγα χρόνια ἀνατράπει καὶ αὐτὴ ἡ ἀπόφαση, ὅπως καὶ πάλι ἐκλείπόντων τῶν προϋποθέσεων, οἱ ὁποῖοι ἐπέβαλαν τὸν «Ὅρο», γιὰ νὰ ἐπανισχύσει τὸν 10^ο αἰῶνα ἡ ἀπόφαση τοῦ 1484³⁷⁹.

Ἔτσι, σὲ κάθε περίπτωση τὰ ἀποτελέσματα ὅλων αὐτῶν τῶν ἐνεργειῶν εἶναι ἡ ἀμφισβήτηση τὸ κῦρος τῆς ἱερωσύνης τῶν ἑτεροδόξων, καὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν τελουμένων μυστηρίων, ἀφοῦ αὐτὴ ἐξαρτιόνταν ἀπὸ τὴν ἐγκυρότητα τοῦ βαπτίσματος αὐτῶν. Ἔτσι, ἔχουμε περιπτώσεις *Λατίνων, Προτεσταντῶν, Ἀρμενίων*³⁸⁰, καὶ *Νεστοριανῶν*, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν δεκτοὶ «κατ' οἰκονομίαν» ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ἄνευ ἀναβαπτισμοῦ καὶ ἄνευ ἀναχειροτονίας στὸν οἰκεῖο αὐτῶν βαθμὸ, **μόνο διὰ κρίσεως ἀγίου Μύρου καὶ λιβέλλου**³⁸¹. Διαπιστώνουμε τελικὰ ὅτι ἡ ἐκκλησία δύναται κατὰ τὶς καιρικὲς περιστάσεις, ἄλλοτε νὰ ἐφαρμόζει τὴν ἀκρίβεια καὶ ἄλλοτε τὴν οἰκονομία³⁸², ἄλλοτε νὰ θεωρεῖ ἄκυρες τὶς

---

³⁷⁷ Ὑπὸ τῶν Κωνσταντινουπόλεως Κυρίλλου Ε', Ἀλεξανδρείας Μαυθαίου, Ἱεροσολύμων Παρθενίου. «...τῶν αἰρετικῶν, ὅσα μὴ ὡς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῖς ἱεροῖς Ἀποστόλοις διετάξατο καὶ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ μέχρι τῆς σήμερον ποιεῖ, ἐπιτελούμενα, ἐφευρέματα ἀνθρώπων διεφθαρμένων ὄντα, ὡς ἀλλόκοτα καὶ τῆς ἀποστολικῆς ὅλης Παραδόσεως ἀλλότρια γινώσκοντες, ἀποστρεφόμεθα κοινῇ διαγνώσει... Τοὺς δὲ ἐξ αὐτῶν ἀβαπτίστως βαπτίζομένους, ὡς ἀβαπτίστους ἀποδεχόμεθα, προσερχομένους τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει, καὶ ἀκινδύνως αὐτοὺς βαπτίζομεν...». Ι. Καρμίρη, ΔΣΜ, τόμ. ΙΙ. σελ. 990-991.

³⁷⁸ Βλ. Ι. Καρμίρη, ΔΣΜ, τόμ. ΙΙ. σελ. 979-987, 1009-1011.

³⁷⁹ Πρὸβλ. Θ. Ζήση (Πρωτ. Ὁμότ. Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου), «Ἡ Σύνοδος τῆς Κρήτης καὶ ἡ Σύνοδος Κωνσταντινούπολης 1273», σελ. 544-545, 546-547.

³⁸⁰ Τιμοθέου πρεσβυτέρου, PG 86, 72D-73A. «...ἐκ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἀλλοτριωθέντες, καὶ ἐκ τῶν Καισαρέων ἐκκλησίας χειροτονίαν μὴ λαμβάνοντες...».

³⁸¹ Ι. Καρμίρη, ΔΣΜ, τόμ. ΙΙ. σελ. 985, 1002.

³⁸² Ὡς γενικὸ συμπέρασμα θὰ μπορούσε νὰ ἐξαχθεῖ ὅτι τὸ ὅλο πρόβλημα δύναται νὰ βρεῖ τὴ λύση του μόνον ὅταν αὐτὴ ὠριμάσει στοὺς νόες τῶν ὑπευθύνων, ὄχι ὡς μία ταπεινωτικὴ διαδικασία, ἀλλὰ, ὡς σταδιακὴ ἔνωση σὲ Μία ἐκκλησία, ὅταν οἱ διαφορὲς εἶναι ἀσήμαντες καὶ μάλιστα προϋπάρχουσες πρὸ τοῦ λεγομένου «σχίσματος», ἐνῶ σὲ σοβαρότερες ἀποκλίσεις,

χειροτονίες τῶν αἰρετικῶν, καὶ ἄλλοτε νὰ ἀναγνωρίζει τὴν ἱερωσύνη αὐτῶν κατ' οἰκονομία, «...καὶ αἰρετικῶν γὰρ χειροτονίαι τοῖς ὀρθοδόξοις δεκταί εἰσι, κατὰ τὴν τῶν Πατέρων παράδοσιν, ὀρθοδόξων ἢ ὄντων ἢ γινομένων τῶν ὑπ' αὐτῶν χειροτονουμένων...»³⁸³.

ἀποκηρύσσοντας, ἔστω σιωπηρῶς, τὰ ἔθιμά τους, ἢ νὰ γίνουν αὐτὰ ἀνεκτὰ ἂν εἶναι δυνατόν, καὶ στη συνέχεια θὰ ἀκολουθήσει καὶ ὁ λαός, ὁ ὅποιος δὲν γνωρίζει διαφορές. Μήπως εἶναι καιρὸς ἀντὶ νὰ ἐπιμένουμε στὴν ἐφαρμογὴ μιᾶς ἐτελεσφόρου ἀκρίβειας, νὰ σκεφθοῦμε τὴν ἄσκηση τῆς οἰκονομίας;

³⁸³ ΡΠΣ, τόμ. Ε', σελ. 433-444.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΑΣΚΗΣΕΩΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΗΝ ΙΕΡΩΣΥΝΗ ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

ΟΙ ΑΝΤΙΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΕΣ

ΩΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΑΥΤΟΑΝΑΙΡΕΣΕΩΣ ΤΗΣ ΙΕΡΩΣΥΝΗΣ

- i. Άκυρες χειροτονίες - μὴ κανονικὲς (ἀνενεργεῖς, ἀνίσχυρες, ἀνυπόστατες)

Ὁ χαρακτηρισμὸς «ἄκυρο» μυστήριον ἀποτελεῖ ἓνα γενικὸ ὄρο, ὁ ὁποῖος καλύπτει κάθε μορφῆς ἀτέλεια, ἢ ὁποῖα ἀφορᾷ στὴν τέλεσή του, εἴτε αὐτὴ εἶναι κανονικῆς φύσεως, εἴτε μυστηριακῆς. Ἔτσι, ἡ ἀκυρότητα χειροτονίας συνήθως ἀφορᾷ στὶς προϋποθέσεις τελέσεώς της, ἢ σὲ ἱερολογικὸ ἐλάττωμα, δηλαδὴ στὸν σκοπὸ, ἢ στοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποῖους αὐτὴ διενεργήθη, ἀλλὰ καὶ στὸν τρόπο διεξαγωγῆς της. Ἄκυρο μυστήριον θεωρεῖται πρακτικὰ ὡς τὸ ἀντικανονικῶς τελεσθὲν ἢ δογματικῶς ἐπιλήψιμο, ἀλλὰ καὶ τὸ θεωρούμενο ὡς μὴ γενόμενον ἀνενεργό, ἀνίσχυρο ἢ ἀνυπόστατο, ἐκτὸς καὶ ἂν κατ' οἰκονομία ἀναγνωρισθεῖ ὡς ἰσχυρό, ἐνεργό ἢ ὑποστατὸ ὑπὸ ὄρους ἐκ τῶν ὑστέρων. Οἱ ἀνωτέρω ὄροι ἀκυρότητος χαρακτηρίζουν μίαν χειροτονία ὑπὸ τὴν ἔννοια τῆς ἀκρίβειας, ἀλλὰ ἡ οἰκονομία ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ τὴν «ἀποχαρακτηρίσει» καὶ νὰ τὴν ἀποδώσει στὴν ἐκκλησία πλήρη δυνάμει.

Ἡ ἄσκηση οἰκονομίας τῆς ἐκκλησίας δύναται νὰ ἐπιφέρει τὴν ἐγκυρότητα τῆς ἱερωσύνης - ὄχι ἐκ τοῦ μὴ ὄντος - δυναμικὰ ἀποτελέσματα ὑπὸ τὴν προϋπόθεση ὅτι ὑπάρχει τὸ προηγούμενο τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς, καὶ ἀφοῦ τὴν «ἀνακαλέσει» σὲ κανονικὴ ἰσχὺ, μὲ τὴν ἀναγνώρισή της καὶ τὴν ἐνσωμάτωσή της στὴ ζῶσα ἐκκλησία, θὰ «ἀνακτήσει» μὲ αὐτὴν καὶ δι' αὐτῆς τὴν «κανονικὴ» ἐπανίδρυση τοῦ κύρους καὶ τῆς ἰσχύος της. Νὰ διευκρινισθεῖ ὅτι, σὲ κάθε περίπτωση ἢ ἐξειδίκευση ἐγκυρότητος ἢ ἀκυρότητος τῆς ἱερωσύνης σὲ ἐπὶ μέρους ὅρους καὶ ἔννοιες εἶναι ἐπισημάνει. Ἡ ἱερωσύνη δὲν δύναται νὰ διακρίνεται σὲ Αὐγουστίνειες διαβαθμίσεις κύρους (ἐνεργά-ἰσχυρά, ἀνενεργά-ἀνίσχυρα), εἶναι αὐτὸ τὸ ὁποῖο ἐνδεχομένως εἶναι, ἢ δὲν εἶναι, ἐγκυρὴ ἢ ἀκυρὴ, ἔτσι «ἢ θεία χάρις εἴτε δὲν ὑπάρχει εἴτε ὑπάρχει καὶ εἶναι ἀπολύτως ἐνεργός»³⁸⁴.

Ἡ ἄσκηση οἰκονομίας στὸ μυστήριο τῆς ἱερωσύνης δὲν ἀφορᾷ μόνο στὴ χειροτονία τοῦ φέροντος αὐτὴν ἀντικανονικῶς, ἀλλὰ καὶ στὰ τελεσθέντα ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὸν χρόνον πρὸ τῆς ἐνδεχόμενης καθαιρέσεώς του. Ἡ ἀκυρότητα μίας χειροτονίας δὲν ἔχει ἀναγκαστικὸ χαρακτῆρα συνεπειῶν, ἀλλὰ σχετικὸ, καὶ δὲν συνεπάγεται ὅπωςδήποτε τὴν καθαίρεση τοῦ χειροτονηθέντος ἢ τῶν χειροτονησάντων καὶ τῆς ἀπορρίψεως τῶν ὑπ' αὐτῶν ἱερολογηθέντων, ἐφ' ὅσον ἡ ἐκκλησία διακρίνει μεγαλύτερη ὠφέλεια στὴν ἀναγνώριση μίας ἀντικανονικῆς χειροτονίας, ἀπ' ὅτι σὲ μίᾳ ἐνδεχόμενῃ ἀκύρωσὶ της καὶ τῶν πεπραγμένων της, ἀσχέτως ἂν κατὰ τὸ παρελθὸν γιὰ τὸ ἴδιο ζήτημα ἔπραξε διαφορετικὰ, εἴτε ἐφαρμόζοντας τὴν ἀκρίβεια, εἴτε ἀσκώντας ἐκκλησιαστικὴ οἰκονομία. Ἡ χειροτονία εἶναι ἰσχυρά, εἴτε κανονικὰ ἐτελέσθη, εἴτε ἀντικανονικὰ, τὸ γεγονός εἶναι ὅτι στὴ δευτέρῃ περιπτώσει,

---

³⁸⁴ Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης*, σελ. 183.

ὅταν αὐτὴ ἀναγνωρισθεῖ κατ' οἰκονομία δὲν ἐπαναλαμβάνεται, ἀπλῶς τὸ στοιχεῖο τῆς κανονικότητος τὸ ὁποῖο ἀπουσίαζε κατὰ τὴν τέλεσή της προσκτᾶται ἐκ τῶν ὑστέρων.

Γιὰ μία ἔγκυρη χειροτονία ἐπισκόπου³⁸⁵ εἶναι ἀνάγκη νὰ συμμετέχουν ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι τῆς ἐπαρχίας, ὅταν ὅμως αὐτὸ δὲν εἶναι ἐφικτό, τότε ἀρκοῦν δύο ἢ τρεῖς ἐξ αὐτῶν, ἀλλὰ ὅμως οἱ ὑπόλοιποι θὰ πρέπει νὰ γίνουν σύμφηφοι τῆς χειροτονίας τοῦ ἐκλεγέντος. Τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν θὰ μποροῦσε νὰ λεχθεῖ ὅτι ἡ ἐν λόγῳ χειροτονία δὲν τελειοῖ τὴν ἀρχικὴ διάταξη τοῦ Κανόνος, ὁ ὁποῖος ἐννοεῖται ἐκφέρει τὴν ἀκρίβεια. Ὅμως ἡ ἄσκηση τῆς οἰκονομίας **πληροῖ τὴ βούληση τοῦ κανόνος**, ἡ ὁποία ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἀποστολῆς συμψήφων γραμμάτων, «...παρουσίας τοῦ ἐν τῇ μητροπόλει τῆς ἐπαρχίας (μητροπολίτου)· τούτου δὲ παρόντος ἐξάπαντος, βέλτιον μὲν συνεῖναι αὐτῶ πάντας τοὺς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ συλλειτουργοὺς, οὓς καὶ προσήκει δι' ἐπιστολῆς τὸν ἐν τῇ μητροπόλει συγκαλεῖν...»³⁸⁶, ἔτσι δὲν στερεῖται πλέον ἡ χειροτονία οἰουδήποτε στοιχείου κανονικότητος, δεδομένου ὅτι εἰδικότερα στὴ χειροτονία ἐπισκόπου τὸ σημαντικότερο στοιχεῖο γιὰ τὴν ἐκυστότητά της εἶναι τὸ σύμφηφο αὐτῆς.

Ὅτι ἀγιάζεται παραμένει ἀγιασθὲν στὸ διηνεκές, φέρον ἀνεξίτηλη τὴν ἐγχαραττομένη σὲ αὐτὸ καθαγιαστικὴ σφραγίδα, γεγονὸς τὸ ὁποῖο ἀφορᾶ σὲ ὅλα τὰ μυστήρια, ἐπαναλαμβανόμενα καὶ μὴ. Ἔτσι, καὶ τὸ μυστήριον τῆς ἱερωσύνης ἅπαξ τελεσθὲν δὲν ἐπαναλαμβάνεται, ἔστω καὶ ἂν ἐτελέσθη ἀπὸ αἰρετικούς ἢ σχισματικούς, τῶν ὁποίων ἡ αἵρεση ἢ τὸ σχίσμα δὲν ἀποκλίνει ἀπὸ τὰ θεμελιώδη καὶ βασικὰ δόγματα τῆς ὀρθοδόξου καθολικῆς πίστεως, καὶ ἡ πίστη τῶν αἰρετικῶν δὲν προσβάλλει

---

³⁸⁵ I. Getcha, *Ἡ Ἀκολουθία τῆς ἐπισκοπικῆς Χειροτονίας στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία*, σελ. 7 ἑξ.

³⁸⁶ ΡΡΣ, Ἀντιοχ. ιθ', τόμ. Γ' σελ. 160.

αὐτὸ τὸ μυστήριον τῆς ἱερωσύνης ὅπως νοεῖται ἀπὸ ὀρθοδόξου ἀπόψεως, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἡ ἄσκηση ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας εἶναι καὶ κατανοητὴ καὶ ἐπιβεβλημένη νὰ ἀποκαταστήσει τὰ «ἐν ἀταξία». Ἡ οἰκονομία, μὲ τὴ βαθύτερη ἔννοια τοῦ ὅρου, εἶναι ἡ οὐσία τῆς κυβερνήσεως τῆς ἐκκλησίας, ἐνῶ ἡ ἀκρίβεια εἶναι τὸ σκεῦος ἐντὸς τοῦ ὁποίου αὐτὴ φυλάσσεται. Ἡ ἀκρίβεια εἶναι τὸ σῶμα τῶν Ἱερῶν Κανόνων, εἶναι ἡ ἀντικειμενικότητα, ἡ ἀποτροπὴ τῆς ἀναρχίας τῆς ἀταξίας, ἐνῶ ἡ οἰκονομία εἶναι ἡ ψυχὴ, ἡ ὑποκειμενικότητα, ἡ ἐλευθερία τῆς ἐν Χριστῶ συνειδήσεως³⁸⁷. Ἀμφότερα τὰ ἱερὰ μεγέθη συναποτελοῦν μία διφυῆ κανονικὴ ὄντοτητα, ἀπὸ ὕλη καὶ πνεῦμα, ἀπὸ ἱστορία καὶ αἰωνιότητα, ἡ ὁποία ἐπεξεργάζεται τὴ σωτηρία στὴν ἐκκλησία, ὡς διττὸς θεανθρώπινος ὀργανισμὸς, ὁ ὁποῖος ἀνακεφαλαιώνεται ὀριστικὰ στὸν ρβ' Κανόνα τῆς Β' ἐν Τρούλῳ ΣΤ' (Πενθέκτης) Οἰκουμενικῆς Συνόδου³⁸⁸.

Ἄν ἐξετασθεῖ κατ' ἀκρίβειαν ἡ χειροτονία, ἡ ὁποία ἐτελέσθη σὲ κοινότητα αἰρετικῶν, θὰ πρέπει νὰ ἐπαναληφθεῖ κατὰ τὸν ἐξωτερικὸ τύπο, ἀφοῦ γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ οὐσία τοῦ μυστηρίου αὐτὸ τελεῖται γιὰ πρώτη φορά, ἄρα δὲν πρόκειται οὐσιαστικὰ γιὰ ἀναχειροτονία, ἀφοῦ ἡ προηγηθεῖσα ἀφορᾷ ἀποκλειστικὰ στοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους κενοὺς περιεχομένου (Κυπριανός). Ἀντιθέτως, διὰ τῆς ἀσκήσεως οἰκονομίας δὲν θὰ πρέπει νὰ ἐπαναλαμβάνεται κατὰ τὸν ἐξωτερικὸν τύπο ἡ χειροτονία, ἀφοῦ ἡ ἐσωτερικὴ οὐσία τοῦ μυστηρίου εἶναι ἤδη πνευματικῶς τετελειωμένη, ἂν καὶ ἐφ' ὅσον οἱ φερόμενοι ὡς αἰρετικοὶ δὲν προσβάλλουν τὰ δόγματα περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος, τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ ἢ τὸ ἀειπάρθενον τῆς Θεοτόκου, καὶ τὰ μυστήρια τῆς ἐκκλησίας, ἀσφαλῶς δὲ καὶ τῆς ἱερωσύνης. Ἐν προκειμένῳ, δύναται νὰ ἐπιδειχθεῖ

---

³⁸⁷ Βλ. Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), «Κανονικὴ Οἰκονομία», 3 (2019) 25-26.

³⁸⁸ Βλ. Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), *Κανονικὰ Ἐμμορφα*, σελ. 126.

οἰκονομία ὅταν ἡ χειροτονία εἶναι ἄκυρη γιά τήν ἐκκλησία, ἔστω καί ἄν δρᾶ ἰσχυρῶς ἐκτός αὐτῆς (περιεκτικότητα), καί ὄχι «πάντη» ἀνυπόστατα (Αὐγουστίνος). Σέ αὐτό ἀκριβῶς τὸ σημεῖο ἔρχεται ἡ ἐκκλησία ἀσκοῦσα οἰκονομία καί μὲ δεδομένο ὅτι, ἀφ' ἑνὸς ὁ αἰρετικὸς ἢ ὁ σχισματικὸς ἐπιστρέφει στήν ἐκκλησία ἀπ' ὅπου ἀπεσκίρτησε, καί ἀφ' ἑτέρου διετήρησε τὰ βασικά δόγματα καί τήν Ἀποστολική Διαδοχή, θεωρεῖ ὅτι ὑπάρχουν οἱ ἀντικειμενικὲς προϋποθέσεις γιά τήν ἐπανεισδοχή του, κατὰ τὸν τρόπο τὸν ὁποῖο ἡ οἰκονομία τῆς ἐκκλησίας κρίνει, ὅπως ἐνδεχομένως διὰ «χειροθεσίας» (συγχωρητικῆς εὐχῆς) ἢ «μυστικοτέρας χειροτονίας», καί ἀποκαταθιστᾶ αὐτὸν στήν ἱερωσύνη, τῆς ὁποίας μάλιστα «τῇ ἀποφάσει τῆς ἱεραῆς Συνόδου» ἀνακαινίζεται τὸ κανονικῶς ἀμαυρωθὲν χάρισμα.

ii. Ὑπερόριες καὶ ἀπολελυμένες χειροτονίες

Ἰδιαίτερη κατηγορία ἀντικανονικῶν χειροτονιῶν εἶναι οἱ διενεργηθεῖσες ὑπερορίως ἢ ἀπολελυμένως³⁸⁹, καί ἐνῶ μὲν ἀμφότερες εἶναι μυστηριακῶς ἔγκυρες, κανονικῶς δὲ εἶναι ἄκυρες, ἀφοῦ οἱ περιπτώσεις τῶν χειροτονιῶν αὐτῶν, προβλεπόμενες ἀπὸ σχετικούς Ἱερούς Κανόνες, ἀποκλείονται³⁹⁰. Οἱ Κανόνες κηρύττουν ἄκυρη τὴ χειροτονία καί ἐγκατάσταση κληρικοῦ παντὸς βαθμοῦ, ἄνευ

---

³⁸⁹ ΡΠΣ, Αποστ. Κανὼν ιε', τόμ. Β', σελ. 20-21. «Εἴ τις πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὄλως τοῦ καταλόγου τῶν κληρικῶν, ἀπολείψας τὴν ἑαυτοῦ παροικίαν, εἰς ἑτέραν ἀπέλθῃ, καὶ παντελῶς μεταστὰς διατρίβῃ ἐν ἄλλῃ παροικίᾳ, παρὰ γνώμην τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, τοῦτον κελεύομεν μηκέτι λειτουργεῖν, εἰ μάλιστα προσκαλουμένου αὐτὸν τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ ἐπανελθεῖν, οὐχ ὑπήκουσεν, ἐπιμένων τῇ ἀταξίᾳ· ὡς λαϊκὸς μέντοι ἐκεῖσε κοινωνεῖτω». Βλ. Π. Τρεμπέλας, Δογματικὴ, τόμ. Γ', σελ. 315.

³⁹⁰ Πρβλ. Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Τὸ κείμενο τῆς Ραβέννας*, σελ. 36.

συγκαταθέσεως τοῦ κυρίαρχου ἐπισκόπου³⁹¹. Ἡ διαφορά τους πρὸς τὶς κανονικὲς καὶ ἔγκυρες, ἔγκειται στὸ γεγονός ὅτι ἡ πρώτη διενεργεῖται διὰ εἰσπηδήσεως καὶ τελέσεως ὑπερορίου χειροτονίας ἢ καὶ ἐγκαταστάσεως³⁹² κληρικῶν σὲ ἐπαρχία ξένης ποιμαντικῆς καὶ λειτουργικῆς εὐθύνης, ἐνῶ ἡ δεύτερη διενεργεῖται ὑπὸ ἐπισκόπου προβαίνων σὲ χειροτονία ἀναρμοδίως, σὲ ξένη ἢ γιὰ ξένη διοικητικὴ περιφέρεια ἀπὸ αὐτὴν τοῦ προχειρίζοντος (ὑπερόρια)³⁹³, ἐπ' ὀφελείᾳ ἢ χαριστικῶς³⁹⁴, ἐνδεχομένως σὲ πρόσωπα συγγενικὰ ἢ μὴ, ἀκόμη καὶ γιὰ μὴ συγκεκριμένη ποιμαντικὴ ἢ λειτουργικὴ ἀνάγκη (ἀπολελυμένη)³⁹⁵. Ὅλες οἱ ἀνωτέρω περιπτώσεις

---

³⁹¹ ΡΠΣ, Α' Οἰκ. Κανὼν ιστ', τόμ. Β', σελ. 148-149. «Ὅσοι ῥιψοκινδύνως, μῆτε τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντες, μῆτε τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα εἰδότες, ἀναχωρήσωσι τῆς ἰδίας ἐκκλησίας, πρεσβύτεροι, ἢ διάκονοι, ἢ ὅλως ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζόμενοι, οὗτοι οὐδαμῶς δεκτοὶ ὀφείλουσιν εἶναι ἐν ἑτέρᾳ ἐκκλησίᾳ· ἀλλὰ πᾶσαν αὐτοῖς ἀνάγκην ἐπάγεσθαι χρῆ, ἀναστρέφειν εἰς τὰς ἑαυτῶν παροικίας· ἢ, ἐπιμένοντας, ἀκοινωνήτους εἶναι προσήκει. Εἰ δὲ καὶ τολμήσειε τις ὑφαρπάσαι τὸν τῷ ἑτέρῳ διαφέροντα, καὶ χειροτονησάτω ἐν τῇ αὐτοῦ ἐκκλησίᾳ, μὴ συγκατατιθεμένου τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, οὐ ἀνεχώρησεν ὁ ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζόμενος, ἄκυρος ἔστω ἡ χειροτονία».

ΡΠΣ, Α' Οἰκ. Κανὼν ιε', τόμ. Β', σελ. 145.

³⁹² ΡΠΣ, Ἀντιοχ. Κανὼν ιγ', τόμ. Γ', σελ. 150-151. «Μηδένα ἐπίσκοπον τολμᾶν ἀφ' ἑτέρας ἐπαρχίας εἰς ἑτέραν μεταβαίνειν, καὶ χειροτονεῖν ἐν ἐκκλησίᾳ τινὰς εἰς προαγωγὴν λειτουργίας, μηδὲ εἰ συνεπάγοιτο ἑαυτῷ ἑτέρους, εἰ παρακληθεὶς ἀφίκοιτο διὰ γραμμάτων τοῦ τε μητροπολίτου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἐπισκόπων, ὧν εἰς τὴν χώραν παρέρχοιτο. Εἰ δὲ μηδενὸς καλοῦντος ἀπέλθοι ἀτάκτως ἐπὶ χειροθεσίᾳ τινῶν, καὶ καταστάσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, μὴ προσηκόντων αὐτῷ, ἄκυρα μὲν τὰ ὑπ' αὐτοῦ πραττόμενα τυγχάνειν, καὶ αὐτὸν δὲ ὑπέχειν τῆς ἀταξίας αὐτοῦ, καὶ τῆς παραλόγου ἐπιχειρήσεως τὴν προσήκουσαν δίκην, καθηρημένον ἐντεῦθεν ἤδη ὑπὸ τῆς ἀγίας συνόδου».

³⁹³ ΡΠΣ, Ἀποστ. Κανὼν λε'. «Ἐπίσκοπον μὴ τολμᾶν ἔξω τῶν ἑαυτοῦ ὄρων χειροτονίας ποιεῖσθαι, εἰς τὰς μὴ ὑποκειμένας αὐτῷ πόλεις, καὶ χώρας· εἰ δὲ ἐλεγχθεῖη τοῦτο πεποιηκῶς, παρὰ τὴν τῶν κατεχόντων τὰς πόλεις ἐκείνας, ἢ τὰς χώρας, γνώμην, καθαιρεῖσθω καὶ αὐτός, καὶ οὐς ἐχειροτόνησεν».

³⁹⁴ ΡΠΣ, Ἀντιοχ. Κανὼν κγ', τόμ. Γ', σελ. 165-166. «Ἐπίσκοπον μὴ ἐξεῖναι ἀντ' αὐτοῦ καθιστᾶν ἕτερον ἑαυτοῦ διάδοχον, κἂν πρὸς τῇ τελευτῇ τοῦ βίου τυγχάνῃ· εἰ δὲ τι, τοιοῦτον γίγνοιτο, ἄκυρον εἶναι τὴν κατάστασιν. Φυλάττεσθαι δὲ τὸν θεσμόν τὸν ἐκκλησιαστικὸν περιέχοντα, μὴ δεῖν ἄλλως γίνεσθαι ἐπίσκοπον, ἢ μετὰ συνόδου καὶ ἐπικρίσεως ἐπισκόπων, τῶν μετὰ τὴν κοίμησιν τοῦ ἀναπαυσαμένου τὴν ἐξουσίαν ἐχόντων τοῦ προάγεσθαι τὸν ἄξιον».

³⁹⁵ ΡΠΣ, Ἀποστ. Κανὼν ος', τόμ. Β', σελ. 97-98. «Ὅτι οὐ χρῆ ἐπίσκοπον τῷ ἀδελφῷ, ἢ τῷ υἱῷ, ἢ ἑτέρῳ συγγενεὶ χαριζόμενον, εἰς τὸ ἀξίωμα τῆς ἐπισκοπῆς χειροτονεῖν ὃν βούλεται· κληρονόμους γὰρ τῆς ἐπισκοπῆς ποιεῖσθαι οὐ δίκαιον, τὰ τοῦ Θεοῦ χαριζόμενον πάθει ἀνθρωπίνῳ· οὐ γὰρ τὴν τοῦ

θεραπεύονται κανονικῶς - κατ' οἰκονομία - ὑπὸ τὴν προϋπόθεση ὅτι, ἂν προκύψει ἡ ἀνάγκη, ἢ ἀποδειχθεῖ ἡ πράξη τῆς χειροτονίας ἀνιδιοτελής, δύναται ἡ ἐκκλησία νὰ ἀποκαταστήσει διὰ συνοδικῆς ἀποφάσεως τὸ κύρος τῆς ἀντικανονικῶς διενεργηθείσης ὑπερορίου ἢ ἀπολελυμένης χειροτονίας ἄνευ ἀναχειροτονίας, ἀφοῦ ἰσχύει πάντα ὁ ξη' Ἀποστολικὸς Κανόνας, ὁ ὁποῖος τὴν ἀπαγορεύει, ἐξαιρώντας τὶς χειροτονίες τῶν αἰρετικῶν «...εἰ μὴ γε ἄρα συσταίῃ, ὅτι παρὰ αἰρετικῶν ἔχει τὴν χειροτονίαν...»³⁹⁶. Στὶς ἀνωτέρω περιπτώσεις παραμένει ἄκυρο κάθε δικαίωμα ἢ εὐθύνη, ἀπορρέουσα ἀπὸ τὸν βαθμὸ καὶ τὴ θέση τοῦ ἀντικανονικῶς προχειρισθέντος καὶ ἐγκατασταθέντος, πού ἴσχυε πρὸ τῆς συνοδικῆς ἀποφάσεως γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τοῦ κύρους αὐτῶν τῶν χειροτονιῶν.

Συγκεκριμένα, ἡ ἀκύρωση δὲν σημαίνει τὴν παντελὴ ἔλλειψη τῆς θείας Χάριτος, ἀλλὰ, ὅτι ἡ διαδικασία ἀναδείξεως δὲν ἔγινε μὲ τὸν ἰσχύοντα κανονικὸ τρόπο, σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση τῆς ἐκκλησίας. Καὶ ὅταν ἀναφερόμαστε σὲ ἀκύρωση χειροτονίας, συνήθως αὐτὸ ἀφορᾷ στὴν ἀντιμετώπιση τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς τῆς χειροτονίας, πού ἡ διεξαγωγή τῆς διενεργήθη μὲ ἀντικανονικὸ τρόπο, ὅπου δὲν ἐτηρήθησαν οἱ κεκανονισμένες προϋποθέσεις, οἱ ὁποῖες προβλέπονται γι' αὐτήν³⁹⁷. Μία ἐν προκειμένῳ ὑπερόριος χειροτονία ἔχει ὅλα τα ἐσωτερικὰ στοιχεῖα καὶ τὰ ἐχέγγυα τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς, ἀλλὰ ὅμως πάσχει ὡς πρὸς τὴν κανονικότητά της, καὶ αὐτὸ ἔχει συνέπειες, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ προσελκύει κανονικὴ ἀντιμετώπιση, εἴτε γιὰ νὰ διορθώσει τὴν ἀντικανονικότητα μὲ τὴν ἐκ τῶν ὑστέρων κανονικὴ τῆς ἀποκατάσταση,

---

Θεοῦ ἐκκλησίαν ὑπὸ κληρονόμους ὀφείλει τιθέναι. Εἰ δέ τις τοῦτο ποιήσει, ἄκυρος μενέτω ἡ χειροτονία· αὐτὸς δὲ ἐπιτιμάσθω ἀφορισμῶ».

³⁹⁶ ΡΠΣ, Ἀποστ. ξη', τόμ. Β', σελ. 87.

³⁹⁷ Βλ. Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Τὸ κείμενο τῆς Ραβέννας*, σελ. 85.

εἴτε γιὰ νὰ ἀπορρίψει τὰ διενεργηθέντα ὑπ' αὐτῆς ὡς ἄκυρα, ἀλλὰ ὄχι ὁμῶς ὡς «πάντη» ἀνυπόστατα³⁹⁸, ἀφοῦ διενεργήθησαν ὑπὸ λειτουργοῦ ὑφιστάμενης ὄντολογικά(;) ἐκκλησίας. Ἄρα ἀκύρωση σημαίνει ὅτι ἀπορρίπτεται κανονικῶς κάτι τὸ ὁποῖο δύναται μυστηριακῶς νὰ ἰσχύει, ἀλλὰ ἡ ἐκκλησία γιὰ λόγους ἐκκλησιαστικῆς τάξεως ἢ ποιμαντικῆς διακρίσεως δὲν τὸ ἐπέλεξε ὡς λύση. Ὅπως λοιπὸν, ἡ ἐκκλησία γιὰ λόγους ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας δύναται νὰ ἀποδεχθεῖ τὰ ἀντικανονικῶς ἱερολογηθέντα, πρὸς μείζονα ὠφέλεια, ἔτσι καὶ ἀντιθέτως γιὰ λόγους οἰκονομίας δύναται νὰ ἀκυρώσει ὅ,τι διεπράχθη ἐντὸς ἢ ἐκτὸς αὐτῆς. Ἐπίσης, ὑποστηρίζεται (Αὐγουστῖνος) ὅτι ἡ ἀπόφαση τῆς ἐκκλησίας ἐνεργεῖ ὡς «μυστήριο»³⁹⁹, δηλαδὴ ἄνευ ἰδιαιτέρας ἱερολογίας, διαδηλώνοντας τὴν ἀνακήρυξη τῆς ἀποφάσεώς της, αὐτὴ ἀπὸ μόνη της (αὐτομάτως) «μυστηριοποιεῖται». Ὅμως στὴν πραγματικότητα ἡ ἐκκλησία ἀποφαίνεται ὑπὲρ ἢ κατὰ τῆς ἐγκυρότητος ἢ ἀκυρότητος χειροτονίας ἀντικανονικῶς τελεσθείσης. Ἐτσι, ἡ δυνατότητα ἐπισημοποιήσεως τῆς ἀποφάσεώς της πρὸς ἀποκατάσταση τῶν κακῶς κειμένων, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο μετράει γιὰ τὴν ἐκκλησία εἶναι ἐν προκειμένῳ ἡ οὐσία, δηλαδὴ περὶ τοῦ ἂν ὑφίσταται ἱερωσύνη στοὺς προσιόντας καὶ στὴ συνέχεια ἢ ἀποκατάσταση τῆς κανονικότητος αὐτῶν, κρίνοντας κατὰ περίπτωσιν τὸν τρόπο ἐπανεισδοχῆς τῶν ἐξ αἰρέσεως ἢ σχίσματος λειτουργῶν. Ἄν λοιπὸν ἡ «ἀναχειροτονία» εἶναι ἀδύνατος λόγῳ ἀντιδράσεων τῶν προσερχομένων, προκειμένου νὰ ἐπέλθει ἡ ἔνωση τῶν διεστώτων, ἀσκεῖ ἡ ἐκκλησία αὐτὴν τὴν ἄκρα οἰκονομία γιὰ νὰ τοὺς ἀποδεχθεῖ ἀκόμη καὶ διὰ μόνης ἐνδεχομένως τῆς ἀποφάσεώς της, ἢ ὅποια ὑποστηρίζεται ὅτι ἐπενεργεῖ μυστηριακῶς ἐπὶ τῶν

---

³⁹⁸ Βλ. Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Τὸ κείμενο τῆς Ραβέννας*, σελ. 82-83.

³⁹⁹ Βλ. MANSI 7, 820-824.

ἀποτελεσμάτων, καὶ ἡ ἀπόφασί τῆς αὐτῆ ὑποκαθιστᾶ τὰ ἐλλείποντα καὶ ἀσθενῆ⁴⁰⁰. Μόλις χρειάζεται νὰ εἰπωθεῖ ὅτι ἡ ἀπόφαση τῆς ἐκκλησίας δὲν εἶναι ἀβάσιμη καὶ μετέωρη, δύναται κατ' οἰκονομίαν νὰ πράξει ὅ,τιδήποτε θεωρεῖ συμφέρον τῆς, στηριζόμενῃ ἔστω καὶ σὲ «ἴχνη» Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς τῶν προσδεκτέων στὴν ὀρθόδοξη καθολικὴ ἐκκλησία, ἀφοῦ τὸ γεγονός τῆς ἀναγνώρισεως ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, προϋποθέτει τὴν ὁμολογία τῆς ὀρθῆς πίστεως ἀπὸ μέρους τῶν αἰρετικῶν ἢ σχισματικῶν ὡς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀποδοχὴ τῆς ἱερωσύνης ὡς μυστηρίου, ἐνῶ ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑπάρχει αὐτὴ ἡ συνείδηση δὲν ὑπάρχει καὶ ἀντικείμενο πρὸς ἀναγνώριση καὶ οἰκονομία⁴⁰¹.

---

⁴⁰⁰ Ἡ ὑπογραφή τοῦ ἐπισκόπου θὰ μπορούσε νὰ χαρακτηρισθεῖ τυπικὴ διαδικασία, πρόκειται ὅμως σαφῶς γιὰ μία οὐσιαστικὴ ἐνέργεια («μυστηριακή»), ἡ ὁποία ἐκφράζει ἀντικειμενικὰ τὴν ὑποκειμενικὴ διάθεση τοῦ ὑπογράφοντος. Τὰ πρακτικὰ τῶν Συνόδων, καὶ γενικῶς κάθε ἀποφάσεως τῆς ἐκκλησίας, ἀπὸ τοὺς συνοδικοὺς ἀρχιερεῖς, ἀποτελοῦν μὲν ἓνα ἐξωτερικὸ στοιχεῖο, ἀλλὰ προφανῶς δὲ δὲν πρόκειται γιὰ κάποια τυπικὴ διαδικασία, ἀλλὰ ἀποτελεῖ σαφὴ ἔκφραση τῆς ἐσωτερικῆς διαθέσεως τῆς πνευματικῆς πεποιθήσεως γιὰ τὴν πίστη καὶ τὴν τάξη. Ἡ ὑπογραφή εἶναι ἡ ἐκπεφρασμένη φωνὴ τῆς ψυχῆς, τῆς πίστεως καὶ τῆς λογικῆς τῆς συνειδήσεως, ἡ ὁποία διατυπώνεται ἐπὶ χάρτου, ὅπως ἡ φωνὴ διὰ τῆς πνοῆς τῆς ἐξερχομένης ἐκ τοῦ στόματος, ἀλλὰ διὰ χειρὸς καὶ γραφίδος ἐξαγγελομένης. Δὲν πρόκειται λοιπὸν ἢ «ὑπογραφή» περὶ τύπου, ἀλλὰ περὶ οὐσίας.

⁴⁰¹ Μετὰ τὸ σχίσμα οἱ περὶ ἱερωσύνης ἀντιλήψεις Ὀρθοδόξων καὶ Ρωμαιοκαθολικῶν, δὲν συμπίπτουν, ἀφοῦ ἡ χειροτονία κατὰ τὴν ὀρθόδοξη ἀντίληψη εἶναι ἀναποσπᾶστος συνδεδεμένη μὲ τὴ θέση καὶ τὸν σκοπὸ γιὰ τὸν ὁποῖο αὐτὴ διενεργήθηκε, ἐν ἀντιθέσει μὲ τὴν ἀντίστοιχὴ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς, ἡ ὁποία ἀντιλαμβάνεται διαφορητικὰ τὰ πράγματα. Ἔτσι δὲν δύναται νὰ νοηθεῖ κανονικὸς κληρικὸς ἔχων ἱερωσύνη ἄνευ κανονικῆς θέσεως, διότι αὐτὸς θεωρεῖται «ἀπολελυμένος», ὅπως καὶ ἡ «παραίτηση» ἐκ τῆς ἱερωσύνης, ἡ ὁποία **συνεπάγεται ἀπώλεια ὄλων ὄσων ἔχουν σχέση στὸν ἱερατικὸ βαθμὸ τοῦ φέροντος, δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων**, κατάστασις ἡ ὁποία ἀντίκειται στὴν ἔννοια τῆς ἱερωσύνης, ὅπως καὶ οἱ ἀνάλογες ἐπὶ ποινῶν περιπτώσεις «ἐκπτώσεως» ἢ «παύσεως» ἐνὸς κληρικοῦ, οἱ ὁποῖες ἂν καὶ δὲν εἶχαν προβλεφθεῖ στὶς κανονικὰς διατάξεις, βεβαιώνονται ἀπὸ τὴν πράξιν τῆς ἐκκλησίας.

iii. Ἄθροον χειροτονίες

Οἱ ἄθροον⁴⁰² χειροτονίες ἐθεωρήθησαν ἀντικανονικές, ἐνῶ κατ' ἄλλους ὑπῆρξαν κανονικές ὑπὸ τὴν ἔννοια ὅτι τὸ ἔθιμο τῶν ἄθροων χειροτονιῶν ὑπερνικοῦσε τὸν Κανόνα. Οἱ ἄθροον χειροτονίες ἀφοροῦν σὲ ἐπιφανῆ πρόσωπα κύρους, ὅπως ὁ ἱερός Φώτιος, ὁ ὁποῖος μάλιστα ἐπελέγη γιὰ θέση πατριαρχικῆς ἀξίας. Ἡ εἰς ἄθροον χειροτονία τοῦ Φωτίου (ἐντὸς πέντε ἡμερῶν)⁴⁰³ δὲν ὑπῆρξε ἡ μοναδική περίπτωση, εἶχαν προηγηθεῖ οἱ χειροτονίες τοῦ Ἀμβροσίου καὶ τοῦ Νεκταρίου, οἱ ὁποῖοι παρὰ τοὺς Ἱερούς Κανόνες⁴⁰⁴ προήχθησαν ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν σὲ ἐπισκοπικὸ ἀξίωμα, ἀντικανονικές μὲν, ἀποδεκτές δὲ κατ' οἰκονομία ἢ μᾶλλον κατ' ἔθιμο (ἡμι)κανονικές. Τὸ γεγονός τῶν ἄθροων χειροτονιῶν δὲν αἶρει τὸ μυστηριακὸ κῦρος καὶ τὴν ἰσχὺ τοῦ ἐπισκοπικοῦ βαθμοῦ,

---

⁴⁰² ΡΠΣ, Σαρδ. Κανῶν ι', τόμ. Γ', σελ. 256-257. «Ὁσῖος ἐπίσκοπος εἶπεν· Καὶ τοῦτο ἀναγκαῖον εἶναι νομίζω, ἵνα μετὰ πάσης ἀκριβείας καὶ ἐπιμελείας ἐξετάζοιτο, ὥστε ἐάν τις πλούσιος, ἢ σχολαστικὸς ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς ἀξιοῖτο ἐπίσκοπος γίνεσθαι, μὴ πρότερον καθίστασθαι, ἐὰν μὴ καὶ ἀναγνώστου, καὶ διακόνου καὶ πρεσβυτέρου ὑπηρεσίαν ἐκτέλεση, ἵνα καθ' ἕκαστον βαθμὸν, ἐὰν περ ἀξίος νομισθεῖ, εἰς τὴν ἀψίδα τῆς ἐπισκοπῆς κατὰ προκοπὴν διαβῆναι δυνηθεῖ. Ἐξεῖ δὲ ἐκάστου τάγματος ὁ βαθμὸς οὐκ ἐλαχίστου δηλονότι χρόνου μῆκος, δι' οὗ ἡ πίστις αὐτοῦ, καὶ ἡ τῶν τρόπων καλοκάγαθία, καὶ ἡ στερρότης, καὶ ἡ ἐπιείκεια, γνώριμος γενέσθαι δυνήσεται· καὶ αὐτὸς ἀξίος τῆς θείας ἱερωσύνης νομισθεὶς τῆς μεγίστης ἀπολαύσει τιμῆς. Οὔτε γὰρ προσῆκόν ἐστιν, οὔτε ἡ ἐπιστήμη, οὔτε ἡ ἀγαθὴ ἀναστροφή ἐπιδέχεται, τολμηρῶς καὶ κούφως ἐπὶ τούτῳ ἵεναι, ὥστε ἡ ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον προχειρῶς καθίστασθαι· οὕτω γὰρ ἂν εἰκότως νεόφροντος νομισθεῖ· ἐπειδὴ μάλιστα καὶ ὁ μακαριώτατος Ἀπόστολος, ὃς καὶ τῶν ἐθνῶν ἐγένετο διδάσκαλος, φαίνεται κωλύσας ταχεῖας γίνεσθαι τὰς καταστάσεις· τοῦ γὰρ μηκίστου χρόνου ἡ δοκιμασία, τὴν ἀναστροφήν, καὶ τὸν ἐκάστου τρόπον οὐκ ἀπεικότως ἐκτυποῦν δυνήσεται. Ἀπαντες εἶπον ἀρέσκειν αὐτοῖς, καὶ καθάπαξ μὴ δεῖν ἀνατρέπειν ταῦτα». Ἐπίσης βλ. ΑΒ' Κανῶν ιζ'.

⁴⁰³ Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Ρώμη καὶ τὸ παπικὸ πρωτεῖο*, σελ. 123.

⁴⁰⁴ ΡΠΣ, Νεοκαίσι. Κανῶν ια', τόμ. Γ', σελ. 88. «Πρεσβύτερος πρὸ τῶν τριάκοντα ἐτῶν μὴ χειροτονείσθω, ἐὰν καὶ πάνυ ἢ ὁ ἄνθρωπος ἀξίος, ἀλλὰ ἀποτηρείσθω. Ὁ γὰρ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν τῷ τριακοστῷ ἔτει ἐβαπτίσθη, καὶ ἤρξατο διδάσκειν». Β' ἐν Τρούλῳ, Κανῶν ιε'. «Υποδιάκονος μὴ ἦττον τῶν εἴκοσι ἐτῶν χειροτονείσθω· εἰ δὲ τις τῶν ἐν οἰαοῦν ἱερατικῇ καταστάσει παρὰ τοὺς ὀρισθέντας χειροτονηθεῖ χρόνους, καθαιρείσθω».

ἄλλωστε ἂν ἴσχυε κάτι τέτοιο δὲν θὰ προκαλοῦσε καταγιισμό καθαιρέσεων - οἱ ὁποῖες προϋποθέτουν ἱερωσύνη - ἀναθεμάτων καὶ ἄλλων ποινῶν⁴⁰⁵ μεταξὺ τῶν ἐμπλεκομένων, ἄρα τὸ πρόβλημα ἦταν κανονικῆς φύσεως καὶ μόνο, λόγω τῆς εἰς ἀθρόον βαθμιαίας διαδοχικῆς ἀνόδου ἐξ ἡσσοнос εἰς μείζονα βαθμὸ τῆς ἱερωσύνης⁴⁰⁶.

iv. Χειροτονίες ὑπὸ αἵρετικῶν καὶ σχισματικῶν ἢ καθηρημένων

Οἱ χειροτονίες αἵρετικῶν⁴⁰⁷, ὡς μυστήριο ἐκτὸς ἐκκλησίας τελεσθέν, κατ' ἀκρίβεια θεωροῦνται παντελῶς ἄκυρες, στερούμενες τῆς μεταδοτικῆς δυνάμεως τῆς θείας Χάριτος καὶ ἀνυπόστατες, ὡς μὴ γενόμενες, ἐπομένως οἱ ἐκ σχισματικῶν ἢ αἵρετικῶν κληρικοί προσχωροῦντες στὴν καθολικὴ ἐκκλησία ὑποχρεοῦνται σὲ ἀναχειροτονία, ἢ μᾶλλον χειροτονοῦνται γιὰ πρώτη φορά. Ἔτσι, ἡ λεγόμενη ἀναχειροτονία δὲν δικαιολογεῖ τὴν ἔννοια τοῦ ὅρου, ἀφοῦ ἐν προκειμένῳ

---

⁴⁰⁵ Ε. Χριστινάκη-Γλάρου, *Κανονικὴ Θεωρία τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ποινῆς*, σελ. 208 ἐξ.

⁴⁰⁶ ΡΠΣ, *Σαρδικῆς Κανῶν* ι', τόμ. Γ', σελ. 256-257. «Ὁσιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Καὶ τοῦτο ἀναγκαῖον εἶναι νομίζω, ἵνα μετὰ πάσης ἀκριβείας καὶ ἐπιμελείας ἐξετάζοιτο, ὥστε ἂν τις πλούσιος, ἢ σχολαστικὸς ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς ἀξιοῖτο ἐπίσκοπος γίνεσθαι, μὴ πρότερον καθίστασθαι, ἐὰν μὴ καὶ ἀναγνώστου, καὶ διακόνου καὶ πρεσβυτέρου ὑπηρεσίαν ἐκτέλεση, ἵνα καθ' ἕκαστον βαθμὸν, ἐὰν περ ἄξιος νομισθεῖ, εἰς τὴν ἀψίδα τῆς ἐπισκοπῆς κατὰ προκοπὴν διαβῆναι δυνηθεῖ. Ἐξεὶ δὲ ἐκάστου τάγματος ὁ βαθμὸς οὐκ ἐλαχίστου δηλονότι χρόνου μῆκος, δι' οὗ ἡ πίστις αὐτοῦ, καὶ ἡ τῶν τρόπων καλοκάγαθία, καὶ ἡ στερότης, καὶ ἡ ἐπιείκεια, γνῶριμος γενέσθαι δυνησεται καὶ αὐτὸς ἄξιος τῆς θείας ἱερωσύνης νομισθεὶς τῆς μεγίστης ἀπολαύσει τιμῆς. Οὔτε γὰρ προσῆκόν ἐστιν, οὔτε ἡ ἐπιστήμη, οὔτε ἡ ἀγαθὴ ἀναστροφή ἐπιδέχεται, τολμηρῶς καὶ κούφως ἐπὶ τούτῳ ἵεναι, ὥστε ἡ ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον προχειρῶς καθίστασθαι· οὕτω γὰρ ἂν εἰκότως νεόφυτος νομισθεῖ· ἐπειδὴ μάλιστα καὶ ὁ μακαριώτατος Ἀπόστολος, ὃς καὶ τῶν ἐθνῶν ἐγένετο διδάσκαλος, φαίνεται κωλύσας ταχεῖας γίνεσθαι τὰς καταστάσεις· τοῦ γὰρ μηκίστου χρόνου ἢ δοκιμασία, τὴν ἀναστροφήν, καὶ τὸν ἐκάστου τρόπον οὐκ ἀπεικότως ἐκτυποῦν δυνησεται. (Πηδάλιο, σελ. 453-454) Ἄπαντες εἶπον ἀρέσκειν αὐτοῖς, καὶ καθάπαξ μὴ δεῖν ἀνατρέπειν ταῦτα».

⁴⁰⁷ Γ. Καψάνη, *Ἡ αἵρεσις, τὸ σχίσμα καὶ ἡ ἐνδεικνύμενη πρὸς τοὺς αἵρετικούς καὶ σχισματικούς ποιμαντικὴ στάσις*: <http://imglyfadas.gr/portal/gr/details.asp?cdPro=%7B87F898CD-5606-4157-88E1-B78B43C6F9D1%7D>

οί αίρετικοί προσερχόμενοι στήν ἐκκλησία, σύμφωνα μέ τή θεώρηση αὐτή, δέν πρόκειται νά ὑποστοῦν δεύτερη χειροτονία, κατὰ τὸν ξη' Αποστολικό, ἀλλὰ δέχονται αὐτή γιά πρώτη φορά, ἄρα δέν δύναται νά γίνει λόγος γιά «ἀναχειροτονία». Καί ὁ λόγος κατ' αὐτήν τή θεώρηση, εἶναι προφανής, ἐφ' ὅσον οἱ διενεργηθεῖσες χειροτονίες στό σχίσμα ἢ στήν αἵρεση ὑπὸ τῶν πρώτων ἀποσκιρτησάντων θεωρηθοῦν ἀνενεργεῖς⁴⁰⁸ λόγω τῆς καθαιρέσεως στήν ὁποία ὑποβλήθηκαν ἐκ τῆς ἀποσχίσεως, πῶς λοιπὸν θὰ ἦταν δυνατόν κατὰ μείζονα λόγο οἱ ἐπακολουθοῦσες προχειρήσεις ἐπισκόπων νά εἶναι ἔγκυρες καί ὑπαρκτές «διακοπῆς τῆς ἀκολουθίας». Ὁ Μ. Βασίλειος στήν πρὸς τοὺς Νικοπολίτας πρεσβυτέρους ἐπιστολή του γράφει, μέ ἀφορμὴ τὸν ὑπὸ Ἀρειανῶν χειροτονηθέντος Φρόντωνος ἐπισκόπου Νικοπόλεως τῆς Ἀρμενίας, «...οὐκ οἶδα ἐπίσκοπον, μηδὲ ἀριθμῆσαιμι ἐν ἱερεῦσι Χριστοῦ τὸν παρὰ τῶν βεβλήλων χειρῶν ἐπὶ καταλύσει τῆς πίστεως εἰς προστασίαν προβεβλημένον...»⁴⁰⁹. Καὶ ἄλλου περὶ τοῦ ἰδίου, πρὸς τὸν ἐπίσκοπο Σαμοσάτων, «...ἐδέξατο μὲν παρ' αὐτῶν ἐπισκοπῆς ἀξίωμα, ὡς οἶεται, γέγονε δὲ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι κακὸν βδέλυγμα πάσης τῆς Ἀρμενίας...»⁴¹⁰. Πρὸς δὲ τὸν Πατρόφιλο ἐπίσκοπο Αἰγεῶν γράφει κατηγορῶν αὐτοὺς ὅτι ἐδέχθησαν τὸν ὑπὸ Εὐιππίου καθαιρεθέντα, ὅσο καὶ τὸν ὑπ' αὐτοῦ χειροτονηθέντα, καὶ ρωτάει, «...πῶς δύναται δύο εἶναι ἐπίσκοποι ὃ τε καθηρημένος ὑπὸ Εὐιππίου καὶ ὁ ὑπ' αὐτοῦ κεχειροτονημένος;»⁴¹¹. Στὸ ἴδιο πνεῦμα καὶ ὁ α' Κανόνας τῆς Συνόδου τῆς Καρχηδόνος, ὁ ὁποῖος ἀπορρίπτει τὸ θυσιαστήριο, τὸ βάπτισμα, τὸ χρῆσμα, τὴν ἱερωσύνη, καὶ τὴν ἄφεση, τῶν σχισματικῶν (καὶ αἰρετικῶν), ὡς γενόμενα ἐκτὸς ἐκκλησίας, ἀφοῦ «...οὐκ ἠδυνήθη, ὅτι ἔξω ὢν, Πνεῦμα

---

⁴⁰⁸ ΡΠΣ, Γ' Οἰκ. Κανῶν α', τόμ. Β', σελ. 192-193.

⁴⁰⁹ Μ. Βασιλείου, Ἐπιστολὴ ΣΜ'. ΡG 32, 897AB.

⁴¹⁰ Μ. Βασιλείου, Ἐπιστολὴ ΣΛΘ'. ΡG 32, 892C.

⁴¹¹ Μ. Βασιλείου, Ἐπιστολὴ ΣΜΔ'. ΡG 32, 920C. Βλ. Π. Τρεμπέλα, Δογματικὴ, τόμ. Γ', σελ. 316-317.

ἄγιον οὐκ ἔχει... Καὶ διὰ τοῦτο τὰ ὑπ' αὐτῶν γινόμενα, ψευδῆ καὶ κενὰ ὑπάρχοντα, πάντα ἐστὶν ἀδόκιμα. Οὐ γὰρ δύναται τι δεκτὸν καὶ αἰρετὸν εἶναι παρὰ τῷ Θεῷ τῶν ὑπ' ἐκείνων γινομένων...»⁴¹².

Καὶ αὐτὰ ἰσχύουν σύμφωνα πρὸς τὴν ἐφαρμογὴ τῆς ἀκρίβειας, ἀλλὰ ἀπὸ αὐτὴν ἐξαρθᾶται καὶ τὸ μέτρο τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας, κατὰ τὴν ὁποία ἔχουν ἀλλιῶς τὰ πράγματα. Ὅταν οἱ Σύνοδοι ἀποδέχονται - ὑπὸ προϋποθέσεις - μυστήρια ἐκτὸς ἐκκλησίας γινόμενα, ὅπως τὸ βάπτισμα καὶ ἡ χειροτονία, χωρὶς νὰ ὑποχρεώσουν στὴν ἐπανάληψή τους, θεωρεῖται ὅτι ἀσκοῦν οἰκονομία, ἡ ὁποία μάλιστα εἶναι «κανονική» καὶ ἐπιτρέπεται ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων, μήπως λοιπὸν πίσω ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀπόφαση, γιὰ ἄσκηση οἰκονομίας ἀπὸ τοὺς Ἱεροὺς Κανόνες, ὑποκρύπτεται ἡ ἔννοια τῆς ἀκρίβειας, καὶ ἐμμέσως (διὰ τῆς οἰκονομίας) ἀναγνωρίζεται ὄντολογικὰ ἡ ὑφιστάμενη στοὺς ἀποστάτας Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ καὶ ὁ «ἀνεξάλειπτος» χαρακτῆρα της, ἡ αὐτὴν ἔστω ὡς σπινθῆρα χρῆζοντος ἀναζωπυρώσεως; Τὴν ἀπάντηση δίνουν οἱ ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, καὶ ἡ διαχρονικὴ κατὰ τόπους κανονικὴ πρακτικὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας τῆς ἐκκλησίας. Βέβαιο εἶναι ὅτι δὲν ὑφίσταται «αὐτοματοποιημένη» διαδικασίᾳ καὶ μάλιστα ἀφηρημένη κατὰ τὴν προσέλευση αἰρετικοῦ ἢ σχισματικοῦ στὴν ἐκκλησία ἱκανὴ

---

⁴¹² ΡΠΣ, Καρχ. Κανὼν α', τόμ. Γ', σελ. 2-6. «...μηδένα βαπτίζεσθαι δύνασθαι ἔξω τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἐνὸς ὄντος βαπτίσματος καὶ ἐν μόνῃ τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ ὑπάρχοντος... Πῶς δὲ δύναται καθαρίσαι καὶ ἀγιάσαι ὕδωρ ὁ ἀκάθαρτος ὢν αὐτὸς καὶ παρ' ᾧ Πνεῦμα ἄγιον οὐκ ἔστι; ...Πῶς βαπτίζων δύναται ἄλλω δοῦναι ἄφεσιν ἁμαρτιῶν ὁ μὴ δυναθεὶς τὰ ἴδια ἁμαρτήματα ἔξω τῆς Ἐκκλησίας ἀποθέσθαι; ...Παρὰ δὲ τοῖς αἰρετικοῖς, ὅπου Ἐκκλησία οὐκ ἔστιν, ἀδύνατον ἁμαρτημάτων ἄφεσιν λαβεῖν... Ἀνάγκη δὲ ἐστὶ καὶ χρίεσθαι τὸν βεβαπτισμένον, ἵνα, λαβὼν χρίσμα, μέτοχος γένηται Χριστοῦ. Ἀγιάσαι δὲ ἔλαιον οὐ δύναται ὁ αἰρετικὸς, ὁ μήτε θυσιαστήριον ἔχων, μήτε Ἐκκλησίαν. Ὅθεν οὐ δύναται χρίσμα τὸ παράπαν παρὰ τοῖς αἰρετικοῖς εἶναι. Πρόδηλον γάρ ἐστιν ἡμῖν, μηδαμῶς δύνασθαι παρ' ἐκείνοις ἀγιάζεσθαι ἔλαιον εἰς εὐχαριστίαν... Πῶς δὲ εὐξεται ὑπὲρ τοῦ βαπτισθέντος οὐχὶ ἱερεύς, ἀλλ' ἱερόσυλος καὶ ἁμαρτωλός... τίς δὲ δύναται δοῦναι, ὅπερ αὐτὸς οὐκ ἔχει ἢ πῶς δύναται πνευματικὰ ἐργάζεσθαι ὁ ἀποβαλὼν Πνεῦμα ἄγιον; Διὰ τοῦτο καὶ ἀνανεοῦσθαι ὀφείλει ὁ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἐρχόμενος, ἵνα ἔσω διὰ τῶν ἁγίων ἀγιασθῇ...».

νὰ ὑποκαταστήσει ἀνυπόστατα μυστήρια. Εὐνοϊκότερα εἶναι τὰ πράγματα, ὅσον ἀφορᾷ στίς περιπτώσεις κληρικῶν, οἱ ὅποιοι λαβόντες κανονικῶς τὴν ἱερωσύνη ὑπὸ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, χωρισθέντες δὲ ἀπὸ αὐτήν, μὲ τὴν ἔνταξή τους στὴν αἵρεση ἢ στὸ σχίσμα, καθαιρέθηκαν ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, «ἀπορραγέντες λαϊκοὶ γενόμενοι», ἔπειτα μετενοήσαντες αἰτήθηκαν ἐξ ὑστέρων τὴν ἐπανένταξή τους στὸ σῶμα τῆς ἐκκλησίας. Στὴν περίπτωση αὐτὴ γίνεται λόγος γιὰ πρώην αἰρετικούς ἢ σχισματικούς, οἱ ὅποιοι ἐνδεχομένως δύναται νὰ ἀποκατασταθοῦν κατ' οἰκονομίαν στὸν βαθμὸ ἢ στὴ θέση τὴν ὁποία κατεῖχαν προηγουμένως, πρὸ τῆς ἀποστασίας των, ἄνευ ἀναχειροτονίας⁴¹³, ἀφοῦ ἰσχύ τῆς ἱερωσύνης στοὺς ἐκτὸς ἐκκλησίας εὐρισκομένους ἀναγνωρίζει, μεταξὺ ἄλλων, καὶ ὁ οἰκουμενικοῦ κύρους α' Κανόνας τοῦ Μ. Βασιλείου, ὁ ὁποῖος, διαχειρίζεται (οἰκονομεῖ) τὰ ἀδιέξοδα τῶν κανονικῶν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα προκύπτουν συνήθως ἀπὸ τὴν ἄνευ δυνατότητος καὶ ἀποτελεσματικότητος, ἐνδεχομένως καὶ διαθέσεως, προσπελάσεως τοῦ ἐξωτερικοῦ μανδύα τοῦ Ἱεροῦ Κανόνος οἰκονομίας, λόγῳ προκατειλημμένης καὶ ἀποκλειστικῆς χρήσεως τῆς ἀκρίβειας, πρὸς διείδυση στὴν ἐσωτερικὴ πνευματικὴ οὐσία τῆς αἰώνιας ἀλήθειας τῶν Ἱερῶν Κανόνων.

Κατὰ παγία τακτικὴ στὴν ἐκκλησία ὅταν δὲν ἀναγνωρίζονταν τὸ βάπτισμα τῶν αἰρετικῶν ὡς ἔγκυρο ἢ ἐθεωρεῖτο αὐτὸ ἀνυπόστατο, ἐπερρίπτετο καὶ τὸ κῦρος τῆς ἱερωσύνης των, ἔτσι σὲ τέτοιες περιπτώσεις γίνονταν δεκτοὶ στὴν ἐκκλησία ὡς ἐθνικοί⁴¹⁴. Σὲ αὐτοὺς δὲν μποροῦσε νὰ

---

⁴¹³ Χ. Ανδρούτσου, *Δογματική*, σελ. 314, ὑπ. 1.

⁴¹⁴ ΡΠΣ, Β' Οἰκ. Κανὼν ζ', τόμ. Β', σελ. 187-188. «...καὶ σφραγιζομένους, ἤτοι χριστομένους, πρῶτον τῷ ἁγίῳ μύρῳ τὸ τε μέτωπον, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰς ῥίνας, καὶ τὸ στόμα, καὶ τὰ ὦτα· καὶ σφραγιζόντες αὐτοὺς, λέγομεν· Σφραγίς δωρεὰς Πνεύματος ἁγίου... ὡς Ἑλληνας δεχόμεθα· καὶ τὴν πρῶτην ἡμέραν ποιοῦμεν αὐτοὺς Χριστιανούς, τὴν δὲ δευτέραν κατηχουμένους· εἶτα τῇ τρίτῃ

ἀσκηθεῖ οἰκονομία, καὶ ὑποχρεοῦντο σὲ ἀναβαπτισμό καὶ ἀναχειροτονία, οὐσιαστικὰ σὲ πρώτη χειροτονία, ἀφοῦ ἢ προηγουμένως διενεργηθεῖσα ἦταν ἀνύπαρκτη, ὅπως καὶ τὸ βάπτισμα⁴¹⁵. Τέτοιες αἰρέσεις ἦσαν τῶν Φρυγῶν ἢ Μοντανιστῶν ἢ Πεπουζιανῶν (Ἀρτοτυρίτες), Παυλικιανῶν⁴¹⁶, Εὐνομιανῶν, Σαβελλιανῶν, Μανιχαίων, Οὐαλεντινιανῶν καὶ Μαρκιωνιστῶν⁴¹⁷, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ προσερχόμενοι στὴν ἐκκλησία

ἐξορκίζομεν αὐτούς, μετὰ τοῦ ἐμφυσᾶν τρίτον εἰς τὸ πρόσωπον, καὶ εἰς τὰ ὦτα, καὶ οὕτω κατηχοῦμεν αὐτούς, καὶ ποιοῦμεν χρονίζειν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἀκροᾶσθαι τῶν γραφῶν, καὶ τότε αὐτούς βαπτίζομεν».

⁴¹⁵ ΡΠΣ, Λαοδ. Κανὼν η', τόμ. Γ', σελ. 177-178. «Περὶ τοῦ τοὺς ἀπὸ τῆς αἰρέσεως τῶν λεγομένων Φρυγῶν ἐπιστρέφοντας, εἰ καὶ ἐν κλήρῳ νομιζομένῳ παρ' αὐτοῖς τυγχάνοιεν, εἰ καὶ μέγιστοι λέγοντο, τοὺς τοιοῦτους μετὰ πάσης ἐπιμελείας κατηχεῖσθαι τε καὶ βαπτίζεσθαι ὑπὸ τῶν τῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπων τε καὶ πρεσβυτέρων».

⁴¹⁶ ΡΠΣ, Α' Οἰκ. ιθ', τόμ. Β', σελ. 158-159. «Περὶ τῶν παυλιανισάντων, εἶτα προσφυγόντων τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ὅρος ἐκτέθειται ἀναβαπτίζεσθαι αὐτούς ἐξάπαντος. Εἰ δέ τινες τῷ παρεληλυθότι χρόνῳ, ἐν τῷ κλήρῳ ἐξητάσθησαν, εἰ μὲν ἄμεμπτοι καὶ ἀνεπίληπτοι φανεῖεν ἀναβαπτισθέντες, χειροτονείσθωσαν ὑπὸ τοῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπου. Εἰ δὲ ἀνάκρισις ἀνεπιτηδεῖους αὐτούς εὐρίσκοι, καθαιρεῖσθαι αὐτούς προσήκει. Ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ τῶν διακονισσῶν, καὶ ὅλως περὶ τῶν ἐν τῷ κλήρῳ ἐξεταζομένων, ὁ αὐτὸς τύπος παραφυλαχθήσεται. Ἐμνήσθημεν δὲ τῶν διακονισσῶν τῶν ἐν τῷ σχήματι ἐξετασθεισῶν, ἐπεὶ μὴδὲ χειροθεσίαν τινὰ ἔχουσιν, ὥστε ἐξάπαντος ἐν τοῖς λαϊκοῖς αὐτὰς ἐξετάζεσθαι».

⁴¹⁷ ΡΠΣ, Μ. Βασιλείου α', τόμ. Δ', σελ. 89-92. «...αἰρέσεις δέ, οἷον ἢ τῶν Μανιχαίων καὶ Οὐαλεντινῶν καὶ Μαρκιωνιστῶν καὶ αὐτῶν τούτων τῶν Πεπουζιανῶν, εὐθὺς γὰρ περὶ τῆς αὐτῆς τῆς εἰς Θεὸν πίστεως ἐστὶν ἡ διαφορὰ. Ἔδοξε τοίνυν τοῖς ἐξ ἀρχῆς, τὸ μὲν τῶν αἰρετικῶν παντελῶς ἀθετησάτω... Οἱ τοίνυν Πεπουζιανοὶ προδήλως εἰσὶν αἰρετικοί, εἰς γὰρ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐβλασφήμησαν, Μοντανῶ καὶ Πρισκίλλῃ τὴν τοῦ Παρακλήτου προσηγορίαν ἀθεμίτως καὶ ἀναισχύντως ἐπιφημίσαντες. Εἴτε οὖν ὡς ἀνθρώπους θεοποιούντες, κατάκριτοι, εἴτε ὡς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τῇ πρὸς ἀνθρώπους συγκρίσει καθυβρίζοντες, καὶ οὕτω τῇ αἰωνίῳ καταδίκη ὑπεύθυνοι, διὰ τὸ ἀσυγχώρητον εἶναι τὴν εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον βλασφημίαν. Τίνα οὖν λόγον ἔχει τὸ τούτων βάπτισμα ἐγκριθῆναι, τῶν βαπτιζόντων εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Μοντανὸν καὶ Πρίσκιλλαν; Οὐ γὰρ ἐβαπτίσθησαν οἱ μὴ εἰς τὰ παραδεδομένα ἡμῖν βαπτισθέντες. Ὡστε, εἰ καὶ τὸν μέγαν Διονύσιον τοῦτο παρέλαθεν, ἀλλ' ἡμῖν οὐ φυλακτέον τὴν μίμησιν τοῦ σφάλματος, τὸ γὰρ ἄτοπον, αὐτόθεν πρόδηλον καὶ πᾶσιν ἐναργές, οἷς καὶ μικρὸν τοῦ λογιζέσθαι μέτεστιν. Οἱ δὲ Καθαροὶ καὶ αὐτοὶ τῶν ἀπεσχισμένων εἰσὶ, πλην ἀλλ' ἔδοξε τοῖς ἀρχαίοις, τοῖς περὶ Κυπριανὸν λέγω καὶ Φιρμιλιανὸν τὸν ἡμέτερον, τούτους πάντας μιᾷ ψήφῳ ὑποβαλεῖν Καθαροὺς καὶ Ἐγκρατίτας καὶ Ὑδροπαραστάτας καὶ Ἀποτακτίτας. Διότι ἢ μὲν ἀρχὴ τοῦ χωρισμοῦ διὰ σχίσματος γέγονεν, οἱ δὲ τῆς Ἐκκλησίας ἀποστάντες οὐκ ἔτι ἔσχον τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ἑαυτούς, ἐπέλιπε γὰρ ἢ μετὰδοσις τῷ διακοπήναι τὴν ἀκολουθίαν... Τὸ δὲ τῶν Ἐγκρατιτῶν κακούργημα νοῆσαι ἡμᾶς δεῖ ὅτι, ἵνα αὐτούς ἀπροσδέκτους ποιήσωσι τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐπεχείρησαν λοιπὸν ἰδίῳ προκαταλαμβάνειν βάπτισματι, ὅθεν καὶ τὴν συνήθειαν τὴν ἑαυτῶν παρεχάραξαν. Νομίζω τοίνυν ὅτι, ἐπειδὴ οὐδὲν ἐστὶ περὶ αὐτῶν φανερῶς διηγορευμένον, ἡμᾶς προσήκει. ἀθετεῖν αὐτῶν τὸ βάπτισμα, κἂν τις ἢ παρ' αὐτῶν εἰληφώς, προσιώντα τῇ Ἐκκλησίᾳ βαπτίζειν...».

γίνονταν δεκτοὶ ὡς ἐθνικοί, ἐπομένως τὸ βάπτισμα καὶ ἡ «ἀναχειροτονία»⁴¹⁸ ἦταν ἀναγκαία πράξη σὲ αὐτούς, ἀφοῦ κρίθηκαν ἀπὸ τοὺς Ἱεροὺς Κανόνες ἀναβαπτιστέοι καὶ οἱ ἐξ αὐτῶν κληρικοὶ μετὰ ἀπὸ νέα δοκιμασία ἀναχειροτονιτέοι⁴¹⁹. Ἀντιθέτως δὲν ἦταν ὑποχρεωτικὴ ἡ ἀναχειροτονία στοὺς προσελθόντας στὴν καθολικὴ ἐκκλησία καὶ ἔχοντας λάβει ἔστω τυπικῶς ἢ μᾶλλον «ἡμιτελῶς» τὸ βάπτισμα, στοὺς διὰ λιβέλλων, ἀναθεματισμοῦ τῆς αἵρέσεως, καὶ σφραγίσματος (χρίσεως) δι' ἁγίου Μύρου καὶ ἄνευ ἀναχειροτονίας, ἀλλὰ ἐνδεχομένως «διὰ χειροθεσίας», τῶν κληρικῶν «δι' ἀνάγκη»⁴²⁰. Αὐτοὶ εἶναι οἱ Ἀρειανοί, Μακεδονιοί, Σαββατιανοί⁴²¹, Ναυατιανοὶ - Καθαροί, ἢ Φωτεινιοί, ἢ Τεσσαρεσκαίδεκατίτες ἢ Τετραδίτες, Ἀριστεροί, Ἀπολλιναριστῆς⁴²²,

---

⁴¹⁸ ΡΠΣ, Β' ἐν Τρούλῳ Κανὼν ζε', Β', σελ. 529-531. «...Περὶ δὲ τῶν παυλιανισάντων, εἴτα προσφυγόντων τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ὅρος ἐκτέθειται, ἀναβαπτίζεσθαι αὐτοὺς ἐξάπαντος. Εὐνομιανοὺς μέντοι, τοὺς εἰς μίαν κατάδυσιν βαπτιζομένους, καὶ Μοντανιστάς, τοὺς ἐνταῦθα λεγομένους Φρύγας, καὶ Σαββατιανούς, τοὺς υἰοπατορίαν δοξάζοντας, καὶ ἕτερα ἅπαντα χαλεπὰ ποιούντας, καὶ πάσας τὰς ἄλλας αἵρέσεις, ἐπεὶ πολλοὶ εἰσὶν ἐνταῦθα, μάλιστα οἱ ἀπὸ τῶν Γαλατῶν χώρας ἐρχόμενοι, πάντας τοὺς ἀπ' αὐτῶν θέλοντας προστίθεσθαι τῇ ὀρθοδοξίᾳ, ὡς Ἑλλήνας δεχόμεθα· καὶ τὴν πρώτην ἡμέραν ποιῶμεν αὐτοὺς Χριστιανούς· τὴν δὲ δευτέραν, κατηχουμένους· εἴτα τὴν τρίτην, ἐξορκίζομεν μετὰ τοῦ ἐμφυσᾶν τρίτον εἰς τὸ πρόσωπον, καὶ εἰς τὰ ὦτα, καὶ οὕτω κατηχοῦμεν αὐτοὺς, καὶ ποιῶμεν χρονίζειν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἀκροᾶσθαι τῶν Γραφῶν, καὶ τότε αὐτοὺς βαπτίζομεν».

⁴¹⁹ ΡΠΣ, Μ. Βασιλείου, Κανὼν μζ', τόμ. Δ', σελ. 197-198. «...ὅτι, ἐπειδὴ ὡςπερ Μαρκιωνιστῶν ἐστὶν αὐτοβλάστημα ἢ κατ' αὐτοὺς αἵρεσις, βδελυσομένων τὸν γάμον καὶ ἀποστρεφομένων τὸν οἶνον καὶ τὴν κτίσιν τοῦ Θεοῦ μεμιασμένην εἶναι λεγόντων, οὐ δεχόμεθα αὐτοὺς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἐὰν μὴ βαπτισθῶσιν εἰς τὸ ἡμέτερον βάπτισμα. Μὴ γὰρ λεγέτωσαν, ὅτι εἰς Πατέρα καὶ Υἱόν καὶ ἅγιον Πνεῦμα ἐβαπτίσθημεν, οἱ γε κακῶν ποιητὴν ὑποτιθέμενοι τὸν Θεόν, ἐφαμίλλως τῷ Μαρκίῳ καὶ ταῖς λοιπαῖς αἵρέσεσιν. Ὡστε, ἐὰν ἀρέσκη τοῦτο, δεῖ πλείονας ἐπισκόπους ἐν ταυτῷ γενέσθαι καὶ οὕτως ἐκθέσθαι τὸν κανόνα, ἵνα καὶ τῷ ποιήσαντι τὸ ἀκίνδυνον ἦ, καὶ ὁ ἀποκρινόμενος τὸ ἀξιόπιστον ἔχη ἐν τῇ περὶ τῶν τοιούτων ἀποκρίσει.»

⁴²⁰ ΡΠΣ, Α' Οἰκ. Κανὼν η', τόμ. Β', σελ. 133. «...ὥστε χειροθετουμένους αὐτοὺς, μένειν οὕτως ἐν τῷ κλήρῳ... αὐτοὶ μόνον εὐρίσκοντο χειροτονηθέντες, οἱ εὐρισκόμενοι ἐν τῷ κλήρῳ, ἔσονται ἐν τῷ αὐτῷ σχήματι...».

⁴²¹ Δέχονταν τὴν υἰοπατορίαν τὶς θέσεις τῶν Ναβατιανῶν, ἐόρταζε τὸ Πάσχα μετὰ τοὺς Ἰουδαίους

⁴²² ΡΠΣ, Β' Οἰκ. Κανὼν ζ', τόμ. Β', σελ. 187-188.

Νεστοριανοί⁴²³, Εὐτυχιανιστές, Σεβηριανοί⁴²⁴, Ἐγκρατῖτες, Σακκοφόροι, Ἀποτακτῖτες⁴²⁵, Δονατιστές⁴²⁶, ἐνῶ γιὰ ὄλους τοὺς αἰρετικούς ἴσχυε ὁ ἕξ' Κανόνας τῆς Καρθαγένης περὶ ἡπίας καὶ εἰρηνικῆς, μεταχειρήσεως αὐτῶν κατὰ τὸ μέτρο τῆς οἰκονομίας: «...ἡπίως καὶ εἰρηνικῶς διαπράξασθαι... ἐν ἡμερότητι συναγόντων τοὺς τὰ διάφορα φρονοῦντας...»⁴²⁷. Ἐξυπακούεται ὅτι

⁴²³ ΡΠΣ, Γ' Οἰκ. Κανῶν β', τόμ. Β', σελ. 195. ΠΗΔΑΛΙΟΝ, σελ. 171 «Εἰ δέ τινες ἐπαρχιώται ἐπίσκοποι ἀπελείφθησαν τῆς ἀγίας συνόδου, καὶ τῆ ἀποστασία προσετέθησαν, ἢ προστεθῆναι πειραθεῖεν, ἢ καὶ ὑπογράψαντες τῆ Νεστορίου καθαιρέσει, ἐπαλινδρόμησαν πρὸς τὸ τῆς ἀποστασίας συνέδριον· τούτους πάντη κατὰ τὸ δόξαν τῆ ἀγία συνόδῳ ἀλλοτρίους εἶναι τῆς ἱερωσύνης, καὶ τοῦ βαθμοῦ ἐκπίπτειν».

⁴²⁴ ΡΠΣ, τῆς ἐν Τρούλω, κανῶν ΣΕ, τόμ. Β', σελ. 529-530.

⁴²⁵ ΡΠΣ, Λαοδικ. κανῶν ζ', τόμ. Γ', σελ. 176. «Περὶ τοῦ τοὺς ἐκ τῶν αἱρέσεων, τοῦτέστι Ναυατιανῶν ἦτοι Φωτεινιανῶν ἢ Τεσσαρεσκαίδεκατιτῶν, ἐπιστρεφομένους, εἴτε κατηχομένους εἴτε πιστοὺς τοὺς παρ' ἐκείνοις, **μὴ προσδέχεσθαι, πρὶν ἀναθεματίσωσι πᾶσαν αἶρσιν**, ἐξαιρέτως δὲ ἐν ἡ κατεῖχοντο. Καὶ τότε λοιπὸν τοὺς λεγομένους παρ' αὐτοῖς πιστούς, **ἐκμανθάνοντας τὰ τῆς πίστεως σύμβολα, χρισθέντας τε τῷ ἀγίῳ χρίσματι**, οὕτω κοινωνεῖν, τῶν μυστηρίων τῶν ἀγίων».

ΡΠΣ, Λαοδικ. κανῶν η', τόμ. Γ', σελ. 177-178. «Περὶ τοῦ τοὺς ἀπὸ τῆς αἱρέσεως τῶν λεγομένων Φρυγῶν ἐπιστρέφοντας, **εἰ καὶ ἐν κλήρῳ νομιζομένῳ παρ' αὐτοῖς τυγχάνοιεν**, εἰ καὶ μέγιστοι λέγοιντο, τοὺς τοιούτους μετὰ πάσης ἐπιμελείας **κατηχεῖσθαι τε καὶ βαπτίζεσθαι** ὑπὸ τῶν τῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπων τε καὶ πρεσβυτέρων».

⁴²⁶ ΡΠΣ, Καρθ. Κανῶν νζ', τόμ. Γ', σελ. 458-460. «Διὸ ἐπειδὴ ἐν τῇ ἀνωτέρῳ συνόδῳ ὀρισθὲν μέμνηται ἅμα ἐμοὶ ἢ ὑμετέρα ὀμοψυχία, ὥστε **τοὺς παρὰ τοῖς Δονατισταῖς μικροὺς βαπτιζομένους, καὶ μηδέπω δυναμένους γινώσκειν τῆς πλάνης αὐτῶν τὸν ὄλεθρον**, μετὰ τὸ εἰς κείραν λογισμοῦ δεκτικὴν παραγενέσθαι, ἐπιγνωσθείσης τῆς ἀληθείας, τὴν φανλότητα ἐκείνων βδελυττομένους, πρὸς τὴν καθολικὴν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν, τὴν ἀνὰ πάντα τὸν κόσμον διακεχυμένην, τάξει ἀρχαία **διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν ἀναδεχθῆναι τοὺς τοιούτους ἐκ τοῦ τῆς πλάνης ὀνόματος μὴ ὀφείλιν ἐμποδίζεσθαι εἰς τάξιν κληρώσεως, ὅποταν τὴν ἀληθινὴν ἐκκλησίαν ἰδίαν ἐαυτῶν ἐλογίσαντο τῆ πίστει προσερχόμενοι, καὶ ἐν αὐτῇ τῷ Χριστῷ πιστεύσαντες, τῆς Τριάδος τὰ ἀγιάσματα ὑπεδέξαντο· ἅτινα πάντα ἀληθῆ καὶ ἅγια καὶ θεῖα εἶναι δῆλόν ἐστι, καὶ ἐν τούτοις πᾶσαν τὴν τῆς ψυχῆς ἐλπίδα ὑπάρχειν. Κἂν εἰ τὰ μάλιστα οὖν καὶ ἡ τῶν αἰρετικῶν προληφθεῖσα τόλμα, τῷ ὀνόματι τῆς ἀληθείας ἐναντιούμενά τινα παραδιδόναι προπετετεύεται, ταῦτα ἐπειδὴ ἀπλᾶ εἰσιν, ὡς διδάσκει ὁ ἅγιος Ἀπόστολος λέγων· Εἷς Θεός, μία πίστις, ἐν βάπτισμα· καὶ τὸ ὀφείλον προσάπαξ δίδοσθαι, ἐπαναληφθῆναι οὐκ ἔξεστιν, **ἀναθεματιζομένου τοῦ τῆς πλάνης ὀνόματος, διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῆς χειρὸς ἀναδεχθῶσιν εἰς τὴν μίαν ἐκκλησίαν...**».**

⁴²⁷ ΡΠΣ, Καρθαγ. ἕξ', τόμ. Γ', σελ. 475. «Μετὰ ταῦτα ψηλαφηθέντων καὶ κατανοηθέντων πάντων τῶν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ χρησιμότητι συντρέχειν δοκούντων, ἐπινεύσαντος καὶ ἐνηγήσαντος τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ, ἐπελεξάμεθα **ἡπίως καὶ εἰρηνικῶς διαπράξασθαι** μετὰ τῶν μνημονευθέντων ἀνθρώπων, κἂν εἰ τὰ μάλιστα ἐκ τῆς τοῦ Κυριακοῦ σώματος ἐνώσεως ἀνησυχάσῃ διχονοία ἀποσχίζωσιν, ἵνα, ὅσον τὸ ἐν ἡμῖν, πᾶσι καθόλου γνωσθῇ τοῖς τῆ ἐκείνων κοινωνία (καὶ ἐταιρία) σαγηνευθεῖσιν, ἀνὰ πάσας τῆς Ἀφρικῆς ἐπαρχίας, πῶς ἐλεεινὴ πλάνη κατεδέθησαν· ἴσως, καθὼς λέγειν ὁ Ἀπόστολος, ἡμῶν ἐν ἡμερότητι συναγόντων τοὺς τὰ διάφορα φρονοῦντας, δώσει αὐτοῖς ὁ

ἐκείνων τῶν ὁποίων γίνονταν δεκτὸ κατ' οἰκονομία τὸ βάπτισμα, δὲν ἀναγνωρίζονταν ἀναγκαστικὰ καὶ ἡ χειροτονία, ἀλλὰ σὲ ἄλλους μὲν ἐξ αὐτῶν ἀναγνωρίζονταν ἡ ἱερωσύνη καὶ ὁ βαθμὸς τὸν ὁποῖον κατεῖχαν στὴν αἵρεση, ἄλλοι δὲ κρίνονταν ἀναχειροτονητέοι, ἐνῶ οἱ συνοδικὲς αὐτὲς ἀποφάσεις κατὰ καιροῦς ἀναμορφωνόντουσαν, εἴτε πρὸς τὸ ἐπιεικέστερο, εἴτε πρὸς τὸ αὐτηρότερο. Ἔτσι, βλέπουμε κληρικούς μονοφυσίτες⁴²⁸ ἢ ἀπὸ ἄλλες χριστολογικὲς⁴²⁹ αἱρέσεις, ἐπιστρέψαντες στὴν καθολικὴ ἐκκλησία, ἄλλοτε νὰ γίνονται δεκτοὶ ὑπ' αὐτῆς ἄνευ χειροτονίας, καὶ ἄλλοτε οἱ αὐτοὶ νὰ χειροτονοῦνται ἐξ ὑπαρχῆς, μὲ βάση - ὄχι ἀποκλειστικὰ - τὸν βαθμὸ ἀποκλίσεως ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξη διδασκαλία καὶ τὸν τρόπο τελέσεως τῶν μυστηρίων⁴³⁰.

Ἦταν σύνηθες στὴν ἐκκλησία, στοὺς πρωταίτιους τῶν αἱρέσεων ἢ τῶν σχισμάτων, μετανοοῦντες καὶ ἐπιστρέψαντες στὴν ἐκκλησία νὰ συγχωροῦνται γιὰ τὴν ἀποστασία τους, ἀλλὰ ὅμως μετὰ τὴν ἐπανεισδοχὴ τους⁴³¹, δὲν ἀποκαθίσταντο στὸν ἱερατικὸ βαθμὸ τὸν ὁποῖον κατ' εἶχαν εὐρισκόμενοι στὸ σχίσμα ἢ στὴν αἵρεση, ἐνῶ ἀντιθέτως σὲ ὅσους παρεσύρθησαν ἢ σὲ ὅσους τοὺς διεδέχθησαν στὶς ἐπόμενες γενεές, ἡ ἀποκατάσταση αὐτῶν στὴν ἱερωσύνη ἦταν μᾶλλον βεβαία, καὶ μᾶλλον

Θεὸς μετάνοιαν πρὸς τὸ ἐπιγνῶναι τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἵνα ἀνασφῆλωσιν οἱ ἐκ τῶν τοῦ διαβόλου βρόχων αἰχμαλωτισθέντες αὐτῶ εἰς τὸ αὐτοῦ θέλημα».

⁴²⁸ Ἐπὶ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννη τοῦ Γ' τοῦ Σχολαστικοῦ τὸ 571, προβλέπεται ἡ ἀνάγκη ἀναχειροτονίας τῶν μονοφυσιτῶν προσερχομένων στὴν καθολικὴ ἐκκλησία. Π. Τρεμπέλα, *Δογματικὴ*, τόμ. Γ', σελ. 317.

⁴²⁹ Οἱ χριστολογικὲς αἱρέσεις διακρίνονται τῶν μὴ χριστολογικῶν ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ἡ δογματικὴ ἀποκλίσεις μεταξύ τους εἶναι τόσο μεγάλες καὶ πολλές, ὥστε μόνον ὁ ἐξωτερικὸς μανδῦας τῆς αἱρέσεως νὰ εἶναι χριστιανικός, ἔτσι τὸ χάσμα μὲ τὴν ἐκκλησία νὰ καθίσταται ἀγεφύρωτο, γι' αὐτὸ καὶ γίνονται δεκτοὶ οἱ ἐξ αὐτῶν προσερχόμενοι στὴν ἐκκλησία «ὡς Ἕλληνες».

⁴³⁰ Π. Τρεμπέλα, *Δογματικὴ*, τόμ. Γ', σελ. 317-318.

⁴³¹ Fr. Jacobus Goar, «*Εὐχολόγιον*». Ἐκ τοῦ εὐχολογίου τοῦ πατριαρχικοῦ, ὅπως δεῖ δέχεσθαι τοὺς ἀπὸ αἱρέσεων μετερχομένους ἐν τῇ ἀγία τοῦ Θεοῦ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ. Βενετία 1730, σελ. 694.

ἄνευ ἀναχειροτονίας, ἐνδεχομένως δὲ μέσῳ «χειροθεσίας» (συγχωρητικῆς). Στὴν πρώτη περίπτωση πρόκειται γιὰ κληρικούς οἱ ὁποῖοι ἔλαβαν τὴ χειροτονία ὑπὸ κανονικῶν ἐπισκόπων ἐντὸς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν ὁποία ἀπεσχίσθησαν στὴν αἵρεση, ἐνῶ στὴ δεύτερη περίπτωση ἔχουμε τοὺς πνευματικούς ἀπογόνους τῶν αἰρετικῶν κληρικῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπιθυμοῦν τὴν εἰσοχή τους στὴ Μία ἐκκλησία, ἀμφότερες ἐπιδεχόμενες ἄσκηση οἰκονομίας πρὸς κανονικὴ ἐπανίδρυση τῆς ἱερωσύνης των.

Ἄλλη περίπτωση ἡ ὁποία βρίσκεται στὸ μεταίχμιο ἀκρίβειας καὶ οἰκονομίας, εἴτε ὡς γεγονός, εἴτε ὡς ἐνδεχόμενο, εἶναι ἡ χειροτονία ἡ ὁποία ἔχει τελεσθεῖ μὲν ἐντὸς τῆς Μίας ἐκκλησίας, ἀλλὰ ὑπὸ ἐπισκόπων δὲ **μὴ ἐπισήμως χαρακτηρισθέντων αὐτῶν ὡς αἰρετικῶν**, οἱ ὁποῖοι «γυμνῇ τῇ κεφαλῇ» ἐξεδήλωναν αἰρετικὲς ἀπόψεις, ἀλλὰ δὲν εἶχαν ἀκόμη καθαιρεθεῖ. Ὑπὸ τοιούτων ἐπισκόπων χειροτονήθηκαν οἱ πατριάρχες Μελέτιος Ἀντιοχείας, Ἀνατόλιος καὶ Γερμανὸς Κων/πόλεως, Ἰωάννης καὶ ὁ Κύριλλος Ἱεροσολύμων⁴³², καὶ οὐδεὶς ἀμφισβήτησε τὸ κῦρος τῶν χειροτονιῶν αὐτῶν. Ἄλλωστε, οἱ χειροτονίες αὐτές, οἱ ὁποῖες ἐτελέσθησαν ὑπὸ **μὴ καθηρημένων ἐπισκόπων**, ἀφοροῦσαν στὴν καθολικὴ ἐκκλησία ἐντὸς τῆς ὁποίας διενεργήθησαν, ἐνῶ οἱ χειροτονηθέντες, ὡς νέοι ἐπίσκοποι, δὲν προχειρήσθησαν, οὔτε γιὰ νὰ ὑποταχθοῦν στοὺς χειροτονήσαντας αὐτοὺς ἐπισκόπους, ἀλλὰ οὔτε νὰ ὑπηρετήσουν τὴν αἵρεση τὴν ὁποία ἐκεῖνοι πρέσβευαν, εἰ μὴ μόνον **μὲ πρόθεση καὶ διάθεση ἐξ ἀρχῆς νὰ ὑπηρετήσουν τὴ Μία ἐκκλησία ὑπὸ τῆς ὁποίας, καὶ γιὰ τὴν ὁποία χειροτονήθηκαν**. Ἐπομένως, μόλις ποὺ δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ οἰκονομίας, ἀφοῦ ἡ ἐγκυρότητα τῶν χειροτονιῶν ἔγκειται

---

⁴³² Π. Τρεμπέλα, *Δογματικὴ*, τόμ. Γ', σελ. 318.

στό γεγονός ὅτι οἱ χειροτονήσαντες ἦσαν μὲν ἐνδομύχως αἰρετικοί, ὅμως δὲν εἶχαν δὲ ἐπισήμως καταδικασθεῖ. Ἔτσι, βλέπουμε τὴν ἐκκλησία ἄλλοτε νὰ ἀναγνωρίζει ἀντικανονικὲς χειροτονίες ἢ ἀναρριχήσεις, καὶ ἄλλοτε τὶς ἴδιες πράξεις, νὰ τὶς καταδικάζει, ἢ διαφορὰ ἔγκειται στὴ διασφάλιση τοῦ προστατευόμενου ἀγαθοῦ, τὸ ὁποῖο δὲν ἐξυπηρετεῖται πάντα ἀπὸ μία ἐνδεχόμενη ἐπισφαλὴ ἐφαρμογὴ τῆς ἀκρίβειας.

Παράδειγμα ἐνέργειας ὑπερβαίνουσας στὴν ἔννοια τῆς οἰκονομίας δύναται νὰ θεωρηθεῖ ἡ Πράξη τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τοῦ 1879, διὰ τῆς ὁποίας ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἀναγνώριση τοῦ κύρους χειροτονιῶν ὑπὸ καθηρημένων καὶ σχισματικῶν ἐπισκόπων⁴³³ δὲν ἐπεβάλλετο ὑπὸ τοῦ γενικότερου ἐκκλησιαστικοῦ συμφέροντος, ὥστε νὰ ἀσκηθεῖ σὲ αὐτὴν τὴν περίσταση τὸ μέτρο τῆς οἰκονομίας, ἐνῶ στὴν περίπτωση χειροτονιῶν ἀπὸ αἰρετικούς ὑποστηρίχτηκε αὐστηρότερη ἀντιμετώπιση, αὐτῆς τῆς ἀναχειροτονίας, λόγω τῆς ἀπόψεως ὅτι ἡ ἔκπτωση ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξη πίστη ἀδυνατεῖ νὰ μεταδώσει τὴν ἀληθινὴ ἱερωσύνη⁴³⁴. Τὸ ὀρθὸ ἐρώτημα τὸ ὁποῖο τίθεται εἶναι, ὄχι ἂν ἔχουν ἢ δὲν ἔχουν ἐνεργὴ ἢ ἀνενεργὴ ἱερωσύνη οἱ αἰρετικοὶ ἢ οἱ σχισματικοὶ καὶ οἱ καθηρημένοι, ἀλλὰ, ἂν ἔχει ἢ ὄχι τὸ δικαίωμα ἢ τὴ δυνατότητα ἢ ἐκκλησία νὰ τοὺς ἀποδεχθεῖ μὲ κάθε πρόσφορο τρόπο, ἀσκώντας, καὶ ὡς ποιοῦ βαθμῷ, ἐκκλησιαστικὴ οἰκονομία, ἢ νὰ τοὺς ἀπορρίψει κατὰ τὴν κρίση της. **Ἡ ἱστορία καὶ ἡ πρακτικὴ ἀπέδειξε ὅτι ἡ ἐκκλησία καὶ δύναται καὶ ἀσκεῖ τὴν οἰκονομία καὶ ὡς δυνατότητα καὶ ὡς δικαίωμα.**

---

⁴³³ Βλ. Χ. Ἀνδρούτσου, *Δογματικὴ*, σελ. 391.

⁴³⁴ Βλ. Π. Τρεμπέλα, *Δογματικὴ*, τόμ. Γ', σελ. 319, ὑπ. 59.

ν. Περίπτωσις τελέσεως ἀντικανονικῶν χειροτονιῶν καὶ ἱερατικῶν πράξεων

Ἐνδεικτικὴ περίπτωση τῆς ρευστότητος τῆς ἔννοιας τῆς κανονικότητος, τοῦ κύρους ἢ τῆς ἰσχύος, ἀλλὰ καὶ τῶν ὁρίων τῆς ἀκρίβειας καὶ τῆς οἰκονομίας τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ἀποτυπώνεται στὰ γεγονότα τῶν ἐκλογῶν, τῶν χειροτονιῶν καὶ τῶν καταστάσεων (ἐνθρονίσεων)⁴³⁵, ὅπως καὶ τῶν ἀλλεπαλλήλων καθαιρέσεων, εἶναι ἡ περίοδος ἐπὶ ἱεροῦ **Φωτίου**⁴³⁶, ὅπως καὶ ἡ ἰδιάζουσα περίπτωση ἀντικανονικότητος τῆς ἀναδείξεως τοῦ πατριάρχου **Πέτρου τοῦ Μογγου**⁴³⁷, καὶ τῶν χειροτονιῶν στίς ὁποῖες προέβη. Ὁ Πέτρος ὡς πρεσβύτερος εἶχε καθαιρεθεῖ, ἀλλὰ μετὰ χειροτονήθηκε ὑπὸ τοῦ Τιμοθέου ἐπίσκοπος. Ἀργότερα ἐνεργώντας παρξικοπηματικά, ἀνεδείχθη ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας καὶ ἐν συνεχείᾳ προέβη σὲ χειροτονίες ἀρχιερέων, οἱ ὁποῖες ἀργότερα ἀνεγνωρίσθησαν. Βέβαια πρέπει νὰ ἀναφερθεῖ ὅτι ἡ καθαίρεση τοῦ Πέτρου δὲν ἦταν ὀριστική, καὶ ἐνεργοῦσε τίς χειροτονίες ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας. Παρόμοια εἶναι καὶ ἡ περίπτωση τοῦ πατριάρχου **Κωνσταντινουπόλεως Ἀκάκιου** (481-489), τὸν ὁποῖον ἡ ἐκκλησία τῆς Ρώμης ὑπέβαλε σὲ καθαίρεση καὶ ἀναθεματισμό, ἐνῶ ἡ Κωνσταντινούπολις ἀγνόησε τὴν ποινή, ἡ ὁποία σημειωτέον ἐπεβλήθη ἀναρμοδίως, γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἀκάκιος δὲν ἐξεβλήθη ἀπὸ τὸν θρόνον του, στὸν ὁποῖο κανονικὰ εἶχε ἀνέλθῃ. Μετὰ

---

⁴³⁵ I. Getcha, *Ἡ Ἀκολουθία τῆς ἐπισκοπικῆς Χειροτονίας στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία*, σελ. 19-21.

⁴³⁶ Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Ρώμη καὶ τὸ παπικὸ πρωτεῖο*, σελ. 121 ἑξ. Σύνοδος Πρωτοδεντέρα 861, σελ. 127, Σύνοδοι Ρώμης 863, σελ. 136 ἑξ., 869, σελ. 181 ἑξ. Σύνοδος Κωνσταντινουπόλεως 867, σελ. 161 ἑξ. Σύνοδοι ἀγίας Σοφίας 869-870, σελ. 167 ἑξ., 879-880, σελ. 327 ἑξ.

⁴³⁷ Βλ. Β. Φειδᾶ, *Ἐκκλ. Ἱστορία Α'*, σελ. 665 ἑξ.

τὸν θάνατο τοῦ Ἀκακίου ἐμφανίζεται ἀνακόλουθη πρὸς τὶς ἀποφάσεις τῆς ἡ Ρώμῃ, ὅταν συλλειτουργεῖ μὲ τοὺς χειροτονηθέντας ὑπ’ αὐτοῦ⁴³⁸. Ἄλλη περίπτωση, ἡ ὁποία ἔχει κοινὰ χαρακτηριστικὰ πρὸς τὴν περίπτωση τοῦ Ἀκακίου, εἶναι τοῦ **Νεῖλου Ἀλεξανδρείας**, ὁ ὁποῖος καθαιρέθηκε ὑπὸ ξένου πατριαρχικοῦ κλίματος, τοῦ Γρηγορίου Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ ὁ Νεῖλος ἀγνόησε τὴν καθαίρεση καὶ ἐξακολούθησε ἀπροσκόπτως νὰ ἀσκεῖ τὰ ποιμαντικὰ καὶ λειτουργικὰ του καθήκοντα. Περίπτωση ἐπιβολῆς «ἀργίας» ἀφορᾶ στὴ Σύνοδο, τὴν ἐπὶ **Μελετίου Κωνσταντινουπόλεως**, κατὰ τὴν ὁποία οἱ πατριάρχες **Φιλόθεος Ἀλεξανδρείας**, **Δωρόθεος Ἀντιοχείας**, καὶ **Ἰωακείμ Ἱεροσολύμων**, τὸ 1443 στὰ Ἱεροσόλυμα, ἡ ὁποία κατέστησε «ἀργὸν πάσης ἱεροπραξίας καὶ ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως καὶ ἀνιέρους», ἄνευ παρουσίας καὶ ἀπολογίας τῶν κατηγορουμένων, ὅσων ὑπέγραψαν τὸν ὄρο τῆς ἐνώσεως στὴ σύνοδο τῆς Φλωρεντίας, «ἄχρις ἂν ἐξετασθῇ ἡ εὐσέβεια» αὐτῶν, ἐπ’ ἀπειλῇ ἀφορισμοῦ σὲ περίπτωση ἀπειθείας ἔναντι αὐτῆς τῆς ἀποφάσεως. Ὅμως, τὸ 1450 σὲ σύνοδο στὴν Κωνσταντινούπολη ἐξετάστηκε ἡ εὐσέβεια τῶν προαναφερθέντων καὶ παρεσχέθη συγγνώμη στοὺς μετανοήσαντας, ἐνῶ γιὰ τὶς χειροτονίες οἱ ὁποῖες διενεργήθησαν στὸ μεσοδιάστημα τῶν δύο Συνόδων δὲν ἔγινε κανένας ἀπολύτως λόγος. Ἡ ποινὴ τῆς ἀργίας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς αὐτὴν τῆς ἰσόβιας ἰσχύος καθαίρεση, δὲν εἶναι μία ὀριστικῶς ἐπιβληθεῖσα καὶ ἀμετακλήτως ληφθεῖσα, ἀπόφαση «ἀνενεργοῦ» καταστάσεως τοῦ κληρικοῦ, ἀφοῦ αὐτὸς δὲν στερεῖται οἰασδήποτε θέσεως τὴν ὁποία προηγουμένως κατεῖχε. Ἀλλά, ὑπάρχουν καὶ ἄλλες περιπτώσεις κατὰ τὶς ὁποῖες ἡ ἄσκηση ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας ἀποκαθιστᾷ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐνότητα καὶ εὐταξία, ὡς

---

⁴³⁸ Βλ. Β. Φειδᾶ, *Ἐκκλ. Ἱστορία Α'*, σελ. 664 ἐξ.

οἰκονόμος τῶν μυστηρίων, τῶν ὁποίων ἡ ἐκκλησία εἶναι ταμιουῦχος καὶ ζωοποιὸς δύναμη, πρὸς θεραπεία καὶ ἀναπλήρωση τῶν ἀντικανονικῶς (ἀσθενῶς ἢ ἡμιτελῶς) διενεργηθέντων χειροτονιῶν στὴν αἵρεση ἢ στὸ σχίσμα ὑπὸ ἀπεσχισμένων ἐπισκόπων.

Βασικοὶ Κανόνες, οἱ ὁποῖοι ἀναφέρονται στὸν τρόπο εἰσδοχῆς ἢ ἐπανεισδοχῆς τῶν αἰρετικῶν ἢ σχισματικῶν⁴³⁹ εἶναι ὁ ζ' καὶ ἡ' Λαοδικείας⁴⁴⁰, ὁ α' Μ. Βασιλείου⁴⁴¹, ὁ ζ' τῆς Β'⁴⁴², καὶ ὁ Ϟε' τῆς ΣΤ'⁴⁴³. Ἀπὸ τοὺς ἐν λόγῳ Ἱεροὺς Κανόνες προκύπτει ὅτι ἡ ἐκκλησία διέκρινε τοὺς αἰρετικούς σὲ «ἀναβαπτιστέους», ἐξ αἰτίας τῆς σοβαρότητος τῆς αἱρέσεως, καὶ σὲ μὴ «ἀναβαπτιστέους», «ἀναχειροτονητέους» ἢ μὴ, μὲ τὴν ἔννοια ὅτι ἔλαβαν τὸ μυστήριο τοῦ βαπτίσματος ἢ τῆς ἱερωσύνης πού κριθῆκε ἔγκυρο. Ἔτσι, ἀπὸ τὸ μέγεθος ἀποκλίσεως ἀπὸ τὸ ὀρθόδοξο δόγμα, ἐξαρτᾶτο ἂν θὰ γίνονταν δεκτοὶ οἱ αἰρετικοὶ διὰ λιβέλλου, βαπτίσματος, χρίσματος, ἢ ἀναχειροτονίας. Γιὰ τὸ θέμα τῆς ἐπανεισδοχῆς ἀπὸ τις ἀρχαῖες αἱρέσεις ὑπῆρχε σαφῆς ἀπόφαση τῆς ἐκκλησίας διὰ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἐνῶ στὴ σύγχρονη ἐποχὴ ποικίλει στίς κατὰ τόπους ἐκκλησίες ὁ τρόπος εἰσδοχῆς ἑτεροδόξων ἢ σχισματικῶν στὸ σῶμα τους.

---

⁴³⁹ Π. Μπούμη, *Κανονικὸν Δίκαιον*, σελ. 105.

⁴⁴⁰ ΡΠΣ, Λαοδ. Κανῶν ζ', τόμ. Γ', σελ. 176, Κανῶν η' τῆς Λαοδ. τόμ. Γ', σελ. 177-178.

⁴⁴¹ Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης*, σελ. 146-147. ΡΠΣ, Μ. Βασιλείου Κανῶν α', τόμ. Δ', σελ. 89-92.

⁴⁴² ΡΠΣ, Β' Οἰκ. Κανῶν ζ', τόμ. Β', σελ. 187-188.

⁴⁴³ ΡΠΣ, ΣΤ', Οἰκ. Κανῶν Ϟε', τόμ. Β', σελ. 529-531.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

ΚΥΡΟΣ ΤΗΣ ΙΕΡΩΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΗ ΑΣΚΗΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΙΣ ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΕΣ ΤΗΣ ΡΩΜΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ – ΠΑΛΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΧΑΛΚΗΔΟΝΙΟΙ

i. Τὸ κῦρος τῆς ἱερωσύνης στὴ Ρωμαιοκαθολικὴ ἐκκλησία

Γιὰ τὴν αὐτοσυνειδησία τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς ἐκκλησίας ἡ ἱερωσύνη πηγάζει ἀπὸ τὸν ἀπόστολο Πέτρο, ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηρίζεται καὶ τὸ Πρωτεῖο τοῦ Πάπα τῆς Ρώμης, ἀντίληψη συνυφασμένη μὲ αὐτὴν τῆς **Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς** στὴ Ρωμαιοκαθολικὴ ἐκκλησία⁴⁴⁴. Ἡ πραγματικότητα ὅμως εἶναι ὅτι πουθενὰ σὲ σοβαρὲς καὶ ἀξιόπιστες πηγὲς δὲν γίνεται λόγος περὶ πρωτείου τοῦ Πέτρου ἢ περὶ Πετρείου

---

⁴⁴⁴ **Ψευδοκλημέντιες Ὁμιλίαι (γ' / δ' αἰ.):** Πρβλ. Ἰ. Ζηζιούλα, «Δύο ἀρχαῖαι παραδόσεις», σελ. 699-702. Ἄν στὸν Κυπριανὸ ἢ Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ ἀφορᾶ στὸ πρόσωπο τοῦ Πέτρου, στίς *ψευδοκλημέντιες ὁμιλίαι* προβάλλεται ἡ προσωπικότητα τοῦ Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου, ὡς τοῦ πλέον σημαντικοῦ προσώπου τὸ ὁποῖο ἀφορᾶ στὴν ἔννοια τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς. Στίς «ὁμιλίαι», ἀνάγεται στὸν Ἀδελφόθεο ἢ Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ καὶ δι' αὐτοῦ στὸν Χριστό. Ὁ Ἀπόστολος Πέτρος, βάσει τῶν «ψευδοκλημεντίων ὁμιλιῶν» (γ' / δ' αἰ.), λάμβανε τοὺς «ἐπισκόπους» ἀπὸ ὁμάδα πρεσβυτέρων τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων, τοὺς ὁποίους καθιστοῦσε ἀνὰ ἓνα, σὲ διάφορες πόλεις. Δηλαδή, στὴ Συρία ἢ Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ ἀφορᾶ στὴ μεταφορὰ ὀλόκληρης τῆς *εὐχαριστιακῆς δομῆς* τῆς πρώτης ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν «Χριστό», ὁ ὁποῖος «ἀντικαθίσταται» ἀπὸ τὸν Ἰάκωβο, ὡς **πρώτου μετὰ Χριστὸν ἀρχιερέως**, καὶ στὴ συνέχεια ὑπὸ τῶν διαδόχων αὐτοῦ ἐπισκόπων. Ἡ ἀνωτέρω τοποθετήσεις τῶν «ψευδοκλημεντίων ὁμιλιῶν» περὶ τῆς ἔννοιας τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς δὲν ἀπέχει ἀπὸ τὴν *ἐσχατολογικὴ* ἀντίληψη τοῦ Ἰγνατίου, ἀφοῦ ἡ ἰδιαιτερότητα τῆς περιπτώσεως ἔγκειται στὸ γεγονός ὅτι ὁ Δεῖπνος τελέσθηκε ὑπὸ τοῦ Κυρίου περιστοιχιζομένου ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους, καὶ ἐν συνεχείᾳ στὴν πρώτη ἐκκλησία τῶν Ἱεροσολύμων ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου καὶ τῶν πρεσβυτέρων. Ἡ *Διαδοχὴ* δὲν ἦταν διαδοχὴ χειροτονιῶν, ἀλλὰ «καταστάσεως» στὸν ἐσχατολογικὸ θρόνο τῆς *ἄνω Ἱερουσαλήμ*, ἔνεκα τοῦ θανάτου τοῦ Ἰακώβου καὶ τῆς καταλύσεως τῆς κοινότητος τῶν Ἱεροσολύμων. Ἔτσι ἡ ἐν λόγῳ *ἐσχατολογικὴ* εἰκόνα περὶ Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς ἔγκειται στὸ γεγονός τῆς διατηρήσεως καὶ διαφυλάξεως τῆς *εὐχαριστιακῆς δομῆς* ἀπὸ τὸ παρελθόν, διὰ τοῦ παρόντος στὸ μέλλον.

ἀποστολικότητος ὡς μοναδικῆς, ἀποκλειστικῆς καὶ ὑπερεχούσης, ἔναντι αὐτῆς τῶν ἄλλων Ἀποστόλων⁴⁴⁵. Οἱ ἀλλεπάλληλες καὶ διαχρονικῆς προσπάθειες τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας νὰ στηρίξει τὴν ἀποψή της, δὲν κατόρθωσαν ποτὲ νὰ πείσουν πραγματικὰ τὴν περὶ τοῦ ἀντιθέτου ἀντίληψη τῆς ἀνατολῆς καὶ πολὺ περισσότερο νὰ ἰσχύσουν ἐπ’ αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ὅταν αὐτὸ ἐπιτυχάνετο, δὲν ἦταν παρὰ μεμονομένες ἐξαιρέσεις λόγῳ φιλοφρονήσεων ἢ προσωπικῶν ἰδιοτελῶν σκοπῶν, ἢ καὶ πιέσεων. Ἐξ ἄλλου, ἂν σκεφθεῖ κανεὶς ὅτι ὁ Ἀπόστολος Πέτρος τρὶς φορὲς ἀρνήθηκε τὸν Κύριο, καὶ δύο φορὲς ὑπεχώρησε ἔναντι τῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ Παύλου, περὶ τοῦ κηρύγματος στὰ ἔθνη, καὶ τῆς περιτομῆς τῶν ἐθνικῶν, πῶς δύναται νὰ γίνῃ πείσει ἢ δῆθεν ὑπεροχὴ τοῦ Πέτρου ἔναντι τῶν ὑπολοίπων Ἀποστόλων, ἄλλωστε οὔτε ὁ ἴδιος ὁ Πέτρος διενενοήθη ποτὲ πρωτοκαθεδρία μεταξὺ τῶν δώδεκα, πολὺ δὲ περισσότερο μία τέτοια παγκόσμιος. Ἀλλὰ, ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ ἐκκλησία πιστεύει ἀκράδαντα ὅτι ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης εἶναι «ὁ κληρονόμος τοῦ πρωτείου ἐξουσίας τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου πὸν ἴσχυε γιὰ ὅλη τὴν Ἐκκλησία»⁴⁴⁶, ὡς ἐκ τούτου θεωρεῖ αὐτὸν **προσωποποίηση τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς καὶ γνήσιο ἐκφραστὴ της.**

Ρωμαιοκαθολικοὶ καὶ Ὁρθόδοξοι ἀπὸ τὸν ἰδ’ ἢ καὶ ἰε’ αἰῶνα ἔχουν πλέον ἀπομακρυνθεῖ σταθερὰ μεταξὺ τους, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ παρελθόν, πρὸς τὸ ὁποῖο παρὰ τὶς ἐκατέρωθεν δογματικῆς ἢ ἄλλες διαφορῆς δὲν ἐμπόδιζαν τὴν ἔστω σπάνια ἐπι-κοινωνία τῶν δύο ἐκκλησιῶν, ἀκόμη καὶ σὲ εὐχαριστιακὸ ἐπίπεδο, ἔστω καὶ ἂν αὐτὴ ἦταν κάθε φορὰ ἐπεισοδιακῆ. Ἐπομένως, μέχρι τότε ἡ ἐγκυρότητα τῆς

---

⁴⁴⁵ Βλ. Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Τὸ κείμενο τῆς Ραβέννας*, σελ. 88-96.

⁴⁴⁶ Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Ρώμη καὶ τὸ παπικὸ πρωτεῖο*, σελ. 83, βλ. σελ. 96 ἔξ.

ἱερωσύνης τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν δὲν ἀμφισβητήθηκε στὴν πράξη, ἀλλὰ οὔτε ποτὲ αὐτὸ συνέβη καὶ ἐπισήμως, ἔκτοτε τὶ μεσολάβησε γιὰ νὰ τίθεται θέμα ἐγκυρότητας τῶν χειροτονιῶν τῶν κληρικῶν τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας, ὥστε ἐνίστε νὰ ἐκζητεῖται ἡ ἀναχειροτονία αὐτῶν; Τίποτε, τὸ ὁποῖο νὰ ἀνατρέπει ἢ νὰ ἐκθέτει ἀντικειμενικὰ τὴ μέχρι τότε πρακτικὴ λατρευτικῆς ἢ εὐχαριστιακῆς ἐπι-κοινωνίας τῶν δύο ἐκκλησιῶν, εἰ μὴ μόνο τὰ πάθη καὶ οἱ ἰδεοληψίες ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν.

ii. Δυνατότητα ἀσκήσεως οἰκονομίας

Ἡ οἰκονομία ἔπεται «κανονικὰ» τῆς ἀκρίβειας τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ἀλλὰ προηγεῖται ἠθικά, ἀφοῦ ὑπάρχει ὡς διάθεση πρὶν ἀκόμη παρέμβει ὡς πρόσκαιρη ἀπόκλιση ἀπὸ τὴν ἀκρίβεια⁴⁴⁷. Ἐκ φύσεως ἡ οἰκονομία δὲν δημιουργεῖ παρατεταμένη χρονικῶς κατάσταση, ἀσκεῖται κατ' ἐξαίρεση αἶροντας τὴν ἀκρίβεια γιὰ βραχεῖα περίοδο, διότι μία μόνιμη ἢ ἐπὶ μακρὸν ἄσκηση τῆς οἰκονομίας θὰ ἀνέτρεπε τοὺς ὅρους δεοντολογίας τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου, ὀδηγώντας τὴν μὲν οἰκονομία σὲ μία παρὰ φύση κατάσταση, τὴν δὲ ἀκρίβεια σὲ αὐτοαφανισμό. Πρόκειται γιὰ ἓνα μέτρο τὸ ὁποῖο, ὅταν ὅλα ἔχουν ἀξαντηθεῖ στὸ ρητὸ καὶ σαφές γράμμα τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ἡ οἰκονομία ἐπεμβαίνει ὡς ἀπὸ μηχανῆς θεὸς γιὰ νὰ ἐξομαλύνει μία κατάσταση καὶ νὰ δώσει λύση στὸ πρόβλημα, γιὰ νὰ

---

⁴⁴⁷ Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), «Ἐκκλησιακὴ Οἰκονομία», *Ἐπίσκεψις* 46, 774 (2015) 17-32. «οἱ κανονολόγοι, τόσο αὐτοὶ τοῦ 12ου αἰ. ὅσο καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ὑπῆρξαν οἱ συντάκτες τοῦ Πηδαλίου στὰ τέλη τοῦ 18ου αἰ., ἀντιλήφθηκαν τὴν οἰκονομία ὡς παραβίαση τῆς κανονικῆς τάξης ποὺ ἐπιχειρεῖται σὲ μεμονωμένες περιπτώσεις γιὰ σοβαροὺς λόγους σκοπιμότητας, μία παραβίαση ὅμως ποὺ, ὑπὸ παρόμοιες συνθήκες, δὲν μπορεῖ νὰ ἀποτελέσει προηγούμενο καὶ νὰ ἐπαναληφθεῖ».

ὀδηγήσει καὶ νὰ παραδώσει στὴ συνέχεια καὶ πάλι τὰ ἡνία τῆς διακυβερνήσεως στὴν ἀκρίβεια τῶν Ἱερῶν Κανόνων. Σαφῶς, **οἰκονομία** δὲν σημαίνει ὅτι ἡ ἐκκλησία ὀφείλει νὰ ἀναγνώρισει ὡς ἔγκυρες τὶς χειροτονίες οἰασδήποτε ἔξω αὐτῆς χριστιανικῆς κοινότητος, ἐνῶ ἡ ἀναγνώριση τοῦ κύρους αὐτῶν δὲν γίνεται μὲ τὴν προοπτικὴ εἰσδοχῆς τῆς χαρισματικῆς ὑποστάσεως αὐτῶν τῶν χριστιανικῶν κοινοτήτων στὴν καθολικὴ ἐκκλησία, καὶ μάλιστα, δίχως νὰ δημιουργεῖ προηγούμενο ἢ ἄλλοθι καὶ δικαιώματα γιὰ μελλοντικὲς διεκδικήσεις, ἀφοῦ ἡ ἐκκλησία θέτει κάθε φορά, ξεχωριστὰ γιὰ τὴν κάθε περίπτωση τοὺς ὅρους τῆς οἰκονομίας. Αὐτὸ ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν πρακτικὴ τῆς ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἄλλοτε ἀπεδέχετο τὸ βάπτισμα καὶ τὴ χειροτονία τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν ὡς ἔγκυρα, ἐνῶ ἀργότερα τὰ ἀπεκήρυξε ὡς ἄκυρα⁴⁴⁸. Βασικά, ὅταν οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ χαρακτηρίστηκαν σχισματικοί, τὸ βάπτισμα καὶ ἡ χειροτονία τῶν ἐθεωρήθησαν ἔγκυρα, ὅταν ἀργότερα χαρακτηρίστηκαν αἰρετικοί, τὰ μυστήριά τῶν ἐθεωρήθησαν ἄκυρα, ἄρα τὸ κρίσιμο στοιχεῖο ἐνδεχομένως τοῦ τρόπου ἐπανεισδοχῆς τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν εἶναι, ἂν αὐτοὶ χαρακτηρισθοῦν ἀπὸ μία μεγάλη σύνοδο αἰρετικοὶ ἢ σχισματικοί, ἢ ἐνδεχομένως ἀπλῶς ἀκοινώνητοι.

Ἐν τῷ μεταξὺ συγκεκριμένες περιπτώσεις ἀναδεικνύουν τὸ κανονικὸ κενὸ ἔναντι τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς ἐκκλησίας, σύμφωνα πρὸς τὸ ὁποῖο ἀκόμη καὶ τὸ βάπτισμα τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν ἐθεωρήθη ἄκυρο (ἀνυπόστατο) καὶ ἐπαναλήφθηκε, ἐνῶ αὐτὴ ἡ αὐστηρὴ στάση ἀσφαλῶς ἴσχυσε κατὰ μείζονα λόγο καὶ γιὰ τὸ κύρος τῆς ἱερωσύνης τῶν χειροτονιῶν τῶν, ὡς σχισματικῶν ἢ ἀκοινωνήτων, πολὺ δὲ περισσότερο

---

⁴⁴⁸ Π. Τρεμπέλα, Δογματικὴ, τόμ. Γ', σελ. 50.

θεωρηθουμένων αὐτῶν ὡς αἰρετικῶν. Παρόμοια εἶναι ἡ περίπτωση προσχωρήσεως, κατὰ τὸ 1840, Μελχίτου Οὐνίτου ἐπισκόπου μαζί μὲ τὸ ποιμνιό του στὴν Ὁρθόδοξη ἐκκλησία⁴⁴⁹. Ἡ εἰσοχὴ συνετελέσθη δι' ἀναβαπτίσεως τῶν λαϊκῶν μελῶν, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι αὐτοὶ ὡς Οὐνῖτες εἶχαν δεχθεῖ τὸ βάπτισμα διὰ τριπλῆς καταδύσεως καὶ ὄχι διὰ ραντισμοῦ, οἱ δὲ κληρικοὶ διὰ ἀναχειροτονίας, ἀφοῦ προηγουμένως εἶχαν δεχθεῖ καὶ αὐτοὶ τὸ βάπτισμα(!). Ἐδῶ ἀποδεικνύεται καὶ πάλι ὅτι τὸ βάπτισμα ἀποτελεῖ προϋπόθεση γιὰ τὴν ἀναγνώριση ἢ μὴ τῆς ἱερωσύνης. Ἡ περίπτωση τοῦ 1840 ἔτυχε ὁμολογουμένως τῆς πιὸ ἀυστηρῆς ἀντιμετωπίσεως, κατ' αὐτὴν ἔγινε ἐφαρμογὴ τῆς ἀκρίβειας, ἂν ὄχι καὶ ὑπέρβαση, τῶν Ἱερῶν Κανόνων. Ἀντιθέτως κατὰ τὸ 1860 ἐπὶ Ἰωακείμ τοῦ Β', καὶ ἄλλων Μελχιτῶν Οὐνιτῶν προσελθόντων στὴν Ὁρθόδοξη ἐκκλησία, ἐλήφθη συνοδικὴ ἀπόφαση ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου κατὰ τὴν ὁποία ἡ εἰσοχὴ τῶν μελχιτῶν Οὐνιτῶν ἱερέων καὶ ἐπισκόπων τῶν λεγομένων Καθολικῶν θὰ γίνονταν διὰ χρίσματος, ἀναγνωρίζοντας τὴν κατάστασιν τῆς ἱερωσύνης των⁴⁵⁰. Καὶ τὰ δύο περιστατικὰ καταδεικνύουν ὄχι τὴν ἔλλειψη τῆς ἐγκυρότητος ἢ κανονικότητος τῆς ἱερωσύνης τῶν σχισματικῶν, ἂν ὄχι καὶ τῆς ὑποστάσεώς της, ἀλλὰ τὶς σχέσεις τῶν δύο πλευρῶν τὶς ὁποῖες ἔχουν ἢ θέλουν νὰ ἀναπτύξουν. Ὅπως ἤδη ἐλέχθη ἡ ὅποια συνοδικὴ ἀπόφασις τῆς ἐκκλησίας περὶ οἰκονομίας δὲν δεσμεύει τὴ μεταγενέστερη, ἀφοῦ, εἴτε ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἀκρίβειας, εἴτε ἡ ἄσκηση οἰκονομίας ἀποτελοῦν τὴν κατὰ περίπτωσιν ἐνδεδειγμένη λύσιν τοῦ προβλήματος στὴ δεδομένη ἱστορικὴ στιγμή. Κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἀναφέρεται καὶ ἡ πράξις τῆς ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Συμεῶν

---

⁴⁴⁹ Π. Τρεμπέλα, *Δογματικὴ*, τόμ. Γ', σελ. 50, ὑπ. 51.

⁴⁵⁰ Π. Τρεμπέλα, *Δογματικὴ*, τόμ. Γ', σελ. 50, ὑπ. 51.

τοῦ Τραπεζούντιου συγκροτηθείσης Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1484), σύμφωνα μὲ τις ἀποφάσεις τῆς ὁποίας ὠρίσθη κατ' οἰκονομία νὰ γίνονται δεκτοὶ οἱ προσερχόμενοι ἐκ τῶν Λατίνων διὰ λιβέλλου καὶ χρίσματος μὲ ἐνδεχόμενη ἀναγνώριση τῆς ἱερωσύνης των⁴⁵¹, ἐνῶ μαρτυροῦνται καὶ περιπτώσεις ἐπιστρεφόντων λατίνων ἱερέων, τῶν ὁποίων ἡ ἱερωσύνη αὐτῶν χαρακτηρίστηκε ἔγκυρος (ἰσχυρά), καὶ ἔγιναν δεκτοὶ ἄνευ οἰασδῆποτε ἱεροτελεστικῆς διαδικασίας, ὡς συλλειτουργοὶ τῶν Ὁρθοδόξων ἱερέων, μόνο διὰ ὁμολογίας καὶ ὑποσχέσεως⁴⁵².

Σὲ κάθε περίπτωση τὸ ἐκκλησιολογικὸ πρόβλημα τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς ἐκκλησίας, ἂν καὶ ὑπαρκτό, δὲν εἶναι τόσο μεγάλο, γιὰ τὸ ὁποῖο νὰ ἐπιμένει κάποιος ὅτι ἀπώλεσε τὴν Ἀποστολικὴ τῆς Διαδοχῆ, ἢ ὅτι δὲν ὑφίσταται αὐτὴ ὄντολογικὰ ὡς ἐκκλησία. Ἡ θεωρία περὶ τῶν «δύο πνευμόνων τῆς ἐκκλησίας» ἔχει βάση μὲ τὴν ἔννοια ὅτι ἀνατολὴ καὶ δύση ἦσαν πάντα δύο κόσμοι σὲ ἓνα σῶμα καὶ μία πίστη, ἀλλὰ μὲ διαφορετικὰ βιώματα καὶ χαρακτῆρα, καὶ ὁ ἐπιτυχῆς ὅρος «ἀδελφὲς Ἐκκλησίες», ὁ

---

⁴⁵¹ Π. Τρεμπέλα, *Δογματική*, τόμ. Γ', σελ. 50-51, ὑπ. 51.

⁴⁵² Λόγω τῆς συνάφειας μεταξὺ τῶν μυστηρίων τοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς ἱερωσύνης, γίνεται ἀναγκαία ἀναφορὰ στοῦ πρώτο, στοῦν βαθμὸ τὸν ὁποῖο αὐτὸ εἶναι ἀπαραίτητο, γιὰ νὰ γίνῃ κατανοητὸ τὸ φαινόμενο τῆς ἀσκήσεως οἰκονομίας, ὅσον ἀφορᾷ στὶς χειροτονίες αἰρετικῶν καὶ σχισματικῶν. Στὰ πλαίσια λοιπὸν αὐτά, τῆς ἀναγνώρισεως τῶν μυστηρίων τῶν σχισματικῶν, ἡ σύνοδος τοῦ 1484 καθώρισε τυπικὸ ἐπανεισοδοχῆς τῶν λατίνων στὴν ὀρθόδοξη ἐκκλησία, κατὰ τὸ ὁποῖο ἔπρεπε οἱ προσερχόμενοι νὰ ἀπαγγέλουν τὸ Σύμβολο τῆς πίστεως, νὰ ὑπογράψουν ὀρθὴ ὁμολογία, καὶ νὰ λαμβάνουν τὸ χρίσμα, ὁ τρόπος αὐτὸς ἐπανεισοδοχῆς ἴσχυσε μέχρι τὸ 1755. Τὸν Ἰούλιο τοῦ ἰδίου ἔτους ὁ Κωνσταντινουπόλεως Κύριλλος ὁ Ε', ὁ Ἀλεξανδρείας Ματθαῖος, καὶ ὁ Ἱεροσολύμων Παρθένιος, ἀποφάσισαν συνοδικῶς ὅπως οἱ ἐπιστρέφοντες ἐκ τῆς ρωμαιοκαθολικῆς καὶ ἀρμενικῆς ἐκκλησίας νὰ ἀναβαπτίζονται, συνεπῶς αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἀφοῦ δὲν ἀναγνώριστηκε ὁ βάπτισμα, κατὰ μείζονα λόγο ἡ χειροτονία τους δὲν θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ κατ' οὐδένα τρόπο, ἂν καὶ ὑπῆρξε καὶ ἡ ἀντίθετη κατ' οἰκονομία ἀναγνώριση τοῦ βαπτίσματος τῶν λατίνων καὶ ἀρμενίων κληρικῶν. Οἱ πατριάρχες Κυπριανὸς (1708-1709) καὶ Ἱερεμίας Γ' (1716-1726) εἶχαν ἀποφανθεῖ ὅτι ἀρκοῦσε ὀρθὴ ὁμολογία πίστεως καὶ χρῆση δι' ἁγίου μύρου, πρὸς εἰσοδοχὴ στὴν ὀρθόδοξη ἐκκλησία τῶν ἀπὸ τῆς λατικικῆς ἐπιστρεφόντων. Καὶ ὡς πρὸς τοὺς Λουθηρανούς καὶ Καλβινιστάς, δὲν ὑπῆρξε ἐνιαεὶ ἀντιμετώπιση ἀπὸ πλευρᾶς τῆς ὀρθόδοξης ἐκκλησίας, ἡ ὁποία μέχρι τὸν 17^ο αἰῶνα ἀπορρίπτουσα τὸ βάπτισμά τους, ἀναβάπτιζε τοὺς προσερχομένους σ' αὐτήν, ἀλλ' ἔκτοτε ἀναγνώριζουσα μερικῶς τὸ βάπτισμά τους, τὸ ἀπεδέχετο ὡς ἔγκυρο διὰ χρίσματος. Π. Τρεμπέλα, *Δογματική*, τόμ. Γ', σελ. 51, ὑπ. 51.

ὁποῖος ἔχει κατακριθεῖ ἀπὸ πολλοὺς ὅτι ἀναιρεῖ τὴν ὄντολογικὴ ὑπαρξὴ τῆς Μίας ἐκκλησίας εἶναι ἀκραῖος, ἂν ὄχι ἀνεδαφικός, διότι καὶ αὐτὴ ἱερουργεῖ εὐχαριστιακὰ τὸ ἓνα «σῶμα» καὶ «αἷμα» τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖο τὶς ἐνώνει. Ἔτσι, ἡ ἀντιμετώπιση τὴν ὁποία πρέπει νὰ ἔχει ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ ἐκκλησία ἀπὸ πλευρᾶς Ὁρθοδόξου, πρέπει νὰ εἶναι ἡπιότερη («...ἡπιῶς καὶ εἰρηνικῶς διαπράξασθαι... ἐν ἡμερότητι συναγόντων τοὺς τὰ διάφορα φρονοῦντας...»⁴⁵³) καὶ αὐτῆς τῶν ἀρχαίων σχισματικῶν ἐκκλησιῶν, ἀφοῦ αὐτὴ δὲν καταδικάσθηκε γιὰ αἰρέσεις, ὅπως ἐκεῖνες ἀπὸ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο. Αἰξίζει ἐπίσης νὰ σημειωθεῖ, ὅτι ἔχει ὑποστηριχθεῖ ἡ ἐγκυρότητα τῶν χειροτονιῶν τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς ἐκκλησίας⁴⁵⁴, δηλαδὴ τὸ γνήσιο τῆς Ἀποστολικῆς τῶν Διαδοχῆς, ὅτι αὐτὸ δύναται νὰ ἐξαρτηθεῖ ἀπὸ ἐπίσημη συνοδικὴ ἀποφάση ἀμφοτέρων τῶν ἐκκλησιῶν⁴⁵⁵, δεδομένου ὅτι ἡ διαίρεση στὴν πίστη δὲν ἀποτελεῖ καὶ διαίρεση στὴ χάρη τῆς ἱερωσύνης, διότι τὸ Πνεῦμα εἶναι ἓνα καὶ ἀδιαίρετο ἀκόμη καὶ στὸ σχίσμα.

Τὰ ἴδια ἰσχύουν καὶ στὴν περίπτωση τῆς Παλαιοκαθολικῆς ἐκκλησίας⁴⁵⁶, ἡ ὁποία δημιουργήθηκε ἐξ ἀντιδράσεως τῶν καινοτομιῶν τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς, ἐνῶ ταυτόχρονα διετήρησε παλαιὰ ἔθνη, ἐν ἀντιθέσει μὲ τὴ Διαμαρτύρηση, ἡ ὁποία ἀπέρριψε τὸ σύνολο σχεδὸν τῆς ἱερᾶς παραδόσεως. Ἀποδέχεται καὶ διατηρεῖ τὴν Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ, ὡς

---

⁴⁵³ ΡΠΣ, Καρθαγ. ξς', τόμ. Γ', σελ. 475.

⁴⁵⁴ Πρβλ. ΡΠ Σύνταγμα, τόμ. Ε', σελ. 403-404.

⁴⁵⁵ Χ, Ἀνδρούτσου, Δογματικὴ, σελ. 394.

⁴⁵⁶ Οἱ Παλαιοκαθολικοὶ ἀποδέχονται τὴν ἱερωσύνη ὡς μυστήριον ἀφ' ἑνός, ἀφ' ἑτέρου ἀπορρίπτουν τὴν καταναγκαστικὴ ἀγαμία τοῦ κλήρου, εἰσάγοντες τὸν γάμο τῶν κληρικῶν μετὰ τὴ χειροτονία, βασιζόμενοι προφανῶς στὸν ἰ' Κανόνα τῆς ἐν Ἀγκύρα Συνόδου, ὁ ὁποῖος ὅμως ἀφορᾶ μόνο στοὺς διακόνους καὶ μάλιστα ὑπὸ ὀρισμένες συνθήκες. Ἀλλὰ ὁ ἰ' τῆς Ἀγκύρας ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὸν ζ' τῆς Β' ἐν Τρούλῳ, ὁ ὁποῖος ἀπογορεύει ἐπὶ ποινῇ καθαιρέσεως τὸν γάμο μετὰ τὴ χειροτονία καὶ συμπεριλαμβάνει στὸν Κανόνα καὶ τοὺς ὑποδιακόνους, ὡσαύτως καὶ ὁ α' τῆς Νεοκαισαρείας. Ἰ. Καρμίρη, Ὁρθοδοξία καὶ Παλαιοκαθολικισμός. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Ἐκκλησίας». Ἀθῆναι 1966, σελ. 88.

μετάδοση τῆς Ἀποστολικῆς Παρακαταθήκης, ἐνῶ «φλερτάρει» πότε μετὴν Ὁρθόδοξη ἐκκλησία καὶ πότε μετὴν Ἀγγλικανική. Πάντως καὶ γιὰ τοὺς Παλαιοκαθολικοὺς ὑποστηρίζεται τὸ ἔγκυρο τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς, μετὴν ἔννοια τῆς ἀδιάκοπης Ἀποστολικῆς χειροτονίας, ἀφοῦ οἱ ἀποκλίσεις περὶ τὴν πίστη δὲν ἦσαν τέτοιες οἱ ὁποῖες νὰ ἀποτελοῦν προϋπόθεση γιὰ νὰ ἀγνοηθεῖ ἢ νὰ ὑποτιμηθεῖ ἡ κοινότητα αὐτὴ ὡς ἐκκλησία **ὑπὸ τὴν ὄντολογικὴ ἔννοια τοῦ ὄρου.**

Τὸ γεγονός ὅτι, ὅπως κατὰ τὸ παρελθόν, ἔτσι καὶ σήμερα δὲν καταγγέλλονται ἐπίσημα οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ ὡς αἰρετικοί, ὅπως καὶ οἱ ἐξ αὐτῶν μεταγενεστέρως ἀποσχισθέντες Παλαιοκαθολικοί, σημαίνει πὼς ἡ Ὁρθόδοξη ἐκκλησία θεωρεῖ ὅτι ὑφίστανται οἱ ἀντικειμενικὲς προϋποθέσεις καὶ δυνατότητες γιὰ τὴν ἐπούλωση τῶν συνεπειῶν ἀπὸ τὸ λεγόμενο σχίσμα καὶ ἐντεῦθεν, δεδομένου ὅτι εἰδικὰ στοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς καὶ Παλαιοκαθολικοὺς διατηρεῖται ἡ χριστιανικὴ πίστη στὸ σύνολό της καὶ ἡ περὶ Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς ἀντίληψη, ὅπως καὶ ἡ ἔννοια τῆς ἱερωσύνης ὡς μυστηρίου. Ἐπειτα, ἡ Ὁρθόδοξη ἐκκλησία ἔχει κανονικοὺς λόγους νὰ θεωρεῖ τὴν προσέγγιση ἢ καὶ τὴν ἐπανένωση τῶν ἀνωτέρω ἀπὸ κανονικῆς καὶ μυστηριακῆς πλευρᾶς δυνατὴ, ἀφοῦ ὁ ς' Κανόνας τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὁ ὁποῖος ἀφορᾶ στὶς ἀρχαῖες αἱρέσεις, θεωρεῖ αἰρετικούς αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι προσέβαλαν τὰ θεμελιώδη δόγματα τῆς πίστεως, «...αἰρετικούς δὲ λέγομεν, **τούς τε πάλαι τῆς ἐκκλησίας ἀποκηρυχθέντας, καὶ τούς μετὰ ταῦτα ὑφ' ἡμῶν ἀναθεματισθέντας**: πρὸς δὲ τούτοις, καὶ τούς τὴν πίστιν μὲν τὴν ὑγιῆ προσποιουμένους ὁμολογεῖν, ἀποσχίσαντας δέ, καὶ ἀντισυνάγοντας τοῖς κανονικοῖς ἡμῶν ἐπισκόποις...»⁴⁵⁷. Ἐπομένως, οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ καὶ

---

⁴⁵⁷ ΡΠΣ, Β', Οἰκ. Κανὼν ς' τῆς Β', τόμ. Δ', σελ. 180-182.

Παλαιοκαθολικοὶ δὲν ἐμπίπτουν ἐπίσημα οὔτε σὲ καταδικές ἢ ἀφορισμούς, ὅπως αὐτὸ συνέβη σὲ αίρετικούς καταδικασθέντες ἀπὸ τὶς Οἰκουμενικὲς Συνόδους, ἀλλὰ οὔτε καὶ σὲ καθαιρέσεις ἢ σχίσματα, ὅσον ἀφορᾶ στὶς σχέσεις τους πρὸς τὴν Ὁρθόδοξη ἐκκλησία, ἐκτὸς τοῦ γεγονότος ὅτι ὑφίσταται μεταξύ των ἕνα καθεστῶς ἄτυπης ἀκοινωνησίας⁴⁵⁸, ὡς ὑπόλειμμα ἀτελέσφορων προσπαθειῶν πρὸς ἐπανένωση ἀνατολῆς καὶ δύσεως.

Ἔτσι λοιπόν, ἐκκλησίες οἱ ὁποῖες διετήρησαν ἀδιάσπαστη τὴν Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ καὶ ἀναγνωρίζουν τὴν ἱερωσύνη ὡς μυστήριον, δύνανται νὰ γίνουν δεκτές - ὄχι ἀπαραίτητα κατ' οἰκονομία - ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξη ἐκκλησία ἄνευ ἀναχειροτονίας, κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας. Τέτοιες περιπτώσεις σήμερον εἶναι ἐκτὸς τῶν ἐκ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς ἐκκλησίας προσιόντες στὴν Ὁρθόδοξη, εἰδικὰ δὲ οἱ ἐκ τῶν Ἀντιχαλκηδονίων, τῆς Ἀρμενικῆς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἀνατολικῶν ἐκκλησιῶν, ὡς καὶ τῶν Κοπτῶν, Ἀβησσυνῶν, Χαλδαίων, καὶ Ἰακωβιτῶν⁴⁵⁹. Οἱ ἐκκλησίες αὐτές, **ὄντολογικὰ ὑφιστάμενες**, φέρουν τὰ ἐχέγγυα τῶν διαδοχικῶν χειροτονιῶν, τὰ ὁποῖα ἀνάγονται ἱστορικὰ στοὺς Ἀποστόλους μέσῳ τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς καὶ **ὑπηρετοῦν (διατηροῦν) τὴν εὐχαριστικὴ σύναξη-ὑπόσταση τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῶν**, ἐνῶ ἐπιδεικνύουν καλὴ πρόθεση, λόγῳ τῆς προσεγγίσεως καὶ τῶν συνεργασιῶν μὲ τοὺς ὀρθοδόξους, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀγαθῆς διαθέσεως αὐτῶν γενικῶς πρὸς τὴν Ὁρθόδοξη ἐκκλησία καὶ ἀναλήψεως πρωτοβουλιῶν, «...πρὸς ἄρσιν τῶν ἐπιπροσθουσῶν τῇ προσεγγίσει καὶ τῇ ἐνώσει

---

⁴⁵⁸ Βλ. Κ. Κατερέλου (Επισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Αγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης*, σελ. 36-37.

⁴⁵⁹ Ἰ. Καρμίρη, *Αἱ ἀρχαῖαι ἀντιχαλκηδόνειοι ἐκκλησίαι τῆς ἀνατολῆς καὶ ἡ βάσις τῆς ἐπανενώσεως αὐτῶν μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, σελ. 30.

δυσχερειῶν, αἴτινες, πάντως, οὐκ εἰσὶ τοσοῦτον μεγάλαι, ὅσον συνήθως ὑπολαμβάνεται καὶ νομίζεται»⁴⁶⁰.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

Η ΠΟΙΚΙΛΟΜΟΡΦΗ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΙΕΡΩΣΥΝΗΣ ΣΤΗ ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΗΣΗ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΜΕΝΕΣ ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ

ι. Ἡ ἔννοια τῆς Ἱερωσύνης ὡς Λειτουργήματος στὸν Προτεσταντισμὸ

Στὸ κεφάλαιο αὐτό, περὶ τῆς ἔννοιας τῆς ἱερωσύνης στὸν Προτεσταντισμὸ, μόλις ποὺ μποροῦμε νὰ μιᾶμε γιὰ Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ καὶ ἱερωσύνη, ἐνῶ εἶναι ἐπισηφαλῆς ἡ ἔννοια τῆς ἐκκλησίας, ἀφοῦ περιπτώσεις οἱ ὁποῖες ἐξετάζονται διαθέτουν ἀπὸ λίγο ἕως πολὺ, ἢ καὶ ἀνύπαρκτη τὴν ὄντολογικὴ ἔννοιά της στὴ βάση τῆς εὐχαριστιακῆς συνάξεως, διότι αὐτὴ προϋποθέτει τὴν ἱερωσύνη ὡς μυστήριον καὶ συνεπῶς τὴν Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ, τὴν ὁποία ἡ πλειονότητα τῶν προτεσταντικῶν κοινοτήτων ἐγκατέλειψε. **Τὰ μυστήρια νοοῦνται μᾶλλον ὡς σημεῖα καὶ σύμβολα ὑπερβατικῶν μεγεθῶν, παρὰ ὡς «χαρισματικά» ἱστορικὰ γεγονότα.** Ἡ Μεταρρύθμιση ἐνῶ ξεκίνησε μὲ ἄλλες διαθέσεις, ἀντιτιθέμενη στὰ ὀλισθήματα τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας, ἀντὶ νὰ στραφεῖ στὴν Ὁρθόδοξη ἐκκλησία ἐξαιτίας συνειδησιακῆς

---

⁴⁶⁰ Ἐκ τῆς ἐγκυκλίου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου «ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ ἐν ἔτει 1951 γενομένου πανηγυρικοῦ ἑορτασμοῦ τῆς 1500ης ἐπετείου τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου», Ἰ. Καρμίσση, Αἱ ἀρχαῖαι ἀντιχαλκηδόνειοι ἐκκλησίαι τῆς ἀνατολῆς καὶ ἡ βάση τῆς ἐπανενώσεως αὐτῶν μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, σελ. 78-79, 88.

νοοτροπίας, ἴδρυσε δικές της ἐκκλησίες καὶ ὁμολογίες. Δυστυχῶς ὁμως, αὐτὴ ἐξετράπη σὲ ἄλλα σοβαρότερα θεολογικὰ σφάλματα, τὰ ὅποια τὴν κατέστησαν σὲ δυσμένεστερη θέση δογματικὰ καὶ ἐκκλησιολογικὰ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ὅποια κατεδίκασε. Διαμαρτυρόμενοι ἢ Προτεσταντάντες μὲ διαδοχικὲς ἀμφισβητήσεις κατέληξαν νὰ ἀπορρίψουν τὴν πλειονότητα τῶν μυστηρίων, ἀλλοιώνοντας καὶ αὐτὸ τῆς ἱερωσύνης⁴⁶¹, ἀκόμη δὲ ἀποστασιοποιήθησαν καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν παραδοσιακὴ περὶ τῆς ἐκκλησίας ἔννοια⁴⁶². Ἔτσι, ἡ κάθε Προτεσταντικὴ ομάδα ἐλέγχεται γιὰ «τὸ ὄνομα τῆς ἐπισκοπῆς», τὴν ἔννοια τῆς ἱερωσύνης, ἂν καὶ κατὰ πόσο αὐτὴ εἶναι ἀποδεκτὴ ὡς μυστήριον⁴⁶³, ὅπως καὶ γιὰ τὸ ἐνδεχόμενον τῆς ἀδιάκοπης Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς⁴⁶⁴. Στὸν χῶρον τῆς Διαμαρτυρήσεως κυρίαρχη ἀξία εἶναι ἡ ἔννοια τῆς «κοινότητος» καὶ «τῆς κλήσεως τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ», ὡς «βασιλείου ἱερατεύματος»⁴⁶⁵, ἀντὶ τῆς ἔννοιας τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς ἱερωσύνης, ὡς ἰδρυτικῶν αὐτῆς στοιχείων συνδεδεμένων μὲσω τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς μὲ τοὺς Ἀποστόλους καὶ τοὺς διαδόχων τους⁴⁶⁶. Στὶς ἔννοιες τῆς «κοινότητος» καὶ τῆς «κλήσεως» θεμελιώνεται ὁ θεσμὸς τοῦ «κεχειροτονημένου» λειτουργήματος (Amt)⁴⁶⁷, πρὸς ἀποφυγὴ τῆς ἔννοιας τῆς ἱερωσύνης ὡς μυστηρίου συνδεδεμένου μὲ τὴν Ἀποστολική

---

⁴⁶¹ Γ. Φίλια, *Εἰκὼν τῶν Μελλόντων*, σελ. 482 ἑξ., «Προτεσταντισμὸς καὶ Ὁρθόδοξη Λατρεία», σελ. 145-146.

⁴⁶² Γ. Κονιδάρη, «Τὸ Λειτουργήμα» = Amt» (Α'), σελ. 712.

⁴⁶³ Πρβλ. Χ. Ανδρούτσου, *Δογματικὴ*, σελ. 301 ἑξ.

⁴⁶⁴ Περὶ εἰσοδοχῆς Διαμαρτυρομένων, βλ. Ἰ. Καρμίρη, *ΔΣΜ*, τόμ. ΙΙ, σελ. 1015-1024. Πρβλ. Πράξ. η' 14-17.

⁴⁶⁵ Α' Πέτρου β' «5. καὶ αὐτοὶ ὡς λίθοι ζῶντες οἰκοδομεῖσθε οἶκος πνευματικὸς, ἱεράτευμα ἅγιον, ἀνενέγκαι πνευματικὰς θυσίας εὐπροσδέκτους τῷ Θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ... 9. ὑμεῖς δὲ γένος ἐκλεκτόν, βασιλεῖον ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον, λαὸς εἰς περιποίησιν, ὅπως τὰς ἀρετὰς ἐξαγγείλητε τοῦ ἐκ σκοτῶν ὑμᾶς καλέσαντος εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς».

⁴⁶⁶ Βλ. Γ. Κονιδάρη, «Τὸ Λειτουργήμα» = Amt» (Α'), σελ. 719-720.

⁴⁶⁷ «Ἐπίσημο ἢ δημόσιο λειτουργήμα», «θέση ἢ καθήκον ὑπαλλήλου», βλ. Γ. Κονιδάρη, «Τὸ Λειτουργήμα» = Amt» (Α'), σελ. 707 ὑπ. 20., σελ. 722.

Διαδοχή, στήν ὁποία γενικῶς ἀπουσιάζει ὁ χειροτονῶν, ἀφοῦ κατήργησαν τὸν φορέα καὶ ἐκφραστή τῆς καὶ τῆ θέσης του κατέλαβε γενικῶς καὶ ἀορίστως τὸ «βασιλείον ἱεράτευμα», ὡς **κοινοτικὸς θεσμὸς «κεχειροτονημένου λειτουργήματος» ἄνευ χειροτονουῦντος**⁴⁶⁸, προβάλλοντας ἔτσι τὴν ἔννοια τῆς γενικῆς ἱερωσύνης⁴⁶⁹. Τὸ «κεχειροτονημένο» λειτουργήμα γιὰ τὶς Προτεσταντικὲς ἐκκλησίες ἐνεργοποιεῖται ποικιλόμορφα στὶς λατρευτικὲς τοὺς συνάξεις⁴⁷⁰, ὅπου φορεῖς του εἶναι ὅλοι οἱ χριστιανοί⁴⁷¹, οἱ «κεκλημένοι» **μὲ τὴν «ἔμπνευση τῆς κοινότητος» ἀνακαλύπτουν τὰ χαρίσματα τὰ ὁποῖα ἔλαβαν ὑπὲρ αὐτῆς**. Πρόκειται γιὰ μία παραπλήσιας νοηματικῆς κοινωνίας, μὲ τὴν ἔννοια «τί τὸ Πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις»⁴⁷², ἀλλὰ ἀντικειμενικὰ ξένης πρὸς αὐτὴν τῆς μυστηριακῆς ἱερωσύνης, ἡ ὁποία ἀφορᾶ σὲ ὅλα τὰ «κεκλημένα μέλη», καὶ ὄχι μόνον σὲ μία ιδιαίτερη τάξη, ἡ ὁποία **διαχειρίζεται ἀποκλειστικὰ αὐτὴ μόνη τὴν ἐπιπεσοῦσα σὲ ὅλη τὴν «κοινότητα» χάρι τοῦ Θεοῦ**.

Στὸν Προτεσταντικὸ χῶρο, πλὴν ἐξαιρέσεων, δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ συστάσεως, ἢ μᾶλλον διατηρήσεως τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης, ἐφ' ὅσον αὐτὴ δὲν ὑφίσταται, ἀφ' ὅτου διέκοψαν τὴν παράδοση τῆς Αποστολικῆς Διαδοχῆς μέσῳ τῶν ἐπισκόπων, καὶ **ὑπερίσχυσε αὐτῆς ἡ ἐπικρατήσασα ἔννοια τῆς γενικῆς ἱερωσύνης «ὡς συνόλου κοινότητος χαρισματούχων»**, καὶ αὐτὸ ἰσχύει γιὰ τὴν πλειονότητα τῶν Προτεσταντικῶν ἐκκλησιῶν ἢ ὁμολογιῶν. Ἐπομένως, στὸ ἐνδεχόμενον ἐπιστροφῆς αὐτῶν στὴ Μία ἐκκλησία, ἡ ἐξ ὑπαρχῆς

---

⁴⁶⁸ Γ. Κονιδάση, «Τὸ Λειτουργήμα» = Amt» (Α'), σελ. 709, 721-722.

⁴⁶⁹ Γ. Κονιδάση, «Τὸ Λειτουργήμα» = Amt» (Α'), 711.

⁴⁷⁰ Βλ. Γ. Κονιδάση, «Τὸ Λειτουργήμα» = Amt» (Α'), σελ. 720.

⁴⁷¹ Γ. Κονιδάση, «Τὸ Λειτουργήμα» = Amt» (Α'), σελ. 723.

⁴⁷² Αποκ. β' 7. «Ὁ ἔχων οὖς ἀκουσάτω τί τὸ Πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις. Τῷ νικῶντι δώσω αὐτῷ φαγεῖν ἐκ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, ὃ ἐστὶν ἐν τῷ παραδείσῳ τοῦ Θεοῦ μου».

ἀνάδειξη (χειροτονία) τῶν προϋσταμένων τῆς «χαρισματικῆς κοινότητος» εἶναι ἀναπόφευκτη, ἀφοῦ δὲν δύναται νὰ γίνῃ ἀπὸ τὴν ἐκκλησία δεκτὸ αὐτὸ τὸ ὁποῖο ἐκτὸς αὐτῆς εἶναι ἀνύπαρκτο, δεδομένου μάλιστα ὅτι στὸν Προτεσταντισμὸ δὲν πρόκειται γιὰ «ἱστορικὲς»⁴⁷³ ἐκκλησίες, οἱ ὁποῖες διετήρησαν, ἔστω ἐξωτερικὰ τὴν Ἀποστολικὴ Διαδοχή, ἢ διετηρήθησαν ὄντολογικὰ ὡς «ἐκκλησίες», ὥστε αὐτὴ νὰ ἀναγνωρισθῇ ἢ νὰ ἀποκατασταθῇ κανονικὰ μὲ τὴν ἔνωσή της στὴν Μία ἐκκλησία. Ἐδῶ, διακοπῆς - ὅπου αὐτὸ συνέβη - τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς, δὲν δύναται νὰ ἀποδοθῇ ἀναδρομικὴ ἰσχὺ στὴν ἐνέργεια τῆς θείας Χάριτος, ἀφοῦ αὐτὴ διενεργεῖται γενικῶς καὶ ἀορίστως σὲ κοινοτικὰ ἢ κοινωνικὰ ἐπίπεδα, ξένη πρὸς τὴ μορφή ἑνὸς εἰδικοῦ ἱερατικοῦ λειτουργήματος.

Εὐρύτερα στὸν Προτεσταντικὸ χῶρο δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ λόγος περὶ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης, ἀφοῦ δὲν ὑφίσταται πλέον αὐτὴ, λόγω τῆς ἀπορρίψεως τῆς Ἀποστολικῆς Παραδόσεως καὶ Διαδοχῆς, ἂν καὶ τὸ γεγονός αὐτὸ δὲν ἰσχύει γιὰ ἕναν ἀριθμὸ Προτεσταντικῶν ἐκκλησιῶν. Ἐκεῖ ὅπου γίνεταί λόγος γιὰ ὁμολογίες καὶ ὄχι γιὰ ἐκκλησίες, συνήθως ἐννοοῦνται ομάδες οἱ ὁποῖες ὁμολογοῦν τὴν ἀντίθεσή τους πρὸς τὴν ἔννοια τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς, ἐπομένως δὲν ὑφίσταται τὸ παραμικρὸ ἴχνος ἐξωτερικῶν σημείων τὸ ὁποῖο νὰ τοὺς συνδέει μὲ αὐτὴν.

Ἡ πλειονότητα τῶν Προτεσταντῶν, μὲ ἀναφορὰς τοὺς στίς Γραφές περὶ πρεσβυτέρων, ἐπισκόπων καὶ διακόνων, ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ σημερινὴ Ρωμαιοκαθολικὴ καὶ Ὁρθόδοξη ἐκκλησιαστικὴ τάξη, δὲν ἀποτελεῖ παραδοθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων παράδοση⁴⁷⁴. Καὶ αὐτὸ ἐπειδὴ στὴν Καινὴ Διαθήκη φαίνεται ὅτι, ἂν καὶ ὑπάρχουν οἱ τρεῖς ὅροι, Ἐπισκόπου,

---

⁴⁷³ Ἱστορικὲς ὀνομάσθησαν οἱ ἕτεροδοξες ἐκκλησίες γιὰ ἀντικειμενικοὺς καὶ διαχριστιανικοὺς λόγους, ἀπὸ τὴν Ἁγία καὶ Μεγάλὴ Σύνοδο τῆς Κρήτης (2016).

⁴⁷⁴ Γ. Κονιδάρη, «Τὸ Λειτουργήμα» = Amt» (Α'), σελ. 725.

Πρεσβυτέρου καὶ Διακόνου, οἱ δύο ὄροι «Ἐπίσκοπος» καὶ «Πρεσβύτερος» ταυτίζονται ἐννοιολογικά, καὶ δὲν διαχωρίζονται ὡς λειτουργήματα, ὅπως γίνεται σήμερα στὴν Ρωμαιοκαθολικὴ καὶ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Ἔτσι, οἱ Προτεστάντες δὲν ἀποδέχονται τὴ διαδοχὴ τῶν ἐπισκόπων στὴν ἐκκλησία, ἐπειδὴ τὴ θεωροῦν **αὐθαίρετη καὶ καταχρηστική**. Ὅμως, ἡ ἱστορικὴ πραγματικότητα εἶναι πῶς καθὼς ἡ ἡγεσία τῶν Ἀποστόλων ἄρχισε νὰ ἐκλείπει, ὑπῆρξε ἀναπόπευκτη ἢ ἀλλαγὴ στὴ μετάβασή της, ἔπρεπε ἄλλοι νὰ συνεχίσουν τὸ ἔργο τους, πράγμα τὸ ὁποῖο δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ συμβεῖ ζώντων τῶν Ἀποστόλων. Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο διεμορφώθη ὁ θεσμὸς τοῦ ἐπισκόπου στὴ μεταποστολικὴ περίοδο, δηλαδὴ στὰ τέλη τοῦ πρώτου αἰώνα, ὡς τὶς ἀρχὲς τοῦ δευτέρου, προέκυψε ἀπὸ τοὺς περιοδεύοντας μαθητὰς τῶν Ἀποστόλων τοὺς «Προφήτας», καθὼς καὶ ἀπὸ τὸν ρόλο τὸν ὁποῖο διεδραμάτησαν στὸ μεσοδιάστημα τῆς μεταβάσεως στὴν ἐπόμενη μορφή διαποιμάνσεως, αὐτὴν τὴν τοῦ ἐπισκόπου.

Ἀντίθετα πρὸς τὶς θέσεις τῶν Προτεσταντῶν, ἡ *Α' Κλήμεντος* διακρίνει τὴ θέση τῶν λαϊκῶν λέγουσα ὅτι, «...ὁ λαϊκὸς ἄνθρωπος τοῖς λαϊκοῖς προστάγμασι δέδεται...»⁴⁷⁵, ἀλλὰ ὅμως ἡ ἔννοια τοῦ «κεχειροτονημένου» λειτουργήματος ὑπῆρξε καινοφανὴς καὶ ἀνατρεπτικὴ ἔναντι τῆς παραδεδομένης τάξεως καὶ πράξεως τῆς ἐκκλησίας, ἀφοῦ σκοπὸ εἶχε ἀφ' ἑνός, νὰ ἀποφύγει τὴ σύνδεσή της μὲ αὐτὴν τῆς εἰδικῆς ἱερωσύνης, ὅπως αὐτὴ ἴσχυε πρὶν τὴν Μεταρρύθμιση, δηλαδὴ ὡς μυστήριον λαμβανόμενο καὶ μεταδιδόμενο διὰ τῆς Αποστολικῆς Διαδοχῆς (χειροτονίας), καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ τονίσει ὅτι **τὸ ἀποστολικὸ λειτουργημὰ ὑπῆρξε ἀνεπανάληπτο καὶ ἀδιάδοχο**, καὶ ἄρα ξένο πρὸς

---

⁴⁷⁵ Κλήμεντος Ρώμης, *Πρὸς Κορινθίους Α'*, ΧΙ σελ. 29. Γ. Κονιδάρη, «Τὸ Λειτουργημὰ» = Amt» (Α'), σελ. 723-725.

τὴν ἔννοια τῆς ἐκλογῆς⁴⁷⁶. Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα παρέχει στὴν «κοινότητα» διάφορες δωρεές, οἱ ὁποῖες δίνονται γιὰ τὸ κοινὸ καλὸ ὅλου τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ δωρεές ἐκδηλώνονται καὶ περατώνονται ἐντὸς τῆς κοινότητος καὶ μέσω αὐτῆς, ἐνῶ τὰ «μυστήρια», ὑπὸ οἰουδήποτε καὶ ἂν αὐτὰ τελοῦνται, ἐνεργοῦνται ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος⁴⁷⁷, διὰ τῆς «διευρυμένης χειροτονίας», ἡ ὁποία ἀφορᾷ σὲ ὅλη τὴν Προτεσταντικὴ κοινότητα.

Ἀλλὰ, ἡ ἄποψη τῆς Μεταρρυθμίσεως περὶ τοῦ «κεχειροτονημένου» λειτουργήματος δὲν εἶναι ἐνιαία, αὐτὸ σημαίνει ὅτι ποικίλουν οἱ μορφές, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐπιθυμεῖ νὰ ἐντάξει καὶ τὴν καθόλου ἐκκλησία, παραθεωρώντας τὰ θεμελιώδη στοιχεῖα ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἀλλὰ καὶ τὶς σχετικὲς μεταποστολικὲς μαρτυρίες (Α' Κλήμεντος, Διδαχῆς, Ἰγνατίου, Πολυκάρπου). Αὐτὸ τὸ ὁποῖο ἐπιθυμοῦν καὶ προτείνουν οἱ Προτεστάντες εἶναι οἱ παραδοσιακὲς ἐκκλησίες νὰ ὑπερνικήσουν τὶς διαφορὰς τοὺς λαμβάνοντας ὡς σημεῖο ἀφετηρίας τὴν κλήση τοῦ συνόλου τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ νὰ ἐξετάσουν τὸ θέμα τῆς ἱερωσύνης ἀπὸ μηδενικῆς βάσεως. Ἡ ἀντίληψη αὐτὴ ὑπόκειται σὲ μία ἀόριστη καὶ ἀσαφὴ ἔννοια περὶ ἱερωσύνης⁴⁷⁸, διάχυτη καὶ διαχειριζόμενη ἀπὸ κοινῶν μὲ τὴν κοινότητα τῶν «πιστευόντων-συμμετεχόντων», ἄνευ δεδομένων καὶ προϋποθέσεων, μὲ βάση ὑποκειμενικὲς ἀντιλήψεις, μὲ σκοπὸ τὴν ἀμοιβαία ἀναγνώριση τυπικῶν ἢ ἀτύπων «λειτουργημάτων»⁴⁷⁹, ἀφοῦ προηγουμένως γίνεῖ ἐπανεκτίμηση ἀπὸ τὶς διάφορες ἐκκλησίες καὶ ὁμολογίες τῶν

---

⁴⁷⁶ I. Getcha, *Ἡ Ἀκολουθία τῆς ἐπισκοπικῆς Χειροτονίας στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία*, σελ. 7-8.

⁴⁷⁷ Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), «Καλβινικὲς ἐπιδράσεις», σελ. 29.

⁴⁷⁸ Γ. Κονιδάρη, «Τὸ Λειτουργημᾶ» = Amt (Α'), σελ. 711.

⁴⁷⁹ Γ. Κονιδάρη, «Τὸ Λειτουργημᾶ» = Amt (Α'), σελ. 715, 732.

διαφόρων μορφῶν τῶν κατὰ τῶν «λειτουργημάτων», καὶ ἀνανέωση τῆς κατανοήσεως αὐτῶν⁴⁸⁰.

Οἱ ἔννοιες τῶν ὄρων δωρεὰ-χάρισμα καὶ λειτούργημα, χαρακτηρίζει τὸ καθ' ἓνα ξεχωριστά, ἀλλὰ καὶ ὅλα μαζί τὰ κεκλημένα μέλη τῆς κοινότητος (ἐκκλησία-ὁμολογία), τὰ ὁποῖα σκοπὸ ἔχουν νὰ ἐκπληρώσουν τὴν ἀποστολή τους, τὴν ὁποῖα ἀναθέτει ἡ κοινότητα στὸν ἑαυτό της. Τὸ «κεχειροτονημένο» λειτούργημα προφανῶς ἀναφέρεται σὲ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἔλαβαν «χάρισμα» ἢ «διορίσθηκαν» ἐπισήμως σὲ διακονία τῆς ἐκκλησίας, ἴσως διὰ χειροτονίας, δηλαδή διὰ ἐπικλήσεως καὶ ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν, χωρὶς ὅμως νὰ ἀποκλείεται καὶ ἡ «κατ' ἔμπνευση» ὑπηρεσία στὴν ὁποῖα εἶναι κεκλημένος ὅλος ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ, εἴτε ὡς πρόσωπο, εἴτε ὡς κοινότητα⁴⁸¹. Τὸ λειτούργημα αὐτῶν τῶν χειροτονημένων ἢ μὴ λειτουργῶν ἀποτελεῖ δομικὸ συστατικὸ τῆς ζωῆς τῆς κοινότητος, πρὸς ἐκπλήρωση τῆς ἀποστολῆς της, ἐνῶ τὰ πρόσωπα αὐτὰ ἐντὸς τῆς πολλαπλότητος τῶν χαρισμάτων συγκροτοῦν σημεῖο ἐνότητος. Ὁ Χριστὸς ἐξέλεξε καὶ ἀπέστειλε τοὺς μαθητὰς του ὡς μάρτυρες τῆς Βασιλείας του⁴⁸², τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀναστάσεώς του⁴⁸³. Ἔτσι, κατὰ τοὺς Προτεστάντες ἢ ὑπαρξῆ τῶν δώδεκα καὶ τῶν ἄλλων Ἀποστόλων καταδεικνύει τὸν εἰδικὸ ρόλο τὸν ὁποῖο ἀνέλαβαν, ὁ ὁποῖος εἶναι μοναδικός, ἀνεπανάληπτος καὶ κυρίως ἀδιάδοχος, ἐπομένως στὸν Προτεσταντικὸ χῶρο ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ τοῦ Ἀποστολικοῦ καὶ τοῦ «κεχειροτονημένου» λειτουργήματος, τὸ ὁποῖο θεμελιῶται ἐπὶ τῶν λειτουργημάτων τῶν Ἀποστόλων. Ὑποστηρίζεται δὲ ὅτι, ὅπως ὁ

---

⁴⁸⁰ Γ. Κονιδάση, «Τὸ Λειτούργημα» = Amt» (B'), σελ. 73-75.

⁴⁸¹ Γ. Κονιδάση, «Τὸ Λειτούργημα» = Amt» (A'), σελ. 721722.

⁴⁸² Μτ. ι' 1-18. «...Πορευόμενοι δὲ κηρύσσετε λέγοντες ὅτι ἤγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν...».

⁴⁸³ Πραξ. α' 21, 26. «ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος Ἰωάννου ἕως τῆς ἡμέρας ἧς ἀνελήφθη ἀφ' ἡμῶν, μάρτυρα τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ γενέσθαι σὺν ἡμῖν ἓνα τούτων... καὶ ἔδωκεν κλήρους αὐτῶν, καὶ ἔπεσεν ὁ κληρὸς ἐπὶ Ματθίαν, καὶ συγκατεψηφίσθη μετὰ τῶν ἑνδεκα ἀποστόλων».

Χριστὸς ἐξέλεξε καὶ ἀπέστειλε τοὺς Ἀποστόλους, ἔτσι Αὐτὸς ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερα νὰ ἐκλέγει καὶ νὰ καλεῖ διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πρόσωπα, ὡς φορεῖς τοῦ «κεχειροτονημένου» λειτουργήματος, ὡς ὁδηγούς καὶ διδασκάλους, κηρύττοντας τὸ μήνυμα περὶ συμφιλίωσης (καταλλαγῆς)⁴⁸⁴. Ἐδῶ γίνεται κατανοητὸ τὸ γεγονός τῆς ἀσάφειας καὶ τῆς ὑποκειμενικότητος περὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν λειτουργῶν «κατ' ἔμπνευση» ἢ «διὰ χειροτονίας», ἀφοῦ γιὰ τὴν εὐρεία ομάδα τῶν Προτεσταντικῶν ἢ Μεταρρυθμισμένων (Ἀναμορφωμένων)⁴⁸⁵ ἐκκλησιῶν καὶ ὁμολογιῶν ἢ ἱερωσύνη δὲν ἀποτελεῖ μυστήριον⁴⁸⁶.

Τὸ «κεχειροτονημένο» λειτουργήμα, ὡς ἀναγκαία πραγματικότητα γιὰ τὴν Προτεσταντικὴ «κοινωνία-κοινότητα», ὑφίστατο κατὰ τοὺς Προτεστάντες ἐξ ἀρχῆς στὴν ἐκκλησία, ἐν τούτοις οἱ πραγματικὲς μορφὲς τῆς χειροτονίας καὶ τοῦ «κεχειροτονημένου» λειτουργήματος, ὅπως ὑποστηρίζουν, διεμορφώθησαν καὶ ἐξελίχθησαν μέσα ἀπὸ μία ἱστορικὴ πολυπλοκότητα, χωρὶς νὰ συνδέονται ἄμεσα στὴ σύστασή τους ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Αὐτὸ ὅμως καταδεικνύει τὴν παραθεώρηση τῶν Βιβλικῶν πηγῶν καὶ τὴ διδασκαλία τῶν ἀποστολικῶν Πατέρων, ἐνῶ ἐπιχειροῦν νὰ πείσουν, στὰ πλαίσια τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν (ΠΣΕ), τὶς ἄλλες «ἱστορικὲς» ἐκκλησίες νὰ ἀποστασιοποιηθοῦν ἀπὸ τὴ παράδοσή τους, προβάλλοντας τὶς δικές τους ἀπόψεις περὶ Ἀποστολικοῦ Λειτουργήματος καὶ Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς⁴⁸⁷. Οἱ Προτεστάντες ἐπιμένουν νὰ δηλώνουν ἄγνοια γιὰ τὸ μυστήριον τῆς

---

⁴⁸⁴ Γ. Κονιδάρη, «Τὸ Λειτουργήμα» = Amt» (Β'), σελ. 78-80.

⁴⁸⁵ Οἱ Μεταρρυθμισμέναι ἢ Ἀναμορφωμέναι (Πρεσβυτερινῆς) ἐκκλησίαι εἶναι μία κατηγορία Προτεσταντικῶν ἐκκλησιῶν, οἱ ὁποῖαι διέπονται ἀπὸ τὶς θέσεις τοῦ Καλβινισμοῦ. Ἐμφανίστηκαν τὸν 15^ο αἰῶνα ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ Ἰωάννη Καλβίνου καὶ τοῦ Οὐλριχ Ζβίγγλιου.

⁴⁸⁶ Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), «Καλβινικὲς ἐπιδράσεις», σελ. 31, ὑπ. 59.

⁴⁸⁷ Γ. Κονιδάρη, «Τὸ Λειτουργήμα» = Amt» (Β'), σελ. 80-81.

ἱερωσύνης καὶ ἀσφαλῶς τὴν πληρότητά της «ἐν τῷ ἐπισκόπῳ»⁴⁸⁸, ὡς διάδοχο τῶν Ἀποστόλων, ὡς προεστῶτα τῆς θείας εὐχαριστίας, ὡς υπεύθυνο καὶ αὐθεντία τῆς τοπικῆς ἐκκλησίας, τῆς «ἐπισκοπῆς»⁴⁸⁹, σύμφωνα πρὸς τὴν ἐξ ἀρχῆς παραδοθεῖσα περὶ Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς καὶ ἱερωσύνης ἀντίληψη τῆς ἐκκλησίας, καὶ ὄχι ὅπως αὐτοὶ περὶ αὐτῆς ὑποστηρίζουν, δηλαδή ὡς «ἀπηρχαιωμένη ἀντίληψη», ἢ ὡς «ὑπὸ οἰαδῆποτε μορφῇ» κατὰ τόπους καὶ διαχρονικὰ αὐτὴ ἐξελίχθηκε⁴⁹⁰, ἐξαίροντες τὴ σημασία τοῦ λαϊκοῦ στοιχείου ἔναντι τῶν ποιμένων του⁴⁹¹.

⁴⁸⁸ Ἰγνατίου Αντιοχείας, Πρὸς Σμυρναίους, VIII ΒΕΠΕΣ 2, 315. «Μηδεὶς χωρὶς τοῦ ἐπισκόπου πρασσέτω τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν ἐκκλησίαν... Ἐκείνη βεβαία εὐχαριστία ἡγείσθω, ἢ ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον οὐσα, ἢ ᾧ ἂν αὐτὸς ἐπιτρέψῃ. Ὅπου ἂν φανῇ ὁ ἐπίσκοπος, ἐκεῖ καὶ τὸ πλήθος ἔστω ὡσπερ ὅπου ἂν ἡ Χριστὸς Ἰησοῦς, ἐκεῖ ἡ καθολικὴ ἐκκλησία, οὐκ ἔξόν ἐστιν χωρὶς τοῦ ἐπισκόπου οὔτε βαπτίζειν οὔτε ἀγάπην ποιεῖν». Γ. Κονιδάρη, «Τὸ Λειτουργῆμα» = Amt» (Α'), σελ. 724.

⁴⁸⁹ Βλ. Γ. Κονιδάρη, «Τὸ Λειτουργῆμα» = Amt» (Α'), σελ. 721, (Β'), σελ. 84.

⁴⁹⁰ Βλ. Γ. Κονιδάρη, «Τὸ Λειτουργῆμα» = Amt» (Β'), σελ. 105.

⁴⁹¹ Κλήμεντος, Κορινθίους Α', XL-XLIV ΒΕΠΕΣ 1, 29-31. **xl.** «1. Προδήλων οὖν ἡμῖν ὄντων τούτων καὶ ἐγκεκυφότες εἰς τὰ βάθη τῆς θείας γνώσεως πάντα τάξει ποιεῖν ὀφείλομεν, ὅσα ὁ δεσπότης ἐπιτελεῖν ἐκέλευσεν κατὰ καιροὺς τεταγμένους· 2. Τὰς τε προσφορὰς καὶ λειτουργίας ἐπιτελεῖσθαι, καὶ οὐκ εἰκῆ ἢ ἀτάκτως ἐκέλευσεν γίνεσθαι, ἀλλ' ὠρισμένοις καιροῖς καὶ ὥραις· 3. πού τε καὶ διὰ τίνων ἐπιτελεῖσθαι θέλει, αὐτὸς ὠρισεν τῇ ὑπερτάτῳ αὐτοῦ βουλήσει, ἵν' ὁσίως πάντα γινόμενα ἐν εὐδοκῆσει εὐπρόσδεκτα εἶη τῷ θελήματι αὐτοῦ. 4. Οἱ οὖν τοῖς προστεταγμένοις καιροῖς ποιοῦντες τὰς προσφορὰς αὐτῶν εὐπρόσδεκτοὶ τε καὶ μακάριοι· τοῖς γὰρ νομίμοις τοῦ δεσπότητος ἀκολουθοῦντες οὐ διαμαρτάνουσιν. 5. **Τῷ γὰρ ἀρχιερεῖ ἴδιαι λειτουργίαι δεδομένοι εἰσὶν καὶ τοῖς ἱερεῦσιν ἴδιος ὁ τόπος προστέτακται καὶ λευῖταις ἴδιαι διακονίαι ἐπίκεινται· ὁ λαϊκὸς ἄνθρωπος τοῖς λαϊκοῖς προστάγμασιν δέδεται».**

XLI. «1. Ἐκαστος ἡμῶν, ἀδελφοί, ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι εὐαρεστεῖτω τῷ θεῷ ἐν ἀγαθῇ συνειδήσει ὑπάρχων, μὴ παρεκβαίνων τὸν ὠρισμένον τῆς λειτουργίας αὐτοῦ κανόνα, ἐν σεμνότητι. 2. Οὐ πανταχοῦ, ἀδελφοί, προσφέρονται θυσίαι ἐνδελεισμῷ ἢ εὐχῶν ἢ περὶ ἁμαρτίας καὶ πλημμελείας, ἀλλ' ἢ ἐν Ἱερουσαλήμ μόνῃ· κάκει δὲ οὐκ ἐν παντὶ τόπῳ προσφέρεται, ἀλλ' ἔμπροσθεν τοῦ ναοῦ πρὸς τὸ θυσιαστήριον, μωμοσκοπηθὲν τὸ προσφερόμενον διὰ τοῦ ἀρχιερέως καὶ τῶν προειρημένων λειτουργῶν. 3. Οἱ οὖν παρὰ τὸ καθήκον τῆς βουλήσεως αὐτοῦ ποιοῦντές τι θάνατον τὸ πρόστιμον ἔχουσιν. 4. Ὅρατε, ἀδελφοί· ὅσῳ πλείονος κατηξιώθημεν γνώσεως, τοσοῦτω μᾶλλον ὑποκείμεθα κινδύνῳ».

XLII. «1. Οἱ ἀπόστολοι ἡμῖν εὐηγγελίσθησαν ἀπὸ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἐξεπέμφθη. 2. Ὁ Χριστὸς οὖν ἀπὸ τοῦ θεοῦ, καὶ οἱ ἀπόστολοι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ· ἐγένοντο οὖν ἀμφοτέρα εὐτάκτως ἐκ θελήματος θεοῦ. 3. Παραγγελίας οὖν λαβόντες καὶ πληροφορηθέντες διὰ τῆς ἀναστάσεως τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ πιστωθέντες ἐν τῷ λόγῳ τοῦ θεοῦ μετὰ πληροφορίας πνεύματος ἁγίου ἐξῆλθον εὐαγγελιζόμενοι τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ μέλλειν ἔρχεσθαι. 4. **Κατὰ χώρας οὖν καὶ πόλεις κηρύσσοντες καθίστανον τὰς ἀπαρχὰς αὐτῶν, δοκιμάσαντες τῷ**

Ἔτσι λοιπόν, βάσει τοῦ «κεχειροτονημένου» λειτουργήματος, κάθε μέλος τῆς Προτεσταντικῆς κοινότητος δύναται νὰ μετέχει στήν ἄσκηση τῶν καθηκόντων του, διὰ τοῦ χαρίσματος τοῦ ὁποίου ἔχει δοθεῖ σέ αὐτόν, νὰ συνάγει καί νὰ ἐκπροσωπεῖ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καί νὰ κηρύττει καί νὰ συμβάλλει οὐσιαστικά στή «μυστική» (μυστηριακή;) ζωὴ τῆς «κοινότητος» (ἐκκλησίας)⁴⁹².

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω δεδομένα συμπεραίνεται ὅτι στήν πλειοψηφία τῶν Προτεσταντικῶν ἐκκλησιῶν (κοινοτήτων-κοινωνιῶν) δὲν ὑφίσταται ἐγκυρότητα στὸ μυστήριο τῆς θείας εὐχαριστίας, προβληματικοῦ ἤδη ὄντος τοῦ «κεχειροτονημένου» λειτουργήματος, ὅπως καί ὅ,τι εἶναι συνδεδεμένο μ' αὐτό, ἐνῶ κατ' ἄκρα οἰκονομία καί ἐπιείκεια τῆς καθολικῆς (Ὁρθοδόξου) ἐκκλησίας δύναται νὰ γίνῃ ἀνεκτὸ μόνο τὸ βάπτισμα⁴⁹³, ὑπὸ τὴν προϋπόθεση ὅτι αὐτὸ ἐτελέσθη στὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ὅσον ἀφορᾷ στοὺς Πάστορες, αὐτοί, εἴτε ἔχουν δεχθεῖ χειροτονία, εἴτε ὄχι, θὰ πρέπει νὰ χειροτονοῦνται κανονικά, ἀφοῦ ἡ Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ ἔχει διακοπεῖ συνειδητά, ὡς ἀποτέλεσμα

πνεύματι, εἰς ἐπισκόπους καὶ διακόνους τῶν μελλόντων πιστεύειν. 5. Καὶ τοῦτο οὐ καινῶς· ἐκ γὰρ δὴ πολλῶν χρόνων ἐγγράπτο περὶ ἐπισκόπων καὶ διακόνων· οὕτως γὰρ πού λέγει ἡ γραφή· Καταστήσω τοὺς ἐπισκόπους αὐτῶν ἐν δικαιοσύνῃ καὶ τοὺς διακόνους αὐτῶν ἐν πίστει».

XLIV. «1. Καὶ οἱ ἀπόστολοι ἡμῶν ἐγνώσαν διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι ἔρις ἔσται περὶ τοῦ ὀνόματος τῆς ἐπισκοπῆς. 2. Διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν πρόγνωσιν εἰληφότες τελείαν κατέστησαν τοὺς προειρημένους καὶ μεταξὺ ἐπινομήν ἔδωκαν, ὅπως, ἐὰν κοιμηθῶσιν, διαδέξωνται ἕτεροι δεδοκιμασμένοι ἄνδρες τὴν λειτουργίαν αὐτῶν. 3. Τοὺς οὖν κατασταθέντας ὑπ' ἐκείνων ἢ μεταξὺ ὑφ' ἐτέρων ἐλλογίμων ἀνδρῶν συνευδοκησάσης τῆς ἐκκλησίας πάσης καὶ λειτουργήσαντας ἀμέμπτως τῷ ποιμνίῳ τοῦ Χριστοῦ μετὰ ταπεινοφροσύνης, ἡσύχως καὶ ἀβαναύσως, μεμαρτυρημένους τε πολλοῖς χρόνοις ὑπὸ πάντων, τούτους οὐ δικαίως νομίζομεν ἀποβάλλεσθαι τῆς λειτουργίας. 4. Ἀμαρτία γὰρ οὐ μικρὰ ἡμῖν ἔσται, ἐὰν τοὺς ἀμέμπτως καὶ ὁσίως προσενηκόντας τὰ δῶρα τῆς ἐπισκοπῆς ἀποβάλωμεν. 5. Μακάριοι οἱ προοδοιορήσαντες πρεσβύτεροι, οἵτινες ἔγκαρπον καὶ τελείαν ἔσχον τὴν ἀνάλυσιν· οὐ γὰρ εὐλαβοῦνται, μὴ τις αὐτοὺς μεταστήσῃ ἀπὸ τοῦ ἰδρυσμένου αὐτοῖς τόπου. 6. Ὁρώμεν γὰρ, ὅτι ἐνίους ὑμεῖς μετηγάγετε καλῶς πολιτευομένους ἐκ τῆς ἀμέμπτως αὐτοῖς τετιμημένης λειτουργίας».

⁴⁹² Γ. Κονιδάρη, «Τὸ Λειτουργήμα» = Amt» (B'), σελ. 82-83.

⁴⁹³ Βλ. Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), «Καλβινικὲς ἐπιδράσεις», σελ. 20, 25.

θεολογικῆς ἐπιλογῆς καὶ ἐκτιμήσεως, ἐφ' ὅσον τὸ «κεχειροτονημένον» λειτουργῆμα δὲν ἔχει τὴν ἔννοια τῆς μεταδόσεως-λήψεως τῆς μυστηριακῆς ἱερωσύνης, ἐπομένως αὐτὴ δὲν ὑφίσταται. Ἀντιθέτως ὡς «μυστηριακὴ ἱερωσύνη» προβάλλεται ἢ «βαπτισματικὴ ἱερωσύνη», σὲ βάρος ἢ καὶ σὲ ἐξάλειψη τῆς πρώτης. Ἔτσι, ἡ προσωπικὴ διάσταση τῆς ἱερωσύνης ἐνὸς «κεχειροτονημένου» λειτουργήματος ὑποχωρεῖ, ἕως τοῦ σημείου ἐξαφανίσεώς της, ἔναντι αὐτῆς τῆς συλλογικῆς⁴⁹⁴. Ἡ πρόθεση τοῦ Προτεσταντισμοῦ εἶναι νὰ προσδώσει στὴν ἔννοια τοῦ «κεχειροτονημένου» (ὑπὸ τῆς κοινότητος;) λειτουργήματος - μὲ ἀφαιρετικὴ διάθεση - μίαν ἔκφραση ἐπίκαιρης μορφῆς, ἢ ὁποῖα ἀπογυμνωμένη ἀπὸ τὸ μυστηριακὸ στοιχεῖο, συσχηματίζεται πρὸς τὴν ὑποκειμενικὴ θεολογικὰ ἀντίληψη μίας ἀνωτάτης ἀρχῆς, αὐτῆς τῆς κοινότητος. Ἡ Προτεσταντικὴ κοινωνία δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ τὴν ἱερωσύνη ὡς «αὐτόνομα» μεταδιδόμενον καὶ λαμβανόμενο χάρισμα, στὸ ὁποῖο καὶ γιὰ τὸ ὁποῖο κάποιος χειροτονεῖται ὡς ἀποκλειστικὸς φορέας του, ἀφοῦ ἢ ἀυθεντία τοῦ φέροντος τὸ χάρισμα ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀνταπόκριση καὶ τὴν ἀναγνώριση τῶν κεκλημένων μελῶν τῆς κοινότητος, συνδεδεμένος μὲ αὐτὴν πρὸς ἀποφυγὴν ἀποκλίσεων, ὑπὸ ὄρους ἀλληλεξαρτήσεως καὶ ἀμοιβαιότητος. Ἡ ἀντίληψη περὶ «βασιλείου ἱερατεύματος» ἐξ ἀντικειμένου δὲν ἀναγνωρίζει ἄλλη ἀυθεντία ὑπερκείμενης αὐτῆς, πλὴν τῆς ἀυθεντίας τῆς Βίβλου καὶ τῆς κοινότητος, δεδομένου ὅτι οὔτε ἐπίσκοπος ὑπάρχει ὡς διάδοχος τῶν Ἀποστόλων, ὁ καὶ χειροτονῶν κατὰ τὴ λειτουργία τῆς θείας εὐχαριστίας, οὔτε σύνοδος τῶν ἐπισκόπων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν καθολικὴ ἐκκλησία

---

⁴⁹⁴ Γ. Κονιδάρη, «Τὸ Λειτουργῆμα» = Amt» (B'), σελ. 107.

στήν ὁποία ὑπάρχει συνείδηση τῆς ἔννοιας τῆς «καταστάσεως»⁴⁹⁵ καί «ἀνεξαρτησίας» τοῦ ἱερατικοῦ λειτουργήματος ἀπὸ αὐτὸ τοῦ λαοῦ, τὸ ὁποῖο δὲν ὑπόκειται στὴν ἀυθεντία τῆς τοπικῆς κοινωρίας, ἀλλὰ σὲ αὐτὴν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας⁴⁹⁶.

ii. «Κεχειροτονημένο» λειτούργημα

Οἱ προσπάθειες τοῦ Προτεσταντισμοῦ νὰ ἐντάξει τὸν θεσμό τῆς χριστιανικῆς ἱερωσύνης στὴν εὐρεία ἔννοια τοῦ «κεχειροτονημένου» λειτουργήματος, μὲ τὴν ἔννοια ὅτι ὑποδηλοῖ τὴν ὑπαρξὴ λειτουργήματος ἄνευ χειροτονίας⁴⁹⁷, βρῆκε ἀντιτιθέμενες τὶς «ἱστορικὲς» ἐκκλησίες, οἱ ὁποῖες συνίστανται αὐτοσυνειδησιακὰ στὴν ἔννοια τῆς ἱερωσύνης. Στὴν προσπάθεια αὐτῇ, ὅσο καὶ ἂν φαίνονται ἢ εἶναι λογικὰ τὰ ἐπιχειρήματα τῶν Προτεσταντῶν, ἐν τούτοις ἔρχονται σὲ σύγκρουση πρὸς τὴν αὐτοκατανόηση τῆς καθόλου ἐκκλησίας, διότι ἓνα τέτοιο ἐνδεχόμενο ἀναιρεῖ τὴν ἴδια τὴν ὑπόστασή της, ἐπομένως ἡ πιθανότητα ἀσκήσεως οἰκονομίας εἶναι μᾶλλον ἀδύνατη. Ἡ Προτεσταντικὴ ἀντίληψη περὶ «κεχειροτονημένου» λειτουργήματος **δύναται νὰ ἀποδεχθεῖ ὡς οἰκεία οἰαδήποτε «ὑπηρεσία»** (ἱερωσύνη, ἀνάθεση, διορισμὸ) σὲ σχέση πρὸς τὴν ἱερωσύνη τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὶς ἄλλες «ἱστορικὲς» ἐκκλησίες, οἱ ὁποῖες ἔχουν τὴν ἱερωσύνη ὡς μυστήριον, ἐμφανίζεται συγκαταβατικὴ, **ὑποκλέπτουσα τὴν ἔννοια τῆς οἰκονομίας ἀπὸ τὴν καθολικὴ**

---

⁴⁹⁵ Κλήμεντος, Πρὸς Κορινθίους Α', LIV ΒΕΠΕΣ 1, 34. «τὸ ποιμνιον τοῦ Χριστοῦ εἰρηνενέτω μετὰ τῶν **καθεσταμένων** πρεσβυτέρων». Ἡ μετοχὴ «καθεσταμένων» ἐνέχει τὴν ἔννοια τῆς ἰσοβιότητος τῶν λειτουργῶν.

⁴⁹⁶ Γ. Κονιδάρη, «Τὸ Λειτουργήμα» = Amt» (Β'), σελ. 92-94.

⁴⁹⁷ Γ. Κονιδάρη, «Τὸ Λειτουργήμα» = Amt» (Α'), σελ. 710.

ἐκκλησία, ἐνῶ ἡ τελευταία φαίνεται στὰ μάτια τους ὡς ἐγκλωβισμένη καὶ ἀπολιθωμένη στὴν ἀναχρονιστικὴ συντήρηση τῆς παραδόσεώς της καὶ στὴν νομικιστικὴ «ἐφαρμογὴ» τῶν Ἱερῶν Κανόνων της. Καὶ ἐνῶ ἡ Διαμαρτύρηση παρακάμτει τὴν ἔννοια τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς, τὴν ὁποία θεωρεῖ ὡς μία ἐκ τῶν πολλῶν διαχρονικὰ ἐκφράσεων διαποιμάνσεως, μίας μὴ ἐπαναλαμβανόμενης - ὅπως θεωρεῖ - καὶ ἀδιάδοχης ἀποστολικῆς ἀξίας, ἡ ὁποία ἦλθε καὶ παρῆλθε καὶ ἐξέλειπε ἀπὸ τὴν ἱστορία, ζητεῖ ἀπὸ τὴν καθολικὴ ἐκκλησία, ὡς νὰ πρόκειται γιὰ ἓνα «μερικὸ» μέγεθος, νὰ ἐνταχθεῖ στὸ ἀντίστοιχο «καθολικὸ» τῆς Διαμαρτυρήσεως, καὶ νὰ ἀποδεχθεῖ τὸ γενικὸ καὶ συγκριτηστικὸ οἰασδήποτε μορφῆς «κεχειροτονημένο» λειτούργημα, ὡς ἰσότιμο, ἂν ὄχι καὶ ἀνώτερο αὐτοῦ τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης. Μὲ αὐτὲς τὶς ἐνέργειες ἡ Διαμαρτύρηση προσπαθεῖ νὰ προσδώσει ἔμμεσα κύρος καὶ ὑπόσταση στὸ «κεχειροτονημένο» λειτούργημα, ὅπως αὐτὴ τὸ ἀντιλαμβάνεται, εἴτε δι' ἀντικαταστάσεως τῆς «μυστηριακῆς» ἱερωσύνης - ὅπου αὐτὴ ὑπάρχει στὸν χῶρο της μέσῳ Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς - μὲ αὐτὴ τῆς «βαπτισματικῆς», εἴτε δι' ἀπορροφήσεως, ὡς συμβατοῦ μὲ αὐτὴ μεγέθους, κάθε ἱστορικῆς μορφῆς ἐκκλησιαστικῆς «κεχειροτονημένης» ὑπηρεσίας, οἰοῦνδήποτε βαθμοῦ καὶ ἀξίας, ἐντὸς τῆς ἔννοιας τοῦ «κεχειροτονημένου» λειτουργήματος καὶ τοῦ βασιλείου ἱερατεύματος⁴⁹⁸. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀναζητεῖται τόπος ἢ τρόπος, χωρὶς αὐτὸς νὰ ἐντοπίζεται, στὸν ὁποῖο θὰ μπορούσε νὰ σταθεῖ οἰασδήποτε ἔννοια ἀσκήσεως ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας ἐκ μέρους τῆς ἐκκλησίας, διατηρώντας ἄθικτα ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς μοναδικότητος καὶ τῆς καθολικότητός της.

---

⁴⁹⁸ Γ. Κονιδάρη, «Τὸ Λειτουργημα» = Amt» (B'), σελ. 98.

iii. Μορφές τοῦ «κεχειροτονημένου» λειτουργήματος

Ὁ Προτεσταντισμὸς θεωρεῖ ὅτι, ἀφοῦ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα συνεχίζει νὰ καθοδηγεῖ καὶ νὰ κατευθύνει τὴν ἐκκλησία, εἶναι δικαιολογημένο νὰ ὑπάρχει μία **πολλαπλότητα μορφῶν** περὶ τοῦ «κεχειροτονημένου» λειτουργήματος, ἐκ τῶν ὁποίων ὀρισμένα στοιχεῖα αὐτῶν διεμορφώθησαν κατὰ περιόδους καὶ ἐξελίσσονται **μέχρι σήμερα** σὲ **διαφόρες δομές**⁴⁹⁹. Ἔτσι λοιπόν, σὲ κάθε περίπτωση θεωρεῖ ὅτι ἡ καθόλου ἐκκλησία ἀσκοῦσα τὸ δικαίωμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας **δύναται νὰ ἀναδομῆ νέες προσαρμοζόμενες σὲ κάθε ἐποχὴ μορφές τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πολιτεύματος** («ἐπισκοπική», «πρεσβυτεριανή», «κοινοτική», ἄλλες), **σύμφωνες πρὸς τὶς μεταβαλλόμενες ἱστορικὲς συνθήκες**, ὅπως ἡ προτεινόμενη ὑπὸ τῶν Προτεσταντῶν δημιουργία «κεχειροτονημένου» φορέως (λειτουργήματος) **μὲ σκοπὸ τὴ διακονία τῆς ἐνότητος, πρὸς μία ἀμοιβαία ἀναγνώριση ὅλων τῶν χριστιανικῶν κοινοτήτων, οἰασδήποτε λειτουργηματικῆς μορφῆς**⁵⁰⁰. Οἱ Προτεστάντες θεωροῦν ὅτι ἡ διατήρηση τῶν παραδοσιακῶν σχημάτων ἀπὸ πολλὰς ἐκκλησίες, δὲν σημαίνει ἀπαραιτήτως ὅτι ἡ κατάσταση αὐτὴ εἶναι μὴ ἀναστρέψιμη, ἀφοῦ ἡ μεταβολὴ τῶν παραδεδομένων μορφῶν θεωροῦν ὅτι **ἐπιβάλλεται, καὶ μάλιστα ὄχι κατ' οἰκονομία, ἀλλὰ κατ' ἀκρίβεια**. Ἔτσι, ἡ διακονία τῆς «ἐπισκοπῆς» (κοινότητος) εἶναι ἀναγκαῖο νὰ ἐκφράσει καὶ νὰ ἀποκαλύψει τὰ δῶρα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος σήμερα ὑπὸ οἰασδήποτε

---

⁴⁹⁹ Ἀναφέρονται στὸν Τιμόθεο καὶ στὸν Τίτο, οἱ ὅποιοι ἄσκησαν τὰ καθήκοντα τῆς ἐπισκοπῆς σὲ μία εὐρεία περιφέρεια, ἐνῶ ἀνατίθενται νέα καθήκοντα στοὺς πρεσβυτέρους ἡσοσνος ποιμαντικῆς καὶ γωγραφικῆς σημασίας, αὐτῆς τῶν μαθητῶν τῶν Ἀποστόλων. Γ. Κονιδάρη, «Τὸ Λειτουργημα» = Amt» (B'), σελ. 104.

⁵⁰⁰ Γ. Κονιδάρη, «Τὸ Λειτουργημα» = Amt» (B'), σελ. 108.

μορφῆς «κεχειροτονημένου» λειτουργήματος, πρὸς διατήρηση καὶ ἐξασφάλιση τῆς ἐνότητος τῆς ἐκκλησίας, ἐνῶ τὸ γεγονός αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ ἀποτελεῖ ἐμπόδιο στὴ συνύπαρξη ποικίλων χαρισμάτων ὑπὸ ποικίλες μορφές⁵⁰¹. Ἐπομένως, στὴ Διαμαρτύρηση δὲν ὑφίσταται πρόβλημα νὰ γίνῃ ἀποδεκτὸ οἰασδήποτε διαμορφωθείσης χαρισματικῆς δομῆς, ἢ οἰουδήποτε «κεχειροτονημένου» ἢ μὴ λειτουργήματος, ὑπὸ τὸν ὅρο ὅτι αὐτὴ ἐξυπηρετεῖ τοὺς σκοποὺς τῆς ἐνότητος τῆς ἐκκλησίας, ἐνῶ ὅταν οἱ δομὲς δὲν ἀνταποκρίνονται στὶς ἀνάγκες τῆς⁵⁰², αὐτὲς θὰ πρέπει νὰ μεταβάλλονται μέσω μεταρρυθμίσεων τῶν «τυπικῶν» δομῶν σύμφωνα πρὸς τὴ σύγχρονη πραγματικότητα⁵⁰³.

iv. Ἡ «Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ» στὴ Μεταρρύθμιση

Ἡ Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ ἀφορᾷ σὲ μία ἐκ τῶν «κεχειροτονημένων» μορφῶν ἐκφράσεως τῆς Ἀποστολικῆς Παραδόσεως τῆς ἐκκλησίας, ἔστω καὶ ἂν αὐτὲς διέπονται ὑπὸ διαφόρων βιωματικῶν ἀντιλήψεων⁵⁰⁴. Κατὰ

---

⁵⁰¹ Γ. Κονιδάρη, «Τὸ Λειτουργημᾶ» = Amt» (B'), σελ. 110.

⁵⁰² Ὅπως ἡ ἀρχιερασία τοῦ βαθμοῦ τῆς διακόνισσας, ἀλλὰ καὶ ἐν πολλοῖς καὶ τοῦ διακόνου.

⁵⁰³ Γ. Κονιδάρη, «Τὸ Λειτουργημᾶ» = Amt» (B'), σελ. 102-106.

⁵⁰⁴ Πρὸβλ. Ἰ. Ζηζιούλα, «Δύο ἀρχαῖαι παραδόσεις», σελ. 683-712:

- **Α' Κλήμεντος:** Ἱστορικὴ ἀναγωγὴ στοὺς Ἀποστόλους + Ἱστορικο-εὐχαριστιακὸς χαρακτήρας τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς.
- **Ψευδοκλημέντιες ὁμιλίαι:** Ἐσχατολογικὴ ἀναγωγὴ τῆς κάτω Ἱερουσαλήμ στὴν εὐχαριστιακὴ δομὴ (ἄνω Ἱερουσαλήμ) = «Ἀρχιερεὺς» Ἰακώβος Ἀδελφός + πρεσβύτεροι.
- **Ἰγνάτιος:** Ἀναφορὰ καὶ διατήρηση τῆς εὐχαριστιακῆς συνάξεως στὴν ἐσχατολογικὴ τῆς μορφῆς = Ἰγνάτιος + πρεσβύτεροι + διάκονοι.
- **Ἠγήσιππος:** (Ἐπισκοπικοὶ Κατάλογοι), Ἱστορικὴ-ἐσχατολογικὴ ἀναγωγὴ στὴν Ἀρχιεροσύνη τοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦ «ἀρχιερέως» καὶ «πρώτου ἐπισκόπου» Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου.
- **Ἰππόλυτος:** Ἱστορικὴ ἀναγωγὴ στοὺς Ἀποστόλους + εὐχαριστιακὸς χαρακτήρας + Διατήρηση τῆς πίστεως (διδασκτικὸς χαρακτήρας) = Ἀποστολικὴ Παράδοση.
- **Κυπριανός:** Ἱστορικὴ ἀναγωγὴ ἀποκλειστικὰ στοὺς Ἀποστόλους.

τοὺς Προτεστάντες, ἂν καὶ ἐφ’ ὅσον οἱ παραδοσιακὲς μορφὲς δὲν ἀνταποκρίνονται οὐσιαστικὰ στὸν σκοπὸ τους, θὰ **πρέπει νὰ ἀναθεωροῦνται**, ὄχι ἀσκώντας οἰκονομία, ἀλλὰ καταργώντας ὅ,τιδήποτε «ἀμετάθετο» ἐμποδίζει τὸ ἔργο τῆς ἐνότητος, **δημιουργώντας νέες δομές**, οἱ ὁποῖες θὰ τὸ ἐξυπηρετοῦν. Γιὰ τὴν ἐκκλησία ὅμως ὑπάρχουν κανονικὲς, θεολογικὲς καὶ βιωματικὲς δεσμεύσεις, οἱ ὁποῖες διέπουν τὴν οὐσία καὶ τὶς ἐνέργειές της, καὶ διασφαλίζουν τὴν ἐν Χριστῷ ἐλευθερία της στὸ ὄντως «κεχειροτονημένο λειτούργημα»⁵⁰⁵. Ἄν ἡ ἐκκλησία κρίνει ὅτι ὑφίσταται ἀνάγκη ἀποκλίσεως ἀπὸ τὰ παραδεδομένα, **αὐτὸ θὰ διενεργηθεῖ ὑπὸ τὴν ἔννοια τῆς ἀσκήσεως οἰκονομίας**, ἀφοῦ αὐτὴ ἀποτελεῖ τὴ βαθύτερη ἔκφραση τῆς οὐσίας τῆς παραδόσεώς της, τότε ἐνδεχομένως νὰ παρακάμψει ἐγκόσμια σχήματα καὶ ἱστορικὲς μορφὲς, **χωρὶς νὰ ἀφίσταται τῆς οὐσίας τῶν Ἱερῶν Κανόνων** της καὶ τῆς ἱερᾶς παραδόσεώς της. Ὁ ἰσχυρισμὸς Προτεσταντῶν ὅτι σὲ πολλὲς Προτεσταντικὲς ἐκκλησίες, ἐμφανῶς ἢ ἀφανῶς, διετηρήθη ὁ θεσμὸς καὶ οἱ δραστηριότητες τῆς «ἐπισκοπικῆς λειτουργίας» σὲ πρόσωπα στὰ ὁποῖα ἀναγνωρίζεται **αὐθεντία μεταβιβάσεως τοῦ λειτουργήματος** μὲ διάφορους λειτουργικοὺς ἢ ἄλλους τύπους - μὲ ἐξαίρεση τὴν Ἀγγλικανικὴ ἐκκλησία στὴν ὁποία ὑφίσταται καὶ μυστηριακὴ ἱερωσύνη καὶ ἐπίσκοπος - δὲν ἔχει ἰσχυρὰ ἐρείσματα. Ἐπειτα, ὅταν οἱ Προτεσταντικὲς ἐκκλησίες ἢ ὁμολογίες - ταυτόχρονα - μὲ τὴν ἐνδεχόμενη ἀναγνώριση ἀπὸ αὐτὲς τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς, **μέσῳ «εὐρυτέρας» ὑπὸ τῆς κοινότητος διαδικασίας**, ἐπιμένουν στὸ μέχρι ἐκείνης τῆς στιγμῆς ἰδιαίτερο

---

⁵⁰⁵ Πρώτη Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως κυρίου Ἱερεμίου πρὸς τὴν Αὐγουταίαν Ὁμολογίαν ἀπόκρισις, εἰς Τύβιγγαν ἀφορᾷ πεμφθεῖσα: «*Ἡ χειροτονία δὲ τὴν ἐξουσίαν παρέχει καὶ δύναμιν τοῦ ποιήσαντος. Καὶ ... παρέσχεν ἡμῖν διὰ τῆς αὐτοῦ ἱερωσύνης, καὶ δι’ αὐτῆς πᾶσαι ἡμῖν αἱ τελεταὶ ἐνεργοῦνται, καὶ οὐδὲν ἅγιον χωρὶς ἱερέως...*». Βλ. Ἰ. Καρμίρη, *Ἱερεμίου Β’ πατριάρχου Κων/πόλεως Ἀποκρίσεις πρὸς τοὺς Βυρτεμβέργιους Λουθηρανούς Θεολόγους (1573/81)*, ἐν Αθήναις 1953, σελ. 23.

λειτούργημά τους ὡς ἔγκυρο, τότε τὰ περιθώρια συγκλίσεως τῶν ἑτεροδόξων ἐκκλησιῶν στενεύουν, ἀφοῦ ἔστω καὶ ἂν ἐκληφθεῖ μία τέτοια ἀναγνώριση ὡς πράξη οἰκονομίας γι' αὐτούς, ἢ ἀποφασιστικῆς αὐθεντίας συνέλευση (εὐχαριστιακή;) τῶν πιστῶν θὰ διαδράματιζε τὸν σημαντικότερο ρόλο, αὐτὸν τὸν ὁποῖο κατ' ἀναλογία πρὸς τὴν ἀρχαία ἐκκλησία ἢ κοινότητα μὲ τὸν ἐπίσκοπο ἀνεδείκνυε τὸν λειτουργό⁵⁰⁶.

Παρὰ ταῦτα ἡ Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ ὑπὸ τῆ στενῆ ἔννοια τοῦ ὄρου, ὡς ἀδιάλειπτη συνέχεια ἐπισκοπικῶν χειροτονιῶν δὲν ἀποτελεῖ ἐγγύηση γιὰ τὴν ἀποστολικότητα καὶ καθολικότητα μίας ἐκκλησίας, διότι Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ δὲν εἶναι μόνον αὐτό. Ἔτσι, στὶς περιπτώσεις τῶν *Μεταρρυθμισμένων ἐκκλησιῶν*, ἐλέγχεται ἡ κανονικότητα ὡς πρὸς τὴν ἀδιάκοπη μυστηριακὴ καταγωγὴ τῶν χειροτονιῶν (σὲ ὅποιες ὁμολογίες ὑπάρχουν). Στὸ σύνολο σχεδὸν αὐτῶν τῶν περιπτώσεων ἡ Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ νοεῖται μᾶλλον ὡς μία **τυπικὴ διαδικασία, κατ' οἰκονομία ἐνδεχομένως ἀποδεκτῆς**, ἔνεκα διαδοχῆς τάξεως, ἀλλὰ προβληματικῆς, ὡς πρὸς τὴ διαδοχὴ πίστεως ἢ ἀποστολικῆς παραδόσεως⁵⁰⁷. Γιὰ τὶς ὑπόλοιπες ὁμολογίες, οἱ ὁποῖες ἔχουν διακόψει κάθε δίαυλο ἐπικοινωνίας καὶ κοινωνίας μὲ τὴν Ἀποστολικὴ Παρακαταθήκη, ἀκόμη καὶ στοὺς ἑξωτερικοὺς τύπους, αὐτοὺς «ὡς Ἑλληνας δεχόμεθα» στὴν ἐκκλησία, κατὰ τὶς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν καὶ Τοπικῶν Συνόδων⁵⁰⁸.

Ὅσον ἀφορᾶ στοὺς *Πρεσβυτεριανούς*, οἱ ὁποῖοι ἀπέρριψαν τὸν ἐπισκοπικὸ βαθμὸ, ἀλλὰ καὶ στοὺς ἐπανιδρύσαντες αὐτὸν *Λουθηρανούς*⁵⁰⁹, δὲν δύναται - ἐκ πρώτης ὄψεως - νὰ ἀσκηθεῖ οἰκονομία, ἐφ' ὅσον

---

⁵⁰⁶ Γ. Κονιδάρη, «Τὸ Λειτουργημᾶ = Amt» (Β'), σελ. 113-115.

⁵⁰⁷ Γ. Κονιδάρη, «Διδαχὴ Ἀποστόλων», ΘΗΕ 4, 1114.

⁵⁰⁸ Κανόνες, η' καὶ ιθ' τῆς Α' Οἰκουμενικῆς. ζ' τῆς Β' Οἰκ. ζε' τῆς Β' ἐν Τρούλω. ζ' καὶ η' τῆς Λαοδικ. ξς' Καρθ. α' καὶ μζ' τοῦ Μ. Βασιλείου α' τῆς Ζ'. β' τῆς Β' ἐν Τρούλω.

⁵⁰⁹ Β. Φειδᾶ, Ἐκκλ. Ἱστορία Γ', σελ. 773.

στοὺς μὲν ἐπῆλθε ἡ ὀριστικὴ κατάργηση τοῦ ἐπισκοπικοῦ βαθμοῦ, στοὺς δὲ μεσολάβησε ἐπὶ μακρὸν ὁ ἐξοβελισμὸς τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἐπισκόπου, καὶ ἐπῆλθε διακοπὴ τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς, ἔτσι τὸ πρόβλημα κατέστη ἀντικειμενικὰ ἀθεράπευτο. Ἡ μόνη θεραπεία ἴσως ἡ ὁποία δύναται νὰ ἐπέλθει στὴν περίπτωση αὐτή, ἐφ’ ὅσον διαπιστωθεῖ καὶ ἐξακριβωθεῖ μία ἔστω ὑποτυπώδης διαδοχὴ χειροτονιῶν, ἢ κατ’ οἰκονομία ἀναχειροτονία, «ἐν συντομίᾳ» (χειροθεσία;) ὑπὸ κανονικοῦ ἐπισκόπου, καὶ ὄχι ἡ ἀναγνώριση μίας ἀνυπόστατης (ἀνύπαρκτης) χειροτονίας, Ὅμως καὶ σὲ αὐτὴ τὴ περίπτωση δὲν γίνεαι λόγος γιὰ οἰκονομία μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἀναγνωρίσεως ἢ ἀποκαταστάσεως στοὺς ἰδίους αὐτῶν βαθμούς, ἂν αὐτοὶ ὑφίστανται, ἀλλὰ οἰκονομία ὅσον ἀφορᾷ στὸ τελετουργικὸ τυπικὸ καὶ στὴ διαδικασία ἐνδεχόμενης ἀναχειροτονίας αὐτῶν.

Ἔτσι, σὲ κάθε περίπτωση διερευνᾶται, ὡς κατ’ ἐξοχὴν ἀσφαλῆς τρόπος ἐξακριβώσεως τῆς ἀδιακόπου Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς, ἡ ἱστορικὴ ἀναγωγή τῆς στοὺς Ἀποστόλους, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ καὶ τὸ μόνον ἀντικειμενικὸ μέσο διερευνησεῶς τῆς, σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο ὁ χαρακτήρας τῆς ἱερωσύνης εἶναι ἀμετάπτωτος καὶ ἰσόβιος (ἀνεξάλειπτος), ἀφοῦ ἀντλεῖται ἀπὸ τὴν ταμιούχο τῆς Χάριτος ἐκκλησία, διότι ἡ Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ εἶναι κτῆμα τῆς καὶ τὰ μέλη τῆς μέτοχοι αὐτῆς, καὶ ὄχι ἐνθουσιαστικὸ προϊόν τῆς κοινότητος, ἀνεξάρτητο ἀπὸ τὸ παρελθὸν καὶ τὰ ἔσχατα⁵¹⁰, ὅπως συμβαίνει μὲ τὶς περισσότερες χριστιανικὲς κοινότητες τῆς Διαμαρτυρήσεως.

---

⁵¹⁰ Βλ. Ι. Ζηζιούλα, «Δύο ἀρχαῖαι παραδόσεις», σελ. 683 ἐξ.

ν. Ἀμοιβαῖες ἀναγνώσεις

Γιὰ τὴ Μεταρρύθμιση ἢ διενεργούμενη, σύμφωνα μὲ διάφορες μορφές καὶ τύπους, χειροτονία ἀποτελεῖ ἀπλῶς καὶ μόνο **βεβαίωση ὅτι πρόκειται γιὰ μίᾳ ἐπίσημη σχέσῃ τοῦ λειτουργοῦ μὲ τὴν κοινότητα**, καὶ τὴν ἀναγνώριση ὅτι ὁ Κύριος, ὁ ὁποῖος χορηγεῖ τὰ δῶρα τοῦ «*κεχειροτονημένου*» *λειτουργήματος*, εἰσακούει τὴν προσευχὴ τῆς κοινότητος. Ἐπίσης, ἢ **καθ' ἑαυτὸ χειροτονία καὶ ἡ ἀνάληψη «ὑπηρεσιακῆς ὑποχρέωσης»** δὲν εἶναι ἀξίες ἀναγκαστικῶς **ἀσυμβίβαστες μεταξύ τους**, διότι οἱ θέσεις ἐπ' αὐτοῦ κάθε ἐκκλησίας δὲν δύναται νὰ ἐπηρεάζουν τὴν ἀναγνώριση τῶν «*κεχειροτονημένων*» λειτουργημάτων ἄλλων ἐκκλησιῶν. Ἀντιθέτως, θὰ πρέπει νὰ ἐπανεκτιμήσουν τὶς ἀπόψεις τους γι' αὐτὰ τὰ λειτουργήματα, καὶ νὰ ἐπανεξετάσουν ἢ νὰ ἀναγνωρίσουν τὶς μεταξύ τους «*κεχειροτονημένες*» μορφές, ἀφοῦ πρόκειται γιὰ προϊόντα ἱστορικῶν μορφῶν καὶ σχέσεων, ἀνακαλύπτοντας τὸ σημεῖο τῆς «*Ἀποστολικῆς*» τῶν διαδοχῆς, χωρὶς νὰ ἀποκλείονται ἀπὸ τὸ «*λειτουργήμα*» ὑποψήφιοι ἕνεκα φύλου καὶ φυλῆς ἢ κοινωνικῆς ὁμάδος, ἐν ᾧ νέων μορφῶν «*κεχειροτονημένων*» λειτουργημάτων, διὰ τῶν ὁποίων οἱ σύγχρονες ἐκκλησίαι καλοῦνται νὰ ὑπηρετήσουν τὸν λαὸ τοῦ Θεοῦ. Τὸ ἐπιστέγασμα μίᾳ ἐνδεχόμενης ἀναγνώσεως θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ἓνα «*κείμενο ἐνώσεως*» ὡς ἀποτέλεσμα μίᾳς κοινῆς ἀποφάσεως

ἐκπεφρασμένης δημοσίως διὰ τῶν ἀρμοδίων ὀργάνων, ἢ καὶ «ἀμοιβαία ἐπίθεση τῶν χειρῶν» σὲ μία «εὐχαριστιακὴ συλλειτουργία»⁵¹¹.

vi. Χειροτονία γυναικῶν κατ' ἀκρίβεια

Ὁ Προτεσταντικὸς κόσμος ἀποκεκομμένος ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Παράδοση τῆς ἐκκλησίας τὴν ὁποία ἀπέρριψε, εἶχε ὡς συνέπεια νὰ θεωρεῖ φυσικὴ ἐξέλιξη ὅ,τι γιὰ τὴν Ἐκκλησιαστικὴ Παράδοση εἶναι καινοτομία, ἀφοῦ δὲν διατίθενται πλέον σὲ αὐτοὺς τὰ θεολογικὰ καὶ πνευματικὰ κριτήρια τῆς καθολικότητος καὶ ἀποστολικότητος, πρὸς τὰ ὁποῖα θὰ μπορούσε νὰ ἔλθει ἐνδεχομένως ἀντιμέτωπος. Ἔτσι, κάθε νέα ἰδέα ἢ ὁποῖα ἐνδείκνυται γιὰ τὴν κάλυψη οἰασδήποτε ἀνάγκης, δὲν ὑφίσταται θεολογικὸς φραγμὸς, ὁ ὁποῖος νὰ τὸν ἀναχαιτίζει ἀπὸ ἐνέργειες ἀπαράδεκτες γιὰ τὶς ἐκκλησίες οἱ ὁποῖες διαφυλάσσουν ἐπιμελῶς τὴν Ἱερὰ Παράδοση καὶ τὴν Ἀποστολικὴ Διαδοχή, ὡς στοιχεῖα προαπαιτούμενα γιὰ νὰ χαρακτηρισθεῖ μία χριστιανικὴ κοινότητα ὄντολογικὰ ὡς ἐκκλησία. Δὲν εἶναι λοιπὸν παράδοξο γιὰ τὴ Διαμαρτύρηση νὰ ἀναδείξει *ἰδιαίτερα λειτουργήματα*, πρόκληση γιὰ τὶς παραδοσιακὲς ἐκκλησίες, ὅπως ἡ περίπτωση τῆς χειροτονίας γυναικῶν, αὐτῆς ὡς ἔκφραση μίας ἀκόμη δωρεᾶς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀνάμεσα σὲ πολλὰ ἄλλες, ἐνῶ καλεῖται ὁ ὑπόλοιπος χριστιανικὸς κόσμος νὰ μὴ φέρει ἐμπόδια, ὅσον ἀφορᾶ στὴν ἀποδοχὴ αὐτῆς τῆς ἐνέργειας τοῦ Πνεύματος.

Οἱ Προτεσταντικὲς ἐκκλησίες οἱ ὁποῖες χειροτονοῦν γυναῖκες⁵¹², τὸ κάνουν αὐτὸ συνειδητὰ καὶ μὲ βαθεῖα θεολογικὴ ἐπίγνωση, ἀλλὰ κυρίως

---

⁵¹¹ Γ. Κονιδάρη, «*Τὸ Λειτουργήμα*» = Amt (B'), σελ. 119-121.

«κατ' ἀκρίβεια» τῆς ὑπ' αὐτῶν κατανοήσεως τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ πηγάζουσας ἔννοιας τοῦ λειτουργήματος, ὡς **πλήρωση τοῦ ἔλλειπου «χειροτονημένου» τούτου**, ἐφ' ὅσον αὐτὸ περιορίζεται σὲ ἓνα μόνο φύλο, ἐνῶ ἡ θέση αὐτῆ τοῦ Προτεσταντισμοῦ, ὅπως δηλώνουν, **δὲν ἐμπίπτει στὰ ἐπανεξεταζόμενα θέματα**. Ἀντιθέτως ἡ θέση τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας βασιίζεται ἐπὶ ἰσχυρῶν ἱστορικῶν καὶ κανονικῶν ἐκ τῆς παραδόσεως ἐπιχειρημάτων, καὶ ὄχι ἐπὶ λογικῆς συνέπειας ἢ ὅσων ἀφοροῦν στὴ βιολογικὴ φύση τῶν γυναικῶν⁵¹³.

vii. Χειροτονία γυναικῶν κατ' οἰκονομία (Ἀγγλικανικῆ-Ἐπισκοπελιανὴ ἐκκλησία)

Τὴν πρόοδο τῶν προσπαθειῶν, οἱ ὁποῖες καταβάλλονται στὰ πλαίσια τῆς Οἰκουμενικῆς κινήσεως γιὰ τὴν προσέγγιση τῆς Ὁρθόδοξου καὶ τῆς Ἀγγλικανικῆς στὴν Ἀμερικὴ (Ἐπισκοπελιανῆς) ἐκκλησίας, ἀνέκοψε ἡ ἀπόφαση τῆς τελευταίας νὰ προβεῖ στὴ χειροτονία γυναικῶν στὸν βαθμὸ τοῦ πρεσβυτέρου, ἀρχῆς γενομένης τὸ 1944 στὸ Hong Kong⁵¹⁴, γεγονός τὸ ὁποῖο δίχασε καὶ τὴν ἴδια τὴν Ἀγγλικανικὴ ἐκκλησία, μὲ τὸν εὐρύτερο χῶρο τῆς ἐκτὸς Ἀγγλίας, καὶ δημιούργησε ἀμφιβολίες γιὰ τὴ σημασία τοῦ ἐν ἐξελίξει διαλόγου στὴν ὀρθόδοξη πλευρά⁵¹⁵. Τὸ θέμα προέκυψε, χωρὶς αὐτὸ νὰ εἶναι ὁ μοναδικὸς λόγος, ὡς ἀποτέλεσμα ἐλλείψεως ἱερέων ἔνεκα τοῦ Β' παγκοσμίου πολέμου. Ἡ ἀνάγκη

---

⁵¹² Β. Σταθοκώστα, *Πρακτικὰ Διεθνoῦς Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου, Διακόνισσες, Χειροτονία τῶν Γυναικῶν καὶ Ὁρθόδοξη Θεολογία*. Ἐκδόσεις CEMES. Θεσσαλονίκη 2016, σελ. 458-461.

⁵¹³ Γ. Κονιδάρη, «Τὸ Λειτουργήμα» = Amt (Β'), σελ. 101-102.

⁵¹⁴ Ἡ πρώτη γυναίκα ἱερέας χειροτονήθηκε ἡ Florence Li Tim Oi, ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ronald Holl.

⁵¹⁵ Βλ. Β. Φειδᾶ, *Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδος (Ὁρθόδοξος Ἀκαδημία Κρήτης, 16-27 Ἰουνίου 2016)*. Ἐκδόσεις Lithos. Ἀθήνα 2017, σελ. 161 ἔξ.

πληρώσεως τῆς ἐλλείψεως ἔπρεπε νὰ καλυφθεῖ, καὶ ἐφ' ὅσον τῆ λύση τοῦ προβλήματος δὲν ἐπέτρεπε ἡ «ἀκρίβεια» τῆς Παραδόσεως, αὐτὸ θὰ γίνονταν «κατ' οἰκονομία», ἐνῶ ἡ ἀντίδραση στὸ ἐγχείρημα ὑπῆρξε σφοδρὴ, μὲ τὴ διακήρυξη τοῦ Η' Παναγγλικανικοῦ Συνεδρίου τοῦ Lambeth τὸ 1948, τὸ ὁποῖο ἐθεώρησε τὶς ἐνέργειες αὐτὲς ἀντίθετες πρὸς τὴν παράδοση, καὶ ἐπιζήμιες γιὰ τὴν ἐνότητα τῆς Ἀγγλικανικῆς κοινωρίας, ὅπως καὶ γιὰ τὶς σχέσεις τῆς πρὸς τὶς ἄλλες ἐκκλησίες στὰ πλαίσια τοῦ διαχριστιανικοῦ διαλόγου. Παρὰ ταῦτα στὸ Ι' Συνέδριο τοῦ Lambeth τὸ 1968 ἔγινε ἀποδεκτὸ ὅτι ἡ ἐπιχειρηματολογία κατὰ τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν, ἐθεωρήθη ἀβάσιμη, ἐνῶ τὸ 1976 ἡ Ἐπισκοπελιανὴ ἐκκλησία (Ἀγγλικανικὴ ἐκκλησία τῆς Ἀμερικῆς,) ἐνέκρινε τὴν χειροτονία τῶν γυναικῶν, ὄχι μόνον στὸν βαθμὸ τοῦ πρεσβυτέρου, ἀλλὰ καὶ σὲ αὐτὸν τοῦ ἐπισκόπου, πρακτικὴ ἡ ὁποία συνεχίστηκε καὶ στὶς ἐπόμενες δεκαετίες καὶ μὲ μεγαλύτερη εὐχέρεια μετὰ τὸ ΙΑ' Συνέδριο τοῦ Lambeth τὸ 1978, τὸ ὁποῖο ἀνεγνώρισε τὸ δικαίωμα κάθε ἐπαρχίας νὰ προβαίνει σὲ χειροτονίες γυναικῶν, ἢ ἀντιθέτως νὰ ἀκολουθεῖ τὴν ἀρχαία παράδοση⁵¹⁶. Καὶ ἐνῶ αὐτὰ συμβαίνουν στὸν χῶρο τῶν Ἐπισκοπελιανῶν ἐκτὸς Ἀγγλίας ἐκκλησιῶν, στὴν Γενικὴ Σύνοδο τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας τὸ 1987, γίνονται δεκτὲς οἱ γυναῖκες στὸν βαθμὸ τοῦ διακόνου, ἐνῶ τὸ 1992/1994, μὲ σύμφωνη γνώμη τῆς βασίλισσας, καὶ στὸν βαθμὸ τοῦ πρεσβυτέρου⁵¹⁷, ἐνῶ μετὰ δύο δεκαετίες στὸ Γιόρκ τῆς Ἀγγλίας ἐψηφίσθη

---

⁵¹⁶ Β. Σταθοκώστα, *Πρακτικὰ Διεθνoῦς Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου, Διακόνισσες, Χειροτονία τῶν Γυναικῶν καὶ Ὁρθόδοξη Θεολογία*. Ἐκδόσεις CEMES. Θεσσαλονίκη 2016, σελ. 458-460.

⁵¹⁷ Στὶς 24 Φεβρουαρίου 1994 ἐπικυρώθηκε ἡ ἀπόφαση τοῦ 1992 ἀπὸ τὴν βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας καὶ ἀρχηγὸ τῆς Ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας Ἐλισάβετ.

καὶ ἔλαβε χώρα τὸ 2014 ἡ χειροτονία τῆς πρώτης γυναίκα ἐπισκόπου (ἐγγάμου) στὴν ἐκκλησία τῆς Ἀγγλίας τῆς Billy Lane⁵¹⁸.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

ΚΥΡΟΣ ΚΑΙ ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΗ ΑΣΚΗΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΗΝ ΙΕΡΩΣΥΝΗ ΠΡΟΤΕΣΤΑΝΤΙΚΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ ΚΑΙ ΟΜΟΛΟΓΙΩΝ - ΑΓΓΛΙΚΑΝΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ι. Ἐκκλησίες καὶ Ὁμολογίες

Πρὶν ἀπὸ ὅ,τιδήποτε ἄλλο θὰ πρέπει νὰ ἐξηγήσουμε τὸν τίτλο τοῦ κεφαλαίου «Προτεσταντικὲς ἐκκλησίες καὶ ὁμολογίες»⁵¹⁹, ὅτι πρόκειται γιὰ δύο διαφορετικοὺς καὶ παράλληλους ὅρους, ἀλλὰ ὅμως σὲ κάθε περίπτωση συναφεῖς. Μεταξὺ τοῦ πλήθους τῶν ομάδων τοῦ Προτεσταντικοῦ κόσμου ὑπάρχουν ἐξ αὐτῶν περιπτώσεις οἱ ὁποῖες θὰ πρέπει νὰ προσεχθοῦν ἰδιαίτερα, ἀφοῦ συνθέτουν βασικὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα θὰ μπορούσαν νὰ συγκροτήσουν τὸν θεσμὸ τῆς ἐκκλησίας. Μὲ δεδομένο τὸ γεγονὸς ὅτι ὀρισμένες ἀπὸ αὐτὲς τὲς ἐκκλησίες δέχονται στὴν «εὐχαριστία» - μὲ ὅποια ἔννοια συμβαίνει αὐτό - ὡς τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ στὰ εἶδη τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, ἀλλὰ καὶ τὸ μυστήριο τῆς ιερωσύνης στὰ πλαίσια τῆς Αποστολικῆς Διαδοχῆς, ἴσως εἶναι ἓνα θετικὸ στοιχεῖο, τὸ ὁποῖο δύναται νὰ κατατάξει τὲς κοινότητες αὐτὲς,

---

⁵¹⁸<https://www.kathimerini.gr/world/801074/proti-gynaika-episkopos-stin-ekklisia-tis-agglia/>
(Ανάκτηση 27/1/2021)

⁵¹⁹ Βλ. Β. Στεφανίδου, *Ἐκκλ. Ἱστορία*, σελ. 643 ἑξ.

ένδεχομένως ὄντολογικά, στήν ἔννοια τῆς «ἐκκλησίας». Εἶναι ὅμως αὐτονόητο ὅτι ἐκκλησιαστικές (ὀρθόδοξες) ἔννοιες δέν δύνανται νά ταυτισθοῦν μέ τις ἀντίστοιχες τῶν Προτεσταντικῶν κοινοτήτων, οἱ ὁποῖες θεωροῦν ἐν προκειμένῳ ὅτι ὁ «εἰς τόπον ἐπισκόπου» ποιμένας προῖσταται τῶν πιστῶν, ὄχι μέσω διαδικασίας ἐκλογῆς, χειροτονίας καί καταστάσεως, ἀλλά «κατ' ἔμπνευση» ἀπό τήν κοινότητα, ἐνδεχομένως περιστάσιακά, ἀφοῦ ἡ ἐγκυρότητα τῶν μυστηρίων ἐκεῖ δέν εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς εἰδικῆς ἱερωσύνης, ἀλλά πηγάζει ἀπό τήν πίστη τῶν περιεστώτων⁵²⁰, ἔτσι ἀπορρίπτεται ἐξ ἀντικειμένου κάθε ἔννοια Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς, χειροτονίας, καί ἱερωσύνης ὑπό τή στενή ἔννοια τοῦ ὅρου⁵²¹.

Ἡ ἐκκλησία δύναται νά προσδώσει ἢ νά ἀπορρίψει τὸν ἐκκλησιαστικὸ χαρακτήρα σὲ μία θρησκευτικὴ κοινότητα, ἐφ' ὅσον αὐτὴ δέν ἔχει καταδικασθεῖ μέχρι σήμερα. Τὸ μυστήριο τῆς ἱερωσύνης εἶναι θεμελιῶδες στοιχεῖο γιὰ νά χαρακτηρισθεῖ, ἢ καλύτερα γιὰ νά ὑπάρξει μία θρησκευτικὴ κοινότητα ὡς ἐκκλησία, ἐνῶ ἀντιθέτως ὁ Προτεσταντικὸς χῶρος δέν θεωρεῖ τήν προϋπόθεση αὐτὴ ὡς προαπαιτούμενο στοιχεῖο γιὰ τὴ δομὴ μίας ἐκκλησιαστικῆς συνάξεως. Αὐτὸ ἀκούγεται λογικὸ, ἂν ληφθεῖ ὑπ' ὄψει ὅτι εἶναι ἐντελῶς διαφορετικὴ ἢ θεώρηση τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς στὸν Προτεσταντισμὸ, ἀπ' ὅτι στήν Ὄρθόδοξη, ἢ στήν Ρωμαιοκαθολικὴ ἐκκλησία. **Ὑπὸ τὸν ὅρο «Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ» στὴ Διαμαρτύρηση συνήθως ἐννοεῖται ἡ ἐπὶ τῆς ἱστορικῶς μοναδικῆς λειτουργίας, πάνω στήν ὁποία βασιζέται ἡ**

---

⁵²⁰ Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), «Καλβινικὲς ἐπιδράσεις», σελ. 31-32.

⁵²¹ Περὶ τοῦ ΒΕΜ «Βάπτισμα, Εὐχαριστία, Λειτουργία (Ministry)», ἀσχολήθηκε ἡ συνελθοῦσα στὴ Λίμα τοῦ Περού (1982) ἡ ἐπιτροπὴ «Πίστις καὶ Τάξις», ἡ ὁποία ὀλοκλήρωσε τὴν τελικὴ διατύπωση τοῦ κειμένου τῆς ΒΕΜ, καθὼς καὶ ἡ Διορθόδοξη Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ, ἡ ὁποία γνωμάτευσε περὶ τῆς σπουδαιότητος αὐτοῦ (1986). Βλ. Ἰ. Καρμίρη, Ὁ Ὄρθοδοξο-Προτεσταντικὸς Διάλογος, Σύντομος ἐπισκόπησις τῆς ἐξελίξεως αὐτοῦ, σελ. 158-159.

«διαδοχή» καὶ «πληρεξούσιος δύναμις» τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ λειτουργήματος ὄλων τῶν ἐποχῶν⁵²².

Ἔτσι, προϋποθέσεις πρὸς κανονικὴ ἄσκηση οἰκονομίας δὲν τίθενται σοβαρὰ στὴν περίπτωσι τῶν Προτεσταντικῶν ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν τῆς Διαμαρτυρήσεως, ἐφ' ὅσον δὲν διεσώθη γενικῶς σὲ αὐτὲς ἡ Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ, ὄχι ἀπλῶς ὡς ἱστορικῶς διακοπεῖσα, ἀλλὰ ὡς ἐπιλεκτικῶς ἀπορριφθεῖσα, ἄρα ἀπωλεσθεῖσα, σὲ βαθμὸ μάλιστα κατὰ τὸν ὅποιο αὐτὴ δὲν ὑφίσταται οὔτε κατ' ἔννοια. Ἐξαίρεση προφανῶς ἀποτελεῖ ἡ Ἀγγλικανικὴ ἐκκλησία (Λουθηρανικὴ, Καλβινικὴ)⁵²³, ἀφοῦ ἐξακριβώθηκε τὸ ἀδιάκοπο μεταδόσεως τῆς ἱερωσύνης των, μέσῳ ἀνελλειπῶν διαδοχικῶν χειροτονιῶν⁵²⁴, οἱ ὁποῖες μάλιστα διενεργοῦνται ἀπὸ τὴν ἐκκλησία τῆς Ἀγγλίας **μὲ τὴν πίστι καὶ τὴν πεποίθησι τοῦ μυστηριακοῦ χαρακτήρος αὐτῶν, καὶ τὴν ἔννοια τῆς μεταβιβαζομένης, διὰ ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν, δυνάμεως τῆς ἱερωσύνης**, ὅπως αὐτὴ παρεδόθη ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους καὶ τὴν ἀρχαία ἐκκλησία. Ὅσον ἀφορᾷ στὶς ἄλλες ἐκκλησίες, ὅπως οἱ πρεσβυτεριανικὲς, οἱ ὁποῖες ἐθεώρησαν τὸν ἐπισκοπικὸ βαθμὸ ὡς περιττό, πολὺ δὲ περισσότερο στὶς ὁμολογίες οἱ ὁποῖες ἀπέρριψαν καὶ τὸ μυστήριον καὶ τὸν θεσμό, ἐκεῖ δὲν ὑπάρχει οὔτε σὲ στοιχειώδη μορφὴ ἔρεισμα ἱερατικῆς ὑποστάσεως, τὸ ὅποιο νὰ ἀνάγεται στοὺς Ἀποστόλους, ὥστε νὰ ἔχει ἀξία ἢ οἰαδήποτε συζήτησι περὶ ἀσκήσεως οἰκονομίας. Στὴν περίπτωσι αὐτὴ γίνεται ἐφαρμογὴ τῆς ἀκρίβειας, δηλαδὴ οἱ προσερχόμενοι στὴ Μία ἐκκλησία κληρικοὶ (ἀνα)χειροτονοῦνται, ἐφ' ὅσον ἡ ἀνάδειξι τους ὡς ποιμένες μίας ἐνδεχομένως **μὴ εὐχαριστιακῆς συνάξεως** ἀσφαλῶς δὲν

---

⁵²² Γ. Κονιδάρι, «Διδαχὴ Ἀποστόλων», ΘΗΕ 4, 1114.

⁵²³ Χ. Ἀνδρούτσου, *Συμβολικὴ*, σελ. 386.

⁵²⁴ Χ. Ἀνδρούτσου, *Συμβολικὴ*, σελ. 382-383.

ἔχει τὰ ἐγγέγγυα μίας ἐγκυρης χειροτονίας, ὑπὸ τὴν ἔννοια τοῦ μυστηρίου καὶ τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς, ἔτσι αὐτοὶ γίνονται δεκτοὶ ὡς λαϊκοί, ὡς μηδέποτε λαβόντες ἱερωσύνη⁵²⁵.

Ἐπίσης, στὸν Προτεσταντισμὸ ὑπάρχει ἓνα πλῆθος ἄλλων ἐκκλησιῶν στὸ ὁποῖο «ὑποβόσκει» ἡ Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ, ἀλλὰ καὶ ἓνα μεγαλύτερο πλῆθος ὁμολογιῶν στὸ ὁποῖο δὲν ὑπεμφαίνονται παρὰ ἴχνη αὐτῆς, γιὰ τὰ ὁποῖα δὲν δύναται νὰ γίνῃ σοβαρὴ συζήτηση, παρὰ μόνο γιὰ μερικὲς ἀπὸ αὐτές, κατ' ἄκρα οἰκονομία⁵²⁶, ὅπως *Λουθηρανοί, Πρεσβυτεριανοί, Καλβινιστές*⁵²⁷, *Μεθοδιστές*⁵²⁸. Ἐντὸς τῶν Προτεσταντικῶν ομάδων ὑπάρχει ἓνα πλῆθος ὁμολογιῶν⁵²⁹, οἱ ὁποῖες δὲν δέχονται κανενὸς εἴδους «εἰδική» ἱερωσύνη⁵³⁰, ἀλλὰ ἀντιθέτως πιστεύουν ὅτι αὐτὴ διαχέεται γενικῶς σὲ ὅλα τὰ μέλη τῶν κοινοτήτων, ἐνῶ ἡ πίστη αὐτὴ μόνη τοὺς παρέχει τὴ δυνατότητα νὰ τελοῦν μυστήρια σὲ συνδιασμὸ πρὸς τὴν ἔννοια τοῦ βασιλείου ἱερατεύματος, διὰ τοῦ ὁποῖου δίδεται ἐλευθέρως στὶς θρησκευτικὲς τους συνάξεις ἡ δυνατότητα νὰ τελεῖται ὑπὸ λαϊκῶν μελῶν τὸ «μυστήριον» τῆς θείας εὐχαριστίας, δεδομένου ὅτι ὅλοι οἱ χριστιανοὶ θεωροῦνται ἱερεῖς⁵³¹. Στὴ προκειμένη περίπτωση δὲν διακρίνεται κανενὸς εἴδους Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ, τουλάχιστον ὑπὸ τὴν στενὴ ἔννοια τοῦ ὅρου⁵³², ἀφοῦ αὐτὴ διεκόπη κατὰ τὴ σύσταση τῆς θρησκευτικῆς ομάδος, ἢ μάλλον ἀπὸ τὴν ἤδη διακοπεῖσα πρὸ αὐτῆς

---

⁵²⁵ Χ. Ανδρούτσου, *Συμβολικὴ*, σελ. 382.

⁵²⁶ Β. Στεφανίδου, *Ἐκκλ. Ἱστορία*, σελ. 630 ἔξ.

⁵²⁷ Β. Φειδᾶ, *Ἐκκλ. Ἱστορία Γ'*, σελ. 775-776.

⁵²⁸ Βλ. Ι. Καρμίρη, *ΔΣΜ*, τόμ. ΙΙ, σελ. 1015 ἔξ.

⁵²⁹ Βλ. Β. Στεφανίδου, *Ἐκκλ. Ἱστορία*, σελ. 586 ἔξ.

⁵³⁰ Βλ. Β. Στεφανίδου, *Ἐκκλ. Ἱστορία*, σελ. 662 ἔξ.

⁵³¹ Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), «Καλβινικὲς ἐπιδράσεις», σελ. 20.

⁵³² Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὴν εὐρεία ἔννοια, αὐτῆς τῆς «εὐχαριστιακῆς-ἐσχατολογικῆς διαδοχῆς», δὲν δύναται νὰ εὐσταθεῖ, ἀφοῦ ἀλλοίωσαν τὴν οὐσία τοῦ μυστηρίου τῆς θείας εὐχαριστίας. Βλ. Ι. Ζηζιούλα, «Δύο ἀρχαῖαι παραδόσεις», σελ. 699.

εὐρύτερη Προτεσταντική κίνηση ἐκ τῆς ὁποίας προέκυψαν οἱ διάφορες παραφυάδες, στερούμενες καὶ αὐτὲς, ὅπως καὶ οἱ πρῶτες, τὴν ὄντολογικὴ ιδιότητα τῆς ἐκκλησίας, ἀφοῦ τὴν ἀπώλεσαν μαζὶ μὲ τὴν ἱερωσύνη. Ἐπίσης, δὲν λείπουν καὶ ὁμολογίες (ἐκκλησίες;) στὶς ὁποῖες ἀνιχνεύονται ἰδιάζουσες περιπτώσεις ἑνὸς εἴδους⁵³³ «Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς», ἡ ὁποία αὐτοχαρακτηρίζεται ὡς «ἀδιάκοπος ἀκολουθία»⁵³⁴, ἡ ὁποία κατὰ τοὺς Πρεσβυτεριανούς, θεωρεῖται ἢ ἀπὸ ἐφημέριο σὲ ἐφημέριο «χειροθεσία», σὲ συνδιασμό μὲ τὴν παράδοση τῆς Ἀποστολικῆς διδασκαλίας καὶ τάξεως. Καὶ σὲ αὐτὴν τὴν περίπτωσι, γιὰ τὴν ἐνδεχόμενη ἄσκηση οἰκονομίας, ἀπαιτεῖται διερεύνησι τῆς ἔννοιας τοῦ ὅρου «χειροθεσία», ὅπως καὶ τὸ περιεχόμενο τῆς ὑποστάσεως τοῦ «ἐφημερίου» ὡς λειτουργοῦ.

ii. Ἀγγλικανικὴ ἐκκλησία - Ἀγγλοκαθολικὴ

Τὴν ὀργάνωσι τῆς Ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας, μὲ βάση τὸ ἐπισκοπικὸ ἀξίωμα, ἐκφράζει ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Canterbury Μάικλ Ράμσεϊ (1961-1974), περιγράφοντας τὴ σημασία τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς λέγοντας ὅτι: «Ἐνας ἐπίσκοπος ποὺ διαδέχεται ἕναν ἄλλο στὴν ἴδια ἔδρα σήμαινε ὅτι ὑπῆρχε μία συνέχεια τῆς διδασκαλίας: ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία ὡς σύνολο εἶναι τὸ σκάφος μέσα στὸ ὁποῖο διαχέεται ἡ ἀλήθεια, οἱ Ἐπίσκοποι εἶναι ἕνα σημαντικό ὄργανο στὴν ἐκτέλεσι αὐτῆς τῆς ἀποστολῆς. Οἱ ἐπίσκοποι ἦταν ἐπίσης διάδοχοι τῶν Ἀποστόλων μὲ τὴν ἔννοια ὅτι οἱ ἐνέργειες τοῦ κηρύγματος, τῆς διακυβέρνησι καὶ τῆς χειροτονίας ἦταν

---

⁵³³ Ἐνα ἀκόμη εἶδος «ἀποστολικῆς διαδοχῆς», ὅπου ἀναζητᾶται ἡ κανονικότητα τελέσεως καὶ ἀναφορᾶς στοὺς ἀποστόλους.

⁵³⁴ Βλ. Γ. Κονιδάρη, «Διδαχὴ Ἀποστόλων», ΘΗΕ 4, 1114.

ἴδιες μὲ αὐτὲς ποὺ εἶχαν ἐκτελέσει οἱ Ἀπόστολοι. Χρησιμοποιεῖται ἐπίσης γιὰ νὰ σημάνει ὅτι ἡ χάρις μεταδίδεται ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους μὲ κάθε γενεὰ ἐπισκόπων μέσω τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν»⁵³⁵. Ἔτσι, κατὰ κύριο λόγο, ὡς Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ θεωρεῖται στὸν Ἀγγλικανικὸ χῶρο⁵³⁶, ἢ ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων προερχόμενη ἀδιάκοπη ἀκολουθία χειροθεσιῶν διὰ τῶν ἐπισκόπων (Ἀγγλοκαθολικὴ-Υψηλὴ)⁵³⁷, ἢ ὅπως αὐτὴ ἐννοεῖται, μεταξὺ τῶν **ιδιαιτέρων ἐπὶ τοῦ θέματος τάσεων** ἐντὸς τῆς Ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας (Χαμηλὴ - Εὐρεία)⁵³⁸. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι στὸν Ἀγγλικανικὸ χῶρο ἴσως νὰ θεωρεῖται ἡ χειροτονία, ἔστω ἀπλῶς, ὡς μία ἐξωτερικὴ τυπικὴ διαδικασία διαδοχικῶν χειροθεσιῶν, ἴσως καὶ ὄχι⁵³⁹.

Ἡ κατὰ καιροὺς ἐκφρασθεῖσα ἐπιθυμία προσεγγίσεως τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐπισκοπικῆς ἐκκλησίας πρὸς τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, προβάλλει αὐτομάτως ὡς προϋπόθεση συζητήσεως τὸ ζήτημα τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς τῆς ἱερωσύνης τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν, καὶ κατὰ πόσο αὐτὲς εἶναι ἰσχυρές, ὡς καὶ διὰ ποίου τρόπου δύνανται αὐτὲς νὰ ἀναγνωρισθοῦν ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, δεδομένου ὅτι τὸ θέμα ἀφορᾷ σὲ μεταγενέστερες γενεές μελῶν τῆς Ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας,

---

⁵³⁵ Π. Τρεμπέλα, *Τὸ Κῦρος τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν*, σελ. 337-338.

⁵³⁶ Ἀποτελεῖ χῶρο ὁ ὅποιος βρίσκεται πιὸ κοντὰ στὴν ὀρθόδοξη ἐκκλησία.

⁵³⁷ Γ. Φίλια, *Εἰκῶν τῶν Μελλόντων*, σελ. 482 ἔξ., «Προτεσταντισμὸς καὶ Ὁρθόδοξη Λατρεία», σελ. 147: «Ἡ ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία ὁργανώθηκε μὲ βάση τὸ ἐπισκοπικὸ ἀξίωμα καὶ διακρίθηκε σὲ τρεῖς μορφές: τὴν Ὑψηλὴ Ἐκκλησία, τὴ Χαμηλὴ Ἐκκλησία καὶ τὴν Εὐρεία Ἐκκλησία. Κάθε μία ἀπὸ τίς μορφές αὐτὲς ἔχει δική της ἀντίληψη περὶ Μυστηρίων καὶ περὶ Ἐκκλησίας. Ἡ Ὑψηλὴ Ἐκκλησία (μὲ κέντρο τῆς τὴν Ὁξφόρδη) ὀνομάζεται καὶ Ἀγγλοκαθολικὴ, καθὼς εὐρίσκεται στὸ ἐνδιάμεσο μεταξὺ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ καὶ Προτεσταντισμοῦ. Ἡ Χαμηλὴ περιλαμβάνει τοὺς λεγόμενους πουριτανούς, συγγενεὺι μὲ τοὺς Διαμαρτυρομένους τοῦ Καλβίνου καὶ ἀρνεῖται ὅλα τὰ Μυστήρια καὶ τίς τελετές. Ἡ Εὐρεία Ἐκκλησία ἀντιτίθεται στὴ διοίκηση τῆς ἐπισκοπῆς, ἔχει φιλελεύθερες τάσεις ἀπορρίπτοντας τὰ συντηρητικὰ στοιχεῖα καὶ τάσσεται ὑπὲρ τῆς κριτικῆς τῆς Βίβλου».

⁵³⁸ Πρὸβλ. Γ. Φίλια, *Εἰκῶν τῶν Μελλόντων*, σελ. 482 ἔξ., «Προτεσταντισμὸς καὶ Ὁρθόδοξη Λατρεία», σελ. 148.

⁵³⁹ Γ. Κονιδάρη, «Διδαχὴ Ἀποστόλων», *ΘΗΕ* 4, 1114.

τῶν δὲ πρωτεργατῶν φυσικῶς ἐκλείπόντων⁵⁴⁰. Θετικὸ εἶναι τὸ γεγονός ὅτι ἡ Ἀγγλικανικὴ ἐκκλησία διετήρησε τὸν ἐπισκοπικὸ βαθμὸ καὶ τὴν ἱεραρχία της, καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ ἐνδεχομένως τὸ ἐχέγγυο τῆς Ἀποστολικῆς τῆς Διαδοχῆς, μένει λοιπὸν νὰ δοῦμε ἂν καὶ κατὰ πόσο αὐτὴ ἀποδειχθεῖ κατὰ τὴν ἐξωτερικὴ τῆς πλευρᾶ συνεχῆς καὶ ἀδιάσπαστη, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ποίαν ἔννοια καὶ ποιῆς προϋποθέσεις ἔλαβε καὶ διετήρησε αὐτὴν ἡ Ἀγγλικανικὴ ἐκκλησία.

Ὁ πρῶτος ἐπὶ τῆς Μεταρρυθμίσεως⁵⁴¹ τῆς Ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας ἐπίσκοπος Ματθαῖος Parker εἶναι αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἐχειροτόνησε τοὺς λοιποὺς ἐπισκόπους τῆς Ἀγγλικανικῆς ἱεραρχίας, ἐπομένως ὁ μοναδικὸς κρῖκος μεταξὺ τῆς παλαιᾶς καὶ νέας ἱεραρχίας τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς εἶναι τὸ πρόσωπο τοῦ Parker, στὸ ὁποῖο στηρίζεται ἡ Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ στὴν Ἀγγλικανικὴ ἐκκλησία⁵⁴². Συνεπῶς τὰ δύο κύρια θέματα ἐπὶ τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν εἶναι τὸ θέμα τοῦ κύρους τῆς ἱερωσύνης τῶν Ἀγγλῶν ἱερέων ὡς προϊὸν τῆς χειροτονίας τοῦ Parker, καὶ κυρίως ἡ κανονικο-λειτουργικὴ τέλεση τῶν χειροτονιῶν αὐτῶν ὑπὸ τὴν ἔννοια τοῦ μυστηρίου⁵⁴³. Ἐφ' ὅσον ἱστορικὰ ὁ Parker⁵⁴⁴, εἶναι ὁ μόνος σύνδεσμος τῆς

---

⁵⁴⁰ Βλ. Χ. Ανδρούτσου, *Τὸ κῦρος τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου*, σελ. 15.

⁵⁴¹ Β. Φειδᾶ, *Ἐκκλ. Ἱστορία Γ'*, σελ. 371 ἔξ.

⁵⁴² Βλ. Χ. Ανδρούτσου, *Τὸ κῦρος τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου*, σελ. 8-9. Π. Τρεμπέλα, τόμ. Γ', σελ. 314-319. Γιὰ νὰ προσβληθεῖ ἡ χειροτονία τοῦ Parker, ὑποστηρίχθηκε, μεταξὺ ἄλλων ἀνασκευῶν, ὅτι αὐτὴ ἔγινε σὲ κάποιον καπηλεῖο τῆς Cheapside τὸ καλούμενο Nag's head ὑπὸ τοῦ Scory ἐπισκόπου τῆς Herenferd, ὁ ὁποῖος ἀναγόρευσε τὸν Parker, ἐν μέσῳ μέθης, σὲ ἐπίσκοπο, πλὴν ὅμως ὡς ἀπεδείχθη, βάσει ἀρχείων ἐπιμελῶς ἐξεταζομένων, ὡς καὶ ἄλλων ἀξιόπιστων πηγῶν, τὸ ἐν λόγῳ ἀφήγημα ὑπῆρξε μυθῶδες, ἄνευ οἰουδήποτε ἱστορικοῦ ἐρείσματος. Ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὡς αὐτὴ ἀποδεικνύεται ἀπὸ πρωτόκολλα τῆς χειροτονίας καὶ ἄλλα δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ ἔγγραφα διεσπαρμένα στὴ μεγάλη Βρετανία, ὅπου ἀναγράφεται ὅτι ὁ Parker χειροτονήθηκε στὸ παρεκκλήσι τοῦ Lambeth στίς 17 Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 1559, ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων Barlow καὶ Hodskins, προχειροσθέντες κατὰ τὸ ρωμαϊκὸ ἀρχιερατικὸ, καὶ τῶν Scory καὶ Coverdale, προχειροσθέντες κατὰ τὸ μεταρρυθμισμένο χειροτονικὸ, ἐνῶ κάποιες ἐνστάσεις ὅσον ἀφορᾶ στὴν ἐγκυρότητα τῆς χειροτονίας τοῦ Barlow καὶ ἂν ἀκόμη εὐσταθοῦν, δὲν εἶναι ἱκανὲς νὰ θέσουν ὑπὸ ἀμφισβήτηση τὸ κῦρος τῆς χειροτονίας τοῦ Parker.

⁵⁴³ Βλ. Χ. Ανδρούτσου, *Τὸ κῦρος τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου*, σελ. 25-29.

σύγχρονης Ἀγγλικανικῆς ἱεραρχίας μὲ τὴν Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ ὡς διαδοχὴ τάξεως, τότε ἀπομένει ὡς θέμα πρὸς ἐξέταση, ἡ ἐγκυρότητα τοῦ μυστηρίου, τὸ τελετουργικὸ τῆς χειροτονίας, δηλαδή **μὲ ποιά ἔννοια καὶ σὲ τὶ βαθμὸ αὐτὴ προχειρίζει τὸν ὑποψήφιο ἐπίσκοπο στὴν ἱερωσύνη**. Σοβαρὰ ἐρωτήματα ἔχουν τεθεῖ γιὰ τὶς Ἀγγλικανικὲς χειροτονίες, ὅσον ἀφορᾷ στὸν τρόπο διατυπώσεως τοῦ χειροτονικοῦ (1663), σχετικὰ μὲ τὸν βαθμὸ καὶ τὸ ἔργο τοῦ προχειριζομένου στὴν Ἀγγλικανικὴ ἐκκλησία, ἐνῶ ἀργότερα οἱ βαθμοὶ διατυπώνονται ἐμφανῶς διακριτοὶ καὶ κάνουν μνεῖα περὶ τοῦ ἔργου τοῦ καθ' ἑνὸς ἀπὸ αὐτούς⁵⁴⁵. Πρὸς ἐνίσχυση τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν, μεταξὺ τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου ἐπηυξημένου χειροτονικοῦ, «*Book of common prayer*» (1552)⁵⁴⁶, δύναται νὰ ληφθεῖ ὑπ' ὄψη καὶ ἡ ἐλεύθερη λειτουργικὴ συνείδηση τῆς Ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας ἢ ὑποδεικνύουσα περὶ τοῦ βαθμοῦ στὸν ὁποῖο ἀναβιβάζεται ὁ προχειριζόμενος, ἔστω καὶ ἂν λείπουν ἀπὸ τὸ χειροτονικὸ ἐκφράσεις ὅπως ὁ ὅρος «ἀρχιερωσύνη», τὸ ἔργο τῆς ὁποίας ὅμως ἐκφράζεται **μὲ περιφραστικὸ τρόπο διάχυτα στὸ περιεχόμενο τῆς εὐχῆς**. Ἄλλωστε δὲν πρέπει νὰ παραθεωρεῖται τὸ γεγονὸς τῆς κοινῆς προθέσεως καὶ διαθέσεως τῶν χειροτονούντων νὰ πράξουν ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἡ πρώτη ἐκκλησία ἔπραττε, παρὰ τὶς ἐπὶ μέρους, περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης καὶ τῆς εὐχαριστίας ὡς **Θυσίας, ἐκκλησιολογικὲς τους καταβολὲς καὶ προσωπικὲς πεποιθήσεις**, οἱ ὁποῖες σὲ συνδιασμὸ μὲ τὶς διαφορούμενες λεκτικὲς ἔννοιες τοῦ νέου Ἀγγλικοῦ χειροτονικοῦ «κάλυπτε» τὶς μυστηριακὲς

---

⁵⁴⁴ Π. Τρεμπέλα, *Τὸ Κύρος τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν*, σελ. 338 ἐξ.

⁵⁴⁵ Χ. Ανδρούτσου, *Συμβολικὴ*, σελ. 109.

⁵⁴⁶ Β. Στεφανίδου, *Ἐκκλ. Ἱστορία*, σελ. 616.

προϋποθέσεις ἐξασφαλίζοντας τὸ ἔγκυρο τῆς χειροτονίας τοῦ Parker⁵⁴⁷. Ἐπίσης, δεδομένου ὅτι ἡ συνείδηση τῆς Ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας περὶ τὴν χειροτονία εἶναι ἡ **μυστηριακὴ μετάδοση τοῦ χαρίσματος τῆς ἱερωσύνης**, καὶ λαμβανουμένου ὑπ' ὄψη ὅτι ἡ χειροτονία ὡς μυστήριο εἶναι **πράξη τῆς συμπροσευχόμενης ἐκκλησίας**, διατυπωμένη ἐγγράφως σὲ ὅλα τὰ χειροτονικά, καὶ ὄχι ἀποκλειστικὰ ἀποψη μεμονομένων λειτουργῶν τῆς⁵⁴⁸.

Ἐκ τῶν 39 ἄρθρων τῆς Ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας, τὸ 25ο φαίνεται νὰ διακρίνει τὴν ἱερωσύνη ὡς μυστήριο ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἔννοιας καὶ φύσεως μὲ αὐτὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς εὐχαριστίας, ὡς **στερούμενο «ὑλῆς» καὶ «θείας συστάσεως»**. Ἐδῶ ὅμως πρέπει νὰ προσεχθεῖ ὅτι ἡ διάκριση ἀφορᾷ στὸ μυστήριο, ὡς μὴ ἀναφερόμενο στὸ Εὐαγγέλιο, ὡς ὑπὸ τοῦ Κυρίου συσταθέντος, ἀντίθετα μὲ τὰ ὑπ' Αὐτοῦ διαταχθέντα καὶ καθορισθέντα ὑλικῶς, ὅπως τὸ βάπτισμα καὶ ἡ εὐχαριστία, ἡ ἱερωσύνη ἀνήκει στὰ «κοινὰ» λεγόμενα μυστήρια⁵⁴⁹, ἀλλὰ ἡ σύνοδος τοῦ 1537 ἢ 1538 τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας, ἀποφάσισε ὅτι «τὸ

---

⁵⁴⁷ Χ. Ανδρούτσου, *Συμβολικὴ*, σελ. 110.

⁵⁴⁸ Βλ. Χ. Ανδρούτσου, *Τὸ κῆρος τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου*, σελ. 36-38. Π. Τρεμπέλα, *Δογματικὴ*, τόμ. Γ', σελ. 319-320, ὑπ. 60.

⁵⁴⁹ «*Sacraments ordained of Christ be not only badges or tokens of Christian men's profession, but rather they be certain sure witnesses, and effectual signs of grace, and God's good will towards us, by the which he doth work invisibly in us, and doth not only quicken, but also strengthen and confirm our Faith in him.*

There are two Sacraments ordained of Christ our Lord in the Gospel, that is to say, Baptism, and the Supper of the Lord.

Those five commonly called Sacraments, that is to say, Confirmation, Penance, Orders, Matrimony, and Extreme Unction, are not to be counted for Sacraments of the Gospel, being such as have grown partly of the corrupt following of the Apostles, partly are states of life allowed in the Scriptures; but yet have not like nature of Sacraments with Baptism, and the Lord's Supper, for that they have not any visible sign or ceremony ordained of God.

*The Sacraments were not ordained of Christ to be gazed upon, or to be carried about, but that we should duly use them. And in such only as worthily receive the same, they have a wholesome effect or operation: but they that receive them unworthily, purchase to themselves damnation, as Saint Paul saith». Κ. Σκουτέρη, *Τὰ 39 Ἄρθρα τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας*, τόμ. Α', σελ. 345-346.*

μυστήριο τῆς ἱερωσύνης δύναται νὰ κληθεῖ κατὰ γράμμα μυστήριο, διότι εἶναι ἅγια τελετή, διαταχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ». Ἐπομένως, ἐφ’ ὅσον ἡ ἱεραρχία τῆς Ἀγγλίας συνέχεται ἀδιακόπως διὰ τῆς Αποστολικῆς Διαδοχῆς μὲ τὴν πρώτη ἐκκλησία, τὸ (κρατικὸ) *Εὐχολόγιο* ἀναθεωρήθηκε καὶ ἀνασκευάστηκε, καὶ ἡ ἱερωσύνη θεωρεῖται ὑπ’ αὐτῆς μυστήριο⁵⁵⁰. Ἀπὸ ὀρθοδόξου πλευρᾶς, ὡς μόνο ἐλάττωμα τῆς ἱερωσύνης τῆς Ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας τίθεται ὅτι οἱ χειροτονίες αὐτῆς ἐτελέσθησαν ἐκτὸς τῶν «κανονικῶν» ὁρίων τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, μὲ ὅ,τι αὐτὸ σημαίνει. Ἔτσι λοιπόν, ἂν ἐνδεχομένως προκύψει αἴτημα πρὸς ἐνότητα, ἢ κατ’ οἰκονομία ἀναγνώριση (διὰ «χειροθεσίας»; λιβέλλου;) τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν δὲν δύναται νὰ προσκρούσει, σὲ σοβαρὰ περὶ τοῦ ἀντιθέτου ἐπιχειρήματα⁵⁵¹.

Ὅμως, ἀνεξαρτήτως τῆς ἄκρως προβληματικῆς ἐκκλησιολογίας τοῦ Προτεσταντισμοῦ, ὅπως καὶ τῆς ἔννοιας τῆς «παρακαταθήκης» τῆς Αποστολικῆς Διαδοχῆς, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴ σχέση τῆς ἱερωσύνης μὲ τὰ ἄλλα μυστήρια, ἡ Ἀγγλικανικὴ ἐκκλησία ἐλέγχεται γιὰ ἀπόκλιση τῆς ὀρθῆς πίστεως, ἐνῶ ἢ πρὸς τὸ μυστήριο τῆς θείας εὐχαριστίας, ὡς θυσίας, σχέση τῆς ἱερωσύνης, ἐξήγειρε ἔντονες ἀμφισβητήσεις καὶ τάσεις ἀθετήσεως περὶ τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικῶν χειροτονιῶν⁵⁵². Εἶναι θετικὸ τὸ γεγονός ὅτι διὰ τοῦ ἐπισκόπου Parker, ἔστω καὶ ἂν ἡ ἔννοια τῆς Παρακαταθήκης εἶναι ἐλλειπής, δι’ αὐτῆς διατηρεῖται, ἢ ἀδιάσπαστη συνέχεια τῆς Αποστολικῆς Διαδοχῆς. Τὸ ἐνδεχόμενον ἀναγνωρίσεως τοῦ κύρους τῶν χειροτονιῶν τῆς Ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας, ἀφοῦ προφανῶς

---

⁵⁵⁰ Πρβλ. Γ. Φιλία, *Εἰκῶν τῶν Μελλόντων*, σελ. 482 ἔξ., «Προτεσταντισμὸς καὶ Ὁρθόδοξη Λατρεία», σελ. 147.

⁵⁵¹ Βλ. Χ. Ἀνδρούτσου, *Τὸ κύρος τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου*, σελ. 39-47.

⁵⁵² Βλ. Χ. Ἀνδρούτσου, *Τὸ κύρος τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου*, σελ. 63-64.

ξεπεράστηκαν οἱ παλαιᾶς ἐνστάσεις περὶ ἀμφιβόλου γνησιότητος τῆς χειροτονίας τοῦ Parker, ὡς μὴ ἀποδεδειγμένης αὐτῆς ἱστορικά, ἔχει σοβαρὰ ἐρεῖσματα γενικῶς σήμερα, ἀποδειχθείσης μάλιστα τῆς ἱστορικῆς τῆς συνέχειας, καὶ τῆς ἐσωτερικῆς τῆς συνειδήσεως ὅτι ἀποδέχεται καὶ μεταδίδει τὴ χάρη τῆς Ἱερωσύνης⁵⁵³.

iii. Τὸ κῦρος τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν καὶ ἡ δυνατότητα ἀσκήσεως οἰκονομίας

Ἡ Ἀγγλικανικὴ ἐκκλησία θεωρεῖ ἑαυτὴν ταυτόχρονα καὶ καθολικὴ καὶ μεταρρυθμισμένη, εἶναι ἓνα σύνολο αὐτόνομων ἐθνικῶν ἐκκλησιῶν, οἱ ὁποῖες ἀκολουθοῦν τὴ λειτουργικὴ παράδοση τῆς μητέρας γι' αὐτοὺς ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας καὶ βρῖσκονται σὲ πλήρη κοινωνία μαζί της. Γιὰ τὴν αὐτοσυνειδησία τῆς Ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας, οἱ ἐπίσκοποί της εἶναι μέτοχοι τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς ὡς διάδοχοι τῶν Ἀποστόλων. Στὴν Ἀγγλικανικὴ ἐκκλησία, ἄλλοι αἰσθάνονται σὲ αὐτὴν ὅτι ἐκπροσωποῦν **μία μορφή Ρωμαιοκαθολικισμοῦ χωρὶς Πάπα**, ἐνῶ ἄλλοι **μία μορφή Προτεσταντισμοῦ μὲ Ἀρχιεπίσκοπο**, ἀλλὰ δὲν λείπουν καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι δέχονται ἓναν **συνδυασμὸ καὶ τῶν δύο**, ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων ἐξηγεῖται καὶ ἡ κοινωνία μὲ τοὺς Παλαιοκαθολικοὺς καὶ τοὺς Λουθηρανούς ἀντίστοιχα⁵⁵⁴. Παρὰ τὴν ἐκφρασθεῖσα ποικιλοτρόπως καὶ κατ' ἐπανάληψη ἐπιθυμία της γιὰ ἀναγνώριση τῶν χειροτονιῶν τῆς ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου ἐκκλησίας, ἡ Ἀγγλικανικὴ ἐκκλησία κατὰ τὸ δεύτερο

---

⁵⁵³ Βλ. Χ. Ανδρούτσου, *Τὸ κῦρος τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου*, σελ. 81-82.

⁵⁵⁴ https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%B3%CE%B3%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%95%CE%BA%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CF%83%CE%AF%CE%B1 (Ἀνάκτηση 3/1/2021)

ἥμισυ τοῦ ἰθ' αἰῶνος, δὲν ἔτυχε ὑπ' αὐτῆς τῆς ἀναμενόμενης ἀνταποκρίσεως, ἀλλὰ ἀντιθέτως ἡ Ὁρθόδοξη ἐκκλησία ἀναχειροτόνησε τοὺς προσελθόντας σὲ αὐτὴν Ἀγγλικανοὺς κληρικοὺς Ἰάκωβο Chrystal καὶ Στέφανο Hathly (1869-1870)⁵⁵⁵.

Παρὰ ταῦτα, ἀργότερα ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Μελέτιος Μεταξάκης μεθόδευσε (1922), καὶ μάλιστα χωρὶς τὴν προηγούμενη ἢ σύμφωνη γνώμη τῶν ἄλλων Πατριαρχείων καὶ Αὐτοκεφάλων ἐκκλησιῶν τὴν ἀναγνώριση ὑπ' αὐτῶν τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν, «...Ἀπεφῆνατο γνώμην ὑπὲρ τοῦ ἐγκύρου τῆς Ἀγγλικανικῆς Τερωσύνης, κρίνασα ἅμα ὅπως ἡ διαγνώμη αὐτῆ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας ἐξαγγελθῆ καὶ ταῖς λοιπαῖς ἀγίαις Ὁρθοδόξοις Ἐκκλησίαις, ὅπως δοθῆ αὐταῖς ἀφορμὴ πρὸς τὸ ἀποφῆνασθαι καὶ ταύτας τὴν ἑαυτῶν γνώμην, ὥστε διὰ τῶν μερικῶν διαγνώσεων γνωσθῆναι τὴν ἐπὶ τοῦ σοβαροῦ τούτου ζητήματος πανορθόδοξον ἀντίληψιν...»⁵⁵⁶, ἀποστέλλοντας σχετικὲς ἐπιστολὰς μὲ σκοπὸ τὴν ἀναγνώριση τῆς ἱερωσύνης τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἱεραρχίας⁵⁵⁷, καὶ ἀναφέροντας «...ὅτι ἡ χειροτονία τοῦ Ματθαίου Πάρκερ εἰς Ἀρχιεπίσκοπον Καντουαρίας ὑπὸ τεσσάρων ἐπισκόπων ἐστὶ γεγονός ἱστορικῶς μεμαρτυρημένον. Ὅτι ἐν τῇ χειροτονίᾳ ταύτῃ τε καὶ ταῖς ἐφεξῆς εὔρηνται πλήρη τὰ ὀρθόδοξα καὶ ἀπαραίτητα ὄρατά τε καὶ αἰσθητὰ στοιχεῖα ἐγκύρου ἐπισκοπικῆς χειροτονίας, ἧ τε ἐπίθεσις δηλονότι τῶν χειρῶν καὶ ἡ ἐπίκλησις τοῦ παναγίου Πνεύματος καὶ ἡ πρόθεσις τοῦ μεταδοῦναι τὸ τῆς ἐπισκοπικῆς διακονίας χάρισμα...»⁵⁵⁸, ἐνῶ παράλληλα ἐνημερώνει διὰ σχετικῆς ἐπιστολῆς τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Καντουαρίας (1922), «...ὅτι ἀπέναντι τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας αἰ τῆς Ἀγγλικανικῆς

---

⁵⁵⁵ Βλ. Ι. Καρμίσση, ΔΣΜ, τόμ. ΙΙ, σελ. 1026.

⁵⁵⁶ Ι. Καρμίσση, ΔΣΜ, τόμ. ΙΙ, σελ. 1030.

⁵⁵⁷ Ι. Καρμίσση, ΔΣΜ, τόμ. ΙΙ, σελ. 1029-1031.

⁵⁵⁸ Ι. Καρμίσση, ΔΣΜ, τόμ. ΙΙ, σελ. 1030.

Ἐπισκοπιανῆς Ὁμολογίας χειροτονία ἐπισκόπων, ἱερέων καὶ διακόνων ἔχουσι τὸ αὐτὸ κῦρος⁵⁵⁹, ὅπερ ἔχουσι καὶ αἱ τῆς Ρωμαϊκῆς, τῆς Παλαιοκαθολικῆς καὶ τῆς Ἀρμενικῆς Ἐκκλησίας, ἅτε δὴ ὑφισταμένων πάντων τῶν στοιχείων, ἅτινα κρίνονται ἀπαραίτητα ἀπὸ ὀρθοδόξου ἀπόψεως πρὸς ἀναγνώρισιν χαρίσματος ἱερωσύνης ἐξ ἀποστολικῆς διαδοχῆς...»⁵⁶⁰. Οἱ Πατριάρχες καὶ οἱ Πρόεδροι τῶν Αὐτοκεφάλων ἐκκλησιῶν ἀνταποκρίθηκαν στὸ αἴτημα τοῦ Οἰκουμενικοῦ, «...ὕπερ τοῦ κύρους ἀποφανθέντες τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν...»⁵⁶¹, διὰ συνοδικῶν ἀποφάσεων. Ἔτσι, ἡ Σύνοδος τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων (1923) «...ἐξετάσασα ἐκ πασῶν αὐτοῦ τῶν ἀπόψεων τὸ προκείμενον ζήτημα, ἀπεφῆνατο γνώμην, ὅτι ἀπέναντι τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας αἱ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐπισκοπιανῆς Ὁμολογίας χειροτονία ἐπισκόπων, ἱερέων καὶ διακόνων ἔχουσι τὸ αὐτὸ κῦρος, ὅπερ ἔχουσι καὶ αἱ τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἅτε δὴ ὑφισταμένων πάντων τῶν στοιχείων, ἅπερ κρίνονται ἀπαραίτητα ἀπὸ ὀρθοδόξου ἀπόψεως πρὸς ἀναγνώρισιν χαρίσματος ἱερωσύνης ἐξ ἀποστολικῆς διαδοχῆς». Ἡ ἐκκλησία τῆς Κύπρου (1923) «...κατέληξεν στὸ ἐξῆς πόρισμα. Νοουμένου ὅτι δὲν διεκόπη ἡ Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ παρὰ τῆ Ἀγγλικανικῆ Ἐκκλησίᾳ ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς ἱερωσύνης διὰ τῆς χειροτονίας τοῦ πρώτου ἀρχιεπισκόπου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ταύτῃ Ματθαίου Πάρκερ, ὑπαρχόντων δὲ ἐν τῇ ἱερωσύνῃ παρὰ τοῖς Ἀγγλικανοῖς τῶν αἰσθητῶν σημείων, δι' ὧν παρέχεται ἡ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἡ ἱκανοῦσα τὸν χειροτονοῦμενον εἰς τὰ καθήκοντα τοῦ οἰκείου βαθμοῦ, δὲν ὑπάρχει κώλυμα νὰ ἀναγνωρισθῇ ὑπὸ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τὸ κῦρος τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν, ὡς ἀναγνωρίζεται ὑπὸ ταύτης καὶ

---

⁵⁵⁹ Χ. Ανδρούτσου, *Δογματική*, σελ. 392, ὑπ. 1.

⁵⁶⁰ Ι. Καρμίρη, *ΔΣΜ*, τόμ. ΙΙ, σελ. 1031.

⁵⁶¹ Ι. Καρμίρη, *ΔΣΜ*, τόμ. ΙΙ, σελ. 1030.

τὸ κύρος τῶν χειροτονιῶν τῆς Ρωμαϊκῆς, Παλαιοκαθολικῆς καὶ Ἀρμενικῆς Ἐκκλησίας. Ἐφ' ὅσον οἱ ἐκ τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων κληρικοί, προσερχόμενοι εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, γίνονται δεκτοὶ ἄνευ ἀναχειροτονίας, τοῦτ' αὐτὸ ἀποφαινόμεθα νὰ ἐπικρατήσῃ καὶ διὰ τοὺς ἐκ τῶν Ἀγγλικανῶν...»⁵⁶². Τὸ Πατριαρχεῖο Ἀλεξανδρείας (1930) δηλώνει τὴν πλήρη ἱκανοποίησίν του «...ἐπὶ τε τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς καὶ τῆς πραγματικῆς μεταλήψεως τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου καὶ τῆς εὐχαριστίας ὡς ἰλαστηρίου θυσίας καὶ τῆς χειροτονίας ὡς μυστηρίου, ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀλεξανδρείας αἶρει τὰς ἐπιφυλάξεις αὐτῆς ἔναντι τοῦ ἐγκύρου τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν καὶ προσχωρεῖ εἰς τὴν ἀπὸ 28ης Ἰουλίου 1022 ἀπόφασιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἀναγνωρίζουσα ὅτι οἱ ὑπὸ τῶν Ἀγγλικανῶν ἐπισκόπων κεχειροτονημένοι ἱερεῖς, προσερχόμενοι εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, δὲν ἀναχειροτονοῦνται...»⁵⁶³. Ἐπίσης, ἡ ἐκκλησία τῆς Ρουμανίας (1936) ἐπεδοκίμασε τὴν πρότασιν τῆς συσταθείσης γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸ ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία κατέληξε ὑπὲρ τοῦ κύρους τῆς ἱερωσύνης τῶν Ἀγγλικανικῶν κληρικῶν, «...Ἐχουσα ὑπ' ὄψει τὰ συμπεράσματα τῶν ἐκθέσεων περὶ Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς, περὶ ἱερωσύνης, περὶ θείας εὐχαριστίας... ἡ Ὀρθόδοξος Ρουμανικὴ Ἐπιτροπὴ ὁμοφώνως συνιστᾷ εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν. Ὅμως ἡ ἡμετέρα ἁγία Σύνοδος ἐννοεῖ, ὅτι ἡ ἐπιδοκιμασία αὕτη ἀποβαίνει ὀριστικὴ μόνον, ὅταν ἡ ἀνωτάτη ἀρχὴ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας ἐπικυρώσῃ τὰ συμπεράσματα τῆς Ἀντιπροσωπείας αὐτῆς ἀναφορικῶς μὲ τὸν μυστηριακὸν χαρακτῆρα, ὡς διαλαμβάνεται ἐν ἐκτάσει

---

⁵⁶² Ι. Καρμίρη, ΔΣΜ, τόμ. ΙΙ, σελ. 1032-1033.

⁵⁶³ Ι. Καρμίρη, ΔΣΜ, τόμ. ΙΙ, σελ. 1033.

εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας...»⁵⁶⁴. Ἀντιθέτως, ἡ ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἀποστασιοποιηθεῖσα τοῦ ζητήματος, παρέπεμψε αὐτὸ στὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν (1939), ἐπικαλούμενη τὰ ἐπιστημονικὰ συμπεράσματα αὐτοῦ, «...ἀπεφῆνατο ὅτι τοιοῦτο σπουδαῖον ζήτημα, ὡς καὶ πᾶν ἄλλο παρεμφερές, εἶναι τῆς ἀρμοδιότητος τῆς ὅλης Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἄνευ τῆς ὁποίας δὲν δικαιοῦται μία ἐπὶ μέρους Ἐκκλησία νὰ ἀποφαίνεται περὶ αὐτοῦ... εἰς ἐκάστην παρουσιαζομένην περίπτωσιν προσελεύσεως Ἀγγλικανοῦ κληρικοῦ εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν, ἀκολουθῆ τὴν ἐπ’ αὐτοῦ τελευταίαν πράξιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν περὶ τούτου ὁμόφωνον ἀπόφασιν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, καθ’ ἣν κατ’ ἀκρίβειαν ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει ὡς ἔγκυρα μόνον τὰ ὑπ’ αὐτῆς τελούμενα μυστήρια, εἰς εἰδικὰς ὁμως περιπτώσεις ἡ Ἐκκλησία, ἐφ’ ὅσον ἤθελε θεωρήσει πρέπον καὶ σκόπιμον, μετ’ ἐπισταμένην ἔρευναν τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν, δύναται κατ’ οἰκονομίαν νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν χειροτονίαν προσερχομένου εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν Ἀγγλικανοῦ.»⁵⁶⁵. Καὶ ἡ ἐκκλησία τῆς Ρωσίας μετὰ ἀπὸ σχετικὴ εἰσήγησιν στὸ συνέδριον τῆς Μόσχας (1948) ἀρνήθηκε νὰ ἰκανοποιήσῃ τὸ αἶτημα τῆς Ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας· «...δὲν δύναται νὰ παραδεχθῆ τὴν ὀρθότητα τῆς Ἀγγλικανικῆς διδασκαλίας περὶ τῶν μυστηρίων γενικῶς καὶ περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης ἰδιαίτερως, ἄρα δὲν δύναται νὰ ἀναγνωρίσῃ καὶ τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν τὸ κῦρος. Ἐὰν δὲ αἱ Ἐκκλησῖαι Κωσταντινουπόλεως, Ἱεροσολύμων, Κύπρου καὶ Ρουμανίας, ὡς καὶ ἄλλαι αὐτοκέφαλοι Ἐκκλησῖαι, ἀνεγνώρισαν κατ’ ἀρχὴν τὸ κῦρος τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν, ἐν τούτοις ἔχομεν μαρτυρίας ὅτι ἡ ἀναγνώρισις αὕτη ἐγένετο ὑπὸ ὄρους. Τὸ ζήτημα τῆς ἀναγνώρισεως τοῦ κύρους τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἱεραρχίας δύναται νὰ ἐξετασθῆ μόνον ἐν

---

⁵⁶⁴ Ι. Καρμίρη, ΔΣΜ, τόμ. ΙΙ, σελ. 1034.

⁵⁶⁵ Ι. Καρμίρη, ΔΣΜ, τόμ. ΙΙ, σελ. 1035.

συνδιασμῶ πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἐνότητος τῆς πίστεως καὶ ὁμολογίας... Μετὰ τὴν διαπίστωσιν μιᾶς τοιαύτης ποθητῆς ἐνότητος δύναται νὰ ἐπακολουθήσῃ ἡ ἀναγνώρισις τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς οἰκονομίας δι' ἀποφάσεως Συνόδου ἀπάσης τῆς ἁγίας Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἣτις μόνη ἔχει αὐθεντικὸν κῦρος δι' ἡμᾶς...»⁵⁶⁶. Ἔτσι, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Καντερβουρίας Cosmo Lang ἐπανέφερε καὶ πάλι τὸ θέμα τῆς ἀναγνώρισεως τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν στὴν ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος (1946)⁵⁶⁷, πλὴν ὅμως ἄνευ ἀποτελέσματος.

Εἶναι φανερὸ ὅτι οἱ ποικίλες ἀπόψεις, γνῶμες, καὶ διαφωνίες δύνανται νὰ ἀρθοῦν μόνο διὰ μιᾶς Πανορθόξου Συνόδου ὅλων τῶν κατὰ τόπους τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, οἱ ὁποῖες θὰ καταλήξουν σύμφωνες σὲ μία κατ' οἰκονομία κοινὴ ἀπόφαση τοῦ τρόπου καὶ τῶν προϋποθέσεων εἰσδοχῆς στὴν Ὁρθόδοξη ἐκκλησία τῶν Ἀγγλικανῶν κληρικῶν⁵⁶⁸. Ἡ ἀπόφαση αὐτὴ ἀφ' ἑνὸς μὲν θὰ πρέπει νὰ εὐθυγραμίζεται πρὸς τὴν πίστη καὶ τὴν παράδοση τῆς ἐκκλησίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ χαρακτήρας τῆς ἀποφάσεως, ἀφοῦ θὰ ἔχει κῦρος αὐθεντικὸ καὶ καθολικὸ, θὰ ἰσχύσει ὑποχρεωτικὰ σὲ ὅλες τὶς ἐπὶ μέρους ἐκκλησίες, ἂν καὶ ἐφ' ὅσον δὲν ὑφίστανται ἢ δὲν προκύψουν ἄλλα προβλήματα τὰ ὁποῖα εἶναι ἀσύμβατα πρὸς τὴν ὀρθόδοξη παράδοση καὶ ἐνδεχομένως καταστήσουν τὴν προσέγγιση ἀδύνατη⁵⁶⁹. Ἦδη τὸ 1902 ρωτήθηκε τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, ἀπὸ Ἀγγλους κληρικοὺς τῆς Ἐπισκοπικῆς ἐκκλησίας τῆς

---

⁵⁶⁶ Ι. Καρμίρη, ΔΣΜ, τόμ. ΙΙ, σελ. 1036-1037.

⁵⁶⁷ Ι. Καρμίρη, ΔΣΜ, τόμ. ΙΙ, σελ. 1027, ὑπ. 3.

⁵⁶⁸ Χ. Ανδρούτσου, Δογματική, σελ. 391.

⁵⁶⁹ Καὶ ἐνῶ αὐτὰ συμβαίνουν κατὰ τὸ πρῶτο ἡμισυ τοῦ κ' αἰῶνα, ἡ σύναψη συμφωνίας (1931) Μυστηριακῆς κοινωνίας μεταξὺ Ἀγγλικανικῆς καὶ Παλαιοκαθολικῆς ἐκκλησίας δημιουργεῖ ἐπιπλοκὲς στὶς διεκκλησιαστικὲς σχέσεις, ἐνεκα ἐμμέσου κοινωνίας τῆς τελευταίας μὲ διάφορες ἄλλες Προτεσταντικὲς κοινότητες, ἐκ τῶν ὁποίων κάποιες ἀπορρίπτουν θεμελιώδη δόγματα τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ι. Καρμίρη, Ὁρθοδοξία καὶ Παλαιοκαθολικισμός. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Ἐκκλησίας». Ἀθῆναι 1966, σελ. 89.

Ἀγγλίας καὶ μάλιστα ἐξ Ἀμερικῆς, ἂν ἀποδέχεται τὶς χειροτονίες, δηλαδὴ τὴν Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ τῆς Ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας, ὡς κανονικῆς. Τὸ Πατριαρχεῖο ἀπήντησε, ἀφοῦ ἔλαβε τὴ γνώμη τῆς θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης, ὅτι ἐφ' ὅσον γίνεται ὑπ' αὐτῆς δεκτὴ ἡ ἱερωσύνη ὡς μυστήριον, μεταδιδόμενον διὰ τῆς χειροτονίας, κατ' οἰκονομία μποροῦν νὰ γίνουν δεκτὲς καὶ οἱ Ἀγγλικανικὲς χειροτονίες, ἀφοῦ μάλιστα εἶναι ἀποδεδειγμένος ὁ συνδετικὸς κρίκος τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς μέσω τοῦ Καντερβουρίας Ματθαίου Parker⁵⁷⁰.

iv. Κανονικὴ καὶ μυστηριακὴ θεώρηση τῆς χειροτονίας τοῦ Ματθαίου Parker (Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ τῆς Ἀγγλικανικῆς ἱεραρχίας - Ἀγγλία 1559)

Στὸν Ἀγγλικανικὸ χῶρον ἡ περίπτωση τῆς χειροτονίας τοῦ Ματθαίου Parker, ὡς ἀρχιεπισκόπου Καντερβουρίας, ἀποτελεῖ ἰδιαίτερη περίπτωση, ὅσον ἀφορᾷ στὶς περιπετειώδεις συνθήκες τῆς χειροτονίας του, ἐνῶ ἀπὸ αὐτὸ τὸ πρόσωπο ἐξαρτᾶται ἡ ἱστορικὴ συνέχεια τῆς Ἀγγλικανικῆς ἱεραρχίας, ὅπως καὶ τὸ κῦρος τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς (τάξεως), ἐννοια στὴν ὁποία δόθηκε ἰδιαίτερη βαρῦτητα στὴν περίπτωση τῆς Ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας. Ο Μ. Parker εἶναι τὸ μοναδικὸ πρόσωπο, τὸ ὁποῖο συνδέει καὶ διασώζει τὴν Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ στὴν Ἀγγλικανικὴ ἐκκλησία⁵⁷¹, ἡ χειροτονία του ἔγινε στὸ παρεκκλήσι τοῦ *Lambeth Pallace*, καὶ ὡς φαίνεται εἶναι τὸ πρόσωπο ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο

---

⁵⁷⁰ Βλ. Χ. Ἀνδρούτσου, *Δογματικὴ*, σελ. 392, ὑπ. 1.

⁵⁷¹ Β. Φειδᾶ, *Ἐκκλ. Ἱστορία Γ*, σελ. 374.

ἀποτελεῖ τὸν μόνο ἐνδιάμεσο κρίκο ὁ ὁποῖος συνδέει τὴν νέα ἱεραρχία τῆς Ἀγγλίας μὲ τὴν παλαιά⁵⁷².

Μετὰ τὴν ἀπόσχιση τῆς Ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν ἐκκλησία τῆς Ρώμης ἐτέθη τὸ ζήτημα τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν, οἱ ὁποῖες ἔγιναν σύμφωνα μὲ τὸ μεταρρυθμισμένο χειροτονικό⁵⁷³ στὴν Ἀγγλία. Οἱ καταγγελίες παπικῶν κληρικῶν, ὅτι ὁ Parker ἔλαβε τὴ χειροτονία «ἐλλειπῆ τὴν μορφήν καὶ βλάσφημον τὴν τέλεσιν», σὲ κάποιο καπηλεῖο, ἐν μέσῳ μέθης⁵⁷⁴, προφανῶς δὲν εὐσταθοῦν, πλὴν ὅμως ἀναφέρονται πρὸς ἀποδυνάμωση τῆς ἐν λόγω κρίσιμης χειροτονίας. Ἰδιαίτερη ἐντύπωση προκαλεῖ καὶ ἡ μετ' ἔπειτα ἐπίσημη θέση γιὰ τὴν τέλεσή της, ἡ ὁποία τὴν καθιστᾷ προβληματική, καθ' ὅτι ἡ σύνθεση τῶν συλλειτουργούντων ἀρχιερέων στὴ χειροτονία τοῦ Parker ἔγινε ἐκ τεσσάρων μὲν ἐπισκόπων, ὄχι ὅμως τῆς αὐτῆς ὁμολογίας περὶ τὸ μεταρρυθμισμένο τελετουργικό, ὅμως τὸ βασικότερο ὅλων πρόβλημα ἔγκειται στὸ ἂν καὶ κατὰ πόσον οἱ χειροτονοῦντες, ἀλλὰ καὶ ὁ χειροτονούμενος εἶχαν τὴ συνείδηση καὶ τὴ πίστη ὅτι κατὰ τὴ χειροτονία, μεταδίδουν τὸ εἰδικὸ χάρισμα τῆς ἱερωσύνης. Πράγματι ἡ ἐπιχειρηματολογία ἀρχικὰ κατὰ τοῦ κύρους τῆς χειροτονίας αὐτῆς ἦταν ἡ ἀμφισβήτηση τῆς ἰστορικότητος τῆς χειροτονίας τοῦ ἐκλεγέντος ἀρχιεπισκόπου Καντουαρίας Ματθαίου Parker. Ἀργότερα ἡ ἀμφισβήτηση βασίστηκε στὴν ὑπόψια ὅτι τὸ ἀναθεωρηθὲν χειροτονικὸ τῆς Ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας στίς διατάξεις τῶν χειροτονιῶν **ἐστερεῖτο τῆς ἔννοιας τῆς ἱερωσύνης ὡς μυστηρίου**⁵⁷⁵. Ὡς ἐκ τούτου ἐθεωρεῖτο ἀμφίβολο ἐάν καὶ κατὰ πόσο οἱ συμπράξαντες στὴ χειροτονία τοῦ Parker

---

⁵⁷² Β. Στεφανίδου, *Εκκλ. Ἱστορία*, σελ. 617-618.

⁵⁷³ Π. Τρεμπέλα, *Τὸ Κῦρος τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν*, σελ. 352-354.

⁵⁷⁴ Π. Τρεμπέλα, *Δογματική*, τόμ. 3, σελ. 319, ὑπ. 60.

⁵⁷⁵ Χ. Ανδρούτσου, *Συμβολική*, σελ. 110.

εἶχαν τὴ συνείδηση ὅτι πράττουν, ὅτι στὴν ἐκκλησία ἀνέκαθεν σχετικὰ ἐτελεῖτο. Ἔτσι, ἡ ἐπὶ οἰασδήποτε συζητήσεως περὶ τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν ἀπαραίτητη προϋπόθεση εἶναι νὰ ἀποκλεισθεῖ τὸ «ἀνυπόστατο» τοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν, διαφορετικὰ δὲν ὑφίσταται λόγος συζητήσεως, ἐφ' ὅσον ἡ λύση σὲ αὐτὴ τὴν περίπτωση μοιραίως εἶναι ἡ ἀναχειροτονία.

Σχετικὰ μὲ τὴν ἀμφισβήτηση τῆς χειροτονίας τοῦ Καντουαρίας Parker βασικὰ δύο πράγματα δύναται νὰ συμβαίνουν, εἴτε δὲν μετεδόθη σὲ αὐτὸν καμία κανονικῶς ἐπισκοπικὴ ιδιότητα, εἴτε ἡ χειροτονία τὴν ὁποία ὁ ἴδιος ἐδέχθη δὲν ἐνέχει τὸν μυστηριακὸ χαρακτῆρα τῆς ἱερωσύνης, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ ἀπαραίτητο στοιχεῖο ἐγκυρότητος, καὶ ὡς ἐκ τούτου οἱ χειροτονίες οἱ ὁποῖες ἀκολούθησαν καὶ ὑφίστανται στὴν Ἀγγλικὴ ἐκκλησία εἶναι ἀνυπόστατες⁵⁷⁶. Ἐὰν ὅμως βεβαιωθεῖ, ὅτι ὁ ἀρχιεπίσκοπος Parker, ἀπὸ τὸν ὁποῖο κατάγεται ἡ ἱεραρχία τῆς Ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας, πρῶτον ἔλαβε πράγματι **μυστηριακὴ χειροτονία**, καὶ δεύτερον ἡ χειροτονία αὐτοῦ **ἀποτελεῖ ἱστορικὴ συνέχεια** τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς, τότε ἡ ἱερωσύνη στὴν Ἀγγλικανικὴ ἐκκλησία εἶναι ἰσχυρὴ καὶ ἔγκυρη, ἐδράζουσα τὴ δύναμή της στοὺς δύο ἀνωτέρω πυλῶνες, οἱ ὁποῖοι συνιστοῦν τὴν ἔννοια τῆς ἱερωσύνης. Ὁ M. Parker ἀποτελεῖ τὸν μοναδικὸ σύνδεσμο διὰ τοῦ ὁποῖου ἡ σημερινὴ Ἀγγλικὴ ἱεραρχία συνδέεται πρὸς τὴν προ-μεταρρυθμιστικὴ ἱεραρχία, καὶ ἐφ' ὅσον τὸ γεγονὸς αὐτὸ προφανῶς ἱστορικὰ εὐσταθεῖ, τότε ἡ σύνδεσή της μὲ τὴν Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ καθίσταται ἐξωτερικῶς ἀδιάκοπη, ἔχουσα τὰ ἐρείσματα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα προσδίδουν τὸ ἀπαιτούμενο κῦρος στὶς χειροτονίες της, ὥστε νὰ τύχουν ἀναγνωρίσεως.

---

⁵⁷⁶ Π. Τρεμπέλα, *Τὸ Κῦρος τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν*, σελ. 337-338.

Αλλά όμως, ἡ χειροτονία τοῦ Ματθαίου Parker, ὄχι μόνο ἀμφισβητήθηκε, ἀλλὰ καὶ πολεμήθηκε διὰ συκοφαντιῶν καὶ μυθευμάτων, ὅπως ὅτι ἡ χειροτονία τοῦ Parker ὑποτίθεται ὅτι ἔγινε σὲ ἓνα πανδοχεῖο ὀνόματι «Ἡ ἵππειος κεφαλὴ» (The nag's Head)⁵⁷⁷, ὅπου σύμφωνα μὲ τὴν ἀφήγηση ὁ ἐντεταλμένος ἐκ τῶν ἐπισκόπων νὰ ἐπικυρώσει τὴν ἐκλογή τοῦ Parker ἐπίσκοπος Scory, τὸν κάλεσε μαζὶ μὲ ἄλλους συνυποψηφίους του, γιὰ ἄλλες χηρεύσασες ἐπαρχίες, νὰ γονυπετήσουν ἐνώπιόν του, καὶ ἀφοῦ ἐπέθεσε ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐνὸς ἐκάστου τὴν Βίβλο εἶπε: «Λάβε τὴν ἐξουσίαν νὰ κηρύττεις εἰλικρινῶς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ», αὐτὴ κατὰ τὴν ἀφήγηση ὑπῆρξε ἡ χειροτονία τὴν ὁποία ἔλαβε ὁ Parker καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ⁵⁷⁸. Σαφῶς τὰ γεγονότα εἶναι ἐντελῶς διαφορετικά, διότι ἡ χειροτονία τοῦ Parker ἔγινε ξεχωριστὰ ἀπὸ ὅποιαδήποτε ἄλλη, ἐνῶ αὐτὴ ἐτελέσθη τὴν Κυριακὴ 17 Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 1559 στὸ παρεκλήσιο τοῦ Lambeth Palace, καὶ ἡ δὲ ἔκθεση τῆς χειροτονίας σώζεται στὰ πρακτικὰ τοῦ κώδικος τοῦ Lambeth (Register)⁵⁷⁹. Σύμφωνα μὲ τὰ πρακτικὰ αὐτά, ὁ χειροτονήσας τὸν Parker ἐπίσκοπος ἦταν ὁ Γουλιέλμος Barlow πρῶην ἐπίσκοπος Bath and Wells, ὁ ὁποῖος εἶχε ὡς συγχειροτονητὰς τὸν Ἰωάννη Scory πρῶην ἐπίσκοπο Rochester, τὸν Miles Coverdale πρῶην ἐπίσκοπο Exeter, καὶ τὸν Ἰωάννη Hodgkins πρῶην βοηθὸ ἐπίσκοπο τοῦ Berdford. Ἡ χειροτονία, σύμφωνα μὲ τὰ ἴδια πρακτικὰ ἔγινε, κατὰ τὴν τάξιν τοῦ νέου χειροτονικοῦ τοῦ «Book of common prayer» (1552) τοῦ Ἐδουάρδου τοῦ ΣΤ'⁵⁸⁰, μὲ τὴ διαφορά ὅτι, ἐνῶ τὸ χειροτονικὸ προέβλεπε τὴν ὑπὸ μόνου τοῦ χειροτονούντος ἀπαγγελία τῆς εὐχῆς, αὐτὴ ἀπηγγέλθη καὶ ὑπὸ τῶν τεσσάρων ἐπισκόπων,

---

⁵⁷⁷ Π. Τρεμπέλα, *Τὸ Κῦρος τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν*, σελ. 339-340.

⁵⁷⁸ Π. Τρεμπέλα, *Τὸ Κῦρος τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν*, σελ. 339.

⁵⁷⁹ Π. Τρεμπέλα, *Τὸ Κῦρος τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν*, σελ. 340-342.

⁵⁸⁰ Χ. Ανδρούτσου, *Συμβολικὴ*, σελ. 110, ὑπ. 1.

συνεφαπτομένων τῆς κεφαλῆς τοῦ M. Parker. Τὸ γεγονός αὐτὸ δὲν ἔχει ιδιαίτερη σημασία, καθ' ὅσον καὶ ἂν ἀκόμη ἢ εὐχὴ ἀπηγγέλετο ὑπὸ μόνου τοῦ Barlow, αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι οἱ συλλειτουργοὶ ἐπίσκοποι δὲν συμμετείχαν στὴ χειροτονία συμπράττοντες, «συνεπιτιθέμενοι τὰς χεῖρας», καὶ συμπροσευχόμενοι μαζί μὲ τὸν χειροτονοῦντα, ἔστω σιωπηρῶς⁵⁸¹. Ὅμως, καὶ ἄλλες ἀδιάσειστες χειρόγραφες πηγές ἐπιβεβαιώνουν τὴ χειροτονία τοῦ Parker ὡς γεγονός ἀδιαμφισβήτητο, ὅπως τὸ ἡμερολόγιο τοῦ ἰδίου, τὸ ὁποῖο σώζεται στὴ βιβλιοθήκη τοῦ κολλεγίου *Corpus Christi* στὸ *Cambridge*. Ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ χειρόγραφη ἔκθεση τῆς χειροτονίας, ἢ ὁποία συμφωνεῖ τουλάχιστο στὰ κύρια σημεῖα πρὸς τὴν ἔκθεση τοῦ πρακτικοῦ τοῦ κώδικος τοῦ Lambeth. Ἀλλά, καὶ οἱ ἐκθέσεις στὸ Record Office καὶ στὸ State Paper Office ἐπιβεβαιώνουν τὸ γεγονός τῆς ἐκλογῆς τοῦ Parker, μέχρι τῆς τελικῆς ἐγκαθιδρύσεώς του⁵⁸².

Ἄλλο σοβαρὸ ζήτημα τὸ ὁποῖο προέκυψε ὑπῆρξε τὸ κύρος τῆς ἱερωσύνης τῶν ἐπισκόπων οἱ ὁποῖοι χειροτόνησαν τὸν Parker, διότι τὸ οἰοδήποτε ἐλάττωμα τῆς χειροτονίας τῶν τεσσάρων θὰ εἶχε ἄμεσες συνέπειες στὸ κύρος τῆς χειροτονίας τοῦ Parker. Γιὰ τὸν μὲν προεξάρχοντα τῆς ἐν λόγῳ χειροτονίας Barlow, ὑπῆρξε ἡ κατηγορία, ὅτι αὐτὸς δὲν εἶχε λάβει ποτὲ χειροτονία, κατηγορία τὴν ὁποία τὰ ἱστορικὰ γεγονότα τὴ διαψεύδουν⁵⁸³. Προφανῶς οἱ δημοσίως διακηρυχθεῖσες προσωπικὲς ἀπόψεις τοῦ Barlow, ὅτι ἡ χειροτονία δὲν ἀποτελεῖ ἀπαραίτητο παράγοντα πρὸς ἀνάδειξη ἐπισκόπου, ἀρκούσης τῆς βασιλικῆς ἐκλογῆς καὶ ἀναδείξεως, ἔδωσε δικαιώματα πρὸς ἀμφισβήτηση τοῦ κύρους τῆς χειροτονίας τοῦ Parker. Ἴσως ἡ ἄποψη αὐτὴ τοῦ Barlow

---

⁵⁸¹ Π. Τρεμπέλα, *Τὸ Κύρος τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν*, σελ. 358-360.

⁵⁸² Π. Τρεμπέλα, *Τὸ Κύρος τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν*, σελ. 340-342.

⁵⁸³ Π. Τρεμπέλα, *Τὸ Κύρος τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν*, σελ. 343-344.

ἔδωσε ἀφορμὴ νὰ θεωρηθεῖ αὐτός, ὡς μηδέποτε λαβὼν χειροτονία καὶ ἡ προβολὴ αὐτῆς τῆς θέσεώς του, εἶχε σκοπὸ νὰ νομιμοποιήσῃ τὸ ἐπισκοπικὸ του ἀξίωμα⁵⁸⁴. Γιὰ τοὺς Coverdale καὶ Scory, ὑποστηρίχθηκε ὅτι αὐτοὶ εἶχαν χειροτονηθεῖ κατὰ τὸ νέο χειροτονικὸ, ὑπὸ ἐπισκόπων χειροτονημένων κατὰ τὸ ρωμαιοκαθολικὸ χειροτονικὸ, γεγονός τὸ ὁποῖο ἀμφισβητήθηκε ἀπὸ τοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς⁵⁸⁵. Καὶ τέλος, ὅσον ἀφορᾷ στὸν Hodgkins⁵⁸⁶, αὐτὸς ἂν καὶ κανονικὰ χειροτονηθεῖς ὑπὸ Ρωμαιοκαθολικῶν ἐπισκόπων, εἶχε καθαιρεθεῖ ὑπ' αὐτῶν. Ἐπίσης, στοιχεῖο ἀπαραίτητο ἐγκυρότητος γιὰ μία χειροτονία εἶναι, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ἡ συνείδηση τοῦ χειροτονοῦντος καὶ ἡ πίστη του περὶ τῆς ἱερωσύνης ὡς μυστηρίου. Ἐπομένως, ἡ χειροτονία τοῦ Parker, ἂν καὶ κατ' ἀρχὴν ἀντικανονικὴ γιὰ τὴν Ἀγγλικὴ ἐκκλησία, καὶ παράνομη γιὰ τὸ Ἀγγλικὸ βασίλειο, μετὰ ταῦτα νομιμοποιηθεῖσα καὶ ἐπικυρωθεῖσα ὑπὸ τοῦ κοινοβουλίου, κατέστη δογματικὰ καὶ κανονικὰ ἔγκυρη καὶ ἰσχυρὴ, μὴ ἐπιδεχομένη πλέον οἰαδῆποτε ἀμφισβήτηση νὰ χαρακτηρισθεῖ ὡς ἀνυπόστατη ἢ ὅτι διεσπᾶσθαι σὲ αὐτὴν ἐξωτερικῶς ἡ Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ. Ἐν συνεχείᾳ ὁ Parker ἐχειροτόνησε ἑννέα ἐπισκόπους (1559) ἀπὸ τοὺς ὁποίους προέρχεται ἡ νέα ἱεραρχία τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας⁵⁸⁷.

Ὅταν ἡ ἀθέτηση τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν, ὡς ἱστορικὸ γεγονός, ἀπὸ τὴν Ρωμαιοκαθολικὴ ἐκκλησία δὲν εὐδοκίμησε, ἡ προσπάθειά της στράφηκε στὸ γεγονός τῆς «ἀναθεωρήσεως τοῦ παλαιοῦ εὐχολογίου», κατὰ τὸ ὁποῖο ἔγινε καὶ ἡ χειροτονία τοῦ Parker. Τὸ «νέο χειροτονικὸ» ἐθεωρήθη ὅτι εἶχε ἀπωλέσει τὰ μυστηριακὰ χαρακτηριστικὰ τῶν χειροτονιῶν, τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν στὸ ἀξίωμα καὶ στὰ

---

⁵⁸⁴ Π. Τρεμπέλα, *Τὸ Κῦρος τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν*, σελ. 342-343.

⁵⁸⁵ Π. Τρεμπέλα, *Τὸ Κῦρος τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν*, σελ. 342.

⁵⁸⁶ Π. Τρεμπέλα, *Τὸ Κῦρος τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν*, σελ. 345-346.

⁵⁸⁷ Π. Τρεμπέλα, *Τὸ Κῦρος τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν*, σελ. 347-349.

καθήκοντα τῆς ἱερωσύνης. Ἐπίσης, ἡ ἀμφισβήτηση στράφηκε στοῦ κατὰ πόσο ὑπῆρχε ἡ **πραγματικὴ πρόθεση** στοὺς χειροτονήσαντας τὸν Parker, νὰ τελέσουν ὅ,τι ἀνέκαθεν ἡ ἐκκλησία τελοῦσε, δηλαδή καθιερώνοντας ἱερεῖς πρὸς τέλεση τῆς θείας εὐχαριστίας καὶ ἐπισκόπους πρὸς μετάδοση τῆς ἱερωσύνης⁵⁸⁸. Ἔτσι, τὸ 1896 ἡ Βούλλα *Apostolicae curae* τοῦ Πάπα Λέοντος ΙΓ', ἔθεσε τέλος στὶς συζητήσεις ἀποφαινομένη **κατὰ τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν**, ἀποδίδουσα τὴν ἀπόφασή του αὐτὴ στοὺς δύο ἀνωτέρω λόγους⁵⁸⁹. Ἔστω καὶ ἂν μετὰ τὴ βελτίωση τοῦ νέου εὐχολογίου (1559) συνεπληρώθησαν τὰ θεωρούμενα ἑλλειπῆ στοιχεῖα τοῦ χειροτονικοῦ, μὲ σαφεῖς διατυπώσεις περὶ τῆς ἔννοιας καὶ τοῦ ἔργου ἐκάστου βαθμοῦ⁵⁹⁰, ἡ προηγούμενη διατύπωση τοῦ «Εὐχολογίου» στερούμενη τῶν βελτιώσεων ἐθεωρήθη μυστηριακὰ ἀνεπαρκῆς, ἐπομένως οἱ χειροτονίες οἱ ὁποῖες ἐτελέσθησαν σύμφωνα μὲ αὐτό, διέκοψαν ἐξωτερικῶς τὴν Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ, ἔτσι τότε ἀνεζητήθησαν διάσπαρτα μυστηριακὰ χαρακτηριστικὰ σὲ ἄλλα σημεῖα τῆς ἱεροτελεστίας. Ὅμως σὲ κάθε περίπτωση τὸ ἰσχυρότερο στοιχεῖο στὴν τέλεση τῆς περιφημῆς χειροτονίας τοῦ Parker, ὅπως καὶ κάθε μυστηρίου, εἶναι ἡ **συνείδηση καὶ ἡ πρόθεση τῶν συμμετεχόντων**, ὅτι τελοῦν ὅ,τι ἡ ἐκκλησία τελεῖ καὶ πιστεύει, χωρὶς νὰ ὑπερισχύουν σὲ αὐτὴν οἱ προσωπικὲς ἀπόψεις τοῦ λειτουργοῦ. Ἡσσοнос σημασίας - ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Ρωμαιοκαθολικὴ ἐκκλησία, κατὰ τὴν ὁποία ἡ διάθεση τοῦ λειτουργοῦ μαρτυρεῖται ἀπὸ τὶς ἐξωτερικὲς πράξεις τοῦ τελετουργικοῦ - εἶναι τὸ γεγονός τῆς **ἱστορικῆς δομῆς τοῦ κειμένου τοῦ χειροτονικοῦ**, τὸ ὁποῖο δύναται νὰ μεταβάλλεται καὶ νὰ τροποποιεῖται τὸ

---

⁵⁸⁸ Βλ. Π. Τρεμπέλα, *Τὸ Κῦρος τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν*, σελ. 367-370.

⁵⁸⁹ Π. Τρεμπέλα, *Τὸ Κῦρος τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν*, σελ. 350-352.

⁵⁹⁰ Π. Τρεμπέλα, *Τὸ Κῦρος τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν*, σελ. 354-355, 364-365

εἶδος ἢ ἡ μορφή του⁵⁹¹, ἀλλὰ ἐκτὸς τοῦ εἶδους ἢ τῆς μορφῆς καὶ ἡ «ὔλη»⁵⁹² ἀκόμη, ὡς ἐξωτερικῶς «ὕλικῶ τῶ τρόπῳ» διενεργουμένη νὰ ἀντικαθίστανται, πάντοτε ὁμως ἐκφράζουσα ἀναλλοιώτως τὴν δι' αὐτῆς ἀδιάσειστη ἐπὶ τοῦ πρακτέου πίστη τῆς ἐκκλησίας⁵⁹³.

Οἱ Ἀγγλικανικὲς χειροτονίες ἐλέγχθησαν, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, καὶ γιὰ τὴ «σκόπιμη» ἀσάφεια τὴν ὁποία χαρακτηρίζει τὸ «Εὐχολόγιο», σκοπὸ ἔχουσα - ἐνδεχομένως - νὰ ικανοποιήσει μεγάλη μερίδα Ἀγγλικανῶν ἐμμένουσα στὶς ρωμαιοκαθολικὲς ἀντιλήψεις⁵⁹⁴, ὅπως καὶ γιὰ τὸ ὅτι ἀποσιωπᾶται ὁ *θυτήριος* χαρακτήρας τῆς ἱερωσύνης⁵⁹⁵. **Κατὰ συνέπεια ἐθεωρήθη ὅτι δὲν παρέχεται ὑπὸ τῶν χειροτονησάντων ὁ μυστηριακὸς χαρακτήρας τῆς ἱερωσύνης, ἐφ' ὅσον δὲν ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ «Εὐχολογίου» ἡ πιθανότητα μίας τέτοιας προθέσεως.** Ὅμως, ἡ ἀποσιώπηση ἢ ἡ παράλειψη μεταγενεστέρων προσθηκῶν δὲν σημαίνει κατ' ἀνάγκη αἰρετικὴ διάθεση τοῦ Ἀγγλικοῦ χειροτονικοῦ, ἐξ ἄλλου διαδηλοῦται μὲ σαφήνεια ἡ πρόθεση τῆς Ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας νὰ συνεχισθεῖ σὲ αὐτὴν ὅ,τι στὴν ἐκκλησία ἐτελεῖτο καὶ παρέλαβε ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους. Ἀλλὰ ὁμως, σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ στὸ χειροτονικό, τὸ εἶδος τῶν λόγων, ἡ παράληψη ἢ ἡ ἀποσιώπηση ἀναφορᾶς στὸν καθαγιασμό καὶ στὴν προσφορὰ τῆς ἀναίμακτης θυσίας, δὲν εἶναι στοιχεῖο οὐσιῶδες καὶ δὲν ἀποτελεῖ λόγο πρὸς ἀθέτηση τῆς χειροτονίας⁵⁹⁶, ἀφοῦ αὐτὸς ὁ ὁποῖος **περιβάλλεται τὴν ἱερωσύνη, ἀσφαλῶς ἀναλαμβάνει τὴν πνευματικὴ**

---

⁵⁹¹ Καὶ ἐπ' αὐτότῳ τούτου τοῦ μυστηρίου τῆς εὐχαριστίας ποικιλομορφία δὲν θεωρήθηκε ποτὲ ὅτι ἐπιηράζεται τὸ μεταποιητικὸ ἀποτέλεσμα τῶν εὐχαριστιακῶν στοιχείων, παρὰ τὸ πλῆθος τῶν λειτουργικῶν τύπων καὶ εὐχαριστιακῶν ἐπικλήσεων.

⁵⁹² Π. Τρεμπέλα, *Τὸ Κῦρος τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν*, σελ. 356-358, 371-373.

⁵⁹³ Βλ. Π. Τρεμπέλα, *Τὸ Κῦρος τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν*, σελ. 350-352.

⁵⁹⁴ Π. Τρεμπέλα, *Τὸ Κῦρος τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν*, σελ. 373-374.

⁵⁹⁵ Π. Τρεμπέλα, *Τὸ Κῦρος τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν*, σελ. 360-363.

⁵⁹⁶ Π. Τρεμπέλα, *Τὸ Κῦρος τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν*, σελ. 363-364.

ἐξουσία νὰ ἀγιάζει καὶ νὰ τελεῖ τὰ κατ' αὐτήν, δίχως ἀπαραιτήτως νὰ γίνεται πλήρη ἢ μερικὴ ἀναφορὰ τῶν ἀρμοδιοτήτων ἐκάστου βαθμοῦ⁵⁹⁷, ὅπως καὶ ἀρχαῖα λειτουργικὰ καταδεικνύουν. Ἐπειτα ἡ ἱερωσύνη εἶναι ὑπόθεση συνολικὰ τῆς ἐκκλησίας, στὴ διαδικασία τῆς χειροτονίας δὲν ὑπάρχουν περιθώρια γιὰ προσωπικὲς γνώμες, προθέσεις ἢ διαθέσεις, ὅπως καὶ γιὰ διαφορούμενες φρασεολογίες, ὅλα αὐτὰ ἐξετάζονται καὶ ἐρμηνεύονται μέσα ἀπὸ τὴν πίστη τῆς ἐκκλησίας συνολικὰ, καὶ δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψει τι τὸ κάθε ἐπὶ μέρους μέλος πρεσβεύει ἢ προτίθεται νὰ πράξει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'

ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΗ ΑΣΚΗΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΕ ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΕΣ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΕΣ ΣΤΗΝ ΚΑΝΟΝΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

ι. Παράδοξες περιπτώσεις χειροτονιῶν

Στὴν ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία ἔχουν παρουσιαστῆ ποικίλες περιπτώσεις χειροτονιῶν, οἱ ὁποῖες χαρακτηρίζονται, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀντικανονικότητά τους, καὶ ἀπὸ τὸ παράδοξο τῆς διαδικασίας τῆς ἐκλογῆς ἢ τῆς χειροτονίας, ἀλλὰ καὶ τῆς κανονικῆς ἢ μὴ ἀρμοδιότητος τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὀργάνων τὰ ὁποῖα προέβησαν σὲ αὐτές. Ἔτσι, ὑπάρχουν παραδείγματα χειροτονιῶν ἐπισκόπου «ὑπὸ ἑνὸς ἐπισκόπου», ἐπισκόπου καὶ πρεσβυτέρου «ὑπὸ πρεσβυτέρου», «ἐξ ἀποστάσεως», «δι'

---

⁵⁹⁷ Βλ. Χ. Ανδρούτσου, *Τὸ κύρος τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου*, σελ. 29.

ἀλληλογραφίας» ἢ «εἰδήσεως», ἐπισκόπου ἀπὸ «σύμπραξη ἐπισκόπων διαφορετικῶν παρατάξεων», ἐπισκόπου ἀπὸ «σύμπραξη ἀλληλοαναθεματισμένων ἢ ἀλληλοκαθηρημένων ομάδων», ὅπως καὶ ἄλλων περιπτώσεων. Καὶ ἐνῶ ἀρχικὰ τὸ δικαίωμα καὶ τὴν εὐθύνη τῶν χειροτονιῶν εἶχαν ἀποκλειστικὰ οἱ Ἀποστόλοι καὶ οἱ συνεργάτες των, μετὰ τοὺς ὁποίους χειροτονοῦσαν στίς κατὰ τόπους ἐκκλησίες πρεσβυτέρους, μετὰ τοὺς Ἀποστόλους τῇ διακυβέρνηση τῆς ἐκκλησίας ἀνέλαβαν οἱ συνεργάτες τῶν Ἀποστόλων οἱ «Προφῆτες», οἱ ὅποιοι κατεστάθησαν ὡς οἱ ἀνώτατοι πνευματικοὶ ποιμένες τῆς ἐκκλησίας, μετὰ τὰ αὐτὰ σχεδὸν λειτουργικὰ καὶ ποιμαντικὰ δικαιώματα τῶν Ἀποστόλων, ἀποκλειομένων ὅλων τῶν ὑπολοίπων νὰ προβαίνουν σὲ προχειρήσεις ὑποψηφίων. Ἐγαθιστάμενοι οἱ Προφῆτες σὲ κάποια ἐκκλησία, κατ' οὐσία κατεστάθησαν ὡς ἐπίσκοποι αὐτῆς. Ἔτσι, λοιπὸν περιπτώσεις οἱ ὁποῖες ἀπέκλιναν ἀπὸ αὐτὴ τὴν κανονικὴ ἀρχὴ διαδοχῆς, δηλαδὴ μέσῳ τῶν διαδόχων τῶν Ἀποστόλων, Προφητῶν, καὶ στὴ συνέχεια ἐπισκόπων, κατεκρίθησαν καὶ ἀπορρίφθησαν, ὅπως ἡ περίπτωση τοῦ Ἀερίου τὸν ὁποῖο κατηγορεῖ ὁ Ἐπιφάνιος, διότι «οὐδὲν διαλλάττει πρεσβύτερον ἐπισκόπου», ὁ δὲ ἱερός Χρυσόστομος λέγει «οὐ γὰρ δὴ πρεσβύτεροι τὸν ἐπίσκοπον ἐχειροτόνουν»⁵⁹⁸, καὶ ὅτι οἱ ἐπίσκοποι «τῇ χειροτονίᾳ μόνῃ ὑπερβεβήκασιν καὶ τούτῳ μόνῳ δοκοῦσιν πλεονεκτεῖν τοῖς πρεσβυτέροις»⁵⁹⁹. Ἄλλη περίπτωση εἶναι αὐτὴ τοῦ Ἰσχύρα, κατηγοροῦ τοῦ Μ. Ἀθανασίου, ὁ ὁποῖος ρωτᾷ «πόθεν πρεσβύτερος ὁ Ἰσχύρας; Τίνος καταστήσαντος; ἄρα τοῦ Κολλούθου; Ἄλλ' ὅτι Κόλλουθος πρεσβύτερος ὢν ἐτελεύτησε καὶ πᾶσα χεὶρ αὐτοῦ γέγονεν ἄκυρος καὶ πάντες οἱ παρ' αὐτοῦ κατασταθέντες ἐν τῷ

---

⁵⁹⁸ I. Χρυσόστομος, *Εἰς Τιμόθεον Α'*, Ὁμιλία ιγ'. PG 62, 565.

⁵⁹⁹ I. Χρυσόστομος, *Εἰς Τιμόθεον Α'*, Ὁμιλία ια'. PG 62, 553α'.

σχίσματι λαϊκοί γεγόνασιν» οὐδενὶ καθέστηκεν ἀμφίβολον»⁶⁰⁰. Περὶ τῆς ἀποκλειστικῆς ἀρμοδιότητος τοῦ ἐπισκόπου πρὸς μετάδοσιν τῆς ιερωσύνης στοὺς ὑποψηφίους νὰ λάβουν αὐτή, ἀναφέρεται καὶ ὁ Δοσίθεος Ἱεροσολύμων περὶ τῶν Καλουϊνῶν, οἱ ὅποιοι ἔλεγαν «ταῦτόν ἐστιν ἱερεὺς ἀπλῶς καὶ ἀρχιερεὺς», καὶ γιὰ τὸν τρόπο ἐκλογῆς τοῦ ἐπισκόπου ὑπὸ Συνόδου, καὶ τῆς χειροτονίας αὐτοῦ «τῇ ἐπικλήσει τοῦ παναγίου Πνεύματος», καὶ περὶ τῶν ὁρίων ἀσκήσεως τῆς ιερωσύνης τῶν ἱερέων⁶⁰¹.

Ἐχει τεθεῖ θέμα, ἂν καὶ κατὰ πόσο μὲ τὸν ὅρο «χειροτονία» ἐννοεῖται ἡ ψῆφος, ἢ ἡ ἱεροτελεστία τῆς χειροτονίας. Ὁ ὅρος «χειροτονία» στὸν α' Ἀποστολικὸ Κανόνα⁶⁰² θεωρεῖται ὅτι εἶναι ἡ ψῆφος, ἀπὸ τὸ «τείνω τὴν χεῖρα», ἀλλὰ μεταγενέστερα τὸ περιεχόμενο τοῦ ὅρου ἔλαβε τὴν ἔννοια τῆς «μετ' εὐχῶν καὶ ἐπθέσεως τῶν χειρῶν» ἐπικλήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἱεροτελεστία⁶⁰³. Στὶς ὑποσημειώσεις τοῦ Πηδαλίου ὁ ὅρος ἀναφέρεται ὡς πράξις τελετουργικῆ, ἀφοῦ ἡ ἀναφορὰ τοῦ ὅρου γίνεται σὲ

---

⁶⁰⁰ Μ. Αθανασίου, Κατὰ Ἀρειανῶν. 12, PG 25, 269AB.

⁶⁰¹ Ι. Καρμίρη, ΔΣΜ, τόμ. ΙΙ, σελ. 752-754. Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, Ὅρος ι'. «Ἐπειδὴ δὲ μετὰ τῶν ἄλλων ἀσεβειῶν ἔδοξε καὶ τοῦτο τοῖς Κολουϊνοῖς, ὅτι τυχὸν ταῦτόν ἐστιν ἱερεὺς ἀπλῶς καὶ ἀρχιερεὺς, καὶ δυνατὸν μὴ εἶναι ἀρχιερεά, καὶ διὰ τινῶν ἱερέων τὴν ἐκκλησίαν κυβερναῖσθαι, καὶ οὐκ ἀρχιερεὺς ἀλλὰ καὶ ἱερεὺς δύναται χειροτονεῖν ἱερέα, καὶ πλείονας ἱερεῖς χειροτονεῖν ἀρχιερέα... Ὅτι τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα οὕτως ἐστὶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀναγκαῖον, ὥστε χωρὶς αὐτοῦ μὴ δύνασθαι μῆτε Ἐκκλησίαν, μῆτε χριστιανὸν τινα εἶναι ἢ ὅλως λέγεσθαι. Αὐτὸς γὰρ ὁ ἀξιοθεὶς ἐπίσκοπος εἶναι, ὡς ἀποστολικὸς διάδοχος, τὴν χάριν τὴν δοθεῖσαν ἐκεῖνῳ παρὰ τοῦ Κυρίου εἰς τὸ δεσμεῖν τε καὶ λύειν χειρῶν ἐπιθέσει καὶ ἐπικλήσει τοῦ παναγίου Πνεύματος ἀλληλοδιαδόχως λαβῶν, ζῶσά ἐστιν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ μεθέξει πληρεστάτη ἐνεργείας τοῦ τελεταρχικοῦ Πνεύματος, πηγὴ πάντων τῶν μυστηρίων τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, δι' ὧν σωτηρίαν ἐπιτυγχάνομεν... Ὅτι δὲ ἀλληλοδιαδόχως τὸ τῆς ἐπισκοπῆς μέγα μυστήριον καὶ ἀξίωμα δίδεται μέχρις ἡμῶν, φανερόν... Ὅτι δὲ διαφέρει τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα τοῦ ἀπλῶς ἱερέως, δηλον. Ὁ γὰρ ἱερεὺς χειροτονεῖται ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου, ἐπίσκοπος δὲ οὐ χειροτονεῖται ὑπὸ ἱερέως, ἀλλ' ὑπὸ δύο ἢ τριῶν ἀρχιερέων, ὡς ὁ ἀποστολικὸς βούλεται κανὼν (Ἀποστ. α'). Καὶ ὁ μὲν ἱερεὺς ἐκλέγεται ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου, ὁ δὲ ἀρχιερεὺς οὐκ ἐκλέγεται ὑπὸ τῶν ἱερέων, εἴτουν πρεσβυτέρων... ἀλλ' ὑπὸ τῆς συνόδου... ὁ ἐκλεγὴς προβάλλεται διὰ τῆς χειροθεσίας μὲν τῶν ἐπισκόπων, τῇ ἐπικλήσει δὲ τοῦ παναγίου Πνεύματος, εἰ δὲ μὴ, ὄν βούλεται ἢ σύνδοδος, ἐκεῖνος καὶ προβιβάζεται. Καὶ ὁ μὲν ἱερεὺς εἰς ἑαυτὸν σώζει τὴν ἡν εἴληφεν ἐξουσίαν καὶ χάριν τῆς ιερωσύνης, ὁ ἐπίσκοπος δὲ καὶ ἑτέροις μεταδίδωσι...».

⁶⁰² ΡΠΣ, Ἀποστ. Κανὼν α', τόμ. Β', σελ. 1. «Ἐπίσκοπος χειροτονεῖσθω ὑπὸ ἐπισκόπων δύο, ἢ τριῶν».

⁶⁰³ ΠΗΔΑΛΙΟΝ, σελ. 2.

σχέση μ'αυτήν, αναλύοντας τὸν τρόπο ἱεροτελεστίας, ὅτι γιὰ τὴν ἀνάδειξη πρεσβυτέρου ἀρκεῖ ἓνας ἐπίσκοπος, ἐνῶ γιὰ τὸν ἐπίσκοπο ἀπαιτοῦνται πλείονες τοῦ ἐνός, ἐκτὸς ἀνυπερβλήτου ἀνάγκης⁶⁰⁴. Δύναται ὁμως νὰ θεωρηθεῖ ὅτι καὶ ἡ χειροτονία ἐπισκόπου, στὴν ὁποία ἀπαιτεῖται ἡ σύμπραξη δύο ἢ τριῶν ἐπισκόπων, δὲν ὑπονοεῖ ὅτι ἓνας ἐπίσκοπος δὲν δύναται μυστηριακῶς νὰ χειροτονήσῃ ἄλλον ἐπίσκοπο, ἀλλὰ ὀρίζεται ἡ συμμετοχὴ πλειόνων τοῦ ἐνός ἐπισκόπων⁶⁰⁵, διότι ἡ καλὴ μαρτυρία τῶν δύο ἢ τριῶν περὶ τοῦ ὑποψηφίου, γιὰ τὴν ἀνάδειξή του στὸ ἐπισκοπικὸ ἀξίωμα, εἶναι «βεβαιότερα καὶ ἀσφαλῆς», σύμφωνα πρὸς τὶς Ἀποστολικὰς Διαταγές, στὶς ὁποῖες μάλιστα ἀναφέρεται ὅτι ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ ἀρκεῖ καὶ ἓνας μόνον ἐπίσκοπος νὰ προβεῖ στὴ χειροτονία ἐπισκόπου, χωρὶς νὰ ὀρίζονται οἱ συνέπειες περὶ τῆς τοῦ ἀντιθέτου πρακτικῆς⁶⁰⁶, ἀφοῦ ὁ λόγος παρουσίας τῶν ἄλλων δύο ἢ τριῶν εἶναι διὰ τὸ «βέβαιον καὶ ἀσφαλές»⁶⁰⁷. Ἡ ἔννοια τῆς χειροτονίας εἶναι διττὴ, ἀφ' ἐνός ἡ ψῆφος «δι' ἀνατάσεως τῆς χειρός» (τείνω τὴν χεῖρα), καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ «ἐπίθεση τῆς χειρός» ἐπὶ τὸν χειροτονούμενο πρὸς καθιέρωση, ἐπομένως ἡ συνεπίθεση τῶν χειρῶν τῶν ἀρχιερέων πρὸς ἀνάδειξη νέου ἐπισκόπου, κατ' ἄλλους μὲν ἔχει τὴν ἔννοια τῆς συμψήφου, κατ' ἄλλους δὲ τὴν ἔννοια τῆς συγχειροτονίας⁶⁰⁸. Καὶ οἱ δύο ἀπόψεις δύναται νὰ συνδιαστοῦν ὑπὸ τὴν ἔννοια ὅτι οἱ συνεπιθέτοντες «τὰς χεῖρας» ἐπίσκοποι,

---

⁶⁰⁴ Κλήμεντος Ρώμης, *Αποστολικαὶ Διαταγαί*, Η' XVIII ΒΕΠΕΣ 2, 162-163. «ἐὰν δὲ τις ὑπὸ ἐνός χειροτονηθῇ ἐπίσκοπον, καθαιρεῖσθω καὶ αὐτὸς καὶ ὁ χειροτονήσας. Ἐὰν δὲ ἀνάγκῃ ὑπὸ ἐνός καταλάβῃ χειροτονηθῆναι διὰ τὸ μὴ δύνασθαι πλείονας παραγενέσθαι, διωγμοῦ ὄντος ἢ ἄλλης τοιαύτης αἰτίας, ψήφισμα κομιζέτω τῆς ἐπιτροπῆς πλειόνων ἐπισκόπων» ΠΗΔΑΛΙΟΝ, σελ. 1, ὑπ. 1.

⁶⁰⁵ ΡΠΣ, Α' Οἰκ. Κανὼν δ', τόμ. Β', σελ. 122. «...ἐξάπαντος τρεῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγομένους, συμψήφων γενομένων καὶ τῶν ἀπόντων καὶ συντιθεμένων διὰ γραμμάτων...».

⁶⁰⁶ Κλήμεντος Ρώμης, *Αποστολικαὶ Διαταγαί*, Γ', XX ΒΕΠΕΣ 2, 68. «...ἐπίσκοπον χειροτονεῖσθαι ὑπὸ τριῶν ἐπισκόπων ἢ τὸ γοῦν ἔλαττον ὑπὸ δύο, μὴ ἐξεῖναι δὲ ὑπὸ ἐνός καθίστασθαι...».

⁶⁰⁷ Κλήμεντος Ρώμης, *Αποστολικαὶ Διαταγαί*, Γ', XX ΒΕΠΕΣ 2, 68. «...ἢ γὰρ τῶν δύο καὶ τριῶν μαρτυρία, βεβαιότερα καὶ ἀσφαλῆς...».

⁶⁰⁸ Χ. Ανδρούτσου, *Δογματικὴ*, σελ. 395-396.

συγχειροτονοῦντες συμψηφίζου**ν**, καὶ συμψηφίζον**τες** συγχειροτονοῦ**ν**, διότι οἱ ἔννοιες τῆς χειροτονίας (=ἐκλογῆς) καὶ χειροθεσίας, ἀλλὰ καὶ «καταστάσεως», ἀποτελοῦν ἐνιαία ἀλληλοπεριχωρούμενη ἐκκλησιαστικὴ πράξις, μεταπηδοῦσα ἢ μία ἔννοια ἐπὶ τῆς ἄλλης, συναποτελοῦσες τὴ μία κανονικὴ ἐπισκοπικὴ χειροτονία⁶⁰⁹.

Στὴν Διαθήκη τοῦ Κυρίου⁶¹⁰, στὴν Ἀποστολικὴ Παράδοση τοῦ Ἰππολύτου⁶¹¹ (Αἰγυπτιακὴ Διάταξις)⁶¹², καὶ φυσικὰ στὶς Ἀποστολικὰς Διαταγὰς, ἀναφέρεται ὅτι ἔθεταν «τὰς χειῖρας» ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐκλεγέντος, εἴτε συγκατατιθέμενοι, εἴτε συγχειροτονοῦντες, ἐνῶ ἀργότερα μόνον ὁ προεξάρχων ἔχων «τὰς χειῖρας» ἐπὶ τοῦ ὑποψηφίου, τῶν «λοιπῶν ἀπεχόντων», διεξήγαγε τὴ χειροτονία. Καὶ κατὰ τὴ σημερινὴ τάξις τῆς χειροτονίας ἐπισκόπου, ὁ πρῶτος τῆς τάξεως ἀρχιερεὺς ἐπιθέτει τὴν χειρὰ του ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐκλεγέντος, ἐνῶ οἱ συλλειτουργοῦντες ἀρχιερεῖς ἄπτονται τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ ἀναπτυχθέντος ἐπὶ τοῦ τραχήλου τοῦ προχειριζομένου ἢ τῶν ὤμων τῶν συνεπισκόπων. Σημαντικὴ παρατήρηση ἀποτελεῖ τὸ γεγονός ὅτι στὰ μεταξὺ τῶν δύο καθιερωτικῶν εὐχῶν εἰρηνικά, ὑπάρχει ἡ αἴτησις «...ὕπερ τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν (δεῖνος)... καὶ τοῦ ἔργου τῶν χειρῶν αὐτοῦ...», αἴτημα τὸ ὁποῖο συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς ὑπὸ ἐνός ἐπισκόπου μυστηριακὰ - ὄχι κανονικὰ - χειροτονίας ἐπισκόπου, ἐνῶ στὸ τέλος τῆς χειροτονίας ἀναφέρει «...εἶτα τὸν χειροτονηθέντα ἀσπάζεται ὁ χειροτονήσας καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσκοποι... καὶ πρῶτος τῶν ἄλλων τοῦ τιμίου

---

⁶⁰⁹ Βλ. Π. Τρεμπέλα, *Δογματικὴ*, τόμ. 3, σελ. 301.

⁶¹⁰ Βλ. Π. Τρεμπέλα, *Λειτουργικοὶ Τύποι Αἰγύπτου καὶ Ἀνατολῆς*, σελ. 113-115.

⁶¹¹ Βλ. Π. Τρεμπέλα, *Λειτουργικοὶ Τύποι Αἰγύπτου καὶ Ἀνατολῆς*, σελ. 39-41.

⁶¹² Π. Τρεμπέλα, *Δογματικὴ*, τόμ. 3, σελ. 300, ὑπ. 24.

σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ μεταλαμβάνει, αὐτὸς καὶ τῶ χειροτονήσαντι, καὶ τοῖς λοιποῖς μεταδίδωσι»⁶¹³.

Ἡ μυστηριακὴ ἐγκυρότητα μίας, σύμφωνα μὲ τὰ παραπάνω, χειροτονίας «ἔργου τῶν χειρῶν ἑνός» ἐπισκόπου, ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός, τὸ ὁποῖο ἀντιμετώπισε ἡ ἐκκλησία, ὅτι δηλαδὴ ἡ χειροτονία αὐτὴ δύναται νὰ ἀναγνωρισθεῖ κατ' οἰκονομία, ἢ δ' ἄλλως ὁ χειροτονηθεὶς θὰ πρέπει νὰ καθαιρεθεῖ, πού σημαίνει ὅτι ἡ ἐκκλησία ἀφαιρεῖ ἀπὸ αὐτὸν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο ἀντικανονικὰ καὶ παράνομα, μυστηριακῶς ἀπέκτησε. Ὅμως τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἐκκλησία καθαιρεῖ ἐκτὸς ἀπὸ τὸν χειροτονηθέντα καὶ τὸν χειροτονήσαντα γιὰ τὴν ἀντικανονικὴ ἐνέργεια στὴν ὁποία προέβη, σημαίνει ὅτι ἡ ἀρχιερωσύνη καὶ τῶν δύο κατατάσσεται στὴν ἴδια μυστηριακὴ ἀξία, δεδομένου ὅτι στὴν ἀντικανονικότητα ἐνέχονται ἐξ ἴσου ἀμφοτέρω. Ἄρα ἡ χειροτονία ὑπὸ ἑνὸς μόνου ἐπισκόπου εἶναι μυστηριακῶς ἰσχυρά, πλὴν ὅμως κανονικῶς ἄκυρη, ἀφοῦ δὲν δηλώνεται τὸ σύμφηφο, ἐκτὸς καὶ ἂν ἀποφασίσαι διαφορετικὰ σύνοδος ἀσκώντας ἐκκλησιαστικὴ οἰκονομία.

Στὴ συνέχεια ἀναφέρονται περιπτώσεις ἐπισκοπικῶν χειροτονιῶν, οἱ ὁποῖες μὲ τὸν ἕνα, ἢ τὸν ἄλλο τρόπο ἐγένοντο ἀντικανονικά, οἱ ὁποῖες θὰ χαρακτηρισθοῦν ἄκυρες ἢ ἀνυπόστατες, καὶ ἄλλες νὰ γίνουν ὑπὸ ὄρους ἀποδεκτὲς ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, διορθώνοντας τὸ ἐλάττωμα τῆς ἀντικανονικότητος. Εἰδικότερα γιὰ τὶς περιπτώσεις χειροτονίας ἐπισκόπου ἀπὸ πρεσβύτερο, ὁ λόγος τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ὀριοθετεῖ τὴν νομιμότητα καὶ κανονικότητα, καὶ κυρίως τὴν ἀρμοδιότητα τῶν δυναμένων νὰ προβοῦν σὲ μία τέτοια πράξη λέγοντας ὅτι οἱ

---

⁶¹³ *Εὐχολόγιο τὸ Μέγα*, Ἐκδοτικὸς Οἶκος «Ἀστήρ», Ἀλ. & Ε. Παπαδημητρίου, Ἀθήναι 1986, σελ. 180-181. Σαλίβερον, *Ἀρχιερετικόν*, Ἐν Ἀθήναις 1902, σελ. 51-52.

ἐπίσκοποι «...τῇ χειροτονία μόνῃ ὑπερβεβήκασι καὶ μόνῳ δοκοῦσι
πλεονεκτεῖν τοῖς πρεσβυτέροις...»⁶¹⁴.

1. Περίπτωση Γρηγορίου Νεοκαισαρείας (Μ. Ἀσία - Πόντος, γ' αἰ.)

Ὁ Γρηγόριος σὲ ἡλικία μόλις 27 ἐτῶν χειροτονήθηκε πρῶτος ἐπίσκοπος Νεοκαισαρείας⁶¹⁵ ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο Ἀμασείας Φαίδιμο, ὡς λέγεται κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπο. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀμασείας τῆς Καππαδοκίας τοῦ Πόντου, Φαίδιμος, θέλησε νὰ χειροτονήσει τὸν Γρηγόριο Ἐπίσκοπο Νεοκαισαρείας. Ὁ Γρηγόριος, ἀντιληφθεὶς τὴν πρόθεση τοῦ ἐπισκόπου Φαίδιμου, καὶ γιὰ νὰ ἀποφύγει τοὺς ἀπεσταλμένους του, ἀνεχώρησε στὴν ἔρημο. Τελικὰ ὁ Φαίδιμος θέλοντας νὰ τὸν φέρει πρὸ τετελεσμένων γεγονότων, στὴν κυριολεξία τὸν ἐχειροτόνησε **ἐξ ἀποστάσεως, καὶ παρὰ τὴ θέλησή του**, ἐνῶ ὁ Γρηγόριος ὑποχρεώθηκε νὰ ἀποδεχθεῖ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπισκόπου. Τὴν πληροφορία αὐτὴ μᾶς τὴ δίνει ὁ Γρηγόριος ὁ Νύσσης, ἀλλὰ ἀναφέρεται καὶ στὸ Πηδάλιο ὅπου οἱ συντάκτες του διηγοῦνται ὅτι ὁ Φαίδιμος ἐπίσκοπος Ἀμασείας, «...μακρὰν μὲν ἀπέχοντος τῷ τόπῳ, πλησίον δὲ ὄντος τῷ ἀπεριγράπτῳ τῆς χάριτος, ἐκ θείας ἐμπνεύσεως, χειροτονεῖται τῆς κατὰ Πόντον (ἤτοι τὴν Μαύρην θάλασσαν) Νεοκαισαρείας ἐπίσκοπος...»⁶¹⁶.

Ἡ χειροτονία, ἂν διεξήχθη σύμφωνα μὲ τις πληροφορίες τῆς παραδόσεως, δὲν ἀποκλείεται νὰ ἀφορᾷ στὴν ἐκλογή, ἢ ὁποῖα εἶναι καὶ τὸ σημαντικότερο στοιχεῖο ἐγκυρότητος μίας χειροτονίας, ἐνῶ ἡ πράξη τῆς

---

⁶¹⁴ Ἰ. Χρυσοστόμου, *Υπόμνημα εἰς τὴν Πρὸς Τιμόθεον Πρώτην Ἐπιστολήν*, PG 62, 553.

⁶¹⁵ Βλ. Β. Φειδᾶ, *Ἐκκλ. Ἱστορία Α'*, σελ. 175.

⁶¹⁶ ΠΗΔΑΛΙΟΝ, σελ. 551-552, καὶ σελ. 551 ὑπ. 1.

ίεροτελεστίας ἴσως νὰ διενεργήθη μὲ τὴν ἐπάνοδο τοῦ Γρηγορίου καὶ τὴν ἐκ τῶν ὑστέρων ἀποδοχὴ τῆς ἐκλογῆς του ἀπὸ τὸν ἴδιο στὸ ἐπισκοπικὸ ἀξίωμα, ἢ διαφορετικὰ νὰ ἔλαβε χώρα κάποιου εἴδους χειροθεσία πρὸς θεραπεία ἢ ἀναγνώριση ἐνδεχόμενης ἀμφισβητήσεως τοῦ κύρους τῆς χειροτονίας τοῦ Γρηγορίου.

Ὁ τρόπος χειροτονίας τοῦ Γρηγορίου Νεοκαισαρείας ἀποτελεῖ μοναδικὸ καὶ ἀνεπανάληπτο γνωστὸ γεγονὸς στὴν ἐκκλησία. Στὴν περίπτωσι τοῦ Γρηγορίου ἔχουμε μίαν ἐξ ἀποστάσεως χειροτονία μὲ φυσικὴ ἀπουσία τοῦ ὑποψηφίου, καὶ ταυτόχρονα παρὰ τὴ θέλησή του, πρᾶγμα τὸ ὁποῖο ἐξομοιοῦται μὲ «ἀναγκαστικὴ βία», διότι τὸ ὑποκείμενο τῆς χειροτονίας δὲν ἐξουσιάζει τὴ φυσικὴ του παρουσία στὸ μυστήριον, στὸ ὁποῖο ἐνδεχομένως μάλιστα νὰ διεξήχθη καὶ ἢ ἀπ' ἀπευθείας ἀπὸ τὴ θέση τοῦ λαϊκοῦ χειροτονία του στὸν βαθμὸ τοῦ ἐπισκόπου. Ἔτσι, ἐνδέχεται ὁ Γρηγόριος νὰ μὴν ἦταν πρεσβύτερος, ὅταν ὁ Φαίμιδος τὸν «χειροτόνησε» ἐπίσκοπον, ἐπομένως ἡ χειροτονία του ἔγινε ὑπερβαίνοντας σὲ ἀντικανονικότητα ἀκόμη καὶ τὴν «ἀθρόον» διαδικασίαν, στὴν ἄμεση ἀνάδειξή του στὸν βαθμὸ τοῦ ἐπισκόπου, χωρὶς νὰ διέλθει ἀπὸ τοὺς βαθμοὺς τοῦ διακόνου καὶ τοῦ πρεσβυτέρου. Σὲ κάθε περίπτωσι πάντως ὁ Γρηγόριος μετὰ τὴν ἀποδοχὴ τῆς «χειροτονίας» (ἐκλογῆς;) του, προφανῶς θὰ πρέπει νὰ ἐδέχθη τὴ δέουσα κανονικὴ διαδικασίαν, πρὸς θεραπεία τῶν κανονικῶν ἐλλείψεων, ἄλλως ἢ διαποίμανσή του θὰ ἦταν προβληματικὴ ἔναντι τῶν ἐνδεχόμενων ἀμφιβολιῶν ἢ ἀμφισβητήσεων σχετικὰ μὲ τὴν κανονικότητα τῆς καταστάσεώς του.

2. Περίπτωση Νοβάτου (Ρώμη, γ' αἰ.)

Στὴν βόρειο Ἀφρική ὁ πρεσβύτερος Νοβᾶτος χειροτονεῖ τὸν Φελίσμο ὡς δικό του διάκονο, στὴν ὑπηρεσία τῆς δικῆς του «πρεσβυτεριακῆς» βάσει προνομίου περιφερείας, «...οὕτω, ἢ περιπτώσις αὐτῆ ὑποδεικνύει, ὅτι ἡ χειροτονία, ἢ ὁποία, ὑπὸ τὰς ἰδαζούσας περιστάσεις τῆς ὑποθέσεως, δύναται νὰ ὑποστηριχθῆ ὅτι ἐννοεῖ τὴν εἴσοδον εἰς τὴν ἱερωσύνην ἐνὸς διακόνου ὑφ' ἐνὸς πραβυτέρου, ἂν καὶ θεωμένη μὲ μεγάλην δυσμενείαν, δὲν ἐθεωρεῖτο ἄκυρος...». Ὅμως ὅλη ἡ τακτικὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πειθαρχίας ἀντιτίθετο σὲ αὐτοῦ τοῦ εἴδους πρακτικές, καὶ καμία ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ δὲν δύναται νὰ προβεῖ σὲ τέτοιου εἴδους ἐξουσιοδοτήσεις⁶¹⁷.

3. Περίπτωση Κολλούθου (Ἀλεξάνδρεια, γ' - δ' αἰ.)

Τὸ ὄνομα τοῦ Κολούθου ἀναφέρεται στοὺς καθαιρέσαντας τὸν Ἄρειο πρεσβυτέρους, αὐτὸ ἴσως ἐξηγεῖται ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος Ἀλεξανδρείας συνεκάλεσε σύνοδο ἀπὸ τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἀλεξάνδρειας, στὴν ὁποία συμμετεῖχε καὶ ὁ Κόλουθος, ἢ ὁποία καθήρεσε τὸν Ἄρειο. Τὸ γεγονός ὅτι καθυστέρησε νὰ τὸ πράξει αὐτὸ ὁ Ἀλέξανδρος, δυσαρέστησε τὸν Κόλουθο καὶ ἀπεσχίσθη ἀπὸ αὐτόν, καὶ ἀπετέλεσε ἰδιαίτερη κοινότητα (Κολλουθιανοί)⁶¹⁸. Ἐκτοτε ὁ Κόλλουθος ἀναλαμβάνοντας ἐξ ἑαυτοῦ ἐπισκοπικὲς ἀρμοδιότητες, ἄρχισε τὰ

---

⁶¹⁷ Ι. Πηπιλῆ, (Ἐπισκόπου Κατάνης). *Ἡ Χριστιανικὴ Ιερωσύνη*, σελ. 352.

⁶¹⁸ Β. Φειδᾶ, *Ἐκκλ. Ἱστορία Α'*, σελ. 302 ἔξ.

διενεργεῖ καὶ ἐπισκοπικὲς πράξεις⁶¹⁹, καὶ ἐνῶ ἦταν πρεσβύτερος, προέβη σὲ χειροτονίες πρεσβυτέρων καὶ ἐπισκόπων, οἱ ὁποῖες ἀσφαλῶς ἦσαν ξένες ἀπὸ κάθε ἐννοια κανονικότητος⁶²⁰. Θέμα Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς καὶ στὴν περίπτωση αὐτῆ εἶναι κανονικῶς ἀνύπαρκτο, ἄρα χειροτονίες διεξαχθεῖσες ὑπ' αὐτῶν εἶναι προφανῶς ἀνυπόστατες.

4. Περίπτωση Ἀερίου (ὑπὸ Ἐπιφανίου Κωνσταντίας Κύπρου, δ' αἰ.)

Ὁ Ἀέριος ὑπεστήριξε ὅτι δὲν διαφέρει ὁ πρεσβύτερος τοῦ ἐπισκόπου, ἀλλὰ πρόκειται γιὰ «μία τάξη καὶ ἓνα ἀξίωμα», θέση ἡ ὁποία κατεκρίθη ἀπὸ τὸν Ἐπιφάνειο Κύπρου. Αὐτὸ εἶχε ὡς συνέπεια τὴν ἀντικανονικὴ καὶ ἄκυρη μετάδοση τῆς ἱερωσύνης στοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Ἀεριανού⁶²¹. Συγκεκριμένα ὁ Ἀέριος διετείνετο ὅτι «...οὐδὲν διαλλάττει οὗτος τούτου· μία γάρ ἐστὶ τάξις καὶ μία, φησί, τιμὴ, καὶ ἐν ἀξίωμα. Χειροθετεῖ, φησὶν, ἐπίσκοπος, ἀλλὰ καὶ ὁ πρεσβύτερος... Τὴν οἰκονομίαν τῆς λατρείας ποιεῖ ὁ ἐπίσκοπος, ὁμοίως καὶ ὁ πρεσβύτερος...»⁶²². Ἡ ἀξίωση αὐτῆ τοῦ Ἀερίου προκαλεῖ τὴ σφοδρὴ ἀντίδραση τοῦ Ἐπιφανίου, ὁ ὁποῖος ἐπιχειρηματολογώντας κατ' αὐτοῦ λέγει· «...Καὶ ὅτι μὲν ἀφροσύνης ἐστὶ τὸ πᾶν ἔμπλεων, τοῖς σύνεσιν κεκτημένοις τοῦτο δῆλον· τὸ λέγειν αὐτὸν ἐπίσκοπον καὶ πρεσβύτερον ἴσον εἶναι. Καὶ πῶς ἔσται τοῦτο δυνατόν; Ἡ μὲν γάρ ἐστὶ πατέρων γεννητικὴ τάξις· πατέρας γὰρ γεννᾷ τῇ Ἐκκλησίᾳ· ἡ δέ,

---

⁶¹⁹ Β. Στεφανίδου, *Ἐκκλ. Ἱστορία*, σελ. 173, 173 ὑπ. 3.

⁶²⁰ Β. Στεφανίδου, *Ἐκκλ. Ἱστορία*, σελ. 178.

⁶²¹ Π. Τρεμπέλα, *Δογματικὴ*, τόμ. 3, σελ. 299.

⁶²² Ἐπιφανίου Κωνσταντίας Κύπρου, (*Κατὰ αἱρέσεων Lib. III, τόμ. I, LXXIV*) *Κατὰ Ἀερίου*, PG 42, 505C. Π. Τρεμπέλα, *Δογματικὴ*, τόμ. 2, 389, καὶ τόμ. 3, σελ. 299.

πατέρας μὴ δυναμένη γεννᾶν, διὰ τῆς τοῦ λουτροῦ παλιγγενεσίας τέκνα γεννᾶ τῇ Ἐκκλησίᾳ, οὐ μὴν πατέρας ἢ διδασκάλους. Καὶ πῶς οἶόν τε ἦν τὸν πρεσβύτερον καθιστᾶν, μὴ ἔχοντα χειροθεσίαν τοῦ χειροτονεῖν, ἢ εἰπεῖν αὐτὸν εἶναι ἴσον τῷ ἐπισκόπῳ; Ἠπάτησε δὲ τὸν προειρημένον Ἀέριον ἢ αὐτοῦ ἐρεσχελία καὶ ζῆλος. Φέρει δὲ εἰς ἑαυτοῦ πλάνην καὶ τῶν αὐτοῦ ἀκουόντων, ὅτι ὁ Ἀπόστολος γράφει πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις, καὶ οὐ γράφει ἐπισκόποις. Καὶ τῷ ἐπισκόπῳ φησί...»⁶²³. Κατὰ συνέπεια, καὶ σὲ αὐτὴν τὴν περίπτωσιν οἱ ἀντικανονικῆς (ἀνυπόστατες) χειροτονίες χρήζουν ἀναχειροτονίας.

5. Περίπτωση Ἰσχύρα (Ἀλεξάνδρεια, γ' - δ' αἰ.)

Ὁ Ἰσχύρας ἦταν κολλουθιανός⁶²⁴, ὁ Μ. Αθανάσιος ἀντιδρώντας στὶς ἐναντίων τοῦ ἐπιθέσεις τοῦ Ἰσχύρα, τὸν κατηγορεῖ ὅτι δὲν εἶναι ἱερέας, ἀφοῦ τὸν ἐχειροτόνησε ὁ Κόλλουθος, ὁ ὁποῖος ἦταν πρεσβύτερος, καὶ ὡς πρεσβύτερος πέθανε καὶ ὅτι πράξη ἱερατικὴ ἢ ὁποῖα ὑπερέβαινε τὶς ἀρμοδιότητες τοῦ πρεσβυτέρου, ἦταν ἄκυρη⁶²⁵. Ἡ περίπτωσις τοῦ Ἰσχύρα καὶ κατ' ἐπέκτασιν τῶν Κολλουθιανῶν, δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς πρόδρομος μερίδος Προτεσταντικῶν ομάδων (Πρεσβυτεριανοί).

Ὅπως φαίνεται ἢ ὅλη θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ ἀντιμετώπισις τῆς ἐκκλησίας, περὶ αὐτοῦ τοῦ εἶδους ζητημάτων περὶ τῶν χειροτονιῶν, ἦταν ἀπολύτως ἐνιαία καὶ ἀρνητικὴ, ἢ ἐφαρμογὴ τῆς ἀκρίβειας.

---

⁶²³ Ἐπιφανίου Κωνσταντείας Κύπρου, (Κατὰ αἰρέσεων Lib. III, τόμ. I, LXXIV) Κατὰ Ἀερίου, PG 42, 508 CD.

⁶²⁴ Β. Στεφανίδου, Ἐκκλ. Ἱστορία, σελ. 185, ὑπ. 10. Ἰ. Πηπιλῆ, (Ἐπισκόπου Κατάνης). Ἡ Χριστιανικὴ Ἱερωσύνη, σελ. 350-351.

⁶²⁵ Β. Στεφανίδου, Ἐκκλ. Ἱστορία, σελ. 185, ὑπ. 10, καὶ Π. Τρεμπέλα, Δογματικὴ, τόμ. 3, σελ. 300.

6. Περίπτωση Αετίου (Αντιόχεια, δ' αἰ.)

Ὁ Αέτιος ἦταν ἀνόμιος⁶²⁶, ὡς διάκονος καθαιρέθηκε, καὶ ἐξωρίσθη. Ἀνακληθεὶς ἀπὸ τὴν ἐξορία ἐπὶ Ἰουλιανοῦ, χειροτονήθηκε ἐπίσκοπος ἀπὸ τοὺς ὁμόφρονές του. Ἡ σύνοδος τῆς Λυδίας ἐχαράκτηρε τὴ χειροτονία ἀντικανονικὴ, διότι ἐκτὸς τῶν ἄλλων, αὐτὴ ἔγινε ἐνῶ ὁ Αέτιος ὡς διάκονος ἦταν καθηρημένος. Πιθανὸν ἢ καθαιρέσθαι του ὡς διακόνου νὰ ἦρθη, ἀλλὰ παραμένει τὸ γεγονός ὅτι χειροτονήθηκε «ἀπολελυμένως», καὶ μάλιστα ἀγνώστου ἐπισκοπῆς⁶²⁷. Ἐδῶ τὸ πρόβλημα ὅσον ἀφορᾷ στὴν Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ, ἔγκειται στὸ γεγονός ὅτι, σὲ μία ἀπολελυμένη χειροτονία λείπει στὸ βασικὸ στοιχεῖο «τοῦ σκοποῦ» γιὰ τὴν ὁποία ἡ χειροτονία γίνεται. Ἐπομένως, μία χειροτονία κατὰ τὴν ὁποία ὁ προχειρισθεὶς ἔλαβε τὴ δωρεὰ γιὰ νὰ μὴ μπορεῖ νὰ τὴν προσφέρει πουθενά, δὲν ἔχει οὔτε σκοπὸ, οὔτε νόημα. Ἡ ἔννοια τῆς χειροτονίας ἐν προκειμένῳ τίθεται ἐν ἀναμονῇ (ἀναστολή) καταστάσεως, ἀφοῦ τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς εἶναι μυστηριακῶς μεπτὸ καὶ κανονικῶς ἄκυρο, πρόκειται γιὰ μία «ἡμικανονικὴ» μορφή τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης.

7. Περίπτωση Σιδηρίου Παλαιβίσκης (Ἀλεξάνδρεια, δ' αἰ.)

Ἀναφέρεται ἡ περίπτωση τοῦ Σιδηρίου, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε ἐπίσκοπος Παλαιβίσκης, καὶ χειροτονήθηκε, ὄχι ἀπὸ τρεῖς ἢ δύο, ἀλλὰ ἀπὸ ἓνα μόνον ἐπίσκοπο τὸν Φίλωνα, «διὰ τὸ ἀπαρρησίαστον», σὲ καιροὺς

---

⁶²⁶ Οἱ ἀποδεχόμενοι ὅτι τὰ τρία Πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος ἦσαν «ἀνόμοια» μεταξύ των.

⁶²⁷ Β. Στεφανίδου, *Ἐκκλ. Ἱστορία*, σελ.193 καὶ ὑπ. 19 (σελ. 193-194).

διωγμῶν.⁶²⁸ Πρόκειται γιά χειροτονία ἢ ὁποία δὲν ἀκυρώθηκε, ἀλλὰ ἀντιθέτως ἀναγνωρίστηκε κατ' οἰκονομία ἀπὸ τὸν Μ. Ἀθανάσιο γιά τὸ ἐμπερίστατο τῶν καιρῶν. Ὁ Ἀθανάσιος ἐπίσης τὸν προήγαγε σὲ μητροπολίτη Πτολεμαῖδος, ὅπου «ἐγκαταστάθηκε», ἀπὸ τὸν ἴδιο, γεγονός τὸ ὁποῖο ἀποδεικνύει ὅτι μποροῦσε γιά λόγους οἰκονομίας νὰ γίνεῖ ὑπέρβαση τοῦ Κανόνος ὁ ὁποῖος ὀρίζει διαφορετικά, δηλαδὴ ἀσκήθηκε οἰκονομία, γιά νὰ διαφυλαχθεῖ ἡ ἀρμονικὴ διαποίμανση καὶ ἡ γενικότερη ὠφέλεια τῆς τοπικῆς ἐκκλησίας⁶²⁹.

8. Περίπτωση Εὐαγρίου (Ἀντιόχεια, δ' αἰ)

Ἐπίσης, ἡ περίπτωση τοῦ Εὐαγρίου Ἀντιοχείας χειροτονηθέντος ὑπὸ ἑνὸς ἐπισκόπου, ὑπὸ αὐτοῦ μόνου τοῦ Παυλίνου, ἄνευ *συνιερουργούντων ἀρχιερέων*, σὲ διαδοχὴ τοῦ ἰδίου. Ἡ πράξη αὐτῆ τοῦ Παυλίνου δὲν ἀκυρώθηκε, ἀλλὰ ἀναγνωρίστηκε, ἔτσι ἡ χειροτονία τοῦ Εὐάγριου ἔλαβε κανονικότητα ἔνεκα οἰκονομίας⁶³⁰.

9. Περίπτωση Μελιτίου ἢ Μελετίου Λυκοπόλεως (Αἴγυπτος, δ' αἰ.)

Στὴν ἀρχαία ἐκκλησία ἀπαντῶνται παραδείγματα χειροτονίας ἐπισκόπου ὑπὸ μόνου ἑνὸς ἐπισκόπου, ὅπως στὴν περίπτωση τοῦ Μελιτίου⁶³¹ ἢ Μελετίου Λυκοπόλεως, ὁ ὁποῖος κατὰ τοὺς διωγμοὺς

---

⁶²⁸ ΠΗΔΑΛΙΟΝ, σελ. 3 (συμφωνία).

⁶²⁹ Π. Τρεμπέλα, *Δογματική*, τόμ. 3, σελ. 301.

⁶³⁰ Βλ. Π. Τρεμπέλα, *Δογματική*, τόμ. 3, σελ. 301.

⁶³¹ Β. Φειδᾶ, *Ἐκκλ. Ἱστορία Α'*, σελ. 302 ἔξ.

κατεδικάσθη σὲ ἔξορία, αὐτὸς διερχόμενος ἀπὸ κάθε χώρα καὶ κάθε τόπο, καθιστοῦσε ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους. Ὑποστηρίζεται - καὶ εἶναι ἔξαιρετικὰ σημαντικὸ - ὅτι ἡ ἀντικανονικότητα τῶν χειροτονιῶν τοῦ Μελετίου κατὰ τὴν Α' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, ὡς τοῦτο φαίνεται ἀπὸ τὴν πρὸς Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίαν ἐπιστολῆς τῆς Συνόδου αὐτῆς, δέν **συνίστατο στὴ χειροτονία ἐπισκόπων ὡς γενομένην ὑπὸ μόνου τοῦ Μελετίου, ἀλλὰ ὡς γενομένην παρ' ἐνορίας.**⁶³² Ἡ Α' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος «φιλανθρωπότερον κινουμένη» ἐπέτρεψε τὴν μετ' αὐτῶν κοινωνίαν καὶ λειτουργίαν, ἀφοῦ ἀνεγνώρισε τὶς χειροτονίες αὐτές.

10. Περίπτωση Μαξίμου τοῦ Κυνικοῦ (Ἀλεξάνδρεια - Κωνσταντινούπολη, δ' αἰ.)

Ἡ Β' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ἔνεκα τοῦ πλήθους τῶν ἀντικανονικῶν χειροτονιῶν τοῦ Μαξίμου τοῦ Κυνικοῦ, διὰ τοῦ δ' Κανόνος τῆς ὀρίζει περὶ αὐτοῦ καὶ τῆς «κατ' αὐτὸν ἀταξίας», ὅτι «οὔτε αὐτὸς νὰ γίνῃ ἢ νὰ εἶναι ἐπίσκοπος, ἀλλὰ οὔτε καὶ ὅσοι χειροτονήθηκαν ἀπὸ αὐτὸν σὲ ὅποιοδήποτε ἱερατικὸ βαθμὸ καὶ ἂν βρίσκονται, ἀφοῦ ἀκυρώθηκαν ὅλα τὰ παρ' αὐτοῦ διενεργηθέντα»⁶³³. Ἐδῶ ἡ Σύνοδος ἐφαρμόζει τὴν ἀκρίβεια.

---

⁶³² Βλ. Β. Στεφανίδου, Ἐκκλ. Ἱστορία, σελ. 89-90.

⁶³³ ΡΠΣ, Β' Οἰκ. Κανὼν δ', τόμ. Β', σελ. 176. «Περὶ Μαξίμου τοῦ Κυνικοῦ, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἀταξίας τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει γενομένης· ὥστε μήτε Μάξιμον ἐπίσκοπον ἢ γενέσθαι, ἢ εἶναι, μήτε τοὺς παρ' αὐτοῦ χειροτονηθέντας, ἐν οἰοδήποτε βαθμῷ κλήρον· πάντων καὶ τῶν περὶ αὐτόν, καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ γενομένων ἀκυρωθέντων».

11. Περίπτωση Πέτρου τοῦ Μογγού (Ἀλεξάνδρεια, ε' αἰ.)

Χειροτονία ἐπισκόπου ὑπὸ μόνου ἑνὸς ἐπισκόπου, ἔχουμε ἐπίσης στὴν περίπτωση τοῦ Πέτρου τοῦ Μογγού⁶³⁴ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας ὁ ὁποῖος προεχειρήσθη ἐπίσκοπος ὑπὸ μόνου καὶ καθηρημένου ἐπισκόπου Ἀντινόης Θεοδώρου⁶³⁵. Ὁ Πέτρος ὁ ἐπνομαζόμενος Μογγός⁶³⁶, «...ἀνὴρ κακοῦργος καὶ τῆς ἀληθείας ἐχθρός...»⁶³⁷, καὶ ἦταν μονοφυσίτης, χειροτονήθηκε μάλιστα διάκονος ἀπὸ τὸν Διόσκορο. Μετὰ ἀπὸ περιπετειώδη βίο, καὶ τῆ βοήθεια τῶν μονοφυσιτῶν, πέτυχε νὰ καταλάβει τὸν ἐπισκοπικὸ θρόνο τῆς Ἀλεξάνδρειας. Ἡ χειροτονία τοῦ Πέτρου ἔγινε τελικῶς ἀποδεκτὴ, ὅπως καὶ οἱ διενεργηθεῖσες ὑπ' αὐτοῦ χειροτονίες.

12. Περίπτωση Εὐσεβίου Ἀγκύρας (ε' αἰ.)

Στὴν περίπτωση τοῦ Εὐσεβίου Ἀγκύρας καταδεικνύεται ὅτι ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὸ θέμα τῆς ἀντικανονικῆς μυστηριακῶς «ὑπὸ ἑνὸς χειροτονία ἐπισκόπου», ἀλλὰ ὅτι **τὸ δικαίωμα τῆς χειροτονίας** ἀνῆκε στὸν Κωνσταντινουπόλεως. «Ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς Δ' Οἰκ. Συνόδου γίνεται λόγος περὶ χειροτονίας Ἐπισκόπων τελεσθείσης ὑπὸ τοῦ Ἀγκύρας Εὐσεβίου, Ἐχειροτόνησα αὐτόν (τὸν Γαγγρῶν Καλλίνικον)... ἀπῆλθον εἰς Γάγγραν, ἐνεθρόνισα τὸν

---

⁶³⁴ Γεωργίου Κεδρηνοῦ, *Σύνοψις Ἱστοριῶν*, PG 121, 673A.

⁶³⁵ Βλ. Π. Τρεμπέλα, *Δογματικὴ*, τόμ. 3, σελ. 301.

⁶³⁶ Βλ. Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Αβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Ρώμη καὶ τὸ παπικὸ πρωτεῖο*, σελ. 73-74.

⁶³⁷ Θεοφάνους, *Χρονογραφία*, PG 108, 309C-312A.

Ἐπίσκοπον. Καταφαίνεται ὅθεν ἐκ τούτου ὅτι ἡ Δ΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, δέν ἀσχολεῖται οὐδόλως διὰ τὸ ζήτημα τῆς ὑπὸ ἑνὸς Ἐπισκόπου Χειροτονίας Ἐπισκόπου ἀλλὰ περὶ χειροτονίας Ἐπισκόπου, τοῦ ὁποῦ ἡ χειροτονία ἀνήκεν εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως. Ἐν τούτοις φαίνεται ὅτι εἷς καὶ μόνον ἦτο ὁ χειροτονήσας Ἐπίσκοπον Ἀρχιερεὺς»⁶³⁸. Ἐπομένως, αὐτὸ τὸ ὁποῖο ἔχει προτεραιότητα καὶ σπουδαιότητα εἶναι ἡ ἐκλογή καὶ μετὰ ἡ χειροθεσία (χειροτονία).

13. Περίπτωση Πατρικίου Ἰρλανδίας (ια' αἰ.)

Ἀλλά, καὶ ὑπὸ αὐτοῦ μόνου τοῦ Πάπα τῆς Ρώμης ἀναφέρονται διενεργηθεῖσες κατ' οἰκονομία χειροτονίες ἐπισκόπων⁶³⁹, ὅπως συνέβαινε καὶ στὴν Ἰρλανδία, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο Πατρίκιο, ὁ ὁποῖος ὅμως προέβη σὲ αὐτὲς ὡς ὁ μόνος ἐπίσκοπος ὑπάρχων στὴ χώρα⁶⁴⁰. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συμπεραίνεται ὅτι καὶ ἡ ὑπὸ ἑνὸς μόνου διενεργηθεῖσα χειροτονία εἶναι μὲν ἔγκυρη μυστηριακῶς, ἀντικανονικὴ δὲ ἀπὸ πλευρᾶς κανονικοῦ δικαίου, δυνάμενη ὅμως νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ καὶ νὰ κανονισθεῖ κατ' οἰκονομία.

---

⁶³⁸ Β. Φειδᾶ, *Ἐκκλ. Ἱστορία Α'*, σελ. 644, καὶ 648.

⁶³⁹ Π. Τρεμπέλα, *Λειτουργικοὶ Τύποι τῆς Δύσεως καὶ Διαμαρτυρομένων Agenda*, σελ. 104-105.

⁶⁴⁰ Π. Τρεμπέλα, *Λειτουργικοὶ Τύποι τῆς Δύσεως καὶ Διαμαρτυρομένων Agenda*, σελ. 308.

14. Περίπτωση Πάπα Βονιφατίου ΙΧ (ιδ' αἰ.)

Ἀναφέρονται ἀντίστοιχες περιπτώσεις στή Ρωμαιοκαθολική ἐκκλησία, σύμφωνα μὲ τις ὁποῖες ὁ Πάπας Βονιφάτιος ΙΧ, κατὰ τὸ ἔτος 1400, ἐξουσιοδότησε πρεσβυτέρους, ὅπως τὸν Αὐγουστινιανὸ ἡγούμενο ἱερέα τοῦ ἁγίου Οsyth πλησίον τοῦ Λονδίνου, δίδοντάς του τὸ δικαίωμα, νὰ χειροτονεῖ ὑποδιακόνους διακόνους καὶ ἱερεῖς⁶⁴¹. Ἐνδεχομένως δύναται νὰ θεωρηθεῖ ὅτι ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς, ἐνεργεῖ ὡς ἐντολοδόχος τοῦ Πάπα, αὐτοῦ ὡσεὶ παρόντος.

15. Περίπτωση Πάπα Ἰννοκεντίου VIII (ιε' αἰ.)

Παρόμοια περίπτωση ἀναφέρεται τοῦ Πάπα Ἰννοκεντίου VIII, κατὰ τὸ ἔτος 1489, ὑπῆρξε ἀπὸ αὐτὸν παραχώρηση ἐξουσιοδοτήσεως σὲ ἱερεῖς - ἡγουμένους τῶν Κιστερσίων⁶⁴², νὰ προβαίνουν σὲ χειροτονίες διακόνων καὶ ἱερέων⁶⁴³, προφανῶς γιὰ τις ἀνάγκες τῶν ἰδίων αὐτῶν μονῶν⁶⁴⁴. Ἀνάλογη περίπτωση ἔχουμε καὶ στοὺς Ἱεροὺς Κανόνες, ὅπου δίδεται τὸ δικαίωμα στοὺς ἡγουμένους (ἱερεῖς), νὰ προβαίνουν σὲ χειροθεσίες ἀναγνωστῶν καὶ ὑποδιακόνων, σύμφωνα μὲ τὸν ιδ' τῆς Ζ'

---

⁶⁴¹ Π. Τρεμπέλα, *Δογματική*, τόμ. 3, σελ. 301. ΠΗΔΑΛΙΟΝ, Ζ' Οἰκ. Κανῶν ιδ', σελ. 334, καὶ ὑπ. 1. Ὁ Νικηφόρος Κωνσταντινουπόλεως⁶⁴¹ ἀποδέχεται μόνο τὴν προαγωγή ἀναγνωστῶν καὶ ὑποδιακόνων, ὑπὸ ἡγουμένων οἱ ὅποιοι φέρουν τὸν βαθμὸν τοῦ πρεσβυτέρου. (ζ') «ὁ ἔχων εὐχήν ἡγουμένου, πρεσβύτερος ὢν, χειροτονεῖ ἀναγνώστην καὶ ὑποδιάκονον ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ μονῇ». ΡΠΣ, Νικηφόρου τοῦ Ὁμολογητοῦ, κανῶν ζ', τόμ. Δ', σελ. 427.

⁶⁴² ΠΗΔΑΛΙΟΝ, ιδ' Ζ', σελ. 334.

⁶⁴³ Π. Τρεμπέλα, *Δογματική*, σελ. 300-301, ὑπ. 25.

⁶⁴⁴ Π. Τρεμπέλα, *Δογματική*, τόμ. 3, σελ. 301.

Οἰκουμενικῆς⁶⁴⁵, για τῖς ἀνάγκες τῶν ἱερῶν μονῶν, οἱ ὁποῖες ὑπάγονται στήν πνευματική τους πατρότητα καὶ διαποίμανη.

16. Περίπτωση Πάπα Μαρτίνου V (ιε' αἰ.)

Σχετική εἶναι καὶ ἡ περίπτωση εἶναι τοῦ Πάπα Μαρτίνου V, κατὰ τὸ ἔτος 1427, ὁ ὁποῖος ἔδωσε τὴν ἴδια ἐξουσία σὲ ἄλλο Κιστέρσιο ἡγούμενο ἱερέα⁶⁴⁶.

17. Περίπτωση Καλουϊνῶν (ὑπὸ Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, ις' αἰ.)

Τὴν ἄγνωστη αὐτὴ περίπτωση τῶν Καλουϊνῶν, ἀναφέρει ὁ Δοσίθεος Ἱεροσολύμων (ὁμολογία πίστεως 1672, ὄρος ι')⁶⁴⁷, ὅτι «...μετὰ τῶν ἄλλων ἀσεβειῶν ἔδοξε καὶ τοῦτο τοῖς Καλουϊνοῖς, ὅτι τυχὸν ταῦτόν ἐστιν ἱερεὺς ἀπλῶς καὶ ἀρχιερεὺς, καὶ δυνατὸν μὴ εἶναι ἀρχιερέα καὶ διὰ τινῶν ἱερέων τὴν ἐκκλησίαν κυβερναῖσθαι καὶ οὐκ ἀρχιερεὺς ἀλλὰ καὶ ἱερεὺς δύναται χειροτονεῖν ἱερέα καὶ πλείονας ἱερεῖς χειροτονεῖν ἀρχιερέα...»⁶⁴⁸.

---

⁶⁴⁵ ΡΠΣ, Ζ' Οἰκ. κανῶν ιδ', τόμ. Β', σελ. 615. «Ὅτι τάξις ἐμπολιτεύται τῇ ἱερωσύνῃ, πᾶσιν ἀρίδηλόν ἐστι. Καὶ τὸ ἀκριβεία διατηρεῖν τὰς τῆς ἱερωσύνης ἐγχειρήσεις Θεῷ εὐάρεστον. Ἐπεὶ οὖν ὁρῶμεν ἐκτὸς χειροθεσίας νηπιόθεν τὴν κουρὰν τοῦ κλήρου λαμβάνοντάς τινας, μήπω δὲ παρ' ἐπισκόπων χειροθεσίαν λαβόντας καὶ ἀναγινώσκοντας ἐν τῇ συνάξει ἐπ' ἄμβωνος, ἀκανονίστως δὲ τοῦτο ποιῶντας, ἐπιτρέπομεν ἀπὸ τοῦ παρόντος τοῦτο μὴ γίνεσθαι. Τὸ αὐτὸ δὲ φυλάττεσθαι καὶ ἐπὶ μοναχῶν. Ἀναγνώστου δὲ χειροθεσίαν, ἀδειά ἐστι ἐν ἰδίῳ μοναστηρίῳ καὶ μόνῳ ἐκάστῳ ἡγουμένῳ ποιεῖν, εἰ αὐτῷ τῷ ἡγουμένῳ ἐπετέθη χειροθεσία παρ' ἐπισκόπου πρὸς προεδρίαν ἡγουμένου, δηλονότι ὄντος αὐτοῦ πρεσβυτέρου. Ὡσαύτως καί, κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθος, τοὺς χωρεπισκόπους κατ' ἐπιτροπὴν τοῦ ἐπισκόπου δεῖ προχειρίζεσθαι ἀναγνώστας».

⁶⁴⁶ Π. Τρεμπέλα, *Δογματική*, τόμ. 3, σελ. 301, ὑπ. 25.

⁶⁴⁷ Ι. Καρμίρη, *ΔΣΜ*, τόμ. ΙΙ, σελ. 746-773.

⁶⁴⁸ Βλ. Π. Τρεμπέλα, *Δογματική*, τόμ. 3, σελ. 300, ὑπ. 24.

Θεωροῦσαν δηλαδή ὅτι δὲν εἶναι ἀναγκαία ἡ διακυβέρνηση τῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο, ἀλλὰ αὐτὴ μποροῦσε νὰ κυβερνηθεῖ καὶ ἀπὸ πρεσβυτέρους, καὶ οἱ χειροτονίες νὰ διενεργοῦνται ἀπὸ αὐτούς, ἀλλὰ ὄχι μόνο τοῦτο, ἀλλὰ καὶ **πλείονες πρεσβύτεροι νὰ προβαίνουν σὲ χειροτονία ἐπισκόπου.**

Εἶναι παράδοξο τὸ γεγονός ὅτι πρεσβύτεροι προβαίνουν ὄχι μόνο σὲ χειροτονία πρεσβυτέρων, ἀλλὰ καὶ ἐπισκόπων. Αὐτὸ ἔχει τὴ λογικὴ ὅτι ἀπὸ τὴ στιγμή κατὰ τὴν ὁποία ὅλες οἱ συναφεῖς παρατάξεις (Κολλούθου, Ἰσχύρα, Ἀερίου, Καλουῖνων, κ. ἄ.)⁶⁴⁹ ἔχουν τὴν ἀντίληψη ὅτι δὲν **πρόκειται περὶ τριῶν βαθμῶν, ἢ τάξεων, ἀλλὰ μίας**, εἶναι αὐτονόητο ὅτι σύλλογος πρεσβυτέρων δύναται νὰ προβεῖ σὲ χειροτονία γιὰ νὰ **ἀναδείξει τὸν πρῶτο μεταξὺ ἴσων**, καὶ αὐτὸν τὸν ὀνομάζει «ἐπίσκοπο». Μὲ ἄλλα λόγια ἀναδεικνύουν ἕναν «πρωτοπρεσβύτερο» ὡς «ἐπίσκοπο» καὶ ποιμένα. Ἐπομένως, σὲ περίπτωσι ἐπιστροφῆς τῶν στὴν καθολικὴ ἐκκλησία δὲν ὑπάρχουν περιθώρια οἰκονομίας, θὰ δεχθοῦν κανονικὰ ἀναχειροτονία.

ii. Δύο σύγχρονες Ἑλληνικὲς περιπτώσεις χειροτονιῶν στὸ σχίσμα

Τὸ χαρακτηριστικὸ αὐτῶν τῶν περιπτώσεων, παρὰ τὰ περὶ τοῦ ἀντιθέτου ὑποστηριζόμενα, εἶναι ἡ ἀσυνέπεια πρὸς τὴν αὐτοσυνειδησία τους, καὶ πρὸς τὴν παράδοσι καὶ πρακτικὴ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Συγκεκριμένα, ἐπὶ τοῦ θέματος περὶ ἀσκήσεως οἰκονομίας στὸ μυστήριον τῆς ἱερωσύνης, εἶναι ἀπόλυτα ἀρνητικοί, καὶ ἐνῶ **οἱ Οἰκουμενικὲς**

---

⁶⁴⁹ Ι. Πηπιλῆ, (Ἐπισκόπου Κατάνης). *Ἡ Χριστιανικὴ Ἱερωσύνη*, σελ. 305.

Σύνοδοι δὲν κατηγόρησαν κανέναν Ἀρειανόφρονα ἢ Εἰκονομάχο, ὅπως καὶ οἰασδήποτε ἄλλης χριστολογικῆς ἢ πνευματολογικῆς αἰρέσεως ἐπίσκοπο, ὅτι τελεῖ ἄκυρα μυστήρια, ἀλλὰ οὔτε κἂν θέμα ἔθεταν ἐπ' αὐτοῦ. Ἀντιθέτως, οἱ τοῦ «παλαιοῦ» ἡμερολογίου, τὸ θέμα τῆς ἱερωσύνης καὶ τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς εἶναι τὸ μόνο θέμα μὲ τὸ ὁποῖο ἀσχολοῦνται καὶ μέμφονται τὶς ἄλλες ἐκκλησίες, ἐνῶ ἡ ἔννοια τῆς οἰκονομίας ἐξαντλεῖται ἀποκλειστικά στὰ ἰδρυτικὰ πλαίσια τῆς δικῆς τῶν ἐκκλησίας.

α') Βρεσθένης Ματθαῖος (1937)

Τὸ 1937 οἱ Βρεσθένης Ματθαῖος καὶ Κυκλάδων Γερμανὸς ἀπεσχίσθησαν ἀπὸ τοὺς συνεπισκόπους τους, δημιουργώντας ἔτσι τὸ πρῶτο σχίσμα στοὺς κόλπους τοῦ «παλαιοῦ ἡμερολογίου»⁶⁵⁰. Ἐπειτα, τὸ προχωρημένο τῆς ἡλικίας τοῦ Ματθαίου τὸν ἀνάγκασε νὰ διαπράξει μὴ ἄκρως ἀντικανονικὴ ἐνέργεια. Συγκεκριμένα τὸ 1948 ὄντος αὐτοῦ καθηρημένου, καὶ ἐπικαλεσθεὶς τὸ ἐμπερίστατον τῆς ὑπ' αὐτὸν ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ τὸ «ἀπαρρησίαστον ἐπισκόπων καιροῖς χαλεποῖς», ἐχειροτόνησε μόνος του⁶⁵¹ τὸν Ἐπιφάνιο ἐπίσκοπο

---

⁶⁵⁰ «Γνήσιοι ὀρθόδοξοι χριστιανοί».

⁶⁵¹ ΡΠΣ, Καρθαγένης Κανὼν μθ', τόμ. Γ', σελ. 423. «Ὀνωράτος καὶ Οὐρβανὸς ἐπίσκοποι εἶπον· Κάκεινο ἡμῖν ἐνετάλη, ἐπειδὴ ἐκ τοῦ πλησίον ἀδελφοὶ ἡμῶν δύο ἐπίσκοποι τῆς Νουμιδίας χειροτονῆσαι ἐτόλμησαν ἱερέα, κρίνατε μὴ γενέσθαι χειροτονίας ἐπισκόπων, εἰ μὴ ἀπὸ δώδεκα. Ἀνρήλιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Ὁ ἀρχαῖος τύπος φυλαχθήσεται, ἵνα μὴ ἥττονες τριῶν τῶν ὀρισθέντων εἰς χειροτονίαν ἐπισκόπων ἀρκέσωσι· διότι ἐν Τριπόλει τυχὸν καὶ ἐν Ἀρζουῖη δῆλον ὡς παρέγκεινται βάρβαρα ἔθνη· ἐν Τριπόλει δὲ πέντε καὶ μόνοι εἰσίν, ὡς γινώσκετε, ἐπίσκοποι· καὶ δυνατὸν ἐξ αὐτοῦ πολλάκις τοῦ ἀριθμοῦ τοὺς δύο ἀνάγκη τινὶ κατέχεσθαι. Δυσχερὲς γὰρ ἐστὶν ἐξ οἰουδήποτε ἀριθμοῦ πάντας δύνασθαι ἀπαντῆσαι· μὴ ὀφείλει τοῦτο αὐτὸ παρεμποδῶν εἶναι τῷ χρησίμῳ τῆς ἐκκλησίας· καὶ γὰρ εἰς ταύτην τὴν ἐκκλησίαν, εἰς ἣν κατηξίωσεν ἡ ὑμετέρα συνελθεῖν ἀγιωσύνη, συχνῶς καὶ

Τρουμιθοῦντος, ὡς τὸ μόνο σημεῖο ἀντικανονικότητος, καὶ ἐν συνεχείᾳ «κανονικὰ» τοὺς ἄλλους ἀρχιερεῖς, οἱ ὅποιοι θὰ τὸν διαδέχονταν στὴν ἡγεσία τῆς παρατάξεώς του. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ὅλες οἱ Ὁρθόδοξες Τοπικὲς Ἐκκλησίαις ἦσαν σχισματικὲς, οἱ «Ματθαϊκοὶ» ὑπεστήριξαν ὅτι τὸ 1948 ὁ Ματθαῖος ἦταν ὁ μοναδικὸς ἐπίσκοπος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, καὶ ἐπειδὴ ὑπῆρχε σοβαρὸς κίνδυνος νὰ πεθάνει καὶ νὰ μείνη ἡ ἐκκλησία χωρὶς ἐπισκόπους, γι' αὐτὸ καὶ προέβη μόνος του σὲ χειροτονίες ἐπισκόπων, γιὰ νὰ διασφαλίσει τὴν Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία.

Τὴν ἀντικανονικὴ ἐνέργεια τοῦ Ματθαίου ἀπεδοκίμασε ἀκόμη καὶ ὁ ὁμόφρων αὐτοῦ, καὶ συμπράξας στὸ σχίσμα, Γερμανὸς Κυκλάδων, ὁ ὅποιος διεχώρισε τὶς εὐθύνες τῆς παρατάξεώς του ἀπὸ αὐτόν, ἀποκλείοντας οἰαδήποτε ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία μὲ τὴν παράταξή του, ἐπειδὴ κατέστη «παρασυνάγωγος» λόγω τῶν πολλῶν καὶ ἀλλεπαλλήλων αὐτοῦ ἀντικανονικῶν πράξεων τὶς ὁποῖες ἀπετόλμησε.

β') Ἀκάκιος Παππᾶς (1960)

Τὸν Δεκεμβρίῳ τοῦ 1960 στὴν Ἀμερικὴ πραγματοποιήθηκε ἡ χειροτονία τοῦ ἀρχιμανδρίτου Ἀκακίου Παππᾶ εἰς ἐπίσκοπον, τῆς «πάλαι ποτὲ διαλαμψάσης ἐπισκοπῆς Ταλαντίου», χωρὶς νὰ ἀποκαλυφθοῦν τὰ ὀνόματα τῶν Ἀρχιερέων, τῆς ἐν Ἀμερικῇ Ὁρθοδόξου Ρωσικῆς Ὑπερορίου Ἐκκλησίας, οἱ ὅποιοι τὸν χειροτόνησαν. Οἱ συνθηκὲς πρὶν, κατὰ, καὶ μετὰ

σχεδὸν κατὰ Κυριακὴν χειροτονουμένους ἔχομεν. Μὴ ἄρα δύναμαι συνεχῶς δώδεκα ἢ δέκα, ἢ οὐχὶ πολὺ ἐλάττους συγκαλεῖν ἐπισκόπους; δύο δὲ γείτονας προσζεύξαι εὐχερὲς ἐστὶ τῇ ἐμῇ βραχύτητι. Διὸ ὄρᾳ σὺν ἐμοὶ ἢ ὑμετέρα ἀγάπη, τοῦτο αὐτὸ μὴ δύνασθαι παραφυλαχθῆναι».

τῆ χειροτονία ἦσαν θρυλικές καὶ ἐπὶ μακρὸν ἄγνωστες. Μὲ δεδομένη τὴν ἀντικανονικότητα τῆς ὑπερορίου χειροτονίας⁶⁵², ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν γένει συνθηκῶν κάτω ἀπὸ τὶς ὁποῖες αὐτὴ ἐτελέσθη, προκάλεσε, παρὰ τὶς διαβεβαιώσεις, δυσπιστία καὶ ἀμφιβολίες γιὰ τὸ γεγονός, οἱ ὁποῖες ἐντείνονταν ὅσο δὲν προσάγονταν ἀποδεικτικὰ περὶ τῆς χειροτονίας στοιχεῖα, ὅπως καὶ τὰ ὀνόματα τῶν συμμετεχόντων σὲ αὐτὴν ἀρχιερέων.

Μόλις τὸ 1967 ἐδημοσιεύθη ἐπιστολὴ τοῦ Μητροπολίτου Φιλαρέτου τῆς Ν. Ὑόρκης ὁ ὁποῖος βεβαίωσε ὅτι ὁ Ἀκάκιος Παππᾶς εἶχε κανονικὰ χειροτονηθεῖ ὑπὸ δύο Ἱεραρχῶν οἱ ὁποῖοι ἀνήκαν σὲ αὐτόν, τοῦ Σικάγου Σεραφεῖμ Ἰβάνωφ καὶ τοῦ Ρουμάνου ἐπισκόπου Θεοφίλου Ἰονέσκου. Ἐντυπωσιακὸ εἶναι τὸ γεγονός ὅτι ὁ τελευταῖος διὰ ἐπιστολῆς του διέψευσε ὅτι μετέσχε στὴ χειροτονία τοῦ Ἀκακίου, ἐνῶ παρέμενε ἀνοικτὸ καὶ τὸ γεγονός ὅτι οἱ συμπράξαντες ἔδρασαν ἐν ἀγνοίᾳ τῆς Συνόδου των.

Ὁ Ἀκάκιος πρὸς ἀποκατάσταση τοῦ κύρους τῆς χειροτονίας του προσκόμησε, πολὺ ἀργότερα, χειροτονητήριον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σικάγου καὶ Νητηρόιτ Σεραφεῖμ. Σὲ αὐτὸ ἀναφέρεται ὅτι «ὁ ἐκδὸς ἐπίσκοπος, ὁμοῦ μεθ' ἑνὸς ἑτέρου Ἱεράρχου(;) τῆς ἐν Ἀμερικῇ Ὑπερορίου Ρωσικῆς Ἐκκλησίας, χειροτόνησαν τὴν 9ην Δεκεμβρίου 1960 εἰς Ἐπίσκοπον Ταλαντίου τὸν Ἀρχιμανδρίτη Ἀκάκιον ἐν Νητηρόιτ, βεβαιῶν ὅτι ἡ χειροτονία αὐτὴ «δέον νὰ θεωρηθῆ νόμιμος ἔστω καὶ ἂν ἐγένετο ἄνευ γνώσεως τῆς ἰδίας αὐτοῦ Συνόδου»(!)⁶⁵³. Τὸ ὄνομα τοῦ συμπράξαντος ἐπισκόπου δὲν ἀναφέρεται, ἀλλὰ βεβαιώνεται στὴν ἐπιστολὴ ἢ παρουσία του ὡς συμμετέχοντος στὴ χειροτονία. Ἄν πράγματι ὁ Ρουμάνος ἐπίσκοπος ἦταν ὁ Θεόφιλος Ἰονέσκου, τότε ἡ χειροτονία ἀποκτᾶ καὶ τὸ

---

⁶⁵² Βλ. λ' Ἀποστ. β' τῆς Β' Οἰκουμενικῆς, η' τῆς Γ', κη' τῆς Δ', ιγ' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ, κβ' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ, ὀρίζουν ἄκυρη τὴν ὑπερόριο χειροτονία.

⁶⁵³ Myriobiblos. http://www.myriobiblos.gr/books/book1/kef6_meros2.htm (Ἀνάκτηση 30/11/2019).

στοιχεῖο τῆς κρίσεως τῆς αὐτοσυνειδησίας, ἀφοῦ αὐτὸς ἦταν νεοημερολογίτης, ἄρα γιὰ τὸν Ἀκάκιο ἦταν «σχισματικός», δηλαδή οἱ πολέμιοι τοῦ νέου ἡμερολογίου ζήτησαν ἐπιμόνως καὶ ἔλαβαν χειροτονία ἀπὸ τὸν ἐκκλησιαστικὸ χῶρο ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀπεσχίσθησαν καὶ πολεμοῦσαν, ἐνῶ συνειδητὰ ἤθελαν καὶ παρέμεναν ἀπεσχισμένοι ἀπ' αὐτόν!

iii. Τὸ σχισματικὸ ἄλλοθι τῶν Παλαιοημερολογιτῶν καὶ περὶ τῆς ἐνδεχόμενης οἰκονομίας τῶν χειροτονιῶν αὐτῶν

Οἱ Παλαιοημερολογῖτες, ἀλλὰ καὶ οἱ ὁμόφρονοι αὐτῶν, προβάλλουν ὡς κύριο ἄλλοθι γιὰ τὶς ἀντιδράσεις καὶ τὶς διαφωνίες τους πρὸς τὴν κανονικὴ ἐκκλησία, τὸν ιε' Ἱερὸ Κανόνα τῆς ΑΒ' Πρωτοδευτέρας (Δευτεροκανονικῆς) Συνόδου (861), ἡ ὁποία σαφῶς ὡς αἰρετικούς ἐννοεῖ τοὺς Εἰκονομάχους, ἀφοῦ ἡ Εἰκονομαχία ἀποτελοῦσε κακοδοξία «δημοσίως κηρυττομένη καὶ γυμνῇ τῇ κεφαλῇ», καὶ ἐστιάζουν τὴν προσοχή τους στὸ **δεύτερο τμήμα** τοῦ Κανόνος τὸ ὁποῖο λέγει, «...Οἱ γὰρ δι' αἵρεσίν τινα, παρὰ τῶν ἀγίων Συνόδων ἢ Πατέρων κατεγνωσμένην, τῆς πρὸς τὸν πρόεδρον κοινωνίας ἑαυτοὺς διαστέλλοντες, ἐκείνου τὴν αἵρεσιν δηλονότι δημοσίᾳ κηρύττοντος καὶ γυμνῇ τῇ κεφαλῇ ἐπ' ἐκκλησίας διδάσκοντος, οἱ τοιοῦτοι οὐ μόνον τῇ κανονικῇ ἐπιτιμῆσει οὐχ ὑποκείσονται, πρὸ συνοδικῆς διαγνώσεως ἑαυτοὺς τῆς πρὸς τὸν καλούμενον ἐπίσκοπον κοινωνίας ἀποτειχίζοντες, ἀλλὰ καὶ τῆς πρεπούσης τιμῆς τοῖς ὀρθοδόξοις ἀξιοθήσονται...»⁶⁵⁴. Ὁ ιε' Κανόνας ἀποκλείει κάθε αὐθαίρετη πράξη

---

⁶⁵⁴ ΡΠΣ, ΑΒ' Κωνσταντινουπόλεως, τόμ. Β', Κανὼν ιε', σελ. 692-693. «Τὰ ὀρισθέντα ἐπὶ πρεσβυτέρων καὶ ἐπισκόπων καὶ μητροπολιτῶν, πολλῶ μᾶλλον καὶ ἐπὶ πατριαρχῶν ἀρμόζει. Ὅστε, εἴ τις

ἀποστασίας πρεσβυτέρων, ἐπισκόπων καὶ μητροπολιτῶν ἐναντίον τοῦ οἰκείου αὐτῶν πατριάρχου, πρὸ συνοδικῆς καταδίκης. Ἐπίσης, ὁ ιε' λέγοντας, «τὰ ὀρισθέντα ἐπὶ πρεσβυτέρων καὶ ἐπισκόπων καὶ μητροπολιτῶν, πολλῶ μαλλον καὶ ἐπὶ πατριαρχῶν ἀρμόζει...», ἐννοεῖ τοὺς ιγ' καὶ ιδ' Κανόνες τῆς ΑΒ', οἱ ὅποιοι μαζί μὲ τὸν ιε' καταδικάζουν σὲ καθαίρεση οἰουδήποτε βαθμοῦ κληρικῶ ἀποστασιοποιηθέντα ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο στὸν ὅποιο ἀνήκει, **ὡς ἀνάξιο τῆς τιμῆς καὶ τῆς ὀνομασίας**⁶⁵⁵. Ἔτσι, στὸν ιε' Κανόνα τῆς ΑΒ' Συνόδου καταδεικνύεται ἡ ἀσυνέπεια καὶ ἡ ἀνακολουθία λόγων καὶ πράξεων τῶν Παλαιοημερολογιτῶν, ὄχι μόνον

πρεσβύτερος ἢ ἐπίσκοπος ἢ μητροπολίτης τολμήσειεν ἀποστήναι τῆς πρὸς τὸν οἰκεῖον πατριάρχη κοινωρίας καὶ μὴ ἀναφέρει τὸ ὄνομα αὐτοῦ, κατὰ τὸ ὠρισμένον καὶ τεταγμένον, ἐν τῇ θείᾳ μυσταγωγίᾳ, ἀλλὰ πρὸ ἐμφανείας συνοδικῆς καὶ τελείας αὐτοῦ κατακρίσεως σχίσμα ποιήσει, τοῦτον ὠρισεν ἡ ἁγία σύνοδος, πάσης ἱερατείας παντελῶς ἀλλότριον εἶναι, εἰ μόνον ἐλεγχθεῖ τούτου παρανομήσας. Καὶ ταῦτα μὲν ὠρίσται καὶ ἐσφράγισται περὶ τῶν προφάσει τινῶν ἐγκλημάτων τῶν οἰκείων ἀφισταμένων προέδρων καὶ σχίσμα ποιούντων καὶ τὴν ἔνωσιν τῆς Ἐκκλησίας διασπώντων. Οἱ γὰρ δι' αἵρεσίν τινα, παρὰ τῶν ἁγίων Συνόδων ἢ Πατέρων κατεγνωσμένην, τῆς πρὸς τὸν πρόεδρον κοινωρίας ἑαυτοὺς διαστέλλοντες, ἐκείνου τὴν αἵρεσιν δηλονότι δημοσίᾳ κηρύττοντος καὶ γυμνῇ τῇ κεφαλῇ ἐπ' ἐκκλησίας διδάσκοντος, οἱ τοιοῦτοι οὐ μόνον τῇ κανονικῇ ἐπιτιμήσει οὐχ ὑποκείσονται, πρὸ συνοδικῆς διαγνώσεως ἑαυτοὺς τῆς πρὸς τὸν καλούμενον ἐπίσκοπον κοινωρίας ἀποτερίζοντες, ἀλλὰ καὶ τῆς πρεπούσης τιμῆς τοῖς ὀρθοδόξοις ἀξιοθήσονται. Οἱ γὰρ ἐπισκόπων, ἀλλὰ ψευδεπισκόπων καὶ ψευδοδιδασκάλων κατέγνωσαν, καὶ οὐ σχίσματι τὴν ἔνωσιν τῆς ἐκκλησίας κατέτεμον, ἀλλὰ σχισμάτων καὶ μερισμῶν τὴν ἐκκλησίαν ἐσπούδασαν ρύσασθαι».

⁶⁵⁵ ΡΠΣ, ΑΒ' Κωνσταντινουπόλεως, Κανῶν ιγ', τόμ. Β', σελ. 688-689. «...εἴ τις πρεσβύτερος ἢ διάκονος, ὡς δῆθεν ἐπὶ ἐγκλήμασι τισι τοῦ οἰκείου κατεγνωκῶς ἐπίσκοπον, πρὸ συνοδικῆς διαγνώσεως καὶ ἐξετάσεως καὶ τῆς ἐπ' αὐτῷ τελείας κατακρίσεως ἀποστήναι τολμήσει τῆς αὐτοῦ κοινωρίας καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν ταῖς ἱεραῖς τῶν λειτουργιῶν εὐχαῖς, κατὰ τὸ παραδεδομένον τῇ Ἐκκλησίᾳ, μὴ ἀναφῆροι, τοῦτον ὑποκείσθαι καθαιρέσει καὶ πάσης ἱερατικῆς ἀποστερεῖσθαι τιμῆς. Ὁ γὰρ ἐν πρεσβυτέρου τάξει τεταγμένος καὶ τῶν μητροπολιτῶν ἀρπάζων τὴν κρίσιν καὶ πρὸ κρίσεως αὐτὸς κατακρίνων, ὅσον τὸ ἐπ' αὐτῷ, τὸν οἰκεῖον πατέρα καὶ ἐπίσκοπον, οὗτος οὐδὲ τῆς τοῦ πρεσβυτέρου ἐστὶν ἄξιος τιμῆς ἢ ὀνομασίας. Οἱ δὲ τούτῳ συνεπόμενοι, εἰ μὲν τῶν ἱερωμένων εἴεν τινες, καὶ αὐτοὶ τῆς οἰκείας τιμῆς ἐκπιπέτωσαν, εἰ δὲ μοναχοὶ ἢ λαϊκοὶ, ἀφοριζέσθωσαν παντελῶς τῆς Ἐκκλησίας...».

ΡΠΣ, ΑΒ' Κωνσταντινουπόλεως, Κανῶν ιδ', τόμ. Β', σελ. 692. «Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἐγκλήματος πρόφασιν ποιούμενος κατὰ τοῦ οἰκείου μητροπολίτου, πρὸ συνοδικῆς διαγνώσεως ἀποστήσει ἑαυτὸν τῆς πρὸς αὐτὸν κοινωρίας καὶ μὴ ἀναφέρει τὸ ὄνομα αὐτοῦ, κατὰ τὸ εἰθισμένον, ἐν τῇ θείᾳ μυσταγωγίᾳ, τοῦτον ὠρισεν ἡ ἁγία σύνοδος καθηρημένον εἶναι...».

έναντι τοῦ Κανόνος, ἀλλὰ καὶ ἔναντι τῆς αὐτοσυνειδησίας τῆς δικῆς των ἐκκλησίας⁶⁵⁶.

Ἄν καὶ οἱ χειροτονίες τῶν Παλαιοημερολογιτῶν εἶναι ἐνδεχομένως μυστηριακῶς ἔγκυρες, ἐν τούτοις εἶναι κανονικῶς ἀπαράδεκτες, ἐπομένως, ἂν ἡ ἀρμόδια κανονικὴ ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ ἤθελε αὐτούς, τοὺς ὑπερορίως καὶ ἀντικανονικῶς χειροτονηθέντας ἐπισκόπους, νὰ τοὺς ἀξιοποιήσει, ἐνδεχομένως δὲν θὰ ἦταν ἀπαραίτητη ἡ ἀναχειροτονία μὲ δεδομένη τὴν Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ, ἰσχύοντος καὶ σὲ αὐτές τίς περιπτώσεις ὁ ξη' Ἀποστολικὸς Κανόνας⁶⁵⁷, ὁ ὁποῖος ἀπαγορεύει τὴν ἀναχειροτονία μὲ ποινὴ καθαιρέσεως, ἐκτὸς ἂν αὐτὴ ἐλήφθη «...παρὰ

---

⁶⁵⁶ Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Αβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδος τῆς Κρήτης*, σελ. 25-28. «...Ἡ ἀπλὴ ἀνάγνωση τοῦ κανόνα πείθει, ὅτι στρέφεται κατὰ ὑπολοίπων «ζηλωτῶν» μοναχῶν καὶ κληρικῶν, γιὰ νὰ προληφθεῖ ἐκ μέρους τους **μιὰ νέα εἰκονομαχικὴ ἀντίδραση...** Οἱ κανόνες γ', ιδ', καὶ ιε' τῆς Πρωτοδευτέρας ἀναφερόμενοι στὴ διακοπὴ μνημοσύνου, ὁ μὲν πρῶτος τοῦ Ἐπισκόπου ὑπὸ πρεσβυτέρου ἢ Διακόνου, ὁ δεῦτερος τοῦ Μητροπολίτου ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου καὶ ὁ τρίτος τοῦ Πατριάρχου ὑπὸ Μητροπολιτῶν, Ἐπισκόπων καὶ Πρεσβυτέρων, **δικαιολογοῦν μόνον, στὴν τρίτη περίπτωσι, δηλ. μόνο σὲ περίπτωσι αἵρεσις τοῦ Πατριάρχου τῆ διακοπῆ μνημοσύνου, ὑπὸ τοὺς περιοριστικὸς ὅρους, ὅτι αὐτὴ εἶναι κατεγνωσμένη ὑπὸ Συνόδων καὶ Πατέρων καὶ κηρύσσεται δημοσίᾳ, παρρησίᾳ, «γυμνῇ τῇ κεφαλῇ», ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ὑποχρεοῦνται νὰ τὸν μνημονεύουν.** Ὁ 13ος κανόνας τῆς Πρωτοδευτέρας – ὅπως καὶ 31ος τῶν Ἀποστόλων, ὁ ὁποῖος γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ του ἀπαιτεῖ ἐκτὸς ἀπὸ τὴ διακοπὴ μνημοσύνου καὶ τὴ δημιουργία σχίσματος, κάτι ποὺ δὲ συντρέχει στὴν παρούσα συγκυρία, εἶναι σημαντικός, γιὰτὶ ἀποκλείει **κάθε αὐθαίρετη πρὸ συνοδικῆς καταδίκης πράξι ἐναντίον τοῦ Μητροπολίτου ὑπὸ Πρεσβυτέρων ἢ Μοναχῶν:** «Ὁ γὰρ ἐν πρεσβυτέρου τάξει τεταγμένος καὶ τῶν μητροπολιτῶν ἀρπάζων τὴν κρίσιν, καὶ πρὸ κρίσεως αὐτὸς κατακρίνων, ὅσο τὸ ἐπ' αὐτῷ, τὸν οἰκεῖον πατέρα καὶ ἐπίσκοπον, οὗτος οὐδὲ τῆς τοῦ πρεσβυτέρου ἐστὶν ἄξιος τιμῆς ἢ ὀνομασίας. Οἱ δὲ τούτῳ συνεπόμενοι, εἰ μὲν τῶν ἱερωμένων εἶεν τινες, καὶ αὐτοὶ τῆς οἰκείας τιμῆς ἐκπιπέτωσαν **οἱ δὲ μοναχοὶ ἢ λαϊκοί, ἀφοριζέσθωσαν** παντελῶς τῆς Ἐκκλησίας, μέχρις ἂν τὴν πρὸς τοὺς σχισματικὸς συνάφειαν διαπτύσαντες, πρὸς τὸν οἰκεῖον ἐπίσκοπον ἐπιστραφείην». Γιὰ τὴν κρίση τῶν Πρεσβυτέρων, οἱ ὅποιοι μεμονωμένα καὶ αὐτοβούλως παύουν νὰ μνημονεύουν στὴ Θεία Λειτουργία τὸ Μητροπολίτη τους, ἀρκεῖ καὶ μόνο ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ στ' Γάγγρας . Ἐκτὸς αὐτοῦ τοῦ κανόνα μπορεῖ νὰ ἔχει ἐφαρμογὴ καὶ ὁ 31ος κανόνας τῆς Πενθέκτης : «Τοὺς ἐν εὐκτηρίοις οἴκοις, ἔνδον οἰκίας τυγχάνουσι, λειτουργοῦντας ἢ βαπτίζοντας κληρικούς, ὑπὸ γνώμην τοῦτο πράττειν τοῦ κατὰ τὸπον ἐπισκόπου ὀρίζομεν ὥστε, εἰ τις κληρικὸς μὴ τοῦτο παραφυλάξῃ, καθαιρείσθω»...

⁶⁵⁷ ΡΠΣ, τόμ. Β', σελ. 87. «*Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, δευτέραν χειροτονίαν δέξεται παρὰ τινος, καθαιρείσθω καὶ αὐτός, καὶ ὁ χειροτονήσας· εἰ μὴ γε ἄρα συσταίῃ, ὅτι παρὰ αἱρετικῶν ἔχει τὴν χειροτονίαν, Τοὺς γὰρ παρὰ τῶν τοιούτων βαπτισθέντας ἢ χειροτονηθέντας, οὔτε πιστοὺς, οὔτε κληρικούς εἶναι δυνατόν.*».

αίρετικῶν ἔχει τὴν χειροτονίαν...»⁶⁵⁸. Ἡ ἐκκλησία ἀναμένει τὴν ἐπενειοδοχί τους, ἡ ὁποία πάλι θὰ ἐπιδείξει τὸ μέγιστο τῆς οἰκονομίας τῆς. Ἡ ἱερωσύνη τῶν παλαιοημερολογιτῶν καὶ τὰ ὑπ' αὐτῆς τελούμενα εἶναι κανονικῶς ἄκυρα, ὄχι ὅμως ἀνυπόστατα καθ' ἑαυτά, ἄρα δυνάμενα νὰ γίνουν ἀποδεκτὰ κατ' οἰκονομία, ἐκτὸς ἂν ἡ ἐκκλησία ἐπιθυμῆ νὰ δώσει τὸ μήνυμα ὅτι οἱ ἔξω τῶν κανονικῶν αὐτῆς ὁρίων χειροτονίες εἶναι ἄκυρες (ἀνίσχυρες, ἀνυπόστατες), γι' αὐτὸ προβαίνει σὲ ἀναχειροτονία, ἀναστέλοντας τὴν ἰσχὺ τοῦ ξη' Ἀποστολικοῦ ὡς ἔχει δικαίωμα, ἐπομένως **στὴν δεύτερη αὐτῆ περίπτωση ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἀκρίβειας κατ' οὐσίαν εἶναι ἄσκηση οἰκονομίας πρὸς παραδειγματισμό, ἀφοῦ οἱ Παλαιοημερολογῖτες δὲν εἶναι αίρετικοί.**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'

ΓΝΩΜΕΣ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΠΑΤΕΡΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΗΝ ΙΕΡΩΣΥΝΗ ΕΚ ΔΕΥΤΕΡΟΚΑΝΟΝΙΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ

ι. Τὰ κανονικὰ πλαίσια ἀσκήσεως οἰκονομίας

Τὴ συνοδικὴ τακτικὴ τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ τῆς ἀκρίβειας καὶ τῆς οἰκονομίας τὴ βλέπουμε στὶς γνῶμες καὶ στὴν πρακτικὴ τῶν μεγάλων Πατέρων, οἱ ὅποιοι ὑπεύθυνα καὶ συνειδητά, ἐξ ἀφορμῆς σχετικῶν ἐρωτημάτων πρὸς αὐτούς, ἀναφέρονται ἐπὶ τοῦ πρακτεοῦ στὸ θέμα τῆς συνήθους ἐφαρμογῆς ἀκρίβειας καὶ τῆς ἐκτάκτου ἀσκήσεως

---

⁶⁵⁸ Βλ. Β. Ἀρχοντῶνη (Ἀρχιμ. νῦν Οἰκ. Πατριάρχου), *Περὶ τὴν Κωδικοποίησιν τῶν Ἱ. Κανόνων καὶ τῶν Κανονικῶν Διατάξεων*, σελ. 66, ὑπ. 2.

ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας. Ἔτσι λοιπόν, ὁ **Μ. Ἀθανάσιος** στὴν κανονικὴ του ἐπιστολὴ πρὸς Ρουφινιανό, ἀναφερόμενος στὴν ἐπανεισδοχὴ Ἀρειανῶν στὴν ἐκκλησία, ζητεῖ νὰ ἀσκηθεῖ τὸ μέτρο τῆς οἰκονομίας. Καὶ ὅσον ἀφορᾷ στοὺς κληρικούς, «...τοῖς δὲ μὴ αὐθεντοῦσι μὲν τῆς ἀσεβείας, παρασυρεῖσι δὲ δι, ἀνάγκην καὶ βίαν, ἔδοξε δίδοσθαι μὲν συγγνώμην, ἔχειν δὲ καὶ τὸν τόπον τοῦ κλήρου...», αὐτοὶ θὰ γίνονταν δεκτοὶ στὸν ἴδιο ἱερατικὸ βαθμὸ τὸν ὁποῖο εἶχαν ὅταν βρίσκονταν στὴν αἴρεση, ἐνῶ γιὰ τοὺς πρωταίτιους τῆς αἰρέσεως ἐπεφυλάσσετο ἡ εἰσδοχὴ τους στὶς τάξεις τῶν λαϊκῶν, «...ἤρρεσεν, ὅπερ ὧδε καὶ πανταχοῦ, ὥστε τοῖς μὲν καταπεπτωκόσι καὶ προῖσταμένοις τῆς ἀσεβείας, συγγινώσκειν μὲν μετανοοῦσι, μὴ δίδοναι δὲ αὐτοῖς τόπον κλήρου...»⁶⁵⁹. Ἐπομένως, ἐδῶ βλέπουμε ὅτι δὲν τίθεται θέμα κύρους τῆς ἱερωσύνης τῶν Ἀρειανῶν, ἀλλὰ ὅτι ἡ οἰκονομία ἀσκεῖται «διαβαθμιζόμενη» ἐπὶ τῶν προσώπων, διότι τὴν αὐτὴ χειροτονία ἔχοντες ὅλοι οἱ Ἀρειανοὶ κληρικοί, τοὺς μὲν ἀποκαθιστᾷ στὴν ἱερωσύνη, τοὺς δὲ τοὺς κατατάσσει στὶς τάξεις τῶν λαϊκῶν⁶⁶⁰.

---

⁶⁵⁹ ΡΠΣ, τόμ. Δ', σελ. 82-83. Ἐπιστολὴ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, Ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας, πρὸς Ρουφινιανὸν περὶ τῶν αἰρετικῶν κοινωνησάντων. «...Καὶ ἤρρεσεν, ὅπερ ὧδε καὶ πανταχοῦ, ὥστε τοῖς μὲν καταπεπτωκόσι καὶ προῖσταμένοις τῆς ἀσεβείας, συγγινώσκειν μὲν μετανοοῦσι, μὴ δίδοναι δὲ αὐτοῖς τόπον κλήρου, τοῖς δὲ μὴ αὐθεντοῦσι μὲν τῆς ἀσεβείας, παρασυρεῖσι δὲ δι, ἀνάγκην καὶ βίαν, ἔδοξε δίδοσθαι μὲν συγγνώμην, ἔχειν δὲ καὶ τὸν τόπον τοῦ κλήρου, μάλιστα ὅτι ἀπολογίαν πιθανὴν ἐπορίσαντο. Καὶ ἔδοξε τοῦτό πως οἰκονομικῶς γεγενῆσθαι, διεβεβαιώσαντο γὰρ μὴ μεταβελῆσθαι εἰς ἀσέβειαν. Ἴνα δὲ μὴ, κατασταθέντες τινὲς ἀσεβέστατοι, διαφθείρωσι τὰς ἐκκλησίας, εἴλοντο μᾶλλον συνδραμεῖν τῇ βίᾳ καὶ βαστάσαι τὸ βάρος ἢ λαοὺς ἀπολέσθαι. Τοῦτο δὲ λέγοντες ἔδοξαν καὶ ἡμῖν πιθανῶς λέγειν, διὰ τὸ καὶ προφασίζεσθαι αὐτοὺς τὸν Ἀρῶν, τὸν Μωσέως ἀδελφόν, ἐν τῇ ἐρήμῳ συνδραμεῖν μὲν τῇ τοῦ λαοῦ παραβάσει, ἀπολογίαν δὲ ἐσχηκέναι, ἵνα μὴ ὁ λαός, ὑποστρέψας εἰς Αἴγυπτον, ἐπιμείνη τῇ εἰδωλολατρία...».

⁶⁶⁰ ΡΠΣ, Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας, Κανὼν β', τόμ. Δ', σελ. 343. «Περὶ τῶν κοινωνησάντων τοῖς Ἀρειανοῖς καὶ μέχρι τοῦ νῦν τὰς ἐκκλησίας κατεχόντων, ὡς ἔχει τὸ ἔθος γινέσθω. Οὕτω μὲν τοι, ὥστε ἐτέρους καταστήναι, μαρτυρουμένους ἐν ὀρθοδοξίᾳ, κάκεινους ἀυλίζεσθαι. Οὕτως οἰκονομουμένων καὶ τούτων, ὡπερ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσι πεποιήκασιν οἱ ἐν τῇ Θηβαΐδι ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι, οἱ καταστάντες παρὰ Ἀπόλλωνος τοῦ ἐπισκόπου καὶ κοινωνήσαντες τοῖς ἔχουσι τὰς ἐκκλησίας Ἀρειανοῖς ἐπιτιμᾶσθωσαν, εἴ γε γνώμη ἑαυτῶν πεποιήκασιν τοῦτο. Εἰ δὲ ὑπήκοοι γεγόνασι τῷ οἰκείῳ ἐπισκόπῳ, ἀυλίζεσθωσαν ὡς μὴ ἐπεγνωκότες τὸ εὐλογον. Καὶ εἰ μὲν πάντες οἱ λαοὶ τούτους ἀποποιοῦνται μετὰ τῶν ἄλλων, ἕτεροι χειροτονείσθωσαν· εἰ δὲ ἀντιποιοῦνται

Ἀντιθέτως ὁ **Μ. Βασίλειος** ὑπεραμυνόμενος τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἀκρίβειας καὶ θεωρῶν τὰ μυστήρια τῶν αἰρετικῶν ὡς ἄκυρα, ἐξ αἰτίας τοῦ ἐπισκόπου Νικοπόλεως τῆς Ἀρμενίας Φρόντωνος, γράφει πρὸς τοὺς Νικοπολίτας πρεσβυτέρους· «...οὐκ οἶδα ἐπίσκοπον, μηδὲ ἀριθμῆσαιμι ἐν ἱερεῦσι Χριστοῦ τὸν παρὰ τῶν βεβλήλων χειρῶν ἐπὶ καταλύσει τῆς πίστεως εἰς προστασίαν προβεβλημένον. Αὕτη ἐστὶν ἡ ἐμὴ κρίσις. Ταῦτα δὲ ἔγραψα... ὡς ὡς μὴ προληφθῆναι τινα εἰς κοινωνίαν, μηδὲ τῆς χειρὸς αὐτῶν ἐπιβολὴν δεξαμένους, μετὰ δὲ ταῦτα εἰρήνης γενομένης, βιάζεσθαι ἑαυτοὺς ἐναριθμεῖν τῷ ἱερατικῷ πληρώματι...»⁶⁶¹, ἐνῶ σὲ ἄλλο σημεῖο περὶ τοῦ ἰδίου γράφει πρὸς τὸν ἐπίσκοπο Σαμοσάτων, «ἐδέξατο μὲν παρ' αὐτῶν ἐπισκοπῆς ἀξίωμα, ὡς οἶεται, γέγονε δὲ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι κακὸν βδέλυγμα πάσης τῆς Ἀρμενίας»⁶⁶². Καὶ πρὸς τὸν Πατρόφιλο ἐπίσκοπο Αἰγεῶν κατηγορεῖ αὐτοὺς οἱ ὅποιοι ἐδέχθησαν τὸν ὑπὸ Εὐιππίου καθαιρεθέντα, ὅσο καὶ τὸν ὑπ' αὐτοῦ χειροτονηθέντα, καὶ ρωτᾷ «...πῶς δύνανται δύο εἶναι ἐπίσκοποι ὃ τε καθηρημένος ὑπὸ Εὐιππίου καὶ ὁ ὑπ' αὐτοῦ κεχειροτονημένος;»⁶⁶³. Ἐπίσης, σὲ ἄλλη ἐπιστολὴ του γιὰ τὸ αὐτὸ θέμα ρωτᾷ πάλι «...εἰπάτωσαν ἡμῖν, πῶς μὲν αἰρετικοὶ ἦσαν ἐκεῖνοι, ὧν τὴν καθαίρεσιν οὐκ ἐδέξαντο; Πῶς δὲ ὀρθόδοξοι οὗτοι οἱ παρ' ἐκείνων προαχθέντες, καὶ τὸ αὐτὸ φρόνημα τοῖς πατράσιν αὐτῶν διασώζοντες; Εἰ μὲν γὰρ ὀρθόδοξος ὁ Εὐίπιος, πῶς οὐχὶ λαϊκὸς ὁ Εὐτάθιος, ὁ παρ' ἐκείνου καθηρημένος; Εἰ δὲ αἰρετικὸς ἐκεῖνος, πῶς κοινωνικὸς Εὐσταθίου νῦν, ὁ διὰ τῆς ἐκείνου χειρὸς προαχθεὶς;»⁶⁶⁴. Ἡ εὐλογη ἀπορία τοῦ ἱεροῦ Πατρὸς

αὐτῶν μετ' ἐκείνων, οἷς κεκοινωνήκασι, ταύτης καὶ οὗτοι ἀποπειράσθωσαν τῆς συνηθείας, ἢ ἐχρήσαντο οἱ ἐν Θηβαῖδι πάντες ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι» (Πηδάλιο, σελ. 678).

⁶⁶¹ Μ. Βασιλείου, Ἐπιστολὴ ΣΜΑ' ΡG 32, 897.

⁶⁶² Μ. Βασιλείου, Ἐπιστολὴ ΣΛΘ' ΡG 32, 892.

⁶⁶³ Μ. Βασιλείου, Ἐπιστολὴ ΣΜΔ' ΡG 32, 920. Βλ. Π. Τρεμπέλα, *Δογματική*, τόμ. Γ', σελ. 316-317.

⁶⁶⁴ Μ. Βασιλείου, Ἐπιστολὴ ΣΝΑ' ΡG 32, 936.

ἔγκειται στήν ἀντίφαση τῶν γεγονότων, περὶ τῆς ἀποδοχῆς τῶν χειροτονιῶν τῶν αἰρετικῶν καὶ σχισματικῶν, ἀλλὰ καὶ σὸ ἀπαράδεκτο τῆς ἀποδοχῆς τοῦ κύρους τῶν καθηρημένων⁶⁶⁵.

Ὑπὲρ τῆς ἐπιείκειας καὶ τῆς ἀσκήσεως ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας διατίθεται καὶ ὁ **Ἰουστίνος ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς**, μὲ βάση τις ἀποδιδόμενες σὲ αὐτὸν «Ἐρωτήσεις πρὸς ὀρθόδοξον», στίς ὁποῖες προβάλλονται τὰ ἑξῆς ἐρωτήματα: «**ΕΡΩΤΗΣΙΣ**: Εἰ ἐψευσμένον τυγχάνει καὶ μάταιον τὸ ὑπὸ τῶν αἰρετικῶν διδόμενον βάπτισμα, διὰ τὶ οἱ ὀρθόδοξοι τὸν προσφεύγοντα τῇ ὀρθοδοξίᾳ αἰρετικὸν οὐ βαπτίζουσιν, ἀλλ' ὡς ἐν ἀληθείᾳ τῷ νόθῳ ἕωσι βαπτίσματι; Εἰ δὲ καὶ χειροτονίαν τύχοι παρ' ἐκείνων δεξάμενος, καὶ ταύτην ὡς βεβαίαν αὐτοὶ ἀποδέχονται. Πῶς οὖν ὁ δεχθεὶς καὶ οἱ δεξάμενοι τὸ ἄμεμπτον ἔχουσιν; **ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ**: Τοῦ αἰρετικοῦ ἐπὶ τὴν ὀρθοδοξίαν ἐρχομένου τὸ σφάλμα διορθοῦται τῆς μὲν κακοδοξίας τῇ μεταθέσει τοῦ φρονήματος, τοῦ δὲ βαπτίσματος τῇ ἐπιχρίσει τοῦ ἁγίου μύρου, τῆς δὲ χειροτονίας τῇ χειροθεσίᾳ, καὶ οὐδὲν τῶν πάλαι μένει ἄλυτον»⁶⁶⁶.

Ἐπίσης, ἐκ τῶν «**ἀδήλων πατριαρχῶν**» (Πρόκλος; Γεννάδιος;)⁶⁶⁷ ἐπιγράφεται ἡ «Ἐπιστολὴ γραφεῖσα ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως Μαρτυρίῳ ἐπισκόπῳ Ἀντιοχείας, περὶ τοῦ, ὅπως χρῆ δέχεσθαι τοὺς αἰρετικούς προσερχομένους τῇ ἁγίᾳ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ»⁶⁶⁸, ἡ ὁποία ἀναφέρεται σὲ συγκεκριμένες ἀρχαῖες αἱρέσεις, καὶ στὸν **κατ' ἀκρίβεια** τρόπο

---

⁶⁶⁵ Χ. Ανδρούτσου, *Δογματική*, σελ. 393 ἐξ. ὑπ. 1.

⁶⁶⁶ Ἰουστίνου, *Ἐρωτήσεις πρὸς ὀρθόδοξον*. Ἐρώτησις ἰδ'. PG 6, 1261CD.

⁶⁶⁷ Ἡ ἐπιστολὴ κατ' ἄλλους μὲν ἀποδίδεται στὸν Πρόκλο (434-446), κατ' ἄλλους δὲ στὸν Γεννάδιο (458-471), ἀμφότεροι πατριάρχες Κωνσταντινουπόλεως. Βλ. Ἰ. Κοτσώνη (Ἀρχιμ., εἶτα Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν), *Ἡ Κανονικὴ ἄποψις περὶ τῆς Ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν Ἑτεροδόξων*, σελ. 163, ὑπ. 394.

⁶⁶⁸ Fr. Jacobus Goar, «*Εὐχολόγιον*». Ἐκ τοῦ εὐχολογίου τοῦ πατριαρχικοῦ, ὅπως δεῖ δέχεσθαι τοὺς ἀπὸ αἱρέσεων μετερχομένους ἐν τῇ ἁγίᾳ τοῦ Θεοῦ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ. Βενετία 1730, σελ. 694.

ἐπανεισδοχῆς τῶν αἰρετικῶν στήν καθολική ἐκκλησία. Μάλιστα δὲ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἄσκηση «ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας» τῶν ἱερῶν κανόνων, ἡ' τῆς Α', καὶ ριζ', ρη', ριθ' τῆς Καρθαγένης, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀποφάσεων τῆς Γ' καὶ Ζ' Οἰκουμενικῆς, περὶ τῆς ἱερωσύνης τῶν Μασσαλιανῶν καὶ Εἰκονομάχων ἀντίστοιχα, κατὰ τὴν ἐν λόγῳ ἐπιστολή, **οἱ μὲν λαϊκοὶ προσιόντες στήν ἐκκλησία δὲν ἀναβαπτίζονται, οἱ δὲ κληρικοὶ αὐτῶν ἀναχειροτονοῦνται**⁶⁶⁹.

Ἐκ τῆς ομάδος τῶν ἀκολουθούντων τὴν ἐφαρμογὴ τῆς ἀκρίβειας εἶναι καὶ ὁ Ἰωάννης Γ' ὁ Σχολαστικός (565-577), ὁ ὁποῖος ἀπορρίπτει τὴν ἱερωσύνη τῶν Μονοφυσιτῶν κληρικῶν, τοὺς ὁποίους δέχεται δι' ἀναχειροτονίας.

Στὴν ἀντίθετη ομάδα ἀνήκει ὁ Θεόδωρος ὁ Στουδίτης, ὁ ὁποῖος στήν πρὸς Στέφανον τὸν ἀναγνώστη ἐπιστολή του, περὶ τῶν ἐκ τῆς εἰκονομαχικῆς αἰρέσεως προσιόντων στήν καθολική ἐκκλησία κληρικῶν, προτείνει συγκαταβατικῶς τὴν ἀποδοχὴν των **ἄνευ ἀναχειροτονίας**: «Ἐκζητήσωμεν καὶ πολυπραγμονήσωμεν, παρ' οὗ ὀφείλωμεν κοινωνῆσαι· εἰ τὴν πίστιν ὁμολογοῖη ὀρθήν, εἰ μὴ χρήμασι κεχειροτόνηται· εἰ μὴ τι ἄλλο τῶν κατὰ τὸν βίον αὐτοῦ ὑποπτενομένων καὶ ἠκουσμένων σφαλερῶν, ἀληθές. **Εἰ δὲ ὅτι τὴν χειροτονίαν καταγομένη ἔχει ἀπὸ τοῦ δεινός, εἴτε ἐξ αἰρετικοῦ, εἴτε ἐκ χρηματοχειροτονήτου· αὐτὸς δὲ οὔτε αἰρετικός, οὔτε ἐν**

---

⁶⁶⁹ Ἀποφάσεις Συνοδικοῦ καὶ Διατάξεις Ἀρχιερετικαὶ τῶν Κωνσταντινουπόλεως Ἀρχιεπισκόπων καὶ Πατριαρχῶν, Ἀδήλων πατριαρχῶν, PG 119, 900CD: «...ὅτιπερ Ἀρειανούς, καὶ Μακεδονιανούς, καὶ Ναυατιανούς, τοὺς λέγοντας ἑαυτοὺς Καθαροὺς καὶ Καθαρωτέρους, καὶ τοὺς Τεσσαρεσκαίδεκατίτας ἦτοι Τετραδίτας, καὶ Ἀπολιναριστάς, δεχόμεθα διδόντας λιβέλλους, καὶ ἀναθεματίζοντας πᾶσαν αἵρεσιν, τὴν μὴ φρονούσαν ὡς φρονεῖ ἡ ἀγία ἡμῶν καθολικὴ Ἐκκλησία... **Καὶ μετὰ ταῦτα ὡς σπουδαῖοι λαϊκοὶ χειροτονοῦνται ἐκεῖνο ὃ ἦσαν παρ' αὐτοῖς τοπρότερον· εἴτε πρεσβύτεροι, εἴτε διάκονοι, εἴτε ὑποδιάκονοι, εἴτε ψαλταναγνώσται.** Εὐνομιανούς μέντοι, τοὺς εἰς μίαν κατάδυσιν βαπτιζομένους. Καὶ Μοντανιστάς, τοὺς ἐνταῦθα λεγομένους Φρύγας, καὶ Σαβελλιανούς τοὺς υἱοπατρίαν διδάσκοντας, καὶ ἕτερα ἅπαντα χαλεπὰ ποιοῦντας, καὶ πάσας τὰς ἄλλας αἰρέσεις, ἐπειδὴ πολλοὶ εἰσιν ἐνταῦθα... πάντας τοὺς ἀπ' αὐτῶν θέλοντας προστίθεσθαι τῇ ἀληθείᾳ, ὡς Ἑλληνας δεχόμεθα...».

γνώσει ἐκ χρηματολήπτου, εἴτ' οὖν εἴτ' οὖν Σιμωνιακοῦ⁽⁶⁷⁰⁾,
κεχειροτονημένος· ὁμολογοίη δ' ὅμως πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν... οὐδεὶς ἡμῖν
λόγος ἀποχῆς πρὸς αὐτόν. Ἀκατάγνωστος γὰρ ὁ τοιοῦτος κατὰ τοὺς
προδεδηλωμένους ἀγίους, καὶ δι' αὐτόν κατὰ πάντα, **Οὕτω τοίνυν καὶ
κοινωνοῦμεν, καὶ ὑμῖν ταυτὸ ποιεῖν συμβεβουλεύμεθα**»⁶⁷¹. Βλέπουμε
λοιπὸν κατὰ τὸν Θεόδωρο τὸν Στουδίτη ὅτι καθοριστικὸς παράγοντας
ἀναγνωρίσεως ἢ μὴ τοῦ κύρους τῆς ἱερωσύνης τῆς ἐξ αἰρετικῶν ἢ
Σιμωνιακῶν⁶⁷² διενεργουμένης, εἶναι καὶ ἡ εὐθύνη τοῦ χειροτονουμένου,
στὸ κατὰ πόσο συνειδητὰ συμμετεῖχε στὴν κοινωνία αὐτῶν.

---

⁶⁷⁰ ΡΠΣ, Βλ. Μ. Βασιλείου Σ', τόμ. Δ', σελ. 278-279. Πηδάλιο, σελ. 640. «...Τί δέ ἐστὶν ὁ λέγω; **Φασί
τινας ὑμῶν παρὰ τῶν χειροτονουμένων λαμβάνειν χρήματα, ἐπισκιάζειν δὲ ὀνόματι εὐσεβείας
τοῦτο δὲ χεῖρον ἐστίν...** Ταῦτα οὕτω γίνεσθαι οὐ χρή, ὁ δὲ ἐστὶ τὸ τέχνασμα λέγω. **Νομίζουσι μὴ
ἀμαρτάνειν τῷ μὴ ἅμα λαμβάνειν, ἀλλὰ μετὰ τὴν χειροτονίαν λαμβάνειν· λαβεῖν δὲ ἐστὶν,
ὅτεδήποτε τὸ λαβεῖν.** Παρακαλῶ οὖν, ταύτην τὴν πρόσοδον, μᾶλλον δὲ τὴν προσαγωγὴν τὴν ἐπὶ
γένεον, ἀπόθεσθε καὶ μὴ τὰς χεῖρας μολύναντες τοιοῦτοις λήμμασιν ἑαυτοὺς ἀναξίους ποιήσητε τοῦ
ἐπιτελεῖν ἅγια μυστήρια...».

⁶⁷¹ Θεοδώρου Στουδίτου, Ἐπιστολὴ , Lib. I. ΝΓ', Στεφάνῳ ἀναγνώστη καὶ τῶν σὺν αὐτῷ. PG 99,
1105AB.

⁶⁷² ΡΠΣ, Ταρασίου Κωνσταντινουπόλεως, τόμ. Δ', σελ. 375-378. «Τῷ ἀγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ
ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ κυρίῳ Ἀδριανῷ, πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, Ταράσιος ἐλέω Θεοῦ
ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, ἐν Κυρίῳ χαίρειν. Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως,
εὐαγγελικῶς, ἀποστολικῶς τε καὶ πατρικῶς διδασκόμεθα, **ἀφιλάργυρον τὸν τρόπον ἔχειν ἐν τῇ τῆς
ἱερωσύνης ἀγιστεία καὶ μὴ χρυσίζεσθαι ἢ ἀργυρίζεσθαι ἢ τι σφετερίζεσθαι ἐπὶ χειροτονία παντὸς
ἱερατικοῦ ἀνδρός,** ὡς ὑποδείξομεν ἐν ταῖς καθυποτεταγμέναις χρήσεσιν ἀπὸ τε γραφικῶν θεηγοριῶν
καὶ πατρικῶν διδασκαλιῶν. Οἱ γὰρ ἐπιτιθέντες χεῖρας ὑπέρεται τοῦ Πνεύματος εἰσιν, οὐχὶ πρᾶται
τοῦ Πνεύματος, δωρεὰν γὰρ λαμβάνοντες τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος, δωρεὰν δίδοσθαι τοῖς παρ' αὐτῶν
μεταλαμβάνουσιν ἀπεφῆναντο, ἐκ τῆς Κυριακῆς φωνῆς ταύτην τὴν ἐλευθεριότητα εἰληφότες. **Εἰ δέ
τις ἐλεγχθεῖ χρυσίῳ ταύτην ὠνησάμενος, ἀποκήρυκτον διαγορεύουσι τὸν τοιοῦτον τῆς ἱερατικῆς
τάξεως...** Καθαροὶ ἐσμεν ἀπὸ τοῦ αἵματος τῶν παραβαινόντων τὰς κανονικὰς διατάξεις, καὶ πάνν γε
μᾶλλον τῶν ἐπὶ χρήμασι χειροτονησάντων ἢ χειροτονηθέντων... **Αἱ οὖν ὑποκείμεναι ἀγιόλεκτοι
χρήσεις, ἀλλότριον πάντῃ τῆς ἱερωσύνης ἀποφαίνονται τὸν ποτὲ δίδόντα ἢ λαμβάνοντα, ἐν
οἰωδήποτε χρόνῳ, εἴτε καὶ πρὸ τῆς χειροτονίας, εἴτε καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν, λαβεῖν γὰρ ἐστὶ, τὸ
λαβεῖν ὅτεδήποτε...**».

ii. Τιμόθεος πρεσβύτερος (511-518) - Περίπτωση Ἀρμενίων

Κατὰ τὴ βυζαντινὴ περίοδο, μᾶς πληροφορεῖ ὁ Σκευοφύλακας Κωνσταντινουπόλεως πρεσβύτερος Τιμόθεος καὶ μετέπειτα πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, κληρικοὶ ὁλοκλήρων ἔθνων, ὡς αὐτὸ τῶν Ἀρμενίων, χαρακτηρίζονται «ὅτι οὐδὲ χειροτονίας ἔχουσιν, ἀλλ' ἀλλότριον πάσης χειροτονίας...», ἐπειδὴ αὐτοὶ περιέπεσαν σὲ πολλὰς αἰρέσεις κατεστάθησαν ἄνευ ἱερωσύνης, ἐθεωροῦντο ἀχειροτόνητοι, ἐνῶ δὲν διεφαίνετο πούθενά δυνατὸτητα οἰκονομίας: «...οὗτοι δὲ εἰς μυρίας αἰρέσεις περιπεσόντες, καὶ ἐκ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἀλλοτριωθέντες, καὶ ἐκ τῶν Καισαρέων ἐκκλησίας χειροτονίαν μὴ λαμβάνοντες, πῶς οὐκ εἰσὶ παντελῶς ἀνίεροὶ καὶ ἀχειροτόνητοι καὶ οἱ ἐξ αὐτῶν βαπτιζόμενοι, παντελῶς ἔθνικοὶ καὶ ἀβάπτιστοι»⁶⁷³. Καὶ ὁ λόγος εἶναι ὅτι διέκοψαν νὰ λαμβάνουν τὴ χειροτονία ἀπὸ τὸν Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ κατακερματισθοῦν καὶ νὰ ἀποξενωθοῦν ἀπὸ τὴ Μία ἐκκλησία. Ἀπὸ τὸν 10^ο αἰῶνα ἀρχίζει ἡ ἐπιστροφή τῶν Ἀρμενίων στὴν καθολικὴ ἐκκλησία, ὡς καὶ τῶν Ἰακωβιτῶν, Νεστοριανῶν, ἀλλὰ «καὶ τῶν ὁμοίων αἰρέσεων»⁶⁷⁴, ἡ εἰσδοχὴ αὐτῶν στὴν καθολικὴ ἐκκλησία γίνονταν ἀπὸ ἄλλους μὲν δι' ἀναβαπτίσεως, καὶ ἀπὸ ἄλλους δὲ διὰ χρίσεως ἀγίου Μύρου, ἐπίσης καὶ ἀναθεματισμοῦ τῶν ἐξάρχων τῶν αἰρέσεων, ἐνῶ ὑπῆρξαν καὶ παλινοδίες κατὰ καιροὺς καὶ στίς κατὰ τόπους ἐκκλησίες, σύμφωνα μὲ τίς ὑφιστάμενες σὲ αὐτὲς ποιμαντικὲς ἀνάγκες, στὸν τρόπο ἐπιστροφῆς των, ὅσον ἀφορᾷ στὴν ἐφαρμογὴ τῆς ἀκρίβειας ἢ

---

⁶⁷³ Τιμοθέου πρεσβυτέρου, PG 86, 72D-73A.

⁶⁷⁴ Περὶ εἰσδοχῆς Μονοφυσιτῶν καὶ Ἀρμενίων, βλ. Ἰ. Καρμίρη, ΔΣΜ, τόμ. II, σελ. 1004-1005, 1009-1013.

στήν ἄσκηση τῆς οικονομίας, τόσο γιὰ τὸ βάπτισμα, ὅσο καὶ γιὰ τὴ χειροτονία⁶⁷⁵.

iii. Νικηφόρος ὁ Ὁμολογητῆς (806-815) – Κουρὰ μοναχοῦ

Ἀξίζει νὰ ἀναφερθοῦν ἐκ τῆς «δευτεροκανονικῆς» Ἐπιστολῆς⁶⁷⁶ τοῦ Νικηφόρου τοῦ Ὁμολογητοῦ, οἱ ὑπ' ἀριθμὸν α', β', στ', ζ', ια' ιβ', ιγ', καὶ ιζ' ἐρωταποκρίσεων, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ παρόμοιες α' καὶ β', ἀφοροῦν σὲ ἔκτακτες περιπτώσεις μεγίστης ἀνάγκης, γι' αὐτὸ ὁ Νικηφόρος καὶ στὴν περίπτωση τῶν ἀκηρύκτων καὶ ἀπολελυμένων χειροτονιῶν, ἀλλὰ καὶ σὲ αὐτὴν τῶν ὑπερορίως διενεργηθέντων, **συντάσσεται μὲ τὸ μέτρο τῆς οικονομίας**, καὶ τῆς ἀποδοχῆς τῶν χειροτονηθέντων ὑπ' αὐτὲς τὶς συνθήκες, λόγῳ τοῦ «ἀπαρρησίαστου» τῶν καιρῶν⁶⁷⁷. Ἡ ἐρωταπόκριση στ' ἀναφέρεται στοὺς λαβόντας τὸ «μοναχικὸ σχῆμα» ἐκ τῶν «κοινωθέντων» (αἰρετικῶν) ἱερέων, αὐτοὶ ἀφοῦ ὁμολογήσουν τὴν ἁμαρτία των καὶ λάβουν ἐπιτίμιο γιὰ ἓνα χρονικὸ διάστημα, δύνανται νὰ γίνουν δεκτοὶ «παρὰ

---

⁶⁷⁵ Βλ. Ἰ. Κοτσώνη (Ἀρχιμ., εἶτα Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν), *Ἡ Κανονικὴ ἀποψὶς περὶ τῆς Ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν Ἑτεροδόξων*, σελ. 130-132.

⁶⁷⁶ ΡΠΣ, τόμ. Δ', σελ. 431γ'-431ι'. ΠΗΔΑΛΙΟΝ, σελ. 738ε'-738θ'.

⁶⁷⁷ ΡΠΣ, Νικηφόρου Κωνσταντινουπόλεως, τόμ. Δ', σελ. 431γ'-431δ'. ΠΗΔΑΛΙΟΝ, σελ. 738ς'. «Ἐρώτησις Α'. Περὶ τῶν χειροτονηθέντων πρεσβυτέρων ἐν Ῥώμῃ, ἐν Νεαπόλει καὶ Λογγοβαρδία ἀκηρύκτων καὶ ἀπολελυμένων, εἰ χρὴ τούτους δέχεσθαι καὶ κοινωνεῖν αὐτοῖς καὶ συνεσθίειν καὶ συμπάλλειν. Ἀποκρίσις. Ἐν καιρῷ αἰρέσεως, οὐ κατὰ τὰ ἐν εἰρήνῃ τυπωθέντα πάντως ἀπαραλείπτως γίνεται, διὰ τὴν ἀναγκάζουσαν χρεῖαν, ὅπερ φαίνεται πεποικῶς ὅτε **μακαριώτατος Ἀθανάσιος καὶ ὁ ἀγιώτατος Εὐσέβιος, ὑπερορίους χειροτονίας ἀμφοτέροι ποιησάμενοι. Καὶ νῦν δὲ τὸ αὐτὸ ὁρᾶται πραττόμενον ἐν τῇ παρουσίᾳ αἰρέσει, ὥστε οἱ ἀποδηλωθέντες, εἰ οὐ προδήλως εἰσὶ κατεγνωσμένοι, οὐδαμῶς ἐκ τοῦ οὕτω χειροτονηθῆναι ἀποτρόπαιοι, ἀλλὰ προσδεκτέοι κατὰ τὰς τέσσαρας προτάσεις**».

ΡΠΣ, Νικηφόρου Κωνσταντινουπόλεως, τόμ. Δ', σελ. 431δ'. ΠΗΔΑΛΙΟΝ, σελ. 738ς'. «Ἐρώτησις Β'. Περὶ τῶν χειροτονηθέντων πρεσβυτέρων ὑπερορία ἐν Σικελία, εἰ χρὴ τούτους δέχεσθαι. Ἀποκρίσις. **Τοῦτο τὸ ἐρώτημα, ὅμοιον τοῦ προτεθέντος, εἰ καὶ καθ' ὕψους τόπου. Ὁμοίως οὖν δηλονότι ἔξει καὶ τὴν ἀπόκρισιν**».

σεσωσμένων πρεσβυτέρων»⁶⁷⁸. Ἐδῶ ὁμως πρόκειται γιά ἐρώτηση ἢ ὁποία ἀφορᾶ στοῦ κῦρος τῆς ἱερωσύνης ἑτεροδόξων ἱερέων, οἱ ὅποιοι πρὶν προσχωρήσουν στήν αἵρεση εἶχαν λάβει κανονικά τῆ χειροτονία καί τῆ δυνατότητα μεταδόσεως τῆς θείας Χάριτος ἀπό τὴν καθολικὴ ἐκκλησία, δηλαδή γιά τὸ ἂν αὐτοὶ εἶχαν τῆ δυνατότητα ἐγκύρων ἱεροπραξιῶν. Σὲ αὐτὸ θὰ διευκόλυνε μία σαφὴς ἀπάντηση, στὴ δυνατότητα ἢ ὄχι τῆς ὑπ' αὐτῶν ἐνδεχομένως ἐγκύρου τελέσεως τῆς μοναχικῆς κουρᾶς. Ἐμμέσως φαίνεται ὅτι αὐτὴ μᾶλλον ἰσχύει, ἀφοῦ ὡς ἐπιτίμιο γιά τὴν ἀναγνώριση τῆς μοναχικῆς ιδιότητος ἐπιβάλλεται ἡ ὁμολογία τῆς ἁμαρτίας καί τὸ ἐπιτίμιο, «ὁμολογοῦντας ἡμαρτηκῆναι καὶ ἐπιτιμηθέντας χρόνῳ τινί», ἐνῶ δὲν προβλέπεται κάποιο εἶδος χειροθεσίας πρὸς θεραπεία τῆς μοναχικῆς τελειώσεως καί γενικῶς τῶν διενεργηθέντων στοῦ σχίσμα ἢ στήν αἵρεση, χωρὶς ὁμως καί νὰ ἀποκλείεται, ἂν λάβουμε ὑπ' ὄψη τὴν ζ' ἀπόκριση.

Ὅσον ἀφορᾶ στὴ ζ' ἀπόκριση τοῦ Νικηφόρου, αὐτὴ ἀναφέρεται στοὺς προσιόντας στήν ἐκκλησία αἵρετικοὺς προφανῶς παρασυρθέντας, ἐνῶ γίνεται συζήτηση τοῦ τρόπου ἐπανεισδοχῆς των⁶⁷⁹. Γι' αὐτοὺς προβλέπεται ἐπιβολὴ ἐπιτιμίου⁶⁸⁰, διότι πῶς ἀλλιῶς θὰ ἐπιδείξουν τὴ μετάνοιάν των, ἔτσι προβάλλεται τὸ στοιχεῖο τῆς **κατ' οἰκονομία μετ'**

---

⁶⁷⁸ ΡΠΣ, Νικηφόρου Κωνσταντινουπόλεως, τόμ Δ', σελ. 431ε'. ΠΗΔΑΛΙΟΝ, σελ. 738ζ'. «Ἐρώτησις ΣΤ': Περὶ τῶν λαβόντων τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἐκ τῶν κοινωθέντων ἱερέων, πῶς τούτους δέχεσθαι δεῖ; Ἀπόκρισις: Ὁμολογοῦντας ἡμαρτηκῆναι καὶ ἐπιτιμηθέντας χρόνῳ τινί, εἴθ' οὕτω δεχομένους παρὰ σεσωσμένου πρεσβυτέρου, προσδεκτέον».

⁶⁷⁹ ΡΠΣ, Νικηφόρου Κωνσταντινουπόλεως, τόμ Δ', σελ. 431ζ'.

ΠΗΔΑΛΙΟΝ, σελ. 738ζ'. «Ἐρώτησις Ζ': Περὶ τῶν ὑπογραψάντων μοναχῶν καὶ κληρικῶν ἐν τῇ αἵρέσει, πῶς χρὴ τούτους δέχεσθαι, χωρὶς ἐπιτιμίου ἢ μετὰ ἐπιτιμίου, ἐὰν ὁμολογήσωσι μηκέτι ἐνεργεῖν ἐν τῇ ἱερατεία; Καὶ εἰ ἔξεστιν ἡμῖν διδόναι ἐπιτίμιον τοῖς τοιούτοις. Ἀπόκρισις: Δηλονότι μετὰ τῶν προσηκόντων ἐπιτιμίων. Οὕτω γὰρ τοὺς καρποὺς τῆς μετανοίας ἐπιδεικνύμενοι, εἶεν ἂν ἄξιοι συναφθῆναι τῷ ὀρθοδόξῳ σώματι· διδόναι δὲ ὑμᾶς ἐπιτίμιον τοῖς τοιαύτοις, οὐκ ἀποκριτέον, γέγραπται γάρ: Ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε».

⁶⁸⁰ Ε. Χριστινάκη-Γλάρου, *Ἀπὸ τῆς Θείας Οἰκονομίας σὴν Οἰκονομία τῆς Ἐκκλησίας*, σελ. 268.

ἐπιτιμίου ἀποδοχῆς των. Καὶ ἐδῶ ὅμως ὁ Νικηφόρος δὲν φαίνεται μὲ σαφήνεια νὰ ἀποκλείει τὸ ἐνδεχόμενον τοῦ «μηκέτι ἐνεργεῖν ἐν τῇ ἱερατείᾳ». Στους ια' καὶ ιβ' ὁ ἱερός Πατήρ γνωρίζει τὴν αὐστηρότητα τῶν Πατέρων ἐπὶ τοῦ θέματος, ἀλλὰ ἀναγνωρίζει κατ' οἰκονομία ὡς ἐνεργὸ τὴν ἱερωσύνη τῶν ἀποσχισμένων ἱερέων, διὰ τὸ «ἀπαρρησίαστο» τῶν συνθηκῶν, ἢ «ἐὰν θάνατος κατεπείγη»⁶⁸¹. Ἄν καὶ οἱ πάσης φύσεως ἀποσχισθέντες προφανῶς καθαιρέθησαν, ἀναγνωρίζεται σὲ αὐτοὺς τὰ ἱερατικῶς πεπραγμένα ὡς ἔγκυρα, ἐνῶ στὴν ιγ' περίπτωση φαίνεται ὑπὸ τοῦ ἰδίου Πατρὸς νὰ ἀντιμετωπίζει διαφορετικὰ τὰ πράγματα, ἐπιμένων στὴν ἀκυρότητα τῆς ἱερωσύνης τοῦ ὑπὸ καθηρημένου ἐπισκόπου χειροτονηθέντος πρεσβυτέρου, ἐκτὸς καὶ ἂν ἡ γνώμη τοῦ αὐτοῦ δὲν ἀφορᾷ στὴν οὐσία τῆς χειροτονίας, ἀλλὰ σὲ ἐξωτερικούς λόγους ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας καὶ ποιμαντικῆς προνοίας⁶⁸². Ἡ ἄγνοια τοῦ

---

⁶⁸¹ ΡΠΣ, Νικηφόρου Κωνσταντινουπόλεως, τόμ. Δ', σελ. 431ζ'-431η'. ΠΗΔΑΛΙΟΝ, σελ. 738η'. «Ἐρώτησις ΙΑ'. Περὶ τῶν θελόντων βαπτισθῆναι, ἐὰν μὴ εὐρεθῇ ὀρθόδοξος πρεσβύτερος ἢ ἄμιμπος, εἰ χρή βαπτισθῆναι ὑπὸ τῶν κοινωθέντων ἱερέων ἢ ἀκηρύκτων, μάλιστα ἐὰν θάνατος κατεπείγη. Ἀπόκρισις. Τύπος τοιοῦτος ἐξεφωνήθη ἐνταῦθα παρά τε ὁμολογητῶν ἱεραρχῶν τε καὶ καθηγουμένων, τοὺς εἰρημένους πρεσβυτέρους παύεσθαι μὲν τῆς λειτουργίας διὰ τὴν αἰρετικὴν κοινωνίαν, συγχωρεῖσθαι δέ, μὴ εὕρισκομένον ἱερέως, καὶ βαπτίζειν καὶ μεταδίδόναι τῶν ἁγιασμάτων, προτετελεσμένων ἐξ ἀκρατήτου ἱερέως, σχῆμα τε δίδόναι μοναχοῦ, εὐχήν τε ποιεῖν ἐπὶ ἐκκομιδῇ, Εὐαγγελίον τε ἐκφωνεῖν ἐπὶ ὄρθρου, καὶ γε τῶν Θεοφανείων ὕδωρ εὐλογεῖν, ὡς εἴρηται, κατὰ περίστασιν, διὰ τὸ μὴ ἐναπομένειν τοὺς λαοὺς παντάπασιν ἀνηκόους τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ἀφωτίστους. Εἰ οὖν συναρέσκει καὶ ὑμῖν, κρατεῖτω ὁ τοιοῦτος τύπος καὶ ἐν τοῖς αὐτόθι».

ΡΠΣ, Νικηφόρου Κωνσταντινουπόλεως, τόμ. Δ', σελ. 431η'. ΠΗΔΑΛΙΟΝ, σελ. 738η'. «Ἐρώτησις ΙΒ'. Περὶ τῶν ἀποσχισάντων καὶ μετανοία προσερχομένων, εἰ ἔξεστι τοῖς τοιοῦτοις ἐπιτιμίαν δίδόναι ἢ δέχεσθαι αὐτούς. Ἀπόκρισις. Ἦδη ἐν τοῖς ἀνωτέρω προδεδήλωται, ὅτι χρή δίδόναι, καὶ παρέλκον τὸ αὐτὸ ἐπικυκλεῖν».

⁶⁸² ΡΠΣ, Νικηφόρου Κωνσταντινουπόλεως, τόμ. Δ', σελ. 431η'-431θ'. ΠΗΔΑΛΙΟΝ, σελ. 738η'. «Ἐρώτησις ΙΓ'. Ἐὰν ἐπίσκοπος, ἐν ἐγκλήματι περιπεσών, ὑπὸ συνόδου καθαιρεθῆι, εἶτα πάλιν χειροτονήσῃ πρεσβύτερον, ὁ δὲ αὐτὸς πρεσβύτερος, ἐν μοναστηρίῳ παραγενόμενος, ὑπὸ τοῦ ἰδίου πατρὸς δέξεται ἐπιτιμίαν πρὸ χρόνων, καὶ μετὰ ταῦτα ἐνεργῇ ἐν τῇ ἱερωσίᾳ, εἰ χρή δέχεσθαι τὸν τοιοῦτον ἱερέα, εἰ ἀνέγκλητός ἐστι, δεόμεθα. Ἀπόκρισις. Προφανοῦς οὐσης τῆς ἀτοπίας, οὐδὲ ἐπερωτῆσαι ὑμᾶς ἐχρῆν περὶ τοῦ τοιοῦτου ἐγκλήματος, εἴρηκε γὰρ ὁ Κύριος· Οὐ δύναται σαπρὸν δένδρον καρπὸν καλὸν ποιεῖν· οὐχ ὅτι ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἡγουμένου, ἀλλὰ κἂν ὑπὸ ἀγίου τινὸς ἐπιτιμηθεὶς ὁ τοιοῦτος ἀπολέλυται τοῦ λειτουργεῖν, οὔτε γὰρ αὐτὸς ἱερεύς, οὔτε ὁ λύσας ἅγιος. Ἐπεὶ οὕτω, παρατραπήσεται πάντα τὰ κανονικὰ παραγγέλματα καὶ οἰχήσεται».

χειροτονουμένου κληρικοῦ ἢ καρέντος μοναχοῦ ἀποτελεῖ, ὡς φαίνεται, ἰσχυρὸ ἔρεισμα ἀθωότητος καὶ δυνατότητος ἀσκήσεως οικονομίας, ἐκ τῆς ὁποίας καὶ ἡ ιζ' ἐρωταπόκριση, ἀπαλλάσσει τῆς εὐθύνης τὸν λαβόντα τὸ σχῆμα ὑπὸ πρεσβυτέρου χειροτονηθέντος ὑπὸ καθηρημένου⁶⁸³. Ἐδῶ ὁ ἱερός Πατήρ ἐμφανίζεται νὰ ἀποδέχεται ὡς ἐνεργὸ καὶ ἰσχυρὰ τὴν ἱερωσύνη τοῦ ὑπὸ καθηρημένου ἐπισκόπου χειροτονηθέντος πρεσβυτέρου, κάτι τὸ ὁποῖο δὲν δέχεται στὴν ιγ', πρόκειται προφανῶς γιὰ μία ἐξωτερικὴ ἀντίθεση ἢ ὁποία συνδέεται διὰ ἐσωτερικῆς συμφωνίας, ἔστω καὶ ἂν ἡ ἀσάφεια δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἐκ πρώτης ὄψεως κατανόηση τῆς μεταξὺ τῶν ἀποκρισεων ἐναντιοφάνειας. Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἀνωτέρω κατ' ἀκρίβεια ἐνδεχομένως θὰ ὀδηγήσει πρὸ ἀδιεξόδου, ἐνῶ ἀντιθέτως ἡ ἀσκηση οικονομίας διανοίγει διαύλους λύσεων καὶ προοπτικῶν.

Διαχειριστὲς αὐτῶν τῶν ποιμαντικῶν καὶ λειτουργικῶν ἀναγκῶν μίας τέτοιας ἱστορικῆς περιόδου ὑπῆρξαν οἱ Κανόνες οἱ ὁποῖοι ἀποδίδονται στοὺς Πατριάρχες **Κωνσταντινουπόλεως Νικηφόρο τὸν Ὁμολογητὴ καὶ Νικόλαο Γ' τὸν Γραμματικὸ ἢ Κυρδινιάτη**. Πολλοὶ κανονολόγοι ἀξιοποίησαν τὸ ὑλικὸ αὐτό, τὸ κατεχώρησαν στὶς κανονικὲς τοὺς συλλογές, ἐνίοτε προτάσσοντας τὶς μὴ κανονικὲς διατάξεις, αὐτῶν τῶν κανονικῶν, χωρὶς νὰ ἐπισημάνουν ὁποιαδήποτε διαφορὰ κύρους, ἀνάλογα βέβαια μὲ τὸ στόχο τὸν ὁποῖο κάθε φορὰ ἐπεδίωκαν,

---

⁶⁸³ ΡΠΣ, Νικηφόρου Κωνσταντινουπόλεως, τόμ. 431'. ΠΗΔΑΛΙΟΝ, σελ. 738θ'. «Ερώτησις ΙΖ'. Περὶ μονάζοντος, τοῦ λαβόντος τὸ ἱερὸν σχῆμα κατὰ ἄγνοιαν ἀπὸ πρεσβυτέρου χειροτονηθέντος ὑπὸ καθηρημένου. Ἀπόκρισις. Εἴρηται ἐν ἐτέρῳ κεφαλαίῳ, ὅτι πᾶν τὸ κατὰ ἄγνοιαν καθαρῶς καθαρισθήσεται καὶ οὐκ ἐξὸν ἀποστρέφεσθαι τὴν μετὰ τοιούτων συνεστίασιν, καὶ ἐπὶ ἄλλων τὴν σύμβασιν ποιούντων ὁμοίως καὶ φιλίαν. Ταῦτά σοι μὲν ὡς συμψύχῳ καὶ συμπόνῳ ἡμεῖς κατὰ τὸ ἐφικτὸν ἀνεπτύξαμεν, αὐτὸς δὲ μεταδοίης ἀσφαλῶς τοῖς ἐπερωτήσασιν ἀδελφοῖς. Οὐ γὰρ πάντων ἡ πίστις, οὐδὲ πολλοῖς ἐκπέφρασται τὰ τοιαῦτα, οὐ μόνον διὰ τὴν ἄγνοιαν τῶν ἀνομησάντων, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς πειρασμοὺς τῶν κρατούντων. Ἄνθ' ὧν δὲ οἱ εὐλαβέστατοι ἀπεστάλκασιν ἀποστολῶν πολλῶν τε καὶ καλῶν, ἀμείψοντο παρὰ Θεοῦ τὴν ἀξίαν μισθαποδοσίαν, καὶ τάδε τὰ δύο μαλακίσκια εἰς ὑπόμνημα φιλίας. Ἐρρωσθε ἐν Κυρίῳ, τιμώτατοι, προσευχόμενοι ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν τὰ κρεῖττονα καὶ ἐχόμενα σωτηρίας».

δημιουργώντας ἕνα εὐρύτερο πλαίσιο συλλογῶν, τὸ ὁποῖο ὑπεύθυνα διαχειρίζεται ἡ ἐκκλησία⁶⁸⁴.

iv. Νικόλαος Γ' Γραμματικὸς ἢ Κυρδιναίτης (1081-1111) – Κατώτεροι κληρικοὶ

Τὴν περίοδο τοῦ ια' αἰώνα, τὸ λειτουργικὸ καὶ τελετουργικὸ τῆς ἐκκλησίας, κυρίως σὲ θέματα λατρείας, εἶχε μία ρευστότητα στὴν «τυπικὴ» του διατύπωση, ἔναντι τῶν Κανόνων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν στέρεα περιχαρακωμένοι, ὅπως καὶ σὲ ὅλους ἐκείνους οἱ ὁποῖοι προσέλαβαν οἰκουμενικὸ κῦρος διὰ τοῦ β' κανόνος τῆς ἐν Τρούλῳ Β' Συνόδου (ΣΤ' Οἰκουμενικῆς). Ἡ ἐκκλησιαστικὴ διοίκηση καὶ ἡ λατρεία θεμελιώθηκαν πάνω σὲ μία ποικιλία τοπικῶν παραδόσεων, μερικὲς φορὲς ἀντικρουομένων, πάντα ὑποκειμένων, ποτὲ ὑπερκειμένων τῶν βυζαντινῶν νόμων⁶⁸⁵, ἢ τῶν Ἱερῶν Κανόνων ὡς ἱστορικῶν Κανονικῶν μορφῶν καὶ σχημάτων ἑνὸς μεταβαλλόμενου ζωντανοῦ ὀργανισμοῦ⁶⁸⁶, ὅπως αὐτοῦ τῆς ἐκκλησίας, ὁ ὁποῖος ὑφίσταται ἐξέλιξη μέσα στὸν χρόνο. Ἡ ἐκκλησία ἐγνώρισε πολλοὺς τέτοιους νομοθέτες καὶ ρυθμιστὲς τῆς κανονικῆς καὶ λειτουργικῆς τάξεως οἱ ὁποῖοι προέβησαν στὴ σύνταξη λατρευτικῶν ἢ ἄλλων κανόνων καὶ διατάξεων, χωρὶς ποτὲ νὰ ἀμφισβητοῦνται⁶⁸⁷. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ἡ πλούσια χειρόγραφη παράδοση τῶν νομοκανονικῶν συλλογῶν, δὲν περιορίζεται στοὺς

---

⁶⁸⁴ Βλ. Σ. Τρωϊάνου, *Οἱ Πηγές τοῦ Βυζαντινοῦ Δικαίου*, σελ. 338-347.

⁶⁸⁵ Βλ. Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ὁ Θρόνος τῆς ΚΠόλεως*, σελ. 96-98 (ὑπ. 123), 168.

⁶⁸⁶ Βλ. Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), «Κανονικὴ Οἰκονομία», 1 (2019) 26.

⁶⁸⁷ Νικόλαος ὁ Γ' ὁ Γραμματικὸς. PG 138, 940D-941A. Τ. Γριτσόπουλου, «Νικόλαος. Ὁ Γ'. Ὁ Γραμματικὸς», *ΘΗΕ* 9, 525.

οίκουμενικῷ κύρους καὶ ἰσχύος Κανόνες, ἀλλὰ κατακλύζεται ἀπὸ συλλογές «ἐξωκανονικές» ἢ «ἀπόκρυφες», μία παράδοση ἢ ὁποία δὲν περιφρονήθηκε ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, γιατί διαμορφώθηκε μέσα στοὺς κόλπους της, καὶ ἐξέφρασε σὲ μεγάλο βαθμὸ τὶς ἐκκλησιαστικὲς ἀνάγκες τὶς ὁποῖες ἤθελε νὰ καλύψει.

Συγκεκριμένα, ἔργο τοῦ Νικολάου Γ' τοῦ Γραμματικοῦ ἢ Κυρδινιάτου⁶⁸⁸, μεταξύ ἄλλων, εἶναι καὶ οἱ ἰα' Ἐρωταποκρίσεις⁶⁸⁹. Στὴν α' ἐρώτηση περὶ ἀναγνώσεως ἱερῶν βιβλίων ὑπὸ χριστιανοῦ «ἀχειροτονήτου» ἀπ' ἐκκλησίας, ἔστω καὶ ἂν ὁ ἀναγινώσκων εἶναι μοναχός, «ὅτι ἀχειροτόνητος μοναχός ἀναγινώσκειν ἐπ' ἄμβωνος κεκώλυται, οὐ μὴν καὶ εἰσιέναι εἰς τὸ θυσιαστήριον»⁶⁹⁰, ὁ Νικόλαος ἀπαντᾷ

---

⁶⁸⁸ Στὸ ἐβδομαδιαῖο Σύγγραμμα «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», Ἔτος τρίτον (ς' Ὀκτωβρίου 1882-1883 Σεπτεμβρίου ιζ'), ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐκ τοῦ Πατριαρχικοῦ Τυπογραφείου, ἐκδιδόμενο ἀναφέρει (σελ. 168-170):

ΤΟΥ ΓΡΑΙΚΟΡΩΜΑΙΚΟΥ ΝΟΜΙΜΟΥ ΤΑ ΠΑΡΑΛΕΙΠΟΜΕΝΑ Α'
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΜΟΝΑΧΩΝ ΑΓΙΟΡΕΙΤΩΝ
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΓΙΩΤΑΤΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΝ ΝΙΚΟΛΑΟΝ

«Ἀπὸ τῆς καθ' ἡμᾶς λαύρας ἀδελφοὶ ἀπεστάλησαν εἰς τὴν ἀγιωσύνην σου ἐρωτῆσαι τινὰ ἐγγράφως ζητήματα ὄντα παρ' ἡμῖν ἀναγκαῖα· ὅς καὶ ὑποστρέψας ἔδειξεν ἡμῖν τὸ ὑπομνηστικόν, ὃ ἐποίησε πρὸς τὴν ἀγιωσύνην σου, καὶ τὴν ἐξελθοῦσαν ὀπισθεν λύσιν ἔχουσαν οὕτως· ...καὶ ὅτι δεῖ εἰσιέναι τὸν μοναχὸν εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον εἰ οὐ κεκώλυται τῶν ἀγιασμάτων· ὁ γὰρ μοναχός ἀναγνώστου τάξιν ἐπέχει..., ...τὸν δὲ μοναχὸν μὴ εἰσιέναι εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον καὶ μάλιστα τεθρονιασμένον σκοποῦμεν ἀπὸ τοῦ ΑΓ' κανόνος τῆς ἐν Τρούλῳ συνόδου, μὴ παραχούσης ἐπὶ ἄμβωνος ψάλλειν ἢ ἀναγινώσκειν ἀσφράγιστόν τινα ἢ μοναχόν, καὶ εἰ ἐπὶ τούτου παραχωροῦσι πολλῶ μᾶλλον εἰς τὸ θυσιαστήριον εἰσιέναι· ὡσαύτως καὶ ὁ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ ΝΒ' κανὼν καὶ ὁ ΙΔ' κανὼν σαφῶς περὶ ἀναγνώστων καὶ μοναχῶν λέγουσι. Τὸ μὲν δίχα χειροθεσίας ἐπὶ ἄμβωνος τὰς ἀναγνώσεις ποιεῖσθαι πανταχοῦ κεκώλυται· τὸ δὲ εἰς θυσιαστήριον εἰσιέναι μοναχοὺς ἀπλῶς χάριν ἐφάψεως κηροῦ ἢ λύχνου τοὺς μηδενὶ ἐγκλήματι γενομένους ἐνόχους οὐκ οἶμαι δεῖν κωλυθῆναι διὰ τὴν ἐκ τοῦ μοναχικοῦ σχήματος σεμνότητα...».

⁶⁸⁹ ΡΠΣ, Νικολάου Γ' Κωνσταντινουπόλεως, τόμ Δ', σελ. 417-426. ΠΗΔΑΛΙΟΝ, σελ. 733-737. «Ἐρωτήσεις μοναχῶν τινῶν ἐξω τῆς πόλεως ἀσκουμένων, καὶ ἀποκρίσεις ἐπ' αὐτῶν γενόμεναι παρὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγίας συνόδου, ἐπὶ ἡμερῶν τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου Νικολάου, βασιλεύοντος του αἰοδίου βασιλέως κυρίου Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, ἐφ' αἷς καὶ ἐρμηνεῖαι ἐξεφωνήθησαν παρὰ τοῦ πατριάρχου Ἀντιοχείας Θεοδώρου τοῦ Βαλσαμών»

⁶⁹⁰ ΠΗΔΑΛΙΟΝ, σελ. 733. Ἐρώτησις Α'. Εἰ χρὴ μοναχὸν εἰσιέναι εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον, κωλύει γὰρ τοῦτο ὁ λγ' κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἀγίας συνόδου, ὅς καὶ οὐ παραχωρεῖ ἐπὶ ἄμβωνος ψάλλειν ἢ

ἀρνητικά. Ἡ χειροτονία ἐδῶ εἶναι χειροθεσία (θέτω τὴν χεῖρα) ἀφορᾷ στὴ μεταδιδόμενη δύναμη⁶⁹¹ κατὰ τὴ στιγμὴ τῆς ἐπαφῆς⁶⁹² τῆς χειρὸς τοῦ μεταδίδοντος⁶⁹³ στὴν κεφαλὴ τοῦ ἐκλεγέντος. Πρόκειται γιὰ ξεχώρισμα⁶⁹⁴ ἀπὸ ἓνα σύνολο ἀνθρώπων, ἓνα διάλεγμα, μία ἐπιλογὴ ἑνὸς προσώπου διὰ χειροθεσίας, βασικὰ γιὰ τὴν ἀνάληψη ἑνὸς λειτουργήματος⁶⁹⁵.

Οἱ ὅροι «σφραγίδα» καὶ «χειροθεσία» εἶναι σχεδὸν ταυτόσημοι, ἡ σφραγίδα ἀφορᾷ στὸ πνευματικὸ μέρος τῆς τελετῆς, ἐνῶ ἡ χειροθεσία στὸ ὕλικό, στὴν ἐπίθεση τῶν χειρῶν. Σὲ κάθε περίπτωση οἱ ἔννοιες εἶναι ἀναπόσπαστες. Σὲ πολλὰς πηγὰς τῆς ἐκκλησιαστικῆς γραμματείας ἡ τελετὴ τοῦ ψαλταναγνώστου ἀναφέρεται ὡς «χειροτονία»⁶⁹⁶. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ ἀναγνώστου ἢ τοῦ ψάλτου εἶναι ἡ τῶν «...θειῶν λογίων τὴν μελέτην

ἀναγινώσκειν ἀσφράγιστον τινα ἢ μοναχόν ὁμοίως καὶ ὁ τῆς ἐν Λαοδικίᾳ κανὼν ιε' καὶ ὁ κα' καὶ ὁ τῆς ἐν Νικαίᾳ τὸ δεῦτερον κανὼν ιδ'.

Ἀποκρίσις. Τὸ μὲν δίχα χειροθεσίας ἐπὶ ἄμβωνος ὡς ἀναγνώστην ποιῆσαι τὸν μοναχὸν τὰς τοῦ ἀναγνώστου ὑπηρεσίας, κεκάλυται τὸ δὲ εἰς θυσιαστήριον εἰσιέναι, χάριν ὑφάψεως κηρίου ἢ κανδήλας, τὸν μηδενὶ ἐγκλήματι γενόμενον ἔνοχον, οὐκ οἶμαι δεῖν κωλυθῆναι, διὰ τὴν τοῦ μοναχικοῦ σχήματος σεμνότητα.

⁶⁹¹ Δευτ. λδ' 9: «...καὶ Ἰησοῦς υἱὸς Ναυῆ ἐνεπλήσθη πνεύματος συνέσεως, ἐπέθηκε γὰρ Μωυσῆς τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐπ' αὐτόν· καὶ εἰσήκουσαν αὐτοῦ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ καὶ ἐποίησαν καθότι ἐνετείλατο Κύριος τῷ Μωυσῆϊ...»

⁶⁹² Γεν. μη' 13-15: «...λαβὼν δὲ Ἰωσήφ τοὺς δύο υἱοὺς αὐτοῦ, τὸν τε Ἐφραΐμ ἐν τῇ δεξιᾷ, ἐξ ἀριστερῶν δὲ Ἰσραὴλ, τὸν δὲ Μανασσῆ ἐξ ἀριστερῶν, ἐκ δεξιῶν δὲ Ἰσραὴλ, ἤγγισεν αὐτοὺς αὐτῷ. 14 ἐκτείνας δὲ Ἰσραὴλ τὴν χεῖρα τὴν δεξιάν ἐπέβαλεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν Ἐφραΐμ, οὗτος δὲ ἦν ὁ νεώτερος, καὶ τὴν ἀριστερὰν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν Μανασσῆ, ἐναλλάξ τὰς χεῖρας. 15 καὶ εὐλόγησεν αὐτούς...».

⁶⁹³ Πραξ. η' 17-18: «...τότε ἐπετίθον τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτούς, καὶ ἐλάμβανον Πνεῦμα Ἅγιον. 18 ἰδὼν δὲ ὁ Σίμων ὅτι διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τῶν ἀποστόλων δίδεται τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, προσήνεγκεν αὐτοῖς χρήματα 19 λέγων· δότε κάμοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην, ἵνα ὡς ἐὰν ἐπιθῶ τὰς χεῖρας λαμβάνη Πνεῦμα Ἅγιον...».

Πραξ. ιθ' 6: «...καὶ ἐπιθέντος αὐτοῖς τοῦ Παύλου τὰς χεῖρας ἦλθε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐπ' αὐτούς, ἐλάλουν τε γλώσσαις καὶ προεφήτενον...».

⁶⁹⁴ Αριθ. κζ' 18-19: «...καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωυσῆν λέγων· λάβε πρὸς σεαυτὸν Ἰησοῦν υἱὸν Ναυῆ, ἄνθρωπον ὃς ἔχει πνεῦμα ἐν ἑαυτῷ, καὶ ἐπιθήσεις τὰς χεῖράς σου ἐπ' αὐτόν 19 καὶ στήσεις αὐτὸν ἔναντι Ἐλεάζαρ τοῦ ἱερέως καὶ ἐντελῆ αὐτῷ ἔναντι πάσης συναγωγῆς καὶ ἐντελῆ περὶ αὐτοῦ ἔναντιόν αὐτῶν...».

⁶⁹⁵ Αριθ. η' 10: «...καὶ προσάξεις τοὺς Λευίτας ἔναντι Κυρίου, καὶ ἐπιθήσουσιν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπὶ τοὺς Λευίτας...»

⁶⁹⁶ Σ. Ζερβού, *Εὐχολόγιον τὸ Μέγα*, Ἔκδ. Παπαδημητρίου, Ἀθήναι 1986, σέλ. 186.

Ἀρχιερατικόν, Ἔκδ. Π. Παρασκευοπούλου, Ἀθήναι 1902, σελ. 43.

καὶ τὴν ἀνάγνωσιν ποιεῖσθαι...», ἐνῶ ἡ «κουρὰ» τοῦ μοναχοῦ ἀφορᾶ στὴ μοναχικὴ πολιτεία καὶ βιωτὴ. Ἡ ἀνάληψη ἀναγνώσεως τῶν ἱερῶν βιβλίων ὑπὸ μοναχοῦ, ἢ λαϊκοῦ, οἱ Κανόνες, ὅπως καὶ ὁ παρών, ὀρίζουν ἀπαραίτητη τὴ σφραγίδα διὰ χειροθεσίας, χωρὶς νὰ κάνουν διάκριση μεταξὺ λαϊκοῦ καὶ μοναχοῦ. Ἡ σφραγίδα εἶναι σύμβολο ἐξουσίας⁶⁹⁷, καὶ χαρακτηρίζει τὸ πρόσωπο τὸ ὁποῖο τὴ φέρει μὲ σκοπὸ τὴν ἐπιτέλεση ἑνὸς λειτουργήματος. Τὸ ὑποκείμενο τὸ ὁποῖο δέχεται τὴ σφραγίδα δηλώνει ὅτι ἡ ὑπηρεσία ἀνήκει στὸν φέροντα αὐτήν, καὶ γιὰ ὅσο διάστημα αὐτὸς τὴ φέρει, ἐνῶ ἡ σφραγίδα (χειροθεσία) **ἀποτελεῖ ἐγγύηση καὶ ἐγκυρότητα τῆς ὑπηρεσίας τὴν ὁποία αὐτὸς ἔχει ἀναλάβει. Μὲ ἄλλα λόγια ἀποτελεῖ στοιχεῖο κυριαρχίας στὰ πλαίσια μίας λειτουργικῆς δραστηριότητας, ἐνῶ ἐπίσης τοῦ παρέχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀσκεῖ ἐξουσία-καθήκοντα στὰ ὁποῖα ἄλλοι ἀποκλείονται.** Σήμερα ὁ Κανόνας βρίσκεται σὲ λανθάνουσα κατάσταση ὡς ἀπρακτῆσας (σχολάσας, ἐν ἀχρησίᾳ)⁶⁹⁸, ἐκτὸς ἂν θεωρήσουμε ὅτι ἡ ἀνοχὴ αὐτὴ τῆς ἐκκλησίας δύναται νὰ χαρακτηρηθεῖ ὡς μίᾳ **ἄτυπῃ σιωπηρῇ οἰκονομία**, ἀφοῦ δὲν ἐπιβάλεται ἀπὸ κάποια ἀνάγκη ἢ βία, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τοῦ γεγονότος ὅτι οἱ κατώτεροι κληρικοὶ περιέπεσαν σὲ ἀφάνεια, μὴδὲ ἐξαιρουμένου καὶ αὐτοῦ τοῦ ὑποδιακόνου⁶⁹⁹. Στὴν ἡ' ἐρώτηση ὁ Κωνσταντινουπόλεως Νικόλαος Γ', ὅπως καὶ ὁ Κανὼν Θ' τῆς Νεοκαισαρείας⁷⁰⁰, ἀποκλείει ἔστω καὶ τὴν

---

⁶⁹⁷ Γεν. μα' 42: «...καὶ περιελόμενος Φαραὼ τὸν δακτύλιον ἀπὸ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, περιέθηκεν αὐτὸν ἐπὶ τὴν χεῖρα Ἰωσήφ καὶ ἐνέδυσεν αὐτὸν στολὴν βυσσίνην καὶ περιέθηκε κλοιὸν χρυσοῦν περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ...».

⁶⁹⁸ Β. Ἀρχοντῶνη (Ἀρχιμ. νῦν Οἰκ. Πατριάρχου), *Περὶ τὴν Κωδικοποίησιν τῶν Ἱ. Κανόνων καὶ τῶν Κανονικῶν Διατάξεων*, σελ. 45-47.

⁶⁹⁹ Ἐκ τῶν ἀνωτέρων κληρικῶν καὶ ὁ βαθμὸς τοῦ διακόνου τείνει πρὸς ἐξαφάνιση, τῆς διακόνισσας ἤδη ἐκλειπούσης.

⁷⁰⁰ ΡΠΣ, Νεοκαισ. Κανὼν Θ', τόμ. Γ', σελ. 84. «Πρεσβύτερος, ἐὰν προσημαρτηκῶς σώματι προαχθῆ, καὶ ὁμολογήσῃ, ὅτι ἡμαρτε πρὸ τῆς χειροτονίας, μὴ προσφερέτω, μένων ἐν τοῖς λοιποῖς, διὰ τὴν ἄλλην

τιμητική χρήση τῶν ἱερατικῶν δικαιωμάτων τῶν πρώην ἱερέων, «ὁ καθαιρεθεὶς ἢ τὴν ἱερωσύνην ἔκουσίως ἐγκαταλείψας ἱερεὺς οὐ πράττει τὰ ἱερέων»⁷⁰¹. Ἐδῶ ὁ Νικόλαος δὲν ἐρωτᾶται περὶ τοῦ ἐνδεχόμενου ἐπιστροφῆς τοῦ καθαιρεθέντος, ὥστε νὰ ἔχουμε ἀπὸ αὐτὸν μία σαφῆ ἀπάντηση τοῦ τρόπου ἐπανεισδοχῆς καὶ ἐπομένως ἀσφαλῆ συμπεράσματα, θέμα τίθεται ἂν καὶ κατὰ πόσο μποροῦν νὰ ἀσκοῦν τὶς τῶν ἔξω του βήματος κατωτέρων κληρικῶν ὑπηρεσίες, γιὰ νὰ δωθεῖ ἀρνητικὴ ἀπάντηση⁷⁰².

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὁ Νικόλαος Γ' ὁ Γραμματικὸς δύναται νὰ καταταχθεῖ στοὺς Πατέρες τῆς ἐκκλησίας οἱ ὅποιοι διατηροῦν καὶ ἀσκοῦν αὐστηρὴ ἀντιμετώπιση τῶν ὑποπεσόντων σὲ κανονικὰ παραπτώματα. Ὅπως καὶ στὴν περίπτωση τοῦ Νικηφόρου τοῦ Ὁμολογητοῦ, καὶ στὸν Νικόλαο Γ' ἔχουμε τὴν **τακτικὴ τῶν ἐρωταπαντήσεων ὑπὸ διαλογικὴ μορφή**, ἢ ὁποία δὲν ἐπέτρεπε τὴν διὰ μακρὸν ἀνάπτυξη τοῦ λόγου καὶ τῶν σκέψεων τοῦ διὰ ὀλίγων ἀποκρίνοντος στὶς ἐρωτήσεις ἱεροῦ Πατρός, καθ' ὅσον μάλιστα ὁ διάλογος τὶς περισσότερες φορὲς διεξάγετο προφορικῶς καὶ δημοσίως.

σπουδὴν· τὰ γὰρ λοιπὰ ἀμαρτήματα ἔφασαν οἱ πολλοὶ καὶ τὴν χειροθεσίαν ἀφιέναι. Ἐὰν δὲ αὐτὸς μὴ ὁμολογῇ, ἐλεγχθῆναι δὲ φανερώς μὴ δυνηθῇ, ἐπ' αὐτῶ ἐκείνῳ ποιείσθαι τὴν ἐξουσίαν».

⁷⁰¹ ΡΠΣ, Νικολάου Γ' (Κυρδιναίτης) Κωνσταντινουπόλεως, τόμ. Δ', σελ. 424. ΠΗΔΑΛΙΟΝ, σελ. 735. Ἐρωτήσεις Η'. Εἰ χρή τὸν ἐπὶ ἐγκλήματι καθαιρεθέντα ἱερέα, ἢ ἔκουσίως τὴν ἱερωσύνην καταλείψαντα, **καταγνόντα ἑαυτοῦ**, προλέγειν, τό, Εὐλόγητος ὁ Θεός, καὶ τό, ὁ Θεός οἰκτιρήσαι ἡμᾶς, καὶ τό, Χριστὸς ὁ ἀληθινός, ἢ θυμῶν μετὰ θυμιατοῦ, ἢ μεταλαμβάνειν ἔνδον τοῦ θυσιαστηρίου; Ἀποκρίσις. **Οὐχὶ εἰς γὰρ τὸν τῶν λαϊκῶν τόπον ταχθήσεται.**

⁷⁰² ΠΗΔΑΛΙΟΝ, σελ. 736, σπ. 3.

v. Ἀλέξιος Στουδίτης (1025-1043) - Περίπτωση Ἰακωβιτῶν

Ἡ περίπτωση ἐνδεχόμενης εἰσδοχῆς Ἰακωβιτῶν στήν καθολική ἐκκλησία, ὅπως τοῦ Ἰακωβίτη πατριάρχου Ἀντιοχείας, καθὼς καὶ ἄλλων τριῶν ἐπισκόπων, ἀντιμετώπιστηκε ἀπὸ τὸν Κωνσταντινουπόλεως Ἀλέξιο Στουδίτη καὶ τὴν περὶ αὐτὸν Σύνοδο, ἡ ὁποία ἀποφάσισε στήν περίπτωση τους τὴν ἐφαρμογὴ τῆς ἀκρίβειας, δηλαδή, ὅτι θὰ τοὺς ἐδέχετο ὡς λαϊκοὺς καὶ ἐν συνεχείᾳ θὰ τοὺς ἔδινε τὴ δυνατότητα, ἀφοῦ διέλθουν τοὺς τρεῖς βαθμοὺς τῆς ἱερωσύνης, νὰ καταστοῦν χωρεπίσκοποι ὑπὸ τὴν κυριαρχία τῶν οἰκείων ἐπισκόπων, χωρὶς νὰ ἀποκλείονται μελλοντικῆς προαγωγῆς γιὰ τὴ διοίκηση ἐπισκοπῆς⁷⁰³.

vi. Οἱ ἐπίσημοι ἐρμηνευτὲς γιὰ τὴν ἄσκηση οἰκονομίας τῶν ἐκτὸς κανονικῆς ἐκκλησίας χειροτονιῶν καὶ τὴν ἀναχειροτονία αὐτῶν

Ἐκ τῶν ἐπισήμων ἐρμηνευτῶν⁷⁰⁴, οἱ σημαντικότεροι ἐξ αὐτῶν ἔδρασαν μεταξὺ τῶν ἀρχῶν τοῦ ἰβ' καὶ τοῦ πρώτου ἡμίσεως τοῦ ἰγ' αἰώνα, οἱ ὁποῖοι σχολιάζοντες τὸν ξη' Ἀποστολικὸ Κανόνα, τίθενται ἀφ' ἑνὸς μὲν κατὰ τῆς δεύτερης χειροτονίας (ἀναχειροτονίας)⁷⁰⁵ στὸν αὐτὸ βαθμὸ, ἀφ'

---

⁷⁰³ Ἰ. Κοτσώνη (Ἀρχιμ., εἶτα Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν), *Ἡ Κανονικὴ ἀποψὶς περὶ τῆς Ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν Ἑτεροδόξων*, σελ. 168-169.

⁷⁰⁴ Βλ. Σ. Τρωϊάνου, *Οἱ Πηγές του Βυζαντινοῦ Δικαίου*, σελ. 353 ἔξ.

⁷⁰⁵ ΡΠΣ, Καρθ μῆ', τόμ. Γ', σελ. 419. «Ἐκεῖνο δὲ ἀναφέρομεν ἐνταλὲν ἡμῖν, τὸ καὶ ἐν τῇ συνόδῳ τῇ ἐν Καπούῃ ὀρισθέν, ὥστε μὴ ἐξεῖναι γίνεσθαι ἀναβαπτίσεις, ἢ ἀναχειροτονήσεις, ἢ μετακινήσεις ἐπισκόπων. Κρεσκώνιος, οὖν τοῦ Ρεκένσης ἀγροῦ ἐπίσκοπος, καταφρονήσας τοῦ ἰδίου λαοῦ, τῇ Τουβηνέκῃ ἐπέβη ἐκκλησία, καὶ ἕως τῆς σήμερον πολλάκις ὑπομνησθεὶς κατὰ τὸ ὀρισθὲν καταλιπεῖν

έτερου δὲ καὶ κατὰ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἱερωσύνης τῶν αἰρετικῶν, καὶ κατ' ἐπέκταση τοῦ κύρους τῶν χειροτονιῶν των. Ἔτσι, οἱ ἐρμηνευτὲς αὐτοὶ **χαρκτηρίζουν τὶς χειροτονίες τῶν αἰρετικῶν ἄκυρες, καὶ γενικῶς ἀνυπόστατες, ὡς μηδέποτε γενόμενες.**

Κατὰ ταῦτα, ὁ **Ἀριστηνὸς** ἀπορρίπτων ἀσυζητητὴ τὴν ἐκ νέου χειροτονία στὸν αὐτὸ ἱερατικὸ βαθμὸ, ἐκτὸς ἂν αὐτὴ διενεργήθῃ ὑπὸ αἰρετικοῦ ἐπισκόπου, διότι θεωρεῖ ὅτι ὁ αἰρετικὸς δὲν δύναται νὰ μεταδώσει ἐγκύρως τὸ χάρισμα τῆς ἱερωσύνης καὶ γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ λέγει ὅτι «...ὁ δισχειροτόνητος μετὰ τοῦ χειροτονουῦντος καθαιρεῖται, εἰ μὴ αἰρετικὴ χεὶρ ἢ προτέρα...»⁷⁰⁶.

Τὸ ἴδιο καὶ ὁ **Ζωναρᾶς**, ὁ ὁποῖος ἀμφισβητεῖ κάθε ἱεροπραξία τὴν ὁποία διενεργοῦν οἱ αἰρετικοὶ λέγων ὅτι, «...οὔτε γὰρ βάπτισμα αἰρετικῶν δύναται τινα ποιῆσαι χριστιανόν, οὔτε χειροτονία τούτων κληρικὸν ἐργάσαιτο ἄν...»⁷⁰⁷. Φυσικὰ ὁ Ζωναρᾶς ἔχει κατὰ νοῦ ὅτι τὰ τελούμενα ὑπὸ τῶν αἰρετικῶν διαδραματίζονται ἐκτὸς ἐκκλησίας, καὶ ὡς τέτοιες ἐνέργειες εἶναι ἄκυρες καὶ χρήζουν ἐπαναλήψεως.

Ἀλλά, καὶ ὁ **Βαλσαμῶν** ἀναφερόμενος στὸν ἴδιο Ἱερο Κανόνα, θεωρεῖ ὅτι τὰ μυστήρια τῶν αἰρετικῶν εἶναι ἀνίκανα νὰ διασφαλίσουν σωτηριώδη ἀποτελέσματα γιὰ τοὺς πιστοὺς, ἀφοῦ μάλιστα οὔτε πιστοὺς

τὴν αὐτὴν ἐκκλησίαν, ἢ τινι ἐπήλθεν, οὐχ' εἴλετο. Περὶ τούτου δὲ τὰ προαγγελθέντα, βέβαια ἠκούσαμεν· καὶ αἰτοῦμεν κατὰ τὸ ἐνταλὸν ἡμῖν, ἵνα καταξιώσητε δοῦναι παρρησίαν ἐπ' ἀδείας ἡμῖν γενέσθαι, ὅτι αὕτη ἡ ἀνάγκη παρασκευάζει, τῶ ἄρχοντι τῆς χώρας κατ' ἐκείνου προσελθεῖν, κατὰ τὰς διατάξεις τῶν ἐνδοξοτάτων βασιλέων, ἵνα ὁ τῆ πράω ὑπομνήσει τῆς ὑμετέρας ἀγιωσύνης πειθαρχῆσαι μὴ θελήσας, καὶ διορθώσασθαι τὸ ἀσυγχώρητον, ἀθθεντία ἀρχοντικῆ παραχρῆμα κωλυθῆ. Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπε· **Φυλαχθέντος τοῦ τύπου τῆς καταστάσεως, μὴ κριθῆ τῆς συνόδου ὑπάρχων, ἐὰν ἐπιεικῶς αἰτηθεῖς παρὰ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης ἀποστῆναι παρητήσατο**, ἐπειδὴ ἐκ τῆς οἰκείας καταφρονήσεως καὶ μονοτονίας περιήλθεν εἰς ἀρχοντικὴν ἐξουσίαν. Ὀνωράτος καὶ Οὐρβανός, οἱ ἐπίσκοποι εἶπον· **Τοῦτο οὖν πᾶσιν ἀρέσκει· Ἀπὸ πάντων τῶν ἐπισκόπων ἐλέχθη· Δίκαιόν ἐστιν, ἀρέσκει».**

⁷⁰⁶ ΡΡΣ, Ἀριστηνοῦ, τόμ. Β', σελ. 88.

⁷⁰⁷ ΡΡΣ, Ζωναρᾶ, τόμ. Β', σελ. 87.

δὲν δύνανται νὰ κάνουν, «...ὅτι δὲ ἡ χειροτονία καὶ τὸ βάπτισμα τῶν αἱρετικῶν, οὔτε κληρικούς, οὔτε πιστοὺς ποιεῖ, ὠρίσθη ἀκινδύνως χειροτονῆσθαι, καὶ βαπτίζεσθαι, τοὺς παρὰ τῶν αἱρετικῶν χειροτονηθέντας ἢ βαπτισθέντας, ὡς τῶν γενομένων παρὰ τούτων, ἀντὶ μηδὲν λογιζομένων...»⁷⁰⁸. Σὲ ἄλλο σημεῖο ὁ Βαλσαμῶν ἀπορρίπτων, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ἐπίσημοι ἐρμηνευτὲς τὴν ἱερωσύνη τῶν αἱρετικῶν, θεωρεῖ ἀναγκαῖα τὴν ἀναχειροτονία, ἀφοῦ ἡ πρώτη τελεσθεῖσα ἦταν μιαρὴ καὶ βέβηλη· «...τῆς γοῦν προτέρας ἱερωσύνης, μιαρωσύνης νομιζομένης, καὶ ὡς μὴ γινομένης λογιζομένης, ἐὰν μετὰ κανονικῆς ἀκριβείας ἀνακρινόμενος ὁ οὕτως ὀρθοδοξήσας, καὶ ὢν ποτε βέβηλος, ἱερεύς, περὶ τοῦ ὑστέρου αὐτοῦ βίου ἀκατάκριτος ἀναφανείη, ἀξιοθεῖη οὐ μόνον ἱερατικοῦ ἀξιώματος, ἀλλὰ καὶ ἐπισκοπικοῦ, **διὰ τῶν συνήθων πάντως βαθμῶν** εἰς τὸ διδασκαλικὸν ὕψος ἀναγόμενος...»⁷⁰⁹, ἀφοῦ δηλαδὴ διέλθει διὰ τῶν βαθμῶν τῆς ἐκ νέου χειροτονίας. Ἐπίσης, σχολιάζοντας τὸν ιθ' Κανόνα τῆς Α' Οἰκουμενικῆς ἀπορρίπτει ἀδιακρίτως ὅλες τὶς χειροτονίες τῶν αἱρετικῶν, εἰδικὰ ἐκείνων τῶν ὁποίων δὲν εἶναι ἔγκυρο τὸ βάπτισμα, ἔστω καὶ ἂν εἶχαν χειροτονηθεῖ ἀπὸ κανονικὸ ἐπίσκοπο· «...πῶς γὰρ ὁ μὴ κατὰ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν βεβαπτισμένος Πνεύματος ἁγίου ἐπιφοίτησιν ἐν τῇ χειροτονίᾳ δέξασθαι πιστευθήσεται;»⁷¹⁰.

Καὶ ἡ γνώμη τοῦ **Ματθαίου Βλαστάρεως**, δὲν ἀπέχει τῶν προηγουμένων ἐπισήμων ἐρμηνευτῶν, ἔτσι καὶ αὐτὸς ἀμφισβητεῖ τὴν ἱερωσύνη τῶν αἱρετικῶν καὶ τὴν χαρακτηρίζει ὡς μολυσματικὴ ἀσθένεια· «...ἀθετοῦμεν γὰρ τῶν τοιούτων ὡσπερ τὸ βάπτισμα, οὕτω καὶ τὴν

---

⁷⁰⁸ ΡΠΣ, Βαλσαμῶνος, τόμ. Β', σελ. 88.

⁷⁰⁹ ΡΠΣ, Βαλσαμῶνος, τόμ. Δ', σελ. 474.

⁷¹⁰ ΡΠΣ, Βαλσαμῶνος, τόμ. Β', σελ. 159.

χειροτονίαν· οὐ γὰρ ἁγιασμόν ταῦτα, ἀλλὰ μολυσμόν πεπεύσμεθα ποιεῖν...»⁷¹¹.

Οἱ ἀνωτέρω ἐπίσημοι ἐρμηνευτῆς συνεπεῖς πρὸς τὸν ξη' Ἀποστολικὸ Κανόνα, ἀποκλείουν τὴν ἀναχειροτονία κληρικοῦ στὸν αὐτὸ βαθμό, ἐκτὸς καὶ ἐὰν ἔχει λάβει τὴ χειροτονία ἀπὸ αἰρετικῶν. «Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, δευτέραν χειροτονίαν δέξεται παρά τινος, καθαιρείσθω καὶ αὐτός, καὶ ὁ χειροτονήσας· **εἰ μὴ γε ἄρα συσταίῃ, ὅτι παρά αἰρετικῶν ἔχει τὴν χειροτονίαν**, Τοὺς γὰρ παρά τῶν τοιούτων βαπτισθέντας ἢ χειροτονηθέντας, οὔτε πιστούς, οὔτε κληρικούς εἶναι δυνατόν»⁷¹². Στὴν περίπτωση ἐπομένως αἰρετικῶν, ἡ ἀναχειροτονία, ὄχι μόνον ἐπιτρέπεται, ἀλλὰ εἶναι καὶ ἐπιβεβλημένη, ὑπὸ τοῦ ξη' Ἀποστολικοῦ Κανόνος διακελεύοντος τὴν ἐκ νέου χειροτονία, ἐνῶ ἀντιθέτως σὲ οἰαδήποτε ἄλλη περίπτωση ἐπιβάλλει τὴν καθάρσεσιν τοῦ χειροτονουμένου, ἀλλὰ καὶ τοῦ χειροτονοῦντος⁷¹³, ὅπως καὶ στὴν ἐλεύθερη μετάβαση ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν κληρικῶν στὶς τάξεις τῶν λαϊκῶν, ἐξαιρουμένης φυσικὰ τῆς ποινῆς τῆς καθαιρέσεως. Τὸ ζήτημα τῆς ἀναχειροτονίας ἐπεβάλλετο εἴτε σὲ τοπικὲς ἐκκλησίες, εἴτε σὲ πρόσωπα, τὰ ὅποια ἐπέστρεφαν στὴν καθολικὴ ἐκκλησία ἐξ αἰρέσεως ἢ ἐκ σχίσματος, ἀλλὰ καὶ γιὰ χειροτονίες διενεργηθεῖσες ἀντικανονικῶς, ἂν καὶ στὴν πρώτην περίπτωση ὑπῆρξε πιὸ χαλαρὴ ἀντιμετώπιση τῶν εἰσδεχθέντων⁷¹⁴. Ὅμως, καὶ στὴν περίπτωση αὐτῆ τῶν χειροτονιῶν, χρησιμοποιήθηκε «ἐκκλησιαστικὴ οἰκονομία». Ἔτσι, γιὰ τῆς αἰρέσεις στὶς ὁποῖες δὲν ἀναγνωρίζεται ὡς ἔγκυρο τὸ Βάπτισμα, ἀπερρίπτετο ἀπαρεγκλίτως καὶ ἡ ἱερωσύνη, «ἀναβαπτισθέντες, χειροτονείσθωσαν ὑπὸ

---

⁷¹¹ Μ. Βλαστάρεως, *Σύνταγμα κατὰ στοιχείων Χ*, κεφ. κδ'. ΡΠΣ, τόμ. Δ', σελ. 507.

⁷¹² ΡΠΣ, τόμ. Β', σελ. 87.

⁷¹³ Χ. Ανδρούτσου, *Συμβολικὴ*, σελ. 381, ὑπ. 1.

⁷¹⁴ Ι. Πηπιλῆ, Ἰακώβου (Ἐπισκόπου Κατάνης). *Ἡ Χριστιανικὴ Ἱερωσύνη*, σελ. 353-354.

τοῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπου»⁷¹⁵, ἐνῶ γιά ἐκείνους ἐκ τῶν ὁποίων κατ' οἰκονομία γίνονταν δεκτό τὸ Βάπτισμα δὲν ἀναγνωρίζονταν ἀπαραιτήτως καὶ ἡ ἱερωσύνη, ἀπὸ αὐτοὺς ἄλλοι μὲν γίνονταν δεκτοὶ στὸν κλῆρο καὶ στὸν βαθμὸ τὸν ὁποῖον κατεῖχαν, ἄλλοι δὲ ἀναχειροτονοῦνταν. Ἔτσι σύμφωνα πρὸς τοὺς Ἱεροὺς Κανόνες καὶ τὴν πράξη τῆς ἐκκλησίας, αὐτὴ κάθε φορὰ ἐξέταζε ξεχωριστὰ τὴν κάθε περίπτωση⁷¹⁶.

---

⁷¹⁵ ΡΠΣ, Α' Οἰκ. κανὼν 10', τόμ. Β', σελ. 158-159.

⁷¹⁶ ΠΗΔΑΛΙΟΝ, σελ. 90-91. Ἑρμηνεία: «Τὸ νὰ χειροτονηθῆ τινὰς δύο φοραῖς, διαφόρως ἡμπορεῖ νὰ νοηθῆ. Ἡ διατὶ ὁ χειροτονηθεὶς κατεφρόνησε τὸν πρότερον αὐτὸν χειροτονησαντα, ἢ διατὶ νομίζει ὅτι θέλει λάβη περισσοτέραν χάριν ἀπὸ τὸν δεύτερον αὐτὸν χειροτονησαντα, ὡς πίστιν ἔχων πρὸς ἐκείνον περισσοτέραν, ἢ διὰ ἄλλην καμμίαν τοιαύτην αἰτίαν. Ὅθεν ὁ παρῶν Κανὼν διορίζει, ὅτι ὅποιος Ἐπίσκοπος, ἢ Πρεσβύτερος, ἢ Διάκονος, ἤθελε δεχθῆ δευτέραν χειροτονίαν ἀπὸ τινά, ἃς καθαιρέται καὶ αὐτός, καὶ ἐκεῖνος ὅπου τὸν ἐχειροτόνησεν, ἔξω μόνον ἂν ἀποδειχθῆ, ὅτι ἔχει τὴν χειροτονίαν ἀπὸ Αἰρετικῶν. Διότι οἱ παρὰ τῶν Αἰρετικῶν βαπτισθέντες, ἢ χειροτονηθέντες, οὔτε ὅλως Χριστιανοὶ δύνανται νὰ ἦναι μὲ τὸ αἰρετικὸν αὐτὸ βάπτισμα, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν μόλυσμα, οὔτε Ἱερεῖς καὶ Κληρικοί, μὲ τὴν αἰρετικὴν ταύτην χειροτονίαν. Διὰ τοῦτο ἀκινδύνως οἱ τοιοῦτοι καὶ βαπτίζονται παρὰ τῶν ὀρθοδόξων Ἱερέων, καὶ χειροτονοῦνται παρὰ τῶν ὀρθοδόξων Ἐπισκόπων. Ὅθεν ἀκολούθως καὶ ὁ μέγας Βασίλειος γράφων πρὸς Νικοπολίτας, λέγει: Ἐγὼ δὲν θέλω συναριθμῆσαι ποτὲ μὲ τοὺς ἀληθεῖς Ἱερεῖς τοῦ Χριστοῦ, ἐκεῖνον ὅπου ἐχειροτονηθῆ καὶ ἔλαβε προστασίαν λαοῦ ἀπὸ τὰς βεβήλους χεῖρας τῶν αἰρετικῶν πρὸς ἀνατροπὴν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως».

ΠΗΔΑΛΙΟΝ, σελ. 91. Συμφωνία: «Εἰ δὲ καὶ ἡ α'. (Οἰκουμενικὴ Σύνοδος) ἐν τῷ η'. (Κανόνι) ἐδέχθη τὰς χειροτονίας τῶν Ναυατιανῶν⁷¹⁶, καὶ ἡ ἐν Καθαργένῃ ἐν τῷ σζ'. τὰς τῶν Δονατιστῶν, ἀλλὰ οἱ μὲν Ναυατιανοὶ δὲν ἦσαν αἰρετικοί, ἀλλὰ σχισματικοί, κατὰ τὸν α'. Βασιλείου, αἱ δὲ τῶν Δονατιστῶν⁷¹⁶ χειροτονία ἐδέχθησαν ἀπὸ τὴν ἐν Καρθαγένῃ, διὰ τὴν μεγάλην ἀνάγκην καὶ ἔνδειαν ὅπου εἶχεν ἡ Ἀφρική ἀπὸ κληρικῶν, κατὰ τὸν ζς'. αὐτῆς Κανόνα⁷¹⁶ ταυτὸν εἰπεῖν ἐδέχθησαν οἰκονομικῶς καὶ ἐξ ἀνάγκης. Δι' ὃ καὶ ἡ ἐν Ἰταλία σύνοδος ταύτας οὐκ ἐδέχθη, ὡς μὴ τοιαύτην ἀνάγκην ἔχουσαν, κατὰ τὸν σζ' τῆς αὐτῆς. Ἀλλὰ καὶ ἡ αὐτὴ ἐν Καρθαγένῃ σύνοδος ἐν τῷ ρα'. Κανόνι θέλει νὰ ζημιουῖνται δέκα λίτρας χρυσοῦ, ὅσοι χειροτονησούν αἰρετικούς, ἢ χειροτονηθοῦν ἀπὸ αὐτοῦ, ἢ δεχθοῦν αὐτοὺς νὰ λειτουργοῦν. Καὶ ἡ Οἰκουμενικὴ δὲ ζ'. σύνοδος, εἰ καὶ ἐδέχθη τὰς χειροτονίας τῶν αἰρετικῶν Εἰκονομάχων (οὐχὶ ὁμῶς τῶν πρωτάρχων τῆς αἰρέσεως, καὶ τῶν ἐμπαθῶς ἐγκειμένων καὶ μὴ γνησίως καὶ ἀληθῶς μετανοούντων, ὡς εἶπεν ὁ θεῖος Ταράσιος: ἀλλὰ τῶν ἀκολουθησάντων τοῖς πρωτάρχαις, καὶ ἀληθῶς καὶ γνησίως μετανοούντων. Περὶ οὗ ὄρα τὴν ἑρμηνείαν τὴν πρὸς Ρουφινιανὸν ἐπιστολῆς τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου) καὶ τοὺς παρ' αὐτῶν χειροτονηθέντας, πάλιν δὲν ἀνεχειροτόνησεν ὀρθοδοξήσαντας καθὼς φαίνεται ἐν τῇ α'. πράξει αὐτῆς, ἀλλὰ τοῦτο οἰκονομικῶς ἐποίησε διὰ τὸ πολὺ πλῆθος ὅπου τότε ἐπεπόλαζε τῶν εἰκονομάχων. Καθὼς καὶ ἡ Οἰκουμενικὴ β'. τινῶν αἰρετικῶν δι' οἰκονομίαν ἐδέχθη τὸ βάπτισμα, ὡς προείπομεν. Ὅθεν ὡς μὴ ὄρον τὴν τοιαύτην καιρικὴν καὶ περιστατικὴν οἰκονομίαν ποιησαμένη, οὐκ ἐναντιοῦται εἰς τὸν παρόντα Ἀποστολικὸν Κανόνα. Καὶ γὰρ καὶ ὁ Πατριάρχης Ἀνατόλιος ὑπὸ τοῦ αἰρετικοῦ Διοσκόρου καὶ τῆς περὶ αὐτὸν αἰρετικῆς συνόδου ἐχειροτονηθῆ, καὶ ὁ ἅγιος Μελέτιος ὁ Ἀντιοχείας ὑπὸ Ἀρειανῶν, κατὰ τὸν Σωζόμενον βιβλ. δ'. κεφ. κη'. καὶ ἄλλοι πολλοὶ ὑπὸ αἰρετικῶν ἐχειροτονηθῆσαν, καὶ μετὰ ταῦτα, ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων

Ἐπίσης, ἡ ἀναχειροτονία, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἔννοια τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ἤδη ὑπάρχουσας ἐκ τῆς αἰρέσεως, τοῦ σχίσματος ἢ ἀντικανονικότητος τῆς χειροτονίας, εἶχε καὶ τὴν ἔννοια τῆς **διαδηλώσεως τῆς ἀκυρότητος** αὐτοῦ τοῦ εἶδους τῶν ἐκτὸς ἐκκλησίας χειροτονιῶν, ἀκόμη καὶ ἂν ἐπρόκειτο γιὰ περιπτώσεις στὶς ὁποῖες θὰ μπορούσαν νὰ τύχουν ἠπιότερης ἀντιμετωπίσεως, δηλαδὴ δι' ἀπλῆς χειροθεσίας, ἢ ἔστω διὰ «μυστικοτέρας χειροτονίας». Ἔτσι, ἐπὶ παραδείγματι ἡ Α' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος στὸν ἡ' Κανόνα της, ὀρίζει ὅτι οἱ ἐπιστρέφοντες ἐκ τῶν Καθαρῶν, «ὥστε χειροθετουμένους αὐτούς, μένειν οὕτως ἐν τῷ κλήρῳ»⁷¹⁷, ἐνῶ οἱ ἐπιστρέφοντες Παυλικιανοὶ θὰ ἔπρεπε «...ἀναβαπτίζεσθαι αὐτούς ἐξάπαντος. Εἰ δέ τινες τῷ παρεληλυθότι χρόνῳ, ἐν τῷ κλήρῳ ἐξητάσθησαν, εἰ μὲν ἄμεμπτοι καὶ ἀνεπίληπτοι φανεῖεν ἀναβαπτισθέντες, χειροτονείσθωσαν ὑπὸ τοῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπου»⁷¹⁸. Ἀνάλογες εἶναι καὶ πολλὲς ἄλλες περιπτώσεις αἰρετικῶν, σχισματικῶν, ἢ ἀντικανονικῶς χειροτονηθέντων, ἔναντι τῶν ὁποίων ἡ ἀντιμετώπιση τῆς ἐκκλησίας ὑπῆρξε ἄλλοτε διακριτικὴ καὶ ἄλλοτε παραδειγματικὴ, ἀναλόγως πρὸς τὴ βαρύτητα τοῦ παραπτώματος ἢ τοῦ μηνύματος τοῦ ὁποίου αὐτὴ ἠθέλε νὰ ἀποστείλει. Γενικά, πάγιο καὶ ἰσχυρὸ ὑπῆρξε τὸ ἔθος στὴν ἀνατολικὴ ἐκκλησία, ὅσον ἀφορᾶ στοὺς κληρικούς, οἱ ὁποῖοι προσέρχονται ἀπὸ τὴν αἵρεση ἢ τὸ σχίσμα στὴν καθολικὴ

ἔδέχθησαν. Ἀλλὰ σπάνια τὰ τοιαῦτα καὶ κατὰ περίστασιν, κανονικῆς ἀκριβείας λειπόμενα, οὐ νόμος δὲ Ἐκκλησίας τὸ κατὰ περίστασιν γινόμενον καὶ τὸ σπάνιον, κατὰ τε τὸν ιζ'. τῆς α'. καὶ β'. καὶ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον, καὶ τὴν β'. πράξιν τῆς ἐν τῇ ἀγία Σοφία συνόδου, καὶ τὸ νομικὸν ἐκεῖνο τὸ λέγον· Τό, παρὰ κανόνας, οὐχ ἔλκεται πρὸς ὑπόδειγμα. Τὰς δευτέρας χειροτονήσεις τῶν ὀρθοδόξων ἐμποδίζει καὶ ὁ νζ'. Καρθαγένης. Ἀνάγνωθι καὶ τὰς ἐρμηνείας καὶ ὑποσημειώσεις τοῦ μζ'. καὶ μζ'. Κανόνος τῶν Ἀποστόλων».

⁷¹⁷ΡΠΣ, Α' Οἰκ. Κανὼν ἡ', τόμ. Β', σελ. 133. «Περὶ τῶν ὀνομαζόντων μὲν ἑαυτοὺς Καθαροὺς ποτε, προσερχομένων δὲ τῇ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ, ἔδοξε τῇ ἀγία καὶ μεγάλη συνόδῳ, ὥστε χειροθετουμένους αὐτούς, μένειν οὕτως ἐν τῷ κλήρῳ...».

⁷¹⁸ΡΠΣ, Κανὼν ιθ', τόμ. Β', σελ. 158-159.

ἐκκλησία δὲν πρέπει νὰ ἀναχειροτονοῦνται, ἐνῶ ἢ μὴ ἐπανάληψη τοῦ μυστηρίου ἴσχυε καὶ γιὰ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι χειροτονήθηκαν ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ αἰρετικῶν. Ἡ συνήθεια αὐτὴ δὲν ἀφοροῦσε μόνο τὴν ἀπόρριψη τῆς ἀναχειροτονίας, ἀλλὰ καὶ τὴν εἰς ἀθρόον χειροτονίας⁷¹⁹, καὶ μάλιστα ἦταν τόσο ἰσχυρὸ τὸ ἔθος αὐτὸ γιὰ αἰῶνες, τὸ ὁποῖο ἂν καὶ ὑπερέβαινε τὴν ἀπαγόρευση τοῦ ξη' ἀποστολικοῦ κανόνα, ἀποτελοῦσε τεκμήριο κανονικότητος.

Ἡ ἐκκλησία, ἐνῶ ἀναγνωρίζει κατ' οἰκονομία χειροτονίες σχισματικῶν καὶ αἰρετικῶν, δὲν δύναται νὰ ἀνεχθεῖ ἀμφισβήτηση ἢ ἐπανάληψη χειροτονιῶν ὑπὸ κανονικῶς ἐγκαταστημένων ἐπισκόπων, ἐξ αἰτίας τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ πρώτη διενεργηθεῖσα χειροτονία δὲν ἦταν πράξη τελούμενη ὑπὸ ἱεράρχου τῆς ἀποδοχῆς τοῦ χειροτονηθέντος, ἐνῶ ἀντιθέτως ἡ ἠθικὴ διάσταση τοῦ ἀρχικῶς τελεσιουργήσαντος τὴν πρώτη χειροτονία ὡς ὑποκειμενικὸ γεγονός, εἶναι ἄσχετη πρὸς τὴν ἐγκυρότητα τοῦ μυστηρίου. Ἔτσι ἡ πράξη αὐτὴ τῆς ἀναχειροτονίας στὸν αὐτὸ βαθμὸ τιμωρεῖται διὰ καθαιρέσεως τοῦ χειροτονοῦντος καὶ τοῦ χειροτονουμένου, ὅπως συμβαίνει καὶ γιὰ κάθε ἀντικανονικὴ πράξη ἢ ὁποῖα ἄπτεται τοῦ μυστηρίου μεταδόσεως-λήψεως τῆς ἱερωσύνης. Ἡ χειροτονία εἶναι πράξη τῆς ἐκκλησίας, ὄχι ἀποκλειστικὴ, αὐτόνομη καὶ ἀνεξάρτητη ἀπὸ αὐτὴν ἐνέργεια τοῦ ἐπισκόπου, ἄρα τὸ κῦρος μίας χειροτονίας ἐδράζεται σὲ ὄρους ἐκκλησιαστικῆς καθολικότητος, καὶ ὄχι στὸ ἦθος ἢ

---

⁷¹⁹ ΡΠΣ, ΑΒ' Κωνσταντινουπόλεως Κανὼν ιζ', τόμ. Β', σελ. 701. «Ἐν πᾶσι τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνταξίας φροντίζοντες, καὶ τοῦτο ὀρίσαι ἀναγκαῖον ἐθέμεθα. Ὡστε τοῦ λοιποῦ μηδένα τῶν λαϊκῶν ἢ μοναχῶν ἀθρόον εἰς τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ὕψος ἀνάγεσθαι, ἀλλ' ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς βαθμοῖς ἐξεταζόμενον πρότερον, οὕτω τῆς ἐπισκοπῆς τὴν χειροτονίαν ὑποδέχεσθαι. Εἰ γὰρ καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἀπὸ τῶν λαϊκῶν ἢ μοναχῶν τινες, ἀπαιτούσης χρείας, παραντίκα τιμῆς ἄξιοι γεγόνασιν ἐπισκοπικῆς, ἀρετῇ τε διαπρέψαντες καὶ τὰς κατ' αὐτοὺς ἐκκλησίας ὑψώσαντες, ἀλλὰ τὸ γε σπάνιον οὐδαμῶς νόμον τῆς Ἐκκλησίας τιθέμενοι, ὀρίζομεν τοῦ λοιποῦ μηκέτι τοῦτο γίνεσθαι, εἰ μὴ κατὰ λόγον ὁ χειροτονούμενος διὰ τῶν ἱερατικῶν προέλθοι βαθμῶν, ἐν ἐκάστῳ τάγματι τὸν νενομομένον χρόνον ἀποπληρῶν.» (Πηδάλιο, σελ. 360).

στήν ἀτομικότητα τοῦ ἐπιτελοῦντος αὐτήν ἐπισκόπου. Ὁ ἐπίσκοπος ἐνεργεῖ ὡς ἐντολοδόχος τῆς ἐκκλησίας καὶ διατελεῖ σὲ ἀδιάκοπη Ἀποστολική Διαδοχή καὶ ἐξωτερική - τουλάχιστον - ἐνότητα μὲ αὐτήν, ἀπέχων ἀπὸ ἐνέργειες ἀπεξαρτήσεως καὶ αὐτοδιαθέσεως, ἄλλως ἢ χειροτονία τίθεται ἐν ἀμφιβόλῳ καὶ δύναται νὰ ἀκυρωθεῖ, καὶ ἐνδεχομένως στὸ μέλλον νὰ ἐπαναληφθεῖ ὡς μηδέποτε γενομένη, ἂν ἡ ἐκκλησία θελήσει νὰ διαδηλώσει τὴν ἀντίθεσή της σὲ αὐτὲς τὶς ἐνέργειες «ἀποτειχίσεως».

Καταλήγουμε λοιπὸν στὸ ὅτι, «κατ' ἀκρίβεια» ἡ ἱερωσύνη ὅλων τῶν αἵρετικῶν, ἑτεροδόξων καὶ σχισματικῶν ἢ καθηρημένων βάσει τοῦ Ἱεροῦ Κανόνος α' τῆς Καρχηδόνας, καὶ τοῦ ξη' Ἀποστολικοῦ, ἀμφοτέρω οἰκουμενικοῦ κύρους, ὡς ἐπικυρωθέντες ὑπὸ τῆς Β' ἐν Τρούλῳ Οἰκουμενικῆς διὰ τοῦ β' Ἱεροῦ Κανόνος της, εἶναι ἄκυρη. Ὁ ὅρος «ἄκυρη» ἱερωσύνη, ἢ «ἄκυρες» χειροτονίες καὶ μάλιστα «κατ' ἀκρίβεια», ἐπιδέχεται διάφορες ἐρμηνείες σὲ ὅποιες ὑπείσέρχεται ἡ ἔννοια τῆς «οἰκονομίας». Ἄκυρη χειροτονία δύναται – μεταξὺ ἄλλων - νὰ σημαίνει ἢ ἔχουσα μὲν Ἀποστολική Διαδοχή, πλὴν ὅμως εὐρισκόμενη σὲ «ἀναστολή», ἰσχυρὰ μὲν, ἀλλὰ ἀνενεργή δέ (ἀργία), μὲ ἐνδεχόμενη τὴν κατ' οἰκονομία ἐπαναφορά της, ἐνῶ ἢ ἀνυπόστατη θεωρεῖται ὡς παντελῶς μὴ γενόμενη, μὲ μόνον τρόπο εἰσδοχῆς στὸν κλῆρον τὴν ἀκρίβεια, δηλαδὴ διὰ «(ἀνα)χειροτονίας», ἔτσι ὁ ἐν λόγῳ ὅρος ἀποτελεῖ κοινὸ τόπον δράσεως καὶ γιὰ τὴν «ἀκρίβεια» καὶ γιὰ τὴν «οἰκονομία». Ὁ ὅρος «ἀνα-χειροτονία» ἔχει τὴν ἔννοια τῆς ἐπαναλήψεως μίας ὑποτιθέμενης ἢ μὴ, χειροτονίας διενεργηθείσης ἐντὸς ἢ ἐκτὸς ἐκκλησίας καὶ χρησιμοποιεῖται ἐνδεχομένως κατ' οἰκονομία. Ὅμως, ὁ ὅρος «ἀναχειροτονία» κατ' ἀκρίβεια δὲν ἐνδείκνυται θεωρητικὰ γιὰ χρῆση σὲ καμία περίπτωση, ἀφοῦ, ἂν μὲν ἢ χειροτονία ἔχει κῦρος δὲν διενεργεῖται νέα χειροτονία, ἂν ὄχι, τότε

τελεῖται κανονικὰ ὡς πρώτη χειροτονία καὶ ὄχι ὡς ἀναχειροτονία. Ἡ περίπτωση τῆς «μυστικοτέρας χειροτονίας», ἀφορᾶ σὲ αὐτὴν ταύτην τῆ χειροτονία ὡς μοναδικὸ γεγονός, ἐνῶ διαφορετικὴ εἶναι ἡ περίπτωση τῆς «συγχωρητικῆς χειροθεσίας» πρὸς ἀποκατάσταση τῆς κανονικότητος τῶν ἤδη χειροτονηθέντων. Τὸ ζήτημα ἐπαφίεται στὴν ἐκκλησία, δηλαδὴ στὸ πὼς βλέπει κάθε φορὰ τὸ θέμα κύρους τῶν διενεργουμένων στὴν αἴρεση ἢ στὸ σχίσμα χειροτονιῶν.

Ὁ ξη' Ἀποστολικός⁷²⁰, ἀφορᾶ στὴν ἔννοια τῆς συμμετοχῆς τοῦ λειτουργοῦ στὴν ἀδιάπτωτο ἱερωσύνη τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐπεκτείνεται καὶ στὴν πρόληψη τῆς περιφρονήσεως τοῦ πρώτου χειροτονήσαντος ἀπὸ μιὰ ἐπιδιωκόμενη ἀναχειροτονία, ὡς **ἀπαξιωθείσης τῆς πρώτης**. Ἔτσι, ὅπως ἀνέκαθεν ὑπῆρξε ἀπαγορευτικὴ ἢ ἐκ δευτέρου λήψη τοῦ βαπτίσματος, ἔτσι, γιὰ τοὺς ἴδιους θεολογικοὺς λόγους κατακρίθηκε καὶ ἡ ἀναχειροτονία, «ἐπειδὴ ἐκτυποῦσι τὸν πρῶτον καὶ μέγα ἱερέα, ὃς εἰσῆλθεν ἐφάπαξ εἰς τὰ ἅγια, αἰώνιαν λύτρωσιν εὐράμενος, κατὰ τὸν Παῦλον, καὶ μένει εἰς τὸ διηνεκὲς **ἀδιάπτωτον ἔχων τὴν ἱερωσύνην**»⁷²¹, καὶ αὐτὸ ἐκφράστηκε μέσῳ τοῦ ξη' Ἀποστολικοῦ Κανόνος λέγοντος· «**Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, δευτέραν χειροτονίαν δέξεται παρά τινος, καθαιρείσθω καὶ αὐτός, καὶ ὁ χειροτονήσας...**»⁷²², μὲ σκοπὸ ὄχι μόνον ἀποτρέψει ἄσκοπη καὶ ἄνευ νοήματος ἢ ἀκόμη προσβλητικὴ καὶ βλάσφημη ἐπανάληψη μίας μυστηριακῆς πράξεως, «...ὥστε μὴ ἐξεῖναι

---

⁷²⁰ ΡΠΣ, Δ' Οἰκ. Κανὼν ζ', τόμ. Β', σελ. 232. «Τοὺς ἅπαξ ἐν κλήρω τεταγμένους, ἢ καὶ μοναστάς, ὠρίσαμεν μῆτε ἐπὶ στρατείαν, μῆτε ἐπὶ ἀξίαν κοσμικὴν ἔρχεσθαι ἢ, τοῦτο τολμῶντας, καὶ μὴ μεταμελομένους, ὥστε ἐπιστρέψαι ἐπὶ τοῦτο, ὃ διὰ Θεὸν πρότερον εἶλοντο, ἀναθεματίζεσθαι». Βλ. ΡΠΣ, Ἀποστ. Κανὼν ξβ', τόμ. Β', σελ. 80. «Εἴ τις κληρικὸς διὰ φόβον ἀνθρώπινον, Ἰουδαίου ἢ Ἑλληνος ἢ αἰρετικοῦ, ἀρνήσεται, εἰ μὲν τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἀποβαλλέσθω· εἰ δὲ τὸ ὄνομα τοῦ κληρικοῦ, καθαιρείσθω· **μετανοήσας δέ, ὡς λαϊκὸς δεχθήτω**».

⁷²¹ ΠΗΔΑΛΙΟΝ, σελ. 90, ὑπ. 1.

⁷²² ΡΠΣ, Ἀποστ. ξη', τόμ. Β', σελ. 87.

γίνεσθαι ἀναβαπτίσεις, ἢ ἀναχειροτονήσεις...»⁷²³. Ἐπειτα, μία τέτοια ἐνέργεια δὲν θὰ προσέδιδε τίποτε περισσότερο τοῦ ἤδη δοθέντος κατὰ τὴν πρώτη χειροτονία στὸν αὐτὸ βαθμὸ, ἀν καὶ ἐφ' ὅσον αὐτὴ ἀσφαλῶς εἶχε τελεσθεῖ κανονικὰ καὶ ὑπὸ κανονικοῦ ἐπισκόπου, ἀλλὰ καὶ θὰ προσέβαλλε τὸ κῦρος τῆς ἱερωσύνης τοῦ διενεργήσαντος τὴν πρώτη χειροτονία ἐπισκόπου, τῆς ὁποίας οὐσιαστικὰ ἡ ἐπανάληψη θὰ ἀμφισβητοῦσε τὴν ἀξία της, ἐνῶ ἡ ἠθικὴ ποιότητα τοῦ χειροτονουῦντος δὲν ἄπτεται τῆς ἐγκυρότητος τοῦ μυστηρίου⁷²⁴, ἔνεκα τῆς ὁποίας ἐνδεχομένως ἐπεδιώκετο ἡ ἀναχειροτονία. Τὸ ἄτοπο τῆς ἀναχειροτονίας κατακρίθηκε καὶ «ἐν τοῖς πράγμασι» ἀπὸ τὸ γεγονός τῆς ἐπαναφορᾶς καθηρημένων κληρικῶν ἄνευ νέας χειροτονίας. Διαφορετικὴ εἶναι ἡ περίπτωση αἰρετικῶν καὶ σχισματικῶν, ὅπου καὶ ἐκεῖ ἐνδεχομένως νὰ μὴ γίνῃ χρήση τῆς ἀκρίβειας τοῦ Κανόνος, ἡ ὁποία θεωρεῖ τὰ μυστήρια τῶν σχισματικῶν καὶ αἰρετικῶν ἄκυρα, ἀλλὰ **κρίνεται τὸ κῦρος αὐτῶν τῶν χειροτονιῶν μὲ δεδομένο τὸ ἀδιάπτωτο τῆς ἱερωσύνης τῆς ἐκκλησίας αὐτῶν, καὶ τὸ ἀδιάσπαστο τῆς Αποστολικῆς αὐτῶν Διαδοχῆς.**

Σχετικὴ ἐπὶ τοῦ θέματος εἶναι ἡ καὶ περὶ τοῦ «ἀνεξαλείπτου» χαρακτηῆρος τῆς ἱερωσύνης τοῦ φέροντος αὐτὴν θεωρία, ἅμεσα συνδεδεμένη μὲ τὴν ἔννοια τῆς «ἀναχειροτονίας», δυτικῶν κυρίως θεολόγων, ἡ ὁποία ἦταν καὶ παραμένει ἀτελῶς διατυπωμένη καὶ δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθεῖ μέσῳ τῆς ἐπαναλήψεως ἢ μὴ τῆς χειροτονίας, ὅσο ἀπὸ τὸ ἀνεπανάληπτο τῆς ἱερωσύνης⁷²⁵. Εἶναι ἐντυπωσιακὸ τὸ γεγονός ὅτι τὰ ἐπιχειρήματα ὅσων εἶναι ὑπὲρ τοῦ ἀνεξαλείπτου τῆς ἱερωσύνης ἐστιάζονται μᾶλλον σὲ σύγχρονες προσωπικότητες τῆς Ὁρθόδοξης

---

⁷²³ ΡΠΣ, Καρθ. Κανὼν μη', τόμ. Γ', σελ. 419.

⁷²⁴ Χ. Ανδρούτσου, *Δογματική*, σελ. 301.

⁷²⁵ Χ. Ανδρούτσου, *Δογματική*, σελ. 314, ὑπ. 1 (ὑπ. σελ. 315).

ἐκκλησίας⁷²⁶, ἀφοῦ ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ ἐκκλησία πρώτη ἤδη ἐνεπνεύσθη τὴν ἔννοια τοῦ ἀνεξαλείπτου, ἀπὸ τὸν ιη' αἰῶνα καὶ μετὰ, ἐνῶ ὑποτιμῶνται ἢ καὶ ἀπαξιῶνονται ὅσοι ἐκ τῶν γνωστῶν θεολόγων καὶ ἱεραρχῶν κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδο στρέφονται κατὰ τοῦ ἀνεξαλείπτου, ἐπειδὴ θεωροῦν **κάτοχο τῆς ἱερωσύνης τὴν ἐκκλησία ὡς σῶμα Χριστοῦ, τοὺς δὲ κληρικοὺς μετόχους καὶ διαχειριστὰς τοῦ μυστηρίου.** Ἀνεξάλειπτο εἶναι τὸ μὴ ἐπαναλαμβανόμενο, τὸ ἰσόβιο, αὐτὸ τὸ ὁποῖο παραμένει ἐνῶ ὁ ὑπαναχωρήσας τοῦ ἱερατικοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ διὰ «παραίτησεως», ἢ ἐξερχόμενος τῆς ἱερωσύνης διὰ «ἐκπτώσεως», ἀπογυμνώνεται παντελῶς τῶν ἐνεργειῶν τῆς. Ἡ ἐπιστροφή τοῦ καθαιρεθέντος ἢ παραιτηθέντος, καὶ ἡ ἀποδοχὴ του ἀπὸ τὴν ἐκκλησία ἄνευ ἀναχειροτονίας, εἶναι **ἀποτέλεσμα τῆς μὴ ἐπαναληψιμότητος τοῦ μυστηρίου, καὶ ὄχι λόγῳ «ἀνεξαλείπτου» χαρακτῆρος,** ὁ ὁποῖος ὡς φαίνεται δὲν λαμβάνει ὑπόσταση στὸν φέροντα (μετέχοντα), ἀλλὰ πρόκειται περὶ «ἐνυποστάτου» ιδιότητος, ἀφοῦ ἡ ἱερωσύνη ἐδράζεται **στὴν ἐκκλησία ὡς σῶμα Χριστοῦ**}' «...διατὶ γίνονται εἰς τύπον τοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου, ὅς τις ἅπαξ γεγονώς, οὐκ ἔτι διπλασιάζεται... ἐπειδὴ ἐκτυποῦσι τὸν πρῶτον καὶ μέγα ἱερέα, ὅς εἰσῆλθεν ἐφάπαξ εἰς τὰ ἅγια, αἰωνίαν λύτρωσιν εὐράμενος, κατὰ τὸν Παῦλον, καὶ μένει εἰς τὸ διηνεκὲς ἀδιάπτωτον ἔχων τὴν ἱερωσύνην...»⁷²⁷.

Τὸ χάρισμα τῆς ἱερωσύνης, ἂν καὶ διαδοχικὰ καὶ βαθμιαίως διὰ μυστηριακῶν πράξεων μεταδιδόμενο, παραμένει ἐνιαῖο, μοναδικό καὶ ἀνεπανάλειπτο⁷²⁸. Δὲν πρόκειται γιὰ διάσπαση ἢ τμηματοποίηση τῆς

---

⁷²⁶ Δοσίθεος Ἱεροσολύμων (1707), Χρῦσανθος Ἱεροσολύμων (1731), Εὐγένιος Βούλγαρης (1806), Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης (1809), Σμύρνης Βασίλειος (1910).

⁷²⁷ ΠΗΔΑΛΙΟΝ, σελ. 90, ὑπ. 1.

⁷²⁸ ΠΗΔΑΛΙΟΝ, σελ. 90, ὑπ. 1: «Διὰ ποίαν αἰτίαν ἀπὸ τὰ ἐπτὰ μυστήρια μόνο δύο δὲν διπλασιάζονται, τὸ βάπτισμα καὶ ἡ τῆς ἱερωσύνης χειροτονία; Οἱ μὲν σχολαστικοὶ λέγουν **διότι ἀφίρουν καὶ τυπόνουν**

ἱερωσύνης, ἀλλὰ **συμμετοχή** στήν ἱερωσύνη τοῦ Χριστοῦ. Οἱ βαθμοὶ τῆς ἱερωσύνης θὰ μπορούσαν νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς τρεῖς **διαβαθμισμένες δυναμικά**, ἢ διαφοροποιημένες λειτουργικά μεταξύ τους «ἐνέργειες» ὡς πρὸς τὰ ἀπορρέοντα ἀποτελέσματα τῆς μίας «οὐσίας» τῆς, μεταδιδόμενες καὶ μετεχόμενες μέσω τοῦ ἑνὸς μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης, ὡς ἄκτιστες «ὄντότητες», προερχόμενες ἀπὸ τὴν μοναδικὴ ἱερωσύνη τοῦ Χριστοῦ, τῆς ὁποίας διαχειρίστρια καὶ ἐγκυήτρια εἶναι ἢ ἐκκλησία, ἢ ὁποία εἶναι τὸ σῶμα του⁷²⁹. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς χειροτονίας εἶναι ἰσοδύναμο καὶ ἰσόκυρο πρὸς ὅλους, ὁ δὲ προχειριζόμενος, ἀνεξαρτήτως τῆς ἠθικῆς του τελειότητος, λαμβάνει σφραγίδα «ἀνεξίτηλη» καὶ «ἀνεξάλειπτη», ὅμοια πρὸς τὴ χάρη τοῦ βαπτίσματος⁷³⁰, ὅμως ἡ ὑπόθεση αὐτὴ ἀμφισβητεῖται ἀπὸ πολλοὺς θεολόγους⁷³¹. Τὸ γεγονός ὅμως ὅτι ἡ χειροτονία **χαρακτηρίζει τὸν προχειριζόμενο ἐσωτερικὰ διὰ μυστηριώδους ἀποτυπώματος**, τὸ ἐπιβεβαιώνει καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ Νύσσης, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο ἡ χειροτονία παραβάλλεται πρὸς τὰ μυστήρια τοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς εὐχαριστίας (μαζὶ μὲ τὴν ἁγία τράπεζα), ὅσον ἀφορᾷ στὶς «ἐπικλήσεις» τῶν τριῶν τούτων μυστηρίων καὶ ὑποστηρίζει ὅτι ἔχουν τὴν αὐτὴ

αὐτὰ χαρακτηῖρα ἀνεξάλειπτον, ὅς τις κατ' αὐτούς... εἶναι ποιότης πραγματικὴ ἐνυπάρχουσα τῇ ψυχῇ, καὶ δύναμις ὑπερφυσῆς. Εἰς τὴν γνώμην ταύτην τῶν σχολαστικῶν ἠκολούθησαν σχεδὸν καὶ ὅλοι οἱ ἔδικοί μας νεώτεροι θεολόγοι... Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ, ὅτι διὰ τοῦτο ταῦτα μόνον δὲν διπλασιάζονται εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ζωὴν τῶν ὑποδεχομένων αὐτά, διατὶ γίνονται εἰς τύπον τοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου, ὅς τις ἅπαξ γεγονώς, οὐκ ἔτι διπλασιάζεται. Οἱ μὲν γὰρ βαπτιζόμενοι, εἰς τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου βαπτίζονται, κατὰ τὸν Παῦλον, καὶ τὸν μζ' ἀποστολικόν. Οἱ δὲ ἱερεῖς ἐκπεσόντες τῆς ἱερωσύνης, διὰ τοῦτο δὲν χειροτονοῦνται ἐκ δευτέρου, ἐπειδὴ ἐκτυποῦσι τὸν πρῶτον καὶ μέγα ἱερέα, ὃς εἰσῆλθεν ἐφάπαξ εἰς τὰ ἅγια, αἰώνιαν λύτρωσιν εὐράμενος, κατὰ τὸν Παῦλον, καὶ μένει εἰς τὸ διηνεκές ἀδιάπτωτον ἔχων τὴν ἱερωσύνην...».

⁷²⁹ Πρβλ. Χ. Ανδρούτσου, *Δογματικὴ*, σελ. 390-391.

⁷³⁰ Ι. Πηπιλῆ, Ἰακώβου (Επισκόπου Κατάνης). *Ἡ Χριστιανικὴ Ἱερωσύνη*, σελ. 353-354.

⁷³¹ Π. Τρεμπέλα, *Δογματικὴ*, τόμ. Γ', σελ. 312, ὑπ. 45. Ὁ Χρ. Ανδρούτσος, *Δογματικὴ*, σελ. 314, Συμβολικὴ, σελ. 297 ὑπ.

«μεταποιητική» δύναμη καὶ ἐνέργεια⁷³², ἐνῶ ὁ Αὐγουστῖνος συσχετίζει τὴ χειροτονία πρὸς τὸ βάπτισμα, ὅτι καὶ τὰ δύο μεταδίδονται διὰ καθιερώσεως στὸν ἄνθρωπο, τὸ μὲν διὰ βαπτίσματος, τὸ δὲ διὰ χειροτονίας, γι' αὐτὸ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐπαναλαμβάνονται στὴν καθολικὴ ἐκκλησία⁷³³.

vii. Ἀντιμετώπιση χειροτονιῶν ὑπὸ αἵρετικῶν ἐπισκόπων ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς κανονικῆς ἐκκλησίας

Ἀναλόγως τῶν ἐπικρατουσῶν κατὰ καιροὺς συνθηκῶν, ἡ ἐκκλησία ἀντιμετώπιζε ἐπὶ μέρους περιπτώσεις σχετικὰ μὲ τὸ κῶρος χειροτονιῶν ὀρισμένων ἐτεροδόξων ἐπισκόπων, τὸ ὁποῖο κρίνονταν εἴτε κατ' ἀκρίβεια, εἴτε κατ' οἰκονομία. Διὰ ταῦτα ὁ Μελέτιος Ἀντιοχείας, ὁ ὁποῖος ἐχειροτόνησε τὸν **Μ. Βασίλειο** καὶ τὸν **Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο**, αὐτὸς ὁ

---

⁷³² Γρηγορίου Νύσσης, *Εἰς τὴν ἡμέραν τῶν Φώτων*, PG 46, 581B-583A: «...Εὐλόγει τὸ σῶμα τὸ βαπτιζόμενον καὶ τὸ ὕδωρ τὸ βαπτίζον. Διὸ μὴ καταφρονήσης τοῦ θείου λουτροῦ μηδὲ ὡς κοινὸν αὐτὸ ἐξευτελίσης διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ ὕδατος· τὸ γὰρ ἐνεργοῦν μέγα καὶ ἀπ' ἐκείνου θαυμαστὰ γίνεται τὰ τελούμενα. Ἐπεὶ καὶ τὸ θυσιαστήριον τοῦτο τὸ ἅγιον, ᾧ παρεστήκαμεν, λίθος ἐστὶ κατὰ τὴν φύσιν κοινὸς οὐδὲν διαφέρων τῶν ἄλλων πλακῶν, αἱ τοὺς τοίχους ἡμῶν ἐπικοσμοῦσι καὶ καλλωπίζουσι τὰ ἐδάφη, ἐπειδὴ δὲ καθιερώθη τῇ τοῦ Θεοῦ θεραπείᾳ καὶ τὴν εὐλογίαν ἐδέξατο, ἔστι τράπεζα ἁγία, θυσιαστήριον ἄχραντον οὐκέτι παρὰ πάντων ψηλαφώμενον ἀλλὰ μόνων τῶν ἱερέων καὶ τούτων εὐλαβουμένων. Ὁ ἄρτος πάλιν ἄρτος ἐστὶ τέως κοινός, ἀλλ' ὅταν αὐτὸν τὸ μυστήριον ἱερουργήσῃ, σῶμα Χριστοῦ λέγεται τε καὶ γίνεται. Οὕτως τὸ μυστικὸν ἔλαιον, οὕτως ὁ οἶνος, ὀλίγου τινὸς ἄξια ὄντα πρὸ τῆς εὐλογίας μετὰ τὸν ἁγιασμὸν τὸν παρὰ τοῦ Πνεύματος ἐκάτερον αὐτῶν ἐνεργεῖ διαφόρως. **Ἡ αὐτὴ δὲ τοῦ Λόγου δύναμις καὶ τὸν ἱερέα ποιεῖ σεμνὸν καὶ τίμιον τῇ καινότητι τῆς εὐλογίας τῆς πρὸς τοὺς πολλοὺς κοινότητος χωριζόμενον·** χθὲς γὰρ καὶ πρῶην εἰς ὑπάρχων τῶν πολλῶν καὶ τοῦ δήμου ἀθρόον ἀποδείκνυται καθηγεμῶν, πρόεδρος, διδάσκαλος εὐσεβείας, μυστηρίων λανθανόντων μυσταγωγός· καὶ ταῦτα ποιεῖ μηδὲν τοῦ σώματος ἢ τῆς μορφῆς ἀμειφθεῖς, ἀλλ' ὑπάρχων κατὰ τὸ φαινόμενον ἐκείνος ὃς ἦν, ἀοράτῳ δὲ τινι δυνάμει καὶ χάριτι τὴν ἀόρατον ψυχὴν μεταμορφωθείς πρὸς τὸ βέλτιον...».

⁷³³ Αὐγουστίνου, *Contra Epistolam Parmeniani*, II 13, 28 PL 43, 70: «...Utrum enim Sacramentum est; et quadam conseeratione utruque homini datur: illud, cum baptizatur; istud, cum ordinatur; ideoque in Catholica utrumque non licet iterari...».

ὁποῖος ἀποκατέστησε τὸν **Γρηγόριο τὸν Θεολόγο** στὸν θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐχορημάτησε ἕξαρχος τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, εἶχε χειροτονηθεῖ ὑπὸ Ἀρειανῶν, ἀλλὰ κανένας καὶ ποτὲ δὲν ἀμφισβήτησε τὸ κῦρος τῆς χειροτονίας των. Ἔτσι, καὶ ὁ **Κύριλλος πατριάρχης Ἀλεξανδρείας**, ἂν καὶ χειροτονήθηκε ἐπίσκοπος ὑπὸ Ἀρειανῶν, δὲν ἀμφισβητήθηκε τὸ κῦρος τῆς ἱερωσύνης του, ἀλλὰ οὔτε καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ χειροτονηθέντων. Ἐπίσης, ὁ **Ἀνατόλιος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως** καὶ ἕξαρχος τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, χειροτονήθηκε ὑπὸ τοῦ αἰρεσιάρχου τῶν Μονοφυσιτῶν Διοσκόρου. Ὁ **Γερμανὸς πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως** χειροτονήθηκε ὑπὸ Μονοθελητῶν ἐπισκόπων, ἀλλὰ καὶ ὁ **Ἰωάννης πατριάρχης Ἱεροσολύμων** χειροτονήθηκε ὑπὸ τοῦ Σεβήρου Ἀντιοχείας⁷³⁴. Τὰ γεγονότα αὐτὰ δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἐκπλήσσουν, δεδομένου ὅτι ἡ ἔκπτωση λόγῳ αἰρέσεως δὲν γίνεται αὐτομάτως, ἀλλὰ μετὰ ἀπὸ κανονικὴ συνοδικὴ ἀπόφαση, ἄλλωστε, ὑπῆρξαν Οἰκουμενικὲς Σύνοδοι, στίς ὁποῖες συμμετεῖχαν Ὁρθόδοξοι καὶ Ἀρειανοὶ ἢ Ἀρειανόφρονες ὡς κανονικοὶ ἐπίσκοποι, ἐνῶ περὶ ἀκύρων μυστηρίων οὐδεὶς λόγος γίνεται, οἱ χειροτονίες καὶ τὰ μυστήρια αὐτῶν οὐδέποτε ἀμφισβητήθηκαν, ἀλλὰ ἀντιθέτως, οἱ χειροτονηθέντες ὑπ' αὐτῶν κατήρεσαν τοὺς χειροτονήσαντες ἐπὶ αἰρέσει.

Ἐξ ἄλλου εἶναι γνωστὲς χειροτονίες διενεργηθεῖσες ὑπὸ αἰρετικῶν, σχισματικῶν καὶ καθηρημένων, καὶ πραγματοποιηθεῖσες διαχρονικὰ σὲ διάφορες περιόδους τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, οἱ ὁποῖες ἔγιναν ἀποδεκτὲς ἀπὸ τὴν ἐκκλησία καὶ μάλιστα οἱ ἀποκατασταθέντες ἔλαβαν

---

⁷³⁴ Ἰ. Κοτσώνη (Ἀρχιμ., εἶτα Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν), *Ἡ Κανονικὴ ἄποψις περὶ τῆς Ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν Ἑτεροδόξων*, σελ. 175, ὑπ. 436.

θέση στους οικείους βαθμούς τους οποίους πρότερον κατείχαν⁷³⁵. Ἐτσι, σύμφωνα με τὴ μαρτυρία τῆς Συνόδου τῆς Καρθαγένης, ἀναγνωρίσθησαν οἱ χειροτονίες τῶν Δονατιστῶν τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Ἀφρικῆς, προσερχομένων στὴν καθολικὴ ἐκκλησία⁷³⁶. Ἀλλά, καὶ οἱ χειροτονηθέντες κατὰ τὴν περίοδο τῆς Α' καὶ Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὑπὸ αἰρετικῶν πατριαρχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔλαβαν μέρος στὴ Β' Οἰκουμενικῆ σύνοδο, μετὰ τὴν ὁμολογία⁷³⁷ τους στὴν ὀρθόδοξη πίστη, **χωρὶς νὰ ἀμφισβητηθεῖ τὸ κῶρος τῆς ἱερωσύνης των**. Ἐπίσης, σύμφωνα με τὴ μαρτυρία τοῦ Μ. Βασιλείου, ἡ ἐκκλησία ἀποκατέστησε τοὺς ἐκ τῶν Ἐγκρατιτῶν προσελθόντας στὴν ἐκκλησία ἐπισκόπους⁷³⁸. Καὶ οἱ ὑπὸ τοῦ Μονοφυσίτου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Πέτρου Γ' τοῦ Μογγοῦ (482-490) χειροτονηθέντες ἐπίσκοποι, ἀνεγνωρίσθη τὸ κῶρος τῆς ἱερωσύνης των μαζί με τὸν βαθμὸ τους, ἀφοῦ ἀπεκήρυξαν τὸν *Εὐτυχιανισμό*. Ἐτσι, καὶ οἱ χειροτονίες ἐπισκόπων, ὑπὸ Μονοφυσιτῶν καὶ ἄλλων παραφυάδων διενεργηθειῶν, ἔγιναν δεκτὲς στους οικείους βαθμούς τους οποίους κατείχον οἱ ἐπανεισδεχόμενοι, μετὰ τὴν ἐπίδοση λιβέλλου πίστεως αὐτῶν στὴν Α' Οἰκουμενικὴ σύνοδο. Ἐπίσης, **τὰ περισσότερα μέλη τὰ μετάσχοντα στὴν Β' ἐν Τρούλῳ Οἰκουμενικῆ εἶχαν χειροτονηθεῖ ὑπὸ Μονοθελητῶν ἐπισκόπων⁷³⁹, ἐνῶ οἱ στὴν αἵρεση γεννηθέντες καὶ**

---

⁷³⁵ Εἰδικὰ κατὰ τὴν περίοδο τῶν ἐρίδων μεταξὺ Ρώμης –Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ Φωτίου, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἀλλεπάλληλες ἐκατέρωθεν καθαιρέσεις δὲν ἐμπόδιζαν τὴν ὑπὸ τῶν καθηρημένων διενέργεια νέων χειροτονιῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν δύο πλευρῶν ἀναγνώριση αὐτῶν ὡς ἐγκύρων. Βλ. Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Ρώμη καὶ τὸ παπικὸ Πρωτεῖο*.

⁷³⁶ ΡΠΣ, τόμ. Γ', σελ. 478.

⁷³⁷ I. Getcha, *Ἡ Ἀκολουθία τῆς ἐπισκοπικῆς Χειροτονίας στὴν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία*, σελ. 9-10.

⁷³⁸ ΡΠΣ, τόμ. Δ', σελ. 91.

⁷³⁹ MANSI 12, 1047. Πρακτικὰ Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, «...ἀλλὰ μὴν καὶ οἱ πλείους τῶν ἐν τῇ Ἐκτῇ ἀγία Συνόδῳ συνεδρουσάντων, ὑπὸ Σεργίου, Πύρρου, Παύλου, Πέτρου ἐκεχειροτόνητο, τῶν καθηγητῶν τῆς αἵρέσεως τῶν Μονοθελητῶν, ἐπειδὴ ἀμοιβαδὸν οὗτοι τὸν Κωνσταντινουπόλεως θρόνον ἐκπληρώσαντο. Καὶ ἀπὸ τοῦ ἐσχάτου αὐτῶν καθηγησαμένου τοῦ θρόνου ΚΠόλεως Πέτρου ἕως

χειροτονηθέντες ὑπὸ Εἰκονομάχων ἐπισκόπων «...ἐν ταύτῃ τῇ αἵρέσει ἡμῶν γεννηθέντες ἀνετράφημεν καὶ ἠϋξήθημεν...», ἀφοῦ ἀπεκήρυσαν τὴν αἵρεση, ἔγιναν δεκτοὶ στοὺς οἰκείους βαθμούς τους⁷⁴⁰.

Ἀλλά, καὶ νεότερες τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων περιπτώσεις μέχρι καὶ πρόσφατες, ἐπιβεβαιώνουν τὴν πρακτικὴ αὐτὴ τῆς ἐκκλησίας, ὡς δυνατότητα ἀσκήσεως οἰκονομίας, ὅπως σὲ περιπτώσεις εἰσοδοχῆς κληρικῶν ἀνευ ἀναχειροτονίας, καὶ ἄλλες διὰ ἐφαρμογῆς τῆς ἀκρίβειας. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο ἐντυπωσιάζει εἶναι τὸ γεγονός ὅτι, οἱ αὐτὲς περιπτώσεις χειροτονιῶν, ἀντιμετωπίζονται διαφορετικὰ σὲ κάθε ἐποχὴ καὶ κάθε τόπο, ἄλλοτε διὰ οἰκονομίας, καὶ ἄλλοτε δι' ἀκρίβειας, ὄχι ἀσφαλῶς ὡς ἀποτέλεσμα ἄγνοιας ἢ ἀδυναμίας, ἀλλὰ ἔνεκα ἐκκλησιαστικῆς διακρίσεως καὶ ποιμαντικῆς εὐθύνης. Περιπτώσεις Ρωμαιοκαθολικῶν κληρικῶν, κατὰ τὰ μέσα τοῦ 19 αἰῶνα, προσιόντων στὴν Ὁρθόδοξη ἐκκλησία, ἀναβαπτισθέντες, ἀναχειροτονήθηκαν, κατ' ἀκρίβειαν τῆς «ἐφαρμογῆς» τῶν Ἱερῶν Κανόνων⁷⁴¹, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι αὐτοὶ αἰτήθηκαν τὴν κατ' οἰκονομίᾳ εἰσοδοχὴ των στὴν Ὁρθόδοξη ἐκκλησία⁷⁴², τὴν ὁποία τῆς τὴν ἀρνήθηκε λόγῳ «...ἀνόμου καὶ βεβήλου

τῆς Ἐκτῆς Συνόδου, ἔτη οὐ πλέον διήλθον ἢ δεκαπέντε. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ γενόμενοι, Θωμᾶς, καὶ Ἰωάννης, καὶ Κωνσταντῖνος ἀρχιερεῖς ἐν τῷ προδηλωθέντι χρόνῳ, τῆς χειροτονίας τῶν ὀνομασθέντων αἱρετικῶν γεγόνασι, καὶ ἔνεκεν τούτου οὐκ ἀπεδοκιμάσθησαν· ἀπὶ πενήκοντα γὰρ ἐνιαυτοὺς τὸ τηλικαῦτα ἡ αἵρεσις διήρκεσεν. Ἀλλ' οἱ τῆς Ἐκτῆς Συνόδου Πατέρες αὐτοὺς τοὺς τέσσαρας ἀναθεμάτισαν, καίπερ χειροτονία αὐτῶν ὄντες. Ἡ ἀγία Σύνοδος εἶπε. Πρόδηλον τοῦτο. Κωνσταντῖνος ὁ ὀσιώτατος ἐπίσκοπος Κωνσταντίας τῆς Κύπρου εἶπεν· Ἀποδέδεικται ἱκανῶς, τιμιώτατοι ἀδελφοί, καὶ περὶ τούτου, ὅτι οἱ ἐξ αἱρετικῶν προσερχόμενοι δεκτοὶ εἰσιν· ἐὰν δέ τις ἐπίτηδες πρὸς αἱρετικὸν πορευθῆ καὶ λάβῃ χειροτονίαν, ἄδεκτος ἔστω». Ἰ. Κοτσώνη (Ἀρχιμ., εἶτα Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν), *Ἡ Κανονικὴ ἀποψις περὶ τῆς Ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν Ἑτεροδόξων*, σελ. 177, βλ. ὑπ. 443.

⁷⁴⁰ MANSI 12, 1031. Α' Πράξι Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ἰ. Κοτσώνη (Ἀρχιμ., εἶτα Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν), *Ἡ Κανονικὴ ἀποψις περὶ τῆς Ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν Ἑτεροδόξων*, σελ. 177, βλ. ὑπ. 444.

⁷⁴¹ Βλ. Ἰ. Κοτσώνη (Ἀρχιμ., εἶτα Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν), *Ἡ Κανονικὴ ἀποψις περὶ τῆς Ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν Ἑτεροδόξων*, σελ. 177-181, βλ. ὑπ. 455.

⁷⁴² «...ἡ ὑπετέρα Ἀγιότης ἐν ἀγάπῃ προσδέξεται ἡμᾶς ἅπαντας μετὰ παντὸς τοῦ κλήρου προσερχομένους καὶ ἐν οἰκονομίᾳ καὶ συγκαταβάσει ἀναγνωρίσει τε καὶ ἐπικυρώσει τὴν

ἀποδεικνυομένης τῆς χειροτονίας τοῦ πρώτου τῶν κατολίκων ἐπισκόπου...»⁷⁴³. Οἱ περιπτώσεις Οὐνιτῶν, ὅπως καὶ ἄλλων τὴν περίοδο αὐτὴ ἀντιμετωπίζονται διὰ χρίσεως ἀγίου Μύρου, ἐπιδόσεως λιβέλλου καὶ ἀναχειροτονίας. Ἐπίσης, προέκυψε περίπτωση, μέλος τῆς Ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖο γίνεται δεκτὸ διὰ χρίσματος καὶ ἀναχειροτονίας, ἐνῶ ἄλλο μέλος τῆς Ἐπισκοπελιανῆς (Ἀγγλικανικῆς ἐν Ἀμερικῇ) ἐκκλησίας, δι' ἀναβαπτισμοῦ καὶ ἀναχειροτονίας, «ἐπὶ τὸ ἀσφαλέστερον»⁷⁴⁴. Ἀλλά, καὶ κατὰ τὸν κ' αἰῶνα ἔχουμε περιπτώσεις Ρωμαιοκαθολικῶν προσελθόντων στὴν ὀρθόδοξη ἐκκλησία διὰ χρίσματος καὶ ἀναχειροτονίας⁷⁴⁵.

Στὰ παραδείγματα αὐτὰ βλέπουμε, ὅτι ἐπὶ μεμονομένων περιπτώσεων ἀσκεῖται τὸ μέτρο τῆς ἀκρίβειας, ἐνῶ κατὰ τὸ παρελθὸν εἶδαμε περιπτώσεις ὁμαδικῆς προσελεύσεως νὰ γίνεται ἄσκηση τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας, γιὰ νὰ μὴν ἀπωλεσθεῖ τὸ ἀνεξέλεγκτο πλῆθος. Ἔτσι, ὑπάρχουν περιπτώσεις κατὰ τὶς ὁποῖες τὸ μέτρο εἰσοδοχῆς γιὰ τὴν ἀναγνώριση τοῦ κύρους τῆς ἱερωσύνης μίας συγκεκριμένης ὁμάδος αἰρετικῶν (Ναυατιανοί) ἀσκεῖται ἄνευ ἐξαιρέσεως, ἐνῶ ἐπὶ

Ἀρχιερωσύνην καὶ ἱερωσύνην τοῦ ἡμετέρου κλήρου, περὶ τῆς τιμῆς καὶ ἀξιοπρεπείας τοῦ ὁποίου φροντίζει πατρικῶς ἡ Ὑμετέρα Ἀγιότης, μετ' ἴσης μερίμνης κηδομένη καὶ ἐν ἴσῳ κατὰ πάντα βαθμῶ τάπτουσα αὐτὸν τὸν ἤδη ὑπάρχοντι κλήρῳ καὶ ἱερατεία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας». Βλ. Ἰ. Κοτσώνη (Ἀρχιμ., εἶτα Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν), *Ἡ Κανονικὴ ἄποψις περὶ τῆς Ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν Ἑτεροδόξων*, σελ. 181.

⁷⁴³ «Τούτων ἕνεκα (τῶν λόγων) λοιπὸν γνωμοδοτοῦμεν, ὅτι, αἰρομένης ἐκ τοῦ μέσου πάσης ἰδέας ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας, ὡς μηδὲν τῆς χειροτονίας αὐτῶν ἐκκλησιατικῶν ἀναγνωριζομένης, δεχθήσεται ὁ λεγόμενος ρωμαιοκατολικοεπίσκοπος Ἀμίδης ὡς ἀπλοῦς ἰδιώτης, προαγόμενος εἰς τὴν ἀρχιερωσύνην βαθμηδὸν κατὰ τὴν τάξιν τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας». Βλ. Ἰ. Κοτσώνη (Ἀρχιμ., εἶτα Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν), *Ἡ Κανονικὴ ἄποψις περὶ τῆς Ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν Ἑτεροδόξων*, σελ. 179. Βλ. Ἰ. Καρμίρη, *ΔΣΜ*, τόμ. II, σελ. 993-998.

⁷⁴⁴ Ἰ. Κοτσώνη (Ἀρχιμ., εἶτα Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν), *Ἡ Κανονικὴ ἄποψις περὶ τῆς Ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν Ἑτεροδόξων*, σελ. 183.

⁷⁴⁵ Ἰ. Κοτσώνη (Ἀρχιμ., εἶτα Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν), *Ἡ Κανονικὴ ἄποψις περὶ τῆς Ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν Ἑτεροδόξων*, σελ. 184.

ομάδος μεμονομένων περιπτώσεων ἑτεροδόξων τῆς ὁποίας ἡ ἀναγνώριση τῆς ἱερωσύνης, χωρὶς νὰ ἔχει καθολικὴ ἰσχὺ, ἐπαφίεται στὸν οἰκεῖο ἐπίσκοπο (Δονατιστές). Γιὰ τὴν καθολικὴ ἐκκλησία **τὸ κῦρος τῆς ἱερωσύνης, κατ' οἰκονομία, ἀναγνωρίζονταν μόνο στοὺς ἐπιστρέφοντας σ' αὐτὴν καὶ ὄχι γιὰ τοὺς παραμένοντας ἐκτὸς αὐτῆς.** Ἔτσι, στοὺς *Ναυατιανούς, Μασσαλιανούς ἢ Εὐχίτες, Εἰκονομάχους,* καὶ ὑπὸ ὄρους στοὺς *Δονατιστές,* ὅπως καὶ ἄλλων αἰρετικῶν ἢ ἱερωσύνη, μόνο «κατ' οἰκονομία» δύναται νὰ ἀναγνωρισθεῖ ὡς ἔγκυρη. Σὲ κάθε περίπτωση ὅμως, ἡ ἀναγνώριση τῆς ἱερωσύνης, εἴτε αὐτὴ ἦταν ἀποτέλεσμα τῆς «κατ' ἀκρίβεια» διαδικασίας, εἴτε τῆς «κατ' οἰκονομίαν» ἀποδοχῆς, ἔγκειται **στὸ γεγονός ὅτι ἡ ἀναγνώριση τοῦ κύρους τῆς ἱερωσύνης τῶν αἰρετικῶν ἢ ἑτεροδόξων κληρικῶν, ἐξηρτάτο ἀπὸ τὴν ὑπ' αὐτῶν ἀποκήρυξη τῆς αἵρέσεως,** καὶ τὴν ἔνταξή τους στὴν καθολικὴ ἐκκλησία.

Οἱ ὑποστηρικτὲς τῆς **αὐτοματοποιημένης μεταβολῆς τοῦ ἄκυρου μυστηρίου σὲ ἔγκυρο**⁷⁴⁶, θὰ ἔλεγαν ὅτι ἡ ἔνταξη ἀποτελεῖ τὸ στοιχεῖο ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο δίνει νόημα καὶ κῦρος στὰ ἐναπομείναντα «Αὐγουστίνεια» ἴχνη τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς τῶν αἰρετικῶν καὶ ἑτεροδόξων, τὰ ὁποῖα ἔξω ἀπὸ τὴν καθολικὴ ἐκκλησία ἔχουν σχετικὴ γι' αὐτὴν ἀξία, καὶ εἶναι ἐνδεχομένως ἀμφιβόλου καθαγιαστικοῦ ἀποτελέσματος. Ὅμως, ὅσο αὐτοὶ παραμένουν στὴν αἵρεση ἢ στὸ σχίσμα, θεωρούμενες μάλιστα ὡς δυνάμενες νὰ προσφέρουν αὐτὸ τὸ ὁποῖο ἐνδεχομένως ἔπαψαν νὰ ἔχουν, θὰ ἔρχονταν σὲ σύγκρουση μὲ τὴν ἔννοια τῆς Μίας ἐκκλησίας, ἢ ὁποία θὰ ἐμφανίζονταν ὡς ἓνα ἰσότιμο μὲ αὐτὴ μέλος. Στὴν πραγματικότητα ἡ αἵρεση ἢ τὸ σχίσμα πρόκειται γιὰ ἓνα γεωγραφικὸ πνευματικὰ χῶρο

---

⁷⁴⁶ Βλ. Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης*, σελ. 183-184.

ἐφαπτόμενο μὲ αὐτὸν τῆς ἐκκλησίας, πρόκειται γιὰ μία ἐπιδερμική ἐπαφή, ὅσον ἀφορᾶ στὰ κοινὰ αὐτῶν στοιχεῖα, ἢ ὅποια τοὺς δίνει τὴ δυνατότητα στοιχειώδους αὐτοσυντηρήσεως καὶ διατηρήσεως τῆς ἤδη «ἀμαυρωθείσης» αὐτῶν Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς, ἀφοῦ οἱ ἐκτὸς ἐκκλησίας χριστιανικὲς κοινότητες, κατὰ τοὺς ὑποστηρικτὰς **τῆς ἀναδρομικῆς (αὐτομάτου) ἰσχύος** τοῦ ἀνίσχυρου μυστηρίου σὲ ἰσχυρό, τὴν ὅποια ἀποκτοῦν αὐτομάτως διὰ τῆς ἐπανόδου των στὴ Μία ἐκκλησία, ἐντὸς τῆς ὅποιας τὰ ἀνίσχυρα ἢ ἀνενεργὰ μυστήρια ἀναζωογονοῦνται ἐκ τῆς μυστηριακῆς αὐτῶν παραλυσίας γιὰ νὰ καταστοῦν πλήρως ἐνεργά⁷⁴⁷. Ἡ πραγματικότητα ὅμως εἶναι ὅτι ἡ ἱερωσύνη ἐκτὸς ἐκκλησίας ἢ ὑφίσταται ἢ δὲν ὑφίσταται, καὶ ὡς ὑπαρκτὴ ἢ ὡς ἀνύπαρκτη τὴν ἀντιμετώπισαν οἱ Οἰκουμενικὲς Σύνοδοι, διακρίνοντας τὰ κανονικὰ-θεσμικὰ ὅρια αὐτῶν τῶν χαρισματικῶν.

viii. Οἱ ἐκτὸς κανονικῆς ἐκκλησίας χειροτονίες στοὺς νεότερους χρόνους

Διὰ τῆς Συνοδικῆς ἀποφάσεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τῆς 6ης Νοεμβρίου 1860 ἀσκεῖται οἰκονομία, ὅσον ἀφορᾶ στὴν προσέλευση συγκεκριμένης ομάδος κληρικῶν (σχισματικῶν) στὴ Μία ἐκκλησία: «...ἵνα οἱ τε ἱερεῖς καὶ ἐπίσκοποι τῶν λεγομένων Ρωμαιοκαθολικῶν γένωνται δεκτοὶ ἐν τοῖς κόλποις τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας **διὰ μόνης τῆς τοῦ ἁγίου Μύρου ἐπιχρίσεως μετὰ τὸ ἐπιδοῦναι λίβελλον πίστεως,**

---

⁷⁴⁷ Αὐγουστίνου Ἰππῶνος, *De baptismo*, VI 7, PL 43, 200. Βλ. Π. Τρεμπέλα, *Δογματική*, τόμ. 3, σελ. 48 ὑπ. 42.

καθάπερ οἱ θεῖοι Κανόνες διαγορεύουσι...»⁷⁴⁸. Ἔτσι λοιπόν, κατὰ τοὺς νεότερους χρόνους ἡ πλειονότητα τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων ἔχει ταχθεῖ ὑπὲρ τοῦ κύρους τῆς ἱερωσύνης τῶν ἑτεροδόξων, προσδίδοντας «ἔμμεση» ὄντολογικὰ ἐκκλησιαστικὴ ὑπαρξὴ σὲ αὐτούς, μὲ δεδομένο καὶ ἀδιαπραγμάτευτο ἀσφαλῶς τὸ γεγονός ὅτι διατηροῦν ἀδιάκοπη τὴν Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ, ἀποδεχόμενοι τὴν ἱερωσύνη ὡς μυστήριον.

Ἐνδιάμεση λύση μεταξὺ ἀκρίβειας καὶ οἰκονομίας φαίνεται νὰ ἐμφανίζει ὁ **Κωνσταντῖνος ὁ Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων**, ὁ ὁποῖος συνδέει τὸ κύρος τῆς ἱερωσύνης τῶν χειροτονιῶν τῶν ἑτεροδόξων ἐκ τῆς ἀναγνώρισεως ἢ ἀπορρίψεως τοῦ κύρους τοῦ βαπτίσματος αὐτῶν⁷⁴⁹, «*εἰ μὲν ἄδεκτον κριθεῖ τὸ βάπτισμα τῶν Δυτικῶν, ἄδεκτος πάντως καὶ ἡ χειροτονία. Εἰ δὲ ἐφαρμοσθήσεται καὶ τούτοις τὸ τῆς οἰκονομίας, καὶ ἡ χειροτονία, οἶμαι, δεχθήσεται κατὰ τὸν ἡ' τῆς Α' Οἰκουμενικῆς καὶ τὸν α' τοῦ Μ. Βασιλείου κλπ. (τίθεται γὰρ πάντως ἱερεὺς ὁ βαπτίζων)· παρ' ἀνιέρου δὲ βάπτισμα δεκτὸν οὐκ ἂν γένοιτο· ἀναχειροτονεῖν δὲ τὸν ὡς κεχειροτονημένον καὶ ἱεροπραγοῦντα δεδεγμένον, ἀθέμιτον*»⁷⁵⁰. Ἔτσι, κατὰ τὸν ἴδιο, ἂν γίνεαι δεκτὸ τὸ βάπτισμα κατ' οἰκονομίαν, κατ' οἰκονομίαν δύναται νὰ γίνεαι δεκτὴ καὶ ἡ χειροτονία.

---

⁷⁴⁸ Μ. Θεοτοκά, ΝΟΠ 373. Βλ. σελ. 371-372, ὑπ. 1, «Τὸ προκείμενον ζήτημα, καὶ ἰδίαν τὸ πῶς δεῖ δέχεσθαι τοὺς ὑπὸ σχισματικοῦ καὶ καθηρημένου ἐπισκόπου κεχειροτονημένους κληρικούς λίαν ἀπησχόλησε τὴν Ἐκκλησίαν κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους. Μετὰ μακρᾶς περὶ τοῦ ζητήματος τούτου συζητήσεως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἐζητήθησαν αἱ γνώμαι πασῶν τῶν Ἀυτολεφάλων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, αἵτινες πᾶσαι ἀποφαίνονται διὰ τῶν Ἀποκριτικῶν αὐτῶν ἐπιστολῶν, ἀναγνωσθειῶν ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς 19 Νοεμβρίου 1880, ὅτι δεῖ δέχεσθαι τοὺς τοιοῦτους μετὰ τοῦ βαθμοῦ αὐτῶν δι' ἀπλῆς χειροθεσίας καὶ εὐχῆς, Μύρω μόνον χρισμένους, ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἀποφαινομένης κατ' ἀρχὴν ὑπὲρ τῆς ἀναχειροτονίας τῶν τοιοῦτων, καταλιπούσης ὁμῶς τὴν γνώμην αὐτῆς τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ τῆς Ἐκκλησίας τῆς ΚΠόλεως».

⁷⁴⁹ Ἰ. Κοτσώνη (Ἀρχιμ., εἶτα Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν), Ἡ Κανονικὴ ἀποψὶς περὶ τῆς Ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν Ἑτεροδόξων, σελ. 171-173, ὑπ. 422.

⁷⁵⁰ Τὰ Σωζόμενα, τόμ. Α', σελ. 492, πρβλ. σελ. 512.

ix. Ἐμμεση καὶ ἄμεση κατ' οἰκονομία ἀναγνώριση τῆς ἱερωσύνης τῶν ἑτεροδόξων

Ἐκτὸς τῶν περιπτώσεων αἰρετικῶν οἱ ὁποῖοι ἔγιναν δεκτοὶ στὴν καθολικὴ ἐκκλησία, εἴτε δι' ἀναχειροτονίας, εἴτε δι' ἀναγνωρίσεως «κατ' οἰκονομία» τοῦ κύρους τῆς ἱερωσύνης αὐτῶν προσερχομένων στὴ Μία ἐκκλησία, τίποτε ἄλλο δὲν θὰ ἴσχυε ἀπὸ τὰ δύο, ἂν καὶ ὅσο αὐτοὶ παρέμεναν στὴν αἵρεση. Ἀλλὰ ὅμως, «κατ' ἔμμεσο» τρόπο, ἄνευ οἰασδῆποτε διαδικασίας, εἶναι φαινομενικὰ δυνατὴ ἡ ἀναγνώριση τῆς ἱερωσύνης τῶν αἰρετικῶν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας, δι' ἀπλῆς συμμετοχῆς τῆς σὲ κοινὴ μὲ αὐτοὺς τελετῆ ἢ γενικῶς διὰ συμπροσευχῆς μαζί τους. Τὴν ἀρνητικὴ ἐπ' αὐτοῦ θέση τῆς ἐκκλησίας ἐκφράζει ὁ με' Ἱερὸς Κανόνας τῶν Ἀποστόλων, ὁ ὁποῖος σὲ περίπτωσι συμπροσευχῆς μὲ αἰρετικό⁷⁵¹, ἀφορίζει τὸν κληρικὸ «...συνευξάμενος μόνον, ἀφοριζέσθω...», ἐνῶ σὲ περίπτωσι κατὰ τὴν ὁποία τοῦ ἐπιτρέψει ἱεροπραξία τὸν καθαιρεῖ «...εἰ δὲ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς ὡς κληρικοῖς ἐνεργῆσαι

---

⁷⁵¹ ΡΠΣ, Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας, Ἀπόκρισις θ', τόμ. Δ', σελ. 336. «Εἰ ὀφείλει κληρικὸς εὔχεσθαι παρόντων Ἀρειανῶν ἢ ἄλλων αἰρετικῶν, ἢ εἰ οὐδὲν αὐτὸν βλάπτει ὅπταν αὐτὸς ποιῇ τὴν εὐχήν, ἤγουν τὴν προσφορὰν; Ἀπόκρισις. Ἐν τῇ θεῖᾳ ἀναφορᾷ ὁ διάκονος προσφωνεῖ πρὸ τοῦ ἀσπασμοῦ· Οἱ ἀκοινωνήτοι περιπατήσατε. Οὐκ ὀφείλουσιν οὖν παρεῖναι, εἰ μὴ ἂν ἐπαγγέλωνται μετανοεῖν καὶ ἐκφεύγειν τὴν αἵρεσιν». «...δὲν δύναται νὰ ἐφαρμοσθοῦν σήμερον καὶ πρέπει νὰ τροποποιηθοῦν αἱ διατάξεις αἱ κανονίζουσαι τὰς σχέσεις τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν πρὸς τοὺς ἑτεροδόξους καὶ ἑτεροθρήσκους. Δὲν δύναται ἡ Ἐκκλησία νὰ ἔχη διατάξεις ἀπαγορευούσας τὴν εἴσοδον εἰς τοὺς ναοὺς τῶν ἑτεροδόξων καὶ τὴν μετ' αὐτῶν συμπροσευχὴν καθ' ἣν στιγμὴν αὕτη διὰ τῶν ἐκπροσώπων αὐτῆς προσεύχεται ἀπὸ κοινοῦ μετ' αὐτῶν διὰ τὴν τελικὴν ἔνωσιν ἐν τῇ πίστει, τῇ ἀγάπῃ καὶ τῇ ἐλπίδι. Περισσότερα ἀγάπη πρέπει νὰ «ἀρδρῶση» πολλὰς κανονικὰς διατάξεις «πρὸς ζωογονίαν». Ἐπιβάλλεται τροποποίησις ὠρισμένων διατάξεων ἐπὶ τὸ φιλανθρωπότερον καὶ ρεαλιστικότερον. Ἡ Ἐκκλησία δὲν δύναται καὶ δὲν πρέπει νὰ ζῆ ἐκτὸς τόπου καὶ χρόνου...». Βλ. Β. Ἀρχοντῶνη (Ἀρχιμ. νῦν Οἰκ. Πατριάρχου), *Περὶ τὴν Κωδικοποίησιν τῶν Ἱ. Κανόνων καὶ τῶν Κανονικῶν Διατάξεων*, σελ. 72.

τι, καθαιρείσθω...»⁷⁵². Σύμφωνα με τὸν προηγούμενο Ἱερό Κανόνα εἶναι καὶ ὁ μζ', ὁ ὁποῖος ἐπιβάλλει τὴν αὐτὴ ποινὴ στοὺς κληρικούς οἱ ὁποῖοι δὲν διακρίνουν τὸ ἀληθινὸ μυστήριον ἀπὸ τὸ μολυσμένο, καὶ τοὺς πραγματικούς ἱερεῖς ἀπὸ τοὺς ψευδεῖς «...μὴ διακρίνων ἱερέας ψευδοἱερέων...»⁷⁵³. Ἀλλὰ ὅμως, ἀμφότεροι οἱ Ἱεροὶ Κανόνες, ὅπως καὶ ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι ἀφοροῦν στὸ θέμα, ἀπαντοῦν στὸ ἐνδεχόμενο τῆς «κατ' ἀκρίβεια» ἀναγνώρισεως τοῦ κύρους τῆς ἱερωσύνης τῶν ἑτεροδόξων αἰρετικῶν ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ἡ μυστηριακὴ (πρακτικῶς) «ἔμμεση» σύμπραξη ὀρθοδόξων μεθ' ἑτεροδόξων κληρικῶν, **προσδίδει ἐξ ἀντικειμένου κύρος καὶ ὑπόσταση** στὴν ἱερωσύνη τῶν τελευταίων, τὴν ὁποία οἱ συγκεκριμένοι Ἱεροὶ Κανόνες - μεταξὺ ἄλλων - ἀποκλείουν ἀπολύτως ὡς πράξη ἔμμεσης ἀναγνώρισεως⁷⁵⁴.

Ὅσον ἀφορᾷ στὴν «ἔκτακτη κατ' οἰκονομία ἀναγνώριση» τοῦ κύρους τῆς ἱερωσύνης τῶν ἑτεροδόξων, ὑπάρχει ἡ ια' Ἀπόκριση τοῦ **Νικηφόρου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Ὁμολογητοῦ**, ἐκ τῶν σχετικῶν «δευτεροκανονικῶν» Ἐρωταποκρίσεων, στίς ὁποῖες ἀναφέρεται στοὺς «κοινωθέντας» κληρικούς, δηλαδὴ σὲ κληρικούς οἱ ὁποῖοι προσεχώρησαν στὴν αἵρεση τῶν Εἰκονομάχων, καὶ γιὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν **δυνατότητα σὲ περίπτωση ἐπείγουσας ἀνάγκης χορηγήσεως μυστηριακῆς συνδρομῆς πρὸς ἐμπερίστατο ὀρθόδοξο πιστό, ἐν ἀπουσίᾳ ὀρθοδόξου κληρικοῦ**. Ἡ Ἐρωταπόκριση λόγῳ τῆς σπουδαιότητος καὶ τοῦ πρακτικοῦ

---

⁷⁵² ΡΠΣ, Ἀποστ. Κανὼν με', τόμ. Β', σελ. 60. «Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, αἰρετικοῖς συννευξάμενος μόνον, ἀφοριζέσθω· εἰ δὲ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς ὡς κληρικοῖς ἐνεργῆσαι τι, καθαιρείσθω». ΡΠΣ, Βαλσαμώνος, τόμ. Β', σελ. 60. «Ἐνταῦθα μὴ εἴπης ἐν ναῶ... συννεύξασθαι μετὰ αἰρετικῶν... ἀλλ' ἐκλαβοῦ τὸ συννεύξασθαι εἰς τὸ ἀπλῶς κοινωνῆσαι, καὶ ἡμερώτερον διατεθῆναι ἐπὶ τῇ εὐχῇ αἰρετικοῦ».

⁷⁵³ ΡΠΣ, Ἀποστ. Κανὼν μζ', τόμ. Β', σελ. 62.

⁷⁵⁴ Ἰ. Κοτσώνη (Ἀρχιμ., εἴτα Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν), *Ἡ Κανονικὴ ἀποψις περὶ τῆς Ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν Ἑτεροδόξων*, σελ. 185-186.

χαρακτήρος της παρατίθεται ἔνταῦθα: «*ΕΡΩΤΗΣΙΣ. Περὶ τῶν θελότων βαπτισθῆναι, ἂν μὴ εὐρεθῆ ὀρθόδοξος πρεσβύτερος ἢ ἄμεμπτος, εἰ χρή βαπτισθῆναι ὑπὸ τῶν κοινωθέντων ἱερέων ἢ ἀκηρύκτων, μάλιστα ἂν θάνατος κατεπείγη. ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ. Τύπος τοιοῦτος ἐξεφωνήθη ἔνταῦθα παρά τε ὁμολογητῶν ἱεραρχῶν τε καὶ καθηγουμένων, τοὺς εἰρημένους πρεσβυτέρους παύεσθαι μὲν τῆς λειτουργίας διὰ τὴν αἰρετικὴν κοινωνίαν, συγχωρεῖσθαι δέ, μὴ εὐρισκομένου ἱερέως, καὶ βαπτίζειν καὶ μεταδιδόναι τῶν ἀγιασμάτων, προτετελεσμένων ἐξ ἀκρατήτου ἱερέως, σχῆμά τε δίδοναι μοναχοῦ, εὐχὴν τε ποιεῖν ἐπὶ ἐκκομιδῇ, Εὐαγγέλιόν τε ἐκφωνεῖν ἐπὶ ὄρθρου, καὶ γε τῶν Θεοφανείων ὕδωρ εὐλογεῖν, ὡς εἴρηται, κατὰ περίστασιν, διὰ τὸ μὴ ἐναπομένειν τοὺς λαοὺς παντάπασι ἀνηκόους τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ἀφωτίστους. Εἰ οὖν συναρέσκει καὶ ὑμῖν, κρατεῖτω ὁ τοιοῦτος τύπος καὶ ἐν τοῖς αὐτόθι*»⁷⁵⁵. Ἐκ τῆς ἀποκρίσεως τοῦ Νικηφόρου συμπεραίνεται ὅτι «κατ' οἰκονομία» δύναται νὰ ὑπάρξει ἀνταπόκριση στὸ αἶτημα πρὸς ἱκανοποίηση τῶν αἰτούντων, γεγονός τὸ ὁποῖο καθιστᾶ ἤδη δεδομένη τὴν ἀναγνώριση τοῦ κύρους τῆς ἱερωσύνης τῶν ἑτεροδόξων «κατ' ἔμμεσο» τρόπο, ὅπως καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς ἀπορρέοντα ἀποτελέσματα, ἐνῶ σύμφωνα μὲ τὸν ἴδιο ἱερό Πατέρα **κατ' ἀρχὴν δὲν ἐπιτρέπεται ἡ εἴσοδος σὲ ναοὺς ἑτεροδόξων** «οὐ μὴ εἰσέλθω, φησίν», παρὰ μόνον κατ' οἰκονομίαν «εἰς τὸ ψάλλειν καὶ εὐχεσθαι» ἢ «ἀσπάσασθαι τὸ τοῦ ἁγίου λείψανον»⁷⁵⁶. Ἀλλά, ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἀνωτέρω ἀφορᾶ στὴν κρίση τοῦ ἴδιου

---

⁷⁵⁵ ΡΠΣ, Νικηφόρου Κωνσταντινουπόλεως, *Ἀπόκρισις ια'*, τόμ. Δ', σελ. 431ζ'-431η'.

⁷⁵⁶ ΡΠΣ, Νικηφόρου Κωνσταντινουπόλεως, *Ἀπόκρισις γ'*, τόμ. Δ', σελ. 431. «*Ερώτησις. Περὶ τῶν κοινωθεισῶν ἐκκλησιῶν ἐκ τῶν ἱερέων, κοινωησάντων τῇ αἵρεσει, καὶ κατεχομένων ὑπ' αὐτῶν, εἰ χρή εἰσεῖναι εἰς αὐτάς χάριν εὐχῆς καὶ ψαλμωδίας. Ἀπόκρισις. Οὐ χρή τὸ καθόλου εἰς τοιαύτας ἐκκλησίας εἰσεῖναι, κατὰ τοὺς εἰρημένους τρόπους, ἐπειδὴ γέγραπται Ἰδοὺ ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος. Ἀμα γὰρ τῷ εἰσαχθῆναι τὴν αἵρεσιν, ἀπέστη ὁ ἔφορος τῶν ἐκεῖσε ἄγγελος, κατὰ τὴν φωνὴν τοῦ μεγάλου Βασιλείου, καὶ κοινὸς οἶκος ὁ τοιοῦτος χρηματίζει ναός, καί· **Οὐ μὴ εἰσέλθω, φησίν**, εἰς ἐκκλησίαν πονηρευομένων, καὶ ὁ ἀπόστολος· *Τίς συγκατάθεσις ναοῦ Θεοῦ μετὰ εἰδώλων;*».*

τοῦ ἐρωτῶντος καὶ ἀποδέκτου τῆς ἀποκρίσεως, διότι ἀντικειμενικά, δὲν θὰ μπορούσε νὰ ἰσχύει κάτι ἄλλο, ἀφοῦ ὁ ὑπὸ μορφὴ ἀποκρίσεως Κανόνας, ὁ ὁποῖος υἰοθετεῖ ἐν προκειμένῳ τὴν ἄσκηση τῆς οἰκονομίας, δὲν εἶναι οἰκουμενικοῦ κύρους καὶ ἰσχύος, ἐπομένως δύναται νὰ ἐλεγχθεῖ κανονικῶς γιὰ τὴν ὀρθότητά του. Καὶ ἐλέγχεται, καθ' ὅτι προσκρούει στοὺς με' καὶ μζ' Ἀποστολικούς καὶ ἄλλους Ἱερούς Κανόνες⁷⁵⁷, οἱ ὁποῖοι

ΡΠΣ, Νικηφόρου Κωνσταντινουπόλεως, Ἀπόκρισις δ', τόμ. Δ', σελ. 431δ'-431ε'. «Ἐρώτησις. Περὶ τῶν κοινωθειῶν Ἐκκλησιῶν ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἱερέων καὶ (μὴ) κατεχομένων ὑπ' αὐτῶν, εἰ χρὴ ἐν αὐταῖς ψάλλειν καὶ εὔχεσθαι. Ἀπόκρισις, Χρὴ μὲν οὖν εἰσιέναι ἐν ταῖς τοιαύταις ἐκκλησίαις εἰς τὸ ψάλλειν καὶ εὔχεσθαι, ἀλλ' εἴπερ ἀσφαλῶς μὴ καταχραίνονται ὑπὸ τῶν (αὐτῶν), ἀλλὰ κατέχονται ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων ἐς τόδε. Τετύπεται δὲ ἐνταῦθα, ὑπὸ σεσωσμένου ἐπισκόπου ἢ ἱερέως, τὰ ἀνοιξία τῆς ἐκκλησίας γίνεσθαι, ὑποφαινομένης εὐχῆς, ὥστε, εἰ τοῦτο γένοιτο, καὶ τὸ λειτουργεῖν ἐκεῖσε οὐκ ἀπαῖδον. Παράδειγμα τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον, ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως παρακαλούμενον, μίαν ταύτην χάριν παρασχέσθαι, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἕνα ναὸν παραδοῦναι τοῖς Ἀρειανοῖς εἰς τὸ συνάγεσθαι, κατανεῦσαι, ἄνπερ ἐν Κωνσταντινουπόλει λήψοιτο καὶ αὐτὸς τὴν αὐτὴν χάριν, τοῦ συνάγεσθαι τοὺς ὀρθοδόξους ἐν ἐνὶ ναῶ, προκατεχομένῳ ὑπὸ τῶν Ἀρειανῶν». ΡΠΣ, Νικηφόρου Κωνσταντινουπόλεως, Ἀπόκρισις ε', τόμ. Δ', σελ. 431ε'. «Ἐρώτησις. Περὶ τῶν ἐν σώματι ἁγίων, εἰ χρὴ εἰσιέναι εἰς κοιμητήρια αὐτῶν καὶ εὔχεσθαι καὶ προσκυνεῖν αὐτοῖς, κατεχομένοις ὑπὸ τῶν μισθῶν ἱερέων. Ἀπόκρισις. Οὐ παραχωρεῖ ὁ κανὼν, κατὰ τὰ προδηλωθέντα, εἰσιέναι εἰς τὰ κοιμητήρια αὐτῶν, γέγραπται [γάρ:] Ἰνατὶ ἡ ἐλευθερία μου κρίνεται ὑπὸ ἄλλης συνειδήσεως; Εἰ μὴ τι ἂν ἐξ ἀνάγκης, κατὰ μόνον τὸ ἀσπάσασθαι τὸ τοῦ ἁγίου λείψανον, ἢ εἴσοδος γένοιτο».

⁷⁵⁷ Κλήμεντος Ρώμης, Ἀποστολικαὶ Διαταγαί, VI, XVIII ΒΕΠΕΣ 2, 106. ΡΠΣ, Ἀποστ. ι', τόμ. Β', σελ. 14. «Εἰ τις ἀκοινωνήτω καὶ ἐν οἴκῳ συνεύξεται, οὗτος ἀφοριζέσθω».

ΡΠΣ, Ἀποστ. ξδ', τόμ. Β', σελ. 81-82. «Εἰ τις κληρικός, ἢ λαϊκός, εἰσέλθῃ εἰς συναγωγὴν Ἰουδαίων ἢ αἰρετικῶν προσεύξασθαι, καὶ καθαιρείσθω καὶ ἀφοριζέσθω».

ΡΠΣ, Ἀντιοχ. Κανὼν β', τόμ. Γ', σελ. 125-126. «Πάντας τοὺς εἰσιόντας εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ τῶν ἱερών Γραφῶν ἀκούοντας, μὴ κοινωνούντας δὲ εὐχῆς ἅμα τῷ λαῶ, ἢ ἀποστρεφόμενους τὴν ἁγίαν μετάληψιν τῆς εὐχαριστίας κατὰ τινὰ ἀταξίαν, τούτους ἀποβλήτους γίνεσθαι τῆς ἐκκλησίας, ἕως ἂν ἐξομολογησάμενοι, καὶ δεῖξαντες καρποὺς μετανοίας, καὶ παρακαλέσαντες, τυχεῖν δυναθῶσι συγγνώμης· μὴ ἐξεῖναι δὲ κοινωνεῖν τοῖς ἀκοινωνήτοις, μηδὲ κατ' οἴκους συνελθόντας συνεύχεσθαι τοῖς μὴ τῇ ἐκκλησίᾳ συνευχομένοις, μηδὲ ἐν ἑτέρα ἐκκλησίᾳ ὑποδέχεσθαι τοὺς ἐν ἑτέρα ἐκκλησίᾳ μὴ συναγομένους. Εἰ δὲ φανείη τις τῶν ἐπισκόπων, ἢ πρεσβυτέρων, ἢ διακόνων, ἢ τις τοῦ κανόνος τοῖς ἀκοινωνήτοις κοινωνῶν, καὶ τοῦτον ἀκοινωνήτων εἶναι, ὡς ἂν συγγέοντα τὸν κανόνα τῆς ἐκκλησίας». ΡΠΣ, Λαοδικ. Κανὼν θ', τόμ. Γ', σελ. 179. «Περὶ τοῦ μὴ συγχωρεῖν εἰς τὰ κοιμητήρια, ἢ εἰς τὰ λεγόμενα μαρτύρια πάντων τῶν αἰρετικῶν ἀπιέναι τοὺς τῆς ἐκκλησίας, εὐχῆς ἢ θεραπείας ἕνεκα· ἀλλὰ τοὺς τοιούτους, ἐὰν ὡς πιστοί, ἀκοινωνήτους γίνεσθαι μέχρι τινός. Μετανοοῦντας δὲ, καὶ ἐξομολογούμενους, ἐσφάλλαι, παραδέχεσθαι».

ΡΠΣ, Λαοδικ. Κανὼν λδ', τόμ. Γ', σελ. 200. «Ὅτι οὐ δεῖ πάντα Χριστιανὸν ἐγκαταλείπειν μάρτυρας Χριστοῦ, καὶ ἀπιέναι πρὸς τοὺς ψευδομάρτυρας, τουτέστιν αἰρετικῶν, ἢ αὐτοὺς πρὸς τοὺς προειρημένους αἰρετικούς γενομένους· οὗτοι γὰρ ἀλλότριον τοῦ Θεοῦ τυγχάνουσιν. Ἔστωσαν οὖν ἀνάθεμα οἱ ἀπερχόμενοι πρὸς αὐτούς».

ἐμμέσως, ἀλλὰ ρητῶς δίνουν ἀρνητική ἀπάντηση ἐπὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος, ἐνῶ ἔνεκα τοῦ οἰκουμενικοῦ κύρους καὶ τῆς ἰσχύος αὐτῶν, ποὺ ἀπέκτησαν λόγω τῆς ἐπικυρώσεως των ὑπὸ τῆς Β' ἐν Τρούλῳ, εἶναι ἀκαταμάχητοι καὶ ἀντίθετοι πρὸς τήν, ἔστω καὶ ἐμμέσως, ἀναγνώριση τῆς ἱερωσύνης τῶν ἑτεροδόξων αἰρετικῶν ὡς ἔγκυρης. Ἦσσοнос σημασίας «ἔμμεση» ἀναγνώριση τοῦ κύρους τῆς ἱερωσύνης αἰρετικῶν ἢ σχισματικῶν, εἶναι οἱ περιπτώσεις **μυστηριακῆς-τελετουργικῆς διακοινωνίας**⁷⁵⁸, ὅπως ἡ ἀναγνώριση τοῦ βαπτίσματος ἑτεροδόξου μέσῳ μικτοῦ γάμου⁷⁵⁹, τῆς ταφῆς ἑτεροδόξων⁷⁶⁰, ἀλλὰ καὶ ἡ **ἄνευ μυστηριακοῦ χαρακτήρος** δραστηριότητες, ὅπως μέσῳ ἐγκυκλίων⁷⁶¹, ἐπισήμων ἀποστολῶν καὶ ἀντιπροσωπιῶν, προφορικῶν ἢ γραπτῶν προσφωνήσεων, ἀλληλογραφίας, ἀπονομῶν ἐκκλησιαστικῶν διακρίσεων ἐκατέρωθεν, καθὼς καὶ ἄλλες εἰδικές περιπτώσεις ἁγιαστικοῦ χαρακτήρος, ὅπως τῆς ἐπιδόσεως ἀντιδώρου⁷⁶², ἁγιασμοῦ, ἀρτοκλασίας, κολλύβων, ἱερῶν λειψάνων, κειμηλίων⁷⁶³.

ΡΠΣ, Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας, *Ἀπόκρισις θ'*, τόμ. Δ', σελ. 336. «...*Ἐν τῇ θείᾳ ἀναφορᾷ ὁ διάκονος προσφωνεῖ πρὸ τοῦ ἀσπασμοῦ· Οἱ ἀκοινωνητοὶ περιπατήσατε. Οὐκ ὀφείλουσιν οὖν παρεῖναι, εἰ μὴ ἂν ἐπαγγέλωνται μετανοεῖν καὶ ἐκφεύγειν τὴν αἵρεσιν*».

⁷⁵⁸ Βλ. Ἰ. Καρμίρη, *Ὁ Ὁρθόδοξο-Προτεσταντικὸς Διάλογος, Σύντομος ἐπισκόπησις τῆς ἐξελιξέως αὐτοῦ*, σελ. 175-176.

⁷⁵⁹ Βλ. Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης*, σελ. 191-193.

⁷⁶⁰ Ἐνθυμίζουσα τὴν χρήση τῆς οἰκονομίας τοῦ Νικηφόρου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Ὁμολογητοῦ, εἶναι ἡ ὑπ' ἀριθ. 1621/343 ἀπὸ 15 Μαρτίου 1821 ἐγκύκλιος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἐπιτρέπεται σὲ ὀρθόδοξους ἱερεῖς νὰ κηδεύσουν ἑτεροδόξους χριστιανούς, ὅταν δὲν ὑπάρχουν ἐκεῖ ἱερεῖς τῆς ἴδιας αὐτῶν ὁμολογίας. *Μικρὸν Εὐχολόγιον ἢ Ἁγιασματάριον*. Ἔκδοσις τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἀθήνα 2012⁹, σελ. 296. Βλ. Ἰ. Καρμίρη, *ΔΣΜ*, τόμ. II, σελ. 1004, 1006-1009, 1015-1019, 1024-1025.

⁷⁶¹ Βλ. Ἰ. Κοτσώνη (Ἀρχιμ., εἶτα Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν), *Ἡ Κανονικὴ ἄποψις περὶ τῆς Ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν Ἑτεροδόξων*, σελ. 192-198.

⁷⁶² Γεναδίου Σχολαρίου, *Ἐπιστολὴ «Τῷ Κυρίῳ Μαξίμῳ τῷ κατὰ κόσμον Σοφινῷ καὶ πᾶσι τοῖς ἐνασκουμένοις τῇ ἁγίᾳ Μονῇ τοῦ Σινᾶ ὀσιωτάτοις ἱερομονάχοις καὶ μοναχοῖς...»*, PG 160, 537A.: «...Ἡμεῖς δὲ λέγομεν ἵνα διδῶτε αὐτοῖς (Ἀρμενίους καὶ Λατίνους) καὶ τὸ ἀντίδωρον (Παναγία), χριστιανοὶ γὰρ εἰσι... ὡς χριστιανοὶ μετὰ πίστεως καὶ εὐλαβείας ζητοῦσι τὸν ἁγιασμόν ἡμῶν, **καὶ**

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω, ἀφοῦ ἀποκλείστηκε «κανονικῶς», πλὴν ὅμως ὄχι πρακτικῶς, τὸ ἐνδεχόμενον ἔστω καὶ τῆς «ἐμμέσου» ἀναγνώρισεως τοῦ κύρους τῶν ἑτεροδόξων, μὲ ἐπιεικέστερη τὴν ἐκτεθεῖσα ἄποψη τοῦ Νικηφόρου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Ὁμολογητοῦ, ἔχει τεθεῖ κατὰ τὸ πρόσφατο, ἀλλὰ καὶ ἀπώτερο παρελθὸν καὶ θέμα «ἀμέσου» ἀναγνώρισεως ἐξαιρετικῶς ἐκτάκτων χειροτονιῶν μεταξὺ ὀρθοδόξων καὶ ἑτεροδόξων, ἐξ αἰτίας τῆς διαθέσεως τῆς μίας πλευρᾶς πρὸς λήψη τῆς ἱερωσύνης ὑπὸ τῆς ἄλλης⁷⁶⁴, οἱ ὁποῖες τυγχάνουν κανονικῆς ἀποδοκιμασίας. Ἡ ἀμοιβαία παροχὴ τῆς ἱερωσύνης τῆς μίας πλευρᾶς στὴν ἄλλη, δημιουργεῖ ἐκατέρωθεν τὴν ἐντύπωση, ἂν ὄχι τὴ βεβαιότητα, ὅτι ἡ ἱερωσύνη τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας πρὸς αὐτὴν τῆς ἑτεροδόξου εἶναι ἰσότιμες καὶ ἰσόκυρες, ὡς νὰ ἐπέστρεψαν οἱ ἑτεροδόξοι στὴν ὀρθόδοξη ἐκκλησία ἢ ἀντιθέτως, καὶ νὰ ἔχουν ἀμφοτέρως στὸ ἀκέραιο τὴν Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ. Ἔτσι, ὁ πιστὸς «μὴ διακρίνων ἱερέας ψευδοἱερέων» βρίσκεται σὲ ἐκκλησιολογικὴ σύγχυση, ἔνεκα τῆς «ἐμμέσου» ἢ «ἀμέσου» ἀναγνώρισεως τῆς ἱερωσύνης τῶν αἰρετικῶν. Αὐτὲς ὅμως οἱ χειροτονίες, ἂν καὶ διενεργήθησαν κυρίως στὴ διασπορά, ἐξ ἀνυπερβλήτου ἀνάγκης⁷⁶⁵,

---

ἡμεῖς ὀφείλομεν διδόναι. Τὸ γὰρ «μὴ δότε τὰ ἅγια τοῖς κυσί» καὶ τὰ ἐξῆς, περὶ τῶν ἀπίστων νοεῖται. Βλ. Ἰ. Καρμίρη, ΔΣΜ, τόμ. ΙΙ, σελ. 1012-1013.

⁷⁶³ Γρηγορίου Κωνσταντινουπόλεως ΣΤ', Πρὸς τὸν Μητροπολίτην Ἀνδριανουπόλεως, «...χάριν ἁγιασμοῦ καὶ ἐξολοθρεύσεως τῆς βρωτολογιοῦ νόσου τῆς πανώλους, καὶ οἱ Ἀρμένιοι ἐζήτησαν παρομοίως νὰ ἐκτελεσθῶσιν ὑπὸ τῆς ὁσιότητός σας ἁγιασμοὶ εἰς τοὺς οἴκους αὐτῶν μετὰ τῆς ἁγίας Ζώνης... ὑποχωροῦμεν τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἡμῶν ἄδειαν, προτρεπόμενοι τῇ ὁσιότητί σας, ἵνα ὅπου ἂν προσκληθῆτε, κατ' οἴκους μόνον, ὑπὸ τῶν Ἀρμενίων, ἀπέλθητε μετὰ τῆς ἁγίας Ζώνης καὶ ἐκτελέσητε ἁγιασμοὺς μόνον ὑμεῖς, μὴ συμπροσευχομένων δηλαδὴ ἱερέων Ἀρμενίων...». Βλ. Ἰ. Καρμίρη, ΔΣΜ, τόμ. ΙΙ, σελ. 1014-1015.

⁷⁶⁴ ΡΠΣ, τόμ. Ε', σελ. 403. Πρβλ. Βούλα Πάπα Λεόντος τοῦ Ι' (1513-1521): «Προσέτι οὐδεὶς ὀρθόδοξος Ἀρχιεπίσκοπος ἢ ἐπίσκοπος νὰ ἔχη τὴν ἐξουσίαν, ὅπως νὰ προάγῃ εἰς τὴν ἱερωσύνην κληρικοὺς Λατίνους». Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἡ χειροτονία Λατίνου κληρικοῦ ὑπὸ ὀρθοδόξου ἐπισκόπου ἦταν ἤδη ἀναμφισβήτητο γεγονός. Ἰ. Κοτσώνη (Ἀρχιμ., εἶτα Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν), *Ἡ Κανονικὴ ἄποψις περὶ τῆς Ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν Ἑτεροδόξων*, σελ. 199, ὑπ. 507.

⁷⁶⁵ Βλ. Ἰ. Κοτσώνη (Ἀρχιμ., εἶτα Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν), *Ἡ Κανονικὴ ἄποψις περὶ τῆς Ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν Ἑτεροδόξων*, σελ. 198-205.

δὲν μπόρεσαν ποτὲ νὰ δημιουργήσουν κανονικὸ καθεστῶς, ἀλλὰ ἀντιθέτως διέπονται διαχρονικὰ ὑπὸ τῆς κατ' ἀκρίβεια «κανονικῆς» ἀποδοκιμασίας, καταδίκης, καὶ ἀπορρίψεως⁷⁶⁶.

---

⁷⁶⁶ «Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος Πατριάρχης εἶπεν· καὶ γὰρ ἀποτρέπομαι τοὺς διὰ τοιαύτην αἰτίαν, ἥτοι τῆς πίστεως κατάλυσιν, κεχειροτονημένους· καὶ μάλιστα ὀρθοδόξων Ἐπισκόπων παρόντων, ὅφ' ὧν ἠδύναντο χειροτονεῖσθαι. Οὕτω γάρ ἐστιν ἡ πατρικὴ ἔννοια ἐὰν δὲ συνοδικὴ ἐκφώνησις γένηται, καὶ ὁμόνοια τῶν ἐκκλησιῶν ἐπὶ ὀρθοδοξίᾳ, ὁ τολμῶν ἀπὸ τῶν βεβήλων αἰρετικῶν χειροτονεῖσθαι, τῇ καθαιρέσει ὑποπεσεῖται». Ἡ ἀγία Σύνοδος εἶπεν «αὕτη δικαί κρίσις». «Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος Πατριάρχης εἶπεν... Ὁ θεσπέσιος πατὴρ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκείνον, πλείστων ὄντων ὀρθοδόξων ἐπισκόπων, ἀπηγόρευσε τοῖς τροφίμοις τῆς Ἐκκλησίας τῇ τῶν Ἀρειανῶν χειροτονία κεχρησθαι. **Οὐδεμία γὰρ προσῆν ἀπολογία.** Ὅτι δὲ τοῦτο ἀληθές, οὐκ ἀγνοοῦντες τὴν γνώσιν τοῦ πατρὸς (τοῦ Μ. Βασιλείου) οἱ τὸν μετ' ἐκείνον τῆς ἐκκλησίας διάδοχοι, τοὺς ὑπὲρ αἰρετικῶν χειροτονηθέντας, εἶτα βελτιωθέντας ἐδέξαντο, ὡς μεμαθήκαμεν διὰ τῶν προαναγνωσθέντων». Ἰ. Κοτσώνη (Ἀρχιμ., εἶτα Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν), *Ἡ Κανονικὴ ἄποψις περὶ τῆς Ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν Ἑτεροδόξων*, σελ. 201, ὑπ. 510.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ἀπὸ τὴν παροῦσα ἔρευνα προκύπτει ὅτι τὸ μέτρο τῆς ἀσκήσεως οἰκονομίας, ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, στὸ μυστήριο τῆς ἱερωσύνης ποικίλει βάσει ἀντικειμενικῶν ἢ ὑποκειμενικῶν καὶ γενικῶς ποιμαντικῶν κριτηρίων, εἴτε ἀναγνωρίζουσα ἐνδεχομένως τὴν ἱερωσύνη τῶν ἑτεροδόξων, εἴτε ἀπορρίπτουσα τὶς χειροτονίες τῶν ὁμοδόξων, μάλιστα δὲ γιὰ τοὺς ποιμαντικούς λόγους διακρίνει διαφορετικὰ τὴν ἱερωσύνη τῆς ἴδιας ὁμάδος αἰρετικῶν ἢ σχισματικῶν, ἄλλοτε μὲν ὡς ἔγκυρη, ἄλλοτε δὲ ὡς ἄκυρη. Οἱ ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων διὰ τῶν Ἱερῶν Κανόνων ἀσφαλῶς δὲν δύναται νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἀστάθεια γνώμης τῆς ἐκκλησίας, ἀφοῦ αὐτὲς ἐξαρτῶνται τόσο ἀπὸ τὴν ἐγκυρότητα τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς, ὅσο καὶ ἀπὸ τὸν βαθμὸ ἀλλιώσεως τῆς πίστεως τῶν αἰρετικῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴ γνώμη τῶν τελευταίων γιὰ τὸ μυστήριο τῆς ἱερωσύνης, περὶ τοῦ ἂν δηλαδὴ αὐτοὶ τὸ θεωροῦν ὡς μία διαδικαστικὴ πράξη, ὡς ἐν πολλοῖς οἱ Προτεστάντες, ἢ ὡς μία μυστηριακὴ ἀκολουθία, ὡς οἱ «ἱστορικὲς» Ἐκκλησίες. Πρόκειται δηλαδὴ γιὰ τὴν ἄσκηση οἰκονομίας σὲ μία συγκεκριμένη χρονικὴ στιγμή, ἀφοῦ αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ἢ οἰκονομία, ἢ παράκαμψη οἰουδήποτε ἐμποδίου πρὸς ἐπαναφορὰ μέσῳ ἀποκλινουσῶν τῶν συνήθων τῆς ἀκρίβειας τῶν Κανόνων διαδικασιῶν. Ἡ ἰδιαιτερότητα τῶν Ἱερῶν Κανόνων σὲ σχέση πρὸς τὸ «κοσμικὸ δίκαιο» ἔγκειται σὲ αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ σημεῖο, στὸ γεγονὸς δηλαδὴ, ὅτι αὐτοὶ δὲν λειτουργοῦν μὲ νομικιστικούς ἢ ἠθικιστικούς ὅρους, βάσει συστημικοῦ Κώδικος⁷⁶⁷, ἀλλὰ σωτηριολογικὰ καὶ ἐσχατολογικὰ, σταθερὰ καὶ

---

⁷⁶⁷ Βλ. Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), «Κανονικὴ Οἰκονομία», 1 (2019) 26· 6 (2020) 31.

ἀμετακίνητα μὲ πνεῦμα φιλανθρωπίας, τὸ ὁποῖο ἀναλώνεται ὀλοκληρωτικὰ μὲ κάθε τρόπο, σὲ τέτοιο μάλιστα βαθμό, τὸν ὁποῖο ἡ **ἄσκηση οικονομίας ὑπερβαίνει σωτηριολογικὰ τὴν ἀκρίβεια τὴν ὁποία «διασώζει»⁷⁶⁸, καὶ μετατρέπεται σὲ «κανονικὸ» μέγεθος, ἀφοῦ σὲ τελευταία ἀνάλυση ἡ οικονομία εἶναι ἡ ἀκρίβεια μίας δεδομένης στιγμῆς.**

Ἔτσι, ὅταν μιλάμε γιὰ ἀκρίβεια ἢ οικονομία, οὐσιαστικὰ μιλάμε γιὰ τοὺς Ἱεροὺς Κανόνες, γιὰ τοὺς ὁποίους πολλοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι διέπονται ἀπὸ αὐστηρότητα καὶ ἐξουθένωση τοῦ ἐκπεσόντος χριστιανοῦ, ἐνῶ ἡ πραγματικότητα εἶναι ἐντελῶς διαφορετικὴ. Τοὺς Ἱεροὺς Κανόνες τοὺς διακρίνει ἡ ἀλήθεια, ἡ φιλανθρωπία, ἡ ἐπιείκεια, ἡ θεραπευτικὴ παιδεία, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξαντλητικὴ προσπάθεια πρὸς ἐξεύρεση εὐνοϊκῆς λύσεως, πρὶν τὸ ἐπιτίμιο καὶ τὴν ἀπομάκρυνση ἢ τὸν ἀποκλεισμό, μέτρα τὰ ὁποῖα ἡ αὐτοσυνειδησία τῶν Κανόνων δὲν τὰ θεωρεῖ πράξεις ἀντεκδικήσεως, ἀλλὰ μέριμνα πνευματικῆς φροντίδος καὶ προστασίας τοῦ ποιμνίου. Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες εἶναι ἡ **πρακτικὴ ἔκφραση τοῦ δόγματος** τῆς πίστεως⁷⁶⁹, καὶ ὡς τέτοιοι δύνανται νὰ θεωρηθοῦν, διότι **σὲ ἀντίθετη περίπτωσι τὸ δόγμα περιορίζεται στὴ σφαῖρα τοῦ ὑπερβατικοῦ καὶ τοῦ ἀπρόσιτου, καὶ οἱ Κανόνες θὰ εἶχαν ἀπολέσει τὴ «θεία» καταγωγὴ τους καὶ θὰ μετεβάλλοντο σὲ ἀποστεωμένα ἱστορικὰ κειμήλια λατρείας.** Ἀλλὰ ὅμως, οἱ Ἱεροὶ Κανόνες δὲν ἀπέχουν ἀπὸ τὸ δόγμα, οὔτε βρίσκονται πλησίον αὐτοῦ, ἀλλὰ συνυπάρχουν μὲ αὐτό, ὡς οἱ πνεύμονες, οἱ ὁποῖοι ἀναπνέουν καὶ ζωογονοῦν τὸ σῶμα τῆς ἐκκλησίας. Ἄρα μήπως οἱ Κανόνες εἶναι σὲ τελευταία ἀνάλυση ἡ **καθ' ὅλου οικονομία τῆς**

---

⁷⁶⁸ Βλ. Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), *Κανονικὰ Ἑμμορφα*, σελ. 144.

⁷⁶⁹ Γ. Παπαθωμᾶ (Ἀρχιμ.), «Κανονικὴ Οἰκονομία», 6 (2020) 29.

ἐκκλησίας, ὑπὸ τὴν εὐρεία ἔννοια τοῦ ὄρου, ἀντίστοιχη πρὸς ἐκείνη τῆς θείας οἰκονομίας;

Ἔτσι, παρὰ τὰ περὶ τοῦ ἀντιθέτου ὑποστηριζόμενα, μὲ μία μεγαλύτερη προσοχή διακρίνεται ὁ φιλόανθρωπος χαρακτήρας τῶν Ἱερῶν Κανόνων, οἱ ὅποιοι ἐνεργοῦν μὲ σωτηριολογικὰ κριτήρια, καὶ ἀποδεικνύεται ἡ «συνειδητὴ» προσπάθειά τους νὰ ἐξεύρουν καὶ νὰ ἐξαντλήσουν κάθε δυνατότητα εὐνοϊκῆς λύσεως ὑπὲρ τοῦ «πεπτωκτότος». Καὶ ὅταν ἡ φιλόανθρωπη στάση τῆς ἀκρίβειας τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ἔνεκα ἀντικειμενικῶν δυσκολιῶν, δὲν εὐνοεῖ τὴ λύση τοῦ προβλήματος, τότε **προβάλλει μὲ διάθεση φιλανθρώπου ἐκτροπῆς ἢ οἰκονομία**, γιὰ νὰ ἐπαναφέρει στὸν ὀρθὸ δρόμο τὸν «παραπεσόντα».

Πρόκειται γιὰ δύο ὄρους *ἐναντιοφανεῖς*, ἀκρίβεια καὶ οἰκονομία, δύο ἱερὰ μεγέθη συνυφασμένα μεταξύ τους στὴ θεολογικὴ σκέψη καὶ πρακτικῆ, ἐνῶ καὶ τὰ δύο εἶναι τόσο σημαντικὰ γιὰ τὴν ἐκκλησία, ὅσο καὶ ἄχρηστα τὸ ἓνα δίχως τὸ ἄλλο, καὶ ὅταν ἐνώπιον ἀδιεξόδου τοῦ γράμματος τῆς ἀκρίβειας ἀπουσίαζει τὸ πνεῦμα τῆς οἰκονομίας, τότε τὸ γράμμα «ἀποκτείνει», ἐνῶ ἀντιθέτως τὸ πνεῦμα ζωοποιεῖ, ἀφοῦ ὑπερβαίνει τὶς ἱστορικὲς μορφές τῆς ἀκρίβειας κατὰ τρόπο σωτηριολογικό. Ἡ κάθε μία ἀπὸ αὐτὲς τὶς δύο «κανονικὲς» ἀξίες - ἀκρίβειας καὶ οἰκονομίας - ἀποτελοῦν μία ἐνότητα ἢ ὁποῖα ρυθμίζει τὸν ἐκκλησιαστικὸ βίον μὲ δύο τρόπους, μὲ «δύο κυβερνήσεις».

Ὅπως λοιπόν, οἱ Ἱεροὶ Κανόνες ἔχουν τὴν αἰσθητὴ (ἀκρίβεια) καὶ ὑπεραισθητὴ (οἰκονομία) ὄψη τους, ἔτσι καὶ τὰ μυστήρια τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἐν προκειμένῳ τὸ μυστήριο τῆς ἱερωσύνης, ἔχει τὴν ἐξωτερικὴ καὶ ἐσωτερικὴ του πλευρά. Ἡ διάκριση ἀσφαλῶς εἶναι λογικὴ, ἀφοῦ ἓνα εἶναι τὸ γεγονὸς τῶν θείων ἐνεργειῶν τοῦ κάθε μυστηρίου καὶ βέβαια τῆς

ἱερωσύνης. Ἡ ἀποστολικῆς προελεύσεως⁷⁷⁰ ἐπίθεση τῶν χειρῶν, συνοδευόμενη μὲ τὴν καθιερούσα τῆς χειροτονίας εὐχή, ἀποτελεῖ τὴν ἐξωτερικὴ πλευρὰ τοῦ ἀποστολικοῦ τούτου θεσμοῦ, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ ὄρο τελειώσεως γιὰ τὴν μετάδοση τῆς θείας Χάριτος στὸν ὑποψήφιο, καὶ τὴ λήψη τῆς ἱερωσύνης ἀπὸ αὐτόν, στὸν ὁποῖο κατὰ τὴ χειροτονία ἡ θεία χάρις ἐγχαράσσεται ἐπ’ αὐτοῦ ὡς σφραγίδα ἀνεξίτηλος, παραμένουσα ἐπ’ αὐτόν ἰσοβίως. Ἡ διαδικασία τῆς χειροθεσίας μὲ τὴν εὐχὴ διὰ τῆς ὁποίας ὁ ὑποψήφιος ἐγκαθίσταται σὲ ἓνα ἐκ τῶν τριῶν βαθμῶν τῆς ἱερωσύνης, εἶναι ὁ μόνος τρόπος μεταδόσεως καὶ λήψεώς της, ἐνῶ οἰοσδήποτε παραπλήσιος ἢ συναφῆς διενεργούμενος τρόπος τελείσεως τῆς χειροτονίας, ὡς κατεδείχθη, ἐνδέχεται νὰ θεωρηθεῖ ἀντικανονικὸς ἢ ἄκυρος, καὶ δυνάμενος νὰ ἀναγνωρισθεῖ ἐνδεχομένως μόνον κατ’ οἰκονομία, ἂν δὲν κριθεῖ ἀνυπόστατος.

Εἰδικότερα, φαίνεται μᾶλλον ἀπίθανο - ἂν καὶ ὑπῆρξαν ἐξαιρέσεις - τὸ ἐνδεχόμενο νὰ ὑπάρξει ἄσκηση οἰκονομίας στὴν ἐξωτερικὴ πλευρὰ τοῦ μυστηρίου, καθὼς ἡ χειροθεσία, στὶς «Ἀποστολικὲς Διαταγές» ὀρίζεται μὲ σαφήνεια⁷⁷¹, ὅπως καὶ στοὺς Ἱεροὺς Κανόνες⁷⁷². Ἀλλά, καὶ τὰ ἀρχαῖα «χειροτονικὰ» ἀναφέρονται στὴ «χειροθεσία» κατὰ τὴν τέλεση τῆς χειροτονίας, ἐνδεικτικὰ στὸ «Εὐχολόγιο» τοῦ Σεραπίωνος Θμούεως ἀναφέρεται σχετικὴ χειροτονητήριος εὐχὴ ὡς «Χειροθεσία καταστάσεως

---

⁷⁷⁰ Πραξ, ς' 6, Α' Τιμ. δ' 14, Α' Τιμ. ε' 22, Β' Τιμ. α' 6.

⁷⁷¹ Κλήμεντος Ρώμης, *Ἀποστολικαὶ Διαταγαί*, VIII PG 1, 1113B-1117A. Η' XVI ΒΕΠΕΣ 2, 159-161. «...χειροτονῶν, ὃ ἐπίσκοπε, τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐπιτίθει αὐτός...», Η' XVII ΒΕΠΕΣ 2, σελ. 160. «...καταστήσεις, ὃ ἐπίσκοπε, ἐπιθείς αὐτῷ τὰς χεῖρας».

⁷⁷² ΡΠΣ, Α' Οἰκ. Κανῶν θ', τόμ. Β', σελ. 137. «...τοῖς τοιούτοις χεῖρα ἐπιτεθείκασι...». Δ' Οἰκ. Κανῶν ς'. τόμ. Β', σελ. 230. «...ἄκυρον ἔχει τὴν τοιαύτην χειροθεσίαν...». Αντιοχ. Κανῶν ιζ', τόμ. Γ', σελ. 158. «...εἰ τις ἐπίσκοπος χειροθεσίαν ἐπισκόπου λαβῶν...». Μ. Βασιλείου, κανὼν α'. «...καὶ διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν αὐτῶν εἶχον τὸ χάρισμα τὸ πνευματικόν...».

ἐπισκόπου»⁷⁷³. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συμπεραίνεται μετὰ βεβαιότητος ὅτι ἡ διὰ χειροθεσίας ἐπίθεση τῶν χειρῶν τοῦ ἐπισκόπου, ἀποτελοῦσε ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴν ἔγκυρη τέλεσή της, ἀφετερία ἔχουσα ἢ πράξι αὐτὴ στὴν ἀποστολικὴ ἐποχῇ⁷⁷⁴. Ἐπίσης, ὁ ἱερός Χρυσόστομος κατὰ τὴ γνωστὴ του ρῆση λέγει, «ἡ χεὶρ ἐπίκειται τοῦ ἀνδρός, τὸ δὲ πᾶν ὁ Θεὸς ἐργάζεται, καὶ ἡ αὐτοῦ χεὶρ ἐστὶν ἡ ἀπτομένη τῆς κεφαλῆς τοῦ χειροτονουμένου»⁷⁷⁵. Ἀλλά, καὶ ὁ Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης στὰ συγγράμματά του ἀναφερόμενος στὴν «ὔλη» τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης, περιγράφει τὴ χειροθεσία ὡς ἐξῆς: (στὸν ἐπίσκοπο) «ἄμφω τῷ πόδε κλίνας ἐπίπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου ἐπὶ κεφαλῆς ἔχει τὰ θεοπαράδοτα λόγια καὶ τὴν ἱεραρχικὴν χεῖρα...», (στὸν ἱερέα) «ἐπὶ κεφαλῆς ἔχει τὴν ἱεραρχικὴν δεξιάν...», (στὸν διάκονο) «ἐπὶ κεφαλῆς ἔχει τὴν τοῦ τελουῦντος αὐτὸν ἱεράρχου δεξιάν»⁷⁷⁶.

Στὴν ἐξωτερικὴ πλευρὰ τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης ἀνήκει καὶ ἡ εἰδικὴ εὐχὴ ἢ ὁποῖα συνοδεύει τὴ χειροθεσία κατὰ τὴ χειροτονία, διὰ τῆς ὁποίας ὁ χειροτονούμενος ἀναδεικνύεται σὲ ἓνα ἀπὸ τοὺς τρεῖς βαθμοὺς τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα. Ἡ εἰδικὴ εὐχὴ καὶ ἡ ἐπικείμενη χεῖρα εἶναι τὰ δύο ἐξωτερικὰ σημεῖα τῆς χειροτονίας, διὰ τῶν ὁποίων ὁ ὑποψήφιος καθίσταται στὸν βαθμὸ γιὰ τὸν ὁποῖο ἐξελέγη. Ἔτσι, βλέπουμε στὶς Πράξεις περὶ τῶν ἑπτὰ διακόνων, ὅτι οἱ ἀπόστολοι ἐκτὸς ἀπὸ τὴν «ἐπίθεση τῶν χειρῶν», προσεύχονται γιὰ ἐκείνους, «οὓς ἔστησαν ἐνώπιον τῶν ἀποστόλων, καὶ προσευξάμενοι ἐπέθηκαν αὐτοῖς τὰς χεῖρας»⁷⁷⁷, οἱ

---

⁷⁷³ Βλ. Π. Τρεμπέλα, *Λειτουργικοὶ Τύποι Αἰγύπτου καὶ Ανατολῆς*, σελ. 39-41. «...Τὴν χεῖρα ἐκτείνουμεν, δέσποτα Θεὲ τῶν οὐρανῶν, πάτερ τοῦ μονογενοῦς σου ἐπὶ τὸν ἄνθρωπον τοῦτον καὶ δεόμεθα, ἵνα τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας ἐπιδημήσῃ αὐτῷ...».

⁷⁷⁴ Βλ. Π. Τρεμπέλα, *Λειτουργικοὶ Τύποι Αἰγύπτου καὶ Ανατολῆς*, σελ. 287-291.

⁷⁷⁵ Ἰ. Χρυσόστομο, *Εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων*, Ὀμιλία ἰδ'. PG 60, 116.

⁷⁷⁶ Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, *Περὶ τῶν ἱερατικῶν τελειώσεων*, κεφ. Ε' 2, PG 3, 509.

⁷⁷⁷ Πραξ. ζ' 6.

ὅποιοι ἔχουν ἐκλεγῆι γιά ὀρισμένη διακονία ἢ ὑπηρεσία τῆς ἐκκλησίας, καί ἄλλοῦ, «χειροτονήσαντες δὲ αὐτοῖς πρεσβυτέρους κατ' ἐκκλησίαν καί προσευξάμενοι μετὰ νηστειῶν παρέθεντο αὐτοὺς τῷ Κυρίῳ, εἰς ὃν πεπιστεύκασι»⁷⁷⁸.

Ὅμως, σὲ ὄλο αὐτὸ τὸ σκηνικὸ ἢ θέση τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας ἔγκειται στὸ γεγονός τῆς «ἀναπληρώσεως» καί «θεραπείας» ἢ μᾶλλον τῆς ἀναγνωρίσεως ἢ μὴ τῆς ἐνδεχομένως ἀντικανονικῆς χειροτονίας, ἀλλὰ καί τῶν ὑφιστάμενων συνεπειῶν ἐντὸς τῶν ὁποίων αὐτὴ διενεργοῦσε τὰ ἑαυτῆς, ἀποτελέσματα τὰ ὅποια προέκυψαν προφανῶς λόγῳ προσωπικῶν ἐπιλογῶν, ἢ ἀναπόφευκτων ἱστορικῶν γεγονότων.

Ἡ ἱερωσύνη ἐπιδρᾶ στὴν προσωπικὴ ζωὴ τοῦ κληρικοῦ, ὅπως καί ἡ ἠθικὴ του ὑπόσταση ἐπιδρᾶ στὴν ἄσκηση τῆς ἱερωσύνης του. Ἡ οἰκονομία ἔρχεται νὰ συμπληρώσει τὰ κενὰ καί νὰ ἐξομαλύνει τὰ δισεπίλυτα, δὲν πρόκειται γιά ἑλλειπὲς μέγεθος προσωπικῆς ἰσχύος, ἀλλὰ ὑπερτελῆς καί ἀπόλυτος τῆς ἐκκλησίας ὄρος σωτηρίας. Ὁ ὄρος αὐτὸς ἐνεργοποιούμενος διορθώνει καί πληροῖ τὰ διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἀνακύπτοντα προβλήματα, ὅπως ὅταν αὐτὰ ἀφοροῦν στὴν ἱερωσύνη τῶν σχισματικῶν καί αίρετικῶν, ἀλλὰ καί σὲ ἐκεῖνα τὰ ὅποια ἀφοροῦν στίς διαχρονικὲς πανανθρώπινες ἀδυναμίες, ἢ στὴ διαχείριση τῆς πνευματικῆς ἢ κοσμικῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ ἀκόμη καί στὴ διαχείριση προσωπικῶν δυνατοτήτων. Μετὰ τὸ ἀποστολικὸ καί προφητικὸ (ἱερατικὸ) χάρισμα, ἡ παράδοση καί ἡ ἐξέλιξη τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς **καθόρισε νέο τύπο φορέα** αὐτῆς, τὸν ἐπίσκοπο, τὸν ὅποιο ἂν καί τοῦ περιορίσει γεωγραφικὰ τὸ πεδίο ποιμαντικῆς του εὐθύνης, ἔναντι τῆς αὐθεντίας τῆν

---

⁷⁷⁸ Πραξ. ιδ' 23.

ὅποια ἀντιπροσώπευαν οἱ προκάτοχοί του (Ἀπόστολοι, Προφῆτες), δὲν τοῦ μείωσε ὁμως στὸ ἐλάχιστο τὴν καθαγιαστικὴ καὶ μεταδοτικὴ ἀξία τῆς πληρότητος τῆς ἱερωσύνης, τὴν ὅποια ἔφεραν οἱ ἐπίσκοποι (Πολύκαρπος Σμυρναίων, Μελίτων Σαρδιανῶν καὶ ἄλλοι) ἐξ ὀλοκλήρου.

Ὅσον ἀφορᾷ στὴν ἐσωτερικὴ δὲ πλευρὰ τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης, ἡ ἄσκηση οἰκονομίας ἀποτελεῖ ἐξ ἀντικειμένου μία σταθερὴ καὶ μόνιμη παρουσία, περίπτωση κατὰ τὴν ὅποια δὲν δύναται νὰ ἐλεγχθοῦν οἱ ἐσωτερικὲς διαθέσεις καὶ οἱ ψυχοπνευματικὲς καταστάσεις τοῦ λειτουργοῦ, ἡ ἱερωσύνη τοῦ ὁποίου συνίσταται ἀφ' ἑνὸς μὲν, ἀπὸ τὴ χριστιανικὴ πίστη ἀπὸ τὴν ὅποια πρέπει νὰ ἐμφορεῖται ὁ χειροτονῶν, ὡς φορέας καὶ ἐγγυητῆς τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς, καὶ ὁ ὑποψήφιος ὡς ἀποδέκτης αὐτῆς, καὶ ἀφ' ἑτέρου δέ, ἀπὸ τὴν ἐπενεργοῦσα θεία χάρις κατὰ τὴν ὥρα τῆς χειροτονίας. Ἡ χειροτονία διενεργεῖται ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου, ἐλεύθερα καὶ μὲ πρόθεση νὰ μεταδώσει στὸν προχειριζόμενο τὸ εἰδικὸ χάρισμα, στὸν ἐπίσης ἐλεύθερα καὶ μὲ πρόθεση νὰ τὸ λάβει ὑποψήφιο, ἐνῶ ἡ ἐνδεχόμενη ἀπόκλιση ἢ ἀπουσία σὲ ἓνα ἐκ τῶν ἀνωτέρω στοιχείων, δύναται νὰ καταστήσει τὴ χειροτονία ἀνυπόστατη, ἢ ἔστω μὴ ἀναγνωρίσιμη. Ἀντιθέτως, ἡ τελεσθεῖσα στὴν αἴρεση χειροτονία, δύναται (κατ' οἰκονομία) μὲ κῦρος καὶ ἰσχὺ, ἀκωλύτως νὰ ἀσκεῖ τὰ κατ' αὐτήν, ἐπειδὴ αὐτὴ ἐτελέσθη μὲ **συνείδηση καὶ βούληση ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν**.

Ἐπίσης, περὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς χειροτονίας χαρίσματος, τὸ ὅποιο σὲ προσωπικὸ ἐπίπεδο χρήζει διαρκοῦς ἀναθερμάνσεως, γράφει ὁ Παῦλος πρὸς τὸν Τιμόθεο «μὴ ἀμέλει τοῦ ἐν σοὶ χαρίσματος, ὃ ἐδόθη σοὶ διὰ προφητείας **μετὰ ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν** τοῦ πρεσβυτερίου»⁷⁷⁹, ἀλλὰ

---

⁷⁷⁹ Α' Τιμ. δ' 14.

ἐπίσης «ἀναμιμνήσκω σε ἀναζωπυρεῖν τὸ χάρισμα τοῦ Θεοῦ, ὃ ἐστὶν ἐν σοὶ διὰ ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν μου»⁷⁸⁰. Ἄρα τὸ μεταδιδόμενο χάρισμα τῆς ἱερωσύνης, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἀντικειμενικὸ χαρακτήρα του, ὑπόκειται καὶ στὴν ὑποκειμενικὴ διάσταση τοῦ φέροντος αὐτὸ κληρικοῦ. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι τὸ χάρισμα τῆς ἱερωσύνης δὲν συνίσταται μόνο στὴ μεταδιδόμενη πνευματικὴ ἐξουσία, ἢ ὁποῖα οὕτως ἢ ἄλλως παρέχεται καὶ παραμένει στὸν λαβόντα αὐτήν, ἀλλὰ καὶ στὴν ὑφιστάμενη, πλὴν ὅμως ἐνισχυόμενη καὶ αὐξάνουσα, μετὰ τὴ χειροτονία, πνευματικὴ πρόοδο καὶ προσθήκη ἀγιασμοῦ τοῦ προχειρισθέντος κληρικοῦ, ὡς ἀποδέκτου αὐτῆς τῆς Χάριτος. Ἔτσι, ἡ ἀντικειμενικὴ ἐνέργεια τῆς χειροτονίας καὶ ἡ ἠθικὴ τελείωση τοῦ χειροτονουμένου, ὡς σκεύους ἐκλογῆς, ἀλληλεξαρτῶνται σὲ ποιμαντικὸ ἐπίπεδο, ἢ μὲν παρέχεται ἀντικειμενικὰ καὶ δικαιοματικὰ πρὸς σωτηρία τῶν πιστῶν, ἢ δὲ ἀποκτᾶται ἀγωνιστικὰ καὶ προοδευτικὰ πρὸς ὠφέλεια τοῦ παρέχοντος τὰ ἐχέγγυα τῆς σωτηρίας. Τὸ πρόσωπο τοῦ διαχειριζομένου τὰ μυστήρια εὐλαβῶς, καὶ τοῦ παρέχοντος αὐτὰ πρὸς τοὺς πιστοὺς εὐσεβῶς, συνίσταται ἐκ συνθέτου ὑποστάσεως, τοῦ ἀναζωπυρωμένου πνεύματος καὶ τῆς θείας Χάριτος.

Ἀλλὰ, ὑπάρχουν καὶ περιπτώσεις στὴν ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία ὅπου πρόσωπα ἄξια πρὸς χειροτονία ἀπέφυγαν νὰ ἀναλάβουν τὸ βᾶρος καὶ τὴν εὐθύνη τῆς ἱερωσύνης. Παραδείγματα ἀνδρῶν οἱ ὁποῖοι ἀπέφυγαν νὰ ἀναλάβουν τὴν ἱερωσύνη, ἔνεκα ταπεινοφροσύνης, ὑπῆρξαν ὁ Γρηγόριος Νεοκαισαρίας ὁ θαυματουργός, στὸν ὁποῖον ἀνετέθησαν ἀρχιερατικὰ καθήκοντα χωρὶς νὰ δεχθεῖ «ἐπίθεση τῶν χειρῶν», ἀλλὰ καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, ὁ ὁποῖος «βιαίως» ὀδηγήθη στὸ θυσιαστήριο γιὰ νὰ λάβει τὴ χειροτονία. Ἔτσι λοιπόν, στὸν τρόπο

---

⁷⁸⁰ Β' Τιμ. α' 6.

κτῆσεως τῆς ἱερωσύνης ἔχουν ὑπάρξει ἐξαιρετικές περιπτώσεις κατὰ τὶς ὁποῖες δὲν πληροῦται ἡ βασικὴ προϋπόθεση τῆς ἐλεύθερης προσελεύσεως τοῦ ὑποψηφίου, ἀλλὰ ἀντιθέτως ἡ χειροτονία ἐπιβάλλεται στὸν ἄνδρα, παρὰ τὴν περὶ τοῦ ἀντιθέτου βούλησή του. Καὶ στὶς δύο ἀνωτέρω περιπτώσεις θὰ μπορούσε οἱ χειροτονίες αὐτὲς νὰ θεωρηθοῦν κατ' ἀκρίβεια ἄκυρες, ἀλλὰ ὅμως, ἐπειδὴ ἔγιναν ἀπὸ τοὺς χειροτονηθέντας ἔστω καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων ἀποδεκτές, ἐθεωρήθησαν ἔγκυρες, ἀφοῦ προφανῶς πρόκειται γιὰ κατ' οἰκονομία καταστάσεις. Ἔτσι, ἐδῶ ἡ ἄσκηση οἰκονομίας ἔγκειται στὸ γεγονός τῆς ἀποδοχῆς τοῦ χειροτονουμένου ἢ τοῦ χειροτονούντος, τῆς καθιερώσεως τὴν ὁποία παρὰ τὴ θέλησή του ἐδέχθη ἢ προέβη, πρὸς ἀνάδειξη τοῦ ὑποψηφίου στὶς τάξεις τοῦ κλήρου. Τὸ γεγονός ὅτι ἐδῶ πρόκειται γιὰ περιπτώσεις οἱ ὁποῖες δὲν ἀφοροῦν στὴν ἐπανεισδοχὴ αἰρετικοῦ ἢ σχισματικοῦ στὴν ἐκκλησία, ἀλλὰ προσώπων ἤδη εὐρισκομένων στὴν ἐκκλησία καὶ πιστευόντων ὀρθῶς καὶ σὲ σύνδεσμο μαζί της, αὐτὸ δὲν περιορίζει τὶς δυνατότητες ἀσκήσεως οἰκονομίας τῆς ἐκκλησίας στὸ μυστήριο τῆς ἱερωσύνης στὸν ἐκτὸς αὐτῆς κανονικό, πλὴν ὅμως χαρισματικό ἐνδεχομένως χῶρο. Ἡ διαφορὰ λοιπὸν ἔγκειται στὴν ἐσωτερικὴ διάθεση τοῦ ὑποψηφίου, ἡ ὁποία συναινεῖ ἐπόμενος τῆς προηγηθείσης πράξεως τῆς χειροτονίας. Ὡς ἐκ τούτου ἡ ὑπαναχώρηση τῆς ἀντιδρώσης διαθέσεως τοῦ χειροτονηθέντος, καθιστᾷ αὐτὸν σύμφωνον καὶ ἀποδεχόμενον τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ πεπραγμένα, ὥστε αὐτοπροαιρέτως πλέον ἀφήνει ἐλεύθερη τὴ θεία χάρι, ἔστω καὶ ἑτεροχρονισμένα, νὰ διενεργήσῃ τὰ ἀπορρέοντα ἐκ τῆς χειροτονίας χαρίσματα. Ἐπειτα, σὲ καμία ἐκ τῶν σχετικῶν περιπτώσεων δὲν δύναται νὰ θεωρηθεῖ ἡ ὑπὸ εἰδικὲς συνθήκες χειροτονία ὡς μὴδ' ὄλως γενομένη, μὲ δεδομένη μάλιστα τὴν

πρωθ' ὕστερη θετική πρόθεση γι' αὐτήν, ἔτσι ἡ χειροτονία καθίσταται πλήρης καὶ κανονική «ἐν τῇ οἰκονομίᾳ» τῆς.

Εἶναι ἀναμφισβήτητο τὸ γεγονός ὅτι, γιὰ νὰ ἔχει κῦρος μία χειροτονία πρέπει νὰ διεξάγεται ἀπὸ τὰ ἀρμόδια πρὸς μετάδοση τῆς ἱερωσύνης ὄργανα, τὴν ὁποία καὶ αὐτὰ θὰ πρέπει νὰ τὴν ἔχουν λάβει μὲ κανονικὸ τρόπο, ἢ νὰ ἀνεγνωρίσθῃ σὲ αὐτὰ ἡ κτήση τῆς κατ' οἰκονομία, ἔστω καὶ ἂν αὐτὴ διενεργήθῃ στὸ σχίσμα ἢ στὴν αἵρεση, ἀλλὰ σὲ κάθε περίπτωσι ὑπὸ ὅρους ἐλευθερίας καὶ συνενείσεως καὶ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ χειροτονουμένου καὶ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ χειροτονουμένου, εἰ δ' ἄλλως ἡ χειροτονία θεωρεῖται ἄκυρη, καὶ ἐνδεχομένως μόνο κατ' οἰκονομία δύναται νὰ ἀναγνωρισθῆ, ἐφ' ὅσον συναινέσουν οἱ δύο ὡς ἐλέχθη πλευρές. Ἐτσι λοιπόν, βασικὴ ἀρχὴ καὶ ἀπαραίτητη προϋπόθεσι γιὰ τὴν ἐγκυρότητα τῆς χειροτονίας εἶναι ἡ ὑπὸ συνθήκες ἐλευθερίας μετάδοσι ἢ λήψῃ τοῦ χαρίσματος τῆς ἱερωσύνης, ἐνῶ ἀντιθέτως ἡ χειροτονία ἢ ὁποία διεργεῖται ὑπὸ καθεστῶς οἰασδήποτε μορφῆς ἐσωτερικοῦ καταναγκασμοῦ, ἐξωτερικῆς βίας, δόλου ἢ ἀπάτης, κρίνεται ἄκυρη καὶ ἐνδεχομένως χρῆζει κατ' ἀκρίβειαν ἀναχειροτονίας ὁ δεχόμενος αὐτήν. Μίας τέτοιας μορφῆς χειροτονία ὑπῆρξε αὐτὴ τοῦ Νοουάτου, γιὰ τὴν ὁποία ὁ Κορνήλιος Ρώμης γράφει πρὸς τὸν Φάβιον Ἀντιοχείας, ὅσον ἀφορᾷ στὴν σὲ ἐπίσκοπο «χειρεπιθεσία» τοῦ Νοουάτου, ἀφοῦ αὐτὸς μὲ ἀπάτη παρέσυρε τρεῖς ἐπισκόπους νὰ μεταβοῦν στὴ Ρώμη, καὶ ἀναφέρεται περὶ «εἰκονικῆς τινος καὶ ματαίας χειρεπιθεσίας», διὰ τῆς ὁποίας τρεῖς ἐπισκόπους «μεθύοντας καὶ κραιπαλῶντας ἠνάγκασε ἐπισκοπὴν αὐτῶ δοῦναι»⁷⁸¹.

---

⁷⁸¹ Εὐσεβίου Παμφίλου, Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία, τόμ. Ζ'. Lib. VI, PG 20, 620AB. Ἰ. Καρμίση, ΔΣΜ, τόμ. II, σελ. 1026-1037. Βλ. Χειροτονία Μ. Parker.

Ἐπίσης, τὸ μυστήριον τῆς ἱερωσύνης πρέπει νὰ τελεῖται ὑπὸ κανονικοῦ λειτουργοῦ **συνδεδεμένου πλήρως μὲ τὴν ἐκκλησία**, ὁ ὁποῖος δὲν βρίσκεται ὑπὸ καθεστῶς οἰουδήποτε ἐπιτιμίου, ἀργίας, ἢ καθαιρέσεως. Ὁ λειτουργὸς πρέπει νὰ ἔχει ἐκδηλῆ τὴν πρόθεση⁷⁸² γι' αὐτὸ τὸ ὅποιο τελεῖ, καὶ νὰ ἔχει συνείδηση ὅτι αὐτὸ τὸ ὅποιο τελεσιουργεῖται εἶναι ὅ,τι καὶ ὅπως ἡ συνείδηση τῆς ἐκκλησίας τὸ ἀποδέχεται⁷⁸³. Εἶναι ἀπόλυτα σαφές καὶ ἀναγκαῖο, γιὰ τὴν ἐγκυρότητα τοῦ μυστηρίου, νὰ ἐκζητεῖται ὡς ὅρος τελειώσεως, ὁ λειτουργὸς νὰ ἔχει ἐκδηλῆ καὶ ἐκπεφρασμένη τὴ διάθεση νὰ ἐπιτελέσει ὅ,τι στὸ μυστήριον ἡ ἐκκλησία ἐπιτελεῖ, ἀπαγγέλοντας καὶ ἐπαναλαμβάνοντας τὶς εὐχές, καθὼς καὶ τὰ αἰτήματα ὅπως αὐτὰ διατυπώνονται σύμφωνα μὲ τὴν καθιερωμένη τῆς ἐκκλησίας διάταξη καὶ ὅπως αὐτὴ ἐντέλλεται. Ἡ ἱεροπραξία εἶναι ἔκφραση καὶ ἐνέργεια τῆς πίστεως καὶ τῆς βουλήσεως τῆς ἐκκλησίας, ἐνῶ ὁ λειτουργὸς πρέπει νὰ εἶναι ἐκφραστὴς τῆς γνώμης τῆς ἐκκλησίας, ἐνῶ σὲ οἰαδήποτε ἀποκλίνουσα τῆς πίστεως **προσωπικὴ ἀντίληψη**, ἢ ἀδιαφόρου διαθέσεως τοῦ λειτουργοῦ δὲν δύναται νὰ καταστήσει ἄκυρο τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἱεροτελεστίας, **ἀφοῦ τελεῖται ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας, στὴν ἐκκλησία καὶ γιὰ τὴν ἐκκλησία**, ἔπειτα, παραμένει πάντα ἀκλόνητη καὶ διαδηλούμενη ἢ πεποίθηση ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ τελεσιουργὸς καὶ τελειωτῆς⁷⁸⁴ τῶν μυστηρίων τῆς ἐκκλησίας μέσῳ τῶν λειτουργῶν του. Ἐπὶ πλέον, ἂν ἡ κακόδοξη ἀντίληψη περὶ τὴν πίστη, ἢ ἡ ἀρνητικὴ διάθεση τοῦ λειτουργοῦ περὶ τὸ μυστήριον δὲν ἔχουν καταστῆ δημοσίως γνωστές, ἕως τότε ὁ λειτουργὸς ἐνεργεῖ ὅσα ἡ ἐκκλησία πιστεύει καὶ θέλει νὰ ἐνεργήσῃ, ὡς ὄργανο

---

⁷⁸² Βλ. Π. Τρεμπέλα, *Δογματικὴ*, τόμ. Γ', σελ. 35 ἐξ.

⁷⁸³ Ι. Καρμίσση, *ΔΣΜ*, τόμ. ΙΙ, σελ. 635. Πέτρου Μογίλα, *Ὁμολογία*, Ἀπόκ. ρ'. Π. Τρεμπέλα, *Δογματικὴ*, τόμ. 3, σελ. 31.

⁷⁸⁴ Βλ. Π. Τρεμπέλα, *Δογματικὴ*, τόμ. Γ', σελ. 31 ἐξ.

διοχετευτικό τῆς δικῆς τῆς Χάριτος⁷⁸⁵. Ἐτσι λοιπόν, ἡ ἐξωτερικὴ πράξις ὀφείλει νὰ εἶναι **ἐκφραση τῆς πίστεως τῆς ἐκκλησίας καὶ ὄχι τοῦ τελοῦντος**, τοῦ ὁποίου ἡ πίστις ἢ ἡ βούλησις ἐνδεχομένως νὰ μὴν εἶναι δεδομένη.

Ἡ τήρησις τῶν τύπων καθίσταται ὑποχρεωτικὴ καὶ ἀναγκαία γιὰ τὴ διασφάλισιν τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς, ὥστε νὰ **ἐκφράζεται δι' αὐτῶν τὸ φρόνημα τῆς ἐκκλησίας**, καὶ νὰ ἀποφευχθῆ ἡ ἐνδεχόμενη ὑποκειμενικότης, ἀοριστία καὶ ἀσάφεια περὶ τῶν τελουμένων⁷⁸⁶. Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ τύποι δηλώνουν τὸν μυστηριακὸ χαρακτῆρα τῶν μυστηρίων, μέσῳ τῶν ἐξωτερικῶν μορφῶν, τὸν ὁποῖο θέλει νὰ ἐξαγγείλῃ ἡ ἐκκλησία γιὰ τὸ τελούμενον μυστήριον. Ἐξ αὐτοῦ τοῦ γεγονότος ἡ προπαρασκευαστικὴ διαδικασία, ὅπως καὶ ἡ ἀμφίεσις τοῦ λειτουργοῦ, καὶ γενικῶς τὰ δρώμενα, ἔχει ὡς σκοπὸν νὰ ἐκφράσῃ καὶ νὰ ἐπισημοποιήσῃ, τὴν ἀποχώρησίν του ἀπὸ τὰ συνήθη, τὴν ἐλεύθερον βούλησίν του νὰ ἐπιτελέσῃ ὅ,τι καὶ ὅπως ἡ ἐκκλησία ἐπιτελεῖ καὶ πιστεύει, ἀσχέτως τῆς νωθρότητος, ἢ ἀκόμη καὶ τῶν ἀμφιβολιῶν τοῦ λειτουργοῦ περὶ τοῦ μυστηρίου. Ἐν τούτοις, ἡ τυπικὴ διάταξις τῶν εὐχῶν ἢ οἱ χειρισμοὶ τοῦ λειτουργοῦ, σὲ καμία περίπτωσις δὲν **σημαίνει, οἰασδήποτε μαγικῆς ἀντιλήψεως ὑποχρεωτικὸ ἀποτέλεσμα, τὸ ὁποῖο ἐξαναγκάζει τὸν Θεὸν νὰ ὑπακούσῃ στὰ ἀνθρώπινα κελεύσματα**⁷⁸⁷. Εἶναι λοιπόν ἄνευ σημασίας, ἂν λειτουργὸς ἐξωτερικῶς ὑπηρετῆ τὸ μυστήριον ἀνευλαβῶς καὶ παρακολουθῆ τις εὐχῆς ἀδιαφόρως, ἔστω ἀκόμη, καὶ ἂν ἐσωτερικῶς διακατέχεται ἀπὸ δυσπιστίαν πρὸς αὐτό. **Τὸ κῦρος τοῦ μυστηρίου**

---

⁷⁸⁵ Βλ. Χ. Ἀνδρούτσου, *Τὸ κῦρος τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου*, σελ. 17-18.

⁷⁸⁶ Ὅπως στήν περίπτωσις τοῦ Μ. Parker τοῦ Canterbury αὐτὴ ὑπῆρξε τὸ ἀμφιλεγόμενον ἄλλοθι περὶ τῆς ἐγκυρότητος ἢ μὴ τῆς Ἀγγλικανικῆς ἱεραρχίας, συνεπεῖα ἀμφιβολιῶν περὶ τῆς Ἀποστολικῆς αὐτοῦ Διαδοχῆς.

⁷⁸⁷ Χ. Ἀνδρούτσου, *Δογματικὴ*, σελ. 300.

διασφαλίζεται ἀπόλυτα ἀπὸ τὴν ἐκκλησία ὡς ταμειοῦχο τῆς Χάριτος, ὑπὸ τὸν ὄρο, ὅτι ἡ δυσπιστία τοῦ λειτουργοῦ δὲν ἔχει ἐκδηλωθεῖ δημοσίως - «γυμνῆ τῇ κεφαλῇ» - ταράσσοντας τὴν ἐκκλησία, ἀλλὰ νὰ παραμένει ἐσωτερικὴ ἐνδιάθετος κατάστασι τῆς ἀτελοῦς πνευματικῆς οἰκοδομῆς τοῦ λειτουργοῦ. Ἐπίσης, θὰ πρέπει νὰ τηρεῖται ἐπακριβῶς ὅσα ἡ ἐκκλησία παρέλαβε παρὰ τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς καὶ ὅπως αὐτὴ πιστεύει, ἐνῶ θὰ πρέπει νὰ παραμένει, τοῦλάχιστον ἐξωτερικά, μέλος αὐτῆς, ἔστω καὶ ἂν ἐσωτερικά εἶναι ξένος πρὸς τὸ μυστήριον. Ἐξ ἄλλου ἡ ἐγκυρότητα καὶ ἡ ἀποτελεσματικότητι τοῦ μυστηρίου ἐπιτυγχάνεται ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Κύριος εἶναι ὁ ἱερουργὸς τοῦ μυστηρίου, καὶ ὄχι ὁ ἐπέχων θέσι μεσάζοντος, λειτουργός. Οἰαδήποτε ἄλλη ἐνδεχομένως θεώρησι τῆς πνευματικῆς ἢ ἠθικῆς ὑποστάσεως τοῦ λειτουργοῦ, θὰ ἔθετε ἐν ἀμφιβόλῳ καὶ καχυποψίᾳ τὰ μυστήρια τῆς ἐκκλησίας, περὶ τοῦ ἂν καὶ κατὰ πόσον ὁ ἱερέας ἐτέλεσε αὐτὰ ἐν πίστι καὶ εὐλαβείᾳ, καὶ ἄρα, ἂν τὸ ἀποτέλεσμά τους εἶναι πράγματι ἐγκυρο ἢ ὄχι, δυνάμενο νὰ μεταδώσει τὴ μυστηριακὴ χάρι, ἢ ἂν πρέπει αὐτὸ νὰ γίνῃ κατ' οἰκονομία ἀποδεκτό⁷⁸⁸. Ἔτσι λοιπόν, ἡ ἐκκλησία ἀναγνωρίζει ὡς ἐγκυρα τὰ μυστήρια, τῶν ἐν ἀσεβείᾳ ἢ ἀπιστίᾳ, διαβιούντων λειτουργῶν, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσι ὅτι αὐτὰ ἐτελέσθησαν ὑπὸ κανονικοῦ ἱερέως μετέχοντος στὴν Ἀποστολικὴ Διαδοχή, ἀσφαλῶς ἐντὸς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας⁷⁸⁹. Ἀντιθέτως, ἀκόμη καὶ ἂν τηροῦνται ὅλες οἱ τυπικὲς διατάξεις μετὰ πάσης ἀκριβείας, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία τελοῦνται τὰ μυστήρια ἐντὸς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἐφ' ὅσον σὲ αὐτὰ δὲν ἐκφράζεται δι' οὐδενὸς τρόπου τὸ ὀρθόδοξο δόγμα, ἀλλὰ ἀντιθέτως ὑπονοεῖται μία ἀποκλίνουσα ἀπὸ τὴν

---

⁷⁸⁸ Βλ. Χ. Ἀνδρούτσου, *Δογματικὴ*, σελ. 309.

⁷⁸⁹ Βλ. Π. Τρεμπέλα, *Δογματικὴ*, τόμ. Γ', σελ. 35-36.

ἐκκλησίας πίστη, τὰ μυστήρια εἶναι ἄκυρα, ἂν καὶ τυπικῶς ὀρθά⁷⁹⁰,
θεραπευόμενα διὰ οἰκονομίας, ἐφ' ὅσον ἐκπεφρασθεῖ δι' αὐτῶν ἀμέσως ἢ
ἐμμέσως ἢ ὀρθόδοξη πίστη.

Ἡ περιθωριοποίηση τοῦ λαϊκοῦ στοιχείου στὸν
Ρωμαιοκαθολικισμό, ἀλλὰ καὶ ἡ «μηχανική» ἀντίληψη μεταδόσεως τῆς
θείας Χάριτος διὰ ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν, ὅπως αὐτὴ ἐπεκράτησε στὴ
δύση, ἀνεξάρτητη πρὸς ὅλα τὰ ἄλλα στοιχεῖα τὰ ὁποῖα συνθέτουν τὴν
παράδοση τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας περὶ Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς,
προσέδωσε στὴ χειροτονία, ὅπως καὶ στὰ ἀπορρέοντα ἐξ αὐτῆς,
παγανιστικὸ χαρακτήρα, προκαλέσασα τὴν ἀντίδραση τοῦ
Προτεσταντικοῦ κόσμου, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἀπόρριψη κάθε ἔννοιας
περὶ Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς σὲ αὐτόν, καὶ τὴν ἀντικατάστασή της μὲ
τὴν ἀντίληψη περὶ «βασιλείου ἱερατεύματος».

Ἡ Ἀγγλικανικὴ ἐκκλησία ἐσχάτως, ἀποστασιοποιημένη ἐκ τῆς
ιεραῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως, προσεχώρησε στὴ χειροτονία τῶν
γυναικῶν καὶ μάλιστα σὲ ὅλους τοὺς βαθμοὺς τῆς ἱερωσύνης,
ἀναγνωρίζοντας ὑπεροχὴ στὶς νέες θεολογικὲς καὶ κοινωνιολογικὲς
τάσεις, ἔναντι τῆς ἱεραῆς παραδόσεως καὶ τῆς Πατερικῆς θεολογίας.
Ἀπὸ τὴν πλευρὰ της δὲν γίνεται ἰδιαίτερος λόγος γιὰ ἄσκηση οἰκονομίας,
ἀλλὰ κυρίως γιὰ **ισότητα στὸ δικαίωμα τοῦ αἰσθήματος τῆς ἐξουσίας**
τῶν παραδοσιακῶν ἀνδροκρατούμενων θεσμῶν, ἐν προκειμένῳ
ἐκκλησιαστικῶν, ὅπως προφανῶς θεωρεῖ ἡ Ἀγγλικανικὴ ἐκκλησία τὴ
διακονία τῆς ἱερωσύνης. Ἡ γενικὴ ἀναγωγή τοῦ ὅλου θέματος τῆς
χειροτονίας τῶν γυναικῶν στὸ προπατορικὸ ἀμάρτημα⁷⁹¹, ἢ σὲ ἄλλες

---

⁷⁹⁰ Μ. Αθανασίου, *Κατὰ Ἀρειανῶν* Β' 42, 43 PG 26, 236-237. Μ. Βασιλείου, *Ἐπιστολὴ ΡCΘ'*, MZ' PG 32, 732. Βλ. Π. Τρεμπέλα, *Δογματικὴ*, τόμ. Γ', σελ. 37.

⁷⁹¹ Α' Τιμ. β' 13.

ἡσσανος σημασίας βιολογικὲς ἀναφορὲς⁷⁹², ἢ ἀκόμη σὲ ἐκείνη, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ὁ ἀνὴρ ἄρχει τῆς γυναικός, ἀποτελοῦν ἐρμηνεῖες οἱ ὁποῖες σήμερα δὲν ἐξηγοῦν ἐπαρκῶς τὸν ἀποκλεισμὸ τῆς γυναίκα ἀπὸ τὴν «προαγωγικὴ ἱερωσύνη» ἐκ τοῦ βαθμοῦ τοῦ διακόνου, ἐνῶ τὸ ἐνδεχόμενον ἀνασυστάσεως τοῦ βαθμοῦ τῆς διακόνισσας δὲν θὰ ἀποτελοῦσε ἄσκηση οἰκονομίας, ἀλλὰ ἀντιθέτως ἐπαναφορὰ στὴν ἀκρίβεια. Ἡ χειροτονία τῶν γυναικῶν ἐντὸς τῆς Ὁρθοδόξου ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ στὸν χῶρον τῶν ἑτεροδόξων ἐκκλησιῶν, ἀπαντᾶται μὲ ἐκκλησιολογικὰ κριτήρια, ὑπὸ τὴ δυναμικὴ τῆς ἱεραῆς παραδόσεως καὶ μόνο, ἐνῶ τὰ προβαλλόμενα, κοινωνιολογικὰ καὶ βιολογικὰ, ἢ ἄλλα ἐπιχειρήματα, εἶναι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα περιπλέκουν τὸ πρόβλημα, δίχως νὰ τὸ λύνουν, τουλάχιστον στὸν Ὁρθόδοξο χῶρον.

Ὅσον ἀφορᾷ στὴ χειροτονία τῶν γυναικῶν, ἀπὸ **ἱστορικῆς πλευρᾶς** - ἂν καὶ ἀναφέρονται γυναῖκες ὡς ἰσαπόστολοι - ποτὲ δὲν φαίνεται νὰ κατέχουν καὶ νὰ ἀσκοῦν τὴ **μυστηριακὴ ἱερωσύνη**⁷⁹³, πλὴν αὐτῆς τῆς **διακονικῆς**, ἐνῶ ἀπὸ θεολογικῆς πλευρᾶς δὲν φαίνεται νὰ κωλύεται ἡ ἀνάδειξη τῆς γυναίκα σὲ ἀνώτερο βαθμὸ τῆς ἱερωσύνης, παρὰ μόνο ἀπὸ τὴν μὴ συμμετοχὴ τῆς ἱστορικῆς στὴν διαποίμανση, τῆς ἐκκλησίας, γεγονός τὸ ὁποῖο δημιουργεῖ παράδοση ἱερά⁷⁹⁴. Ἄν τὸ ἐνδεχόμενον τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν ἐξετασθεῖ **μὲ κοσμικὸ ἀντιεκκλησιαστικὸ φρόνημα**, αὐτὸ ἀποτελεῖ συνέπεια τῆς ἀντιλήψεως περὶ ἰσοτιμίας τῶν δύο φύλων, τότε μοιραίως ἡ **χειροτονία τῶν γυναικῶν προκύπτει ὡς δικαίωμα**. Αὐτὴ ἡ ἀντίληψη ὁμῶς προσβάλλει τὴν παραδοθεῖσα ἐκκλησιαστικὴ εὐταξία, ὅπως αὐτὴ

---

⁷⁹² Α' Τιμ. β' 12.

⁷⁹³ Ι. Καρμίρη, ΔΣΜ, τόμ. ΙΙ. Πέτρου Μογίλα, ἀπόκ. ρθ', σελ. 640-641.

⁷⁹⁴ Βλ. Π. Τρεμπέλα, *Λειτουργικοὶ Τύποι Αἰγύπτου καὶ Ανατολῆς*, σελ. 293-294.

διετάχθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Αποστόλων, ἀλλὰ καὶ παραδοσιακὰ ἀπὸ τὴν πρακτικὴ τῆς ἐκκλησίας.

Ἔνεκα τοῦ νηπιοβαπτισμοῦ, εἶναι γεγονός, ὅτι ἔπαψαν νὰ χρειάζονται οἱ διακόνισσες γιὰ νὰ ἀλείφουν τὴν βαπτισθεῖσα ἐνήλικα, ὅπως συνέβαινε μέχρι τὸν ζ' αἰώνα, ἔτσι μέχρι τότε ἔχουμε χειροθεσία διακόνων-διακονισσῶν⁷⁹⁵, οἱ ὁποῖοι ἔρχονταν σὲ γάμο καὶ μετὰ τὴ χειροτονία (χειροθεσία) τους, σύμφωνα πρὸς τὴν προηγηθεῖσα δήλωσή τους, καὶ ἐχειροθετοῦντο ἐκτὸς τοῦ βήματος. Μετὰ τὸν ζ' αἰώνα, ὁ διάκονος καὶ ἡ διακόνισσα χειροτονοῦνται ἐντὸς τοῦ βήματος καὶ ἀποκτοῦν «διακονικὴ» ἱερωσύνη καὶ ἱεροπρακτοῦν, ἐπομένως μετὰ τὴ χειροτονία δὲν ἔρχονται σὲ γάμο. Ἔτσι, ἡ ἔννοια τῆς ἱερωσύνης τοῦ διακόνου-διακόνισσας μεταβάλλεται ἀπὸ τὸν ζ' αἰώνα (ΣΤ' Οἰκ.)⁷⁹⁶ καὶ ἐντεῦθεν, ἐπομένως, ὅταν γίνεται λόγος γιὰ τρεῖς βαθμοὺς ἱερωσύνης ἐξαρτᾶται σὲ τί θέλουμε νὰ ἀναφερθοῦμε. Ἡ παράδοση δίνει τὴ δυνατότητα στὴ γυναίκα νὰ εἰσέλθει στὸν βαθμὸ τῆς διακόνισσας, τίθεται λοιπὸν τὸ ἐρώτημα, ἂν μὲ τὴν εἴσοδό της στὸν βαθμὸ τοῦ διακόνου συμμετέχει στὴ μυστηριακὴ (διακονικὴ) ἱερωσύνη, ἢ ὄχι; Στὴν πρώτη περίπτωση τίθεται νέο ἐρώτημα, ἂν ἡ διακόνισσα - ὅπως καὶ ὁ διάκονος - ἔχει ἱερωσύνη γιὰτὶ δὲν προάγεται σὲ ὑψηλότερο βαθμὸ, ἐνῶ στὴ δευτέρη προφανῶς δὲν συμμετέχει στὴ μυστηριακὴ ἱερωσύνη, ἐπειδὴ οὔτε ὁ διάκονος, εἶχε ἱερωσύνη, τουλάχιστον μέχρι τὸν ζ' αἰώνα, ἐνδεχομένως καὶ μετὰ⁷⁹⁷. Σὲ κάθε περίπτωση, καὶ ὁ διάκονος καὶ ἡ διακόνισσα ἦσαν βοηθητικὰ ἀξιώματα στὴν ὑπηρεσία τοῦ ἐπισκόπου καὶ τοῦ πρεσβυτέρου,

---

⁷⁹⁵ Δ. Κούκουρα, *Πρακτικὰ Διεθνoῦς Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου, Διακόνισσες, Χειροτονία τῶν Γυναικῶν καὶ Ὁρθόδοξη Θεολογία*. Ἐκδόσεις CEMES. Θεσσαλονίκη 2016, σελ. 372.

⁷⁹⁶ Βλ. Γ. Φλωρόφσκυ (Πρωτ.), «Ὁ διάκονος ὡς πρόβλημα στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία», σελ. 163.

⁷⁹⁷ Πρβλ. Κλήμεντος Ρώμης, *Ἀποστολικαὶ Διαταγαί, Γ'*, IX ΒΕΠΕΣ 2, σελ. 64, XVI ΒΕΠΕΣ 2, σελ. 66-67.

σύμφωνα μὲ τὶς ἀνάγκες τῆς κάθε ἐποχῆς⁷⁹⁸, ἐνῶ, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὸ κείμενο τῶν Ἀποστολικῶν Διαταγῶν ὁ διάκονος προηγεῖται τῆς διακόνισσας τιμητικὰ καὶ οὐσιαστικὰ, **λόγω τῆς προοπτικῆς** του στὴ «μυστηρικὴ ἱερωσύνη»⁷⁹⁹. Ἡ ἀναφορὰ στὴν εὐχὴ τῆς χειροτονίας τοῦ διακόνου, ὅπως αὐτὸς «μείζονος βαθμοῦ ἀξιωθῆναι»⁸⁰⁰, καὶ ἡ ἀντίστοιχη αὐτῆς τῆς διακόνισσας «...δὸς αὐτῇ Πνεῦμα ἅγιον... πρὸς τὸ ἐπαξίως ἐπιτελεῖν αὐτὴν τὸ ἐγχειρισθὲν αὐτῇ ἔργον...»⁸⁰¹, **δὲν ἀποτελεῖ ἀπόδειξη τῆς ἀπαγορεύσεως προαγωγῆς τῆς διακόνισσας, ἀλλὰ ἀναφορὰ στὸ ἔργο καὶ στὴν προοπτικὴ** τῶν ὁμοβάθμων διακονιῶν⁸⁰². Ἀλλὰ, καὶ ἡ ἀναφορὰ στὴν εὐχὴ χειροθεσίας τοῦ ὑποδιακόνου, «...καὶ δὸς αὐτῷ Πνεῦμα ἅγιον πρὸς τὸ ἐπαξίως ἐφάπτεσθαι τῶν λειτουργικῶν σου σκευῶν...»⁸⁰³, σημαίνει ὅτι ἡ λειτουργικὴ πρακτικὴ τῆς ἐκκλησίας καὶ ἡ ἱερὰ παράδοση προετοιμάζουν τὸν ὑποψήφιο νὰ ἀνέλθει στοὺς βαθμοὺς τοῦ διακόνου καὶ τοῦ πρεσβυτέρου, ἐνῶ ἡ διακόνισσα ἂν καὶ ἀνώτερη τοῦ ὑποδιακόνου, ἀφοῦ ἔχει ἀποκλεισθεῖ τῆς προαγωγῆς, δὲν τῆς ἀποδίδονται καθήκοντα τὰ ὁποῖα σχετίζονται μὲ τὴν «ἱερὰ λειτουργία»⁸⁰⁴.

Δὲν πρέπει ποτὲ νὰ ξεχνᾶμε ὅτι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ εἴμαστε ὅλοι ποιμενόμενοι, καὶ γι' αὐτὸ καὶ μόνο πρέπει νὰ καυχόμεσθε, χωρὶς νὰ διακατέχει τοὺς ποιμένας αἴσθημα ὑπεροχῆς⁸⁰⁵, ἄλλωστε γνωστὴ εἶναι ἡ ρήσις ὅτι, «τίς γὰρ μείζων, ὁ ἀνακείμενος ἢ ὁ διακονῶν; οὐχὶ ὁ ἀνακείμενος;

---

⁷⁹⁸ Βλ. Γ. Φλωρόφσκυ (Πρωτ.), «Ὁ διάκονος ὡς πρόβλημα στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία», σελ. 161-162.

⁷⁹⁹ Κλήμεντος Ρώμης, *Ἀποστολικαὶ Διαταγαί*, Η', XVIII, ΒΕΠΕΣ 2, 162-163.

⁸⁰⁰ Κλήμεντος Ρώμης, *Ἀποστολικαὶ Διαταγαί*, Η', XVIII, ΒΕΠΕΣ 2, 160.

⁸⁰¹ Κλήμεντος Ρώμης, *Ἀποστολικαὶ Διαταγαί*, Η', XX, ΒΕΠΕΣ 2, 160-161.

⁸⁰² Βλ. Ε. Μαντζουνέα, *Χειροτονία γυναικῶν*. Ἀθήνα 1988, σελ. 10-11.

⁸⁰³ Κλήμεντος Ρώμης, *Ἀποστολικαὶ Διαταγαί*, Η', XXI, ΒΕΠΕΣ 2, 161.

⁸⁰⁴ Βλ. Ε. Μαντζουνέα, *Χειροτονία γυναικῶν*. Ἀθήνα 1988, σελ. 11-12.

⁸⁰⁵ Ἰ. Χρυσόστομος, *Εἰς Ἀ' Κορινθίους*, Ὁμιλία 30, PG 61, 251β', «οὐδὲ γὰρ ἐγὼ ὁ ἀπόστολος σοῦ τι πλέον ἔχω κατὰ τοῦτο, φησί· καὶ γὰρ σὺ σῶμα εἶ καθάπερ ἐγώ, καὶ ἐγὼ καθάπερ σὺ καὶ τὴν αὐτὴν ἅπαντες ἔχομεν κεφαλὴν, καὶ τὰς αὐτὰς ἐλύσαμεν ὀδύνας· διὸ καὶ τὸ αὐτὸ σῶμα ἐμέν».

ἐγὼ δὲ εἶμι ἐν μέσῳ ὑμῶν ὡς ὁ διακονῶν»⁸⁰⁶, ἐπομένως ἔγκειται στὸ ἀπὸ ποιά ὀπτική γωνία θὰ δεῖ ὁ πιστὸς τὸ γεγονὸς τῆς συμμετοχῆς του στὴν ἐκκλησία, ἀπὸ τὴ θέση τοῦ «ἀνακειμένου», ἢ ἀπὸ τὴ θέση τοῦ «διακονοῦντος». Ἡ ὑπαρξιακὴ παρουσία τοῦ πιστοῦ, εἴτε ἄνδρας εἶναι, εἴτε ἢ γυναίκα, ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας, μπορεῖ νὰ ποικίλει ἀπὸ τὸ γεγονὸς τῆς στάσεώς του ἀπέναντι στὰ ἄλλα μέλη τοῦ σώματος τῆς χριστιανικῆς κοινότητος. Ἔτσι, μπορεῖ νὰ εἶναι ἐγωϊστικὴ, φιλόδοξη, ἐξουσιαστικὴ, ἀλλὰ καὶ ταπεινὴ, θυσιαστικὴ, ποιμένουσα, μὲ διάθεση ὑποταγῆς στὴν ἀγάπη τῶν ποιμενόντων. Παρ' ὅλα αὐτά, ὁ ρόλος τῆς γυναίκας, ὅπως καὶ κάθε πιστοῦ, ἀξιολογεῖται ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι **ὑπηρετεῖ στὸ μυστήριον τῆς σωτηρίας, μὲ τὴν εὐρύτερη ἔννοια τοῦ ὅρου καὶ ὄχι κατ' ἀνάγκη μέσα ἀπὸ εἰδικὰ χαρισματικὰ ἐκκλησιαστικὰ διακονήματα, χωρὶς αὐτὰ νὰ ἀποκλείονται ἢ νὰ ἐξαιροῦνται.**

Ἡ πορεία στὸ θέμα τῆς στάσεως τῆς Καθολικῆς Ὁρθόδοξης ἐκκλησίας ἐπὶ τῆς εἰσδοχῆς τῶν κατὰ καιροὺς αἰρετικῶν ἢ σχισματικῶν σὲ αὐτήν, ἀκολούθησε σὲ γενικὲς γραμμὲς τὸ παράδειγμα καὶ τὴν πράξη τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας. Ἔτσι, μυστήρια αἰρετικῶν γίνονται δεκτὰ παρακάμπτοντας τοὺς Ἀποστολικοὺς Κανόνες μς', μζ', μθ' καὶ ν', καὶ ἀναγνωρίζονται σύμφωνα πρὸς τοὺς Κανόνες Τοπικῶν καὶ Οἰκουμενικῶν Συνόδων⁸⁰⁷. Σὲ κάθε περίπτωση ὁ τρόπος εἰσδοχῆς δὲν ἦταν πάντα ἐνιαῖος, ἀλλὰ ἐκυμαίνετο μεταξὺ ἐφαρμογῆς τῆς ἀκρίβειας τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ἀφ' ἑνός, καὶ δι' ἀσκήσεως τῆς οἰκονομίας ἀφ' ἑτέρου, δηλαδὴ διὰ προσκαίρου ἀναστολῆς τῆς ἰσχύος αὐτῶν, ἐπὶ τὸ ἐπιεικέστερον, ἀναλόγως βεβαίως τῆς ἀποκλίσεως ἀπὸ τὴν πίστη (ἑτερόδοξοι), ἢ τὴν

---

⁸⁰⁶ Λκ. κβ' 27.

⁸⁰⁷ Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Αγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης*, σελ. 148.

κανονικότητα (σχισματικοί). Ἡ ἐκκλησία στηριζόμενη συνήθως ἐπὶ συγκεκριμένων Ἱερῶν Κανόνων, ὅπως τοῦ Μ. Βασιλείου⁸⁰⁸, τῆς Α' Οἰκουμενικῆς⁸⁰⁹ τῆς Β' Οἰκουμενικῆς⁸¹⁰ καὶ τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς⁸¹¹, τῶν ἁγίων Ἀποστόλων⁸¹², καὶ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ⁸¹³ καὶ Καρθαγένῃ⁸¹⁴ Τοπικῶν συνόδων, ἐπεδίωκε γιὰ τὸν ἑαυτό της τὴ μέγιστη δυνατὴ ὠφέλεια, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀποτροπὴ οἰασδήποτε κατ' αὐτῆς ἐπιβουλῆς ἢ ζημίας. Θέμα πάντα παρέμενε τὸ γεγονός ὅτι ἡ οἰκονομία δὲν διέπετο ἀπὸ συγκεκριμένους κανόνες ἢ περιορισμούς, ἀφοῦ γι' αὐτὴν σὲ ἓνα πρῶτο ἐπίπεδο εἶναι ἔννοια ἀσυμβίβαστη πρὸς τὴν ἀκρίβεια, ἐνῶ σὲ ἓνα δεύτερο, ἀποτελεῖ τὸ βαθύτερο καὶ οὐσιαστικότερο περιεχόμενό της. Ἡ οἰκονομία ἔχει τὴν ἱκανότητα εὐελιξίας τοῦ μέτρου καὶ τρόπου ἀσκήσεώς της ὑπὸ τῶν κατὰ τόπους ἐκκλησιῶν, ἀφοῦ ἡ διαφοροποιημένη πρακτικὴ αὐτῶν ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος ἢ τῆς χειροτονίας τῶν αἰρετικῶν ἢ σχισματικῶν δὲν ἀναιρεῖ τῆς ἐνότητά τῆς ἐκκλησίας⁸¹⁵. Ἀλλὰ, οὔτε ὁ βαθμὸς εὐελιξίας τῆς οἰκονομίας, κατὰ τὴ ἄσκησή της, σήμαινε μείζονα ἢ ἐλάσσονα προσήλωσι σὲ αὐτὴν ἔναντι αὐτῆς τῆς ἀκρίβειας, ἀφοῦ ἀμφότερα τὰ μεγέθη ὑπηρετοῦν τὸν ἴδιο σκοπὸ, τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Ἄν ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀκρίβεια ἀποκλίνει ὡς

---

⁸⁰⁸ ΡΠΣ, Μ. Βασιλείου κανόνες α', τόμ. Δ', σελ. 88-92, ε' 107, μζ' 197-198.

⁸⁰⁹ ΡΠΣ, Α' Οἰκ. Κανόνες η', τόμ. Β', σελ. 133, ιθ', σελ. 158-159.

⁸¹⁰ ΡΠΣ, Β' Οἰκ. ζ', τόμ. Β', σελ. 187.

⁸¹¹ ΡΠΣ, ΣΤ' Οἰκ. ςε', τόμ. Β', σελ. 529-531.

⁸¹² ΡΠΣ, Ἀποστ. Κανόνες μς', τόμ. Β', σελ. 61, ξη', σελ. 87.

⁸¹³ ΡΠΣ, Λαοδ. ζ', τόμ. Γ', σελ. 176.

⁸¹⁴ ΡΠΣ, Καρθ. ξη', τόμ. Γ', σελ. 478-479.

⁸¹⁵ «Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία θεμελιωθεὶς ἐπὶ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τοῦ γεγονότος τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπὶ τῆς κοινωνίας ἐν τῇ Ἁγίᾳ Τριάδι καὶ τοῖς μυστηρίοις. Ἡ ἐνότης αὕτη ἐκφράζεται διὰ τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς καὶ τῆς πατερικῆς παραδόσεως καὶ βιωταὶ μέχρι σήμερον ἐν αὐτῇ. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει τὴν ἀποστολήν καὶ ὑποχρέωσιν ἵνα μεταδίδῃ καὶ κηρύττῃ πᾶσαν τὴν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ καὶ τῇ Ἱερᾷ Παραδόσει ἀλήθειαν, ἣτις καὶ προσδίδει τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸν καθολικὸν αὐτῆς χαρακτήρα». Κέντρο CEMES, Οἱ ἀποφάσεις τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλῃς Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Ἐκδόσεις CEMES, Θεσσαλονίκη 2017, σελ. 65.

σωτηριολογικὸ μέσο ἀπὸ τὸν σκοπὸ τῆς, σημαίνει ὅτι ἀποκλίνει καὶ ἀπὸ τὴν κανονικότητά τῆς, καὶ τότε σχετικοποιεῖται ἡ θεία ἐνέργεια. Ἔτσι, ἡ ἐκκλησιαστικὴ οἰκονομία, ὡς ἐγγενὲς κανονικὸ μέτρο, ἀποκαθιστᾷ τὴν ἀκρίβεια στὴν κανονικότητα, ἐπομένως ἡ κανονικότητα συνοψίζει ἀμφότερες τὶς ἐννοιες στὸν ἑαυτὸ τῆς, ὡς ἡ ἀπόλυτη «ἀρχή»⁸¹⁶ ἀμφοτέρων τῶν μεγεθῶν, τῆς ἀκρίβειας καὶ τῆς οἰκονομίας, ὡς «κανονικῶν»⁸¹⁷.

Ἡ Καθολικὴ ἐκκλησία (Ὁρθόδοξη) δὲν δύναται νὰ αισθάνεται σήμερα αὐτάρκης, περιχαρακομένη στὴν «ἀσφάλεια» τῆς ἀκρίβειας τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ὅσο ὑπάρχουν αὐτονομημένα κομμάτια τῆς ἐκτὸς αὐτῆς, παροπλίζουσα συνειδητὰ ἢ ἀδιάφορα δύο μεγάλους παράγοντες γιὰ τὴν ἐνότητα, ὅπως ὁ διάλογος καὶ ἡ οἰκονομία, πάντα ὑπὸ τοὺς ὅρους καὶ τὶς προϋποθέσεις μὲ τὶς ὁποῖες ἐνήργησαν καὶ οἱ Πατέρες τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Δὲν δύναται τὸ μυστήριον τῆς ἐκκλησίας νὰ ἐξανλτεῖται στὰ στενὰ «κανονικά» τῆς ὅρια, καὶ νὰ προσβάλλει τὴ χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τὴν πνέουσα καὶ ἐνεργοῦσα ὅπου θέλει. Δὲν δύναται ἡ ἐκκλησία νὰ ἀπορρίπτει ὅσα ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ ἐνέπνευσε καὶ αὐξήσε σὲ ἄλλες «ἱστορικὲς» ἐκκλησίες⁸¹⁸, ὅπως καὶ ἐκτὸς τῶν «πραγματικῶν» ἐκκλησιῶν διερευνᾶται ἂν καὶ μὲ ποιὸ τρόπο δύναται νὰ ἐπανιδρωθεῖ ἡ χειροτονία τῶν αἱρετικῶν καὶ γενικῶς ἡ ἱερωσύνη αὐτῶν.

Ἐχει ἀποδειχθεῖ ὅτι οἱ Κανόνες δὲν εἶναι πάντοτε τὰ τελικὰ κριτήρια, καὶ ἀπαιτοῦν ἓνα ὑψηλότερο ἀπὸ αὐτοὺς κριτήριον μὲ τὸ

---

⁸¹⁶ Ὁ ὅρος «ἀρχή» ἀπάδει τῶν ἐνοιῶν τῆς «ἀκρίβειας» καὶ τῆς «οἰκονομίας» ὡς νομικὸς ὅρος, υἱοθετηθεὶς σχετικὰ πρόσφατα ἀπὸ τὴν κανονικὴ παράδοση τῆς ἐκκλησίας.

⁸¹⁷ Γ. Παπαθωμᾶ (Αρχιμ.), «Κανονικὴ Οἰκονομία», 1 (2021) 27.

⁸¹⁸ Βλ. Κ. Κατερέλου (Επισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης*, σελ. 138-139, 175 ἐξ.

ὁποῖο θὰ μποροῦσαν νὰ κριθοῦν καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι⁸¹⁹, δηλαδή, ὡς ἐξωτερικὲς δομὲς τῆς ζωῆς τῆς ἐκκλησίας. Αὐτὸ τὸ κριτήριον μπορεῖ νὰ ἐκδηλωθεῖ μόνο μέσα ἀπὸ τὴν συνείδηση τῆς ἐκκλησίας, δηλαδή αὐτὸ τὸ ὁποῖο δὲν προέρχεται ἀπὸ προσωρινὰ, μεταβλητὰ ἐποχικὰ κριτήρια, ἀλλὰ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ὁποῖα εἶναι ἀμετάβλητα, μόνιμα καὶ αἰώνια. Ἡ δογματικὴ διδασκαλία γιὰ τὴν ἐκκλησία, δὲν εἶναι μόνο μία θεωρητικὴ ἀλήθεια, ἀλλὰ αὐτὴ πρέπει νὰ ἐκφράζεται στὴ ζωὴ. Τὸ βίωμα τῆς δογματικῆς διδασκαλίας γιὰ τὴν ἐκκλησία εἶναι ἡ κανονικὴ συνείδηση⁸²⁰, ἀλλὰ αὐτὴ ἡ συνειδητοποίηση δὲν δύναται ποτὲ νὰ εἶναι πλήρης ἐντὸς τοῦ πεπερασμένου. Καμία μορφή ἢ δομὴ στὴ ζωὴ τῆς ἐκκλησίας δὲν ἐκφράζει ἀπόλυτα τὴν πληρότητα τῆς δογματικῆς τῆς διδασκαλίας, ἀλλὰ ὑπάρχει μόνο ὡς μία σχετικὴ ἱστορικὴ προσέγγισή της.

Τὸ ἀληθινὸ βίωμα τῆς ἱεραῆς Παραδόσεως δὲν συνίσταται σὲ μία θεωρητικὴ ἐπανάληψη ἢ διατήρηση τοῦ παρελθόντος, διότι ἡ ἐκκλησία ἀπαιτεῖ μία δημιουργικὴ στάση ἀπέναντι στὴ σύγχρονη ζωὴ, ἀφοῦ αὐτὴ ἐξετάζει τὴ σύγχρονη πραγματικότητα, ὡς πεδίο δράσεως τῆς δυναμικῆς της. Γιὰ τὸ λόγο αὐτό, **ἡ ἐπιμονὴ στὸ ἀμετάβλητο τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ἀντιπροσωπεύει τὴν ἀπόρριψη μίας δημιουργικῆς ζωσας πορείας τῆς ἐκκλησίας στὸν σύγχρονο κόσμον, καὶ στὸ μέλλον της**, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ γίνεται ἀναγκαστικὰ ἀποδεκτὴ, ἢ ἔστω ἀνεκτὴ, μία παθητικὴ στάση, σὲ ἓνα ὑπαρξιακὸ τέλος. Ἐτσι, ἡ θεωρία περὶ τοῦ ἀμεταβλήτου χαρακτηρὸς τῶν Ἱερῶν Κανόνων κατὰ τὴν ἱστορικὴ τους πλευρὰ, ἰσοπεδώνει τὴ ὑπαρξιακὴ τους ἀξία, ὅπως αὐτὴ ἐκφράζεται χωροχρονικά,

---

⁸¹⁹ N. Afanasiev, *The Canons of the Church: Changeable or Unchangeable?*

<http://orthodoxinfo.com/general/the-canons-of-the-church-changeable-or-unchangeable.aspx>
(Ἀνάκτηση 2/12/2020).

⁸²⁰ Βλ. N. Afanasiev, *The Canons of the Church: Changeable or Unchangeable?*

<http://orthodoxinfo.com/general/the-canons-of-the-church-changeable-or-unchangeable.aspx>
(Ἀνάκτηση 2/12/2020).

ἐνῶ οἱ Κανόνες ἔχουν ἀξία ὅταν ἐπιτυγχάνουν ἐκεῖνο γιὰ τὸ ὁποῖο προορίζονται. Ἡ προσπάθεια νὰ «ἐφαρμοστοῦν» οἱ διατάξεις τῶν Κανόνων τῆς ἐκκλησίας, ὅταν οἱ συνθῆκες γιὰ τὶς ὁποῖες δημιουργήθηκαν δὲν ἰσχύουν πλέον, θὰ ἐπιφέρει ἐπιβλαβὴ ἀποτέλεσμα. Ἡ ἐκκλησία ἀναζητεῖ νὰ ἀνακαλύψει ἐκεῖνες τὶς μορφές τῆς ἱστορικῆς ὑπάρξεως, στὶς ὁποῖες οἱ δογματικὲς διδασκαλίες θὰ μπορούσαν νὰ ἐκφραστοῦν σχετικὰ πλήρως. Ὅσο πιὸ δύσκαμπτες εἶναι οἱ ἱστορικὲς μορφές, τόσο πιὸ δύσκολο γίνεται γιὰ τὴν ἐκκλησία νὰ ἐκφραστεῖ στὸν κόσμο. Ἡ κωδικοποίηση τῶν Ἱερῶν Κανόνων ἐνέχει τὸν κίνδυνο κάποιου σφάλματος, αὐτὰ τὰ λάθη ὅμως ἐμφανίζονται ὅταν οἱ διατάξεις δὲν ἐνσωματώνουν ἢ δὲν ἐκφράζουν τὴν ἐσωτερικὴ ζωὴ τῆς ἐκκλησίας στὸ δόγμα τῆς, ἀλλὰ εἶναι ἀποτέλεσμα διαστάσεως δόγματος καὶ ζωῆς, καὶ τὰ προϊόντα αὐτῆς τῆς διαστάσεως ἢ ἐκκλησία ἀργὰ ἢ γρήγορα τὰ ἀπορρίπτει.

Συμπερασματικά, ἡ πρακτικὴ ἢ ὁποῖα ἀκολουθεῖται σήμερα ἀπὸ τὶς Ὀρθόδοξες ἐκκλησίες, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἐκεῖνες ἐκ τῶν ὁποίων βλέπουν τὴ λύση ἀποκλειστικὰ στὴν ἐφαρμογὴ τῆς ἀκρίβειας, τὸ μυστήριο τῆς ἀσκήσεως τῆς οἰκονομίας ἔχει χάσει τὸ νόημά του, περιορίζεται καὶ προορίζεται σὲ ἐπουσιώδη θέματα καθημερινότητος καὶ προσωπικῶν ἐπιλογῶν πρὸς ἐπανάπαυση ἐνόχων συνειδήσεων. Προφανῶς οἱ ἱστορικοὶ λόγοι καὶ οἱ ἀντιπαραθέσεις οἱ ὁποῖες ἐπηρεάζουν ἀρνητικὰ τὴ λύση τῶν προβλημάτων δὲν ἔχουν ἀκόμη ξεπερασθεῖ, ὥστε νὰ κατανοήσουμε τὸ μυστήριο τῆς ἐκκλησίας ἔξω ἀπὸ τὶς στενὲς τοῦ ἱστορικῆς διαστάσεις, καὶ τὶς ὑποκειμενικὲς κοσμικὲς τοῦ δομές, μὲ ἀποτέλεσμα ἐνῶ ἐντοπίζονται τὰ θεσμικὰ ὅρια τῆς ἐκκλησίας, τὰ χαρισματικά τῆς ὅρια νὰ καθίστανται

δυσδιάκριτα καὶ ἀκαθόριστα, ἀκόμη καὶ αὐτὰ τὰ κανονικά⁸²¹, ὥστε νὰ μὴ διακρίνεται ποῦ πραγματικὰ αὐτὴ ὑπάρχει, ζεῖ, καὶ κινεῖται.

---

⁸²¹ Κ. Κατερέλου (Ἐπισκ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης*, σελ. 171-173. «...Μπορεῖ νὰ ὑπάρξει χάρις Θεοῦ ἐκτὸς Ἐκκλησίας; Ὁ Ἅγ. Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἐπισημαίνει χαρακτηριστικά: «Εκεῖνος καὶ πρὸ τῆς ἡμετέρας αὐλῆς, ἦν ἡμέτερος· εἰσεποίει γὰρ ἡμῖν ὁ τρόπος. Ὅστε γὰρ πολλοὶ τῶν ἡμετέρων οὐ μεθ' ἡμῶν εἰσι, οὐδ' ὁ βίος ἀλλοτριῶι τοῦ κοινοῦ σώματος· οὕτω πολλοὶ τῶν ἕξωθεν πρὸς ἡμῶν, ὅσοι τῷ τρόπῳ τὴν πίστιν φθάνουσι, καὶ δέονται τοῦ ὀνόματος, τὸ ἔργον ἔχοντες». Ἐκτὸς δὲ τούτου, τὰ σημεῖα τῆς ὑπέρβασης τῆς Ἰουδαϊκῆς καὶ χριστιανικῆς ἀποκλειστικότητος εἶναι περαιτέρω πολλὰ. Ἐὰν ἀποδεχθῶμε τὴν ἀποκλειστικότητα, πῶς μπορούμε νὰ ἀποδεχθῶμε τὴ διδασκαλία τοῦ Ἰουστίνου γιὰ τὸ σπερματικὸ Λόγῳ καὶ τὴν πατερικὴ περὶ Ἀσάρχου Λόγου διδασκαλία; Πῶς μπορούμε νὰ ἐξηγήσουμε τὸ γεγονός ὅτι, ἐνῶ ὁ Ἐνώχ, ὁ Μελχισεδέκ καὶ ὁ Ἰώβ δὲν ἀνήκαν στὸν Ἰσραηλιτικὸ λαό, ἐν τούτοις ἐγνώριζαν τὸν ἀληθινὸ Θεό; Τί σημαίνει ἡ φράση τοῦ Ἀπ. Παύλου στὰ Λύστρα «οὐκ ἀμάρτυρον ἑαυτὸν ἀφήκεν (ὁ Θεός) ἀγαθοποιῶν...»; Ἐὰν ἡ δημιουργία καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι δὲ βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὴν ἀκτιστὴν ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ, τότε τί σημαίνει ἡ φράση τοῦ Ἀπ. Παύλου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους «ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν»; Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός ἐπισημαίνει γιὰ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα: «...κατὰ πάντα ὅμοιον τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ, ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον καὶ δι' Υἱοῦ μεταδιδόμενον καὶ μεταλαμβανόμενον ὑπὸ πάσης τῆς κτίσεως καὶ δι' ἑαυτοῦ κτίζον καὶ οὐσιῶν τὰ σύμπαντα καὶ ἀγιάζον καὶ συνέχον...». Τί σημαίνει ἡ φράση τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννη: «Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον»; Τί σημαίνει ἡ διδασκαλία τοῦ Ἅγ. Εἰρηναίου γιὰ τὴν 4 Διαθήκη πού συνήψε ὁ Θεὸς μὲ τοὺς ἀνθρώπους, αὐτὴ μὲ τὸ Νῶε, αὐτὴ μὲ τὸν Ἀβραάμ, αὐτὴ μὲ τὸ Μωϋσῆ καὶ ἡ καινὴ διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ; Γιατί ὁ Χριστὸς δὲν ἀρνήθηκε τὴ Χάρις του στὴ Χαναanaία; Γιατί δὲν τὴν ἀρνήθηκε στὸ Ρωμαῖο Ἐκατόνταρχο; Γιατί δὲν τὴν ἀρνήθηκε στὸ Σαμαρείτη Λεπρό; Ὁ μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ Ἰωάννης παραπονέθηκε στὸ Χριστό, γιὰτὶ κάποιος ἄλλος πού δὲν ἀνήκε στὸν κύκλο τῶν μαθητῶν ἐβγάδε δαιμόνια στὸ ὄνομά Του: «διδάσκαλε, εἶδομεν τινα ἐν τῷ ὀνόματί σου ἐκβάλλοντα δαιμόνια, ὅς οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν καὶ ἐκωλύσαμεν αὐτὸν ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ ὑμῖν: Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπε· μὴ κωλύετε αὐτόν (Μάρκ. 9, 38, 29). Εἶναι δυνατόν κάποιος πού δὲν ἀκολουθεῖ τὸ Χριστό νὰ βγάξει δαιμόνια καὶ νὰ κάνει θαύματα ἐπικαλούμενος τὸν Ἰησοῦ; Ὁ Χριστὸς ἀπαντᾷ καταφατικὰ. Αὐτὸ γιὰ μᾶς σήμερον δὲ σημαίνει τίποτα σὲ σχέση μὲ αὐτοὺς πού δὲν ἀνήκουν στὴ δικὴ μας «αὐλή», ὅπως μᾶς λέγει ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος;».

SUMMARY

As a historical form of the Church's canonical conscience, the Sacred Canons do not allow any intrinsic alteration of their soteriological character, but neither do they afford for preservation of fossilized external forms of their essential and absolute content, because the Canons express the will of the Church through the ages by means of historical structures which embody essence of her existence. The relative forms of taken by the Sacred Canons do not determine the absolute value of their essence; rather the Church expresses this value in time and space throughout the course of her historical journey, and when exactitude [ἀκρίβεια] of these relative magnitudes deviates from the Church's actual needs, economy [οἰκονομία] restores their disrupted relationship with reality.

As concerns the Sacred Canons, under no circumstance is the absolute ever alienated from the relative. They coexist like two natures in one hypostasis: the one is eternal and the other, historical. The eternal essence of a Canon is expressed by means of its temporal form, its action in time and space, – without, of course, essence and energy coinciding. A Canon's historical structure is distinguished from its soteriological content; it is evaluated and interpreted on the basis of the canonical tradition and according to the broader meaning of the Church's conscience as a stable, vigorous and catalytic magnitude, since the Sacred Canons do not constitute a self-existent or unshakeable entity within the Church, given that social conditions in the life of the Church influence the historical form of a Sacred Canon and modify it in accordance with the Church's current pastoral needs, without nullifying the Canon under the presupposition that a potential

deviation from it would be upon the responsible decision of competent ecclesiastical authorities.

Moreover, besides the concepts of exactitude [ἀκρίβεια] and economy [οἰκονομία], that of Apostolic Succession is also very important – especially regarding the validity of the priesthood of heretics and schismatics or of those who have been deposed, as well as the Mystery of the Priesthood in general. Apostolic Succession directly pertains to the manner of execution and the possibilities of exercising economy, for the assurance and preservation – or for the restoration – of canonicity, but it also relates to the possibility of receiving heterodox or schismatics into the Church. Apostolic Tradition and Apostolic Succession are inseparable magnitudes; thus, when we refer to ordination or Apostolic Succession, we mean the preservation and transmission of apostolic faith and teaching in the context of Apostolic Tradition by the act of consecrating a bishop. Apostolic Succession has substantive content only within the body of the Church and acquires its meaning, and acts, only within Her and by Her and on Her behalf. In referring to Apostolic Succession, we mean the uninterrupted continuity of the Church’s Bishops starting from the Apostles. This continuity has a mystical character and is expressed by the transmission of spiritual authority and of the Apostles’ sacred inheritance to their canonical successors.

The Mystery of the Priesthood has to do with the transmission of the Lord’s charismatic gift, which the Holy Spirit grants during the service of ordination, and together with the tradition of the Church’s faith, they create the essential preconditions for the constitution of what is called Apostolic Succession, which must necessarily be carried out within the framework of Apostolic Tradition, – from which the Mystery of the Priesthood acquires

meaning and content, – in strict conjunction with the “aim” for which it is carried out. This fact can be witnessed during the Consecration of a Bishop, in which he is called to confess faithfulness to the Ecumenical Synods’ decisions and, in general, to the Church’s official tradition. So, charisma-gift, faith, and aim together constitute the necessary precondition of Apostolic Succession’s essence-hypostasis. Without the priesthood, the Church cannot be called a Church, nor can any Mystery be celebrated.

The exercise of economy could be regarded as the application of exactitude of an informal Canon intangibly constituted in the pastoral conscience of responsible shepherds aiming at the unhindered attainment of an ultimate objective, by transcending the historical forms of the Sacred Canons. The conventional and juridical are surpassed by that which commends freedom from bonds, – even if those bonds are sacred, – namely, the exercise of economy during a given part of the Church’s journey towards the end times. The exercise of economy does not equate to the non-application of exactitude, but rather to the provision of economy. This distinction is very subtle, and yet it is essential to the Sacred Canons’ self-consciousness. This perspective relieves economy of its negative assessment as a non-observance of exactitude, and, what is more, it affords it with a positive value in the journey toward salvation.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Πηγές:

- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, Μ., *Κατὰ Ἀρειανῶν* PG 25, 248A-409D. PG 26, 12A-468A.
- ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΓΑΙ: *Διαταγαὶ Ἀποστόλων* ΣΤ' Ι, ΒΕΠΕΣ 2, 94-117.
- ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΥ ΙΠΠΩΝΟΣ, *De baptismo*, IV 24, PL 43, 170.
- _____ *De baptismo*, V 17, PL 43, 200.
- _____ *De baptismo*, I 2, PL 43, 76.
- ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Μ., *Περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος*, PG 32, 68A-217C.
- _____ *Ἐπιστολαί*, PG 32, 220A-1112D.
- ΓΕΝΑΔΙΟΥ ΣΧΟΛΑΡΙΟΥ, *Ἐπιστολὴ Τῷ Κυρίῳ Μαξίμῳ τῷ κατὰ κόσμον Σοφινῷ καὶ πᾶσι τοῖς ἐνασκουμένοις τῇ ἀγία Μονῇ τοῦ Σινᾶ ὀσιωτάτοις ἱερομονάχοις καὶ μοναχοῖς*, PG 160, 537A-540A.
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, *Λόγος ΚΑ'. Εἰς τὸν Μ. Ἀθανάσιον Ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας*, PG 35, 1081A-1128C.
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, *Contra Barlaamitas et Acindynianos*. PG 151, 717A-764C.
- ΔΙΔΑΧΗ: *Διδαχὴ τῶν δώδεκα ἀποστόλων τοῖς ἔθνεσιν*. ΒΕΠΕΣ 2, I-XVI, 215-220.
- ΔΟΣΙΘΕΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, *Ὁμολογία πίστεως* (Ι. Καρμίρη, *Τὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας* τόμ. ΙΙ, ἐν Ἀθήναις 1953, σελ. 734-773).
- ΕΙΡΗΝΑΙΟΥ ΛΟΥΓΔΟΥΝΩΝ, *Ἐλεγχος καὶ ἀνατροπὴ τῆς ψευδωνύμου γνώσεως εἰς βιβλία πέντε*, PG 7, 437-1224.

ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΕΙΑΣ ΚΥΠΡΟΥ, *Κατὰ αἱρέσεων*, PG 41, 156A-1200A· PG 42, 9A-832D.

ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΠΑΜΦΙΛΟΥ, *Ἐκκλησιαστική ἱστορία*, PG 20, 45A-904D.

_____ *Προπαρασκευῆς Εὐαγγελικῆς*, *Βιβλίον Ἑβδομον*, PG 21, 505C-584A.

ΕΥΧΟΛΟΓΙΟΝ: *Εὐχολόγιον*. Ἐκ τοῦ εὐχολογίου τοῦ πατριαρχικοῦ, ὅπως δεῖ δέχεσθαι τοὺς ἀπὸ αἱρέσεων μετερχομένους ἐν τῇ ἀγία τοῦ Θεοῦ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ. Fr. J. GOAR, Βενετία 1730.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΣΤΟΥΔΙΤΟΥ, *Ἐπιστολαί*, *Lib. I. ΝΓ'*, *Στεφάνω ἀναγνώστη καὶ τῶν σὺν αὐτῷ*. PG 99, 903A-1116B.

ΘΕΟΦΑΝΟΥΣ, *Χρονογραφία*, PG 108, 309C-312A.

ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, *Ἀπολογία Α'*, ΒΕΠΕΣ 3, 162-199.

_____ *Πρὸς Ἐφεσίους*, ΒΕΠΕΣ 2, I-XXI, 285-292.

_____ *Πρὸς Φιλαδελφοῖς*, ΒΕΠΕΣ 2, I-XI, 306-312.

_____ *Πρὸς Σμυρναίους*, ΒΕΠΕΣ 2, I-XIII 312-316.

ΙΕΡΕΜΙΟΥ ΚΩΝ/ΠΟΛΕΩΣ, *Πρώτη Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως κυρίου Ἱερεμίου πρὸς τὴν Αὐγουταίαν Ὁμολογίαν ἀπόκρισις, εἰς Τύβιγγαν ἀφορᾷ πεμφθεῖσα*, σὺν Ἱ. Καρμίρη, *Ἱερεμίου Β' πατριάρχου Κων/πόλεως Ἀποκρίσεις πρὸς τοὺς Βυρτεμβέργιους Λουθηρανούς θεολόγους (1573/81)*, ἐν Ἀθήναις 1953.

ΙΟΥΣΤΙΝΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ, *Ἀπολογία Α' ὑπὲρ Χριστιανῶν πρὸς Ἀντωνῖνον τὸν εὐσεβή*, PG 6, 327A-440C.

_____ *Ἐρωτήσεις πρὸς ὀρθόδοξον*, PG 6, 1249A-1400D.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, *Ὁμιλία ια'*, PG 62, 553-558.

_____ *Εἰς τὴν πρὸς Τιμόθεον*, *Ὁμιλία ιγ'*, PG 62, 563-572.

_____ *Εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων*, *Ὁμιλία ιδ'*, PG 60, 111-120.

_____ *Εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων*, *Ὁμιλία ιε'*, PG 60, 119-128.

- _____ Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολὴν Β', Ὁμιλία α', PG 62, 599-606.
- _____ Εἰς τὴν πρὸς Κορινθίους Α', Ὁμιλία 30, PG 61, 249-258.
- ΚΑΡΜΙΡΗ, Ι. Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τόμ. Ι, ἐν Ἀθήναις 1960.
- _____ Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τόμ. ΙΙ, ἐν Ἀθήναις 1953.
- ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΚΑΡΧΗΔΟΝΟΣ, *Epist.* 70 c. 2, PL 3, 1079.
- ΜΑΝΟΥΗΛ ΚΑΛΕΚΑ, *Κωδίκιον τῶν Συνοδικῶν παρασημαιώσεων γεγονὸς τῶν ἡμερῶν τοῦ Παναγιωτάτου Δεσπότη τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κυρ Ἰωάννου Καλέκα*, PG 152, 1215A-1284B.
- ΛΕΟΝΤΙΟΥ Μοναχοῦ Ἱεροσολυμίτου, *Ἀπολογία*, MANSI 7, 800-824.
- _____ Ἡ ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον Ἁγία καὶ Οἰκουμενικὴ ἐβδόμη Σύνοδος, Ὑπόμνημα τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου τὸ δεύτερον πράξις πρώτη, MANSI 12, 991-1051.
- ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΡΩΜΗΣ, Α' Πρὸς Κορινθίους, PG 1, 204A-328C. ΒΕΠΕΣ, 1, 13-39.
- _____ Ἐπιστολὴ πρὸς Κορινθίους Α', PG 1, 199A-328C.
- _____ Ἐπιστολὴ πρὸς Κορινθίους Α', ΒΕΠΕΣ 1, I – LXV, 13-39.
- _____ Ἀποστολικαὶ Διαταγαί, PG 1, 1061A-1156C. ΒΕΠΕΣ, 2, 139-172.
- ΜΗΤΡΟΦΑΝΟΥΣ ΚΡΙΤΟΠΟΥΛΟΥ, Ὁμολογία πίστεως (Ι. Καρμίσση, Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τόμ. ΙΙ, ἐν Ἀθήναις 1953, σελ. 489-561.
- ΜΙΧΑΗΛ ΚΗΡΟΥΛΑΡΙΟΥ, Πρὸς Πέτρον Ἀντιοχείας, PG 120, 816A-820C.

ΠΕΤΡΟΥ ΜΟΓΙΛΑ, *Ὁμολογία πίστεως* (Ι. Καρμύρη, *Τὰ Δογματικά καὶ Συμβολικά Μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, τόμ. ΙΙ, ἐν Ἀθήναις 1953, σελ. 582-686).

ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΥ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, PG 67, 33A-180D.

ΤΙΜΟΘΕΟΥ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ, *Περὶ τῶν προσερχομένων τῇ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ*, PG 86, 13A-73B.

Βοηθήματα:

ΑΓΓΕΛΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Α. (Πρωτ.), «Ὁ ἅγιος Κυπριανὸς ἐπίσκοπος Καρχηδόνας ἀπαντᾷ στὴ «Σύνοδο» τῆς Κρήτης», *Θεοδορμία*, τεύχ. 3-4 (2016) 566-571.

ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΥ, Χ. *Δογματικὴ: Δογματικὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας*, ἐκδ. Παπαδημητρίου. Ἀθήναι 1956².

_____ *Συμβολικὴ*, ἐκδ. Ρηγόπουλου, Θεσσαλονίκη 1963³.

_____ *Τὸ κῦρος τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου*, Ἐκ τοῦ Πατριαρχικοῦ Τυπογραφείου, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1903.

ΑΡΧΟΝΤΩΝΗ, ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ (Ἀρχιμ., νῦν Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου). *Περὶ τὴν Κωδικοποίησιν τῶν Ἱ. Κανόνων καὶ τῶν Κανονικῶν Διατάξεων ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ*, Πατριαρχικὸν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη 1970.

ΒΛΑΧΟΥ, ΙΕΡΟΘΕΟΥ (Μητροπ. Ναυπάκτου καὶ Ἁγίου Βλασίου), *Τὰ χαρισματικά καὶ κανονικά ὄρια τῆς Ἐκκλησίας ἤγουν Πεντηκοστὴ καὶ θεία Εὐχαριστία*, *Θεολογία* 88.3 (2017) 5-41.

- GETCHA, I. *Ἡ Ἀκολουθία τῆς ἐπισκοπικῆς χειροτονίας στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία*, *Θεολογία* 85.3 (2014) 7-23.
- ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ, Β. *Ἱστορία καὶ Θεολογία τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων*, ἐκδ. Ἐννοια, Ἀθήνα 2014.
- ΓΚΟΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Α. (Πρωτ.), «Ἡ σύνοδος τῆς Κρήτης καὶ τὸ παγκόσμιο συμβούλιο ἐκκλησιῶν», *Θεοδορμία* 18.3-4 (2016) 557-565.
- ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Τ. «Νικόλαος. Ὁ Γ΄. Ὁ Γραμματικός», *ΘΗΕ* 9 (1966) 523-526.
- ΖΗΖΙΟΥΛΑ, ΙΩΑΝΝΟΥ (Μητροπ. Περγάμου), «Δύο ἀρχαῖαι παραδόσεις»: «Δύο ἀρχαῖαι παραδόσεις περὶ τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς καὶ ἡ σημασία των», *Ἀντίδωρον Πνευματικόν, τιμητικὸς τόμος στὸν καθηγητῆ Γ. Ἰ. Κονιδάρη*, (1981) 683-712.
- ΖΗΣΗ, Θ. «Ἡ Σύνοδος τῆς Κρήτης καὶ ἡ Σύνοδος Κωνσταντινούπολης 1273», *Θεοδορμία* 18.3-4 (2016) 542-554.
- ΚΑΡΜΙΡΗ, Ι. *Αἱ ἀρχαῖαι ἀντιχαλκηδόνειοι ἐκκλησίαι τῆς ἀνατολῆς καὶ ἡ βάση τῆς ἐπανενώσεως αὐτῶν μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*. Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περιοδικοῦ *Θεολογία* 37.1 (1966) 14-30.
- _____ *Ὁ Ὁρθοδοξο-Προτεσταντικὸς Διάλογος, Σύντομος ἐπισκόπησις τῆς ἐξελίξεως αὐτοῦ*. Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περιοδικοῦ *Θεολογία* 59.1 (1988) 7-47.
- ΚΑΤΕΡΕΛΟΥ, ΚΥΡΙΛΛΟΥ (Ἐπισκόπ. Ἀβύδου, νῦν Μητροπ. Κρήνης), *Τὸ κείμενο τῆς Ραβέννας: Τὸ κείμενο τῆς Ραβέννας καὶ ἡ θέση τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας γιὰ τὸ Πρωτεῖο – The text of Ravenna and the Rosition of the Patriarchate of Moscow on the issue of Primacy*. Θεσσαλονίκη 2015.
- _____ «Ὁρθοδοξία καὶ αἵρεση στὸν 21ο αἰώνα», *Σύναξη* 143 (2017) 19-32.

_____ «Καλβινικές ἐπιδράσεις»: «Καλβινικές ἐπιδράσεις τὸν ἰζ' αἰῶνα. Δοσίθεος Ἱεροσολύμων: Ἐγχειρίδιον κατὰ Ἰωάννου Καρυοφύλλης», *Θεολογία* 89.3 (2018) 15-61.

_____ *Ἡ Ρώμη καὶ τὸ παπικὸ Πρωτεῖο: Ἡ Ρώμη καὶ τὸ παπικὸ Πρωτεῖο ἐπὶ πατριαρχίας Αγ. Ἰγνατίου καὶ Ἰ. Φωτίου (847-886)*, ἔκδ. Ἱερῶς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης. Κωνσταντινούπολις 2019.

_____ *Ὁ Θρόνος τῆς ΚΠόλεως: Ὁ Θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως στὸ Πηδάλιο καὶ τὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας*, ἔκδ. Ἱερῶς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης. Κωνσταντινούπολις 2019.

_____ *Ἡ Αγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης: Ἡ Αγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης - Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καὶ οἱ Ἐτεροδόξοι*, ἔκδ. Ἐννοια, Ἀθήνα 2020.

KENTRO CEMES, *Οἱ ἀποφάσεις τῆς Αγίας καὶ Μεγάλης Συνάδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, ἔκδ. CEMES, Θεσσαλονίκη 2017.

KONIDARH, Γ. «Τὸ Λειτουργημᾶ» = Amt»: «Τὸ Λειτουργημᾶ» = Amt (A'), *Μετάφρασις καὶ κριτικὴ θεώρησις ἐξ ἐπόψεως ἀρχαίας καθολικῆς ἢ καθολικῆς ὀρθοδόξου τοῦ Γ' Κεϊμένου τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν*», *Θεολογία* 56.4 (1985) 694-748.

_____ «Τὸ Λειτουργημᾶ» = Amt»: «Τὸ Λειτουργημᾶ» = Amt (B'), *Μετάφρασις καὶ κριτικὴ θεώρησις ἐξ ἐπόψεως ἀρχαίας καθολικῆς ἢ καθολικῆς ὀρθοδόξου τοῦ Γ' Κεϊμένου τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν*», *Θεολογία* 57.1 (1986) 66-126.

_____ «Διδαχὴ Ἀποστόλων», *ΘΗΕ* 4 (1964) 1109-1121.

KOTSWONH, ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ (Ἀρχιμ., εἶτα Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν), *Ἡ Κανονικὴ ἄποψις περὶ τῆς Ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν Ἐτεροδόξων*. ἔκδ. «Ἡ Δαμασκός», Ἀθῆναι 1957.

- ΚΟΥΚΟΥΡΑ, Δ. «Διακόνισσες, Χειροτονία τῶν Γυναικῶν καὶ Ὁρθόδοξη Θεολογία», στὸ Πρακτικὰ Διεθνoῦς Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου, ἐκδ. CEMES, Θεσσαλονίκη 2016, σελ. 371-377.
- LOHSE, E. Ἐπίτομη Θεολογία τῆς Καινῆς Διαθήκης, Κέντρο Βιβλικῶν Μελετῶν Ἄρτος Ζωῆς, Ἀθήνα 1980.
- ΜΑΝΤΖΟΥΝΕΑ, Ε. Χειροτονία γυναικῶν, Ἀθήνα 1988.
- ΜΑΡΤΖΕΛΟΥ, Γ. «Ἡ Ἀποστολικότητα τῆς Ἐκκλησίας», *Θεολογία* 81.1 (2010) 35-51.
- ΜΑΤΣΟΥΚΑ, Ν. *Δογματικὴ καὶ Συμβολικὴ Θεολογία Β'*, ἐκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2010.
- _____ *Δογματικὴ καὶ Συμβολικὴ Θεολογία Γ'*, ἐκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2005.
- ΜΠΟΥΜΗ, Π. *Κανονικὸν Δίκαιον*, ἐκδ. Γρηγόρη, Ἀθήνα 2000³.
- ΟΡΦΑΝΟΥ, Μ. Ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἰς τὴν Τριαδολογίαν τοῦ Μ. Βασιλείου, Ὁργανισμὸς Ἐκδόσεων Διδακτικῶν Βιβλίων, Ἀθηναί 1986.
- ΠΑΠΑΘΩΜΑ, Γ. (Ἀρχιμ., Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου), *Κανονικὰ Ἐμμορφα (Δοκίμια Κανονικῆς Οἰκονομίας II)*, ἐκδ. Ἐπέκταση, Κατερίνη 2015.
- _____ «Ἐκκλησιακὴ Οἰκονομία»: «Ἐκκλησιακὴ Οἰκονομία. Ὁρολογικὲς διευκρινήσεις καὶ ἐρμηνευτικὲς ἀναδρομῆσεις στοὺς πολλαπλοὺς δρόμους τῆς Οἰκονομίας», *Ἐπίσκεψις* 46.774 (2015) 17-32.
- _____ «Κανονικὴ Οἰκονομία»: «Εἰσαγωγὴ στὸ Κανονικὸ Δίκαιο καὶ τὴν Κανονικὴ Οἰκονομία», *Ἐφημέριος* 1 (2019) 26-28· 2 (2019) 28-30· 3 (2019) 25-27· 4 (2019) 25-27· 5 (2019) 25-27· 6 (2019) 27-28· 1 (2020) 27-28· 2 (2020) 29-31· 3 (2020) 27-29· 4 (2020) 34-36· 5 (2020) 30-32· 6 (2020) 29-31· 1 (2021) 25-27· 2 (2021) 29-30.

- ΠΗΠΙΛΗ, ΙΑΚΩΒΟΥ (Επισκόπου Κατάνης), *Η Χριστιανική Τερωσύνη. Οργανισμός Έκδόσεων Καμπανᾶ*, Αθήνα 1988.
- ΡΟΔΟΠΟΥΛΟΥ, ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ (Μητροπ. Τυρολόης), *Επιτομή Κανονικοῦ Δικαίου*, ἐκδ. Μυγδονία, Θεσσαλονίκη 2017.
- ΡΩΜΑΝΙΔΟΥ, Ι. (Πρωτ.), *Δογματική καὶ Συμβολική: Δογματική καὶ Συμβολική Θεολογία τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, τόμ. Β', ἐκδ. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 2009⁴.
- _____ *Πατερική Θεολογία*, ἐκδ. Παρακαταθήκη, Θεσσαλονίκη 2004.
- ΣΤΑΘΟΚΩΣΤΑ, Β. «Διακόνισσες, Χειροτονία τῶν Γυναικῶν καὶ Ὁρθόδοξη Θεολογία», *Πρακτικὰ Διεθνoῦς Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου*, ἐκδ. CEMES, Θεσσαλονίκη 2016, σελ. 455-466.
- ΣΚΟΥΤΕΡΗ, Κ. *Τὰ 39 Ἄρθρα τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, Ὑπὸ τὸ φῶς τῆς Ὁρθοδόξου Συμβολικῆς Παραδόσεως*, τόμ. Α', Ὁργανισμὸς Ἐκδόσεων Διδακτικῶν Βιβλίων, Ἀθήνα 1985.
- ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ, ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ (Αρχιμ.), *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον*, ἐκδ. Παπαδημητρίου, Ἀθῆναι 1978⁴.
- ΤΡΕΜΠΕΛΑ, Π. *Δογματική: Δογματικὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, τόμ. Β' - Γ', ἐκδ. Ἀδελφότης Θεολόγων «Ὁ Σωτήρ», Ἀθῆναι 1979².
- _____ *Λειτουργικοὶ Τύποι Αἰγύπτου καὶ Ἀνατολῆς*, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1961.
- _____ *Λειτουργικοὶ Τύποι τῆς Δύσεως καὶ Διαμαρτυρομένων Agenda*, ἐκδ. Ἀδελφότης Θεολόγων «Ὁ Σωτήρ», Ἀθῆναι 1966.
- _____ *Τὸ Κῦρος τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν: Τὸ Κῦρος τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν καὶ αἱ κατ' αὐτοῦ Ἀντιρρήσεις τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας*, *Θεολογία* 26.3 (1955) 337-374.

ΤΡΩΪΑΝΟΣ, Σ. *Οι Πηγές του Βυζαντινού Δικαίου*, εκδ. Σάκουλας, Αθήνα 2011³

ΦΕΙΔΑ, Β. *Ἐκκλησιαστική Ἱστορία Α': Ἐκκλησιαστική Ἱστορία Α', Ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τὴν Εἰκονομαχία*, Αθήνα 2015⁴.

_____ *Ἐκκλησιαστική Ἱστορία Β': Ἐκκλησιαστική Ἱστορία Β', Ἀπὸ τὴν Εἰκονομαχία μέχρι τὴ Μεταρρύθμιση*, Ἀθῆναι 1994.

_____ *Ἐκκλησιαστική Ἱστορία Γ': Ἐκκλησιαστική Ἱστορία Γ', Ἀπὸ τὴν ἄλωση μέχρι σήμερα (1453-2014)*, Αθήνα 2014.

_____ *Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος (Ὁρθόδοξος Ἀκαδημία Κρήτης, 16-27 Ἰουνίου 2016)*, ἐκδ. Lithos, Αθήνα 2017.

_____ *Ὁ Θεσμὸς τῆς Πενταρχίας τῶν Πατριαρχῶν, Ἀπὸ τὴν Ε' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον μέχρι σήμερα (553-2012)*, Ἀθῆναι 2012.

ΦΙΛΙΑ, Γ. *Εἰκὼν τῶν Μελλόντων: Εἰκὼν τῶν Μελλόντων, Ἱστορικὲς καὶ Θεολογικὲς Προσεγγίσεις στὴ Λατρεία τῆς Ἐκκλησίας*, ἐκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 2020, σελ. 482-507.

_____ «Προτεσταντισμὸς καὶ Ὁρθόδοξη Λατρεία»: «Προτεσταντισμὸς καὶ Ὁρθόδοξη Λατρεία, σχόλια στὸ ἔργο τοῦ Ἰωάνη Κίνγκ», *Θεολογία* 89.3 (2018) 141-175.

ΦΛΩΡΟΦΣΚΥ, Γ. (Πρωτ.), *Θέματα Ὁρθόδοξου Θεολογίας*, ἐκδ. «Ἄρτος Ζωῆς», Αθήνα 1989.

_____ «Ὁ διάκονος ὡς πρόβλημα στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία», *Θεολογία* 81.4 (2010) 159-186.

ΧΡΙΣΤΙΝΑΚΗ-ΓΛΑΡΟΥ, Ε. *Τὸ Δίκαιο τῶν Ἱερῶν Πραγμάτων τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας. I. Ἱστορικοκανονικὴ Θεώρηση μέχρι καὶ τοὺς Μεταβυζαντινοὺς Χρόνους*, ἐκδ. Ἡρόδοτος, Αθήνα 2010.

_____ «Ἀπὸ τὴ Θεία Οἰκονομία στὴν Οἰκονομία τῆς Ἐκκλησίας», *Πρακτικὰ Ἐπιστημονικῆς Διημερίδας ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἱεράς*

Μητροπόλεως Ηλείας (Αμαλιάδα, 19-20 Μαΐου 2012), Αθήνα 2015,
σελ. 247-274.

_____ Κανονική Θεωρία τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ποινῆς, ἐκδ. Γρηγόρη, Αθήνα
2018.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

AFANASIEV, N. *The Canons of the Church: Changeable or Unchangeable?*

<http://orthodoxinfo.com/general/the-canons-of-the-church-changeable-or-unchangeable.aspx> (Ανάκτηση 2/12/2021).

ΚΑΨΑΝΗ, Γ. *Η αίρεσις, τὸ σχίσμα καὶ ἡ ἐνδεικνυόμενη πρὸς τοὺς
αἵρετικούς καὶ σχιματικούς ποιμαντικὴ στάσις:*

<http://imglyfadas.gr/portal/gr/details.asp?cdPro=%7B87F898CD-5606-4157-88E1-B78B43C6F9D1%7D> (Ανάκτηση 9/10/2020).

ΠΑΠΑΘΩΜΑ, Γ. *Εἰσαγωγή στὸ Κανονικὸ Δίκαιο καὶ τὴν Κανονικὴ
Οἰκονομία (Σχεδιάγραμμα Εἰσαγωγῆς-Προθεωρία Κανονικῆς
Οἰκονομίας).*

<https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/THEOL338/%CE%9A%CE%B1%CE%BD%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8C%20%CE%94%CE%AF%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%BF%20Syllabus%202020.pdf> (Ανάκτηση 11/10/2020).

http://www.myriobiblos.gr/books/book1/kef6_meros2.htm

(Ανάκτηση 30/11/2019).

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%B3%CE%B3%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%95%CE%BA%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CF%83%CE%AF%CE%B1

(Ανάκτηση 3/1/2021).

<https://www.kathimerini.gr/world/801074/proti-gynaika-episkopos-stin-ekklisia-tis-agglia/> (Ανάκτηση 27/1/2021)

«τὸ σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο, οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ σάββατον·
ὥστε κύριός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ σαββάτου» (Μκ. β' 27-28)

Εικόνα ὀπισθόφυλλου:

Ἡ συνάντηση τοῦ Χριστοῦ μὲ τὴ Σαμαρείτιδα

Βασιλικὴ Ἀγίου Ἀπολλιναρίου τοῦ Νέου (Ψηφιδωτὸ)

Ραβέννα 6^{ος} αἰώνας

